

Andrey Bitov

Puşkin Evi

ROMAN

Çeviren: Sabri Gürses

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI
CEBEP

PUŞKİN EVİ

Andrey Bitov (27 Mayıs 1937), Leningrad/Petersburg'da doğdu. Bitov'un çocukluğu 1940'lı yıllardaki Nazi işgali döneminde geçti, savaş nedeniyle aile Urallara, daha sonra Taşkent'e taşındı, böylece Bitov çocukluğunda Kafkaslarla tanıştı. 1957 yılında Leningrad Dağ Enstitüsü'nün Jeoloji Fakültesi'ne girdi. Yazmaya öğrencilik yıllarında başladı. İlk öyküleri *Genç Leningrad* dergisinde 1960 yılında yayınlandı. Bu hikayeler daha sonra *Büyük Balon* (1963) adlı kitapta yer aldı. 1965 yılında SSCB Yazarlar Birliği'nin bir üyesi oldu.

1967 yılında Moskova'da ilk kitabı *Daça Semti* adıyla çıktı, onu *Aptekarski Adaları* (1968), *Ermenistan Dersleri* (1969), *Yaşam Tecrübesi* (1972), *İnsanın Günleri* (1976), *Yedi Yolculuk* (1976) izledi. Samizdatta dolaşan ve Sovyetlerde yayımlanamayan *Puşkin Evi*'nin ABD'de yayımlanmasından ve 1979 yılında *Metropol* adlı sansürsüz derginin kuruluşunda yer almasından sonra, Gorbaçov'un dönemine kadar yayın yapamadı. Perestroykadan sonra, 1986 yılında *Gürcü Albümü*, *Peşajdaki İnsan ve Romandan Makaleler*, 1987 yılında *Uçan Keşişler*; *Ağaç ve Yağmurdan Sonraki Perşembe* (1997) adlı kitapta şiirleri; son romanı *Simetri Öğretmeni* 2008 yılında yayımlanmıştır.

Bitov, *Puşkin Evi* adlı romanıyla, 1989 yılında Almanya'da *Puşkin Ödülü*'nü, 1990 yılında Fransa'da *En İyi Yabancı Eser Ödülü*'nü aldı. 1990 yılında Rusya'da *Andrey Bely Ödülü*'nü ve *Rus Devleti Roman Ödülü*'nü 1992 yılında *Uçan Keşişler* romanıyla ve 1997 yılında *Kateşistler* romanıyla aldı. *Kateşistler* aynı yıl *Severnaya Palmira* (Kuzey Palmiyesi) ödülüne layık görüldü. 1999 yılında *Tsarskoselskoye Sanat Ödülü*'nün ve *Movses Horenatsi Madalyası*'nın, 2015 yılında *Platonov Ödülü*'nün sahibi oldu.

Sabri Gürses (1972, İstanbul.) 1999 yılında İ. Ü. Rus Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Fyodor Dostoyevski (*İnsancıklar, Beyaz Geceler, İkiz, Yufka Yürek, Ölüler Evinden Notlar, Yeraltından Notlar, Suç ve Ceza*), Mihail Bahatin, Yuri Lotman (*Düşünen Dünyaların İçinde*), Yuri Oleşa (*Kışkançlık*), İvan Turgenyev (*Asilzade Yuvası, Bozkırda Bir Kral Lear*), Aleksandr Puşkin (*Dubrovski*), İvan Gonçarov (*Oblomov*), Andrey Bely (*Petersburg, Glossolia*, YKY), Mihail Bulgakov (*Üstat ile Margarita, Teatral Bir Roman*), Solomon Volkov (*Büyülü Koro*, YKY), Boris Pasternak (*İnsanlar ve Haller*, YKY), Vasili Grossman (*Savaşta Bir Yazar*), İlya Boyaşov (*Muri'nin Yolu*), Vladimir Nabokov (*Yetenek*) çevirileri bulunmaktadır. Andrey Bely'den yaptığı *Glossolia* adlı çevirisiyle, 2009 yılında Uluslararası Rus Edebiyatı Çevirmenleri Merkezi tarafından onur diplomasıyla ödüllendirildi. *Oblomov* çevirisi 2010 yılında Dünya Kitap tarafından yılın çevirisi seçildi. 2011 yılında Çeviri Derneği'nin Genç Soluk Ödülü'nü aldı.

ANDREY BİTOV

Puşkin Evi

Roman

Çeviren
Sabri Gürses

AD VERBUM

Translation of this publication and the creation of its layout were carried out with the financial support of the Federal Agency for Press and Mass Communication under the federal target program "Culture of Russia (2012-2018)."

Puşkin Evi "Culture of Russia (2012-2018)" programını çerçevesinde Federal Agency for Press and Mass Communication'ın çeviri desteğiyle yayımlanmıştır.

Yapı Kredi Yayınları - 4414
Edebiyat - 1248

Puşkin Evi / Andrey Bitov
Özgün adı: Пушкинский Дом
Çeviren: Sabri Gürses

Kitap editörü: **Tamer Erdoğan**
Düzeltili: Burak Fidan

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Sayfa tasarımı: Mehmet Ulusel
Grafik uygulama: Ilknur Efe

Baskı: Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan Sanayi Sitesi, Birlik Caddesi, No: 26, Acar Binası
34524, Haramidere - Beylikdüzü / İstanbul
Tel: (0 212) 422 18 34 Faks: (0 212) 422 18 04
www.acarbasim.com
Sertifika No: 11957

Çeviriye temel alınan baskı: AST/Folio 1996
1. baskı: İstanbul, Haziran 2015
ISBN 978-975-08-3259-8

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2013
Sertifika No: 12334
© 1978, 2013 by Andrei Bitov

Bu kitabın telif hakları ELKOST Intl. Literary Agency ve
Kalem Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

İÇİNDEKİLER

NE YAPMALI? • 9

BABALAR VE OĞULLAR • 17

Baba • 19

Dickens İçin Çıkma • 38

Baba (Devam) • 44

Babanın Babası • 54

Babanın Babası (Devam) • 70

Versiyon ve Varyant • 95

Mirasçı (Görevli) • 112

Birinci Kısma Ek. İki Düzyazı • 124

ZAMANIMIZIN KAHRAMANI • 139

Faina • 144

Kaderci (Faina – Devam) • 176

Albina • 181

Lyubaşa • 198

Mitişatyev Miti • 203

Versiyon ve Varyant • 219

Madam Bonacieux (Görevli) • 230

İkinci Kısma Ek. Kahramanın Mesleği • 237

FAKİR ATLI • 263

Görevli (Mirasçı, Devam) • 268

Gözle Görünmeyen Cinler • 286

Maskeli Balo • 301

Düello • 306

- Kurşun Sesi (Sonsöz) • 335
Versiyon ve Varyant (Sonsöz) • 342
Maskelerin Düştüğü Sabah ya da Bakır Halk (Sonsöz) • 351
Üçüncü Kısım Ek: Akhilleus ve Kaplumbağa • 363

ŞERHLER • 381

- Kesikler (Şerhlere ekler) • 429

- Puşkin Evi'nin Arka Kapısı (Sabri Gürses)* • 435

- Sözlükçe • 441

Olacak olan şey bu; biz olmayacağız.

Puşkin, 1830
(*Bielkin'in Hikâyeleri için epigraf taslağı*)

*Puşkin Evi'nin adı Bilimler Akademisi'nde!
Anlaşılır ve tanıdık bir ses,
Kalpte yankı bırakan bir ses!..*

Blok, 1921

NE YAPMALI?

(Önsöz ya da diğerlerinden sonra yazılmış bir bölüm)

*11 Temmuz 1856 sabahı Moskova tren istasyonunun kıyısındaki büyük
Petersburg otellerinden birindeki bir uşak hayret içindeydi,
hatta biraz telaşlanmıştı.*

N. G. Çernişevski, 1863

Romanın sonlarına doğru bir yerde, 7 Kasım günü sokaklara çıkmış kalabalıklara dikkatle, gözlerini kırpmadan bakan o temiz pencereyi, o buz tutmuş göksel bakışı tasvir etmeyi denedik... Ancak o zaman bu berraklık boşuna değilmiş, sanki özel uçaklar tarafından ihtiyaç duyulan bir şey değilmiş ve hatta yakında bedelini ödemek gerekeceği için boşuna değilmiş gibi geldi.

Gerçekten de 8 Kasım 196... sabahı bu tür önsezileri fazlasıyla doğruladı. Ölü şehrin üstü tertemizdi ve eski Petersburg binalarının ağır dilleriyle biçimsizce titreşiyordu, sanki bu binalar şafakla birlikte ağaran duru mürekkeplerle tasvir edilmişlerdi. Ve sabah bir zamanlar Petro'nun "kibirli komşuya nisbet olsun diye" göndermiş olduğu bu mektubu imzalarken, artık kimseye gönderilmeyen ve kimseyi bir şeyle tehdit etmeyen, bir şey talep etmeyen şehre rüzgâr düştü. Sanki düzgün bir eğriden yuvarlanıp aniden hızlanarak rahatça yerle temas etmiş gibi düz ve tepeden düştü. Uçup gitmiş bir uçak gibi düştü... Sanki uçak şişti, patladı, dün uçarken bütün kuşları yutmuştu, diğer bütün bombardıman uçaklarıyla beslenmişti ve metale ve göğün rengine doymuş bir halde yere çarptı, yine burnunu düzeltip oturmaya çalışırken temas sırasında yerle bir oldu. Şehre uçak rengi düz bir rüzgâr yayıldı. Çocukluktan kalma bir sözcük, "Gastello" – rüzgârın adı buydu.

Şehrin caddesine, havaalanına iner gibi indi, çarpışma sırasında, Vasilyevski Adası kavşağında bir yerde sıçradı hatta, ve ıslak binaların arasında, bir önceki günün gösteri yürüyüşündeymiş gibi güçlü ve gürültüsüzce sürüklendi. Böylece insansızlığı ve ıssızlığı sınavıp gösteri meydanına geçti ve uçarken sığ ve geniş bir su birikintisine girerek önceki günün tribününün yapay duvarına çarptı ve çıkan sestem hoşnut olarak Devrim Geçidi'ne uçtu ve tekrar geniş ve yuvarlak bir şekilde havalanıp yukarılara, daha yukarılara doğru süzüldü... Eğer bu bir film olsaydı, Avrupa'nın en büyükle-

riinden biri olan boş meydanda dün bir çocuğun kaybettiği “lastikli top” da onu takip ederdi ve iyice ıslana ıslana dağılırdı, hayatın ters yüzünü sergiler gibi parçalanırdı: hayatın talaştan ibaret gizli ve acıklı yapısını sergiler gibi... Ama rüzgâr kendini topladı, yükseldi ve gösteriş yaparak şehrin tepesinde bir yerde yeniden şehre, kavşakta bir yere doğru döndü, yani bir Nesterov düğümü çizerek uçtu... Böyle ütüledi şehri, peşinden de su birikintilerinin üzerine şiddetli bir ani yağmur hücum etti – bütün o ünlü bulvarlara ve kıyılarına, karşıdan gelen ters akıntılara ve üzerine serpilmiş köprülerle Neva'nın pörsümüş lapasına indi yağmur; sonra onun ölü tekne ve sandallarından birini alıp kıyı kıyı nasıl gezdirdiğini görüyoruz... Sal dağılmaya başlayan yığınlara çarptı, ıslak tahtaları parçaladı durdu; hemen karşısında da bizi ilgilendiren bina eskiden, küçük bir saray, bugünse bir bilim kurumu olan yer; o binanın üçüncü katında açık ve kırık bir pencere vardı, oradan kolayca uçup giriyordu yağmur da rüzgâr da...

Büyük salona daldı rüzgâr ve dört bir yana saçılmış elyazısı ve daktilo yazılarıyla dolu sayfaları yerlerde sürükledi – birkaç sayfa pencerenin kıyısındaki su birikintisine düştü... Bu müze, sergi salonunun (duvarlara asılmış camlı fotoğraflara ve metinlere ve üstleri açık duran kitaplarla kaplı cam masalara bakılırsa öyle olmalıydı burası), toplam manzarası, anlaşılmaz bir yıkım tablosu halini aldı. Masalar olması gereken geometrilerinden, doğru yerlerinden çıkarılmıştı ve orada burada, rastgele duruyordu, hatta biri ayakları yukarıda ters dönmüştü, kırılan camı paramparçaydı; bir dolap yüzüstü yatıyordu, kapıları açıktı, yanında da, dağılmış sayfaların üzerinde, sol kolu cansız bir şekilde altına kıvrılmış bir adam yatıyordu. Bir ceset.

Görünüşe göre otuz yaşlarındaydı, tabii buna “görünüş” denebilirse, çünkü görünüşü korkunçtu. Taşın altından çıkmış bir varlık gibi bembeyazdı – beyaz ot gibi... karman çorman ak saçları ve şakakları kan içindeydi, ağzının kıyısından köpük sızmıştı. Sağ elinde eski bir tabanca tutuyordu, artık sadece müzelerde görülebilen bir şey... bir diğer tabanca, iki namlulu, bir horozu indirilmiş, diğeri kaldırılmış bir tabanca da biraz uzakta, iki metre ötede duruyordu, bu arada ateş edilmiş olan namluya “Sever” marka bir sigara izmariti sıkıştırılmıştı.

Bu ölüm neden beni güldürüyor bilemiyorum... Ne yapmalı? Nereye bildirmeli?..

Yeni bir rüzgâr dalgası şiddetle çarptı pencereye, keskin bir cam parçası kopup pervaza saplandı, pervazın su birikintisine parçalar döküldü. Bunu yapan rüzgâr kıyıya doğru uzaklaştı. Onun için ciddi, hatta dikkat çekici bir davranış değildi bu. Uzakta yelkenleri ve bayrakları titretmeye, nehir tramvaylarının, teknelerin, yüzen restoranların, bu kaygılı ve ölü sabahta kendi limanında sessizce soluklanan efsanevi kruvazörün yanında gidip gelen telaşlı romörklerin iskelelerini sallamaya koyuldu.

Burada ilginç olaydan çok havadan bahsettik uzun uzun, çünkü olay daha sonra bizim birçok sayfamızı dolduracak; havaysa bizim için özellikle önemli ve anlatıda olay Leningrad'da geçtiği için bile olsa kendi rolünü oynuyor...

...Rüzgâr hırsız gibi uzaklara kaçtı ve pelerini dalgalandı.

(ALTINI BEN ÇİZDİM – A.B.)

Biz bu hikâyede, Puşkin Evi'nin kemerleri altında, kutsanmış müze geleneklerini izlemek, alışveriş ve tekrarlardan kaygılanmamak, tam tersine, hatta her fırsatta onları kendi iç bağımlılığımızdan memnun olur gibi selamlamak niyetindeyiz. Çünkü o da, deyim yerindeyse, "anahtarda" ve burada bizim için tema ve malzeme olan o olaylarla, yani aslında, gerçekte kesinlikle var olmayan olaylarla bağlantılı olarak yorumlanabilir. Bu yüzden bizden önce yapılmış, bizim tarafımızdan yapılmamış olan paketi bile, kendi kendini yaralıyormuş gibi amacımıza hizmet ederek kullanmamız zorunlu.

Böylece, modern kahramansızlığı, bugün konunun sırrına, çağdaş estetiğin dayandığı sırra karşılık gelen bu ele avuca gelmez esiri yaratıyoruz: konu parçalanıp dallara ayrılır ve daha da temel parçacıklara inerken, onu daha da çok parçalama deneyleri yüzünden birdenbire ve tümünden varolmayı keser: parçacık, dalga, kuantum – ilki, diğeri, üçüncüsü, içlerinden hiçbiri, üçü hep birlikte... ve ninelere has sevimli sözcük, "esir" neredeyse bizden önce de böyle bir sırrın bilindiğini hatırlatır gibi çıkıp gelir, ama şu farkla ki kimse ona dünyanın anlaşılır olmasını yeğleyenlerin boş hayretiyle yaslanmaz, basitçe burada bir sır olduğunu bilir ve onu öyle kabul eder.

Edebiyat
sintesisiz (ve
inmez) bir
tir. Eğer bir
saklıysa,
gibi
muşsa, bu onun
zincirin
anlamına
çünkü o
nın devam
2. Nabokov'un
edebiyatında
haması imkânsız.
kü öyle ya da
e, var. Bundan
kaçılmaz. Onu
onun
bilmesek
imkânsız.
Puşkin'in
altın çağının
ardından Lermontov
ve Gogol yazdı,
daha kötüydüler.
vazdılar. Gümüş
bronz çağ
na hâlâ
eneke.
tates
arak
ve

olacak
sentetik, sonsuz
sonsuzluk olarak gelme.
önce. Nasıl ve ne zaman borç
ödeneceğini, hangi borçların
çeviri biçiminde ya da başka
bir halkın, başka bir dilin
edebiyatından esinlenmiş
orijinal bir eser olarak
ödenmeye başlanacağını.

Burada soru soruyu doğuruyor.

Karakalpaklarda sone nasıl
beliriyor ve Karakalpak
sonesinin ulusal kendine özgü
işaretleri nelerdir?

Neden bizim şiir kalıbımız
sadece farklı şiir
sistemlerini bilen diller
tarafından diğer hece ve ton
ölçülerine göre daha kolay
benimsenir?

"Bakır Atlı"nın Avar diline
çevrilmesi nasıl yeni Avar
Şiirinde muhteşem bir
gerçekçiliği doğurur?

Bütün bu soru ve yanıtlardan
büyük ve yararlı bir kitap
yapılabilirdi.

Ve biz bu var olmayan esiri saklanmamış bir nine şişesine, bir zamanlar her sirkenin kendi boş biçimine denk gelmiş olduğuna şaşarak boşaltırız; ılık suda “şişe” sözcüğünü memnuniyetle, sınır fikrini severek yıkarız, çocukluğun ışığı ondan, sabun ve kristalle ışıdamaz ve uzak ve akla hayale sığmaz bir el yapımı çocukluğa bağlı sarımtırak masa örtüsünü, anason damlaları ve şu vakte dek elementler tablosunun sadakati ve kimyasal güvenilirlik sayesinde değişmemiş olan eski bir cıva rengini neşeyle ışıdatmazken... Ve bu gökkuşağı huzmesi incecik, yorgun bir boynu, alındaki anne öpücüğünü ve “Üç Silahşörler” adlı büyük romanı aydınlatır.

Ve nasıl şaşırırız aniden, bizim beyhudeliğimizi gizemli bir şekilde delip geçen ve durduran bu şişelerin biçimi ve sınırıyla belli olan kendi hareketlerimizin bu alışılmamış telaşsızlığı ve sevecenliğiyle...

Müze-roman...

Ve bu arada, öylesine bulunmuş olan bir gazete kupürünü romanın herhangi bir noktasına konulabilecek, doğal bir süreklilik olarak iş göreceği ve anlatıyı hiç bozmayacak şekilde yazmayı deniyoruz.

Romanı bırakıp da yeni ya da eski bir gazeteyi okumak ve şimdi gazetede ve bu arada genel olarak dünyada olup bitenleri tahmin etmek mümkün olsun – romanın zamanında bunlar olsun ve tersine, gazeteyi bırakıp romana dönünce de, onu okumanın kesintiye uğramayacağı tahmin edilsin, yazarın niyetine dair ufak tefek ayrıntıları anlamak için “Önsöz” bir kez daha okunsun diye.

Böyle bir etkiye güvendiğimiz, zamanın ve ortamın kaçınılmaz dayanışmasını ve ortaklığını da hesaba kattığımız için, anlaşılabilir, çoğumuz, ayrıntı ve incelikleri kaydetmeye kalkmaz, bütün bu şeylerin yazarın ve okurun deneyiminde karşılıklı olarak bulunduğunu varsayabiliriz.

BABALAR VE OĞULLAR

Birbirlerine destek olarak, ağır adımlarla ilerliyorlar; itlere yaklaşıp dizlerinin üzerine çöküyorlar, ve uzun uzun acıyla ağlıyorlar, ve uzun uzun dikkatle bakıyorlar altında oğullarının yattığı dilsiz taşa...

Turgenyev, 1862

Baba

Odeyevtsev'lerden biri olan Leva Odeyevtsev'in hayatında özel bir sarsıntı olmadı – özünde, öylece akıp gidiyordu. Benzetmeyle söylersek, hayat ipliği usulca kayıp gidiyordu birilerinin tanrısal ellerinden, parmaklarının arasından kayıyordu. Aşırı bir sürat, kırılma ve düğümlemeye maruz kalmayan bu iplik, dengeli ve mutedil bir gerilim içindeydi ve ancak zaman zaman biraz gevşiyordu.

Aslında, onun eski ve şanlı Rus soyuna bağlılığı da pek hatırı sayılır değildi. Eğer anne babası onun ailesiyle olan bağlarını hatırlayıp sağlamlaştırarak olsaydı, bunun o eski yıllarda, Leva daha yokken ya da rahme düşmüşken yapılması gerekirdi. Leva'daysa, kendini bildi bileli, böyle bir ihtiyaç doğmamıştı ve o kısa sürede bir çocuk değil, bir isim oldu. Leva oldu.

Çocukken, sahiden de (Leva “kader” yılında rahme düşmüştü), başına, daha doğrusu anne babasının başına ünlü atalarının cephesinde, yani “Sibiryada madenlerinin derinlerinde” tatsız birtakım olaylar gelmişti. Leva bunu belli belirsiz hatırlıyordu: soğuktu, annesi patates almak için kimonosunu vermişti (iri ipek çiçekleri vardı kimononun), küçük Leva da göle doğru koşmuş ve kıyısında üç ruble bulmuştu – suyun bu kuytusunu, gri sağlam bir çitin ve çakılların olduğu, mutluluktan kendini yaraladığı kuytuyu ve üç rublelik banknotun rengini ezberlemişti. Babasının “artık götürüldüğünü,” bu “yumuşak” önlemlerin artık olmayacağını ve başına gelen şeyi, yani büyük bir başarı ve mutlu bir tesadüfü ne hatırlayabiliyor, ne de anlayabiliyordu, çünkü küçük Leva'nın dedesini, anne babasının evlendiği yıl, yaklaşık on yıl önce “almışlardı,” ama bütün o yıllar boyunca onlara “dokunmamışlardı.” (Dedesini de almışlardı o zamanlar – o dede de “götürülmüştü,” çünkü “vaktiydi,” sonra ondan “böyle kurtulamazlardı,” o da sürgünden sürgüne göç edip durmuştu ve sadece...) Dedesinden haber gelmemesi de belki kötü olabilirdi, ama dedesi için değil, onlar için: nasılmış

orada, ne yapıyormuş orada... Diğer, “deniz ötesi” akrabalarından hiç bahsedilmiyordu bile – oradan her tür numara beklenirdi. Genel olarak, “daha kötü olabilirdi.” Ama Leva için bu olumlu hesaplar yeterli değildi. Bunu ne hatırlıyor ne anlıyordu ve sonra, yapabildiği zaman da, eğer anlamıyor ama hatırlıyorsa, bunun nedeni de on yaşına kadar dedeyle ilgili konuşmaların onun yanında yapılmamış olması, onunla, Leva’yla bizzat yanyana gelenlerin de onunla “savaş çocukluğu” denen dönemde özel bir şekilde konuşmuş olmasıydı. Gerçekten de, onların sürgüne gönderilmesinden kısa süre sonra savaş başlamıştı, tahliye edilenler onların bulunduğu uzak kesimlere de gelince, ailelerinin durumunda sıradışı bir hal kalmamıştı.

Sonuçta, her şey, şu ya da bu nedenle Leva’dan “canlı” bir dedenin varlığından çok daha uzun süre saklanmış, başarıyla idare edilmişti ve savaştan sonra da doğdukları eve tahliyeden döner gibi, üçü birlikte, kayıp yaşamadan dönmüşlerdi. Baba eskisi gibi Üniversite’de doçentlik yapmaya başlamış, zaman içinde doktora-sını savunmuş ve geçmişte babasının onurlandırdığı kürsüyü almıştı (dedesi hakkında Leva’nın bildiği tek şey buydu); Leva da okuyup büyümüş, zaman içinde okulu bitirip babasının çalıştığı Üniversite’ye girmişti; annesi neredeyse hiçbir şey yapmamış ve yaşlanmıştı.

Leva “akademik” denen çevrede büyümüşü ve çocukluğundan beri bilimci olmayı hayal etmişti. Ama sadece babası gibi filolog ve tabii dedesi gibi “beşeri bilimci” değil, daha çok bir biyolog.. Bu bilim ona daha “temiz” görünüyordu, hepsi bu. Annesinin akşamları babasının çalışma odasına demli çay götürmesini seviyordu. Babası karanlık odada dolanıyor, çay kaşığına bardağa daldırıyor, karanlığın içinde sadece kâğıt ve kitap kaplı masayı aydınlatarak usulca yanan ışık gibi usul usul konuşuyordu annesiyle. Evde kimse olmadığı zaman, Leva kendisine demli çay yapıyor ve onu bir kurabiyeye içiyordu ve o sırada başının üstünde o siyah akademik kep varmış gibi hissediyordu. “Babam gibi, ama babamınkinden büyük...”

İlk kitabını tam da bu pozda okudu ve o kitap *Babalar ve Oğullar* oldu. Onun özel gurur konusu, okuduğu ilk kitabın kalın ve ciddi bir kitap olmasıydı. Asla ince çocuk kitabı okunamış, ne

Malçış, ne Kibalçış okumamış olmasıyla biraz övündü (onun talihinin başka bir şey olduğunu anlamadı: bu kitaplar Odoyevtseverin evinde yoktu: sebebi söylenmedi ve açıklanmadı – öyle oldu...) Ve belki de, onu en çok etkileyen şey bu kalın kitabı heyecanla ve hatta hoşnutlukla okumuş olması, kalın kitapları okumak gibi onun hayalinde çok büyük bir onur olan çabanın hiç de öyle zor, hatta sıkıcı bir çaba olmamasıydı (sıkıcılık onun çocuk aklında seçiciliğin değişmez koşuluymdu). Turgenyev’de “bakire” sözcüğü ve bu bakirelerin zaman zaman “tatlı suda” yüzmesi de etkilemişti onu. Düşünür ve Turgenyev’i bunun için affederken, Leva kendi döneminin Turgenyev’in döneminden bu tür şeylerin olmaması yüzünden daha iyi olduğunu, bütün bunları yazmak için artık böyle yüce, aksaçlı, yakışıklı ve sakallı olmak gerekmediği için, bizim zamanımızda Leva gibi böyle küçük (ama çok yetenekli...) bir çocuk kolayca benimsediği için daha iyi olduğunu düşündü ve kendi zamanı bir de o zaman değil de her şeyi erkenden kavramaya bu kadar yetenekli olan Leva şimdi doğduğu için daha iyiydi... Böylece, ciddiyet fikri Leva’da uzun süre sağlamlık ve görünürlükle örtüştü. Puşkin’in “hepsini” okuyup da okulda şairin yüz ellinci yılı için bir sunum yaptığı zaman, tabii, öyle kolayca çıkıp ilerlediği bu yolda karşısına başka neler çıkabileceğini bilmiyordu: her şey elde edilmişti artık ve önünde de çocuklukta kadar vakit vardı. Bu bekleyişe katlanmak için, o yılların büyüğü ruhsal kategori olan, Leva’nın aile kalesinin dışından yakalayabildiği tek şey olan, “irade gücü” gerekliydi. Tam da içine gömülüp siyah kepini hayal ettiği o derin koltukta kendi kendine ilk erkeklik derslerini vermişti, çünkü Maresyev’in ayakları olmamasına rağmen sahip olduğu o irade gücüne, Leva elleri varken bile sahip değildi. O zaman mı ilan etmişti doğal bilimlere insani bilimlerden daha çok ilgi duyduğunu... ama bu artık aşırı psikanalitik bir şey olurdu. Oğullarının sosyal bilimlere yeteneği olduğunu düşünen anne baba, onunkini doğal bir eğilim saymıyordu...

Leva gazetelerde bilimcilerin ölüm ilanlarını okumayı severdi. (Politikacıların ölüm ilanlarını okumadan geçerci, çünkü ailede politika hiç konuşulmazdı – sövmez, övmezlerdi – ve politikaya çok yabancı ve eleştiriye değmez bir şey gibi bakarlardı, bunu da dikkatsizlikten çok – ona bu türünü de öğretmemişlerdi – onunla

bir alakaları olmadığı için yaparlardı. Onun eğitiminin bu yönünü, “apolitikliği” ayrıca anlatmak gerek, şimdilik belirtmekle yetine- lim.) Bilimcilerin ölüm ilanlarında, sıradışı hoşlukta bir terbiye ve saygı havası bulurdu ve o zaman kendini çevresini sayısız genç bi- limci sarmış bir ihtiyar, sayısız bilim derneğinin bir üyesi gibi hayal ederdi, kendi hayatını da kesintisiz kutlamalardan ibaret bir şey olarak görürdü. Ölüm ilanlarında yorulmak bilmez bir emek, katı bir irade ve cesareten bahsedilirdi – ama bunu kendince anlayan küçük Leva da bu “emek” olmadığı zaman, her şeyin “sadece boş hayalperestlik” olduğunu anlardı, ama bu hayallerde baş rolü yine demli çay, kep ve seçilmiş sayılan insanlara (ya da nedense hoş bir şekilde dedikleri gibi, “seçkinlere”) hak sayıldığı anlaşılan benzer- siz bir aylıklık alırdı.

Ünlü Benua'nın projesine göre inşa edilen evleri devrim öncesi modernine özgü bir zarafet ve özensizliğe sahipti; binada birbiri- nin aynısı bir pencere bile yokmuş gibi görünürdü, çünkü daireler siparişi verenin isteğine göre ve kim neyi isterse öyle – bazısına dar ve yüksek, bazısına fener gibi, bazısına yuvarlak – herhangi bir simetri gözetmeden ve buna rağmen, rahatça verilmiş bir bü- tünlük duygusuyla yapılmıştı; çocukluk gibi kararlı bir şekilde “Liberty”nin yosun hatlarının hâkimiyetinde olan bir binaydı – modelde, balkon korkuluklarında ve asansörlerde, sanatçı vitrayla- rından boş kalan yerlerde bu hat vardı – bu sevimli binada sayısız profesör yaşıyordu: ölen yaşlılar ve onların dekan olan çocukları ve yüksek lisans yapan torunları (her ailenin torunları bu kadar başa- rılı olmasa da) oturuyordu – çünkü yan binalarda üç yüksek eğitim kurumu ve birkaç bilimsel araştırma kurumu vardı. Bina ıssız ve güzel bir eski caddede idi, ünlü Botanik Bahçesi ve Enstitüsü'nün tam karşısındaydı.

Bu dingin bilim vadisini hep sevdi Leva. Bu büyük beyaz sütun- lu binada, ayrıca mükemmel parkın orasına burasına saçılmış olan eski, neredeyse Elizabet zamanından kalmış, ahşap laboratuvar bi- nalarında insanların nasıl kendilerini kaybetmiş ve soylu bir halde çalıştığını hayal ediyordu. Gürültüden, bütün bu kükreyen tekno- lojiden uzak olan insanlar kendi ciddi işleriyle, kendi kaygılarıyla meşguldü... Sovyet seçimleri sırasında Botanik Enstitüsü'ne oy sandığı konmuştu ve Leva, o zaman anne babasıyla birlikte geniş

halı kaplı bir merdiveni tırmanıp botanik biliminin sakallı ve kelebek gözlüklü seçkin portrelerine hürmetle bakmıştı. Ona ciddi ve heyecansız bir tavırla, bir mikroskopik canlı topluluğuna, infusoria topluluğuna bakar gibi bakarlardı, ama bir gün Leva'nın portresine yer açmak zorunda kalıp da sıkışacakları akıllarına gelir miydi?.. Kalbini tatlı bir huzur kaplar ve kendi geleceği karşısında kalbi tatlı tatlı dinginleşir ve heyecandan titrerdi.

Bu bölümün adı “Baba” olduğu için şunu söylemek gerekir: küçük Leva babasını sevmiyor gibiydi. Kendini bildi bileli annesini severdi ve annesi hep etrafında olurken, babası bir an görünür, repliksiz bir figüran gibi masanın başında oturur ve yüzü hep gölgede olurdu. Beceriksizce, zorlanarak Leva'yla oynamayı denerdi, oğluna ne söyleyeceğini uzun süre ölçer biçer ve sonunda saçma bir şey söylerdi – Leva da ne sözleri, ne jestleri hatırlamıyor, sadece babasının rahatsız halini hatırlıyordu, öyle ki zaman içinde babasıyla her karşılaşmasında (babası hep meşgul olurdu) sadece bu zorlanma, genel bir zorlanma hissini yaşardı. Yani, sanki babası Leva'nın başını düzgün bir şekilde okşamayı bile beceremezmiş gibi – Leva büzülürdü ya da dizlerinin üstüne oturtamazdı – Levacık'a fiziksel bir rahatsızlık verirdi hep – Levacık gerginleşir ve kendi kendine huzursuz olurdu; hatta “merhaba” ve “nasılsın” sözleri bile karşılık bulmuyordu babasından, öyle ürkek ve yapmacık bir şekilde olurdu ki bunlar, Leva şaşırır, gözlerini kaçırır ya da kimse görmediği için mutlu olurdu. Babasının onu tek dizinde hoplatıldığını belli belirsiz hatırlıyordu Leva: “Dandini dandini dastana, danalar girmiş bostana, kov bostancı danayı, yemesin lahanayı...! Dandini dandini dastana, danalar girmiş bostana,” – gücü yeterdi buna... ama babası asla tam vaktinde duramazdı, onu bıktıramazdı (ne yani, sevindin, ne oldu?), Levacık'ın oyunu ilk bitiren olması gerekirdi.

Böylece bütün çocukluğunda, babasını nadiren ve biraz görerek onun nasıl biri olduğunu bile bilemedi: zeki mi, iyi mi, yakışıklı mı... Onu ilk kez gördü – bir gün ve birdenbire. Babası güneyde, bağış alan bir üniversitede yaklaşık üç aydır ders veriyordu, annesi de o gün camları silmeye karar vermişti, Leva ona yardım ediyordu. Bir camı sildiler ve ikincisine geçtiler... Oda yarı yarıya aydınlanmıştı: tozlu, dalga dalga ışık ve açık, baharla yıkanmış güneş

– ve tam o sırada geniş kaba ipek pantolonunu rüzgârda savuran baba, bağışçılardan gelen eşkenar dörtgen gravürlü yeni çantasını sallayarak içeri daldı. Dörtgenin üzerinde güneş ışıldadı ve baba lavabonun yanındaki beyaz terliği giydi.. Onlar, yani annesiyle birlikte Leva odanın tozlu yarısında duruyordu, babaysa, buna karşılık, yıkanmış ve bahar gibi olan yarısındaydı... Bir negatife, *Sağlık* dergisinin kapağındaki bir tenisçiye benziyordu. Aşırı bronzlaşmıştı ve saçları ağarmıştı (erken beyaz düşmüştü), düzgün genç bir yüzle, saçları gibi beyaz, büyük ve iri, gölge düşüren ve üzerine yakışan “apaçi” gömleğiyle duruyordu... burada sağlam, arzulanan erkek boynunu da tasvir etmek gerekir... bize itici gelen bir boynu vardı. Leva babasının terliğine ısrarla baktı: üzeri hemen ıslanmıştı diş macunundan – Leva babasının diş fırçasını nasıl ıslattığını ve terliğini nasıl sildiğini hayal etti... İşte on yıl onun şimdi ne halde olduğuna dikkat etmemek, kendini tam da o zaman ezberlediği gibi sunmak için böyle bir baba ezberlemişti: bronz ve kendinden emin – sanki o zaman sonsuza dek vedalaşmışlardı. Kesinlikle bu yüzden de, babasının o anda annesine nasıl yansıdığını ezberlemişti, Leva'nın tanımadığı ürkek, zayıf bir gülümsemeye, bir saniyede gençleşmiş ve yaşlanmış olan, tozlu yarıdaki yaşlıca gençkız gibi... ama en önemlisi, Leva yoktu o sırada onun için. Leva çok kıskandı ve ezberledi. O gün cam temizliği yarım kaldı... Fakat bir anda nasıl da yansır bizde sözsüz ve bilinçsizce başkasının yaşamı, bir şeye duyulan gizli sevgi – başka bir ışıltıyla görünen kendi gömümüze takılır, sonra geçer gideriz: geç artık, bize göre değil... Fakat, kaçalım: bu hâlâ Leva için değil – ama bundan daha fazlasını hissedebilirdi.

Ve bu sırada “ruble” hikâyesi de babanın bronz boynu, biri tarafından, kimin tarafından bilinmeyen, sevilen, ona yönelik bir sevgiye inanan boynu gibi tesadüfi bir imgeyi de çerçeveleyip tablolılaştırdı... Ve ruble de bir şey sayılmazdı, ama uzun süre Leva için önemli bir banknot, onluktan daha önemli bir banknot oldu. Avludaki komşu kadın, beşinci kattaki merdiven sahanlığı, üç çocuğun içini kuruttuğu yaşlı cadı – ondan da uzun süre nefret etti Leva bu ruble için! – onu durdurdu, kapıyla duvar arasına sıkıştırdı, o zaman Leva ondan utanıp anlattı (ve hatırlamıyordu şimdi onun hangi sözüyle bunun olduğunu...), Kültür ve Dinlenme Parkı'nda,

restoranın yakınında, babasını genç bir kadınla gördüğünü ve babasının dilenciye tam bir ruble verdiğini! Rublenin büyüklüğü özellikle iğrençti, gücendirici ve isyan ettiriciydi komşu için... Park, genç güzel, suyun kıyısındaki restoran, dilenciye bir ruble – başka bir yaşamın böyle musallat olma niteliği Leva için sarsıcıydı ve eve yaralı bir halde döndü. Ve söylemek – hâlâ zor zamanlardı, biraz savaş sonrasıydı... Ah, nasıl o, Leva, sonra, çok sonra, çeyrek asır sonra, onların o zamanlar yaşlı değil de genç olduğunu öğrendi! Babası kırka basıyordu, annesi otuz beşti, lanet olası komşu da otuzunda yoktu.

Üç gün sustu, babasıyla selamlaşmadı, sonunda annesi “Neyin var?” dedi. Biraz daha ayak diredi, sonra isteyerek olmasa da paha biçilmez bir rubleye öttü. Herhalde, bu hikâye annesinde de anlamlı bir izlenim bırakmıştı, çünkü hemen ciddi bir tavır takındı. Yüzü karardı ve Leva'ya karşı davranışı sertleşti ve bunun ardından ciddi ve ustaca bir açıklama geldi ve bu da anlaşıldığı kadarıyla, ona büyük bir ferahlama sağladı. Mantığın savunmasızlığı, adaletin ölçüsü, suçlamanın açık biçimi bu ferahlanmanın kanıtıydı. İki de saydam ve titrek ama sakin bir hal aldılar, aynadaki nefes gibi. Sonra nefes buharlaştı, ayna karardı, her şeyin üstü örtüldü.

Fakat babanın o geliştiren farklı, yeni bir imgesi ortaya çıkmadı, anneye âşık olduğu o düğün fotoğrafından başka, daha eski bir imgesi de ortaya çıkmadı... kırılma gibi anne, yuvarlak gözler, yaş yirmi, başında bir örtü... Bu iki fotoğrafı yanyana koyan Leva değişime hayret ediyordu: sanki şapka giymiş, bastonlu, kenarları meyveye benzer dudaklı, Yesenin saflığına sahip ve gözlerinde kader olan bu güzel buzağı ve bu hoşnut, esmer, kalın ipek İspanyol paçalı boğa (“seçkin bir erkek”) – bir ve aynı yüzdü. Sanki babası bir anda iki çağda – hem geçmişte hem şimdide – doğmuştu, sanki aslında çağların yüzü vardı, tek bir insanın yüzü yoktu.

Leva bir gün böylece babasına pek benzemediğine karar verdi. Hatta karşıtlık da değildi – benzemiyordu. Ve sadece karakter açısından değil, bu zaten belliydi, ama dışarıdan da hiç benzemiyordu. Gerçekten yüz hatlarının, gözlerinin, saçlarının, kulaklarının benzemediğine inanmak için nedeni vardı – sahiden de bunlarda ortak yanları çok azdı, ama en önemlisi, bir şeyleri (belki de kendinden gizlice) kurnazca gözardı etmek istiyordu, biçimsel bir şey

değildi bu, sahici, ele avuca gelmez, gerçekten ailevi, yüz hattı benzerliği olmayan bir benzerlikti. Onun ergenlik ve gençlikte babasının şu ya da bu jesti ya da ses tonuyla yaşadığı büyüme öfkesi, en çok da onun sıkça yaptığı en masum ve anlamsız hareketlerinden rahatsızlığı, herhalde, bu gelişen, yeri doldurulmaz benzerliğe karşılık geliyordu, kendisinde babasını görmenin kaçınılmazlığından tiksinişmesi de eğitiminin ve karakterini oluşturmasının bir yolu ve yöntemi oluyordu ancak... Burada annesi belirleyici bir rol oynuyordu: alışkanlıklarından vazgeçemediği için sürekli babasına sinirlenerek mesela; (elinde bıçakla ayakta durmak ya da çaydanlığın ağzından içmek) aynı şeyi Leva da yapmıyor olsaydı, fark etmezdi bile. Ve bu sırada gücenmiş sevgisi dile geliyordu, çünkü babasında neyi sevmiyormuş gibi davranıyorsa (ama yılların terbiyesiyle böyle yapmamayı öğrenmişti), oğlunda tam da onu seviyordu. Leva kendini babasının bir hareketini yaparken yakalayacak olursa, diyelim mutfakta çaydanlıktan içerken yakalasa, içinde babasına karşı bir öfkenin büyümesine yol açıyordu bu ve kendinde böyle bir benzerlik bulmaktan kaçınıyordu.

Anlaşılan başkaları da Leva'da babasıyla hem çarpıcı bir farklılık, hem de çarpıcı bir benzerlik görüyordu. Ama bir şeyler yüzde elli yüzde elli olduğu zaman, hangisini istersek onu seçeriz. Leva farklılığı seçmişti ve o zamandan beri insanlardan babasıyla birbirlerine ne kadar benzemediklerini duyuyordu sadece.

Olay o dereceye varmıştı ki, öğrenci olup ilk ve talihsiz aşkını yaşarken, bir gün kendini (geç gelişmenin bir örneği) babasının öz oğlu olmadığını düşünürken yakaladı. Hatta kendi anlayışını sabit fikir haline getirerek, gerçek, öz babasının kim olduğunu tahmin etmeye çalıştı. Neyse ki, bu sırrı sadece bir kişiye, iyice kafası karışmış bir halde karanlık bir pencereye dönüp hakim olamadığı gözyaşını silmeye çalışırken, ateşli aşkından bu hikâyeye bir onay daha almaya çabalarken açmıştı... Fakat kızı pek etkilemedi bu açıklama. Ama biz bundan da şiddetle kaçalım.

Ama kaçmadan önce, şunu rahatça söyleyebiliriz ki yaşam, dünyevi zamanın tümüyle şahsi biçimlerinde bile olsa, Leva'yı alıp götürüyordu (otuz yaşlarına), babası da yaşlanmış ve saydamlaşmıştı, Leva bu saydamlığın arkasında, üzüntüyle, acıyla, babasıyla olan bu silinmez, bu özsel akrabalığı görüyordu daha da kesin bir

şekilde, babasının önemsiz ve küçük bir jesti ya da sözü yüzünden gerçekten gözyaşını silmek için bir pencereye dönmek zorunda kalıyordu. Duygusalılık bile ikisine özgü bir şeydi...

Genel olarak, ancak o uzak zamanda, bizi Leva'nın hikâyesinin kederli sonuna doğru yaklaştıran o uzak zamanda, Leva, babanın onun babası olduğunu, ona, Leva'ya da bir baba lazım olduğunu, tıpkı babasının da bir gün ona babasının, Leva'nın dedesinin, yani babanın babasının lazım olduğunu anlamış olması gibi anlayacak. Ama bu önemli şeyi “bile” ayrıca anlatmak gerekir.

Eğer önümüze daha ayrıntılı bir iş alırsak, yani kahramanımızın o ünlü *Çocukluk. Ergenlik. Gençlik* üçlemesini yazmaya kalkarsak, karşımıza belli bir takım güçlükler çıkar. Eğer Leva *Çocukluk*'tan bir şeyler hatırlayacak olursa: halkların göçü – yaş beş, casusluklar, çalıp çırpımlar, aç bırakmalar, yumrukleşmeler, birtakım izbeler, vagonlar ve peyzajlar – bütün bunlardan bir halk dramının çocuk algısı atmosferini yeniden kurmak mümkün olabilirdi, hatta bu atmosfere bir yoğunluk vermek, onu şiirsel yalınayaklılık buharlarıyla, ışık benekleri ve kokularla, çimenle ve yusufluklarla doldurmak da mümkündü (“Baba, baba, ağımıza bir ceset takıldı ya!”); belirgin ve ayrıntılı bir şekilde, gözlerimizin önünde geçtiyse bu *Gençlik* ve biz de onu hâlâ kutsuyorsak bile... *Ergenlik* hakkında hemen hiçbir şey hatırlamıyordu Leva, en azından, en az onu hatırlıyordu ve biz, şimdilerde dendiği gibi, “enformasyon sahibi olmakta” güçlük çekerdik. Onun bu yıllarının yerine tarihsel fon koyabilirdik, ama bunu da yapmayacağız: bize burada ne kadar gerekiyorsa, herkes tarafından zaten biliniyor. Öyleyse Leva'nın ergenliği yoktu – okulda okudu. Ve bitirdi okulu.

Öyleyse – pantolonu daraltalım, ayakkabı topuğunu kalınlaştıralım, ceketin boyunu uzatalım. Küçük kravatı bağlayalım. Cesur gençler tarihsel zamanı ayrıntılarla güçlendirmek üzere Neva Bulvarı'na çıkmışlar. Onların borcunu hesaplarken adil olalım. Borç borçtur: ortak davaya olan borç – ve ortak kadere olan borç. Birincisi bütün tarihsel işler gibi hafifsenmiştir, ikincisi gerekli anlayışı ya da merhameti asla elde etmemiştir.

Öyle ya da böyle, kendilerini “yola soktular”... Gençliğimizin en kötü kısmı olmayan, bilinmeyen yaşam biçimlerine açık en iyi

yılları (güçleri) pantolon daraltmaya gitti. Ve biz onlara sadece bunları (pantolonları), sadece sonraki yıllarda elde edilen onları (pantolonları) serbestçe genişletme olanağını değil, toplumun başka bir şeye güçlkle alışmasını da borçluyuz: başka bir imge, başka bir düşünce, senden başka bir insan. Karşı karşıya geldikleri şeye sözcüğün dolaylı anlamıyla tepki denebilir. Ne zaman sağdan bu savaşın ciddiyetsiz, önemsiz ve ehemmiyetsiz olduğu imaları gelse – inanılır gibi değil, pan-to-lon!.. - ve uçarlar ortaya çıksa, savaş ciddi demektir. İsterse “savaşçılar” bile anlamasın rollerini: “rolün” anlamı da buradaydı, zaten hazır olmasında, senin için yazılmış olmasında ve onu oynamak, icra etmek gerekmesinde. “Savaş” sözcüğünün anlamı da burada. İsterse basitçe kendi sülün ve tavuskuşlarını eğlendirmek olsun niyetleri. Kim niyet etmez ki... Ama kovuşturmalara, soruşturmalara, dışlanmalara ve sürgünlere maruz kaldılar sırf iki üç yıl sonra “Moskovşvey” ve “Lenodejda” adlı giyim mağazaları bağımsız olarak kırk dört yerine yirmi dört santimetreye geçmeye karar versin diye, ki bizimki gibi bir devlet ölçeğinde bu fazladan bir sürü pantolon demektir...

Ama biraz ucuza kaçmaya başladık, hızla “ikinci” borcumuzu hatırlatalım, yani ilkinin eşeslisi olan şeyi, payı, ortak böreğimizden parça borcu değil, kader borcu, borcun borcu. Onları artık Nevski’de göremezsin, o piyonerleri... Onlar dağılıp yayıldılar, ve büyüdüler. Az ya da çok, ama bugün de belli ölçüde katkıları olur. Şimdi o kahramanca biçimde ortaya çıksalar, ne kadar zavallı olurlar bu ithaller, dövizler, karaborsalar, poliyesterler, lavsanlar holluğu ortasında!.. Savaşçı gençliklerini hatırlasak, bütün bunların maliyeti (“maliyet, mal etmek” anlamında) hiç sayılabilir... Ve onların hakkı vardır gaziler olarak sarhoş kesik kollarını göğüslerine vurmaya Finler Sovyet votkası içsin ve Sovyetler Fin poliyesteri giysin diye. Burada ben yine anlattığım zamandan dönerek yazdığım zamana bakıyorum...

Birkaç yıl önce son kez böyle birini görme fırsatım oldu – kırk yaşlarında, yüzünde yaşamın damgası kalmış biriydi, ama sadık kalmıştı o en iyi, kahramanca zamanlarına.

Onu fark etmemek imkânsızdı. Kendini belli ediyordu. Herkes donup kalıyor ve dönüp yaralarından gülemeyecek kadar etkileniyorlardı; bir el bile kalkınadı onu parmağıyla göstermek için gurur-

la geçip gitti yanımızdan gstererek, neyi – Tanrım! – denebilir ki on, hatta on beş yıl geçti inek diliyle yalayıp yutmuş gibi... Çünkü o hep aynı şeydi. On beş yıl geçti – nemsiz Şunlar bunlar oldu, ama işte bu on beş yıl geçti ya, işte bu bir şeydi! Bu bir ağ demektir. Ne kadar ağır, ne kadar ani geçti – kimse fark etmedi içindeyken, onunla geçip giderken. Ve birdenbire Şimdide, gurur derecesinde aptal ve deėiŐikliklere Şaşırmadan, seke seke ya da o zamanlar dedikleri gibi “sürüklenerek” geldi geçmiş... Bu ellili yılların o en çok konuşulan “stilyag”ıydı. Aynı pantolonlarla, aynı omuzlardan dizlere kadar dökülen yeşil ceketle, girişimci bir tüccarın yapıŐtırdıėı aynı topuklarla, mikroskobik bir düğümle bağlanmış aynı kravatla, aynı yüzükle, aynı sala, aynı yürüyüŐle – o zaman için bile aynı karikatürle, palyaçolar için bile çoktan moda olmaktan çıkmış o aynı *Krokodil* görünümüyle. “Vyatkin...” - diye hatırladı ihtiyaın teki, ama Vyatkin’i de kimse hatırlamıyordu artık. Ve olay da bu adamın bu kadar ciddi yrmesindeydi.

Ne yapalım, o da sokak ızdırabından ve utancından payını aldı... Glmediler belki – herkes utanımıŐtı – adam deliydi. Sakattı. Tanrım! diye düşündüm ben, insanlar nasıl da sevdikleri zamana, ama daha da önemlisi, sevildikleri zamana bağlı kalıyorlar! ıldırma... Zaten yeni bir kılığın arkasına saklanmazlarsa, bu deli gibi sadık kalırlar...

Bu moda gazisi, Tarihin bu Őekerleme askercığı, nedense tarihin dilinde erimemiŐ, geçmiş zamanların lezzetini yaŐatıyordu... Ah, hu lezzeti deėersizleŐtirmek artık ne kolay! İsterse o basitçe slnlerine ve tavuslarına hoş görünmek istemiş olsun, “sadece” ikincil erkeklik iŐaretlerinin özgürlüğünü savunmuş olsun, ama birini omuzlarına almış olsun (geniş omuzları olsa da...) ve bizim Şimdi tanık olduğumuz bir şey vardı katlanamadığı, pantolonların en son geniŐletilmesi için verilen (fakat daha da kolaylaŐmış!) mücadelenin son kuŐaėını temsil ederek duruyordu dimdik, ama duramıyordu da, hep dönüp hepimiz için geçip gitmiş olan o gençliğe bakıyordu...

Kendi türünde tek olan bu Şehir delisi artık hiç görünmez, yani bu deneyimi teyit etme Şansı da yoktur artık... Ama işte bir gün karşılaşacağız, hem de kendi zamanımızda, o zamandan neredeyse yirmi yıl sonra Neva Bulvarı’yla Malaya Sadovaya köşesinde  dört

kişilik bir küçük insan topluluğuyla karşılaşacağız. Bir şey yüzlerine bakmaya zorlayacak bizi... Kesinlikle görmemiş olacağız onları ve tanımayacağız yüzlerini, fakat bunlar tam da o zamanın ünlü Neva Bulvarı insanları olacak! Bents, Tihonov, Temp... Tanıdık olmasalar da, isimlerini hatırlayacağız her kuşağın o kalecilerin ve o santraforların isimlerini hatırlaması gibi. İşte onlar da yüzüme hafif bir kuşkuyla bakacak ve bakışlarını kaçıracak...

Neredeydi bunlar – on yıl boyunca? Neden görmedim ben onları bu fırtınalı yıllarda? Ya ben neredeydim?.. İşte orada duruyorlar, tanınmayan, kelleşmiş, göbeklenmiş, kırklık kimseler – elejanlar: her şeye rağmen başkalarından daha erken geliştirdiler zevklerini... Biraz uğraşırsa insan hafif bir karaborsa kokusu alabilir. Ağzında yakıcı bir limonlu konyak kokusu, köşedeki “Sovyet Şampanyası” adlı mağazadan alınmış... Ah, dikkat edin çocuklar, kendi vaktinizde neler neler görmediniz!.. Duruyorlardı, bakıyorlardı kendi geçmişlerinden uzun bir bakışla Neva Bulvarı’na, kalabalıktan ayırt edilmiyorlardı, oturmuşlardı “Volga”ya özel bir odaya ve benim ruhumda hayatımın onca yılı için bir yara açarak çekip gittiler.

Evet, yıllar geçmedi boşa, daha iyi giyindik, bu her şeye değer... Tanrım, insanları böyle aşağılamak kabul edilemez.

İşte dar pantolonlarla ima ettiğimiz bu tarihsel zamanlarda Leva başarıyla bitirdi okulu ve babasının Üniversitesine girdi. Hayır, onlardan, çaresizlerden biri değildi, gülünç aşırılıklara girmede – o da onların yenilgilerinin meyvelerini topladı, ağır ağır düzgün biçimde daralttı pantolonları, ama sınırı aşmadı. Ne gülünç ne tehlikeli... bizi neyin ne zaman eğiteceğini kesin olarak söyleyemeyiz. Üniversitede de, “Gençlik” (dergi) çağında, maksimal (optimal), ama mümkün (izinli) sınırlarda yayılmayı öğrendi: tahsis edilen hacmi doldurmayı.

Ama biz hepimizin çoktandır kullandığı bu yeni kılığı uzun zamandır dikiyoruz. Leva’ya da giydirelim bunu ve devam edelim... Zaten Leva’nın babası bile, bol pantolonun güvenli ortamını beş yaşından beri taşıdıktan sonra, herkes gibi giyinmek zorunda kalmıştı. Doğru, şimdi bile onun kılığında bazı samimi gecikmeler, mesela üç yıllık bir gecikme ve drape, şeviyot gibi “kalıcı” malzemelere bağlılık gözlenebilir.

Leva kendine ilk takım elbiseyi bin dokuz yüz elli beş yılında bin dokuz yüz elli altı yılına ait bir İngiliz dergisine göre diktirdi ve bu takım elbise ona ilk kalbini kazandırdı. Ya da, daha doğrusu, bu ilk kalp kazandı onu. Faina...

Yani, üniversiteye girerek Leva bir bakıma bilimle ilgili çocukluk hayaline yaklaşmıştı – geç kalmıştı. Bu hayranlığını sahte ya da nahif saymakla kalmadı (Leva daha eleştirel değildi) – basitçe tembel oldu. Ama artık, bu akademik takkellilerle işlerin hep aynı olmadığını, kozmogoni kuramı yaratıcısının yine tenis oynamayı bırakmadığını ve taslak defteriyle çayırarda gezmeyi sevdiğini, kuramın bir değeri olmadığını anlamasa bile saptamasının vakti gelmişti... Babası asla Leva'yı bu anlamda aydınlatmamıştı, ama akademik kulislere de sokmamıştı: belki Leva'yı korumuştur, belki kendini. Leva yine de erkenden anladı bir şeyleri. Ama babası oğlundan zamanının onun için tehlikeli olan sırlarını korumayı başarsa bile, kendini vaktinde koruyamamıştı. Leva'nın evinde, bütün o tedbirliliğe ve dikkatliliğe rağmen, bir şeyler karışmaya başlamıştı, hava dönüyordu, perdeler değişiyordu, boş yere kap-kacağı yıkıyor ve vazunun tozunu alıyorlardı, sonunda da tavan arasını boşalttılar ve yine yerleştirdiler – ne kadar gereksiz enerji, fazladan ışık...

(Sonraları sinemada da, birçok kez, sessiz bir keşif anında, kahraman pencereye gidecek ve tek bir kararlı hareketle onu ardına kadar açacak, oradan “dereler şırıldar, kargalar uçar ve hatta bir kütük...” Ama yönetmen, niye felç adam ayaklanır ayaklanmaz ya da senaristin projesine göre yeni bir üretime geçilmeden önce her seferinde böyle yaptığını bilmeyecektir... çünkü işte o zamandan sonra filmlerde pencereleri ardına dek açmak mümkün olmuştur.)

Zaman, gitgide daha lafazanlaşıyordu, arada bir ansızın hatırlıyor ve o zaman ürküp etrafını kolaçan ediyor, ama hiçbir şey olmadığını, kimsenin fark etmediğini, kolundan yakalamadığını, sözünü kesmediğini görünce, yeni, dizginsiz bir güçle gevezeliğe tekrar başlıyordu. Zamanın tedrisatından geçen Leva'nın babası da, herkesle gevezelik etmiyor – mutfağa çıkıyor, kısa bir süre bir şeyler dinliyor, oflayıp pufluyor ve üniversiteden dönünce, gözlerini kısarak oğlu Leva'ya anekdotlar anlatıyordu... Bir süre böyle, terbiye icabı gözlerini kısarak dinliyor ve söylenenlere hiçbir ilgi göster-

meden, birdenbire sertçe, fakat yine terbiye icabı dönüyor ve çalışma odasına çekiliyordu: tütün içiyor, çay yudumluyor ve daktiloda yazı yazıyordu. Çünkü bu saçmalıkları kabul etmiyor ve itiraz da etmeyip oflayıp pufluyordu, ama bu da bir mana taşımıyordu – sadece terbiyedendi.

Zaman bir topluluk oluşturmaya başlamıştı – sanki daha önceden dost, misafir, doğumgünü yoktu. Şimdi hem ruhsal yakınlık gibi bir mutluluk için toplanmak ve yakın birine şaşırmak için bir bahane aramak gerekmiyordu: nasıl biri, nasıl görünüyor, iyi mi, yetenekli mi, zeki mi – onu olduğu gibi seviyorlardı. Zaman, gevezelik ediyordu ve insanlar onun yüzeyine tırmanıyor ve mutlulukla orada, sıcak bir denizdeymiş gibi, beklenen bir tatildeymiş gibi gevezelik ediyorlardı – suda sırtüstü yatmayı bilenler...

Bu sırada laf arasında bahsettiğimiz sarhoş ihtiyar ortaya çıkar. Eğer bütün katılımcılar onda bir şekilde yansımış olmasaydı ondan bahsetmeye gerek olmazdı. (Diğer yandan, ya aslında bir tek oysa “gerek olan”?..) O da bir zamanlar, Leva daha yokken, evin bir dostuydu, nineyle anneyi severdi – ve şimdi geri gelmişti. Açık, sivri dilli, hiçbir şeye ihtiyaç duymayan ve özgür bir insan olarak eski dairesine taşınma iznini almıştı ve yine, on yıl önceki gibi, Odoyevtsevlerin komşusu olmuştu.

Leva bir gün üniversiteden geldiğinde – dairenin iki giriş kapısı da ardına dek açıldı – sinirli ve öfkeli bir tavırla gezinen tanımadığı bir ihtiyar adam gördü, çocukluğundan beri tanıdığı (bizim de aşına olduğumuz...) eşyalara yönelirken – yaldızlı-karalı üzüm salkımlarından bir çerçeve içindeki oval ayna; eski kerosen (emaye ve bronz) masa lambası; iki oyma zenci erosu olan bir raf (augurlar) ve kırmızı ağaçtan, uzun, cilalı, Leva'nın çocukken üzerinde bozuk parayla futbol oynadığı ve düğmelerin etkileyici bir şekilde kaydığı bir sandık... Sandığı kapıya kadar kötü bir şekilde sürükleyen kapıcıya sunturlu bir küfür savurdu ihtiyar, sandığı tuttu, titrek ve sinirli elleriyle onu nasıl kaldırması gerektiğini gösterdi. Kapıcı keyifle ve aptal aptal dinliyordu onu.

O sırada Leva babasıyla annesini gördü, neredeyse kapıcı gibi mutlulukla tartışmaya hazırdılar. Sanki ihtiyarı can kulağıyla dinliyorlardı ve aile içinde o kadar yasak olan argosu kulaklarına tatlı

geliyordu. Düzgün, aydınlık yüzleri, düğün fotoğrafındaki gibiydi, ilk aşk fırsatı sırasında yüzün ferahlamasını yansıtıyor olması gereken o fotoğraftaki gibi... İlişkilerle hiç gizlenmemiş, hiç bastırılmamış, hiç çarpıtılmamış bu aşkı – tertemiz yansımaları – anne babasının yüzünde görmek etkiledi Leva'yı. Bu genç bir olasılıktı. Ve Leva ihtiyara yönelik sevginin de bu yüzden birdenbire ve mutlulukla duyulmasının, böyle temiz bir özgecilik biçiminde olmasının Odoyevtsev ailesindeki sevginin, insanın insana duyduğu sevginin tek yöntemi olabileceğini çok geç anlayabildi.

“Hey, Leva! İşte Dickens Amca!” Leva sert ve ateşli bir el hissetti; beyaz, fırfırlı bir manşet, akik bir kol düğmesi gördü... “Tutsana!..” - ve Leva altın üzümünden rahatça yakalayarak oval aynayı tutmaya başladı; bir saniye yansıdı aynada – yansıma onu tedirgin etti hantallığı ve sağlıklılığıyla, ve ihtiyara kullanılmadığı için unutulmuş “izyaşestvo” sözcüğünü atfetti; ama eğer sözcük unutulmuşsa ya da artık yoksa, dilsiz bir his, tökezleme, göz kayması var: isimlendirilmeyen – şaşırtıcıdır.

Leva bu ihtiyardaki çekiciliğin serbestçe sergilenmesine rağmen itici olan bir şeyin olmamasına şaşırdı. Her şey çekici görünüyordu: çeviklik, ciddilik, sertlik, hırsız aristokratlığı... Ve bu kuru bedende bluz gibi sallanan ince mavi çizgili, savaş öncesinden kalma eskimiş, bunca yıl boyunca dört kez katlanıp bir mektup gibi sandığa konmuş ve bu dört kat izini korumuş olan takım elbise, bu takım elbise sanki ancak gelecek sezonda moda olacak gibiydi: o kadar elejandı (Leva'nın İngiliz takım elbisesi inekler için ve bir ineğe dikilmişti); ve modaya ters düşen, cilayla parlayan vişne rengi ayakkabılar; ve gömlek... Tanrım! Beyaz gömlek kimseye böyle yakışmazdı – kimse buraya dek temiz taşımazdı onu, baksanıza şuna! Ve kravattaki iğne (bu da kravat değil, kravatı hani) – Leva için orada bir elmas, saf su ışıldıyordu. Şahsiyet... Leva, Dickens Amca'yı hemen sevmişti. Sıradışı bir şekilde temizdi Dickens Amca. “Yıkandığından” değil üstelik: böyle bir şey hemen görünür – o hep temizdi, herhangi bir kokunun görünür şekilde yokluğu... ki bu tuhaftı, nereden döndüğü düşünülürse. Sıradışı biçimde zayıf ve esmerdi; son gümüş sakalları, çok özenle ayrılmıştı iki yana (daha sonra Leva, Dickens Amca'da bu iş için gümüş bir fırça olduğunu gördü); ağzı sıradışı biçimde satirik bir mızıkça gibi aralanmıştı

– Dickens Amca'nın dişleri yerleşmemiştir daha; gözleri bademdi, geniş bir şekilde açıktı, iriydi, Moğol gibiydi – başka şekilde söylemeye imkân yok, kişneyen ve tekme atan bir atınki gibiydi... Bu aciz portreye Dickens Amca'nın kendisinin kara kuru ve minyatür olduğunu, ama ona ufak tefek demeye imkân olmadığını eklemek gerekiyor... “Nereye abanıyorsun, alçak!” diye bağırdı yumruğunu kapıcının kaburgasına vurarak ve sesi bir azizinki gibi Rus'tu.

Bu eşyalar, Leva ailesine ait görünenler, aslında Dickens Amca'nındı. Yani bütün hayatı buydu, eşyaları vardı hâlâ, ama evi yoktu...

Dickens Amca (Dmitriy İvanoviç Yuvaşov) ya da Mitya Amca'ya, okumayı çok sevdiği ve hayatı boyunca okuduğu için Dickens deniyordu, ve bir de söze dökülemeyen bir şey yüzünden, bütün savaşlarda çarpışmıştı, kalan zamanda da, kısa aralıklarla, oturmuştu. Birinci Dünya Savaşı'nda gençti, asteğmendiydi, yani çarlık subayıydı, iç savaşta birdenbire kızıl komutan oldu, her şeyin ardından terhis edildi ve hemen idari bilimler kısmına gitti, ama Leva doğmadan kısa süre önce Sibiryaya gitti, oradan, muvazzaf subay olarak cepheye gönderildi ve İkinci Dünya Savaşı'nda savaştı. Terhis olduktan sonra, ya bir yerde buldu, ya da Almanya'dan getirdi (ondan beklenirdi) bu üç mobilyayı, ama daire yoktu hâlâ – ve o da Odoyevtsev'lere “saklamaları” için vermişti onları, “sürgünden” döndükten sonra onların da boş bir evden ve bir zamanlar orada yaşamış bir nineden başka bir şeyleri yoktu. Bir keresinde düşünmüş, cömertlik etmiş ve onları Odoyevtsev'lere vermiş – ama o sırada ev bulmuş. O zaman da artık kendilerine bir şeyler bulmuş olan Odoyevtsev'lere hediyelerini “geçici” olarak elinde tutacağını söylemiş – ama o sırada, boş ve daha yaşanabilir olmayan daireye onu almaya gelmişler ve o da savaştan önceki yıllarını geçirdiği yere dönmüştü.

Şimdi, kesin dönüş yapan Mitya Amca bu mobilyaları bir zamanlar hediye ettiğini hatırlamıyordu. Bunca yıl evi döşeyemediğini hatırlıyordu ve Odoyevtsev'lerle buluştuktan sonra ilk söylediği şey onlara bir süre korumaları için bıraktığı malların bir listesiydi. Listede içinde askıları ve tuvalet eşyalarının olduğu bir çanta da vardı: tıraş bıçağı “Gilette”, saç için bir fırça seti – ve eski dergilerden kesilmiş birkaç reproduksiyon. Listeyi okuyup annesine sandı-

ğın üzerinde ütü yaparak yüzeyine zarar verdi diye homurdandık-
tan sonra bütün bu servetini alıp üst kata taşıdı.

Anne, aslında, Mitya Amca'nın gerçekten hediye ettiği eşyala-
rı geri almasıyla ilgili hikâyelerden mutlu olmuştu... Ama Mitya
Amca'nın cimriliği, hatta kendini başka küçük şeylerle de belli eden
açgözlülüğü – bunlar da Odoyevtsev'ler için yeryüzünün en tatlı
hatalarıydı. Mitya Amca sinirli bir şekilde dişsiz ağzını açarak evet,
cimriyim, Kazanlı bir meyhanecinin oğlu olarak... diye söylenmeyi
sevdi... ve o sırada babasının başına gelmiş gibi, o ünlü çorba ve
hamamböceği hikâyesini anlatırdı... – hızla sarhoş olur, kulakları-
na kadar minnettar olur, ev hayatı konusunda pişman olur, sanki
babası yokmuş gibi gelirdi ona... Leva'ysa artık şaşırılmazdı, Mitya
Amca'da kusurlar belirgindi ve onları sevmek mümkündü. İnsan.

Evlerindeki hava yine değişti, sanki tıka basa dolu bir oda vardı,
hep hatırlamış ama unutmuşlardı o odayı – düzene sokulmuştu,
delikli Venedik sandalyeleri kır evine götürülmüş ve orada yağmur-
da, bahçede kalmışlardı, buradaysa küçük pencere yıkanmıştı ve o
diğer tarafa, doğruca bahçeye bakıyordu... Akşamları Mitya Amca
votka sürahisiyle geliyordu (dibinde "N" damgası vardı) ve hep bir-
likte mutfakta toplanıyorlardı. Böyle bir şeyi Leva hatırlamıyordu,
bir ara bir yerde birlikte olduklarını, üçü birden olmuş olsa da ha-
tırlamıyordu... Babası bile, gönüllü gibi, çalışma odasını, adımla-
rının karanlık platformunu terk etti ve Mitya Amca'nın keskin ve
boş saçmalıklarını belirgin bir hoşnutlukla dinledi. Sanki hayatı
boyunca çalışma odasında, kendi adımlarını dinleyerek, gizli bir
aylaklıkla saklanırken bıkmıştı bundan. Mitya Amca'nın yanında
neredeyse hiç gürültü yapmıyorlardı... Anne, Mitya Amca'ya du-
daklarında bir gülümsemeyle bakıyordu ve şeker ya da kaşık alır-
ken bakışları babasıyla ya da Leva'yla karşılaşacak olursa, ifadesini
değiştirmeyi başaramıyordu ve bu ışık hem onlara da yansıyor,
hem hepsi de bakışlarını Mitya Amca'dan kısa süreliğine birbirle-
rine çevirirken bakışlarını değiştirmeyi başaramıyor ve yarı yolda-
ki bakışların yarı sıcaklığının yarı ifadelerinden mutlu oluyor, bu
mutluluğu tanımayarak birbirlerine sevgiyle göz kırpmıyor, ne iyi bir
insan bu Mitya Amca diyorlardı... Leva'nın binasında buzlar çö-
züldü ve sanki evsiz Mitya Amca onlar için bina yapmış gibi oldu.
Mitya Amca'ya herhangi birine gerekenden çok daha fazla ve ken-

dilerine gerekenden fazla izin vermişlerdi. Bu bize neden gerekli – başkasının hakkımızda her şeyi bilmesine izin vermek...

Bir gün, Mitya Amca ustaca ve kısaca bir şeyleri söylediği zaman, anne mutlulukla güldü, babası yapay bir şekilde güldü, Leva da çok mutsuz oldu (kıskançlıktan, hep o Faina) – ve babasına nefretle bakarken aslında babasının Mitya Amca olduğunu düşündü.

Annede Mitya Amca'nın “genç” bir resmi olduğu ortaya çıktı, savaştan önce, altında sevimli bir yazıyla çekilmişti- yakışıklı, elejan, soylu gönülçelen... Leva fotoğrafla birlikte aynanın karşısına geçti, poz yaptı ve iyice ikna oldu. Mitya Amca babasından on yaş büyüktü, dişsizdi – akıllıca değildi, sanki dengesiz bir düğüne girmişti. Sahiden, zayıflığı, kavrukluğu ve sıskalığıyla, en önemlisi de öfkesinin saydamlığıyla Mitya Amca şişmanlamış, her şeyden kaçan babasından daha gençti. Soyadını denedi: Leva Dimitriyeviç – Nikolayeviç'ten daha kötü değildi.

Mitya Amca özellikle bir şey söylediğinden değildi. İçtiği zaman dünyaya karşı daha kararlı ve sert olması iyiydi. “Bok,” özet buydu, ama Mitya Amca'nın bu özetlerinden bir şey çıkmıyordu, çünkü her seferinde kuşku uyandırmıyordu: kesin ve haklıydı. Bütün sıradışı alkolicler gibi, onun da kendine özgü jestleri, sırtımaları, homurdanmaları vardı – bütün bunlar konuşmasını değiştiriyor ve hep akıllıca yapıyordu. Sanki bir o bir bu yanıtı eliyordu ve biz de bu düşüncenin tanığı oluyor, onun ne söylemek istediğini biliyorduk, sonra ne onu, ne bunu söylemiyordu, çünkü ne o, ne bu, ne de diğeri buna değmezdi – vaktinde sırtıyordu ve herkes karşılıklı anlayış içinde mutlu bir gülüşle gülüyordu.

Leva bir kere onun yanında boş yere babasının izinden gittiği için yakındı, “saf” botanik için iç çekti... Mitya Amca Leva'daki son “akademik” sayfa kalıntılarını da dağıttı, çünkü bu da “boktu.” Mitya Amca'nın savaştan sonra bir kere böyle bir enstitüyü test ettiği ve bu yüzden de “bu senin” Botanik Enstitüsü'nün bok, örümcek dolu bir kavanoz olduğu anlaşıldı: dışardan bakıldığında ne kadar sessiz ve estetik olursa, içeriden, sessizlikte ve derinlikte o kadar pislik, o kadar örümcek ağı bulmak mümkündü... Nereden düşmüştü o, Mitya Amca bu duruma. “Ekonomisttim ben. Peki ne işim olur benim Mendel'le, Morgan'la?! Ama müdür, uğursuzun tekiydi, ona sırf Morgancılardan olduğunu sandığımı için selam vermiyo-

rum sandı – ve beni kovdu. Ama sadece domuzlarla el sıkışmaya alışkın değildim ben. Ne alakası var Mendel'in – derisinden besbel-li bunun, domuz!.. Boş yere de kovdu beni, bok!" Ve hem bu ensti-tü, hem müdürü, hem konuyla alakası olmayan zavallı Mendel ve hatta hava bile bok olduğu için Leva, özgür ve neşeli hissediyordu, bilmiyorum nasıl açıklamalı bu etkiyi.

Dickens İçin ıkma

Dickens Amca ailesiz olduğu için kolayca Odoyevtsev ailesi için vazgeçilmez hale geldi, çünkü böyleyken bile, tekbaşına, kendi evi vardı...

Dickens Amca'nın evini seviyordu Leva. Onun "kozетка"sına oturduğu zaman, ona göz atması için bir "porno" veren Dickens Amca'nın ifir ayı yapmak üzere mutfağa gitmesini, Leva'yı tekbaşına bırakmasını seviyordu. Kk bir odaydı bu, çocukken içine gizlice, yasağı çiğneyerek girerdi. Dickens Amca'nın kk dairesi çocukluğunda izin verilmeyen bir kitap gibiydi.

Her Şeyiyle eğlenceliydi, büyük bir daireden ayrı ("bölünmüş") bir daireye çevrilmişti – o kadar kkt ki, "ortak" denen alandan çok kk bir parça almıştı (emirde bu yer almıyordu) ve içindeki her Şey oraya asla sığamayacak, ama Dickens Amca gibi bekr bir centilmene gereken Şeylerdi. İçindeki her Şey asla oraya sığamayacak gibi olduğu için, hepsi de birbirlerini sıkıştırarak taşınmış gibiydi. Banyonun yerine kk bir mutfak yapılmıştı, "sortir" yerine (Dickens Amca "tuvalet"i'n "sortir"den daha edepsiz bir szk olduğunu söylüyordu) duş yapılmıştı; klozeti sona bırakınca – gidecek yeri yoktu ve holde, palto askısının altında kaldı (Dickens Amca'nın teknik müfettişi nasıl ikna ettiği bilinmiyordu, ama onları ikna edebiliyordu, onun iradesine gönüllü olarak boyun eğiyorlardı). Böylece, içeri girerken ilk grdğmş Şey klozetti, fakat sıradışı bir beyazlık ve zariflikteydi – Dickens Amca'nın çizdiği o "Liberty" hattı onun incecik sabah kıvrımlarında görülüyordu. Kim oturmuştu ona? - Dickens Amca "zel kişilerin" oturduğunu söylüyordu, Şimdi de, kendi ifadesiyle, kendisi oturuyordu; eski, güve yemiş, bir Şekilde eline geçmiş, efendilere has krk paltoya sarınarak – ama biz asla ona bu meşguliyet sırasında rastgelmedik. Sanki, genel olarak herhangi bir ihtiyaçı yok gibiydi: uyumuyordu, yemiyordu, başka bir Şey yapmıyordu. Bu konuda aşırıya kaçıyordu. "Dişlerini fırçalarken tükürme!" diye öğretti bir gün Leva'ya.

Kendisi de sadece içiyor ve yıkıyordu. “Mitya Amca temizlik düşkünüdür,” diye şaka yapıyordu annesi.

Yaşlı alkoliğin her şeyinde bilinçli bir egoizmin inanılmaz temizliği vardı: yerler köydeki gibi ovuluyordu, ve Dickens Amca evde genellikle çıplak ayakla gezerdi. Leva bir gün bu lekesizlik karşısında hayranlığını ifade edince, karakteristik bir şekilde yüzünü buruşturup şöyle demişti: “Sabahları uyuya kalmak nedir bilmiyorsun o kadar...” Gerçekten de Dickens Amca’yı günün ilk yarısında, sıkışık dairesinde çıplak ayakla, gri kirli sakalıyla, kar beyazı uzun donu ve omuzlarına attığı kürklü Orenburg şalıyla dolaşırken, fincan fincan çay içerken ve “Sana da burada bir şey kokuyormuş gibi gelmiyor mu?” diyerek – içeri girince ilk duyulan şey bu olurdu – sürekli etrafı koklarken görmek lazımdı (asla abartmaz ve akşama kadar, “on sekiz sıfır sıfıra kadar” içmezdi), o zaman, sipperlerden ve barakalardan asla bahsetmese bile, Dickens Amca’nın temizliğinin ne olduğunu anlamak mümkündü. Ama işte bundan boşuna kaygılanıyordu, evinde koku asla olmuyordu. Kokunun olmaması kendine özgü bir ölçüttü. Leva, sadece kendi kokusunu duymak zorunda kalıyordu.

Dickens Amca’da her şey vardı - “şömine” bile. Aslında, şömine değil, “burjujyka,” son savaş boyunca hep yanında taşıdığı sağlam ve hassas bir şeydi. Ona hiç hava yetmiyordu, kokudan da korkuyordu – bu yüzden de pencere ardına kadar açtı; ve o hep akıl almaz bir şekilde titriyor ve üşüyordu (“İspinoz,” diyordu annesi, “Dickens Amca bir ispinoz”), bu yüzden de “şöminesi” tütüyordu. Evde ya çıplak ayakla ya kar botlarıyla geziyordu. Damarlarını ortama uydurmayı asla beceremiyordu.

Böylece sabahları çalışma odasında yakalanabilirdi: çıplak ayak, açık pencere, tüylü Orenburg şalı ve uzun donla, sırtı yanan “şömineye” dönük, elinde açık bir kitap – Dal’ın İzahlı Sözlüğü, ya da *Kasvetli Ev*, ya da *Savaş ve Barış* – ve öyle iyi olurdu ki onu sevmek mümkün olurdu (bunu hiç talep etmezdi), Leva çocukça hep onun herkesten başka bir *Savaş ve Barış* okuduğunu sanırdı, onu kendince okuduğu anlamında değil, gerçekten de elinde *Savaş ve Barış* adını taşıyan, içinde Nataşa da, Bolkonski de olan, yine Tolstoy’a, ama başka bir Tolstoy’a ait bir kitap olması anlamında... Ve bu doğruydı: aynıysa olamazdı.

Genel olarak Mitya Amca'yla bağlantılı olan her şey Leva için beklenmedik bir yenilenmeden geçiyordu... Bütün insanlara ait olan bir şey bile, örneğin tarih bile, içine Mitya Amca yerleştiği zaman sıradışı bir optik etki kazanıyordu: Leva bunu görmeye başlamıştı, sanki bu gerçekten de olmuş gibi. Sanki Mitya Amca'nın çevresi kararmıyordu – o zamanın suyuna batırılmış gümüş gibiydi, ninesi bu suyun özellikle yararlı olduğunu savunuyordu... Leva sanki bir kez bile sınıf ödevi yazmamış, bir film bile seyretmemiş, sanki tarih derslerine gitmemiş gibi bunu görmeye başlamıştı... Ve Mitya Amca'nın çok şey anlattığı da söylenemezdi – hiçbir şey anlatmıyordu (dikkatsizlikten değil, "mümkün" olduğundan) – ama tuhaf şey, Mitya Amca "milli," "vatan" ya da "işkençe" sözcüklerini kullanmıyordu – ve sanki Leva orada Mitya Amca'yı görüyordu. Ruhunun anahatları, açıkça söyleyelim, nadir görülen Mitya Amca yalın sözcükler kullanarak olguyu yaratmıştı. Ve Leva ağzında sahibiliğin metalik tadını hissederek tükürüğünü yutuyordu: olmuştu, olmuştu, fakat bütün bunlar olmuştu. Sanki Mitya Amca'nın kendisi nadirliği ve benzersizliğiyle, istisnalılığıyla (istisna anlamında) en uzak, en olanaksız şeylerin bile önemli ölçüde büyük gerçekliğini ve olasılığını vurgulayan bir örnekti – çünkü Mitya Amca dışında her şeyi hayal etmek mümkündü, ama o işte gözlerinin önünde duruyordu. İşte şöyle: Mitya Amca'da bir aşma belleği yoktu sanki, belirsizlikler, tükenmeler, çıldırmaların küçük bir yığını yoktu, geriye sadece sonuç, çıkarım kalmıştı – ve daha fazla düşünmeye gerek yoktu: olmuş, yapılmış, gitmişti. Devrimci altüst oluşlara esiyordu rüzgâr, kum tepelerinin üstünü savuruyordu, atlar kişneyerek yeri dövüyor ve şahlanıyordu, Mitya Amca yakasını kaldırıyor, kurşun dosdoğru geliyordu, hayat geçip gidiyordu... İnsanın kendisine ait olan banallıktan daha tatlısı yoktur, bize daha inanmadığımız ama istediğimiz şeye inanmamızı öneren kişiden daha yücesi yoktur... Çünkü sevmek Yeryüzünde... Tanrım – kaç kez! - ama tekrar ve tekrar biri başarır... aynı sözleri, ama tam da o anlamla söylemek...

Mitya Amca'nın elindeki *Savaş ve Barış* başkaydı – ama aynıydı.

Saat üçte canlanmaya başlıyordu – tıraş oluyor, yıkanıyor, koku sürüyor, kravatını bağlıyordu. Seyretmek keyifliydi – kimse yoktu görecekti. Dickens Amca'nın giyinmesi sırasında orada bulunma

mutluluğuna erişmişti Leva – ve bunu unutamıyordu: gösterinin kendine has incelikli ve ritüel bir güzelliği vardı, ama Dickens Amca fetişist değildi. Giyimi eşyanın doğasıyla ilgili bir hikâyeydi ve sanki her eşyanın kendi kavramıyla işi var gibiydi, onun maddi biçimiyle değil. Bir gömleği giydiği zaman, yani gömleği anlıyor gibiydi, kravat bağladığı zaman, kravatı anlıyor gibiydi. Saat beşe doğru iyice hazır oluyordu artık. 17:30'a doğru Avrupa Oteli'ne gidiyordu (yürüyerek gidiyordu, toplu taşımacılığı bilmiyor, taksiden ekonomi yapıyordu). Herkesle selamlaşarak (onu “tanıyorlardı”), “çatıya” çıkıyor ve akşamki açılışa yetişiyordu (ögle arasından sonra) – boş bir salona, beyazlıktan masmavi olmuş masa örtülerinin yorulmamış ve kabalaşmamış görevliler tarafından, camlı çatıdan düzgünce akan günışığı altında serildiği salona giriyordu. Burada yemek yiyor ve ilk votkasını içiyordu. Odoyevtsev'lere gidinceye kadar içiyordu.

Hayatını herkes anlamıştı. Mütevazı, genel olanaklarla yaşıyordu - “rehabilitasyon rantiyesi” diyordu kendi kendine. İlkel olarak ihtiyaç duymadan yaşıyordu. Hiçbir şeye hiç kimseye. “İhtiyaç ve bok – eşanlamlıdır,” diyordu.

Bu arada, bu gülünç küçük dairenin kalbi çalışma odasıydı – babasındaki gibi ağırbaşlı, üretici anlamda değil, kayıp ve artık unutulmuş bir anlamda: bir erkeğin, bir centilmenin tekbaşına kaldığı, mektup yazdığı, bir romanı karıştırdığı, öylesine yattığı çalışma odası – ve Leva orada bir dakikalığına, oturana rahatsızlık vermek için yapılmış kozetka'da yalnız oturmayı, bir monografiyi, sözelimi Beardsley'le ilgili tatlı ve küçük bir monografiyi bir çocuk günahı gibi karıştırmayı, ama çocukluğunda görmesine izin verilmeyen yasak küçük odayı seyretmeyi seviyordu. Ve onun Dickens Amca'dan alıp geri getirdiği (ziyaret bahanesi olan) kitaplar da çocukluğun cisimlenmesi oluyordu: *Afrodite*, *Atlantis*, *Yeşil Şapka* - cep feneriyle battaniyenin altında okumanın dışında nerede okumuştularını?..

Eşyalarını bizden almakta haklıydı, diye düşünüyordu Yeva, sanki orada eski, küçük Leva yansıyor gibi oval aynadaki uzaksayan yansımasını zar zor ayırt ederken. Basık ve uzun sandığın cilası ışıltılı, onun üzerinde, geniş beyaz şeritli pembe du-

varda (bir piyesten çıkmaydı duvar kâğıtları) – Dickens'in sevdiği ressam olan Puvis de Chavannes'in ("piyuv-dikşın" - böyle bir çocukça söz oyunu vardı) iki tablosu vardı – uzun süre ve boş boş yatağın yanındaki çatlaklar ve duvar kâğıdı gibi anjin tatillerinde seyredilebilirdi onlar... Pencereye yakın yerde küçük bir çalışma odası piyanosu vardı, Dickens Amca orda Griboyedov valslerinden potpuriler çalardı. ("Mitya Amca'nın keskin bir kulağı var," derdi annesi.) Uzak köşede kararmış çöpler olurdu: lavabonun altında üç ayaklı sehpa, klozetle onun üzerinde eğri büğrü yükselen ayna; arkasında, en köşede tırtıl gibi katlanmış bir portatif yatak vardı, Dickens Amca, onu Birinci Dünya Savaşı'ndan beri (klozet gibi) yanında taşıyordu ve bugüne dek orada uyumuştur. Onunla Dickens Amca'nın nasıl tekbaşına başa çıktığını Leva anlayamıyordu, çünkü eğer oradaysa, kesinlikle yardım etmesi gerekirdi: desteklemek, tutmak, germek – ve bunu ikisi bile zar zor yapabiliyordu. "Öyle değil, aptal!" diye sinirleniyordu Dickens Amca, fakat portatif yatağa değil, Leva'ya. Yatağın açılması da bir tür çocuksu bir mucizeydi: kol yerinden sopalar birdenbire akordiyon gibi açıldığı zaman bir kamp ateşi gibi titrek ve sarsak, asma köprü gibi hassas bir çok ayaklı yapı ortaya çıkıyordu, üzerinde de çubuk ve kancalarla zarafeti hangi dulu olsa ağlatacak yamalardan ibaret Kiplingvari bir kumaş gerilmiş oluyordu.

Hatta genel olarak çalışma odasının bir duvarından, yani kozetka'da oturan Leva'nın karşısından az sayıdaki eşyayı sıralamak bile, bu az sayıdaki eşyanın herbirine kolayca ve neredeyse gönüllüce dalıp gitme olanağı yüzünden karmaşık bir şeydi – bütün bunlar "bir insana ait şeylerdi" (bu dört sözcükten hangisini öne çıkarmak gerektiği bilinmez: hepsi de önemli), hem de: Dickens Amca'ya (Dmitriy İvanoviç Yuvaşov'a). İhtiyar zevk sahibiydi. Şimdilerde yaygın olan anlamda, diğerlerinden daha iyi ya da daha kötü anlamında; ya da gülünç ya da geri kalmış olmamak için; yüksek konumda bulunan resmi grupta olmaya çalışırken, aynı zamanda, ulaşılan düzeyden kopmadan, ayrılmadan, uzaklaşmadan olan çağdaş sınıflararası zevk – onun ona ait, kendi zevki vardı, biraz yüksek, biraz düşük seviyeli, dekadan ("Liberty" hevesi) ve kendinden utanmayıp kendine saygı duyan bir zevk anlamında değil – yani kölece değil, snob değildi... Onu saran, hoşuna giden

eşyalar, bunlar onun zevkinin temel koşuluydu. Ve öylece duruyorlardı: zevkle ve oldukları gibi – eşyaların yerlerine mahkûm edilmişliği yoktu. Sanki tek tek taşınmışlardı.. Dickens Amca şöyle demişti: buraya, hayır, buraya koyun, şunu da – işte buraya, öyle değil, bok! Yan, yan, puşt! Bu çöp nereden geldi? Benim mi? Bırak kalsın. Dolap, ne olacak, piyanonun yerine mi konacak? Belki şöyle daha iyidir?.. Ah, tamam, öyle kalsın! - ve ellerini yıkamaya gitmişti, deli gibi ovaladıktan sonra dönmüştü ve huzurlu bir zamanda iş yapmadan duran klozetin üzerindeki üçlü askıya asılmış havluyla karşılaşmıştı...

(Yukarıda bahsettiğimiz şehir delisini hatırlayalım: Neva Bulvarı'nın "altın çağında," elli üç-dört yılının imgesinde kalmış ve kışkandırıcı bir sadakatle bu kılığı altmışlarda korumuş... İşte size kontrast, işte kıyas! Mitya Amca da geçen zamana, altın çağa sadık gibiydi... Ve o zamandan beri çok zaman geçmişti... Ama - ne fark eder!

"Lamba nerede? Nerede lamba?" diye düşündü Leva ağır ağır ve onu omzunun sol tarafında buldu – elbette, "şöminenin" yanında... o zaman kapiya baktı: Dickens Amca'nın dönme vakti gelmişti – ve elinde içi çifir dolu, küçük bir fokurtulu nikel çaydanlıkla içeri girdi.

Baba (Devam)

...Ve böyleydi her akşam. Mitya Amca sonuna kadar içiyor ve “Mitya” votka çayla tatlandırıldığı için artık iyice sararmış olan boş sürahisini götürüyordu... Mitya Amca iyice sarhoş halde, sağa sola sallanarak ve zarafetini bir şekilde koruyarak gidiyordu. Babasıyla annesi biraz ne kadar “korkunç” bir zamanda olduklarından bahsediyorlardı (babası Mitya Amca’dan o kadar sarsılıyordu...), ihtiyarın, böyle soylu bir insanın hiç yoktan nasıl acı çektiğinden bahsediyorlardı... böyle konuşuyorlar, bu arada Mitya Amca’nın arkasından giden bakışlar soğuyor, sıcaklıkları geçiyordu... ve “yine de adalet kazanır,” diyorlardı iyice soğuyup. Birdenbire meşgul bir tavırla esneyip uyumaya gidiyorlardı.

“Adalet” daha da zafer kazandı – Mitya Amca bunu ilk anlayan oldu – ailede dedeyi hatırlamak serbest olmuştu. Bunca yıl hayattaymış dede! - bu Leva’yı sarstı. Çocukça bir tepki verdi: sinirlendi, bağırды, öfke saçtı... Nasıl cüret etmişlerdi saklamaya! Nasıl rahatça, nasıl uzun uzun saklamışlardı... – düşünmesi bile başdöndürüyordu. O okulda rahat etsin, boş yere konuşmasın diye... Leva yaşlılara karşı çocukça göstermesine gücendi, ak sakallı birinin yanından rahatça geçip gidemiyordu (dilenci yaşlılara para verilmesini isterdi, ama yaşlı kadınlara istemezdi), görünüşte, bu da çocukça ruhunda her şeye yer olduğu anlamına geliyordu: ninesi vardı, toruna kadar yaşamıştı, savaştan sonra üç yıl onlarla beraberdi, ama dede yoktu ve farkında olmadan Leva tam sete, her şeye sahip olamamıştı. Bunun için çocuklar, hayvanlardan birazcık daha fazla da olsa, yatacak yer ve yiyecek bir şeylerden başka, herkesin var olmasını ister – hepsi bu. Ve şimdi, dedeyi öğrenen Leva çocukluğu adına güvenmişti. Bu haberin beklenmedik bir ölümün mutlak yüceliği olduğunu söylemeden, onun hep ölü olan bir insanın hayatta olduğunu öğrenmeye eşit olduğunu söylemek lazım. Kötü bir rüya.

Mutlak yücelik tabii, ama böyle bir haberde olumlu bir işaret

var... Leva'nın patlamasından telaşlanan ve utanan baba bunun tatsız olduğunu kabul ediyordu, ama o, Leva da anlamalıydı vb. ve ayrıca (diyordu babası), kendisi de bilmiyordu babasının yaşayıp yaşamadığını, çünkü ninenin ölümüyle ilgili mektuba yanıt vermemiştir... Leva da kendi adına, herhalde, babasına inanmak istiyordu ve ölümün öyle ya da böyle bize hep haber verildiğini düşünmedi – inandı ve o andan itibaren onu daha çok ilgilendiren şey dedenin hayatta olması oldu, onun üzücü gelişi değil.

Ve gerçekten de en önemlisi buydu. Leva yavaş yavaş hayatındaki bir insana canlı biri, akraba biri gibi yaklaşmayı öğrendi. Bunda gizli bir oyun vardı, çünkü dedesini düşünmek, uzak ve türlü türlü defter, tozlu küreler, kayak sopaları arasında onu düşünmek, bilincinin köşelerinde dedesine karşı tarifsiz, doğal olarak hiçbir şeyle ilişkisi olmayan bir savaş sırasındaki köy çocukluğundan bir manzara canlandırıyor: Bir baraka, odun, tavuk – ilerde bir çayır; ya da ormana uzanan bir dere, derenin kıvrımında bir sürü sazlık, çimenlerde boğulmuş, dingin bir insan... “Dede” sözcüğünü duyar duymaz böyle bir manzara belirliyordu ve Leva onu boş ve yararsız bir şey olarak kovdu kafasından, sonra da dedesi hakkında mantıksal bir yargı verdi, onu “ölçüp biçti.”

Annenin gizli eşyalarının arasından dedenin bir fotoğrafı çıktı – kuşku verici sayıda çok, kutular dolusu fotoğraf çıkıyordu evde son zamanlarda! Toplam tek bir düğün resmi vardı... - Leva'ya bakıyordu dede – dar, tarifsiz yakışıklılıkta, kötücül görünen bir yüz – işte buydu o! İşte bu olduğu anlaşılmıştı... Dede ısrarla bakıyor ve göz kırpmıyordu, sanki bakışına düzgün yanaklar karışmıştı, bakışının özü bu ince düzgün burundu; küçük gözleri, kaşları – yüksek ve dar, alnının tepesine yönelmiş karyaditler (bakışlar oradan, sütunların arkasından geliyordu...), koyu sakal, bıyıklar, gamzeler (orada, bakışın şekillendireceği bir şey olmayan yerde) – bütün bunlar kararıyor, neredeyse kara fonla kaynaşıyordu, hepsi bu kadardı: oradan yüz-bakış Leva'ya bakıyordu. Ve dede gençti – hepsi gençti, bu fotoğraflarının hepsi... Nereye gitmişti bütün bu etkileyici yüzler? Artık fiziksel olarak bile doğada yoktular, Leva bir kez bile karşılaşmamıştı onlarla ne sokakta, ne evinde... Nereye saklamıştı anne babası yüzlerini? Halının altındaki o dolaba mı? Yüzler tuhaf kutulara saklanıyor, hayret verici gözleriyle, hâlâ ob-

jektifin karşısında ölmemiş bir halde bakıyor, yukarıdaki kuzenin portresini yaptırdığı atölyenin sahibinin ismi bukle bukle yazıyordu... fakat yüz üstü yakalanmışlardı, mezardaki gibi – içinde bir çağrı olmayan, ama bize bizden dilsiz farklarıyla ve insana tartışılmaz ait oluşlarıyla batan yüzler. Bir yerde görmüştü yine de sanki bu yüzü... Rüyasında gibi, doğada değil, rüyasında karşılaşmıştı... Birden anladı: Ermitaj'da, beş yıl önce, bir tabloda... Korkunç.

Şimdi, dedesini kendine tasvir ederken duruyor, onu Mitya Amca'nın yerine koyuyordu. Daha kolay oluyordu o zaman. Başka bir suret yoktu zaten.

Bir gece heyecanla bir taşra üniversitesinin "çalışmalarında," bir makalede dededen olumlu bahsedildiği söylendi. Belli belirsiz bir şekilde kalın bir dergideki bir listeye "girmişti". Dedenin ismi yokluktan çıkıyordu.

Bu arada, yine mutfakta, isminin ve haksız bir şekilde unutulduğu, dedenin bilimde yeni bir dalın kurucusu ve bütün bir bilimsel ekolün başlatıcısı olduğu anlaşıldı. Onun yaptığı şey Batı'da ancak on yıl önce bulunmuştu, şimdi de kendi üstünlüğümüzün gerisinde kalmıştık... Baba heyecanlandı, korkunç derecede cesaretli ve bembeyazdı, Mitya Amca'dan bir kadeh rom aldı. Beklenti arttı.

Ve anlaşıldı. Tuhaf biçimde boşaldı kafasında bütün konuşmalar: birisi alıp götürmüştü dedeyi, onlar değil. Onlar da evde gerideydiler... Baba dedeyle buluşmak için Moskova'ya gitmişti.

Ertesi gün tekbaşına döndü, solgun ve telaşlıydı, ürkmüştü bir şeyden. Çalışma odasına kapandı. Sonra anneyi aldı içeri. Uzun süre bir şeyler fısıldadılar, çok yüksek sesle. Babası hep gezinip duruyordu, sık sık dönüyordu, sanki çalışma odası daha küçük, dar olmuştu.

Leva onlar olmasa da genel hatlarıyla olanı biteni anladı. Artık sessizce dönebilirdi, yüzünün solgun ve uzun olduğunu hissedererek. O sırada sarsıcı bir şekilde aklında daha sonra tekbaşına kalınca rahatsız edecek fikir yoktu. Leva gururla hissediyordu kendinde – dedenin yüzünü.

Babası sertçe çöktü ve yaşlandı. Eve yorgun, perişan dönüyor, çalışma odasına kapanıyordu. Ev küçülmüş, kararmıştı, koridordan geçilemezdi. Leva'dan, onun saklama iznini sessiz bir minnettarlıkla ürkekçe kullanarak yardım alıyorlar, bir şey olmamış gibi

davranıyorlardı, ama beceriksiz ve inandırıcı olmayan bir şekilde yaptıkları için onun gözüne ilişıyordu bunu onların, yani onun ihtiyarlarının nasıl yaptıkları: nasıl geri kaldıkları. Bunu beklenmedik biçimde keşfetmişti. Yani, neyde geri kaldıklarını. Leva buna inanmakta güçlük çekiyordu. Biçimde, herhalde. Doğruluk, dürüstlük ve yalan hakkında artık eskimiş inançları vardı ve sürekli gizli olmaya, artık onlardan başka kimsenin gizlemediği şeyleri izlemeye çalışıp yapamıyorlardı. Gerisi yüzeydeydi. Bu eski hainlerde nahif ve dokunaklı bir çok şey vardı... Mitya Amca daha seyrek geliyordu, Odoyevtsevler rahat olmuyordu artık, içinde yüzmeye alıştığı o sevgi atmosferi de kaybolmuştu. Göl kurumuştur. Mitya Amca'ysa rahatı seviyordu ve alışkanlıklara alışıkta. Öyle olmasa da, Odoyevtsev'lere olan sevgi payı – ve suçlama – Mitya Amca'yı da herkes olmaktan bezdirebilirdi: hem Leva'nın gizli babası, hem annenin özgeci hayranı, hem Leva'nın dedesi (model olarak), hem babaya baba (ve bu da kısmen vardı, Leva bunu sonra, çok geç anladı...) – ve Mitya Amca onlara gelmeyi kesti.

Leva'ysa onlarsız da anlıyordu. Onlarsız... – çocuk gözyaşlarını yuttu. Tam da öyle buluyorlardı kendilerini geride, hem de Leva'yla... Leva'ya dönmüştü yaşam, ilk kez duruyordu karşısında. Yüzü bir fısıltı, bir gölge, bir temas, bir damlaydı... Dar koridordan geçmek, sırtını duvara yaslayıp geçmek, o sırada kaçınılmaz bir bakışla karşılaşmak, bakışlarını kaçırp indirmek – yaşam mı bu?.. Arkasından fısıltı, geriye dönmek – kendini döndürmeyi dene: bir şey yok, kimse yok. Bir dolu insan, seninle işi olmayan koridor sütunları, ama seni biliyorlar – yani, sen yoksun artık, ölüsün, mavilerle yeşillerin çocukça savaşı gibi... Bu demektir ki öldün eğer sana rağmen biliyorlarsa. Üçüncü şahısta var olduğunu keşfetmek, başkaları için, senin içinde olmadığını, olmayacağını başka bir zaman ve mekânda – ve sarsıntıya katlanmak, daha çok yaşamak, onlarla, oyunu kabul etmek, ardından geleni beklemeye alışmak... Leva binanın içine doğru yürüdü.

Olgusal olarak böyleydi, ama metaforik olarak şöyle olmuştu. Anne babasının tuhaf davranışı yüzünden, onun yanında birkaç kez tesadüfen bir şeyler söylendiğinden, hiç tanımadığı insanların Leva'ya doğru kaçamak bir bakış atmasından, dedenin yaşadığı dramda oğlunun, Leva'nın babasının da belli ve tatsız bir rol oy-

nadığını anlamıştı: gençliğinde ondan uzaklaşmıştı, yirmi yıl sonra onun ekolünü eleştirerek, onun kürsüsünü elde etmişti – yani kürsü hâlâ “tüterken” yapmıştı bunu. Bu sözcüğe Leva da kulak misafiri olmuştu: yirmi yıl soğuduysa nasıl tütebilirdi? Dedesinin – etrafta fısıltılar böyleydi – neredeyse otuz yıl... oğlunu görmek istemediği, hatta el bile sıkışmadığı, hatta herkesin ortasında tükürüp canı cehenneme dediği... – bunları yutmak gerekmişti.

Her şey değişti... Etrafa bakıyorsun – ve bir ay bile geçmemiş. Bütün bakışlar ve konuşmalar imalarla ve soğuk meraklarla doluyuş gibi, sanki ondan bir şeyler bekliyorlarmış gibi.

Ve Leva birgün, ilk kez kapıyı çalmadan babasının çalışma odasının kapısını ardına dek sonsuza dek, bizzat, olayın gerçekten nasıl olduğunu aydınlığa kavuşturmak için açtı.

Babasının karman çorman ve anlaşılmaz, yine sarsak konuşmasını, bir anlam vermemek ve anlaşılmamak için kırık dökük parçalarla doldurulmuş konuşmasını dinledi, fakat o, Leva, artık yetişkin bir insandı ve ona her şeyi elbette açıklamak için neden yoktu, zaman içinde kendisi her şeyi anlayacak ve çözecekti... Babası başlıca suçlamayı reddediyordu, ama Leva'yı ensesinden tutup çalışma odasından dışarı atmaması da başlı başına dikkat çekiciydi. Leva, babasının hâlâ yarı karanlık olan, onda fısıltıyla konuşma isteği uyandıran eşikte uzun uzun el sıkmasını hep hatırladı... Babası uzun uzun sıktı Leva'nın dar ve serin elini sıcak ve kuru eliyle ve Leva'nın daha önce işitmediği, dudaklarının hareketinden görünen şeye yabancı şeyler söyledi. Babası başıyla masa lambasını engelliyordu, ışık ona arkadan vuruyordu, seyrek saçları ışıklanmıştı ve sanki görünmeyen bir kıpırtıyla hışırdıyordu ve Leva, bu aziz halesine bakarken, birdenbire babasını karahindibaya benzetti ve babasının el sıkmasının titreyişi ona aktarıldığı için üzerine üflenecek olsa bu karahindibanın dağılıp gideceğini düşündü. Bu da üçüncü kezdi Leva'nın babasını aklına yerleştirmesi... Bu kez sonsuza dek.

Babasının güçlü ve ateşli el sıkışı birdenbire ona zayıf ve soğuk geldi ve bundan uzaklaştı. Acı verici bir üzüntü duygusu belirdi ama doğmadı Leva'nın içinde, ama o sırada babasına karşı belli belirsiz bir zafer duygusunu çok daha güçlü hissediyordu ve orada, o çalışma odasının eşiginde, çocukluğundan beri fısıltıyla geçtiği eşikte, aniden yüksek sesle, “Peki, baba” dedi. Sesi bütün o rahat

sessizliği ve karanlığı yarıp geçti ve Leva'ya bile tatsız geldi. Sertçe döndü, eşikten uzaklaştı, babası biraz huzursuzca sallandı ve Leva'nın arkasından kapıyı kapamak ister gibi önden koştı, babasının gölgesi Leva'nın ayaklarının dibine düştü ve Leva babasını çiğnediği hissine kapıldı.

O aynı unutulmaz günde, Leva son bir umut çaresizliğiyle Mitya Amca'ya gitti. Zaten yardıma, kendi kendimize yardımın mümkün olduğuna inanmıyormuşuz gibi bir tavır takınarak gideriz – öylece gider ve tam da onu bekleyebileceğimiz yere gideriz, dilenci gibi açılmış bir elle gideriz – el sıkışırız, bize el uzatırlar... Bu o kadar doğaldır (selamlaşma biçimi!), el sıkışma – “Hepsi bu kadar!..” – daha eşikteyken uyandırır bizi. “Ve o... – diye düşünürüz acıyla – O da...”

Leva'ya da öyle oldu. Bir şey bekliyordu, ama işte “Dickens Amca” ondan beklenebilecek olan her şeyin erkenden bilinmesiyle iyiydi, sanki ilk iş olarak uyarıyordu: şu şöyle, şu şöyle ve şu şöyle – ve dahası, “Piyuv” dediği zaman vardı bir de. Ama Leva telaş etti... Ona tiyatrodan, Stanislavski sisteminden bir şeymiş gibi geldi... Sanki o – böyle tükenmiş, çökmüş yanaklarla, böyle her şeye katlanmış ve sessiz kalmış olandı, ama onlar – ikisi her şeyi yaşamış, asla kimseden yardım istememiş olanlardı... Ve işte duygularını asla belli etmeyen Mitya Amca, çünkü herkese karşı ciddiyetten uzak olan Mitya Amca, Leva'nın gerçekten sıkıntıda olduğunu anladı, elini uzattı, akıllıca sözler söyledi (bir tek o “Dickens Amca” diyebilirdi), ketum bir erkek... pöh! Sonra, gözyaşını silerek, sempatik bir karıncalanmayla, Mitya Amca'nın aslında Leva'nın babası olduğu ortaya çıktı... O zaman öyle bir cümbüş, öyle bir ayın, öyle bir adagio başladı ki Moskova Sanat Tiyatrosu, MHAT bile böylesini yapamazdı.

Mitya Amca, sahiden de Leva'yı kapıda görür görmez bir şeyler anlamıştı, incelikli bir adamdı. Sanki onu içeri almak da istemiyordu. Sonra aldı, çünkü yapacak bir şey yoktu, belki de nasıl almayacağını bilemedi. “Ama birazdan gideceğim,” dedi daha önceki, serbest bırakılmış bir cümlenin ataletiyle ve herhalde, bu söylediği için nefret etti kendinden, çünkü telaşla döndü, duraksadı, odasına daldı önden. Kapıdaki o ilk, hızlı ve bir anda gelen ürkek bakış dışında Leva bir daha yakalayamadı bakışlarını. Mitya Amca çok

sinirlenmişti, belli oluyordu bu ve Leva asla onu böyle görmemişti. Bakışları dalgın ve kaçamak bir tavırla dolanıyordu ve göz göze gelmemek için Leva'nın çevresinden dolanıyordu, Leva'ya bu bakış odada sincap rengi, lastik bir turnike izi bırakıyor gibi geliyordu. Elbette, hiçbir yere gidemezdi, hazırlanmıyordu da: Sabah haliyle sabah kılığıyla hâlâ ve eski sebeplerle, dağınık parçalarını en erken iki saat sonra toplayabilirdi – ama toplamayı da düşünmüyordu. Üstelik, “şömine” çıtırdıyordu ve koltukta Dal'ın bir cildi açık duruyordu – Dickens Amca'nın günlük okuma kitabıydı bu (“bu İsveçlinin” yorumlarının “inceliğini,” kısılalığını övmeye bayılıyordu). Leva'nın bakışını yakalayan Mitya Amca biraz utandı, Dal'ı karıştırdı, alıştıkları oyunu denedi... “Söyle bakalım, lornet'in ne olduğu nasıl daha kısa ve kesin söylenebilir?” – “Yani,” dedi tembel tembel Leva, “binokl ile gözlük arası bir şey bu, tiyatro ve baloda gözlere yaklaştırılmış...” – “Bu mu kısa?!” diye sinirlendi Mitya Amca ve Dal sözlüğünü açıp baktı. “El gözlüğü – işte bu kadar!” Kızgınlıkla dolandı odada ve sanki Leva ağzını açmaya niyetlenmiş gibi geldi ona – ama o, ciddi bir tavırla, aklına ne gelirse, hızlı hızlı sözünü kese kese, ipin ucunu kaçırmak için, hiç kendi tarzı olmayan bir biçimde konuşmaya başladı. Kısacası, nasıl davranacağını bilmiyordu, bu olanlar Dickens Amca açısından, en azından bu davranışın hedefi, onun örneği olan Leva'nın gözünde, anlamsızdı. Leva'ya o biricik, duruma uygun olan, hâkim olduğu entonasyonla “Sen boksun, Leva” ya da (babası için) “Demek o da bokmuş!” diyebilirdi – ve böylece altüst olmuş bir ruhu sakinleştirebilirdi. Ama bunu da söylemeyip ona küfretmeye başladı (Leva anlayamadı kime olduğunu), fakat öyle ısrarla, boş ve pis bir şekilde yaptı ki bunu Leva rahatsız oldu, neredeyse utandı, neredeyse “onu,” bu savunmasız kişiyi, Mitya Amca'dan korumak istedi. Ama anlaşılın Mitya Amca da kendi kendisinden iyice tiksiniş ve katlanamaz hale gelmişti – kendini tutamayıp sonunda uzun zamandır beklenen sözü söyledi: “Hepsi bok!” - ama bu da yapmacık oldu ve çay yapmaya gidip sanki sonsuza dek ortadan kayboldu.

Leva hep sevdiği çalışma odasına ilgisiz gözlerle baktı – bu kez hiçbir şey etkilemedi onu. Her şeye sıkıntıyla, çocukken okunmuş bir kitaba bakar gibi baktı. Kendini yaşlı ve yaşlı hissetti. Birdenbire Mitya Amca'nın ondan başka kimse için “büyük” olmadığını dü-

şünmüştü. Leva için de hayatı boyunca olmamıştı. Bütün o sıradışı özelliklerine rağmen... “El gözlüğü...” Dickens Amca... birdenbire bu lakap çok kesin göründü Leva’ya, onun kuşkulandığının dışın- da bir şeyler ima ediyor gibiydi. İşte tam da Dickens değil, amca... o sırada Leva konunun ne olduğunu unuttu. Çünkü birdenbire Mitya Amca’yı ilk kez nasıl ürkek bir bakışla karşıladığını hatırlamıştı. Ve o sırada belirgin bir şekilde, hayatında hiç kimseyle yaşamadığı bir şekilde, onu kendi varlığından ayrı bir şey olarak hayal etti. Bu sarsıcı bir duyguydu – Mitya Amca karşısında, kapı ağzında, yaşlı, mutsuz, yıkılmış bir insan olarak, o gün gücünü son damlasına kadar kullanmış, bir daha asla aşağılanmamak için, daha doğrusu, asla başkalarının gözünde aşağılanmamak için, bir kez bile bağımlı ve zavallı olmamak için kullanmış biri olarak göründü... Saygınlık, saygınlık için sıkıntı son tutkusuydu Mitya Amca’nın, son yaşam olanağıydı ve onu görünüşte bile olsa korumak için çok az gücü kalmıştı. Bunun için kimseye ihtiyaç duymaması, kimsenin de ona ihtiyaç duymaması gerekiyordu, çünkü en küçük bir bağımlılıkta, en küçük bir sevgi ihtiyacında, hemen dibe vuruyor, ağır, neredeyse çürümüş bir kütük gibi batıyordu; en küçük duygu yüküne bile katlanamıyordu: patlıyor, dağılıyor, parça parça oluyordu – zar zor bir arada tuttuğu kuru, keskin, küçük parçacıklarla... Hiç böyle değil, hiç sözle değil, ama çok yeterli bir şekilde, dolu bir hacim- deymiş gibi hissediyordu Leva bunu, sanki artık Leva değildi de bizzat Mitya Amca’ydı – o keder, korku ve kaygıyı hissediyordu içinde, belleğinde canlanan bu sahneye sanki onu tam da şimdi ilk kez görüyormuş, yarım saat önce görmemiş gibi bakarken. Tanrım, diye düşündü Leva, ne korkunç bir yaşam sürüyor! Ve o, Leva ona sevgi, bilgelik, merhamet için gelmişti... Ama nasıl cüret etmişti bu doygun, şişko, sağlıklı, genç ve boş hiçlik?! Leva aşırıya kaçmış- tı: Mitya Amca’nın egoizmi ona soylu görünüyordu. En azından, Leva’nın az önce sergilediği edepsiz ruhsal patlamadan çok çok daha iyiydi bu... Bu değerlendirmede Leva kısmen haklıydı. Acaba başka bir insanı böyle üzerine yüklenmiş şeylerle baş edememek, onlara katlanamamak, dayanamamak tehlikesine atabilir miyim?.. Az mı yük oldum ona? Dickens Amca, baba, dede – bütün bunları bir tek Mitya Amca oynuyordu... Leva, Leva’nın bakışından kaçıp bir şey için kaçıp giderken (ilk kez! - nasıl da telaşlanmıştı zaval-

lı...), telaşı olduğunu söyleyerek yalan söylerken Mitya Amca'nın kendisine karşı ne kadar küçük düşmüş ve sıkıntılı hale geldiğini hayal etmeye çalıştı... Korkma, Mitya Amca, ben bunu yapmayacağım, ben kendi yükümü senin zayıf, sıska omuzlarına yüklemeyeceğim, ben senin olup bitenlerle başa çıkmaktaki yetersizliğinden ve güçsüzlüğünden dolayı ezilme tehlikesine düşmene izin veremeyeceğim... seni koruyacağım...

Neredeyse böyle söylüyordu Leva kendi kendine, ne yazık ki kendi kendinden etkileniyor ve duygulanıyordu. Ama ona da hakkını vermek gerekirse, hayatında bir kez bile böyle ince, nazik, hassas – böyle akıllı olmamıştı. O saniyede Leva gerçekten yetişkin bir insandı, ama kısa süre sonra bunu uzun yıllar, neredeyse sonsuza dek unutacaktı. Herhalde, Leva için fenomenal bir duyguydu, deneyimini tanımlayan ve bu yüzden de ona tuhaf bir şekilde de olsa hiçbir şey öğretmeyen bir şeydi...

Mitya Amca yere bakarak, dikkatle girdi içeri – Leva haklıydı. Buna ikna olan Leva acımasızca ayağa kalkıp “Hoşçakal, acelem var” dedi – ve tam da o anda kendi aklından duyduğu hoşnutluk ve davranışından duyduğu tatmin, herhalde, az önce yaşadığı aydınlanma deneyimi gibi, ondan sonsuza dek vaktinden evvel, hak edilmemiş bir şey olarak kopup gitti. Kendi ödülünü almıştı bile...

Mitya Amca ona iri, içten gelen bir hayret ışığıyla aydınlanmış gözlerini çevirdi, bir saniye baktı ve bir şey söylemedi. Kapıya kadar geçirdi.

“Yani bana nasıl bir baba olurdu ki... Nerede onda baba, oğul, kutsal ruh olmak?” dedi çarpık bir şekilde kendi aptallığına sırıtarak, tam da bir gedikli liseli gibi Leva. “Babam nasılsa öyle olmalı, tam da böyle, başka türlü değil. Ben de onun oğluyum... korkunç – ama böyle... Dickens Amca da – nereden çocuğu olsun! Yüz yıl önce ölmüş bu... El gözlüğümü!”

Mitya Amca'yı da geçtiğini sandı Leva.

Ama abartıyordu.

Mitya Amca'nın utanmasının... ya da tiksinsmesinin kendisiyle ilgili olmayabileceği gelmiyor muydu aklına?

Bu bölüme “Baba” adını verdik, fakat sadece baba değil zamanın kendisi vardı aklımızda. Bizde baba biraz ikili çıktı: hem ürkek,

kompleksli, küçük Leva'ya doğru dürüst bir "fadi kara geliyor" bile yapamayan bir insan; hem kendi akademik, kültleşmiş çalışma odasını güçlü adımlarla inançlı bir şekilde ölçen, kendini çağın hâkimi hisseden bir insan. Ama biz en baştan programlanmamış olan bu şeyi bir hata saymıyoruz. Birincisi, böyle olur. İkincisi, bu romanda birçok ikili ve hatta çok kezli, bilinçli olarak yapılmış ve hatta eğer çok sanatsal yapılmamışsa, açık ve samimice yapılmış şeyler olacaktır.

Sonuçta yaşamın kendisi de ikili tam da bu bölünmez anda, gerçekliğin bakış açısından var olmayan diğer zamanlarda da yaşam bellek gibi çizgisel ve çok kezli. Çünkü, bu, şu anda kaybolan saniyede, onun yerini alan dışında, bir zaman yok şimdide, kaybolan zamanın yerini alan bellek de ancak bu anda ve onun yasasına göre var.

Bu yüzden, baba bir kez daha ikili, hatta hatıraların ertesi gününde konu o değil onun imgesi olacak (zaten uydurmuştuk onu). Ertesi gün onun imgesi yine başka şekilde ikili olacak: bir yandan başarısından yararlanan ve bir ergenin annesini kıskandığı "görünen erkek," diğer yandan kolayca yabancı, görünüşe bakılırsa karısının tercih ettiği bir erkeğin etkisine boyun eğen biri.

Ve bir kez daha ikili baba, intikam vakti geldiğinde, kendi ihanetinin altında ezildiğinde, Dickens Amca imgesi genişleyip babayı örttüğünde... Çünkü yazar Leva'nın gençlere has hayal oyunuyla alay ediyor belki, ama kendisi Dickens Amca'nın onun babası olmadığına kesin olarak karar vermemiş. Ne olacak?..

Yani belki de kahramanımızın iyice başka bir ailesi var. Yazar şimdi Leva Odoyevtsev'in ailesinin ikinci varyantını göstermek istiyor, bu öyle bir varyant ki, yazara göre sonuçta, yine aynı kahraman çıkacak ortaya. Çünkü onu sadece kahraman ilgilendiriyor ve önceden (başarısız bir şekilde de olsa) seçilmiş bir inceleme nesnesi olan kahramanı değiştirmek istemiyor yazar. Ama bu ikinci varyantı ortaya çıkarma arzusunu yazar şimdilik bir kenara bırakacak.

Babadan ve zamandan bahsetmeye hazırlandık. Sonuçta baba hakkında da, zaman hakkında da çok şey söylemedik. Ama bu durumda, iki farklı konunun bir araya getirilebileceğini varsayıyoruz... Baba – bu zamanın kendisiydi. Baba, papa, kült – başka hangi eşanlamlı var?..

Babanın Babası

Dresden’de, Brühl Terası’nda, saat ikiyle dört arasında, gezinti için en sevilen vakitte, elli yaşlarında, saçları iyice ağarmış ve gut acısı çeker gibi davranan, ama hâlâ yakışıklı, şık giyimli ve insanın ancak toplumun üst katmanlarında bulunarak elde edebileceği o özel damgaya sahip bir adamla karşılaşabilirsiniz.

Ya Leva hesaplaşıyordu yaşamla, ya da yaşam onunla: kendi aile yaşantısıyla anlaştı, çok kısa sürede. Yine de, gençliği yüzünden, çeşitli hislerini bilmeden çok daha önce tahmin ediyordu. Fakat insanın kendisi için bir his varsayması, çok yorucudur (bu yüzden de gençliğimizin “çok duygusal” olduğunu savunma olanağına sahibiz), çünkü kendi altında bir kez bile varsaymadığı kendi doğasından başka bir şey yoktur... Bu hipotetik hisler birçok güç olduğu için güçlüdür. Leva “ikinci baba hipotezini” bırakmış, geriye “dede hipotezi” kalmıştı.

Oğula baba doğmuştu. Toruna dede doğuyordu.

...Ailede dede hakkında konuşmalar, daha o dönmeden önce başlayınca; Leva onun yakışıklı fotoğraf hatlarına bakıp babasıyla kendi uzun yüzünü gururla ve sessizce, sanki kendisi de aynı hatları taşıyormuş gibi çevirerek babasıyla tartışınca; dedesinin hep hayatta olmasına ve bu “hep”in onda onun savaş sırasında köyde geçen çocukluğundan dağınık manzaralarla yer değiştirmesine gücünce; kendisini yeni akrabalığa alıştıırıp “kan” fikrine hipnotize olunca – o zaman da esinlenen Leva babasını geçerek kendi başına alışılmadık bir inisiyatif alıp sahalardan ve koleksiyoner salonlarından dedenin birtakım çalışmalarını buldu ve okudu, onlar sayesinde de gelecekteki uzmanlığına yaklaştı, hem de açıkça, çok özel bir şekilde: Dede dilbilimciydi, yani bir şeyler biliyordu ve Leva’nın kendisini adadığı o filolojiden çok daha kesin bir şeylerle ilgileniyordu;

üstelik kısmen matematikçiydi ve neredeyse ilkti... ama burada yine o “birincilik” gibi sarsak bir alana giriyoruz. Leva okuyordu, her şeyi anlamıyordu, ama dedenin düşüncesiyle alışkın olmadığı bir özgürlük ve sahicilik hissedebiliyor ve ona şaşırıyordu.

Dede tekbaşına değildi, yanında ve ondan önce insanlar vardı – Leva onları daha önce sadece kulaktan dolma biliyordu, özet derslerden çarpıtılmış, değerlendirilmemiş, bozulmuş, anlaşılma-mış vb. şeyler olarak biliyordu – bunlar da en hafif formüllerdi... Leva’ya onların bir şeyi anlamamış olması inanılmaz geliyordu, çünkü sözgelimi onun için onların anlamadığı şey apaçıktı, yalındı, ama onların anladıkları şeyi, hakkında yazdıkları şeyi Leva genellikle hiç anlamıyordu ya da büyük bir çaba ve güçle anlı-yordu, sanki kafasının içinde beyin kısımlarının zorlanarak dönme gürültüsünü duyar gibi oluyordu. Ama yine de, her şeyden önce, bu sahicilik, bu alışılmadıklık duygusu hep kaldı... Sonunda, Leva kendisine biraz daha kolay bir tanesini buldu, onunla da memnu-niyetle ilgiledi: bu seferki etkili ve resmi dille yazıyordu, hafif ve aydınlık yazıyordu (bu arada, Leva’nın yasadışı okumasından kısa süre sonra ilk dirilenlerden biri oldu, Leva da onu zaten bildiği, eskiden beri bildiği için övünebildi).

Böylece Leva iç içe ve biraz da hâlâ yasak olan inceleme alanına yönelmişti ve şimdi, istese de istemese de, kendi bilimsel işlerinde onu kullanıyordu. Ona ikna olmuştu. Dedeyi okumak sırasında olduğu gibi bir akıl zorlanmasından sonra, yani ilk kez kafasıyla çalışmaya başladıktan sonra derslerle ilgili her şey birdenbire ona ilkel ve kolay gelmişti ve diğer öğrencilerde kalınlıkları ve bilimsel eğitimsellik gerektirmeleriyle korku uyandıran müfredat monografi-leri Leva için ilkokul karalaması oldu. Leva’nın benimsediği sistemi tutarlı bir şekilde izlemek hâlâ mümkün olmasa da, onu – fazlasıyla benimsemişti – kısmen de olsa daha sonraki ders çalışmalarında kullanmak istiyordu. Yani aile dramından o kârlı çıkmıştı... “Dede hipotezi” bu pozitivist etki sayesinde Leva’da iyice yerleşti. Dede, Leva için kuşku kalmamıştı, hiç tartışmasız Yüce İnsandı ve bu rütbe de çok iyi bir şekilde şu sonucu doğurdu: Dede ile Torun...

Leva artık ona gitmek için kendi başına, gizlice, diktatör-baba-nın iradesine karşı çıkar gibi bir yola çıkmayı planlıyordu ve birçok kez tatlı ve gözüyaşlı gücüyle onu sakinleştiren ve onun bu niyetini

kesintisiz geleceğe erteleyen türlü türlü sahneler hayal ediyordu... Sahi neden böyle birdenbire? Neden hemen yarın? İlk hareket çoktandır kayıp görünüyordu ve Leva bir gün, elbette, yapacak olmasına alışmıştı, sonra, sonra... derken birdenbire dede telefon etti.

Oğluyla konuşmak istemiyordu – Leva'nın annesiyle konuştu. Onun, bütün affedip gelmesi için içtenlikle yalvarmaları, ona daha önce söyleyememiş olması, şimdi söylüyor olması vb. – bütün bunları sessizce dinledi ve ancak anne başka ne söyleyeceğini bilemediği, hatta telefonun bozuk olduğunu düşündüğü bir sırada konuştu... dede kızmayı aklından bile geçirmediğini, herhangi bir gücenmesi olmadığını, gücenecek kadar karı kılıklı olmadığını, onun (annenin) hep aptal olduğunu, ama çok da güzel olduğunu, onu gelin olarak unutmadığını ve ona karşı sempatisinin o zaman başladığını – şimdi de, otuz yıl sonra... İşte torununun yarın, ona gelmesine izin vermesini, haylazı görmek istediğini söyledi kadına. Hepsi bu. Annesi emin değilim, dedi, ama dede ona biraz tuhaf, biraz sarhoş gibi gelmişti...

Dedenin, o yüce insanın bizzat aramış, bizzat onu görmek istemiş olması sıradışı biçimde heyecandırdı Leva'yı ve bu buluşma için kendisine çok şey vaat etti. Anne babasına aldırılmıyordu artık. Annesinin ona ne dediğini duymadı. Babasına bakmadı.

Her şey Leva'ya bedavaya gelmişti.

Dedesine yepyeni atan bir kalple gitti. Uzak ve taze ama sanki hep içinde olan bir şey açmıştı kabuğunu. Ürkerek bakıyordu bu karanlık derinliğe ve hiçbir şey göremiyordu...

İlk bakışta aralarında doğan ani bir dostluk hayal etti, babasını aşan, onun başının üzerinde, kuşaklar arası bir köprü gibi duran bir dostluk... ve o zaman sadece torunun dedeye gitmediğini, bir uzmanın uzmana, bir öğrencinin öğretmene gittiğini anladı, bu gerdi Leva'yı. Hayallerin arkasında öncelikle akraba dedesini görmeye gittiğini unutmuştu... O sırada, biraz değişmiş bir haldeydi, ama yine de demli çay ve akademik kep hayali vardı.

Ama sadece bu değil. Bunun arkasında naif ve ideal bir şeyler de vardı... İçinde ortaya çıkar gibi olan ve hâlâ içinde ne olduğunu ayırt edemediği o kabuk – ona sanki dedesine bir anda görünür ve anlaşılır olacakmış ve o zaman dedesiyle erkek erkeğe olacaklarmış

gibi geliyordu! Dede onları (kabukları) daha geniş açıp orada ne olduğunu açıklamaya yardımcı olabilirdi ve Leva için tümüyle yeni bir hayat başlardı – aslında, onun gerçek, ama o vakte dek ondan özenle saklanmış olan hayatı...

Ve bu yine de neredeyse aynı hayal gibiydi: yaşlıyla genç, sözelimi Bilimler Akademisi'nin geniş halılı merdivenlerinden iniyor – ve herkes alkışlıyor onları localardan.

Leva birdenbire geç kaldığını sandı. Dakik olmak istiyordu. Bir taksi tutup gerekenden çok daha erken gitti.

Dedeye yeni bölgede, son binalardan bir ev vermişlerdi... Leva hiç gelmemişti buraya. Hayretle hayatı boyunca bir kere bile eski şehri terk etmediğini, o müzede yaşadığını, müzenin bulvar-koridorlarının ve salon-meydanlarının sınırlarının ötesine hiç geçmediğini fark etti... Tuhaf. Çevredeki yeni binalardan söylentilerle haberi olmuştu: var olduklarını biliyordu – ama isimleri bilincinde silinip gitmişti – şimdi de unutmuştu geldiği bölgenin adını: Obuhova mıydı, Proletarka mıydı... yeni not defterine baktı.

Başka bir şehre düşmüş gibi hissediyordu kendini.

Leva taksiden indi, kalan vakitte bu şehri gezmeye karar vermişti.

Güneş batıyordu, buz soğuğu bir rüzgâr esiyordu ve havada tehlikeli bir saydamlık belirmişti. Batıda, üç sivri ve uzun bulut gö-ründü ufukta. Neredeyse mor denecek kadar kızarmışlardı. Orada, ıssızda çalı çırpıyla dolu çorak toprak uzanıyordu: yakında, hemen tarlada, bir tramvay zili vardı, gerçekten bir zil (Leva daha önce bu ifadenin mecazi olduğunu, bire bir olmadığını sanıyordu). Kara ot-ların üzerinde ışıldıyordu, tramvay yoktu. Sanki binalar terk edilmiş gibiydi – etrafta insan yoktu ve sessizlik çınliyordu. Batan gün ışıklarınca, mavi bir fonda, ayrı ayrı, şekerli gibi zaman zaman don tutan binalar duruyordu, kör ve cansızca ışıldıyordu günbatımı pencerelerde. Her şey düşünmüş gibiydi.

Dört bir yandan, bütün aralıklardan esen bu rüya uzamını geçerken, kendi hareketlerini anlaşılmasız bir şekilde hissetmiyordu – rüzgâr, hale... Dedenin kapısını buldu. Uçarı bir kırmızı aralığın altında, yeşil duvardaki bir deliğin kıyısında, ihtiyarların oturması için yapılmış sarılı mavili bir sıranın yanındaydı – durdu ve üşüdü. Vakit geçti. Saati durmuş gibi geldi – ama saat tıkırdıyordu,

yelkovan da isteksizce hareketine devam ediyordu. Leva, kendi heyecanını tuhaf ve anlaşılmaz, alışılmadık buluyordu: sanki bir kez bile heyecanlanmamıştı bugüne dek. Fakat kısa sürede bütün hisleri ayaklarında toplandı: şans eseri yeni ayakkabılar giymişti – vuruyorlardı. Ayakları donmuştu ve sızlıyorlar ve Leva sanki ayaklarının değil protezlerin üstünde duruyor gibiydi. Sonunda Leva eşikten içeri girmeyi akıl etti – merdivenler sıcaktı – Leva radyatöre yaslandı, onu kucakladı... O sırada kapı ardına kadar açıldı ve içeri sarsak genç bir adam koştu, karman çorman bir şeyler giymişti ve önü açıktı. Koşarken sertçe baktı Leva'ya, sanki onu yutar gibi (Leva radyatörden uzaklaşma fırsatı bulamamıştı) – ve basamakları ikişer ikişer tırmanıp delik topuğunu göstererek gözden kayboldu. Leva hâlâ duruyordu ve o sırada akrep, sonunda belirlenen saati gösterdi – o da sonunda donmuş bir halde, protez bacaklarını zar zor sürükleyerek yukarı tırmanmaya başladı.

Tam gideceği kata varmıştı ki dairelerden birinin kapısı aralandı, içerden yine aynı genç adam fırladı, Leva'yı bakışlarıyla tarayıp aşağı doğru indi, bu sefer dörder dörder. Onun arkasından kapıda bir karaltı belirdi bir saniye için... Ve kapı kapanıp da kilit şakırdayınca, Leva bunun aradığı daire olduğunu anladı. Vaktinde kapıyı çalmamış olmak, kapatmaması için rica etmemek tedirgin etti Leva'yı. Diğer yandan, bu iyi bir şey diye düşündü, çünkü ilk karşılaşmaları böyle olmamalıydı...

...Kapıyı ona yabancı bir tip açtı ve tam bir bilmezlikle baktı ona. "Ya birden?.." diye buz kesti Leva bu varsayım karşısında. Olamazdı: bu kadar uyuşmazlık... Bu tıraşlı kafa, vatkalı ceket, elli ile yüz arası anlaşılmaz bir yaş, en önemlisi de bu kırmızı, odun gibi, katı surat ruhsuzluğuyla sarsıyordu... Ve susuyordu, donuktu, dudaklarını açamayacak kadar tembeldi.

"Affedersiniz, burayı aramamıştım.." dedi Leva özür dilercesine ve aklında basamakları dörder dörder, o genç adam gibi pat pat vurarak aşağı indi, giriş kapısını çarptı – ve öksürerek soğuk havayı yuttu... Böyle olmalıydı: hepsi düşünülmüştü, çeşitlemeler seçilmişti, formüllemeler yapılmıştı... nasıl selam verileceği, ne söyleνεceği, görür görmez tanınacağı hiç düşünülmemişti, sanki eşğin arkasında bulut vardı.

"Kimi aramıştınız?" - "Bu üç "ı"yı güçlükle söyleyip "Kimi

aramştınız?” diyordu boğuk sesle surat. Ağız aralandığı zaman yüz beklenmedik bir şekilde uzamıştı. Dede olabilirdi bu...

“Modest Platonoviç'i...” - “Morsest, belki Derdest,” diye alay etti kendisiyle Leva: ağzı korkudan yapış yapış olmuştu. “Odoyevtsev,” dedi çın çın karanlıkta kıpkırmızı olarak, açıkça çaresizlik içinde.

İhtiyarın yüz derisinin altından bir şey geldi geçti: şaşkınlık, hatırlama, telaş, sakinleşme – çok hızlı bir şekilde. Yüzde bir şey belli olmadı.

“Gelin,” diye içeri aldı ihtiyar Leva'yı hole ve uzun süre kapıyı kapamak, karanlıkta kilitleyip dönmekle uğraştı – kilit biraz uğraştırıyordu... Leva anlamlı, içten bir şekilde onu hemen tanıdığını! daha ilk saniyede tanıdığını, onu hemen tanıdığını! söylemek istedi (dede bütün bunların öyle korkunç olmadığını anlasın, onun yanan bir tankçıyla gelini hakkında bir vagonda söylenen bir sakat şarkısından öğrenilmiş terbiyesinin tanıdığı anlaşılсын diye) – yine de Leva içten içe heyecanlanmaya o kadar hazırды ki, bu dışsal uyumsuzluk o sırada onu heyecanlandırdı ve dedesinin böyle çıkmasına bir bakıma sevindi.

“Niye girmiyorsunuz? Girsenize...” diye homurdandı dede boğuk bir sesle, kilitle uğraşırken düşen şalı omuzlarına atarak. Ve odaya açılan kapıyı itti...

Leva'nın heyecanı yine sersemledi – odada başka bir ihtiyar vardı. İçeri gelene dikkatle baktı (Leva bir “iyilik” hissetti). Adam entelektüel görünüyordu, Mitya Amca'ya daha çok benziyordu (yani Leva haklıydı, onu seçerken!..) – Leva yine heyecanlandı. Mitya Amca'ya bu gerçekten de bir şeyiyle benziyordu, ama temiz ve zarif değildi. “İyi, iyi,” diye mırıldandı kendi kendine Leva. “Orada, holde, dememiş olmam çok iyi..”

“Siz – Leva,” dedi yine anlaşılmaz, ama sormaktan çok onaylar bir tavırla ilk ihtiyar, odaya açılan kapıyı arkasından dikkatle kapatır ve ortaya doğru yürürken. Bir ayağını sürüyordu.

Leva'nın her şeyi tavşan gibi dikilmişti. “Böyle olamaz!..”

“Benim, benim!” diye sevinmek istedi Leva – ve başını salladı, yutkundu.

“Oturun lütfen,” dedi ayağıyla birlikte Leva'ya bir sandalye sürükleyen ihtiyar; Leva yardım etmekte geç kaldı, diğeri çoktan bir gazete almış oturma yerini siliyordu. “Ne yapıyorsunuz, gerek yok!”

demek istedi Leva ve sandalyeyi çekip aldı – yaptığı şey acayip, kaba oldu. İhtiyar tökezledi: sadece silmiyordu – silerken sandalyeye, kâğıda tutunuyordu.. - Leva'ya baktı.

“Oturun. O birazdan gelir...” İhtiyarın yüzü iki kez seğirdi ve yine bir şey ifade etmedi. Mitya Amca'ya benzeyen ihtiyar, bir an onlara dikkatli bakışını çevirdi ve sonra kaçırıldı.

“Bu da ne? Bu da ne!” diye geçti Leva'nın aklından telaşla. Ayakları acıyla ağrıyor ve yüzü yanıyordu.

“Burası tutulmamıştı..” dedi ilk ihtiyar suçlu bir tavırla.

Leva yine şaşırıldı ve biraz kafası karıştı: gerçekten de tutulmamıştı. Masada yağlı bir kâğıt, kırıntılar, açık bir konserve kutusu vardı – çok iticiydi. Bütün oda da tuhaf bir şekilde yaşanılacak gibi değildi ve yurt havası vardı. Sanki yeni taşınmışlardı, inşaattan sonra yerleri bile, bir camı bile silmemişler, mobilya taşımamışlardı... Mitya Amca'ya benzeyen ihtiyarın üzerinde oturduğu dağınık yatak, yemek artıklı masa, üç ofis sandalyesi ve bir fıçı. Kitap yoktu. Ama köşede bir haç vardı. Ortodoks değil, boyalı.

Herkes sustu. Oda neredeyse karanlıktı, ışığı yakmadılar.

“Nereye düşüm ben?!” diye bağırarak istedi Leva, ama kıpırdanmakla yetindi.

İlk ihtiyar masayı toplamayı denedi, küçük hareketlerle bir şeyleri itti kaktı, kaldırdı ve kirli bıçağa baktı. Sinirle masaya bıraktı yine...

“Lanet olsun! Çabuk gelecek mi o?” diye gezindi odada ayağını sürüyerek, alacakaranlıkta iyice griydi, gölgesi peşinden gitti.

“O daha yeni çıktı...” dedi özür dilercesine, dikkatli bakışını kaldıran “Mitya Amca.”

İç çeken ihtiyar masanın başına oturdu.

“Affedersiniz,” diye homurdandı Leva'ya.

“Nereye gitti?” diye sormak istedi Leva, ama sorunun aptalca olacağını düşündü.

“Belki de sonra geleceğim diyerek gitmeliyim?.. Ama, diğer yünden, neden bunu hemen söylemedim ki?.. Artık çok geç.” Leva'nın akli karışmıştı, yüzü yanıyordu (neyse ki karanlıkta), dudakları kurumuştü ve sanki kafası patlayacak gibiydi – kan başına öyle hücum ediyordu. “Belki yine de onlardan biridir?” diye sayıkladı Leva. “Mitya Amca'ya benzemesi ve dikkatli ('iyi') bakışı onun dede

olabileceğini doğruladı: Eğer Mitya Amca dedeye benziyorsa, hiç kuşku yok ki o benim babam olmalı!” O sırada Leva kendi kendine gülecekti neredeyse. “Bunu da nereden çıkardım?” dedi kendi kendine bütün gövdesini hayali olarak sarsan çarpık bir kahkaha atarak. “Sanki Mitya Amca babam olsa, otomatik olarak dede Odoyevtsev’in oğlu olacak, ama ben, yani Budala, onun torunu olmaktan çıkacağım!.. Ha-ha!” Bolca dalga geçtikten sonra, hiç kuşku olmadığını düşündü: ilk ihtiyar onun dedesiydi... Leva’yı sınıyordu ve Leva’nın onu tanımamasından da üzgündü... “O birazdan gelecek!” - nasıl anlamamıştı bunun “Bakalım ne zaman anlayacak Leva?” anlamına geldiğini? Yani o, Leva sadece fiziksel olarak değil, gerçekten geldiği zaman... “Elbette, ilki dedemdi. İki arasında daha önde gelen o...” Davranışlarına bakarak onun odada “daha önemli” olduğuna Leva inanmış sayılırdı, ama tam zamanında keşfini açıklamakta tereddüt etti.. Çünkü... “Tanrım! Ne yazık ki ateşim var.” Leva alnını yokladı, eli ya alnı kadar sıcak ya alnı kadar soğuktı: anlayamadı ateşinin olup olmadığını. “Bu kadar aptal olunur! Adam açıkça sordu benim Leva olup olmadığını ve ‘Oturun,’ dedi ‘O birazdan gelecek.’ Amma aptalmışım!” diye kendi kendine hayalinde güldü Leva, başını salladı, bir gözyaşını sildi. Fakat sakinleştiremedi kendini. İhtiyarlar susuyordu, sadece “Mitya Amca” sigara içiyordu ve ara sıra ateşi onun dikkatli gözlerini aydınlatıyordu.

“Neden ışığı açmıyorlar?!”

İlk ihtiyar taşlaşmıştı, pencereye dönmüş, hâlâ hafifçe kızarmış duran o tarafa, hafifçe küllenmiş ince günbatımı hattına doğru bir şeyler fısıldıyordu.

“Belki de öldürdüler onu!..” diye geçti aklından Leva’nın. “Belki ikinci odada yatıyor!” Leva kapıdan çıkıp merdivenlerde koşuran genç adamı hatırladı ve nedense bu şüphenin kesin kanıtı oldu. “Öldürdüler! Öldürdüler!..” diye hıçkırdı kendi kendine. Tabutun arkasında yürüyordu, ince bir kar yağıyordu...

Keskin bir zil seli böldü karanlığı.

“A! A!” Leva yerinden fırlayıp bağıramadı, yataktan düşerken olduğu gibi kollarını salladı.

“Tanrıya şükür!” diyen ilk ihtiyar kolayca ve tek bacağıyla kesik kesik kapıya doğru sekti, giderken ışığı açtı – ve bir ana koridorda

bir sürü kilidi açıyordu. Leva ışıktan ve utançtan gözlerini kısıtı – hâlâ odanın ortasında duruyordu, “Mitya Amca” da dikkatli gözleriyle hayret içindeymiş gibi bakıyordu: “Bu psikopat ne yapıyor böyle?..”

Leva bir sandalyeye güçten düşmüş gibi, soğuk soğuk terlemiş bir halde çöktü.

Ve içeri yine o önü açık genç adam girdi – donmuş ve tadı kaçmış bir hali vardı. Uzun uzun baktı Leva’ya: “Bu buraya nasıl girdi?” – masaya dikkatle ağır bir çuval bıraktı.

“Toplayamadınız mı?” Sinirle ve hızlı hızlı masayı toplamaya başladı. O sırada kilitleri şakırdatmayı bitiren ihtiyar neşeyle girdi içeri.

“Dükkân çok uzakta,” diye açıklama yaptı “Mitya Amca”ya.

Genç adam sırtıttı, ihtiyara döndü ve çirkin yüzünün aydınlandığını gördü. Yırtık pırtık giysilerini karıştırdı ve ihtiyara bir şişe bira uzattı.

İhtiyar onu açacak bir şey arandı ve bulamadı.

Genç adam yine işi bıraktı, dikkatle aldı şişeyi, kolayca açtı, bir “tezgâh” kupası doldurdu ve ihtiyara uzattı.

O da sandalyeye oturdu, hâlâ bir şeye inanmamış gibiydi, kupayı iki eliyle kavradı ve kaldırdı... Uzun uzun içti, şapırdattı, emdi, yuttu, soludu, daldı, çıktı, kupanın içine atladı, çiçeğe konan arı gibi kondu kenarına ve mutlu bir iç çekişle ayrıldığı zaman Leva kupadaki biranın gitmediğini, olduğu gibi kaldığını gördü. “Susuzluk” sözcüğü karşısında, bütün doluluğuyla, hütün sürüngen tıslamasıyla cisimlenmişti sanki ve sonra uzun süre, hep, bu tür çaba ve tutkular karşısında bu kupayı Susuzluk imgesiyle, Susuzluk kavramının ta kendisiyle birarada düşündü...

“İşte bu harika!” dedi sakinleşen ihtiyar ve herkese ısınmış ve artık hayat belirtisi gösteren bir bakışla baktı. Genç adamın Leva’ya yönelttiği hoşnutsuz bakışı yakaladı...

“Ah, sizi tanıştırmadım... Rudik, bu benim torunum Leva.”

“Ne diye orada üvey gibi duruyor!” dedi Rudik çuvaldan şişe şişe votka çıkarırken...

“Tanrım!..” diye düşünebildi Leva.

.....
“Yani demek sen beni hemen tanımadın!..” diye güldü dede ve

yüzü hoşnut bir şekilde, ama sadece bir yöne doğru buruştu. “Hem de buraya vaktinde gelmek için dondun demek?” Rudik ile “Mitya Amca”ya doğru baktı: yüzü yarı yarıya gülüyordu.

Leva bunu “kaba bir kibarlık” olarak değerlendirmeyi sürdürüyordu. İçinde hâlâ mutluluk ve hepsini bir masanın başına dostça oturtan ortaklık duygusu canlıydı: dedenin torunla “görüşmesi-ne...” özel çın çın tokuşturuldu bardaklar, dimdik gözlerinin içine bakarak. Leva herkes içerken içmemelik edememişti – o ana kadar o kadar kötü hissetmişti ki nereye sığınacağını bilmiyordu – bardağı bir dikişte bitirdi (dede içine bir şey katmıştı, bir tür “Mitya içkisi” çıkmıştı ortaya), içtikten sonra içtiği şeyin ne kadar iğrenç olduğunu hissetti ve öksürdü, ama dede hazırlık yaparak çatala bir salatalık koymuştu bile... Salatalığı dolu bir ağızla, yeni arkadaşlarının yüzlerinin çıplak lambadan sarkan uzun ışıltılı iğnelerin üzerinde belirlediği dünyayı kristal gibi kırarak yansıtan gözyaşları arasında çiğnerken... özgürleşme ve mutlulukla ödüllendirildiğini hissetti, bir an dünyaya minnettarlık duydu ve dünya teşekkür etti ona. Kimsenin gülüşü incitici değildi, güzel bir masaydı, yüzler aydınlıktı, dünya sahiciydi ve o zaman doğal olarak bu dünyayı sevgiyle kabul etmek, içtenlikle kendi naifliğine ve basitliğine gülmek, herkesi küçük Leva’ya gülmeye davet eder gibi gülmek kolay geldi, madem ki ağlayıp güldü, bütün bunlarda yağmurdan sonra otlarda birkaç damlanın ışıltısıyla görünen güneş imgesi vardı; uzun kirpiklerinde ıslıl ıslıl gözyaşları asılı duran sevgiliyle barışma; tazeliğin, yıkanmış derinin kuruması, gerginliği; gözyaşı ve yağmurdan sonraki hafiflik. Böylece herkesi kendisini bakışlarının “sıcaklığını” yaşarken sevmeye davet etti, öncelikle deneyimin deneyim ve sessizliğin de sessizlik olduğunu sessizliğe katılmaya rağmen anlamaya davet etti... Leva böyle sıcak ve yeterli oluncaya kadar ipin ucunu kendisi kaybetti...

... “Leva’cıgım, ben senin geleceğini de unutmuştum. Hele hangi saatte olacağını... Genel olarak telefon etmeye niyetim yoktu – sarhoş halde ben nasıl yaptım? Sonra da iyice unuttum... Neyse, sorun değil. Sen bana şunu söylesene: neden döndün? Benim nasıl olacağımı sanıyordun? Madem erken geldin neden erkenden gelmedin ya da geç kalmadın? Hiç gelmeyebilirdin de... Neden tam vaktinde geldin?” Dede birdenbire her şeyiyle iyice şekillenmiş, odaklan-

mış ve neredeyse belli belirsiz, her koşulda çabasız konuşuyordu; ciddi bir küçük yumruğun engebeleri gibi düz, gözleri hemen her şeyi görüyordu, sadece nesnelere fiziksel olarak birbirinden ayırt edip yerleştirebilmek anlamında değil – arkalarında ve altlarında ve çevrelerinde ve bütün bunların karıştığı yerde ve dahası tepelerinde olan her yerde: hepsini bütünüyle ve bir bütün olarak görüyordu – bakışından bir yere kaçmak mümkün değildi, çabılıyor, çabılıyorsun, sırtını duvara yaslıyorsun, darbeden korunur gibi dirseğinle korunuyorsun. Leva böyle nasıl olduğunu bilmiyordu, ama çocukça gücenmesinin arasından onun anlamadığı bir dede haklılığı sızıyordu, dinleyip kabullenmeye hazırdı, yeter ki terbiye edilir gibi, onu arasına başını okşayıp sırtını sıvazlayarak, bir parça bir şey vererek cesaretlendirsinler... Ama – cesaretlendirmediler.

“Ne düşünerek kendini dondurmaya kalktın? Saat mekânizmasının hipnozuna mı girdin? Akreple yelkovanın örtüşmesinin mutluluğu mu?.. Siz hepiniz birden nasıl da köle olmuşsunuz! İşte o da...” Dede Rudnik’i gösterdi. “Ama neyse ki o şair ve cahil, doğuştan... Neden siz hemen bir hisse kapılıp gitmek zorundasınız ki? ‘His’ olmazsa hiçbir şeye inanamıyorsunuz... Bu yüzden de size sevilmek gerek ve bütün acılarınız da böyle acılar! Bunu – yeniden yaşamalar... Ne mecburiyeti var?”

Leva katlanamıyordu, dedenin ne dediğini anlamayı kesti, destek ararca etrafına bakındı... “Mitya Amca”nın kurtarıcı bakışı – bu son umuda tutundu... Fakat dede hiç kesmeden devam etti:

“Hey, ne diye bakıyorsun köpek gibi onun köpek gözlerine!” diye patladı. “Nereden geliyor aklına onun bakışının böyle etkiyleyici olduğu?.. Şu anda sen de, uysal bir şekilde duyguya kapılıp bir versiyon yazıyorsun, kendi kendine onun bakışının kökenini sana şimdi ondan uygun gelen sonuçlarla açıklıyorsun, tam da o sonuçlarla açıklıyorsun. Sen onu kendine iyi, dikkatli, anlayışlı diye açıklıyorsun – şimdi sana lazım bunlar. Görüyor musunuz, bir siz hümanistleri anlamak lazım.....! O seni gerçekten anlıyor, ağına alıyor... Çünkü onun tartışmasız bir metodu var ve sadece o kullanıyor onu, bu yüzden de keskin ve açık; sana bakmıyor – seni okuyor, o bir profesyonel. Metodu da sade: sana bakıp görüyor senin bir soruşturma ya da sorguda nasıl olacağını – çünkü o senin gibi binlercesini, binlercesini görmüş. O insan ruhunun

Mendelyev'i. Sen onun için kalsiyum ya da sodyumsun, o kadar. O daha önceden, tecrübeyle, senin hakkında her şeyi biliyor – ilk hareketlerin yeterli senin sonraki bütün hareketlerini bilmesi için. İşte tek bir kusur yeter – Hermann gibi delirir: üç, yedi... sürekli koşturur. Kaçamaz bundan, senin hareketlerini takip etmenin ve onları kıyaslamanın, hayali olanları ona kanıt olarak aynı anda ürettiklerinle kayıslamanın otomatizminden bir saniye bile kaçabilecek güçte değil – ve onlar, unutmama, hep özdeştir. İşte her yerde bakışları. Senin için anlamak katılmaktır, sen böyle alışmışsın, çünkü anlamak senin yaşamında bir tesadüftür, tesadüf de olmasa fonksiyonel bir şeydir, durumların periyodik çarpıtılabilirliğidir – fizyolojik bir kopuş gibi, ama öyle dürüst ya da vazgeçilmez değildir...” Leva bir kez daha “Mitya Amca”nın gözlerine baktı ve gerçekten de, o dedeyi duyuyor ve dinliyor ve Leva'ya bakıyordu, bakışının dikkati ve katılımı değişmemişti: dedenin sözlerinin etkisini izliyor, onun etkisini bir fikirle tahmin ediyor ve onun için çok yavaş kalıyormuş gibi görünen gerçeklikle doğruluyordu fikri. Dedenin dediği gibi olabilirdi – Leva korktu... “Benim eski kamp komutanım o, Koptelov, iyi bir insandır: beni iki kez öldürmedi...” Koptelov güldü, dedeye hoşnutlukla baktı.

“Yalan söylediğim için hoşlandı, bunu tahmin etmemişti. Zaten benim her sözümü değilse de bütün olarak hareketlerimi, vektör olarak yokluyor ve doğruluyor... Ama bana çok değer verir, abartır – bu yüzden de hızlı davranabileceğimi beklemez. Neyse, onun için nadir bir mutluluk: örtüşmedi – gülünç...”

“Modest Platonoviç...” dedi Leva acıklı bir tavırla.

“Modest Platonoviç! Modest Platonoviç...” diye taklit etti dedesi. “Bana ‘dede’ de, söyle...”

“Maestro Platon...” diye alay etti Rudik.

“Sen kıskançsın – sus!” diye dede Rudik'in kafasına vurdu. “Bir daha dene...”

Dede haklıydı: Leva ‘dedeciğim’ diyemiyordu – utanç ve ikiyüzlülük altüst etti onu. “Neden geldim o zaman buraya?” diye merak etti birden. “Kime? Zaten ona gelmiştim...” “Mitya Amca”nın yüzüne baktı – Koptel'e, Rudik'e baktı – onlar dedeyi seviyordu – işte bunu anladı ansızın. Peki ya o?

Herkes içiyordu.

Daha çocukluktan, en dolaysız vakitten başlayarak, tasvir ettiği sahneye bakarken yazar nereye saklanıyor diye merak ederiz. Böyle belli etmeden nereye yerleşmiş? Bizim için tasvir ettiği sahnede hep karanlık bir köşe olur, sarsak bir raf ya da işe yaramazlıktan hole konmuş olan bir sandık olur, orada belli etmeden ve boş yere dururken, her şeye sanki kendi gözleriyle tanık olmuş olan ama bizden gözlerinin nerede olduğunu saklamakla kalmış olan yazar.. Orada durur, düğmeleri iliklenmiş ve görünmeyen bir takım elbiseyle, bir Japon ninjası gibi, hiç nefes almadan ve yer değiştirmeden durur yabancı bir yaşamdan, ondan, güvenden ya da utançsızlıktan ya da alışkanlıktan ve ona yönelik küçümsemekten gelen hiçbir şeye izin vermemek için.

Okur ve yaşamla doğrularken, yurt ya da komunal ev havasının edebiyatta, dışarıda cisimlenmesinden daha önce, yazarın sahneye karşı yaklaşımına bir şekilde cisimlendiği anlaşılır: yazar onun içinde komunal kiracıdır, komşudur, oda arkadaşıdır. Dostoyevski, herhalde, yine bu yüzden sayısız “mutfak” sahnesini herkesten daha iyi “toplar,” çünkü kendisi kahramanlarının “oda arkadaşı” olduğunu asla gizlemez: o onları utandırmaz, onlar onun onları görebildiğini, onların se yircisi olduğunu unutmaz. Bu enfes samimi casusluk ona zamanının önderi olma onurunu veriyor. Böyle büyük, ilan edilmiş bir gelenek sahiden gerçekçidir, çünkü gerçekten izin verilen gözlemin çerçevesinden çıkamaz. Bu anlamda, “ben” hikâyesi en kusursuz olanıdır – bizim bu “benin” tasvir ettiği şeyi görebildiğinden şüphemiz olmaz. Aynı şekilde kahramanlardan biri aracılığıyla belirlenen sahne de, isterse üçüncü şahıstan anlatılsın, ama bir tek onun bakışıyla, duygularıyla ve fikriyle anlatılsın, özel bir kuşkuya yol açmaz, sadece diğer kahramanların sözlerinin seslice söylediği sözler ve görünen davranışlarına bakarak, onların ne düşündüğü, hissettiği, gördüğü vb. konularda fikir oluşturmak mümkün olur. Yani öznel (öznenin, yani yazar ya da kahramanın bakış açısından verilen) sahneler gerçekliğin tasvirinin gerçekliği konusunda kuşkuya yol açmaz.

Tam da bu anlamda, bizatihi gerçekçilik sayılan nesnel-gerçekçi kararlar, her şeyin, yazarın onu özenle sıvayıp örterek gözlediği o çatlak ve deliklerden kurtarma yoluyla, “olduğu gibi”, “gerçekten olmuş olduğu gibi” sunulduğu kararlar çok kuşku çekicidir. Bu bizi edebi olayın gerçekliğinden kuşkulandırmaya zorlar, ama artık çocukça biçimde olmaz bu.

Eğer bize kararın geçiciliği, özneliği, kısmiliği açıklanmazsa, onu mütevazılık nedeniyle, cırtlak bir sesi alkışlar gibi okuyabiliriz, ama dene yime inanmak ve paylaşmak çok zor görünür. Nereden biliyor? Nereden almış?.. Ve eğer bilmiyorsak gerçekten ne olduğunu, o zaman dene yim böyle olamayacağını söyler. Zaten tek bir kişinin bile içinde, edilgen bile olsa, dolaysız katılımcısı olarak yer aldığı bir deneyimi olmamıştır...

Buna bağlı olarak, asla, hiçbir koşulda, bir kişinin başına bile genel, nesnel, katılımsız bir anlamda bir olay gelmemiştir. Zorlamalı bir “nesneliği” gerçeklik diye vermek fazlasıyla kibirlidir. Yukarıdan sadece Tanrı görebilir, eğer öncelikle onun var olduğu kabul edilirse. Ama Tanrının bakış açısından yazmaya sadece Lev Tolstoy kalkışmıştı ve biz burada da onun bu çabalarının ne kadar kibirli olduğu konusunda fikir yürütmeyeceğiz. Özellikle de kahramanımız onun onuruna ne biz, ne de anne babası tarafından Lev diye adlandırılmamışken...

Koşumuza ara vererek bir kez daha şunun altını çizmek istiyoruz, bizim için edebi gerçeklik ancak bu gerçeklik içindeki katılımcının bakış açısından gerçeklik olarak algılanmış olabilir. Bu anlamda, optimal gerçekçilik olarak varsayabileceğimiz şey budur: her şey – sanki yazar olmadan “nasıl olduysa,” – en yüksek derecedeki koşuldur, bu arada açık olmayan, biçimsel olarak biçimci bir inanç yaratmayan bir koşuldur. Ve o zaman biz gerçekçiliği gerçekliğe yönelim olarak kabul ediyoruz, sadece edebi biçimlerin ve hatta normların bir alışkanlığı olarak kabul etmiyoruz.

Ve işte, buna böyle övülesi bir şekilde inansak da, elbette, şimdi bu inancın pratik olarak uygulanması karşısında önemli bir güçlük karşı karşıyayız... Çünkü her şeye Leva aracılığıyla ve bu sahnede onun başından ne geçtiğiyle ve onun neye tanık ve katılımcı olduğuyla karar veriyoruz, ama onun gelişmişlik seviyesinde ne öğrendikleri, ne duydukları, ne de anladıkları tutarlı bir tasvir yapmaya izin vermez, o yüzden onun anlamadığı, duymadığı ve görmediği şey hem çok karmaşık hem de çok teknik bir teknik problemdir. Biz onun bu durumunu artık yeterince gösterdik. Ama bizim için bu bölümde önemli olan, Leva için önemli olan şey, olayı bizim için önemli olduğu derecede sahiplenmesi imkânsız olsa da, bizim için önemli olan Odoyevtsev Dede’dir, bir gösterge olarak önemlidir. Bu yüzden de, kısmen saf Leva “prizmasından” uzaklaşıp açıkça, gerçeklik olarak tasvir edilen şeyi kabul etmeden (ama ondan vazgeçmeden) gerekirse, canlı insana el uzatmadan, göstergeyi vereceğiz...

Leva'nın hazırlıksızlığı tek engelimiz değil, bu sahnede herkesin içmesi de öyle. Hem kendi, hem öncülerimizin tecrübesine dayanarak, sözlü aktarımda en kuşkululu ve tartışmalı şeyin çocuğun dünyası, sarhoşun dünyası ve sahte ya da yeteneksiz bir insanın dünyası olduğunu söyleyebiliriz: ne biri, ne diğeri, ne de üçüncüsü bir kez bile yeterince ifade etmez kendini, hatıralar herkesi kandırır. Bu konularda hep kendi görüşümüz olacaktır, çünkü kendimizi çocuk olarak hatırlamayız, sarhoş olarak akılda tutmayız, sahte ve yeteneksiz olarak kabul etmeyiz.

“Çocuklar böyle konuşmaz, çocuklar böyle düşünmez” - çocuklar hakkında ciddi biçimde yazmayı deneyenlere yönelik yaygın bir uyarıdır. Onlara hayır, çocuklar tam da böyle konuşur, tam da böyle düşünür diye göstermenin yararı yoktur – bütün yetişkinler bildiklerine, böyle olduğuna inanır... Yetişkinler, en iyi koşulda, çocuklarla ilgili kaygılarını ciddi bulur, ama çocuklarını ciddi bulmazlar. Çünkü “yetişkinler” zaten çocuklar kadar ciddi olmaya güç bulamayacak kadar girmiştir yaşama. Çocuk ciddiyetinin tam olarak temsil edilmesi onların akıllarını ciddi şekilde bulandırır, silahsız bırakır ve güçsüzeleştirirdi. Doğanın kendisi de bu sınır için kaygılanmıyor mu zaten? - ama o şöyle olur: çocuklarla ne kadar işiniz olursa, onların kim olduğunu öğrenmek o kadar kuşkululu olur...

Şaşırtıcıdır ama sarhoşluk için de durum aynıdır: ne kadar içerseniz için, sarhoşlar hakkında daha önce bildiğinizden fazlasını öğrenemezsiniz.

Odoyevtsev Dede'yle yaşanan, o anlatmaya çalıştığımız sahneyi kimse ayık bir şekilde tasvir edemez... Böyle bir deneyimi kimse yaşamamıştır, ama birçok kişi sarhoş olmuştur: dün olanlara ertesi günkü yaklaşımımız nadiren adil olur. Hiçbir toplulukta içmeyip gözlem yapıp dinleyen birine izin vermezler – haklıdır, çünkü ayıkların tasviri hep itici olur ve sarhoş insanın duygu paletini aktarmak açısından da yetenekli sayılmaz. Zaten içmiş olanlar da, bütün olanları ciddi anlamda aktaramazlar bize, duygularının boşluğunu da hemen hiç hatırlamaz ve sözcük bulamazlar. Bu enformasyonel çelişkiyi düzeltmek de bizim yapabileceğimiz bir şey değildir.

Bu kadar şey söyledikten sonra şunu ilan edeceğiz: “Sarhoşlar böyle konuşur!” – ve sonra biçim için ne söylerse söylesinler, biz yerimizde duracağız.

Bu yüzden olası bu tür sahnelerde deneyimlerinizin size söylediği mi-zansenleri, nereye uygun görürseniz koyun (tabii, bunlar Leva'nın ken-

disinin de belirttiği Şeyler olabilir...): Odoyevtsev Dede kendi "rolünün" sözlerinin ardından nerede ve nasıl öksürdü, hapsirdi ve burnunu sildi, kaşlarını çattı, pufladı ofladı, nerede "keyfini" kaybetti ve yakaladı, nerede bir daha öksürdü ve lafını unuttu, ve nerede elini salladı, nerede kelini sıvazladı, kendine sigara sardı, gözlerini devirdi ve konuştuğu kişiyi parmağıyla dürttü (daha çok da Leva'yı) ve nerelerde "Sizi görmüştüm" dedi tekrar tekrar... (daha sonrası okunmuyor – A.B.)

Babanın Babası (Devam)

... Rudik anlaşılmaz, ama güçlü şiirler okuyordu.

“Beğendin mi?” diye sordu dedesi Leva’ya.

“Beğendim...” dedi tereddütle Leva, Rudik’in kıskanç ve küçümseyen ve Koptelov’un dikkatli bakışının altında. Acaba “beğenmedim” diyebilir miydi?.. Ama “beğenmek” de işe yaramamıştı. “Onlara” doğru yanıt verme şansı yoktu. Üçü birden Leva için “onlar” olmuştu...

“Pek bir şey bilmiyor, yine de ‘keyfi yakalayabilir’” dedi dedesi. “Gençler böyle... Bu arada ‘keyif yakalamak’ gülünç bir şey – hiç de toplama kampından değil, çağdaş bir ifade de değil. On yedi yaşındaki Dostoyevski, sürgüne gönderilmeden çok önceleri kardeşine kendini tükettiğini yazıyordu: ‘Ne yaptım ben hayatımda? Sadece keyfi yakaladım..’ Oku biraz daha...” Dede, şiirleri beğenmişti, “makul ölçüde” sarhoştu ve kafası iyiydi. Yarım yüzleri düzleşmiş ve gençleşmişti.

Esinlenen Rudik iyice heyecanlanarak yeni bir şiir okudu, ona özellikle güçlü; peygambervari gelen bir şiir... sonunda besbelli herkesi etkilemek istiyordu. Leva bu kez çok beğendi.

Dede sinirlendi.

“...hay sizin tavuk kehanetlerinize! Nereden çıkardınız böyle olacağını? Nereden çıkarıyorsunuz herhangi bir şey olacağını? Gerek yok Leva’cığim, kendi rezilliğinle duygulanmana.” (Leva sersemledi: hem şiir onun değildi, hem de o suçlanmıştı yine.) “Hangi Batı, hangi Rusya!.. Sizin anladığınız ideal anlamda hayat ne orada var, ne burada. Onlarda koşullar var, bizde olasılıklar var. Şimdi kim nasıl çıkıp da Slavsever ve batıcı olabilir?.. Onlar da öbürleri de artık basitçe eğitimsiz insanlardan ibaret. Geçmişimizde, bugünümüzde Batıda görmek, bizden bugünü, oradan da geçmişimiz kaldırmak... On dokuzuncu yüzyılı seversiniz, ama batı demokrasisini sevmezsiniz. Dünyanın dört bir yönü için çağı kaldırır atarsınız... Hatta bizim korunaklı iktidarımız bile böyle hedeflerden vazgeçmez. Siz

ne kadar ideal bir şeyler isterseniz isteyin – her şey ilerlemenin mantığına, ihtiyaçların ve yok etmenin mantığına boyun eğer... İnsanlık yoksul ve az sayıda doğmuştu. Doğanın ve varoluşun mükemmel çemberine böyle kaydedilmişti. Dikkatle yaşamış yaşlı bir insanım ben ve belli bir kesinlikle, günümüz olaylarının başından sonundan tutarak, on on beş yıl sonra, bir sonraki altüst oluşa dek sizin bilincinizin başına ne geleceğini söyleyebilirim. İşte on yıl sonra, bütün gazeteler telaşla doğanın işini bitirdiğimizi yazacak, bu temadaki dürüstlüğü yağını süzecek, birisi de çıkıp ilkel tarım yöntemlerinin, doğal süreçlerin aşırı ekonomik, mükemmel, kapalı zinciri içinde 'kaydedildikleri' kadarıyla ne kadar mükemmel olduklarını yazacak. İnsanlık yoksuldu ve kendini çalışarak, doğanın kubbesini açarak, onun kapısında mütevazı bir şekilde durup yağın aklına bile getirmeyerek besliyordu. Aç kalarak oradaki birkaç prens ve rahibin 'göbeğini' doyurabiliyordu, onların da sayısı çok değildi ve bu sosyal 'adaletsizlik,' eğer bu farklılığın kültürün temellendirilmesi için insanlık açısından vazgeçilmez olduğu düşünülürse, önemli değildi. Fazlalıkları biriktirerek ister istemez olasılık imgesini yarattılar. Hiçbir eşitlik tapınakları ve sarayları yaratmaz, onları boyamaz, süslemez. Yemekten, şöleden sonra (okulda nasıl öğretirlerse öğretsinler) şiir ya da müzik dinleyebilirlerdi. Rahatlıktan hazırlık doğdu, hazırlıktan değerlendirme olanağı, değerlendirme olanağından kültür düzeyi. Asla tersi olmadı. Kültüre bir zemin, zenginlik gerekir. Sanatçının ihtiyaçlarının tatmini için değil – gerçek bir talep için. Aristokrasinin bu edilgen, neredeyse biyolojik rolü, öyle apaçıktır ki anlamak için artık çok geç. Artık nedense, kimsenin aklına gelmiyor çok küçük bir prenslikten çıkan bir delinin eğer yanında Haydn ya da Bach çalışmışsa müzikten anlaması gerektiği. Michelangelo ile Raphael arasında bir tercih yapacaksa, Papa'nın resimden anlaması gerektiği... Yine de bunlar aydınlanmış insanlardı. Ya öyle... Ve bir serften Rublev'e dek insani potansiyellerin bu anlamsız, başdöndürücü çeşitliliği, modernlik için gülünç olan sonsuz derecede az bir enerji temelinde gerçekleşiyordu. Sırf sosyal eşitsizlik hesabına insanlığın anlam ve olanağı korunuyordu. Yani insan kültürünün ekonomikliği, bir koşul olarak yüksek noktasındayken, varoluşun çevrimindeki doğal süreçlerin ekonomikliği gibi etkileyicidir. Neredeyse aynıdır. 'Ne-

redeyse' diyorum çünkü doğa, aristokratlığı açısından bütün toplumlardan yukarıdadır, enerjinin minimumlarında toplanmış olan o 'potansiyel çeşitliliği' açısından olsa bile. Doğa, içerideki ve türler arasındaki eşitlikle ilgilenmez, onu her şeyi kapsama ve mükemmellik ilgilendirir. Tanrı önünde herkes eşittir, o böyle bir eşitliği kucaklar... 'Neredeyse' diyorum çünkü o zamanlar, aristokrasinin yüksek biçimi çağında, insanlar, elbette, yiyip içiyor ve yaşam mekânlarını çiğniyorlardı. Juvenalis'te, özgür kalan bir kölenin böyle bir şikâyeti vardır: 'Ona (patrona) Akdeniz'de hemen herkesin yakaladığı kefalden verirler, ama sana (yani özgür köleye) korkunç yılanbalığını atarlar...' Baksanıza, kefalin teki o eski zamanlarda şimdi yılanbalığının durumundaymış... Yani insanlık usul usul 'doğal zenginlik deposu' denen o kapıda duruyordu. 'Doğal zenginlik' ifadesinin kabalığını fark ettiniz mi? Sanki 'zenginlik' - bir fazlalık, doğanın ta kendisi değil! Zamanımıza dek insanlık mütevizaliktan ve hatta çekingenlikten uzak değildi ve bu onun hüneri değil, koşullarıydı. Teknik ilerleme de bu arada sessiz sedasız saat mekânizmasının hassaslaşması düzeyine ilerliyor ve yüzyılda bir tekerlek ekliyordu çarka... ta ki daha eve girip hırsızlık yapma aletlerinin asıl anahtarlarını değil, çilingir araçlarını yapınca dek. Kullanılmaları gerekiyordu - ve doğanın kapıları kırıldı onlarla. Onun sırrını keşfetmeleri, kapıyı açmaları içeri girmek için değil, ne yana açıldığını bile anlayamadan kırdılar kapıyı... belki, orada kilit bile yoktu, sadece bir kapı vardı açmaları için! Sabırsızlandılar, zorladılar, güçleri vardı - akla gerek yoktu ve kapıyla birlikte içeri yuvarlandılar. Çocuklar böyle sabırlarını kaybeder bir şeylere akılları yetmeyince. Sahiden de kendilerini servet dağlarının ortasında buldular - taşınması imkânsız! İtişip kakışarak soygundan yağmadan topladıklarını rastgele dünyaya dağıttılar... Gümüş dolu bir sandık bulunca bakırları atan, gümüşleri altın için atan, altını da elmas için sokağa atan Ali Baba - bütün bunlar evin sahipleri gelip onun kafasını kesip kapıya da yeni bir kilit takıncaya dektili.. Bu da ilerlemedir. Hoş, insanlık ilerleme yolunu yakaladı, bu arada kendi yolunu kaybetti. Bütün tarihten görünüyor bu. Sürgün verme noktası birkaç on yılla kesin bir şekilde belirleniyor, tarih için bu mikron demek, çatal hâlâ çıplak gözle görünebilir durumda, eğer biraz vakit ayıran olursa, ama hayır, her şey koşup gi-

diyor. Dönmemiş olsaydı, birçok şey de kalmış olsaydı – aynı kapıdan onu biraz itip girebilirdi – kapılar ardına kadar açılabilirdi – ama servetlere bir yağmacının anlamsızlığıyla atılmaz, onunla ne yapacağını bilirdi. Aynı yasalar, aynı sır kesinlikle açılır vakit geç olduğunda, dinlemeye ikna etmek imkânsız olunca ve kimse ilk durduran olmayınca; bu son an olur doğa durup dinlensin, yaralarını yalasın, kendini yenilesin diye nefeslenilebilecek son an – ama insanlık, çağın terbiyesini almış olarak yarınki sabah uğruna bile olsa bugünkü kurbanları kabul etmez... Tüketim ve çoğalma hızı o kadar geniş ve büyük olacak ki, neler olup bittiğini anlayınca ancak bilinçli olarak düşüş anını gözlemek mümkün olur, çıgın zirveden kopma anını. Ve yay artık geri sarılmaz, tel haline gelip parçalanır – doğa yırtık külotlu çorap gibi onarılmaz, bu yüzden de iniş çıkışa benzemez – bu bir anda ve gözlerin önünde, buhar bulutuyla birlikte olur, kötü bir çıplaklık kalır peruk üzerinden aniden, herkesin ortasında alınınca, herkese açılınca. – Bu toprağın “ilerici felcidir” – bu söz oyunu için affedin... Doğanın yağmalanmasını temel alan, doğaya asalaklık eden ve bütün yaratılış biçimlerinin yerine insanın kendi kendinin üzerine düşmesini, kendi ağırlığı, üretmeyip tükettiği, alıp, geri vermediği şeylerin ağırlığı altında ezilmesini temel alan bir tüketim ve çoğalma çığı – insanın sıfırı – işte ilerleme yolu. Belki de – ve bu hâlâ en iyimser bakış – şimdi dünyada olan şey, süreçlerin sosyal yüzeyinde değil belki ama onların içeriklerinin görünmez derinliklerinde – bir savaş, insan aklı ve ilerlemenin bir savaşı (Tanrı ve Şeytan, eskisi gibi). O zaman aklın hedefi – ne olursa olsun, kritik noktaya dek (dönülmez noktaya dek) dünyanın ilerlemeye boyun eğmesi, bütün sahte kavramları taçlandırmak, hiçle kalakalmak ve aniden sırrı yakalamak... Bu sırada bilinçte devrim yaşanır – ve dünya kurtulur. Bütün bunlar ütopya tabii, istense bile. Eğer aklın ilerlemeye karşı koyan gizli bir gücü varsa, onun ilerlemeye paralel hareket etmesi – ortak start ve ortak finişle yapılır. Belki de, akıl ilerlemeyi yakalar, ama o zaman onlar finiş birlikte varırlar, göğüs göğüse (kritik geri dönülmezlik çizgisi – o da finiş çizgisi olur) – ve ruhsal devrimin meyvelerini toplamak için çok geç olur, onları getirmeyi başaramaz, kozmik soğukta patlar döller, tersinmezlik başlar – kefare. Kefaret zaten ancak kavrama anında mümkün olur... Her şey buraya gelir.”

Dede iç çekip bir yudum aldı – yüzünün yarısı canlanmıştı iyice, yarısı ölüydü – ve devam etti:

“Ve bu hem görünür, hem de apaçık kültürde, dilde, ruhta – bizim ahlaki ve yurttaş yapımızı oluşturan bütün sözcük ve kavramların tüketilmesi ve ortadan kaldırılması olarak ilerleme. Öncelikle küçük ve somut, sonra da önemli ve sahte, sonra büyük ve soyut... Her fikir bize kurtarıcı görünüyor – ortaya çıkar çıkmaz. Sözcükler seçiliyor ve önce nasıl düştüyse öyle, sonra ne kaldıysa geriye (hep iyileri kalıyor) – ve sonsuza dek harcanıyor. İnsan ruhunun bütün gücü çağımızda sahte kavramları harcamaya, değiştirmeye, soymaya ve gözden düşürmeye dönüştü. Çağdaş ruhsal hayatın bütün potizivizmi negatif. Sahte kavramlar yok ediliyor ve yerine bir şey konmuyor. Size bir yararı var: size otuz yıl boyunca (ben burada yokken...) her türlü sözcük ve kavram avı yasaklanmış, sözcükler çıldırmış ve aynı zamanda insandan korkmaktan vazgeçmiş, ortalığa saçılmışlar – mekân büyük – ve tanınmadan, anlaşılmadan, söylenmeden geziyorlar. Siz de sanıyorsunuz ki bin dokuz yüz on yedi yılı eski kültürü yıktı, yok etti, ama yıkmadı, onu konserve edip sakladı. Kırılma önemli, ama yıkım değil. Otoriteler orada devrilmeden, kıpırtısız öldüler: orada herkes aynı yerde, Derjavin'den Blok'a dek – devam onların düzenini bozmayacak, çünkü devam olmayacak. Her şey altüst oldu, Rusya saklı bir ülke olarak kaldı. Oraya gidilmez. Yaşam, olduğu gibi değil, nasılsa öyle, ancak on yedi yılında başladı, ama o da çok oldu, onu durdurdular. Ve bu kesin bir durak, bu herkesin şimdi lanet ettiği yasak, size yine de on on beş yıl boyunca ruhsal yaşama benzer bir şey verecek. 'Sahtelerin' tasfiyesi ve 'sahicilerin' yakalanmasını bir coşku, bir heyecan, bir çaba diye yaşayacaksınız...

Hazırım seninle paylaşmaya
acıyı, mutluluğu, büyük çabayı... -

Aniden şarkı söylemişti dede, zayıf ve inançlı bir sesle; “... ama o kesinlikle bırakır sizi, heveslenmeyin... bütün bunlar çok sürmez, çünkü bütün bunlar zaten oldu, artık dünyada yaşanıyor ve size, nasıl karşı koyarsanız koyun, her şey rüyadaki gibi hızla dönüyor... Liberal fabrikaya sahte temsilleri açığa çıkarmak için izin ve-

riyorsunuz, bu sayede artık yasak, ama istenen “doğrular” ortaya çıkacak. Ama birkaç yıl geçiyor – onlara da tutunuyorsunuz, size bugün sahici görünen şeylere ve onlar hızla hayalkırıklığına uğrattıyorlar sizi, çünkü kavramlardan önce, onların olasılığından önce, kültüre ilerleme hayaleti sızdı bile, yani ruhsal kavram ve değerlere karşı yaratıcı değil, tüketici bir yaklaşım görüldü – o sürüyor, o bütün bu belli belirsiz ve mutlu kargaşayı yaratıyor... Unutmayın sözlerimi, aranızda en gelişmiş olan, ilerlemenin önünde gidendir... on yıl sonra bütün mukaddes sözlerinizi ve kavramlarınızı sahte ve çarpıtılmış biçimde bulacaksınız, bu da “ele geçirip çarpıtan” kötü insanlar yüzünden olmayacak, sizin kendinizin sayesinde, umut beslediğiniz kavramlarınız yüzünden olacak; hâlâ yasaklanmış ve dile getirilmemiş o kavramlar, içlerinde sizi tüketen ve sürükleyen o yanlışlığı barındırıyor hâlâ. On yıl sonra attığınız her adımda Rudik’in şiirlerinden sözler dinleyeceksiniz... Rusya, vatan, Puşkin... dil, millet, ruh – bütün bu sözcükler yeniden sanki ilk kez, doğal, gayriresmi anlamıyla duyulacak, soyunacaklar – ve bu da bu kavramların sonu olacak. Ve çok daha unutulmuşların arasında aradığınız “yenilerin” çağı gelecek. Bu öyle bir sanayi olacak ki – sözcük “madenciligi” (sanırım bir şair böyle ifade etmişti bile), işlenmiş sözcükler yığın halinde ayrılacak. Madendeki gibi... Leva, siz “madende” çalıştınız mı?.. Tsevatayeva ve Puşkin’den geçiyorsunuz şimdi, sonra Lermontov’dan kimbilir kime geçeceksiniz, sonra Tyutçev ve Fet’e takılacaksınız: birinden deha, diğerinden yüce insan çıkaracaksınız. Bunin’i çekip çıkaracaksınız... Bu şöhret şişirme ve söndürme işi de modern kültürün büyümesi sayılacak. Her şey olacak, her şey tutkuyla, susuzluğunu çektiğiniz her şey zaten sandığınızdan da fazlasıyla açıklanıyor ve düzeltiliyor. Bilgisizlikle tek tek kavramaya izin verilen bir sonraki şeyi yutacaksın – sanki o bir başına varmış gibi – tiksiniinceye kadar, kusuncaya kadar, sıkıca unutuncaya kadar yutacaksın. Var olmayan olmayacak, gerçeklikle bu akıllı, tüketici olmayan ilişkide. Böyle bir durumda, ruh belki de yeni bir dinin doğuşundaki gibi olacak. Ama hâlâ var olmayan şeye inanmak zor. Bu arada, sizi temin ederim, külte minnettar olun...”

Herkes tarafından başarılı ve esin verici olarak algılanan bu gerici konuşma eşliğinde içiyordu hâlâ hepsi.

Dede suratını buruşturdu – ve Rudik’in sözünü kesti:

“Tabii herkes, zaten herkes Sovyet! Sovyet olmayan yok ki. Siz yandaş, karşı, aradasınız – ama düzene göre. Başka da bir direk yok tutunduğunuz. Hangi özgürlükten bahsediyorsunuz? Nerede bu sözcük? Siz kendiniz özgür değilsiniz – bu hep böyle. Kendi adınıza konuşmak istiyorsunuz – kendinizden hiçbir şey söyleyemezsiniz. Sadece o aynı iktidardan bir şeyler söyleyebilirsiniz. Onu da başka nerede bulacaksınız?.. Size göre koşul yok hiçbir yerde: eğer kendinizi ithal edecek olsanız, size göre sadece siz olan ve kendi için var olan şeyi alıp götüremezsiniz. Bırakın kendinizi – geri geri gidirsiniz ve boynunuz donar tasmanız olmasa... Bu iktidar olmasa sizin gibilerin olmayacağını keşfedersiniz. Sadece burada varsınız siz. Başka bir yerde olamazsınız. Hoşunuza gitmiyor... Bense bayılıyorum bu yaşama! Ne anlıyorsunuz?.. Bunu değerlendiremiyorsunuz. İşte Rudik... Ona ıslak pis bir kâğıt verdim – ortadan kayboldu, o çöplüğe dalıp gitti – yok ortalıkta, yok!” Dede hatırlayıp yine sinirlendi, haykırdı: “Zaten bir de siz tartın – olamaz da! Peki nereye gitti? – bir taş, dümdüz, göl... ve birden hiçlikten dönüveriyor: ekmek, şarap, çay, salam, hatta tütün getiriyor! Nereden? Ne için?.. Bana deliriyormuşum gibi gelince, hep çok doğal sandığım için, kendi kendine apaçık olan, anlamak gerektirmeyen şey yüzünden! Zaten şimdi oturduğumuz bu yerden, muhtemelen yeryüzünde yok bile o, var olamaz – yokluk adası. Fakat çeşmeyi aç su geliyor!.. Elektrik, gaz falan – nasıl anlaşabilirsin: yani, bu anlaşılamaz, beyin sersemler... ama – su! Su buraya nereden çıkıp geldi?.. Fakat tatmaya kalkabilirsin – su! Hatta denemek de değer – iç, susuzluğunu dindir! Sarsıcı değer mi bu... Varsayalım, su – genel olarak yeryüzünün en etkileyici şeyi: saydam, tatsız, kokusuz – ve içiyorsun! Tertemiz ferahlık. Ama çenene akan şey – zenginlik... Bu neredeyse hava – o kadar hayret verici ve söylenemez bir şey. Gerçek susuzluksa – o hava. Size ilerleme hakkında bir şeyler söyledim... En önemlisini unuttum. Bizi tehdit eden şey orada, emekle gelmiyor, hatta haydut emeği bile olsa. Pahanın, değerin olduğu, herkesin ihtiyaç duyup aldığı yerden – fiyatın, ilan edilen değerin olduğu yerden. Yani biz elbette ormanları, suları, balıkları, tarlaları, hayvanları silip süpüreceğiz... vahşi hayvanları, hayvanları önce, yalnız kalmak için... Ama bütün bunlar sonra, sonuna kadar göreme-

yeceğiz... Çünkü öncelikle bizi tehdit eden şey – ücretsiz, Tanrının verdiği şey, asla hiçbir karşılığı olmayan, ne para, ne emek karşılığı olmadığı için de fiyatı olmayan – bizim perişanlığımız oradan geliyor.. bir değer atfedilmemiş şeyden, bedava şeyden! Soluyup yakıyoruz havayı, içip atıyoruz suyu... Yani bedava olanları mahvediyoruz önce, altınmış, elmasmış, başka? – bütün bunlar bizden sonra da sağlam kalacak, bizi hatırlayacak... Buna rağmen, en başta kimsenin olmayan, ortak olan şeylerin ilk olarak kaybolacak olması besbelli ki gülünç. Havadan elmaslara dek oldukça kesin bir değer skalası yapılabilir – bu da kayıp ve yokoluş dizilimi olur. Ve onlar – nasıl deniyor? – ters oran-lı olacaklar! Yani ben burada değilim... demek istediğim, her şeyi severim. Toprağı severim, bu toprakta ve hatta üzerinde bir şeyler yapmanızı da severim... kime ne söylemiş, ne şikâyet etmişsem – hepsi aptallık. Çünkü eşyanın tabiatı işin özü, her şey böyle, özünde kaçınılmaz olarak geçiyor, ama biz hep hatırlıyor ve o zaman istiyoruz, belki, tersine, istiyorum ve bu yüzden anlamıyorum... Suya gelince, onu istiyorum ve anlamıyorum, anlamak da istemiyorum – mutluluk bu. Peki. Bana yine de açıklayabilirsiniz suyu kendiliğinden kabul etmek, bir kaynak, bir pompa, bir kule, bir boru, tulumba olarak... Ben insanın bana bir şeyleri açıklamasını arıyorum, bunu arıyorum. Ama niye bana akıyor?.. O, açıklayıcı, gururlanacak, kızacak, gözlerini devirecek – açıklarken hiç bilmeyecek bütün bunların tıpkı çikolata gibi anlaşılır, apaçık olduğunu. Çikolata, görüyor musunuz, apaçık, su gibi değil! Asla deli olmak istemiyor benim gibi, anlamamak istemiyor – diğerlerinden fena değil! – böyle kuşatacak sözcüklerin anlamsızlığı kavramını, görünmeden yırtık sözcükler ağını olgunun üzerine örtüyor, sanki bu dünya onu anlamış ve değerlendirmiş gibi: böyle bir hoşnutluk, böyle bir açıklık ve düzenlilik.. Yani, canım, tence-reyi alıyorsun, en iyisi böyle, böyle de değil, ateşi yakıyorsun – böyle işte, biraz tuz koyarsın, şunu bunu doğrarsın, önce şunu koyarsın, sonra bunu, karıştırmazsın ve – işte borş! Eğer hepsini dediğim gibi yaparsan, parmaklarını yer ve övüp dururlar... Anladıkları şeyleri listelemeye nasıl da bayılırlar! Ne harikadır borş düşünmek, her şeyi gerektiği gibi olan bir borş çorbası! Her şey tatlı tatlı bulununca bu dünyada yaşamak ne büyük mutluluktur... Ne tence-resi? Nereden çıktı patates? Neden – çorba?.. Hayır, duasız dünya

kesinlikle umutsuz şey akıl açısından. Turgenyev’de, hatırlayın, *Babalar ve Oğullar*’ın girişinde, Pyotr için ne diyor: “Aptallıktan katılmıştı iyice, bütün E’leri Y gibi söylüyordu: byn hymyn gytiryçyğim.”... Hyrkys doydu artık... Hymyn... Dükkâna giriyorum, Rudik’in bütün bunları getirdiği o ‘hiçe’” diye dede geniş bir el hareketi yaptı, masayı kutsadı. “Orada karının teki, karı da karı ama, pis karı, yaşlı, şişko, sakallı, oturmuş, sakalını tarıyor: neyse, dükkânda kimse yok – ben de minnettarım Tanrıya – bir ufak şişe alıyorum... o sırada bana şöyle diyor. Piyuf, diye düşünüyorum! Bu da ne? Bu da ne, sana soruyorum! Mal değil mi sence? Sanırsın, vitrine koyacak bir şey bulamamışlar da çöpleri sergilemişler? Ben de haklıyım, çünkü vitrine bulabildikleri bütün çirkin Rus eşyalarını koymuşlar... Sen, diyorum kariya, kimse bu işlenmiş peynirleri yemez mi? Peynir var, ama onun cinsi yok... Nasıl yani, kaşa pişirmezler mi? Konserve de mi yemezler, domatesli pisi balığı? Hem yerler hem pişirirler. Bütün Rusya ne yiyor sana göre?.. Bu leylak renkli çakılları mı yiyorlar sence? Bunlar çakıltaşı, çok lezzetli... İşte zencefilli çörekler, taze, daha bir haftalık – diş bile lazım değil! Ha? O sırada bir bekçi beyaz kollarımdan tutuyor... Kaba değil, dürüst ve ciddi bir tavırla tutuyor, bir Tatar, vurmuyor, sadece öyle tutup eve götürüyor. Ufaklığı da almıyor – anlıyor herhalde... Halk, anlar. Hayır, sarsıcı bir sağlamlıkları var! Bu insanların... Hepsi yerleşmiş, hiç fazlalık yok, o kadar düzgün – ve dür-rüst ki! Aşırılık derecesinde dürüst, dikkatinizi çekerim! Engel olmak değil, gözlemek gerek! Neyse, yıkıcıya gelince – o ayrı bir konu. Her zaman övmüyor, her şey uygun değil deyim yerindeyse – bu da mantıklı, anlaşılır bir şey. Neden diğerlerinden başka bir şey istiyor?.. Ama, en önemlisi, bu sistem onun sınırlarında duran ve geçmeyen kimselere mutluluk sağlıyor... Kim onu zorluyor – itiyor?.. Evet, sarsıcı bir şekilde herkes yerleşmiş – ve inanıyorlar buna. Bakın, sistemler güvenilirlik elde etmekle bile yetinir – güçlüdür!.. İşte eve gidiyorum – yolun ortasında bir adam duruyor, öylece duruyor – orada yapacak bir şeyi yok. Yanında da bir direk, direkte rüzgârdan sallanan bir tabela. Etrafta hiçbir şey yok, kimse yok. ‘Geleceğine inanıyor musunuz?’ diye soruyorum. ‘Kimin?’ Hatta ürküyor. ‘Ama siz kimi bekliyorsunuz?’ - ‘Neden bahsediyorsunuz?’ Bana, haklı olarak, deli gibi bakıyor, ne bekleyebilir burada? ‘Otobüs, diyorum

ona, geleceğine inanıyor musunuz?’ - ‘Ha...’ Beni kendince anlayıp sakinleşiyor. Nedense saate bakıyor, yola hiç bakmadan şöyle diyor: ‘Neden gelmesin? Beş dakika sonra gelir.’ ‘Ama nasıl eminsiniz geleceğine!’ diye itiraz ediyorum. ‘Bana baksana, dede, diyor körkütük olmuşsun – uza buradan. Senin yaşında olanların insanları huzursuz etmesi hoş değil.’ Sorun yok, kötü biri değil, bir anda ikna olup vurabilirdi de... Neyse işte ben de dünyayı etkilemek ya da şaşırtmak yeteneğini kaybetmemişim – ama bu deyim yerindeyse saygılı bir hayret: dua gibi, sağlıklı, besleyici... beni delirten şey varsa herkesin her şeyi doğal sayması, bu dünyayı kendilerince anlaması... Nereden çıkarıyorsunuz bunu? Geçende yürürken bir baktım, buradaki binalardan birinin yanına büyük bir çukur kazmışlar... temelden belki on metre uzakta, genellikle o kadar yakına açmazlar... bina da diğerlerinden biraz daha yüksek... uçurumun üzerinde yükselir gibi yükseliyor – öyle bir kutu! Bakıyorum – öylece duruyor toprakta, öylece, kibrit kutusu gibi... ama önemli değil – duruyor. Toprağımız ne kadar sessiz ve sabırlı diye düşünüyorum. Derisini bile titretmiyor, bir kasını oynatmıyor, üzerinde dolanıp duruyoruz... Nasıl da eminiz! Bakıyoruz – ses çıkarmıyor... haydi öyleyse! Ve herkes bu binanın ağzında yaşıyor, çöpten yapılmış binanın, toprağa öylece konmuş binada ağızlarına kaşık götürür gibi telaşsız yaşıyorlar ve her şey bir düzen içinde!.. Vaktinde kalkıyor, vaktinde çıkıyorlar, otobüs onları alıp gidecekleri yere götürüyor, orada kimbilir neler yapıyorlar, geri geliyorlar – toplu taşımacılık, bu kez onları gezdirmiyor – hemen inceliyorlar kim nerede yaşıyor diye, özel şifreler belirlenmiş aralarında, onları hatırlıyorlar, şifreler hatırladıklarıyla örtüşüyor – karıştırmıyorlar; ayda iki kez oraya gidip geri döndükleri için onlara kâğıtlar veriliyor ve hepsi de ne kadar verildiğini anlıyor, sonra o kâğıtlarla mallar alıyorlar ve onları kullanmak üzere dağılıyorlar; önce kendi şifrelerinin altına giriyorlar, sonra bir başkasının, ışığı açıyorlar – ortalık aydınlanıyor, pencerenin ardı fırtına – radyatör sıcak... ve sadece yerleşmemişler – ama hepsi de kendi için çok rahat yerleşmiş! - öyle bir kaygıyla ve yumuşaklıkla yapmışlar ki sanki çocukken kukla oynar gibi. Bir düşünsenize, kendisine yapmış – size değil! Sizse kendiniz için hiçbir şey yapmamışsınız!.. O yüzden de... size miş gibi yapacak bir şey yok. Ezilip büzülüyorsunuz, söyleyin: sub-

limasyon, bastırma, var-rol-uş!.. evet, belki de, ama – tam olarak! Siz böyle kesinlik hayal edemezsiniz! Aptal gibi mutsuzsunuz siz. Herkes söyler size aptal olduğunuzu... Size kalsa siz ruhani ve o yüzden de özgürsünüz. Ama protestonuz, cesaretiniz, özgürlüğünüz biletle ölçülür gibi ölçülmüş sizde. Hep bir ağızdan size tepeden atıkları kemikleri tartışıyorsunuz – ama orada, size göre, ne ruh olabilir, ne de akıl... Fakat kendi bağımsızlığınızın kendine yeterliği ve tazeliği sadece izin verilen şeye göre ortaya çıkacaktır. 1980 yılında *Ulysses*'i okuyacaksınız, tartışıp bu hakkı kazandığınızı düşüneceksiniz... Bunu size “ellili yılların ikinci yarısında” söylüyorum, ama siz doğrulayacaksınız. O sırada da dünyanın sonu gelecek. Bir düşünün, dünyanın sonu gelmiş, ama siz Joyce'a ulaşmayı başaramamışsınız. Joyce'sa sizin modernliğinize sizin onunkine ulaştığınızdan daha çok ulaşmış olacak. Bağımsızlığınızı düşünmek sizin için imkânsız. Kıskançsınız, başarısızsınız, olmamışsınız, ne geçmişte, ne şimdide, ne de gelecekte... Ben en azından, ben neyi sevmiyorsam onun olmadığını sanmamayı öğrendim. Benim için değil, ama – var. Ve benim ruhum insanın dünya yapıcılığının kurnazlığı, hedefliliği, tatlı makullüğü karşısında eriyip gidiyor...”

Buna hepsi kadeh kaldırdı, Tanrı bizzat emretmişti. Rudik şöyle dedi:

“Şimdi anladım o zaman kendinizi kaybettiğinizi... İnsanların konutlarındaki sayılardan böyle kötü bir şekilde bahsettiğiniz zaman...”

“Hiç de kötü değil, hiçbir şey anlamamışsın! O sayılar lazım, hangi aptal bunu reddedebilir – onlar olmasa ne olacak! Ben kendi aptallığımdan kendimi kaybettim ve... ya sen Leva'cığım, bilmiyorsun, niye baş sallıyorsun? Sana neden bahsedildiğini anlatmak lazım... Bir ara, yakın bir zamanda ekmek almaya gittim. Binalar hep aynı. Adresi unuttum – aklımdan uçup gitmiş. Gittim, gittim – hava da soğuktu – ve aradım. Hayatımdaki kayıplardan kurtulmuştum, bir daha olmayacak diyordum – ve işte böyle güçsüzüm. Fırına döndüm, oturup ağladım. Polisi çağırdılar. Polis baktı: Dede ayık, hafızasını kaybetmiş, benim değil doktorun işi. “Acil servisi” çağırdılar; doktor baktı: Dede sağlıklı, adresi unutmuş, polis işi onu eve götürmek. Uzun süre tartıştılar. Sonunda, genç,

sempatik, entelektüel biri olan doktorun kalbi yumuşadı ve işi üstlendi. Beni bir binaya götürüyor: “Seninkı mı?” diye soruyor. “Belki benimkidir,” diyorum. “Piyuv!” diyor. Aklına geldi, çocuklara sormaya başladı: “Bu sizin dedeniz mi?” - “Hayır,” diyorlar. Sonra bir binada tanıldılar – benim çıktı. Bir daha da binadan çıkmıyorum.”

Leva az kalsın ağlıyordu: adama neler yapmışlar! Ama kendini tuttu, çok uzak, başka bir konudan konuşmaya başladı.

...Dede Leva'nın sözünü kesti.

“Neden hak etmedenmiş! Neden hak etmedenmiş?..” diye başladı horoz gibi başını, yüzünün canlı yanını yan yan Leva'ya doğru sallayarak. Sesinde gücenmiş bir hava vardı. “Ben aslında hak ettim acı çekmeyi... Amma sözcük! Hak ettim! Beni bir olay yüzünden alıp götürdüler. Ben hiç aylak olmadım, hiç gayrı ciddi olmadım. Bununla gurur duyarım: hep ciddi olmak – saçmalık. Ama bu vakte kadar da öyle kaldım. Eğer ciddi olmamış olsaydım, şimdi seninle konuşmuyor olurdu! Ensenden tuttuğum gibi annenın kucağına fırlatırdım... Tanrım! Hâlâ sorup şaşırıyorlar: ne zaman başladı bütün bunlarmış? Çok çok önceden başladı! Entelektüel kapı ağzında ilk kez bir pasaklıyla konuşmaya başladığında, anlaşıldı – o zaman başladı. Enselerinden tutup atmak lazım!” Dedenin ensesi gerçekten örnek gibi kızardı, Leva ikinci darbeden kaygılandı, ama boşuna: dede ciddi değildi, rol yapıyordu.

Sadık dinleyicileri vardı ve Leva da yağlı sazandı. “Benim açım-dan bu iktidarın her şeyi adil. Başlangıçta hak etmeden alınıp götürülen, şimdi de haklı olarak serbest bırakılan o gurursuz, önemsiz insanlardan biri değilim... İktidar iktidardır. Ben onun yerinde olsam kendimi kapatırdım. Tek hak etmediğim şey, şu gücendirici rehabilitasyon işiydi. Artık korkum yok: ben posayım. Beni huzur için bıraktılar – mahkûmluğumu yaptım ve başka da bir işe yaramam. Ders kitaplarında sermaye ülkelerindeki işçilere böyle davranıyorlar. Ben onlar için tehlikeli değilim – gerekli değilim onlara. İşte sana ev, işte sana maaş. Bu arada hediye gibi, tazminat gibi, bir kez daha alçaltmak için onlara hiçbir şey yapamamış olduğumu da hatırlatıyorlar... sanki böyle şeyler için büyük çaba harcamamışım gibi. Kendimi kırılmayacak kadar gururlu sanırdım – kendim değişmişim. Karşı koymanın boşuna olduğunu gören ve öyle ya da

böyle tecavüze uğrayacağını anlayan genç kız da sırf gururdan kendi kendine soyunabilir.. Ancak şimdi, 'özürlüştikten' sonra kırıldım. Hiç acı çekmedim – birincisi, başıma gelen şey bir darbeydi. Dağılmaya başladım. Bununla uzlaşmıyorum ve kendi kendimi dağıtmak için – yapamam – aşırı içmeye başladım. Yani kendim tek bir şey yapabilirim – bunu yapamam. Yaşayamam. Hayatta değilim Leva'cığım. Başka bir insanım – Artık senin geldiğin yerle hiçbir ilişkim kalmadı neredeyse. Böyle bir şeyi bir insana iki kez yapmak çok acımasızlık! Önce tecavüz – sonra teselli ve bakire diye ilan etmek. Sonuçta yetmiş yıl! – benim yaşamım olabilecek her şeyi mahvettiler, hayatla hesaplaşamadım diyebilirim... Beni aldıkları zaman, ben zordan kaçmak için, beni almasınlar diye (o genç kız gibi) – kendim gittim onlarla. Çarmıhı geçmişimde bıraktım, işimi ve ismimi bıraktım. Yaşamı kendimi anladığım gibi anladım, insanın kaderinde olup biten her şey, onun yaşamı olmalı – bu oldu benim hayatım. Çok iyi çalıştım, iyi bir gözetmen oldum, maddi yaşamı düşünebilirdim, öylesine yapmadım bunu: Söz ya da malzeme ya da inşaat malzemeleriyle. Başka bir insan oldum ve yirmi yedi yılında bambaşka biri oldum, ben başkası! Onların... bende öyle bir adalet vardır ki zorla otuz yıl önce olduğu kişi oldum! O zaman kırk yaşındaydım, şimdi yetmiş – fark değil mi bu! O zaman yetmiş olup, şimdi kırk olsaydım keşke – üçüncü kez bu yaşamı kendimin kılmaya imkânım yok. Nasıl cüret etti o insanlar, bir adaletsizlik yaptıktan sonra – onu tekrar yapmayı!.. En iyi durumda, siniklik bu: demek ki hep biliyorlardı ne yaptıklarını. O zaman da biliyorlardı vakit geçtikçe, hayatım geçtikçe, onu kaldırıp atacıklarını! Bir kez yaptılar öyle, hayatının otuz yılını kaldırıp attılar, beni eski noktaya gönderdiler. Dediler ki benim o otuz yılı yaşadığım gibi yaşamam bir hataymış. Onları da bir daha yaşayamam başka şekilde. Öyle ya da böyle: sana senin yaşamını atmak, yerleşip değiştirmek – bırakmak. İşte size iki odalı bir ev – soytarılık, sinekkaydı tıraşlı bir sırtına... Belki de, ben orada durmak istiyorum, belki orada kocakarı da kalmış, kısa ayaklı, cahil budala? Kadın bir suçlu, görüyor musun, büyük şehirlere gidemez... Önce bütün bunlar kaderdi, şimdiyse artık bir ceza. Aşırı, bu kadar olmaz. Idam – lütfen, ceza – bırakın Tanrı'ya! Siz beni hep sadece alıp götürmeleriyle hatırladınız!" Bir süredir sadece Leva'ya konuşuyordu, ama şimdi

eğri bğđrđ parmaklarını gđđsđne batırıyordu. “Ve yine aynı Şekilde, domuz, istiyorsun beni Şimdi, on uğ yıl sonra, unkđ senin için benim bu yıllarım yok zaten! Seninkiler oldu, benimkiler olmadı! O halde, deha, kırk yaşında, kıvrık yakayla dđnmeliydim... karıları devirmeliydim – ama Şimdi hayalkırıklığım mı var sen beni başka tđrlđ gđrđyorsun diye? Buyrun ne kaldıysa size...” Dđđmelerini açıp gđstermeye davrandı, ama uzun sđre arandı – onu durdurdular.

Leva ũrkmđŐ ve kederlenmiŐti: onun acısıyla acı çekmekten yorulmuştu, sđzcđklerde olan acıyla değil, sđzcđklerin ũzerinde, kendi sđzlerinin ũzerinde olan acıyla. Dede kıvranıp durmuştu bu sđzlerin hiliğinden. Sđylemek istediğini biliyordu – ve sđyleyemiyordu. Kimsenin bir Şey sđylemeye değmediğini biliyordu – ve konuşmadan edemiyordu. Herkesten önce duymuştu kendi boşluğunu, hatta onu kimse duymamış olsa bile, kusuyordu – ve de dışarıda değil.

Onu durdurdular – gevmiŐti. Yaşlı ve acıklı, kendine acımayı tersine çevirmiŐ ve bir kez daha yasaklamıŐtı onu. Ona dokunulamazdı, asla, bđyle bir hareket olamazdı, kalmamıştı, bunu yapabilecek biri, kimse yoktu...

“Hayatımı anlatacak kimsem bile yok – anlamıyorsunuz,” dedi kederle ve sessizce, ama teatral havayla değil. “Ona mı?” Kopleto’v’u dđrtti. “O zaten biliyor. Ona mı?” Rudik’i dđrtti. “Yetim o, anlamaz zaten. Sana mı? Sen de zaten biliyorsun... Benim senin babanı kızdırmam aptallık (“oğlumu” dememiŐti) – basitçe gđcđm yok.”

Bardağını doldurdular, ama imedi.

“Peki, nasıl Şimdi?” diye sordu sakinleyip sessizleŐince, hatta sanki ayık ve suçlu gibiydi dede.

Bu geçiş, bđyle bir değişim – ŐaŐırtmıyordu artık Leva’yı: bu tđr birkaç Şeye tanık olmuştu... Dedenin davranışı o kadar tekdđze ve aŐıkar bir menzile sahipti ki, istediği zaman, herhalde, bunu matematiksel bir eğri olarak ifade edebilirdi, bđylece iki deney yeterdi artık – ũđncđsđ artık test olurdu... Bu “eğri” başka tđrlđ tasvir edilebilir, sadece tasvirin başlangıç noktasını, bir ekseninde votka miktarının mililitrelerle belirtildiği, diğer ekseninde bağımsızlık lđsđnđ ifade eden birtakım dđŐđnce birimleri halinde “keyfin” yer aldığı grafikteki koordinatları ifade edecek Şekilde yapılıbilir...

Önce bir şey yok gibiydi: nabız gibi atan titreme ve kıpırtısızlık, bütün dünya – dağınık ve aşırı bir çeşitlilik içinde, tercih olanığı yok, seçim iradesi yok – saf sinirsel alan, ok sıfırın çevresinde titriyor – akşamdan kalma. Bir doz alınıyor, ama onun etkisi anlık değil, durumuysa kritik ve katlanılmaz. Bütün bunlar sinir ve saldırganlık patlamasıyla boşalıyor – zamanı aşma yöntemi ve etki beklentisi – sinir bozukluğunu atmaya eline ilk ne geçerse hizmet edebilir... Bu hâlâ boş olan sinirlikte bir süre geçer ve bu “keyfe” dönüşür. Tatmin bir saniye sonra rahatlamaya geçer, tutarlılığın kaybolmasına geçer – “ne diyordum ben...” – bulanık bir yarı gülüşün başarısızlığı... Ve sonra “ilk keyfin” sahici “keyfe” serpilmesi: dedenin konuşması, durum, dede dedeyken: o vakte kadar ayrılmış olan akıl ve kalp kaynaşır, düşünce ve duygular bu yeniden doğan gerçeklik merkezinde odaklanır sanki... Ve bu serpilip genişlemenin konuşması – ve o kadar aniden kopar ki, sanki kurma bir mekânizma sona erer. Bu böyledir: alkolün ruhsal süreçlerinin “kimyeviliğinin” kesin kanıtı – “eylem sona erdi.”

Ve dede sadece yeterince akıllı değil, ayrıca yeterince “bilinçliydi” de bunu anlayacak kadar. Alkolün aşağılanması, kendi fikrinin “kimyeviliğinin” horgörülmesi (yani, her koşulda onun geçiciliğinin, göreceliliğinin, doğal olmayışının), “uyanık” fikir haline gelememe – bunlar özellikle güçlü, özellikle katlanılmaz azap konusuydu dede için, ona göre, bunlar yine ezilmişti ve yine “kimyevilikti,” akşamdan kalmanın kimyeviliği.

Gücenmiş ve yıkılmıştı, düşüncesi kelimenin tam anlamıyla yıkılmıştı – gerçeklik kazanmamıştı. Ve eğer “dinleyenler ve seyredenler” onun konuşmasından hoşnut ve hatta coşkulu olabildiyse, bu harabeden, dedenin ruhunun köhne binasının periferik harabesinden alınan heyecan, onun için fazladan, artık katlanılmaz olan bir gücenmeydi, hınçlanıyor ve daha da içiyor ve “keyif” beklentisiyle yeniden hınçlanıyordu.

“Peki, nasıl şimdi?” diye sordu dede sakin ve suçlu gibi...

Leva’ya bir şans daha verilmişti. En başından beri şaşırılmış bir haldeydi, ama şimdi basitçe ürküyordu dededen, onun fırtınalı saldırısından, sertliğinden, suçlamalarından (zaten gerçekten de Leva’nın kaderinden Leva’dan daha fazla suçluydu – onun kaderin-

den...), bir kez daha her şeyi kendince yorumlamaya çalıştı, bütün bunları nasıl anlayıp kabul edebilirdi, aslında öyle değildi...

Dedenin bu aniden bastıran sessizlik ve suçluluğu ve Leva'nın babası, oğlu hakkında soru sormuş olması, dede babaya "oğul" demediği için, Leva'ya kendi gözlemlerinden doğan belli bir hoşnutlukla, "aslında ihtiyar acı çekiyor" konusunu gösteriyordu, onun onlardan yoksunken nasıl boş ve tek başına olduğunu gösteriyordu: ailesiz, oğulsuz... Lear'in trajedisinde Shakespeare'in rolü... Leva'nın burnu bile bu tür duygu tekliflerinden sızlıyordu. O (dede) mutsuzluk ve adaletsizlikten dolayı böyle tartışmacı ve kötüydü, oysa aslında o iyiydi (her şeye rağmen Leva üzerinde ilk eğitimin güçlü bir etkisi olmuştu: "Sen aslında kötü çocuk değilsin, iyisin aslında çocuk. Bu senin dışında bir şey. Söylesene, tahtaya o kötü sözü kim yazdı – sen iyi çocuk olacaksın..." – ve – baş okşama, baş okşama – ilk bozulma...), aslında, diye düşündü Leva, dededeki bütün bu şeyler sadece çağrı, "takınılan bir şey." Neredeyse Leva olarak her şeye rağmen, çok yavaş yavaş, çok incelikle, dedeye giden yolu, anahtarı bulduğunu, güceniklik ve acı buzunu eriteceğini ve gün batarken de olsa, dedenin sevgiyle gülümseyeceğini ve ocağın... ama bu sırada, hepsini geceki çay partisine getirip oturtuktan sonra, dedesini babasının yanında ve Dickens Amca'nın karşısında görmüştü – bir an için böyle bir olanaksızlıktan kendini kaybetmişti ve heyecanını kaybetmemek için bu manzarayı alnının iç kısmından silmiş, önce, geçiş için, evet, daha önce farklı insanlar (dede ve Dickens Amca) var olabilirdi ve oldu, ama sonra artık yeniden, son karar gelmişti: aslında, dedesi zarif ruhlu bir insandı, onun kabalığı bunu kanıtlıyordu.

Şimdi hemen dedesine babası hakkında, babaya oğlu hakkında bir şeyler anlatmak gerektiği için, hem de "buzların çözülmesinin" bütün o ruhsal inceliği ışığında, neyi söyleyip neyi söylemeyeceğini, en önemlisi de nasıl söyleyeceğini seçmeye başlamıştı ki, ondaki birçok şey sesin düzgünlüğünden, tonlamanın kararlılığından, bakışın onurlu açıklığından ibaret olan ruhsal incelik olarak görünmüştü – bütün bunlara çok yönelebilmemiş ve artık kendisi konuşmuyormuş, ama aynı ilgi ve beklenmedik gerginlik nöbetiyle, dedeye has o çözümlenmiş kendisi dinliyordu Leva'nın nasıl konuştuğunu: bir yerden onun ruhsal ve yardımcı sesi düşmüştü – ve

o koyulayan, donduran sessizliği, birdenbire odada asılı kalan ve erimeyen sessizliği duymuştu.

“Eh sana, babacığım, yine kaykıldın!” dedi hafifçe, ama çok duyulur bir sesle dede. Leva, ağzında yarım sözcükle kalakaldı... “Tuhafsın sen ufaklık... Belki de siz hepiniz böylesiniz artık? Sen, görünüşe bakılırsa, çok samimisin – duyuyor musun Leva’cığım? Ben senin içtenliğinden kuşkulanmıyorum, sanırım içten olmak önemli senin için... – ama asla kendine karşı tümüyle içten olamazsın... Görünüşe bakılırsa, bugünkü eğitim sistemi – sandığımdan da ciddi bir konu. Ben sadece kaba ve cahilce düşündüm... Ama yok zaten! İnsana bizzat anlamayı değil, onun anladığı ve olup biteni ayırt ettiği fikrini öğretmeyi dene – sarsıcı bir pedagojik fenomendir bu! Senin için ne olgular, ne koşullar, ne gerçeklik yoktur – sadece onlarla ilgili fikirler vardır. Sen basitçe yaşamın var olduğundan kuşkulanmazsın! Ama içinde bir hazım yaşanır mı? Sen... sıçar mısın? Affet, Leva’cığım, seni incitmek istemedim... Seninle insanca konuşmak imkânsız, çünkü sende zaten önceden sana söylenmesi gerekiyor gibi bir fikir var ve bu fikre yönelik bir yaklaşım var – örtüşmemeleri de seni incitiyor. Uzun süre ve boş yere hasta olacaksın Leva’cığım, böyleyse eğer... Açıklanmayan dünya seni paniğe sürüklüyor, onu ruhsal bir ızdırap sayıyorsun, sadece hisseden insana has bir şey; görüyorum ki sen daha bir şey açıklanacak halde değilsin; o zaman senin için tek hayırlı çıkış (ve sen onu paradoksal bir şekilde hesaplı kullanıyorsun), olan hakkında olmadan önce bir açıklamaya sahip olmak, yani dünyadan sadece vaktinden evvel gelen açıklamana uyan şeyi görmek. Sözelimi, sen nereden çıkardın seslice söylememiş olsam bile – gizlice (Altmetin? Sözcük bu muydu şimdi?..), kendimden bile gizlice, acı çektiğimi? Neden böyle inançlı şekilde ayırıyorsun “doğal olan” ve doğal olmayan diye? Kim emretti sana bir kere sevdiğin şeyi ömrün boyunca seveceğini? Duyguların ortaya çıkmasının iyi, kaybolmasının kötü olduğunu? Kim, ne zaman seni hep böyle olduğuna ikna etti: dede torunu sever, torun dedeye saygı duyar?.. Bu şekilde bir kez olsun dönemezsin yaşama yüzünü, ama korkarım, bu çıkış değil ve basacak kıcına tekme – ve sen yine üzüleceksin, tuhaf ve beklenmedik bir biçimde. Anlaşılan, senin yakında akıllı diye anladığın şeyi söyleyen insanlar sana akıllı görünüyor, senin yakında akılsız

diye değerlendirdiğin Şeyi söyleyenler de aptal görünüyor. Sen hep böyle, bulunduğundan daha yüksek düzeye uzanacaksın, hep bir önceki günün basamağından yukarı tırmanacaksın. Ama akıllıyı aptaldan ayıran Şey ne? Bu arada, bu yanıt oluŐturması çok zor bir soru. Örneğin ben, kural olarak, buna kendi kendime yanıt veremem. Ama Şimdi akıllıyı aptaldan ayıran Şeyin olanları açıklama düzeyi değil, bu açıklamaların gerçekliğin karşısındaki “hazırlıksızlığı” olduğunu gösterdin. Duyuyor musun beni? Yoksa yine yarınkini yiyor, dnnkini hazmediyor musun?.. Dn yediğin Şeyin ne olduğunu biliyor musun? “

Leva bunu iyi biliyordu – Dickens Amca aıklarınıŐtı ona. Ama “aptal” sözcüğü söylendiğinden beri dedesini duymuyordu. Dudaklarına söz geiremiyordu – gevŐemiŐ, fırlamış ve titriyorlardı. “Herhalde bana aptal diyorlar,” diye düşünüyordu Leva.

Leva iŐitmiyordu, dede de ona konuŐmuyordu. “Kendi” dinleyicilerine dönmüş ve artık onlara konuşuyordu, nkn bu dŐnceleler bir Şekilde srklemiŐtı onu...

“Akıl – sıfır. Evet, evet, sıfırdır akıllı olan! Boşluk, belleğin, hazırlıklılığın yokluğu – gerçekliğin gerçeklik serabında yansımaya sonsuz yeteneği, onun gerçekleŐme noktasında. Akıl beyinden, kalpten, oradaki bilgiden, eğitimden büyük bir Şeydir... Akıl halkındır. Akıl gerçeklikle eŐsremliliđin dođuŐuna, düŐüncelerin yansımaya hazırlıktır, isterse en yükseği olsun, herhangi bir rneği alıntılamaya, onu hatırlamaya, ona hazırlanmaya değil, kullanmaya değil. Akıl bilinç düzeyindeki gerçekliğe yönelik yetenektir. Canlı yaşam dışında hiçbir Şey için akıl gerekmez. işte böyle, neye ki...”

Son Şişeyi bardaklara hoşnutlukla doldurdu.

“Hiç karŐılaŐmadıđım bir Şey,” diye gülümsedi, “kendini aptal sayan insanlar. Bu arada, bu iktidarın sırlarından biri sayılabilir... Bu tür koşullarda kendilerini kendi fikirlerinde aptal göstermeye yeteneği olmayan insanları yönetmek kolaydır. Bu yüzden de onları pohpohlamak, akıllarını övmek gerekir ki asla yerlerinden kıpırdamasınlar. Bu açıdan, hepsine eğitim verip kendilerini diğerlerinden daha aptal saymalarını engellemek iyidir.

Aklın temelinde bilgisizlik yatıyor. Bu yüzden de okuyanların biri bile akıllı olmaz. Sıfır hâlâ akıllı – beş artık aptal. Yaşam artık

olduğu yerde yoktur; ve bir zamanlar olan ya da bir yerde olan yaşamı şimdi ya da burada aramak gerekmez. Burada ve şimdi – bu sahiden burada ve şimdidir. Başka bir yaşam yok. İçelim! Sen de iç Leva'cığım, üzülme... En önemlisi, senin üzülmemen Leva'cığım...”

Leva'cık üzülmüştü ve bütün yüz yirmi beş gramını bir dikişte içti, dede ne daha az ne daha çok paylaştırmayı başarmıştı... Bu sırada Leva'nın başından tuhaf bir şey geçti. Ayıldığını hissetti. Hüzünlü durumu ona gülünç geliyordu, fakat bu durumun neyi içerdiğini hatırlamıyordu – hüznün kendisi gülünç geliyordu. Gülmeye başladı. Bütün bu onun anlayamadığı akşam bir yerlere dağıldı ve sanki yeni gelmişti soğuktan, yıpranmış “dede-torun” hipotezinden çıkartılmış, hiç tamamlanmamış ve hiç sarsılmamış ve hiç bozulmamış bütün temalarla birlikte gelmişti. Dede'ciği de bu olay için kara bir kukuleta giymişti... O sırada Leva tanımadığı, pek sempatik olmayan iki yabancı gördü – gülüyorlardı.

“Neye gülüyorsunuz?” dedi Leva. “İçmiyoruz – ayılıyoruz. Genel olarak, ayık insan aslında sarhoştur, içtiği zaman da ayılır.”

“Harika!” dedi dedesi kukuletayı düzelterek. “İşte sana bunu anlatıyordum. Sen yani babanın izinde misin?”

“Hayır! Hayır!” diye bağırdı Leva ürkek kedi gibi.

O sırada, çok medeni bir tavırla bir sigara istedi Koptelov'dan, insanların izmaritlerini küllüğe bastırmak zorunda kaldıkları zaman kaçınılmaz ve edepsiz bir şekilde aldıkları o ciddi tavrı takındı ve... bir yerlerden kaslı kürekçiler geldi, biri “yelken fora,” dedi, birisi “elveda” diye bağırdı, ışıltılı küreklerin dostça nefesleri eşliğinde yola çıktı kalyon, burnundaki taşa kadının çıplak memeleri dalgalarla ıslandı, bu arada güvertede durup kürekçilere emir verdiği halde görmeye çabaladı onları... güverte yine yana yattı... Tabii, bir deniz tutması nöbeti... gözler karardı ve düzeldi – Leva yine odada oturuyordu ve uzun zamandır konuştuğunu, herkesin de dinlediğini fark etti. “Edebiyat” sözcüğünü ağzından çıkarken duydu, ama bu sözcükten önce, bu konuda hiç fikri yoktu... “Edebiyat-çek-yat,” diye düşündü, ama dili kurtarıcı bir şekilde bağlantılı bir cümle kurdu, anlamını anlamamıştı, ama orada “kültür” sözcüğü vardı.

Oda sıcaktı, düğmesini açtı. Tuhaf gelmişti ona uzun zamandır onların bir şey içmemesi, ama her yeni sözcükle birlikte sarhoş olu-

yordu o. “Ama hayır, sarhoş değilim,” dedi hayretle kendi kendine, “nasıl sarhoş olamam?..” “Tarihin coğrafyadan farkı..” diye düşündü yine şuna benzer bir konuşmayı sürdürürken: “...eskinin süslüden ayrımı olarak...” Dumanlanmış, meze kokan havayı ağız duyunca-ya kadar içine çekti, bütün kaslarını zorladı – oda bir anda odaklandı, odanın ortasında duran dedeyi net ve belirgin bir şekilde gördü: ucuz dumanını püskürtüyordu, ve yüzünün iki yarısı sanki eşitlenmişti... – ve Rudik, kıpırdamadan ve küçümseyerek bakıyordu yukarı ve yana, ve Koptelov, önünde bardağını döndürüyor ve sonunda ne olacağını biliyor gibi artık dikkatle seyretmiyordu etrafı... Leva nefesini tuttu ve bir saniyede gözlerinin önündeki bu manzarayı sakladı; sonra, kendi kendine, nefesi çıktı ve her şey yeniden akıma başladı: dede de, Rudik de, Koptelov da, bir yerden gelmiş fıçı, haç, çiçek ve sesler, sözcükler ve düşünceler – bütün bunlar yeniden önünde, hafifçe dans ederek dönmeye başladı. Ve bu sırada konuşmayı sürdürüyordu.

Sonunda kalyonu bu dar, mide bulandıran aralıktan süzülür ve sakin, aydınlık, açık sulara girdi – yelkenleri ve kürekleri say, ölüleri kürekçilerle değiştir... Ama bu sulara girmese daha iyiydi!.. Leva'nın hafızası geri gelir gibi oldu, geriye sarıyordu, hem de hızla: işte bir dakika önce söylenen sözcük, işte cümle ve işte ansızın bütün söyledikleri – sözcükleri ayırt edilemez ve kaynaşmış bir halde bütün kitleleriyle, ama toplam anlamının belirginliğiyle – darbe gibi. Hatta Leva onarılamazlığın kör edici ışığıyla gözlerini kapadı.

Çünkü Leva herkesin açıkça bildiği şeyleri konuşmuştu, bunu söylemek kesin olarak gerekmezdi: dedenin çalışmaları, eski okuluyla ilgili her şey, kendisinin, Leva'nın kendi aklı ve kendi gücüyle (utançtan dış gıcırdatıyordu şimdi)... onun, Leva'nın kendi çalışmasında, en azından kısmen de olsa, onların yöntemlerine yaklaşmak istediği... Leva nasıl var gücüyle dedeyi pohpohlamaya çabaladığını, destekleyici sözler ve hatta omuz sıvazlaması beklediğini, torununun bu kadar kesin başarıları karşısında şaşırmasının ve övmesinin gereği olmadığını ima ettiğini hatırladı (dilsiz bir inilti, soğuk ter)...

Bu ayılma süreci gitgide hızlanarak, (katlanılamazlık yüzünden) aynı zamanda biraz aydınlanıp biraz karararak devam ediyordu ve Leva buz gibi olmuştu, çünkü odanın loşluğu içinde de-

desinin donuk yüzü belirmişti ve olay sonunda fiziksel görmenin soyutluğuna ulaşması değil, bu yüzün hatlarının belirginliği değil, bütün bu fikrin belirginliği – bu da yine bir darbe ve onarılmazlık yalını gibiydi.

Ama işte bu da yapmaması gereken şeydi – bunu nasıl düzeltebilir! Umutsuzluk duygusundan, buraya adım attığından beri ayaklarını yere basmadığından, bir taktik belirleyemediğinden ve ne kadar dışarı adım atarsa atsın yine de batmış olacağından emindi, çünkü ondan adım atmaması bekleniyordu (dede – peki! Ama o ONLAR için neydi, ONLARA ne yapmıştı? Bu ikisinin karşısında neydi suçu! Neden böyle bir haksızlık vardı?..), hatta eğer mucize eseri tahmin edip adım atarsa, bu bile taktik olmayacaktı – bu his yüzünden Leva kaçmak, sıkışmak, nokta kadar küçülmek ve kaybolmak, zamanda geriye bir yerlere kaybolur gibi, hiçbir şey asla olmamış gibi olsun diye, rahme geri dönmek, rahmin içinde ısıklık çalmak ve süt saydamlığında bir ürpertinin içinde kaybolmak... Leva uzun bir ısıklıkla bu odadan dışarı uçmak istiyordu, olduğu gibi, sandalyeyle birlikte, sırtı dönük bir halde pencereden – ve bu da haklı olurdu. Hatalarını düzeltmesine hiç gerek yoktu...

“Baba” sözcüğü odada uçuyordu ve Leva çılgınca tutunuyordu onun uçuşuna, elinde bir sinek gibi eziyordu... evet, evet! Tam da buradaydı asıl hata, imdat gibi yetişti bu fikir ona. Hepsini düzeltmesine imkân yoktu – ama her şeyi mahvetmeyebilirdi... Hatta, babasından bahsederken, başlıca ve affedilmez kabalıkları yapmıştı: dedeye onun işitmek istediklerini anlatmamıştı. Sanki bir babaya oğlunu anlatır gibi yapmayı denemişti, ama dedeye babadan bahsetmesi gerekirdi, yani onun, Leva'nın bunları nasıl görüp değerlendirdiğini... Tam da bu “hata” Leva'ya başlıca hata gibi görünüyordu, başlıca görünmesinin de tek nedeni, herhalde, tam da o sırada, Leva'nın fikrine göre, ona “aptal” demişlerdi. Leva için bunun neden en gücendirici şey olduğunu belki dede bile açıklayamazdı, Leva da hatırlamıyordu. İşte çok tuhaf: başka hiçbir hakaret yüzünden Leva'da vakar, gurur, hatta özgüven eksikliği yaratmazdı – ama işte aptal olmayı kesin olarak istemiyordu ve daha da tatsız olanı, başkasının gözünde olmasıydı...

Ve, havadan sinek gibi kara ve tüylü “baba” sözcüğünü yuttuk-

tan sonra, hızla, bu hızın el verdiği ölçüde özür dileyerek bahsetti ve gitgide daha güçlü hissetti kendi özürünü... Nasıl öğrendiğini, neyi öğrendiğini ve nasıl davrandığını – ve bu sırada haksızlık ve hakaret gitgide artıyordu: kendisini babadan özel bir spatulayla yapar gibi ayırıyordu, koparıyordu, kopan yerin boyasını, sıvasını düzeltiyordu... Ve babasıyla hep, doğduğundan beri, karşıttılar zaten; reddetme Leva kendini bildi bileli içgüdüsel olarak gelmişti, hiç bilmeden gelmişti, ama o kadar doğal bir genç olduğunu, neden böyle hissettiğini de sonra öğrendiğini makul şekilde hissediyordu...

Leva kıvrırırken acı çekiyor, acı çekerek kıvrıyordu. Ah, yeniden sarhoş olmayı nasıl isterdi! Ve üzerine yüklenen yükün ağırlığından ve altında ezilmesinden bunu başaracaktı sanki neredeyse. Neden o kendisi, gönüllü olarak – kimse elinden çekip zorlamamıştı – bütün gününü bir yığın haline getirmişti (çok olduğu meydana çıkmıştı) ve onu dışarı taşımak istiyordu? Bugünkü günün yaşam yükünü yerinden kaldıramıyordu. Ağırlıktan sarhoş olmuştu neredeyse, ruhsal miyop görünmezlikle karardı gözleri, sözcükleri karıştırmaya başladı, ne dediğini anlamıyordu artık ve hatta bundan dolayı bir yükselme yaşıyordu, yükleri attığı ve herkesten kurtulduğu için: babadan da, kendinden de, Mitya Amca'dan da – ve bütün bunlar bir hoşnutluk, hatta anlaşılmaz bir mutluluk veriyordu. Öyle – katlanılmaz ve değerli bir yükü çamura atmak, taşıyamamak ve yine de bir ferahlık hissetmek... Belki annesini, kızkardeşi olsaydı – kızkardeşini de – ve bu neredeyse bir haz...

Bir şey onu kendine getirdi, gözlerini açar gibi oldu ve tepesine dikilmiş olan dedenin çok iri suratını gördü. Koyu kırmızı yüzde bir şey ıslık çaldı, ağız çarpık şekilde aralandı – Leva dedenin bağırdığını anladı. Bunu anladı, ama bağırtıyı duymadı hemen, bağırış çana benziyordu, sözün yarısında kesilmiş gibiydi, sanki radyonun sesi kesilmişti birden....

“...O-O-O MU! O-O-O MU! Sen BABANI MI!.. Bana mı! BABA-SINA MI.. Va-a-a-y!”

“İşte o.” Dede bağıırıyordu, ama yine anlaşılmaz şekilde, sanki ağzında çok kalın bir ses vardı, boyun eğmiyor, küçülmüyordu...

Leva ayağa kalktı, ayağını sandalyeye çarptı, sandalye sallandı ve düşmedi. Rudik de ayağa fırladı öfkeli ve hazır bir halde duruyor ve denge yasalarını bozuyordu. Hatta Kopletoy'un bakışı bile dil-

siz duygularının dikkatli dengesini bozuyordu, Leva'yla pek ilgisi yoktu bunun...

“Tohumu bozuk! Tohumu!” diye nutuk çekiyordu sandalyede oturan dede, inlemiyordu. “Özgeci şimdiden, soyut...”

Leva paltosunu, şapkasını, atkısını aldı Rudik'in elinden. Geri geri giderken kolunu bir koldan geçirerek, düşürerek, kaldırarak, paltoyu, şapkayı üzerine geçirerek çıktı. Sırtını köşelere ve kapılara çarparak...

Leva sahanlıkta duruyordu, şapkasını son kez düşürdü ve son kez kaldırdı onu, yine kendini beceriksiz ve güçsüz hissederek, ama Rudik'in arkadan gelen gücendirici darbesi... ve kapı da çarpıldıktan sonra hâlâ titriyormuş gibi geldi ona ve “Satılmış! Satılmış!..” sözleri kulaklarında iğneye takılmış bir plak gibi yankılanıyordu.

Merdivenlerden aşağıya sessizce indi, kendini kundaklanmış gibi dikkatle ve ağır ağır taşıyarak ve hafifçe tutarak indi... Geceye özel bir güçle hamle yapan dondurucu rüzgâr, yanaklarını kamçıladı, hemen daha eşikteyken. Fakat eşik yoktu, cadde de yoktu – büyük bir avlu vardı, rüzgârın ıslık çalarak kötücül karanlıklarla girdaplandığı bir avlu. Burası genişti, hiçbir şey sınırlamıyor ve yönlendirmiyordu onu, yani esecek bir yeri yoktu – ve o da her yere esiyordu. Kar artık bu ıssızlığı örtmeye başlamıştı, lapa lapa yağıyordu asfaltta kalan su birikintilerine. Donuk ışık benekleri anlaşılmasız bir sistemle yerleştirilmiş, seyrek sokak fenerlerinin altında oraya buraya sallanıyordu. Kimse yoktu, araba yoktu, caddeler yoktu – yollar yoktu.

Leva bu başarısız uzamda, ışık deliklerine girip çıkarak yürüdü. Anlaşılmasız şiddetle bir titremeye kapılmıştı: “kemikleri takırdıyordu” ifadesi abartılı bir imge olmazdı – tam anlamıyla öyleydi. Birden önünde nereden çıktığı bilinmez bir taksinin farı yandı – inanması güçtü: serap, tarifsiz bir mutluluk... Leva kurtarıcı yeşil benekten başka hiçbir şeyi görmeksizin koştu. Hareket etmiyordu benek – var olamazdı – uzaklaşması ve tam yanına varınca kalıp gitmesi gerekirdi, iki adım yaklaşmak yeterdi... Ve benek kararırıp da yeniden yanınca, Leva'nın kuşkusu kalmadı: deliriyordu, titriyordu, “gelmişlerdi”... Taksi çok yakındaydı, ama attığı o birkaç adım Leva'ya sonsuzluk gibi geldi. Tuhaf bir şekilde zamanın

onun içinden aktığını hissediyordu. Dengesiz ve kesintili gibiydi: esniyor, uzuyor, inceliyor, damla gibi halka oluyor ve birden kopuyordu. Böyle uzun süre yürüdü yeşil aleve doğru, kesinlikle hiçbir şey düşünmeden, sonra her şeyi bırakıp koştu, kollarını sallayıp bağırarak – hiçbir şey değişmedi bir an, alev hiç yaklaşmadan aynı yerde kaldı...

Ve birden taksiye binmiş gidiyordu. Şoför yolda da farla oynamaya devam etti, açıp kapatıyordu. Bu sahicilik Leva'ye korkunç göründü.

Biraz ısındı ve titremesi geçti. Hafifçe kızarmıştı ve o sırada aşırı gücenikti. “Nasıl olur böyle...” diye düşündü belirsizce. “Ben sadece ilk kez belki de, bütün bunları gerçekten hissettim, kimse öğretmedi bunu bana, yani bu benim hakkım, bütün açık kalbimle... ama bana – yaptıkları! Böyle olmamalıydı!” diye sinirlendi ve eliyle gözyaşını sildi. “Düşünsene! Yaşlı boşboğaz, budala...”

İyice sakinleşti ve kesin karar verir gibi düşündü: “Pek de akıllı değil,” dedi akıllı biri olsa dedenin Leva'nın durumunu anlamış olacağını düşünerek... hatta Leva'nın davranışlarındaki bazı beceriksiz çelişkileri de – tümüyle anlamış ve buluşmanın yarattığı heyecanla hoşgörmüş olurdu; hatta kendiyile çelişmeleri bile doğal karşılanır ve hoşgörülürdü. İlginç bir şekilde, böyle değerlendirirken, yabancı bir aklın hemen Leva'daki mükemmel özü, davranışlarının tutarsızlığına rağmen görmesi gerektiğine karar verirken, Leva'nın kendi dedesine nihai ve kesin bir davranış atfediyor, onun her jestini ve sözünü olduğu gibi alıyor, düşüncesinin, duygularının ve ifadelerinin tam karşılığı sayıyordu – sonra da “Pek de akıllı değil” dedi kendi kendine Leva.

Daha sakinleşmişti – daha da kızarmıştı. Her şey düzgünce salınıyordu, ışıklı gösterge paneli sola bir yere kaydı, başı sallanıyor ve göğsüne düşüyordu, zorlukla kaldırdı onu yerine – o sırada bir köprüyü uçarak geçtiler ve aşağı indiler. Leva'nın içinde her şey kalktı, yükseldi ve kustu.

Karanlık ve ıssız caddede şoför ensesinden tutup indirdi Leva'yı ve sertçe, annesine küfrederek gaza bastı, gitti. Ama orası eve çok yakındı.

Evde kimse uyumuyordu – bekliyordlardı. Leva iğrenççe sırıttı ve tek kelime söylemeden odasına gitti, sanki neredeyse hoşnutlukla

babasının rica eden ve annesinin yalvaran bakışlarından kaçır gi-
biydi. Soyunurken o gün kötü olduğunu hissetti. Kendisine böy-
le iki sözcükle ifade etti: “Daha kötüleşti...” Bu yeni, beklenmedik
bir duyguydu – neden ve ne için daha kötü olduğunu söyleyemez-
di. Daha önce daha kötü, daha iyi olmamıştı – Leva’ydı. Bugünse
“Daha kötüleşti...” demişti kendi kendine ve nedense bunu emin
bir şekilde söylemişti. Ne olduğu belli olmayan bir şeyden daha
kötüydü ve soğuk yatak örtüsünden titrerken kendini itiyordu san-
ki eliyle. “Neyse bakalım,” dedi kendi kendine. Ve bir kez daha,
doluluk için ve gerçekten eliyle itti ama yine neyi ittiğini bilmeden;
gözlerini kapadı – başı dönüyordu, yatak iki kez ekseninde döner
gibi oldu... Ve Leva düştü, yoktu artık.

Uyandığında Leva tuhaf bir şekilde boş ve özgürdü ve sanki
hiçbir şey hatırlayamıyordu. Tablonun bir gölgesi aniden beyinde
belirse, neredeyse samimi şekilde söyleyemezdi o sahne ve gölge-
nin gerçekten nereden geldiğini ya da bu yarı unutulmuş rüyanın,
kâbusun ışıltısının nereden geldiğini, ya da aslında hiçbir şeyin
olup olmadığını söyleyemezdi.

Bu dersi hâlâ benimseyememişti.

Dersten kaçmadı, ama içinde bir şey yer değiştirmişti. Sıkıl-
mıştı, filmi sarmıştı. Bir gün de Mitya Amca sürahiyle birlikte
geldiğinde, Leva ya odasına gitti ya da sokağa çıktı. Babasına bir
ara kaba bir şekilde bu rehabilitasyonu mezara gönderdiğini, bu
“acı çekenler” modasını, aslında bu moda için izin verdikleri
halde gülünç bulduğunu söyledi.

Yine de bir şeyleri çıkarmıştı... O vakte kadar Mitya Amca'nın
artık bu yüzden babası için vazgeçilmez olduğuna, onların evinde
sadece kendisi olmayıp biraz biraz da bir “vekil” olduğuna – dede-
nin vekili olduğuna inanmıştı. Bunu mükemmelen anlıyordu, ama
“adil” olmak istemiyordu. Adillik lazım değildi ona.

Versiyon ve Varyant

Dede kısa süre sonra hayatta kalmadı.

Köye geri kaçtı, ama yolda onu yakaladılar, geri getirdiler, iyileştirdiler, gözetime aldılar – ve o hayatta kalmadı.

Ya da kaçtıktan sonra, daha yoldayken hastalandı Lev Tolstoy gibi ve Peçorskaya Demiryolu Hastanesi'nde öldü, Sır-Yaga ya da Voy-Vok köyüne ulaşamadı.

Ya da şöyle. Dedeyi zorla iyileştirdiler. Kaçtı ve onu beklemek için sebebi kalmamış olan, Puşkin soyadlı¹ (sadece aynı soyadıydı) bir demirciyle evlenmiş olan yaşlı karısının yaşadığı Sır-Yaga'ya ulaştı. Yaşlı kadın hemen bıraktı Puşkin'i ve o da pencerenin altında sarhoş halde bağırıp çağırdı her gece. Odoyevtsev Dede'ye kısa süre sonra hayatta kalmadı, çünkü "ilk" hayatına "ikinci" dönüşünün kalan gücünü de almıştı. Ve ruhunu yaşlı kadının hıçkırıklarında, demirci Puşkin'in kollarında verdi.

Modest Odoyevtsev'in nasıl öldüğünü tahmin etmek için, farklı noktalara vurgu yapan, çeşitli efsaneler var. Fakat bütün versiyonlarda, tam bir tutarsızlık içinde olmalarına rağmen, ortak bir dil sırası gözlenir: zorla tedavi, kaçış, Sır-Yaga (ayrıca Voy-Vok ve Knyaj-Pogost olarak bilinir), gözetim (biri bir seferinde "zayıflama" demişti) ve ölüm. En sonuncusu bütün varyasyonlarda bulunur ve hep sıranın sonunda yer alır. Diğer sözcükler üstüste biner, öyle ki konu değişir, hem de çok temel bir şekilde. Odoyevtsev'lerse çok daha fazlasını bilir, ama kimseyle paylaşmaz. "Gözetim" sözcüğü onların sözlüğünden çıkarılmıştır.

Biz de uzatmayacağız. Bizim için önemli olan şey bu belirsizlik, boya gibi, ölümün mutlak derinliği sırasındaki hayali değer gibi. Her koşulda, bizim tanıdıklarımızdan birinin başına böyle bir şey gelmişti.

1 Bu tesadüfte anekdot niteliğinde bir şey yok. Bir arkadaşımın yanında, enstitüde, kâhya Gonçarov, kapıcı Puşkin ve su tesisatçısı Nekrasov var – bir gün onları bir dükkânda birlikte içerken görmüş. İlginç olan, Gonçarov'un burada mesleki konum açısından Puşkin'den daha kıdemli olması.

Cenaze töreni oldukça törensel oldu. Sinek kaydı tıraş olmuş profesörler birbirlerine karşı özellikle kibardı, özellikle zorlandılar dar hollerde, sonuna kadar sallamadılar başlarını, anlamlı bir şekilde indirdiler gözlerini. Hepsi de, kendi hakkında artık hiçbir şey bilmeyen Modest Odoyevtsev'in kaderi hakkında bir şeyler biliyorlardı. Hepsi neyi sustuğunu biliyordu – bu ortaklık boğuyordu onları biraz, bu sarhoşluğu da kendi adlarına ölüm çağrısına kulak vermiş olmaya sayabilirlerdi. Kişilerin de birçok ortak yanı vardı, bir tür anayasal yakınlık... Sözler söylenmiş, imalar yapılmıştı – yas tutanlarda kötülüğün sayısız güçlerine karşı nadir görülen ve cesurca karşı çıkışa belli bir katılım ve adanmışlık uyandıran sözlerdi bunlar. Bir ima yapılırken sözler heyecanla titriyordu, güvenli tehlike daha da yakınlaştırıyordu herkesi ve ölüm artık hiçbir mana taşımıyordu... Buradaki kimse daha dün hayatta olan yaşlı cesede ağlamaya gelmemişti, kimse hayatını yaşamış ve kaybetmiş olana gelmemişti – hepsi de bir zamanlar bir şeyler yazmış olan bir insana gelmişti ve kederleri de onun artık hiçbir şey yazmayacak olması yüzündendi. Daha da açık bir ima yapmış olan hatip de, cenaze-siymiş gibi bir gururla ve kederle indirmişti başını ve kürsüden inmişti açıkça, oysa kürsü yoktu. Ama basamaktan iner gibi öyle bir adım attı ki az kalsın düşerken, bu sarsak adımı attı ve bir süre kendini vargücüyle tuttu, dinleyicilere görkemli ve ricacı bakışlar attı ve bir süre dinlemedi bir sonraki konuşmacıyı...

Hepsi için de böylesi tehlikeli olmaktan çok daha yararlıydı, hem Odoyevtsev dedeyi övmek hem de ima yapmak. Odoyevtsev moda olmaya başlıyordu – onlar onun rahibiydi. Anten ve duyar-galarını çıkartan, uzantılarıyla birbirlerini yoklayan böcekler gibi onlar da içgüdüsel olarak destek ve arka çıkma çevrelerini sınıyordu. Yeni bir çağ gelmişti.

Odoyevtsev'in ölümünden önce de adı anılıyor ve alıntılarda geçiyordu, eski çalışmaları (kısa ve ilkesiz şeyler olsa da) vardı, fakat kimse fark edip okumamıştı. Onun tek ciltlik eserini yayınlamakla ilgili ısrarcı konuşmalar yapıldı, ama yayınevi yönetiminin iyi yürekli havasına rağmen şimdilik erteleniyordu. Kimse ölümüne özlem duymuyordu – ve o ölmüştü. Sanki herkes bunu bekliyordu, tek ciltlik eseri de kesinlikle harekete geçmişti, onu dizgiye göndermişlerdi neredeyse. Özel bir dergide büyük bir anma yazısı çık-

mıştı, Odoyevtsev'in ismini hiç çekinmeden aralarına almışlardı... Fakat, Tanrı biliyor, kimlerin arasına aldıklarını...

Törenin yürütülmesinde ve Modest Odoyevtsev mirasının popülerleştirilmesinde herkesin fark ettiği önemli ve soylu rolü oğlu ve genç ama yetenekli torunu oynamıştı. Kendilerini adayarak, canıgönülden çalışmışlardı sahiden. Bu bir işe benziyordu, gerçekliği nesneldi, tek bir fark vardı, iş artık olup bitmişti, hem de çok önceden, bir başka, artık ölüp gitmiş bir insan tarafından. Şimdi onlar çiti boyuyor, çiçekleri ekiyor, Moskovalı ünlü bir heykeltıraşla görüşmeler yapıyorlardı. Bu sırada ağzımız bir gülüşle çarpılıyor: başkasının işini heyecanla ve canıgönülden yapan Rusları çok gördük. Sözgelimi, görebilen bir insana yolu tarif eden ve hatta ona her şeyi bırakıp eşlik eden ve tramvay durağına bırakıp sonra karşı tarafa geçip gideceği yere telaşla giden insanlar. Daha da açıkçası, bir sarhoşa memnuniyetle yardım eden insanlar... ya da dahası, sarhoş olmayana da aynısını yapan. Hepsi de "örneklik olsun diye" içiyordu. Her koşulda, oğlunun da, torununun da Odoyevtsev'in işlerini büyük gönüllülükle alması, ama bir kez daha altını çiziyorum, öncelikle, bir çıkarla açıklanamazdı, hem lazımdı hem tartışmasız bir işti, zaten de yapılmıştı. Baba işten sonra, oğul ders kitabını bile bir kenara atarak, arşivlerde kazı yapıyor, mektup yazıyor, derliyor ve yeniden derliyordu. Burada işe duyulan özlem vardı, elleri uzun süre zorunlu ya da sipariş iş yapan ustaların elleri gibi titriyordu...

Ailede saygılı ve aileye has bir dede kültü serpilip büyüdü. Bütün fotoğraflar duvarlarda gitgide daha inandırıcı ve büyük olmaya başladı – ve sanki hep asılmış gibiydi hepsi.

Bütün bunlar Leva üzerinde olumlu etki bıraktı – ikinci kez "kaçtı" aile dramından, hem de ilki gibi olan bir dramdan. Öğrenmişti. Dedesini gömen heyecanlı insanlara teklif etmişti bunu – ve onların okuduklarını benimsememişti, onları zaten özümsemişti... Daha üniversite duvarları arasındayken kendi yaratıcı eğilimlerini belirlemek, alanını çizmek, genel öğrenci kitlesinden sıyrılabilmek için uygun bir bilim dalı arıyor, ortak öğrenci topluluğunu genel öğrenci kitlesinden ayırmaya çalışıyor, tembel tembel ilerliyordu diplomaya ve öğrenci sıralarından yüksek lisansa doğru.

Bunu yaparken babası hatırı sayılır yardımda bulunuyordu. Aynı sırada heyecanlı dalgalar zayıflamış ve hafiflemeye başlamıştı, baba

hakareti suçtan ayırt etmeyi ve suçunu hakaretle birlikte üzerinden atmayı başarmıştı; başa çıkmış, uzlaşmış, hatta gençleşmişti.

Leva'dan çok hoşnuttu, onunla neredeyse gurur duyuyordu. Leva babasına uysal ve hoşgörüle yaklaşıyordu.

Babalarla oğulların çelişkisi biraz hafiflemiş ve ciddi şekilde silinmişti. Kuşaklar arasındaki çekişme eski kuşaklarla doldurulmuştu.

Odoyevtsev dedenin vaat ettiği on yıl geçmişti.

Leva yaşamıştı ve yakını kimse ölmemişti. Nine onsuz gömülmüştü, bu da çocukken olmuştu. Şimdi peşpeşe, sanki anlaşmış gibi ölüyorlardı. İnsanın sınıf arkadaşları da böyle dostça evlenir ve çocuk yapar: hepsi de Anna ya da Andrey olur... Ve birden, işte dostça ölüverirler.

Dickens Amca'yı soğuk ve temiz dairesinde, sönmüş "şömine-nin" başında, eli boğazında bulmuşlardı – kravatını bağlıyordu. "Yemeğe" hazırlanmıştı – derli toplu ve mezar için hazır bir halde yatıyordu. Kimsenin bir şey yapması gerekmiyordu, onun kendisinin dediği gibi "uğraşması" gerekmiyordu. Dickens Amca'nın temizlik deliliğinin bir yönü daha böyle çıktı ortaya – ölüme her an hazır olmak. Yaşlı subay...

Cenazesi hiç de Odoyevtsev dedeye yapılan görkemli alaya benzemedi. Bütün yoksulluğuna ve kimsesizliğine rağmen, çok dokunaklı ve karamsar olmayan bir izlenim bıraktılar. Hava ender görülen bir şekilde açıldı ve Dickens için mezarlıkta aydınlık bir köşe bulunmuştu. Cenazede hemen hiç kimse yoktu, bir tek Odoyevtsev'ler vardı, bir de Leva'yı şaşırtsa da, Koptelov gelmişti. Koptelov savaş sırasında Dimitriy İvanoviç'in emrinde görev yaptığını fısıldadı Leva'ya – fakat başka bir şey konuşmadılar. Annesi çok ağladı ve görevlilerin "terasından" ağlamaktan perişan olmuş bir kadın bir çelenkle, geç ve nefes nefese kalmış bir halde çıktı. Dickens Amca "onlardan biriydi" ve bunu sevmişti.

Genel olarak, Leva'nın ilk kez bir akrabası ölüyordu. Dedede böyle olmamıştı: orada ölüm büyük bir insanın doğuş coşkusuyla gerçekleşmişti. Yücelik hep bu bedeli alır – insani yaklaşım. Dedenin insan olması kimseyi ilgilendirmemişti. Dede Yunus da olabilirdi, ama insan olamazdı. Dickens amcayla tam tersi olmuştu:

onunla ölen şey insandan başka şey değildi, ama geriye de hiçbir şey kalmamıştı, hiçbir şey doğmamıştı ve ölümle doğum arasındaki bu boşluk hiçbir şeyle dolmuyordu, *doldurulamazdı*. Dickens amcanın ölümüyle Dickens amca yok olmuştu.

Ve bu bir kayıptı. Ancak şimdi Dickens Amca'nın Odoyevtsev ailesi için ne olduğunu ve onun için ne olup olmadığını tam olarak anlamak mümkündür. Dickens Amca hiç de büyük bir insan değildi o herkesçe kabul edilen, "ağırlıklı" anlamda, ama biz onun özel ve nadir büyüklüğünün, kendi "ölçüsünü" kavramasının büyüklüğünün altını çizmek istiyoruz.

Güçlü ve büyük bir insan değildi, çok şeyi yoktu, ama hiçbir şeyi sahiplenmezdi ve insanlarda sıkça görülen bir şeyi yapıp yabancı ya da genel bir şeyi sahiplenmezdi. Bu yüzden de kendisini hatırlamıştı hayatı boyunca ve aynı zamanda, herkes her şeyi unuttuğu sırada, o kendi "az" şeylerini unutmamıştı. Odoyevtsev ailesini birçok aile arasından seçmek için bir neden yoktu, bu arada kendi ailesini kurması mümkündür, ama tam da bu aile onun hayatına girmişti ve böyle olunca, onu değiştirmemişti. Bu sadakat kendine sadakattir, ki bu sözgelimi köpeklerinkinden yüksek bir şey. Bir bakıma Dickens Amca'yı sevgileriyle kullanmış, aynı zamanda sonuna dek onun sevgisinden yararlanmıştı Odoyevtsev ailesi. Ama onun da, dediğimiz gibi, çok az şeyi vardı, ama bu da her şey demektir. Böylece onların yuvası için çimento olmuştu. Onlar da, güçlü ve gürbüz-sağlıklı olanlar kolayca kullanıyorlardı onu, bunun nasıl olduğunu anlamıyor, sevgisiyle yalnızlığını gizlediğini fark etmiyorlardı. İç savaştan sürgüne giden yolda, kaleye ve kaderinin görünmez ormanına giderken Odoyevtsev gölüne rast gelmişti, orada da gerçekten soylu bir insan olarak takılıp kalmıştı. Nadir özgürlük tatillerinde, tam onlara biriktirdiği sıcaklığın çantasını zar zor taşıyordu ki tutuklanıyordu, vakti gelmiş oluyordu... O da kendisini ıvır zıvırla oyalıyordu bir ailede olduğu gibi. Hiçbir şeyi kalmamıştı. Bir hazinesi yoktu. Odoyevtsev'ler uykudan önce esneyerek baş sallıyorlar ve Dickens Amca'nın izleri daha soğumamışken evet, diyorlardı, her insanın "bir yere gitmesi" gerektiğini söylüyorlardı... Okumuş insanlardı.

Dickens Amca ve Odoyevtsev Dede tarihle sarmaş dolaş olmuş insanlardı, iki karşıt kutupta, ama tek bir kökten çıkan dallar gibiydi-

ler, bu tarihsel kaderi yaşayabiliyorlardı. Sanki onları yakınlaştıran bir şey yoktu, bu dallar birbirlerini görmüyordu, ortak gövdeleriyle ayrılmışlardı. Gövdeleri yakınlaştırıyordu. Her ikisi de “saygınlığı korumayı” denemişti. Her ikisi de eşsiz, olanaksız, kimseye özgü olmayan, kendi biricik yollarını bulmuştu. Ama “denemek” sözcüğü ve “korumak” sözcüğü “yeterlilik” kavramını dışlar. Yeterlilik nominal olandır. “Saygınlığı korumak” buradan gelir – kendi saygınlığını korumak demektir. Ve o sırada en önemli olan “kendi” sözcüğü gibidir. “Kendi”yi koruyarak, bir kulak’ta, yani toprak ağasında görülen içtenliği ve içtenliksizliği sergiliyorlardı, ama onların mülkleri kişilikleriydi. İçtenlik sergiliyordu Dickens, kendininkini saklayıp onu korumayı umarak, ama sonra kalanı da korumaya kalkışıyordu, dedeyse içtenliksizlik sergiliyordu, tam da onu bulup götürdükleri sırada. Herhalde, Dickens için kendininkini korumak daha kolaydı, çünkü iyilik daha azdı. Herhalde... Ama fark etmez, dedenin kendi hayatına (“kendininkine”) aşırı ciddi yaklaştığını göstermek istiyoruz. Her şeye rağmen onda yırtıp attığı bir şey vardı – işgal ve sahiplenme, isterse en yüksek, övülmüş ve insanlık tarafından kaide üstüne yerleştirilmiş biçimleriyle olsun. Ama karşı gelmeye gerek yok, sahiplenmemeli asla, hiçbir şeyi – bu hiçbir zaman iyi değil.

Herhalde. Herhalde, her şey tasvir edilenden çok daha sakin geliştii, Gorki piyeslerinin pathos ve drama çerçevesinden uzak geliştii. Ne kadar belli bir vaat yapıldıysa, “herhalde, bizim kahramanımızın bambaşka bir ailesi var” imaları yapılıyordu, “Lev Odoyevtsev ailesinin ikinci varyantı, sonunda herhalde aynı kahramanı ortaya çıkarabilecek olan bir varyantı” gözönünde tutuluyordu. Hatta kahramanın kahramanlığa seçimindeki başarısızlık yüzünden samimiyetten uzak bir özür yapılıyordu. Ama insanın her vaatinin kesinlikle tutarlılık sergilemesi gerektiğine pek inanmıyoruz biz. Belki, bazen ısrar etmemek (Dickens Amca’nın dediği gibi “varnpirlik etmemek”), geçip gitmek daha iyidir. Özellikle de biz anlatıya beklenenden daha büyük bir “ısrarla” yaklaştığımız için. Kısacası, biz şimdi “ikinci varyantı” ortaya koymak istemiyoruz.

Ama hayır, kibir yüzünden, her şeye rağmen bir şeyler karalıyoruz – iki üç eğri büğrü, ama özgüvenli çizgi...

Her iki varyantla da örtüşen nedir? Öncelikle, aileyi korumak, sözcüğün uzak ve rahat anlamıyla akrabalığa ima yapmak istiyoruz... Neden bu bizim için önemli, biz bile kendimize tam olarak açıklayamıyoruz.

Herhalde, bizde de, Leva'da olduğu gibi, edebiyatta “tipik olan şeyin doğasıyla” ilgili okul fikirlerinin bir izi kaldı, özellikle de hayatın biricik olgularının, eğer yazar onların arkasındaki olgulara, şimdilik biricik olan, ama geleceği belirli olan olgulara bakmak istiyorsa, tipik tasvirin nesnesi olabileceği fikrinin (Rahmetov) bir izi kaldı. Bu anlamda bizi bir şey yönetir, ama tersten: Leva'nın herhangi bir geleceği belirli değil, oysa o da Rahmetov gibi biricik. Leva için bu ünlü “kökenin” herhangi bir anlamının olmaması, onun “haleften çok aynı aileden” olduğu, ama onun kesinlikle çağdaş bir genç insan olması (ünlü genç çağdaşımızdan daha iyi ya da kötü olması ayrı bir sorun) bir önem taşımamaktadır. Ama onun bu varlığını bir bakıma eşsiz kılan ailesinin gizli saklı atmosferi bizim için önemlidir.

Ve bize hâlâ öyle geliyor ki tam da kuralı doğrulamak üzere (tanım gereği) konmuş olan biricik ve eşsiz örneklerde, “istisna” denenlerde – tam da onlarda aşırı çağdaş ve tipik birçok olgu ortaya çıkabilir, tam da onların biricik deneyiminde herkes için ortak olan zaman özlü bir şekilde formüllendirilmiştir ve bu çerçevede, eğer tipik örnekleri ele almış olsaydık, aynı çağdaşlık etkisini elde etmek için, onları o kadar eşsiz konu durumlarına koymamız gerekecekti ki anlatının güvenilirliği kuşku verici görünebilecekti. Edebiyatta tipik olan sorunu, bize göre, tarihin kendisi tarafından devrimci biçimde altüst edilmiştir. Eğer kesin sınırları olan sınıflı toplumda ortaya çıkan kahraman, kesinlikle sınıfsal özellikler (karakterinin doğuştan gelen temelini) taşıyacaksa ve bunlar kişisel ve çağdaş özelliklerle kaynaşarak edebi tipi, belki de gerçekten özelliklerini gözden geçirmek, toplamak ve genellemek gereken bir tipi doğuruyorsa, bizim zamanımızda kahramanın bu doğuştan gelen temellerden neredeyse yoksun olduğunu ya da onda birtakım kalıntı, farkında olunmayan ve kendisi tarafından kavranmamış uyarıların ışıldadığını söylemek mümkündür – ama zamanın kendisiyse, ortak olandan, neredeyse sınıfsız olan insan kitlesinden alınan her şeye tek tek o

kadar kesin ve fırtınalı bir şekilde yaklaşır ki, her insan, öyle ya da böyle doğa tarafından kişilik özellikleriyle damgalanmış olan her insan tip olur, tıpkı hoş bir ifadeyle, bir su damlasında bütün dünyanın yansıması, bir deniz damlasında bütün denizin ifade bulması gibi. Bu sırada tartışmamız, karakter ve kişiliğin sosyal ve tarihsel ilişkileri gibi, eğer gerçekçilik olarak kalmak istiyorsa, gerçekçilik denen edebiyat yönteminin de yenilenmesine yol açacak olan, çok özel bir soruna yol açmaktadır... bizse kendimizi dizginliyoruz.

Bu yüzden bizim Leva da bir *tiptir*, nesli tükenmiş bir soya ait olmasına rağmen. (İlginçtir, bizim zamanımıza kadar ve edebiyata bakarak söylersek, özellikle de hemen devrimden sonra, gündelik konuşmada “tip” sözcüğü ve hatta “tipçik” sözcüğü özellikle de zamanın şekillendirmesine kolayca kapılan insanlar için kullanılmaya başlandı.)

Ama eğer Leva bizim zamanımıza aitse ve kendi kökeninden tarihsel zamanla ayrılmışsa, anne babası da öncelikle de bizim zamanımıza ait olmalarına rağmen, kendi köklerinden az bir şeyle ayrılmışlardır, ama ilk çocuklukları onlara aittir. Dedesiye kendi kökeninden hiç kopmamıştır, bu yüzden de kendi çocuklarından kopmuş, Leva'dan daha da kopmuştur. Bu noktada kahramanımızın içinde geliştiği ailevi mikroiklim ortaya çıkmaktadır.

Kişisel yaşamda insanlar ilişkilerde yalan olmamasını, kural olarak, gerçeğe benzerlikle ve teşhir edilmemesiyle – yalanı ortaya çıkaran olgulardan yoksun olmasıyla – ölçerler. Fakat gerçekler kanıtı ihtiyaç duymaz, gerçeğin olguları ilişkilerde şart değildir. Fakat saklı yalan – yalan değildir, dramadır, hepsi bu. Ne zaman teşhir edilmemiş yalan, yani görünen gerçek de yalansa, o trajedi olur. İnsanın kendi duygu ve hislerinin yazgısal, olgusal olarak kanıtlanamazlığının, doğrulanamazlığının bulanık yüzeyinde acıyla saçmalarsa, ve sanki hukuken yargılar gibi kendi, ona özgü, doğaya göre kesin olan duygu ve hislerine güvenmezse, davranışlarında onların rehberliğini kaybeder, yani onları, davranışlarını düzeltmeyi keser. Bu da doğal olarak ahlaki olan insani temellerin ölmesine yol açar, biyolojik bir tür olarak insanın *yönünü kaybetmesinin* klasik bir örneği olur.

Ve eğer şimdi bütün bu roman ne hakkında diye sorsaydınız,

biz hiç telaşlanmadan ve emin olarak şöyle derdik: yönünü kaybetme hakkında.²

Leva da böyle küçük yaşlardan itibaren “kanıtlanmamış” bir atmosferde şekillenmişti. Ve bu kanıtlama olanağından bağımsız olarak, her birimizin hiç de kanıt olarak ele alabileceğimiz apaçık olmayan biyografik olgularla değil, acı verici ve kanıtlanamaz olan olgularla, genellikle de sanki hiç yokmuş gibi olan, “bize sadece his olarak verilen,” dilsiz ve gözsüz, katarakt gibi beyaz olgularla şekillendiğini öne sürebiliriz. Çocukken kendi kendimize, bizde gerçekten izlenim bırakan şeyi söylemek çok zordur – bunu çok sonraları öğreniriz. Çocuklukta her şey ayıptır, dilsizdir, örtülüdür ve çok ürkütücüdür.

Yani her şey hiç de Leva'nın dedesi hakkında, babası hakkında, zaman hakkında bir şeyler öğrendiği zaman değil, çok daha önceden, o daha bir şey bilemeyecekken, bu olguların varlığından kuşku bile etmezken başlamıştır, ama bu olgular yine de kendi kendine var olmaz ve onun bilgisizliğinde belli bir şekilde var olur. Ve onun birdenbire, gençken, yarı yetişkin bir insanken, yani o kadar geç vakitte bu olguları öğrenmiş olması değildir korkunç olan, onlarda hep bildiği, ama ne olduğunu bilmediği şeyi tanıması, artık ona bunun adını söylemiş olmalarıdır korkunç olan: anatomi haritasında organları göstererek bunların ne için olduğunu anlattılar – kanıtları elde etti.

Tuhaf bir şekilde, bizim zamanımızda bile aristokrasiyi belli ölçüde idealleştirme ve haklı çıkarma eğilimleri görülür:³ derler ki, hepsi de ahlaki canavarlar değildi, akıllı, dürüst insanlar da vardı, hatta düşmanlar bile değildi hepsi. Düzgün şekilde yenilmiş ve hatta hazmedilmiş olan bir düşmana karşı sergilenen liberal-yam-

2 İnsan ne zaman bir şeye yoğunlaşsa, her şey o şey haline gelir... İşte şimdi rastgele bir kitabı açıyorum – ne kadar harika bir cümle!.. “Daha da şaşırtıcı olan, düşen yaprakları, farklı büyüklüğü, biçimi ve rengi olan, hatta toprakta kendi gölgeleri olan yaprakları izlemeleriydi” (N. Tinbergen, *Hayvanların Davranışları*). Güvelerden bahsediyor.

3 Burada ve sonra tam da aristokrasiden bahsediyoruz, ama entelijensiyacıları bahsetmiyoruz. Üstelik, onun da küçük denebilecek ve pek büyük olmayan bir kısmını, daha sonraki değerlendirmemizin tümüyle kesin olmasını sağlayacak kısmını ele alıyoruz.

yam bir hakkaniyettir bu: merhumun tadı da hiç fena değilmiş hani...

Evet, akıllıları, dürüstleri, ahlaklıları vardı – hatta bütün aşırı liberallerin kabul edeceğinden bile daha çoktu sayıları, ama bu aristokrasiyi aklamaz. Aristokrasi kendi yok oluşundan sorumludur ve kendi gözünde kendini haklı saymadığı için onun bir aklamaması yoktur. Anlaşılan aristokrasi sadece kendi sınıfsal aidiyetinde vardı, onun bir fikri yoktu – fikir sadece raznoçinets’lerde vardı. Sınıf aidiyeti elinden alındığı zaman hiçbir şey olmadığı görüldü. Herkes düşman olmasa da, onun yararına da konuşmaz. Onların bir zirve fikri yoktu, çünkü zirvedeki konumlarına öylece sahip olmuşlardı; başka bir fikre karşı olmak onlara ters düşüyordu ve saygınlıklarının altındaydı, bu yüzden de bizim onlarla gerçekten savaş içinde olan fikirsel düşmanlarımız yok. Partili olamazlardı. Tiksintiyle ve kibirle hareket ettiler, sadece lafta savaştaydılar, o da onur ve şeref normlarına göre bir savaştı, önlerinde uzanan yaşamın uzunluğundan kuşku etmediler. Bu yüzden de yazar elde edilmemiş ve miras kalmamış olan, bir şey kazandırmamış olan plebliğinin bütün özyle aristokrasiye saygı duymamaktadır...

Onları, bir hayat beklediğini tahmin edememişlerdi – bununla yüzleşmek zorunda kaldılar. Ve bu sırada aristokratizmin ilk bakışta yaygın fikirlerle ters düşer gibi de olsa, etkileyici olan bir özelliği belirdi – yaşayabilirlik. Aristokrasiyi kadınsı, yaşamsız, beceriksiz, yoksunluk ve çalışmaya katlanamayan, emeğe yeteneği olmayan bir şey saymak yaygındı. Buna rağmen, en yüksek yorumuyla aristokratizm bir hayatta kalma biçimidir ve en canlı biçimidir. Çünkü tam da odur her şeye sahip olan, cesaretini kaybetmeden her şeyi kaybedebilecek olan: tam da sahip olan bilebilir asıl işin sahip olmakta olmadığını. Sahip olmayan, sahip olmadan edemez, çünkü sahip olmak ister. Gerçek aristokratizm sahip olmak istemez, kendiliğinden sahiptir zaten. Sahip olduklarını kaybederek ruhunu kaybetmeden her şeyi kaybetmeye yetenekli olduğunu bilir. Kaybederek hiçbir tartışmaya girmeden hak ettiği şeye sahip olduğunu bilir. Acil yaşamsal soruların çözümüne girmemeye alışkıntır ve bu yüzden de kendisinde nitelikleri “olduğu gibi” bulabilir. Her şeyi kaybederek, kendi aristokrasizmini bu “olduğu gibi” niteliklerini koruyarak kaybetmediğini varsayabilir. Bu yüzden de bunlar bir-

denbire olabilir, düşman koşullarla ilk kez karşılaşmış olabilir, bu niteliklerini sergileyebilir (bunlar ne zaman ortaya çıkar, ilk ve beklenmedik karşılaşma sırasında değil mi? Öğrenim ve deneyim artık nitelik değildir, deneyim burjuva bir fenomendir): talihliliği, sabırlılığı, kanaatkârlığıyla şaşırtır – yani tam da yaşayabilirliğiyle şaşırtır, çünkü gerçek aristokratizm hepsinden yoksun olabilmek ve sonuna kadar kendini koruyabilmektir.

Ama bu, deyim yerindeyse, aristokratizmin ideal, ruhsal özüdür. Böyle bir aristokratizm bir köylünün özelliği olabilir ve sırf kökeni dolayısıyla bir aristokratın özelliği olmayabilir. Pratikte her şey, doğal olarak, başka türlü olur ve aristokrasinin esnekliği “tartışmaya girmeme” ve “hizmet etme” yeteneğinde görülebilir. Entelektüeller değerlendirdi – aristokratlar emeğe karşı beklenmedik bir eğilim gösterdi. Belki de eğere oturup el öpebilirlerdi bir zamanlar, ama onların bir sınıf olduklarını, onların sınıfsal doğasının olduğunu asla unutmamak gerekir. Onların felsefesi, ahlakları ve moralleri onlara doğuştan gelmişti ve eğer bunlar onların sınıfına ait olduysa, yaşam tarafından tek tek ve dağınık olarak hırpalanmaktan kaynaklanan inanç ve ilkeleri işlemek üzere ne ruhsal ne fiziksel güç harcamalarını mümkün olmuştu.

Şeref ve vazife kavramlarının rehberliğinde hizmet edip iş görüyorlardı, vicdanlarıyla hiçbir çelişkiye düşmüyorlardı.

Bu yetenekleri de ortaya çıktı. Değişimlerden hiçbirini kabul etmediler, ama değişen dünyada, onlara içkin olan ve olmayan, bir bakıma evrensel gibi görünebilen özelliklerin yapısını içlerinde koruyabilmek için sürekli barış içinde yaşadılar: dürüstlük, ilkelilik, sözüne sadıklık, soyluluk, şeref, cesaret, adalet, kendine hâkim olma becerisi... Hepsini kaybettiler, ama bu özellikler en son olarak kaybetmek isteyecekleri şeylerdi: onların doğalarıydı bu. Ama bu özellikler sınıfsal özlerinin dışında, soyut olarak, olup bitenlerin anlamının dışında ve bir zeminin yokluğunda var olma imkânına sahip değildi. Yaşamda tutarlı davranma, bu tür özelliklerin ve ilkelerin gerçekleştirilmesi yavaş bir ölümün tehdidi altındaydı, onları değiştirmek de düşünülemezdi: bu ahlaki yıkım olurdu – ve onların yaşayabilmesine izin veren şaşırtıcı bir psikolojik fenomen bulundu. Buna “mutlak apolitiklik” denebilir ve bu da tam olmasa bile, yakın bir ifade olur.

Kendi sınıflarının ihanetine, yok olmamak için düşman olmalarına gözlerini kapatmak zorunda kaldılar. Bu tür değişimlerin bilinci onların kendi değişmez özlerinde hissettikleri ya da varsaydıkları o özellikleri taşıma olanaklarını yok edebilirdi hemen: vazife, şeref, saygınlık, tıpkı bekaret gibi sadece bir kez kullanılabilir hayatta, kaybedildikleri zaman. Onların da, bilinçaltında, hiçbir değişim olmamış gibi yapmaları ve Tanrı bir daha onu ortaya çıkarmasın ve Rus ruhunu ışık hızıyla küle çeviren vicdan “cinini” serbest bırakmasın diye bir daha asla bu soruna dokunmamaları gerekiyordu. Ve onlar da Rus olmayan insanlar haline geldiler...

Bunu da öncelikle sınıfın bütün olumlu niteliklerine sahip olup, güçlü akla sahip olmayan kişiler yaptı. Yüce ruhsal niteliklere sahip olan, ama, en azından kelimenin çağdaş anlamıyla akıllı olmayan böyleleri, onların ortamında bolca bulunuyordu. Sonuçta akıl, aristokrat bir mülkiyet değil, doğal, ve bu anlamda, kamusal bir mülkiyet... İlk ve asıl seferde ahlaki yıkımdan bu şekilde kaçarak, kendi bilinçlerinde ses geçirmez tahtalarla bir tür duvar ördüler ve bir daha da oradan ötesine, sanki orada bir duvar varmış gibi, bakmadılar. Sonra yaşam onları bir daha, bir daha döndürdü – onlar da aynı şekilde bilinçlerinin başka köşelerini ve pencerelerini kapadılar. Ve sonunda, yalnız kaldılar, at gözlüğü takmış gibi bakışlarına – çitteki iki küçük delik dışında her yer kapatılmıştı. Boyunlarını, tıpkı onu daha gençliğinin baharında kırmış olan bir adam gibi döndüremiyorlardı, ama kalıcı korse onlara dikliklerini ve soyluluklarını veriyordu...

Aile, aile!.. Bu fenomenin nedenlerine en önemlisini eklemeyi unuttuk. Çocuklar vardı, onlar aşkına yaşamak lazımdı, onları yetiştirmek lazımdı, aristokraside akraba içgüdüsü de tanım gereği çok güçlü olmalıydı.

Hiçbir şeyi kabul etmediler – her şeyi kabul ettiler.

Yani tekrar üretmek için Leva Odoyevtsev'i, burada da tümüyle başka bir aileyi tasvir edebildik, çok daha olumlu ve etkileyici, hatta, izin olursa, ancak dokunulacak, varlığına şaşırılacak ve örnek sayılacak bir aileyi. Leva'yı elde etmek için bir gizemli ihanet atmosferinde yetiştirmek kesinlikle gerekli değildi...

Yani bu bir Ev, bu bir kale, dost canlısı, sevecen insanlarla, gitgide azalan niteliklere sahip kişilerle dolu bir yer. Onlar güzeller, okumuşlar, birbirlerine yalan söylemiyor, bütün yükleri ve sorumlulukları gönülle ve şikâyet etmeden taşıyorlar, gönüllü olarak kendilerini aileden kabul ediyorlar; burada herhangi bir rezillik ve çamur yok, burada birbirini severler. Zayıf ve sevimli bir delikanlı olan Leva koridorda annesinden kaçıyor – top, top! - ve onu yakalıyor, yakalıyor, yakalıyor sevecen eller... tombul kırmızı yüzlerden biriyle karşı karşıya geliyor – dede, teyze, nine! – ve o da gülüyor, her şey o kadar düzende, o kadar karşılık veriyor ona yukarıdan büyük gülüş... Cesurca yaşıyorlar, saf ve saygıdeğer, çünkü merdiven sahanlıklarında ve avlularda herkes tartışıyor, ayrılıyor, tek yaşayan anneler “eve çağırıyor,” içiyor, çocuklar gitgide daha az tanıyor babalarını görünce... iyi yaşıyorlar. Çok sayıdalar ve birlikteler – büyük bir aile, artık sadece romanlarda görünen türden. Aile uğruna yaşıyorlar, ailede yaşıyorlar, aile onların hayatta kalma biçimi.

Leva'nın çocukluğu var. Her koşulda, ilk çocukluğundan yoksun değil, klasik bir çocukluk, ciltlenebilir. Orada XX. yüzyıl Rusya'sındaki otuzların sonu ve kırkların başı – pencerenin ardında mı? Vay! Ama artık savaş sonrası zamanı, Leva “anlamıyorsa, hatırlayabilir,” ama ailesinde sanki hiçbir şey değişmemiş gibi; bu aile hayatıyla dış hayat farklılığını değiştirmek bir soru sormak demek; Leva soru sormamak gibi biricik yeteneğini “havadan” edindi: dış dünyayı kendine kaydetmeyi bıraktı.

Dış dünya ayrıca kitabıydı, babasının kütüphanesinde bir sürüsü duruyordu ve onları anne babasının sessiz kabulüyle Leva'nın gizlice alıp okumasına izin verilmişti. Dış dünya alıntıydı, üsluptu, tarzı, tırnak içinde duruyordu, daha yeni ciltlenmişti... Ve Leva da elbette, kapıcının oğluyla arkadaşlık kurmuştu; aşağıya, kapuska kokusuna özlem duyuyordu ve bir vakit, “onların” arasında, bir şeyi anlamadığı ya da onu topluluğa almadıkları ya da onun anlamayıyla alay ettikleri zaman gücenmişti, ilk özlem ve kıskançlık pençelerini tatmıştı. Ama bütün bunlar yanında atölyeleriyle birlikte bir çiftlik evinde olmadığı içindi, Leva'nın ailesi de onun “yaşamı bir parça öğrenmesine” hiç karşı değildi... Tehlikesi yoktu artık: Leva ailesinin verdiği ilgisizlik dersini benimsemişti.

Ama zaman artık Leva'nın evindeki konserve havasında bile kendini belli ediyordu... Sınırsız yüzüyle iyice yaklaşmıştı ve sıcak ve boğucu bir nefesle soluyordu, geceleri pencereye yanaşıyor, kapıya yükleniyordu, kara gece camına burnunu sürtüyordu ve evin aydınlık iç kısmına kör kör bakıyordu... Fakat tedbirlilik bir aile özelliği idi: ailenin yaşayışında hiçbir şey belli olmuyor, Odoyevtsev klanının üyelerinin davranış ve ilişkilerine hiçbir şey yansımıyor. Eğer birtakım gölgeler onların yüzlerine düşmüyorsa, onları ancak çok gözlemci ve özel niyetli biri fark edebilirdi, Leva değil. Evet, yaşam bir kez daha, çok yakın şekilde, Leva'nın görmeyen gözlerinin önünde Odoyevtsev ailesine doğru yaklaşıyordu, onlara en açık seçik şekilde bir soru sormaya hazır, yanıtlamak zorunda kalacaklardı – ve mucizevi psikolojik fenomen bu kez işe yaramayacaktı. Tek bir yanlış adım, tek bir sürçme olamazdı – *kusursuzluk* tek çıkış yoluydu. Biçim olarak, işte ve evde kusursuz olmalıydılar ki, yaşamla bir kez daha ve kesin olarak çarpışsınlar.

Leva on iki yaşındaydı. Aile kendini tutuyordu, meseldeki gibi arkaya dönüp bakmıyordu, tuzdan heykellere dönmüyordu. Nasıl tutuyorlardı kendilerini? Nasıl alışımlardı? Hangi şaşırtıcı yöntemle saklıyordu bu insanlar kendi hayatlarını kendilerinden!..

Bu ailede sadece bir kez yaşlanmışlardı, savaştan sonra bir araya gelince. O zamandan beri o kadar birbirlerinin gözünün önündeydiler ki genç ve güzel kalmışlardı, sadece yaz tatillerinde birazcık yaşlanıyorlardı...

Leva'yı büyütmişlerdi. Kendi kişisel kusursuzluk örnekleriyle. Ruh, düşünce ve davranış suretinin soyut ve mükemmel örneklerini öğrenmişti. Neden tam da bu özellikler, kimin bu özellikler, nerede ve ne zaman ortaya çıkmış bu özellikler – bunlar özenle saklanıyordu. Herhalde bunu artık sadece Leva'dan değil, öncelikle kendilerinden saklıyorlardı. Bu insanlar Leva'ya en azından kendi yapabildiklerini öğretmek istiyorlardı, zaten onların da onun eğitimi için, Leva'nın, yeni Odoyevtsev'in eğitimi için daha geniş olanakları yoktu. Ona ellerinden geleni öğrettiler, bütün bildiklerini saklayarak. Kendileri neredeyse hiç bilmiyordu, ama onu en iyi şekilde, maddi temelin izin verdiği ölçüde (bu temel de kişisel örnek olma dışında hiçbir şeye izin vermiyordu), geleneklere ve ilkelere göre yetiştirdiler ve ondan yaşamı kendilerinin bile bilme-

diği kadar saklamaya çalıştılar. Leva yetişkin ve güzel insanların bu ocuk cumhuriyetinde bir şehzade olarak yetişti... Ah, buna bir de Leva'nın ilk ve orta eğitimi, arabayı sadece atsız üretmekle kalmayıp gidemesin diye tekerleksiz ürettikleri yerleri de katmak lazım... yani önce buket alınır, sonra tatlı alınır, sonra sırtına annesinin ördüğü kk ceketi geçirmiş, sahte cebinde komsomol arması taşıyan, kt topuklu bot giymiş pembe gzelliik alınır!

Ona öğretmişlerdi – hatta öğretmek bile gerekmemişti, kendisi benimsemişti – kalıp davranma, kalıp açıklama yapma, kalıp idealer fenomenini. Her şeyi çok eğitimi ve mantıklı bir şekilde açıklamayı dşnmekten önce öğrendi. Hem aile hem okul ona daha sonra ihtiyaç duymayacağı her şeyi öğretmek için vargücüyle çalıştılar.

evresinde ailesine yakın yücelik ve gzelliikte bir örnek görmeyen Leva biraz soyut ve karışık seçilmişlik ve istisnalık öğrendi. Ama sadeliği, mütevazılığı, gizlice kibirli demokratikliği de, yine şahsi örneklerle öğrendiğinden, bu hali onun dış dünyayla ilişki ve temaslarına engel olmadı, sadece daha sıkı kapattı kapağı, artık herhangi bir yerden hava girmiyordu. Kendi kendini bilmedeki seçkinlik yine yalıtılmanın araçlarından biriydi, buna bağlı olarak korunmanın da bir aracıydı – ve bunu da yine bilinçsizce benimsedi.

Böylece Leva'nın “ocukluğum. Ergenliğim” kısmı boyunca kale akvaryumunun içinde yüzdü bunlar. “Gençlik”se yine de zamana bırakılmıştı. Bunlar derin su balıkları gibiydi: zafer kazanan sınıfın baskısıyla, koyu karanlıkta, kapalı bir kendine yeterli sistemde, kendi fosforu ve elektriğiyle, kendi iç basıncıyla.

Bu Leva – yüzeye savrulacak ve kendi iç basıncının katlanılmazlığıyla parçalara ayrılacaktı!.. şişko (vitaminsiz, unlu yiyeceklerle) bir ruh, ışık yetersizliğinden hafif solgun, ama yakışıklı ve zarif, sanki vaktinden evvel (ncelik!) açmış bir su kültüründe yetiştirilmiş gibi bir ruh – Leva'da yoktu. Ruh vardı Leva'da.

Saf ve eğitimsizdi, ince ve cahildi, mantıklı ve akılsızdı okulu bitirdiği, Faina'ya aşık olduğu ve sonunda dedesiyle karşılaştığı zaman. O sırada bilmiyordu (hem de tam anlamıyla) şöyle sözleri: ihanet ve hainlik, baskı ve kült, yahudi ve ıfıt, MVD ve GPU, penis ve klitoris, aşağılanma ve ağrı, knez ve alık.

Evet, bu ikinci Leva ailesinin hepsi sıradışı insanlardı, bir kez bile vazifelerini, şerefelerini, vicdanlarını iğnememiş kişilerdi. Ama, şunu da ekleyelim, o vakte dek, tehdit altına girmemişti ha-

yatları. Ama onlar, aklın kendi nitelikleriyle, kesinlikle onurlu ve samimi bir şekilde bu yaşamda onlardaki vazife, şeref ve vicdan bolluğunun onları kaçınılmaz olarak trajik bir sona sürükleyeceği o çakışmaları görmeyeceklerdi. Ama görmüş olsalardı, bir gün kesin bir “evet” ya da kesin bir “hayır”ın sadece onların kaderini değil, başkasının kaderini de belirleyeceği bir duruma düşselerdi, onlar da, hiç kuşkusuz, ne şerefli, ne vicdanlı davranır ve onların doğruyla ilgili fikirlerine karşılık gelecek şekilde “hayır” ya da “evet” derlerdi. Ama böyle bir olay, fiilen, başlarına gelmedi. Bu da “dürüst talih” fenomeniydi.

Yani, şeref ve güvenlik. Bu ailede herhangi bir ihanet olamazdı. Dede dönüyor. (Bunu da saklamak istiyoruz, iki varyantta da örtüşüyor bu.) Ama evdekilerden hiçbiri onun kaderinden suçlu değildi, lekelenmemişti. Ailenin bayramı bu – onun dönüşü. Dede – yakışıklı ve şaşırtıcı biçimde genç. Sağlam ve güvenli bir tavırla yaşadığı bütün çilelere katlanmış (onun süresini, bu kez, on yıl kısaltalım). Berrak bir kafayla, her şeyi korumuş ve hiçbir şeyi kaybetmemiş olarak döndü – akademik kepi uyuyordu ona. Bütün bunlar harika olabilirdi, ama dede son sürgün yerini özlüyordu (sarımsak Hakasya’da bir yerd) ve oraya döndü. Orada bir süre pedagoji enstitüsünde öğretmenlik yaptı ve yerel tarih müzesini yönetti. Hiçbir şekilde Leningrad’a, Moskova’ya gitmek istemiyordu, oysa sayısız davet alıyordu, çünkü ismi duyulmaya başlanmıştı, birçokları onu hatırlıyor ve biliyordu ve “yüce insanın yüce kaderiyle” ünleniyordu. Sonra, o sırada hâlâ öğrenci olan Leva dedesine gitti – ve her şey aydınlandı. Orada yaşlı ve güzel bir kadın dedeye âşık olmuştu ve bir de oğulları olmuştu! Onun yaşında! Herkes gururluydu. Dede genç görünüyordu, komplimanlara kendine kompliman yaparak yanıt veriyordu – saat cebinden küçük kara bir kukla çıkarıyordu: nadir bir eşya, Hakasya bereket tanrısı, ona sahip olan kutsaldır, ona sahip olan savaş ve yağmalara önderlik edebilir, dede onu olağanüstü koşullarda, bir başka büyük lider, küçük bir kabilenin son şamanı ranzada ölünce almıştı. Odoyevtsev’lerin masasında bu övgü dolu hikâyeye gülerlerdi. Leva dedesine gitgide daha sık yayınlanmaya başlanan makalelerinin tashih kopyalarını gönderiyor, dede onları bir şey söylemeden geri gönderiyor, ama yayınlanmalarına itiraz etmiyordu. Dedeyi eskisi gibi aileye, eve

çağırıyorlar. O, benim evim burası, diyor. Ona bizim evimiz sadece senin değil, sizin de evinizdir diyorlar. Bütün bunlar yine bir aile oyununa, rahat, düzgün bir oyuna dönüşüyor... Ve o zaman dede oğlu ve ebedi kadınla geliyor: sıska, ince saç örgüleri kulaklarına toplanmış bir kadın – önce ona biraz, ama çok zarıfçe, uzak duruyorlar, ama sonra anlaşıyor, bütün kalpleriyle seviyorlar... Fakat dede katlanamıyor, dayanamıyor ve yas içinde ölüyor... Cenazesinin çevresinde yaşıyor bütün o görkem ve düğün – ve işte biz yine romanın aynı noktasındayız.

Fakat bütün bunları sonuna kadar yazabilmek için neredeyse altüst olduk. Elimizi kalbimize koyalım... Leva ailesinin ilk varyantını daha çok beğendik. O daha yakın geldi, şu anda elimizi koyduğumuz kalbimize. İlk Leva ailesi bize ikinciden biraz daha dürüst olmasa bile, “daha konusal” geliyor. Sonra, artık Dickens Amca’ya alışmıştık, ama buraya uymadı o. Genel olarak bu psikolojik fenomenler, estetik yasalara rağmen artının eksiden uzaklaştığı fenomenler, bunlar ruhun mutasyonları... Biz de o kadar cesurca yazıyoruz, ama sabrımız yetmiyor. Eğer sen gerçekçiysen, gerçekçiliği gücünle denetlemen gerekir... Tanrı onlarla, bu mutasyonlarla olsun, çünkü onlar göksel krallık! İyi insanlar onlar.

Yani biz ilk varyantımızda kalacağız.

...Sonuç olarak, sanki büyük ve boş bir sınıfa girmiş, karatahtaya yaklaşmış gibiyiz, bir bezin altından ıslak tebeşiri alıyoruz, çok kötü, belli belirsiz ve insanın içini gıcıklayan bir şekilde yazıyor... Ve tahtaya bize çitlerin, ağılların ve sahanlıkların verdiği bütün formülleri yazıyoruz.

Bunlar arasında özellikle şunu yazıyoruz:

BABA – BABA = LEVA (Baba eksi Baba eşittir Leva).

DEDE – DEDE = LEVA.

Cebir kuralına göre artı elde etmek için şöyle taşıyoruz:

LEVA + BABA = BABA

LEVA + DEDE = DEDE

ama zaten:

BABA = BABA (baba kendi kendine eşittir)

DEDE = DEDE

Leva neye eşittir?

Ve tahtanın başında bir Einstein dalgınlığıyla duruyoruz...

Mirasçı (Görevli)

Ünlü nehrimizin kıyısında, neredeyse merkezde olduğu halde granit kaplanmamış ve asfaltlanmamış bir yer vardır. Orada sonsuza dek boş durur birkaç tekne, paslanır ve dağılır. Suyun yanında dar bir kum şeridi vardır, ağaç kabukları ve diğer ıvır zıvırla kirlenmiştir. Sudan yarı çürümüş direkler yükselir, kara ve sivri direkler. Kıyıdaki binalar – genelde köşkler – çok etkileyicidir, eskidir. Bazılarının üzerinde hatıra plaketleri vardır, bazılarını da devlet korur.

Orada bir de eski bir saray var, şimdi Nİİ adlı uluslararası öneme sahip bir bilim merkezi. Orada elyazmaları ve hatta bazı özel eşyalar, eski zamanlarda bütün Rusların adlarını asla unutamayacağı aylıklara ait eşyalar özenle saklanır, incelenir vb. Burası sessiz, derinlikli ve yalnız yapılan, her tür saygıyı hak eden uğraşlara uygundu. Hatta bu büyük, gürültülü şehirde, ikinci başkentte, bu kadar uygun böyle bir yer daha hayal etmek zordu. Kıyıdaki bu yerde hemen hiçbir trafik gözlenmiyordu...

Bir yıl önce buraya büyük bir inşaat ekibi ulaştı, türlü türlü teknik araçlar nehir yoluyla geldi ve kıyının rekonstrüksiyonu çalışmaları gibi başladılar işe. Bir süre sonra enstitü çalışanları kendi işlerini bırakıp pencereden bakıyordu. Oraya direkleri yığıyorlardı. Bu gösteri, ölçüsüyle, sanki sırf seyredilmek için önceden hazırlanmış gibiydi. Sanki yaşam, o vakte dek kıyıyı ve enstitüyü dolanıp gitmiş olan yaşam, fırtınalı köpürmesiyle, bize dört bir yanda saldırdığı gibi buraya da hücum etmişti. Ama kazıklar gitgide daha sık yığılmaya başlamıştı, işçiler de kolu havaya kalkmış vincin altına oturup paketlerini açarak kâğıt mantarlı şişelerini çıkartarak öğle yemeği ve kahvaltı yiyorlardı sanki. O kadar iştahla yiyorlardı ki, o sırada koridordan koşarak geçen, besbelli bir işi olan görevli kendini tutamayıp kantine gidiyor, oradan kendine dil ya da puf böreği alıp hayalkırıklığıyla indiriyordu mideye.

Sonra işçiler de kahvaltı eder etmez bir yere kayboluyor ve görünmüyorlardı. Teknisyenler kalıyordu. Kıyıda, çalışmanın baş-

lamasıyla kesilen trafik devam etmiyordu. Öyle ki sonuçta burası gitgide daha sessiz olmuştu. Sadece kameramanlar geliyordu ara sıra... Buradan kaçamıyorlardı anlaşılan, çünkü burada kaldırım taşları korunmuştu. Araç gereçlerini kuruyor ve dört bir yana koşuşturuyorlardı, görünmez aygırların çektiği aptal bir kara araba beliriyordu ve konspiratif genç teröristin nişanlısıyla görüşmesi sahnesi ya da başka bir devrim epizotunun filmi çekiliyordu.

Bu da oyalyordu görevlileri ve bilimsel sohbetlerini o zaman, ikili, üçlü, pencerenin yanında sürdürüyorlardı... Gökte bir jet beliriyordu ve bu da kesilmesi gereken o kadrajlardan biri oluveriyordu.

Leva Odoyevtsev burada çalışıyordu. Böyle bir enstitüde çalışmak başka kimseye olmadığı kadar yakışıyordu ona. Odoyevtsev'in torunu olarak bile. Leva iyi çalışıyordu, öğrencilik yıllarındaki gibi heyecanla değil belki, ama sıkılmadan çalışıyordu, çok şey vaat ediyordu. "...ın bazı özellikleri ve ana hatları" diye bir tez yazıyordu. Tezde ilginç bir şekilde dedenin diktiği ağacın dallarından birini inceliyordu ve tez hızla ilerliyordu. "Bilimsel" konuşmalarda Odoyevtsev dendiği zaman ünlü dedesinin mi, yoksa kendisinin mi kastedildiğini ayırt etmeyi ve eskisi gibi, çocuk gibi kızarmamayı hemen öğrenmişti.

Üstelik bir şey için kızarması gerekmediğini de öğrenmişti. Dönüp çevresine baktığı zaman, rekabet edeceği kendine denk birinin olmadığını gördü: kimse hiçbir şey yapamamıştı, kimse hiçbir şey yapamıyordu ve kimse hiçbir şey istemiyordu. Leva'ysa yapabiliyordu ve yapabilmışti (onlara kıyasla...), ama istiyor muydu? Bir zamanlar, ne olursa olsun, istemişti...

Daha yüksek lisanstayken "Üç Peygamber" adıyla, Puşkin, Lermontov ve Tyutçev'in üç şiiri hakkında, zamanına, derecesine ve durumuna göre hiç umulmayan, biraz uzunca bir makale yazmıştı. Bu makale yayımlanmamıştı, ama bir "iç" gürültü koparmıştı: Birçok kişi okumuştı, bir iz bırakmıştı... Çok katı bilimselliği olan bir çalışma değildi, ama neyse ki yetenekliydi ve Rusçası güzel yazılmıştı, uçucu, rahat bir üslubu vardı, ama en önemlisi, insanı çarpıyor, insanda etki bırakıyordu... bir iç özgürlüğe sahipti. Onu bir gün bölüm odasında, sararmış, köşeleri yıpranmış bir halde

gördük... Anlaşılan orada hiç öngörülmemiş bir örnek olarak korunmuştu. Bir daha okumadan gururlanıyorlardı onunla ve birine gizlice, masa altından gösterdiler. Böyle okuduk biz de onu... Birçok açıdan naiv bir makaleydi, birçok açıdan naiv oldu o yıllardan sonra, ama eskisi gibi tazeydi, çünkü Puşkin hakkında değildi, Lermontov hakkında değildi ve dahası Tyutçev hakkında değildi, onun hakkındaydı, Leva hakkındaydı... makalede onun deneyimi anlatılıyordu. Burada onu doğrudan aktarmayı çok isterdik, ama artık bizi kaygılandırmaya başlamış olan kompozisyonumuza zarar verebilirdi... Fakat, bir fırsat bulmaya çalışacağız.

Hem Leva'nın dedenin mirasını sahiplenmedeki rolü, hem de herkesin okuduğu "Üç Peygamber" makalesi ve kimsenin okumadığı "Geç Kalmış Deha" makalesi, hem bazı bölümlerini birilerinin okuduğu ("Bakır Atlı" hakkındaki) "Tezatin Ortası" adlı makale, hem de birilerine seslice söylenmiş tasarılar, niyetler ve yargılar şöhret yaratmakta önemli rol oynadı. Leva'nın şöhreti vardı.

Leva'nın belli bir şöhreti vardı, yani herkesin içgüdüsel olarak yöneldiği, ama herkesin elde edemediği o belirsiz şey. Bunun – şöhretin – ne olduğunu ve neyi içerdiğini açıkça ifade etmek çok zordur. Ama kavramın çevresinden sessizce dolanmak için onu bir sürü bulanık sözcükle sarmaya çalışıyoruz. Yani bu hedefe sözcüklerle, yani "şöhret" gibi ilginç ama ele avuca gelmez olguları tanımlamak için mevcut olmayan sözcüklerle değil, dokusu onun yüzeyini hatırlatan stille ele almak istiyoruz...

Yani Leva'da bu tanımlı-tanımsız şey vardı. Fakat Leva'nın bunun için özel çabası olmamıştı, kendiliğinden gelmişti bu, ama onun artık var olduğunu ortaya çıkaran Leva bir bakıma onu cisimlendirmiş ve onu onaylamaya çalışmıştı. Bu yöndeki eylemi yavaş yavaş daha bilinçli hale gelmişti ve ona haber vermeden yakılmış bir ocaktaki kararlı bir ateşi besliyordu sanki. Bu da özel bir çaba ve zorlanma gerektirmiyordu, hatta oyun gibi olmuştu. Bu şöhret, genel olarak, Leva'nın asla pis ve kolay, ki ikisi bu enstitünün içinde aynı şeydi, bir iş yapmamasına, sadece temiz ve ustalık gerektiren iş yapmasına yol açmıştı.

Yani bir yerde makale ya da konuşmayla görünmek için sırf yazarın neye taraf ve neye karşı olduğu herkes için anlaşılır ve açık olsun ve bu samimi apaçıklık hemen biri tarafından fark edilsin ve

sözkonusu yazarın işine yarasın diye şu ya da bu yararlı ideolojik dolambaçlara girmiyordu. Hayır, Leva bu tür durumlarda belli bir ciddi fikir açıklığını koruyor ve ateşli bir şekilde birini desteklemeye, birini yargılamaya kalkmıyordu, kesinlikle belli nitelikler gerektiren bu çekişmeyi kendisinin destekleyemeyeceğini açıkça bildiği için de yapmıyordu bunu. Zaten herkese bir bakıp da burada kazancın az ve geçici olduğunu ve her şeyin suya yazılmış gibi olduğunu anlamak için büyük bir akıl gerekmez: kazanç sayılır mı bu, ama daha çok değilmiş gibi görünüyor, çünkü tam bir emniyetle de olsa, çok kesin bir şeyler söyleme zorunluluğu daha sonra, hatta çok kısa sürede, bu emniyetin kendisinin olası değişikliklerinin sonucunda en zararlı sonuçlara yol açabilir ve o zaman o kadar belirli bir şeyler söylememiş olanlar mutlulukla kendi kesinliklerini gözüne sokabilir ve senin düşen sancağın bir anda başka, hazır bekleyen ellere geçebilir. Leva bütün bunları anlıyor, hatta belki anlamıyordu, çünkü anlamak – bu da çok açık ve sinik bir şeydi ve bu konuda Leva'yı suçlamak her şeye rağmen haksızlık olur, ama zaten, o bunu çok iyi hissediyordu.

Kendi lekesiz geçmişiyle ilgileniyor ve onu değiştirmiyordu, bu kesinlik kendisine bazen liberal diye anılan, belli bir entelektüel çevrede güven duyulmasına yol açtı. Bu onun temizliğiydi, asla çiğnemediği, kendine sıradışı, ölçüsüz bir şeyler elde etmek için koşullarını hiç unutmadığı, sessizce kendisinin saydığı, son aşamada kazandığı, çünkü çok büyük bir şey kazanmasa da, kayba da uğramadığı için kazandığı bir temizlikti – onun bu temizliği temizlik de değildi aslında, belki sadece içgüdüsel ve aileden gelen bir kendi yatağından başka yerde yatmamaydı, basitçe hijyen normlarına olan kültürel bir alışkanlıktı, ama Leva'nın şöhrete kavuşmasını sağlayan şey buydu.

Kural olarak, bu şöhret ilerici ve yararsız sayılır, ama bu görüş tam da bu şöhrete sahip olan kişiler tarafından yayılan bir şeydir – kendince yararı vardır, çünkü ona sahip olan kişi kesinlikle belirli bir gizli destek ortamına girer, sanki ulusal bir damga gibi bir şey taşır ve zarar görmez. Ama bu insanlar, hep daha nitelikli insanlardır, topluma karşı bağımsızlıklarını korur ve desteklerler, ama sen de zorunlu gibi görünürsün o zaman. Genel olarak, Leva az önce “beyaz” demiş olup da yarın ani bir değişiklikle “siyah” diye

öne süren insanlar arasında yer almak istemezdi; birinciler gibi hareketli olmak isteyen ama bunu yapamayan ve hep biraz sonra “siyah” yerine “beyaz” demeye başlayan, biraz sonra da karar değiştiren ve bu yüzden kargaşa yaratanları da istemezdi; iyice başarısız olup çok geç olarak ortak görüşü onaylayan ve sonunda “siyah” olduğu besbelli olmuşken “beyaz” diyen ve en kurnazları da bunu hissedince dikkat çekici bir kendisiyle çelişmeyle yine “siyah” demeye başlayanları da istemezdi. Leva bu maksimalistler arasında yer almak istemiyordu, liberal grupta da olmak istemiyordu, o grupta hep kendi kazancını öne çıkarıyor, resmi görüşün tersini onaylıyor, bu sırada böyle aşırı ölçülerle hiç uyuşmayacak bir görüşü canı gönülden desteklediğini söylüyor, bir süre sonra da her şeyi çarpıtıyorsun. Genel olarak, insanlar neyi onaylarsa onaylasın: A yerine B, ya da tersi, Leva kendi seçimini yapardı, B derdi, ya da hatta Ş derdi, isterse en aktüel olan olmasın, ama önemini korusun ve neredeyse hiç devalüasyona girmesin. İşte bu şöhretten yola çıkan Leva, toplumsal çizgiden gitmeye kalkışmadı, yani toplumsal çalışmadan kaçtı, ilke olarak basitçe onun eğilimine karşılık gelen şey, ailedeki entelektüel ataletti, fakat sabitti. Bu tür insanlar ani dönüş anlarında, kararlı, dürüst ve aynı zamanda kendi aşırılıklarıyla ürkütmeyen insanlar oldukları için yükselirler; önemli bir kolektif çalışmanın redaktörlüğü ona verilmişti, ona tezini savunur savunmaz yurtdışında staj vaat edilmişti. En güzeli de, adaylığına kimse-nin itiraz etmeyecek olmasıydı, geniş ve düzgün bir yol uzanıyordu önünde, oradan daha çok uzaklara gidebilirdi hiç fark edilmeden.

Söylendiği gibi, şöhretini sürekli olarak körüklüyordu ve bir süre bunu bir oyun, hatta bir sanat haline getirdi, sanatçının sürekli hiç beklemediği ve yaratım sürecinde ortaya çıkan tesadüflerden yararlandı, bu tesadüfün idaresi de taze bir renk doğuruyordu. Şöhreti iyice güçlenip de Leva'nın boyunduruğundan kurtuluncaya kadar bu bir oyundu, çünkü artık onun hütün hareketlerini belirlemeye başlamış, yani denetimden çıkmış ve bazen onun istediği gibi ya da izin verdiği gibi değil, kendi istediği gibi davranmaya başlamıştı. Kısacası, bir gün öyle bir durum doğdu ki Leva'nın şöhreti onu kesinlikle belirli ve kesinlikle yararsız, dahası her şeyi baskılar bir şekilde hareket etmeye zorlar hale geldi. O zamana dek şöhretiyle özel bir güçlük yaşamamış olan Leva, şimdi onunla ne yapaca-

ğını bilmiyordu ve ürkütücü bir şekilde telaşlanıyordu. Çarmıhta titriyordu sanki, bu arada üzerine iki makineli tüfek doğrultulmuştu – biri ona, diğeri de şöhretine – ondan da sadece “evet” ya da “hayır” demesini bekliyorlardı, ama o kesinlikle bilmiyordu bunun nasıl olacağını. Yani, bir yandan, çok iyi biliyordu “evet” demesi gerektiğini, ama bu durumda makineli tüfeğin tetiği çekilecekti – o zaman “hayır” demeliydi, ama bu kez de ikinci silah ateşlenecekti. O vakte dek kendi kendine var olmuş olan, bedavaya gelen şöhret bir bedel istiyordu, bir eylem bekliyordu.

Konu eski bir arkadaşla ilgiliydi, çok yakın bir arkadaş (Leva'ya ne kadar yakın olmak mümkünse o kadar), durum iğrençti, soruşturma çok ağırdı ve zorluydu (arkadaş bir şey yazmış ya da imzalamıştı, basmış ya da seslice söylemişti...). Ya adı geçmişti Leva'nın ya da bir yerden bağlantısı vardı... Ondan bir şeyler talep edildi. Kendini kaybetmişti iyice ve ağzı yüzü allak bullak bir halde geziyordu, ancak mırıldanıyordu ve olay elbette kötü sonlanacaktı, eğer birdenbire çok şaşırtıcı bir şekilde çözülmeseydi: annesi ağır hastalandı, izin vakti geldi, bir toplantı için acilen Moskova'ya çağrıldı, dedesi öldü, aynı zamanda Leva piyangoda yurtdışı seyahati kazandı, eski bir sevgilisi bir süre için geri döndü ve ağır bir grip oldu. Kısacası, bütün bu soruşturmalar sırasında hazır olma fırsatına sahip olamadı, fırsat bulduğu zaman da, bütün kararlar verilmişti ve arkadaşı artık yoktu. Yani vardı, ama artık enstitüde bir yerde değildi, bir kere caddede karşılaştılar, Leva'ya elini uzatmadı ve görmemiş gibi yaptı. Leva bunu çok sakın karşıladı, hayretle belki de hiç sanıldığı gibi arkadaş olmadıklarını fark etti, çünkü arkadaşına doğru ya da karşı bir heyecan bulamamıştı ruhunda. Oysa o ana dek nasıl karşılaşacakları konusunda çok telaşlanmıştı... Bütün bu hikâye Leva'ya bulanık ve tatsız bir hatırayı hatırlattı – dedenin gölgesi ve bu gölgeyi kovdu. Leva'nın şöhreti biraz sallantıdaydı ve azalmıştı, özellikle de aşırıların aklında, geri kalanlar neredeyse aynı kaldılar, çünkü bu hikâyeye çok sayıda nesnel otantik koşullar eşlik ediyordu ve Leva'yı neredeyse haklı çıkarıyordu. Sonra, genel olarak zaman geçer ve her şey unutulur, öyle değil mi...

Genel olarak bu abartılmış haliyle bu şöhret artık iyice makul, sakın ve tehlikesiz bir hal almıştı. Varla yok arasıydı. Leva'ya çok güvenmiyorlardı, güvendikleri kadar da yanıltmıyordu onları. Leva

aşırı yakın dostları ve vazgeçilmez ilişkileri için kaygılanmaya başladı ve özellikle sohbet ettiği, yakın ve vazgeçilmez olmayanları korumaya başladı.

Sohbet arkadaşları birdenbire çoğaldı.

Leva Odoyevtsev'in özel hayatında da her şeyin yolunda gittiği söylenebilirdi. Eskisi gibi anne babasıyla yaşıyordu ve hâlâ evlenmemişti. Annesi bu konuda başarısız tahminler yapıyordu. Leva'nın üç kız arkadaşı vardı, anne onlara "kadın misafirler" diyordu. (Leva'nın kuşağı için çok karakteristik bir şekilde, isimleri o kadar tuhaftı ki söyleyemiyordu isimleri...) Böylece ağır ağır üç olmuştu- lar ve tam da bu üçüydü. İlkini ilkokul yıllarından beri umutsuzca seviyordu. Peşinden koşmuştu, o da kaçmıştı ondan. Hatta Leva kendini kaybedip annesinin dediğine göre "bir yığın budalalıklar yapmıştı", ama bu "bir yığın şeye" rağmen, her şey yerli yerindeydi. Hatta bu kadın nadiren geliyordu ona, ama asıl önemlisi gitme- siydi. Evliydi, boşanmıştı, yine evlenmeye hazırlanıyordu şimdi – Leva'ysa eskisi gibi yanındaydı ve bir yere gitmiyordu. İkisi de alış- mıştı bu duruma. Her seferinde, onun bütün kapris telefonlarına gece gündüz heyecanla atılan Leva, bunu hiç düşünmeden, gözü kara bir şekilde yaptığını, ama aynı zamanda çok da sakin olduğunu düşünüyordu hayretle. Artık bu eşikleri aşındırmak onun için alışkanlık ve norm olmuştu.

İkinci kadın misafir de tam tersine, ilkokul yıllarından beri Leva'yı çaresizce seven biriydi – Leva da onu hiç sevmiyordu. Böyle bir denge oluşmuştu sanki: Leva bu iki kadın arasında ortada kalmış gibi, yerinden kıpırdayamaz gibi gidip geliyordu. İkinci ka- dın misafir, Leva ne zaman ondan ayrılmak istese usulca ortadan kayboluyordu, bilinmeyen bir yerlere gidiyor ve Leva ne zaman ilk kadın misafiri kovmuş olsa şaşırtıcı bir mucizeyle yeniden ortaya çıkıyordu. Kaşınmaya iyi gelen merhem gibiydi, Leva'nın aşağılan- masının acısını kısmen alıyordu ondan ve Leva buna izin veriyordu.

Üçüncü kadın misafir hiç anılmasa bile olurdu, belki de sırf yazarın ayrıntı düşkünlüğü yüzünden var... Leva'yla onu birbirine bağlayan herhangi güçlü bir his yoktu. Bir bakıma birbirlerinden bir şey talep etmiyorlardı, ama birbirlerinden bir şey de almıyor- lardı, birbirlerine herhangi bir vaatte bulunmuyorlar ve hiçbir mec-

buriyet hissetmiyorlardı, ama bu kez belli bir süreklilik ve sadakat vardı, diğer iki örnekte mümkün olmayan bir şekilde.

Böylece, ki bu konuda Leva'da denge, ritim, hatta düzen, kendi katlanılmazlığında o kadar ölçülü ve sürekli hale gelmişti ki onu değiştirmektense kabullenmek daha kolaydı. Bir kadına yaklaşmak, diğerini sevmemek, üçüncüye sahip olmak... Ayrı ayrı vardılar, ve herbirinden kendine ait bir şey alıyordu, ama hep birlikte bir şey oluşturuyorlardı: var olmamış ve var olamayacak olan o tek kadını.

Kaderin oynak olduğunu ve asla istediğimiz şeye sahip olamadığımızı düşünmeye alıştık. Aslında, biz hep kendimizinkini alırız – ve bu da en korkunç şeydir... Leva çocukluktan beri sessiz, güvenilir bir enstitüde, örneğin evinin karşısındaki Botanik Enstitüsü'nde bilimsel çalışma yapmayı hayal ederdi. Elbette, bunun ciddiyetsiz, hatta aptalca çocuksu bir hayal olduğu söylenebilir. Leva kıyıdaki enstitüsünü bulup da oraya kabul edildiği zaman bunu hatırlamadı bile. Ama bu hayal, biçimde ne kadar aptalca olsa da, yine de vardı, olmuştu: Leva tam da böyle bir enstitüde, böyle bir akademide, böyle bir eski binada, doğduğu şehrin böyle bir sessiz ve güzel köşesinde çalışıyordu ve işte tezi de şekillenmişti, yaşı da daha otuzlara gelmemişti... Leva sadece tek bir kadını seviyor ve istiyordu, onu da neredeyse çocukluğundan beri istiyordu, ama o sevmiyordu onu, bunu ondan saklamıyordu da, hatta Leva da ona kendine göre, triptik olsa da sahip olmuştu. Yine de şöyle demek doğru değildi elbette: bu hayal gerçek oldu – ama bu tür bir şey yaşanmıştı: ritim, zaman zaman huzur.

Genel olarak, Leva kendinin olanı almıştı. Ve buna da değer vermiyor ya da mutluluğun bu olduğunu sanmıyordu... Ama bu artık Gençlik değildi, yaşamdı. Bütün olay da buradaydı.

196... yılındaki Ekim Devrimi bayramlarından önceki tatilde Leva böyle bir durumdaydı.

Tam da bu tören günlerinde Leva'nın sağlam şöhreti ciddi sınamalara tahammül etmeye yazgılıydı: o kadar beklenmedik bir sarsıntı oldu ki neredeyse yıkılacaktı ama her şey yerli yerinde durdu. Bu belki de en inandırıcı, belki de asıl hikâye roman için, onun

düğüm noktası. Ve çok ilginç olan bir şey de, bu tehdidin Leva açısından politik ya da ideolojik bir hatadan ya da kabalıktan kaynaklanmamış olması... Sanki saf tesadüf, kaderin sırtması, beklenmedik bir karanlık...

Bayramda Leva enstitüde nöbetçi olarak kalmıştı. Böyle bir kuralları vardı. Çeşitli nedenlerle, bir tanesi de yaklaşan tez savunmasıydı, Leva bu kez geri çevirmedi.

Leva nöbetinin ilk gecesini, önceden belirlendiği gibi, kesin ve iyice artmış bir kederle geçirdi. Faina'ya telefon ediyor, tezini eline alıyor, cesareti kırılıyor, kırılınca da çeşitli "kısaltılmış" notlarını gözden geçiriyordu. Onlar ona dahiyane görünüyordu ve onları bıraktığı için daha da sersemleyerek yine tekrar Faina'ya telefon ediyor, her şeye rağmen ilişkiyi açıklamaya çalışıyor ve daha da karmaşık bir hale getiriyordu. Oysa daha nereye... Faina telefonu cevaplamayı kesti.

Leva müdürün divanında, ahize elinde olduğu halde uyuyakaldı. Korkunç bir rüya görmüştü, rüyada yüzerek GTO sınavlarını vermesi gerekiyordu, hem de doğruca enstitüden, Neva'nın Kasım ayında...

Mitişatyev'in telefonuyla uyandı...

(ALTINI BEN ÇİZDİM- A.B.)

Ve – nokta. Daha en baştan beri özlediğimiz konunun kıyısında duruyoruz, karşımızda buzdağı gibi duruyor – ama burada bir iskele yok, geçemiyoruz: anlatının başına sürükleniyoruz ve o neşesiz kıyıya varıyoruz, neredeyse tam da yolculuğumuza başladığımız noktada...

Sanki atılmışlar kayayı... Ama yine yolun üstünde. Sanki kat etmedik Leva'nın bütün hayatını, bahsi geçen doğumundan belirlenmiş olan ölümünün başına dek gitmedik sanki, çünkü şimdi bizi o ölümden sadece bir ya da iki gün ayırıyor. Ama sahiden ne anlattık Leva hakkında biz?.. Yani, dedesi... daha doğrusu, babadan çok amcası. Babası yok neredeyse. Ürkek bir ima yapmak – hepsi o kadar. Leva da... tesadüfi bir çatlaktan giren güneş ışığıyla – kulağının ucu ve çenesinin altındaki derin gölge – portresini yapmadık. Sesi de duvarın arkasından zar zor duyuluyor: neyle uğraşıyor orada, kimi arıyor, hangi numarayı biliyor ezbere?

Hangi Faina? Mitişatıyev de nereden çıktı? “Saklı” sayfalar da ne? Birkaç kez daha sonra bir şey anlatacağımızı söyledik; vaktimiz olmadı, ama şimdi de yerimiz yok. Üzücü bir şey tutarlı bir şekilde giderken, ne kadar ileri koştuyusak, kendi anlatımızdan o kadar geri kaldığımızı keşfetmek.

Herhalde, böyle bir eksiklik tek bir nedenden kaynaklandı: artık bizim o zamankinden, yani bizim için şimdi olan zamankinden farklı bir geçmiş var. Bir o bir bu doruktan bir o bir bu düzlüğe bakarken, farklı bir peyzaj görürüz. İlki tasvir de tam değildir ve örtüşmezler. Leva'nın bugünkü yaşamından her şeyi, Leva'yı tarihsel sürecin tam ve eşit bir katılımcısı sayarak anlattık. Belki de, şimdi kendisi kendi geçmişini hatırlayıp bizim tasvirimizde kendini tanıyacaktı. Ama eğer bütün bunları o zaman, bunlar başına gelmişken okusaydı, kahraman olarak kendini tanımayacaktı, çünkü insanların tarihsel sürece katılımlarına süreç içinde tanıklık etmeleri aşırı kuşkulu bir şeydir. O yüzden, burada anlatılan her şey Leva'nın başına gelmiş olsa da – o bu konuda bir fikir sahibi değildi. Kendi adına, ne yazık ki, sadece bir fikri vardı... ve sevgisinin tarihsel olduğunu bilmiyordu.

Yani, her şeyi anlatmışken, hiçbir şey anlatmadık. “Babalar” hakkında anlatılabilecek her şeyi anlattık ve “çocuklar” hakkında hemen hiçbir şey anlatmadık. Hakkında bir şeyler anlatabildiğimiz kahramanlar öldü, sonunda yazmaya hazırlandığımız bölümün baş kahramanlarının da hiçbiri yok artık. Hayır, bir süredir bir süre öncesine kadar bir kayanın durduğu o çukurun çevresinden dolanmak için – onun üzerinden tırmanmak istiyoruz. Burada doğal bir ayırım var. Ve devam etmeyi başarmadan önce, bütün hikâyemizi yeniden, hayattayken kahramana nasıl göründüğünü açıklamak için tekrar anlatmamız gerekiyor.

Ve bu da başka bir hikâye olacak. Bir aşk hakkında olacak sadece.

Ve her şeyi ancak sırasıyla, “evvel zaman içinde” anlatabildiğimiz için bizi haklı olarak kınasalar da (hatta kınadılar), bunu bir kural sayıyoruz, yani başka türlü davranamayız. Çünkü bizim buna hakkımız var...

Birincisi, zamansal devamlılıktan daha doğru bir şey her şeye rağmen yok çünkü: ortaya çıkardığımız yasallıkların onda yer alması bir yana, daha saptamadıklarımız da oradadır. İkincisi, Leva'nın ilk kısımda ait olduğu çağ ve ikinci kısımda yer alacağı zaman, bize göre, neredeyse bizi çevreleyen her şeyi birbirine ait değilmiş gibi ayrıntılı ve derinlikli anlatmaya uygun geliyor. Yaşam tarihten ayrıdır, süreç katılımcıdan, miras

soydan, yurttaş insandan, baba oğuldan, aile işten, kişilik genotipten, şehir sakinlerinden, sevgi sevme nesnesinden ayrıdır. Sadece ülkeyle dünya arasına perde çekilmedi, her yere, bir askı bulunan her yere çekildi, fırfırlı perdeler gibi çoğaldı sayıları, bir tanesi de insanı kendi kendisinden perdeliyor.

Daha on yıl kadar önceydi ve artık açıklamak gerekiyor, nasıl olabilirdi böyle, nasıl oldu böyle Leva! Fakat ayrı eğitim, unuttunuz mu?.. Her şey ayrıydı, erkek çocuklar kız çocuklar. Leva'nın bir prens olduğundan haberi yok, o yüzden bilmiyor kimden aldığını, onun ruhundan çok uzakta bulanık duruyor. Bu yüzden de, doğal olarak, bu imgeyi karşılaştığı ilk kadına vermesi lazım. Yani şöyle: Tam bir uyumsuzlukla bir saniye bile kaybederse, o tümüyle perişan olur. Ama artık Faina düşlerinde ve sıranın altında serpiliyor ve onun gelişmemiş soysal belleğinde tam bir perestroyka gerçekleşiyor – tarih temizlendi, Faina'ya bakacak.

İşte yeniden, ilkinde paralel bir şekilde anlatmak gerekiyor. Yani, romanın önümüzde duran ikinci kısmının ansızın sona eren ilk kısmın bir versiyonu ve varyantı olduğu anlaşılıyor. Hangi varyant daha güven vericidir. Varyantların hangisi daha kesin? Bize göre ikinci, çünkü daha gerçek. Bu yüzden ilk varyant daha hakiki. Ama eğer biz “gerçek” ve “hakiki” sözcüklerini o kadar göreceli kullanıyoruz ki, başka ne söyleyelim?.. Bize göre, ikinci kısımda Leva daha gerçek olacak, ama o maksimum derecede gerçekdışı bir dünyada yaşıyor. Birinci kısımda çevresindeki dünya daha gerçekti, ama Leva onun içinde kesinlikle gerçekdışı, cisimsizdi. Bu da insanın ve gerçekliğin ilke olarak birbirinden koptuğunu göstermiyor mu? Biraz karmaşık...

Belki de daha en baştan romana ikinci kısımdan başlamak, sonra da ilk kısımla devam ettirmek gerekiyordu?.. Ama – ne olacak diye bekleyelim bakalım – sonuçta, bu da bir ilke. Kısımların devamlılığını benimsemezsek, hangisi ikinci, hangisi birinci bilmezsek, yani her kısım temel kısım olursa, tıpkı hangisi versiyon ve varyant olacak, bir sonraki kısımda kendisini ne bekleyecek bilmeden yaşayan Leva gibi körlemesine yaşamış oluruz. (Birincide, onun başına ne geleceğini biliyorduk.) Biz devam edip onun varlığını bizi birinci kısımda beklediği yere, zaman ve uzamın o noktasına kadar götürülim. Paralellerimiz kesişecek ve biz kahramanın zamanının tıpkı şimdi olduğu gibi, yazma anında olduğu gibi cisimleneceği o mutlu umutla akitacağımız zamanı ve o zaman göreceğiz Şimdiyi dosdoğru karşımızda, geçmişten gelen değil, gelecekten

gelen haliyle değil, karşımızda varyantsız şimdiyi göreceğiz ve bu kr bir duvar olmayacak.

Kahraman için hangi kısmın daha zorlu olduğunu bilmiyoruz, ilk mi ikinci mi. Belki ikincidir, ama o da sadece mutluluk hakkında... nk kişisel bir geçmişin tarihsel değerlendirmesi her şeye rağmen tarihsel sürecin yıkılmasında yer almasının ağır başlılığıyla yükünü hafifletir, gerçek yaşamsa zamansızlığa gömülmüştür, insan geleceğine hâkim değildir ve üzerine yıkılan belaları, ülkeden ve çağdan bağımsız olarak sonsuza dek miras alır, oysa biz bazen DNA ortak bir bandrol vurmuş sanırız.

BİRİNCİ KISMIN SONU

Birinci Kısma Ek. İki Düzyazı

Dickens Amca'nın kimsesi olmadığını sanıyorlardı, ama cenazeye geç kalsa da, Yoşkar-Ola'dan emekli öğretmen olan kızkardeşi geldi. Hatta birisi Dickens Amca'nın bir kızkardeşim var dediğini hatırladı... yine de bir süre tartışılar, söyledi mi, söylemedi mi diye. Ama kızkardeş oradaydı işte, Odoyevtsev'lerin mutfağında oturuyordu ve utangaç ve heyecanlı bir halde bir tencereden çay içiyordu: küçük parmakları kalın ve nasırlıydı. Çay dışında her şeyi geri çevirdi. Ürkekti ve çekiniyordu, anne özellikle kibar davrandı – Leva güldü onları seyrederken. Annenin daha sonra söylediği gibi, kadın “başka bir cinsti.” Gerçekten de, *pointer* cinsi köpeğin kızkardeşinin *dachshund* cinsi olması gibiydi. Herhalde Mitya Amca'nın ne ninesine ne annesine çekmişti, ne Başkır ne Çuvaş gibiydi. Bu konuda da bir şeyler söylemişti Mitya Amca... Odoyevtsev'ler hâlâ tartışıyorlardı Çuvaş olup olmadığını. Ama çuvaş kadın sonunda Mitya Amca'nın dairesine girdi ve hemen, dikkatli ve ürkek bakışıyla değerli eşyaların fotoğrafını çekti...

Hiçbir şey bırakmadı emekli öğretmen, topluiğneye kadar götürdü Yoşkar-Ola'ya. Odoyevtsev'ler ona ne kadar, en azından piyanoyu bırakmasını, piyanoyu satın alabileceklerini, nakliyata dayanamayacağını, Yoşkar-Ola'da kimseye lazım olmayacağını söyledilerse de, kadının dudakları sımsıkı mühürlenmişti ve onu kandırmalarına izin vermedi: piyano uçup gitti Yoşkar-Ola'ya. Herhalde, gitmedi uçtu sahiden de, çünkü bu daha ucuza geliyordu, kadının da acelesi yoktu, kimse şaşırınmadı onun bir ailesi olmadığına.

Puvis de Chavannes bile, Leva ona ne kadar bütün bunların sadece reproduksiyon olduğunu, bir kapik etmeyeceğini, ama onun için hatıra olarak değerli olduğunu anlatmaya çalışırsa çalışsın... - kadın “kapik” sözcüğüne suratını buruşturdu, onu da vermedi. Ama hatıraydı sahiden... Dickens Amca'nın aile açgözlülüğüyle il-

gili hikâyelerini hatırlatacaktı... Odoyevtsev'ler onları daha sonra, öğretmen seçerken hatırladılar.

Leva sadece kadın, başından beri nedense çok kararlı bir şekilde yaptığı bir şeyi yapıp Leva'nın annesini takip ederken *L'Atlantide*'i saklamayı başardı. Onu tekrar okudu ve sarsıldı... "O dingin, aylı gecede Saint-Avis öldürdü Morange'ı..." Ama Dickens Amca'nın evraklarını kadın Leva'ya kolayca verdi. Fakat onları anne alıp kitledi. Leva tekbaşına kaldığı zaman onları açıp okumadığından emin değildi. Bir gün Leva'ya "uzman olarak" iki defter verdi: Bir baksana, belki ilgini çeker... Bunlar Dickens'in eserleriydi.

Bir defterin adı "Şiirler"di, diğeri de "Kısa romanlar." Leva utanç ve sevginin ağrısını duydu onları okurken... Kaçınılmaz olarak Mitya Amca çocuk fikirleriyle kültürleştirmiş olduğu için "gözünden düştü." Ama bu gözden düşme hiç de kaba saba değildi, çok adımlı ve karmaşıktı: putun yarı düşmesinden duyulan bayağı hoşnutluk hayalkırıklığıyla karışmıştı (puttan değil, bu düşüşten), hayalkırıklığıyla kalıcı bir kibarlığa. Eski imgenin çatlamasından duyulan ağrı hafif ve hızlı oldu, yeninin oluşmasıysa aydınlık ve mutlu, inançlı ve kesin olmuştu, sahici gibiydi. Genel olarak, Leva o kadar sevmişti ki bu imgeyi, artık yeni özellikler edinmiyordu.

Şiirlerde tartışacak bir şey yoktu: zayıf ve akıl almaz derecede naiftiler – ama onlarda da su katılmamış Dickens ruhu vardı. (Düzyazıda, değerlendirme açısından durum genel olarak daha karmaşıktır... Onu şiir gibi kesin olarak değerlendirmek kolay değildir: şiir olan ve olmayan vardır, ortası hemen hiç olmaz. Düzyazıda hep bir şeyler ifade edilmiş gibi görünür: yazarın niyeti, yazarın kendisi... Bir belge olarak hep özel çıkar temsil etse de.) Dickens'in (Amca) düzyazısını Leva'dan daha değerli bulabiliriz, Leva snobluktan daha tam olarak kurtulamamıştır. Bu durumda Leva'ya sorulmaz, hem de o bu alanda sözgelimi bizden daha profesyonel bir uzman olduğu halde.

O nesnel olarak yargı veremez, çünkü Dickens Amca'nın düzyazısını okumak onun için daha doğrudan, kişisel bir deneyim, dolambaçlı, okurlara has bir deneyim değil. Yani bu düzyazının ifade ettiğiinden başka fikirler uyanır onda. Sözgelimi, onun için sarsıntı olmuştu kuşaklar arasında hep var olan perdelerin kaldırılması.. Genç bir adam, kişisel yaşamında belli bir olgunluğa

erişmiş ve tüm varlığıyla dalmış içine, birdenbire kendine naif bir soru soruyor: Nasıl yani, gerçekten başkaları için de aynı mı? Ve yanıt ararken, kendi anne babasını hatırlıyor (o kadar genç bir insan başka kimi hatırlayabilir?) ve bu açıdan onlar hakkında hiçbir şey bilmediğini fark ediyor: Birbirlerini seviyorlar mıydı, acı çekmişler miydi, neler yaşamışlardı ve hatta belki de, kendileri için ve birbirleri için, sözgelimi o daha yokken nasıldılar? Gerçekten onlar da... vb. Yani ona, yetişkinen bile, her şeyi ona zaman tarafından sunulmuş olan biçimlerle kavraması gerekiyormuş, geçmiş kuşaklar da yaşlanıp gidiyor, onun önünde kartlarını açmadan – yaşamış mıydı yani bu kuşak? - gidiyormuş gibi geliyordu: onun bütün yaşamına da yetişkin insanların yaşamı hakkındaki çocukluk deneyimi ve imgelerin kokusu kalıyordu. Tabii, bu harikaydı ve yıkılmaz ve aziz, mukaddes sır buradaydı. Çünkü başkalarında da aynı olduğu şeklindeki bir inanç, mükemmel bir mantıksal inanç boş ve cansız kalır, cisimleşmemiş kalır. Herhalde bu da acının değeridir ve insanın hayatını sürdürmesini sağlar...

Leva, Dickens Amca'nın eserlerini okuduğu zaman, bu perde rüzgârdan aralanmış ve biraz ucu kıvrılmış gibi oldu... Kaba anlamıyla herhangi bir “detay” okumamıştı orada, ama yaşlı ve bilge adam imgesi, sadece bir tane olsun davranışla, her jestin kesin ve bir amaca yönelik olduğu davranışlarla ifade edilen bir meta-deneyim derin bir dizi oluşturuyor – böyle bir imge güçlü bir şekilde sarsıldı, sonsuz bir çocukluk, naiflik, zevk ve güçten yoksun bir duygusallık çıktı ortaya. Ama, bu arada, bu imge yeniden alçılanmış ve özenle boyanmıştı: eskiden insanlar daha temiz ve soyluydu, eskiden insanlar farklıydı, eskiden onlar naif, titiz ve idealdi – bu da sahiden bireysellikti, “profesyonel” anlamda (“bireysellik sahibi olmak”) değildi – bütün bu “eskiden insanlar söylediler” bir tek merhum Dickens Amca'ya eşitleniyordu.

Bu sırada bizi düzyazının doğası hakkında uçarı bir fikre sürükleyen bir etki gözleniyor ve bunu ima etmekten kaçınamayacağız...

Bu etki şöyledir, insan birdenbire tanıdığı, hatta yakından tanıdığı ama “bir şeyler yazdığını” bilmediği birinin bir sayfasına rastgelirse ve anlaşılmaz bir merakla onu okursa, o vakte dek iletişim yoluyla öğrendiğinden daha çok şey öğrenir onun hakkında. Ve

gizli ya da kıskançlık uyandıran herhangi bir olgu değildir konu. Merak ya da kıskançlığa yönelik bu tür olguları sözkonusu sayfada bulamadığımız örnekler daha çarpıcıdır. Tam da bu durumda hiçbir engelimiz olmaz ve yazar hakkında daha çok şey öğreniriz. Herhangi bir sayfayı ele alırken yaşadığımız o yenilmez merak “nesnel” bir sırrı öğrenmek, “bizzat olan” sırrı öğrenmek için duyulan açlıktan başka bir şey değildir, böyle bir sır da üzerinde yaşadığımız bulut gibi bir şeydir. Bu yapraktan ne öğreniriz, eğer onda bir dedikodu yoksa? Üslup. Bahsettiğimiz “sır” içinde üslubu barındırır, konuyu değil (“kıskanç olgular”).

Yazarın serimleme için ortaya koyduğu hedef ve olgular dışında, ortaya çıkan düzyazı hep onun niyetinden fazlasını yansıtır, yazardan bağımsızlığını, irrasyonel şekilde, neredeyse mistik bir şekilde, bir töz gibi sergiler... (Onun karşısında beklenmedik şaşkınlıklar yaşama deneyimimiz vardır.) İnsan bir kere aldı mı eline kalemi, bu beklenmedik hevesten ürkse de, olası bir fiyaskoya karşı kendini aşırı küçümseyici bir gülüşle savunurken (kimse onu görmediği halde, bu anı yakalamıştır), aslında, içgüdüsel olarak (sağlıklı bir şekilde!) onun (düzyazının) değil kendi başına gelecek olan şeyden korkmaktadır... bu insan artık edebiyat fenomeniyle karşı karşıya gelmiştir: istese de istemese de sırrını verir. O andan itibaren hep teşhir edilmiş ve tanınmış olacaktır, yakalanmış olacaktır – görünmüştür, görünürdür, göz önündedir. Bu yüzden üslup tıpkı parmak izinin suçlunun pasaportu olması gibi ruhun kesin ve biricik damgasıdır.

Ve burada da çoktandır sevdiğimiz bir fikre, yetenek diye bir şey olmadığı, sadece insanın var olduğu fikrine varıyoruz. Özel bir yetenek yoktur, boy, ağırlık, göz rengi gibi bir şey yoktur, insanlar vardır: iyi ve kötüler, akıllı ve aptallar, insan olanlar ve olmayanlar. Yani iyi ve akıllı olanlar yeteneklidir, kötü ve aptal olanlar değildir. Eğer insanın kalbinin aklı varsa ve dünyaya böyle bir şeyi olduğunu bildirmek istiyorsa, dili kaçınılmaz olarak yetenekli olacaktır, yeter ki kendine inansın. Çünkü dil insana verilmiş olan en kesin araçtır ve daha hiç kimse (ki bu bizi hep teselli eder...) dilde bir şey saklamayı başaramamıştır: eğer yalan söylediyse – dil ona ihanet etmiştir, eğer doğruyu bilip söylediyse, dil ona gelmiştir. İnsan dili bulmaz, dil bulur insanı. Temiz insanı hep bulur dil – ve o bir an

için bile olsa yetenekli olacaktır. Bu anlamda yetenek hakkında bir şey kesindir: o Tanrıdan gelir.

Bu yüzden tuhaftır, korkunçtur, utanç vericidir ve tehlikelidir yakın bir insan hakkında onun “bir şeyler yazdığını” öğrenmek. Bu yüzden biz bunu öğrenmek için ilk fırsattan yararlanırsınız... Yazmak genel olarak ayıptır. Profesyonel yazar uzun zamandır çıplak gezmesi, sertleşmiş olması ve utanmazlığına alışmış olmasından yararlanır. Kendisi hakkında zaten bir sürü şey söylemiştir, gevezelik etmiştir, vermiştir, öyle ki artık, edebiyat, olan insan hakkındaki enformasyonun tam beklenmedikliğini korumuş gibidir. Ve biz yine onun hakkında hiçbir şey bilmeyiz. Bir insanın her şeydeki hedefi başkalarına görünmez (saklı) olmaktır ve bunun için de iki yöntem vardır: mutlak içe kapanıklık ve tam açıklık. Sonuncusu yazardır. Onun hakkında her şeyi biliriz ve hiçbir şey bilmeyiz. Bu yüzden de ölümünden sonra onun kim olduğunu saptamaya başlarız ısrarla (başkasının kâğıdına bakarkenki bastırılmaz açıklıkla yaparız bunu): mektuplar, hatıralar, tıbbi kayıtlar – ve başaramayız. O kadar açık, o kadar göz önünde yaşamış olan bu insan o kadar saklı, o kadar görünmez çıkar ki sırrını da mezara götürür.

Böyle olması için yazarların deha olmaları, grafoman olmaları gerekir – kristal gibi samimi ve temiz grafomanlar.

“Novellalar” defterinde on küçük karalama vardı. Hepsi de yazın cephede ve 1944 yılı sonbaharında yazılmıştı. En küçük olanı yüz sözcükten biraz fazlaydı, en büyük olanı da üç sayfadan fazla değildi.

İşte anlaşılan bütün bu seriye vesile olan novella - “Yalnızlık.” Kahraman (“Adam”) izin vakti şehre geliyor ve sevgilisine (“Kadın”) gidiyor, onun sevgisinden bir kez daha emin olmak için (umut beslemeyip çaba harcamadan). “Biliyorum – dedi hafifçe Kadın. Heyecanını dizginleyerek, ama yine sakın bir sesle, sanki söylediklerine önem vermiyormuş gibi devam etti Adam:

- Cepheden geldim – yine cepheye gideceğim.

Bunu söyledi ve odadan çıkıp gitti.”

Sonra bütün gün şehirde geziniyor, bütün gece köprüde duruyor... “Ancak öğle vakti, güneş göğün tepesine tırmandığı sırada, bir trene binip cepheye gitti.”

Çok yalnız yaşamıştı Mitya Amca! Onun bağımsızlığına daha da büyük saygıyla yaklaşacağız. İşte savaş yolunda bir yetim kızla karşılaşılıyor (“Gençkız”): “...ne ekmeğim, ne param var, tıpkı senin gibi herhalde, bir yakınım, bir akrabam da yok seni yanına alabilecek...” “Zavallı küçüğüm! - bu dümdüz yoldan yürüelim birlikte. Ne sağa, ne sola sapmayacağız... Hiçbir yere sapmayacağız, küçük kızkardeşim! - zaten ne dostumuz, ne evimiz var – küçük, bakır bir kapığımız bile yok.”

Küçük novella böyle devam eder, bu adamın kendini yaşama teslim ederken ne kuşkucu ne de sinik olduğuna tanıklık eder... Almanlara karşı nefreti o kadar içten ve yürektendir ki: “Bir göçmen kuş, bir aç hayvan bile bu pisliği gagalamaz ve parçalamaz” ya da “Cellat patronlarının verdiği işi yaparken bu alçak rezil pislik Alman ne düşünüyordu acaba?” Acıya olan duygudaşlığı da tartışmasız ve kişisellikten uzaktır: “Pencerenin yanında durmuş bu küllere bakıyorum – ve kalbim kanıyor.”

Bu da başkasıyla birlikte, karışmış: “...Bu daha da dikkatinizi çekiyor ve dimdik bakarken bunun işini yaparken kurşunla yaralanmış bir ‘Fritz’in olduğunu görüyorsunuz.

“Kabloları onarma pozunun doğallığı içindeki bu figür sizi sarsıyor, canlılığıyla çarpıyor ve son aşamada tiksinti ve derin nefret duygusu uyandırıyor.”

Etkileyici bir şey bu “son aşamada!” Ve biz Dickens’in gerçek bir asker olduğuna inanıyoruz. Yalnızlık onun kaderi, karşılıksız sevgi, sonsuz savaş, vatan acısı – onun otoportresini yapan ne çok temiz ve güçlü çizgi var! Duygusal ve romantik... ve neredeyse ilk kez bağışlıyor ve veda ediyoruz romantiğe – bunun için ancak kristal temizliği gerekirdi.

Dickens’in (amcanın) düzyazısı tartışmasız biçimde onu, onun düzyazıyı ifade ettiğinden çok ifade ediyor. Herhalde düzyazının ne çok ifade ettiğinden kuşkulanmamış... Ama bu haliyle bizim için iyi herhangi birinden daha iyi ve onu bize ifade ettiği için Düzyazıya minnettarız.

Temiz bir insan için temiz bir sayfa açılır.

İşte onun en uzun novellası.

TİPİ

Çok çok eskidendi – uzak gençlik günlerimde, bir gençkızı sevdiğim zamandı. Nastenka'ydı adı. Belki de öyle güzel ve iyi değildi, belki akıllı bile değildi başkaları gibi, ama onu seviyordum, bir delikanlının ateşli kalbi nasıl severse öyle. Delice, tutkuyla, heyecanla seviyordum – suç derecesinde seviyordum – ve o sırada hayallerimin bütün umutsuzluğunu, hamlelerimin bütün boşunalığını hissediyordum.

Yoksuldum, hatta çok yoksuldum – ve bu benim umutlarımı gerçekleştirmeme ve daha cesur ve kararlı olmama engel oluyordu. - Sonuçta, tutkuma ve onurlu niyetlerime gem vurmaya gücüm yetmedi, Nastenka'nın ayaklarına kapandım, onun elini ve kalbini istedim. Nastenka şaşırmadı, ürkmedi ve sarılmadı bana. Şöyle dedi sadece: “Babacığımıza gidin. Babacığım izin vermeden olmaz.”

Benim için çok zor olsa da, bunu yapmak zorundaydım.

Beklendiği gibi, reddedildim. Kuru, kesin bir red.

Delirmiş, güvenmişim – acıdan kendimi vurmaya hazırdım – ve birdenbire bir tesadüf ya da Kader çıktı karşıma, altın ışıklarıyla umut verdi ve başka bir yolda mutluluğu aramaya sevk etti.

Arkadaşım, okulda en iyi dostum, gelini “kaçırmayı” önerdi, ailesinin arzusunu çiğneyip gizlice evlenmeyi önerdi... Deli gibi tutundurn bu fikre, Nastenka'nın yanına koştum ve ona planını açıkladım. Nastenka korkunç ürktü, ellerimi itti, ama sonunda kabul etti ve hatta yapacağımız yolculukla ilgilendi.

Belirlenen gün ve saatte her şey hazırды. Üstü kapalı araba, bir çift güçlü at, güvenilir bir arabacı. İşte – Nastenka'yla arabada oturmuş şehrimizden 40-50 verst ötedeki bir köye gidiyoruz. Sessizce, keyifsiz gidiyoruz, o sırada kötü bir hava var, yolda tipi uğulduyor, yolları ve kavşakları kapatıyor. Kar yağıyor, rüzgâr... kısacası, fırtına patlak verdi, tipi, tanrının ışığı görünmez oldu.

Nastenka gerginleştii, dudaklarını ısıriyor, ama susuyor ve bir şey sormuyor. Öfkelenmemeye çalışıp oturuyorum, karşıma çıkan varlığın – vahşii hayvan, at – boğazına sarılma-ya hazırım, arabanın penceresini kırıp iğrenç tipiye ellerimle boğmaya hazırım.

Arabacıya sesleniyorum, küfürleşiyorum onunla, bağırişiyorum – ama atlar oldukları yerde duruyor, fırtına iyice artıyor, tipi izleri de, arabamı da örtüyor.

Bir köye, hiç tanımadığımız bir köye vardığımızda hava iyice kararmıştı. Tipi dinmişti. Kar yağmıyordu artık. Gökte ay belirmişti, büyük, ışıklı bir ay, gümüş bir ruble ya da yemek tabağı gibi.

Nastenka ağlıyor ve eve dönmek istiyordu. “Anneciğimi istiyorum, evimi istiyorum” diye inliyordu ikide bir ve ısrarla dönmek için yalvarıyordu.

Bense... gerçek acının teselli edilemeyeişini anladım, durumun onarılmazlığını – ve mutsuzluktan ezilmiştim, Kaderin acımasızlığıyla kandırılmışım – artık beni saran korku karşısında hiçbir şey yapamaz hale gelmişim.

Geceyarısına doğru güçlkle şehre vardık. Nastenka arabadan indi, benle vedalaşmadı bile.

O zamandan sonra onu bir daha görmedim. Bu kötü sonlanan maceranın hatırası bugüne dek silinmedi kalbimden, beni heyecanlandırıyor ve geçmişi yeniden yaşamaya zorluyor.

Gerçektenmiş gibi, şimdi bile Nastenka’yı arabada oturmuş haliyle görüyorum, bir kürke sarınmış ve sessizce ağlıyor. Mavi gözlerini görüyorum, sevimli yüzünün telaşlı halini – kırmızı, çocukça kaprisli dudaklarını sinirle titrerken görüyorum – aydınlık, kristal gibi gözyaşlarını görüyorum, koyu, sık kirpiklerinin arasından dökülüyor.

Çok oldu, çok zaman oldu, gençtim ve âşıktım – ve bütün genç ve âşık insanlar gibi, uçarı ve ateşli gençlik hamlelerim için af dilemeliydim. Ama af dilemedim ve hatta birinin göz-

lerinde merhamet aramadım. Şimdiyse çok yaşıyım, alışkanlıklarımı ve zevklerimi değiştiremem.

Ve bütün bunlar çok kederli, sevgili okurum.

Ve biz bu büyüye ne kadar kapıldıysak da, kendimizi tutamayıp her şey artık çok açık görünse bile, bir kısa roman daha aktarmaktan kendimizi alıkoymayacağız. Ama bunu okumak için başka şansınız olmayacak – ve bir tane daha aktarıyoruz... (Bu serideki son kısa roman: Hepsi gelişle başladı ve dönüşle sona erdi.)

AYNA

Uzun yıllar gezdikten ve insanın aylarca gidip de bir kişiyle, bir hayvanla bile karşılaşmadığı yabani yerlerde dolandıktan sonra insanların kıt ekonomileriyle, her zamanki yoksulluk ve pislikle yuvarlandığı küçük bir yere düştüm.

Beni misafir aldılar ve küçük bir eve yerleştirdiler, rahat ve sempatik göründü bana.

Tuhaf bir tesadüf eseri odada bir de şömine vardı – ve bu bende çok iyi bir his bıraktı. Sonunda dinlenip kendime çekidüzen verebilirdim!

Şömineyi yaktım ve ısınmaya başladım. Tatlı bir gevşeklik sardı beni. Hiçbir şey düşünmemeye, fikir yürütmemeye çalıştım – şöminenin başında oturmak çok hoştu, ama bir sürü imge canlandırıyordu hatıralarımı, kafama giriyor, solucanlar gibi kıvranıyordu ve biraz bozmaya başlamıştı sinirlerimi.

Geçmiş, dostlarımı, sevgili karımı hatırladım. Acı hayal kırıklığı, sonuçsuz umut, yalnızlık günlerini hatırladım...

Şimdi bütün bunlar ne kadar uzak, çok uzun zaman önce unutulmuş görünüyordu – ve yine de kalbim hâlâ çarpıyordu göğsümde, yaşanmışları yaşanmaya zorluyordu.

Evet, evet! Haklısın, zavallı, şaşkın kalbim. Ben hâlâ seviyorum o kadını – ve ne kadar yıl geçse de söndüremez duygularımı ve tutkularımı.

Ben hâlâ sevmek, hayal etmek, umut etmek istiyorum, hâlâ hasretini çekiyorum sevdiğim kadının elinin. Güzel arzular duymayacak kadar yaşlı da değilim – ve belki yol er ya da geç yaşam yoluna varacak, belki bahar nehri taşacak bir kıyıdan?..

Hayatta her şey değişir – zaman, insanlar, duygular. Belki benim ilk günden beri sevdiğim o kadın da beni gülüşü ve tatlılığıyla mutlu edecek.

Öylece oturdum şöminenin başında, geçmişi hatırlayıp eski günlerdeki gibi mutluluğu hayal ederek.

Birden duvarda bir ayna gördüm – aldım onu ve.. elim titredi. Yaşlı bir yüz, saçları ağarmış, uzun, kelleşmiş alnıyla, donuk, çökmüş gözleriyle bakıyordu bana.

Hayır, hayır! – bu benim yüzüm değil, ben değilim bu. İnanmadım, tanımadım – şiddetli değişimden etkilenmişim.

Acılı, kötücül bir gülüş çarpıttı ihtiyarın yüzünü ve beni kendime getirdi. Bir kahkaha attım – ve tiksinti ve nefretle fırlattım aynayı şömineye.

“Yansın her şey – yaldızlı çerçeve de, yaşlılık da, fantezi de!”

Soğumuş kahve dolu bardağı içtim ve yıllarca gezinip dolaşmanın ardından ilk kez yattım uyumaya sıcak, yumuşak yatakta.

Eğer Dickens (amca) dille Dilin onun temiz ruhunu ifade ettiği kadar çok bir şeyler ifade etmemiş olsaydı, Odoyevtsev Dede, hipotezimize göre, Dille bir şeyler ifade edebilirdi (onun içine bir şeyler saklayabilirdi), çünkü, bizim varsayımımıza göre, kendi içinde (temiz ruh yerine) deha özellikleri barındırıyordu. Kanıtlamaya çalıştım. İki yaşam, iki saygınlık, iki ölüm, iki düzyazı...

İş evraklarını karıştıran (çok fazla kalmamıştı geriye) Leva, merhumdan kalmış, kendine özgü bir elyazısıyla yazılmış bir metin buldu.

Bu daha yetişkin ve büyük Modest Odoyevtsev değildi (birkaç yıl sonra yetişkin olacaktı, “büyük” de bize göre, daha sonra...); notlar şahsi, günlüğe benzer bir karaktere sahipti – “kendi için”...

Fakat bu eserde günlüğe has dağınıklık yoktu, onda açıkça tasarının tamamlandığına tanıklık eden genel bir düzen vardı, ama bu tasarının ne olduğunu bu sayfalara bakarak söylemek için erkendi. Elyazmasına “İsrail Yolculuğu⁴ (Goy’un Notları)”⁵ denmişti ve değişen başlıklarla “Tanrı yok” ve “Tanrı var” bölümlerine ayrılmıştı. Ve yine: “Tanrı yok” ve “Tanrı var”... Altı yedi bölüm kalmıştı.

Bu tür elyazmalarının yayınlanma şansı yoktu, fakat Leva'nın hoşuna gitmişti dedesi yazdığı için onu... “kendisine.” Leva da ondan bir şeyleri kopyalamıştı, kendisine. İşte onun kopyalarından bir tane, “Tanrı Yok’tan” dediği bir tane:

“İşte vatanın röntgeni: acı çekecek bir şeyi olsa da, ondan acı çekmiyor. Fakat bizi nasıl yetiştirmeyi öğrendiler (daha da olacak!..): kesinlikle bir şeyin olmalı, bir şekilde tam da böyle olmalı, nasıl olduğu dışında bir şey bir şekilde olmalı. Neden mi yani? Nerede örnek? Kimsenin başaramadığı şeyi tam da senin başarman gerektiği fikri nereden geldi? Bizim, zaten gerçekten mutsuz olan insanımıza temelsiz bir yetersizlik duygusu veren, tam bir mutsuzluktur bu. Bu sahte idealler kalabalığını nereden aldın, bu kalabalık bizim sahiden mutsuz insanımıza temelsiz bir yetersizlik duygusunu veriyor (çünkü geçerli olması için bir zemin vardır...)? Bu bitmek bilmez Rus kaygısı Pisa kulesinin kaderi hakkında... Nasıl, fakat, böyle bir etki bırakmak için toplumsal yaşamı karıştırmalı! Başka ne yapmalı kesin olarak ona inanmak için? Azıcık bir yaşamın yokluğunda, bilince kategori ve ideallerin erişilebilirliğini sokmak, ruhu mutlak kavramların maddeselleşme olasılığıyla bunaltmak, bir şeye yeteneğin yerine bir şeye hakkı koymak – daha basit ne var? – yorgun evlilik birleşmesini “basit insani mutluluk” diye adlandırma hakkı... ve – işte hazır yeni insan! Fakat bu ne kadar yakın: sönmüş mutluluk kaşınıyor, ilk doğan yalan inliyor. “Ama mutluluk bu kadar

4 1913 yılında M.P. Odoyevtsev bir Ortadoğu seyahati yaptı.

5 “Goy” sözcüğü Leva'nın bildiği bir sözcük değildi, bahsettiğimiz diğer sözcükler de öyle. Ama “onları” artık öğrenmişti, bu da onda tek bir çağrışım uyandırmıştı: “Oy deli koy, cesur insan.”

mümkün, bu kadar yakındı...” Herhalde çok yakında “mutluluk” denince sadece bir an (şimdi, imdi, mutluluk... etimolojide ısrarcıyım!), kelebeğin çağı devam etmiyor, ekstrapolarize olmuyor, olmayacak. Onu önceden bildirelim, ama zaten artık sonsuz, saklanır. Kandırma içgüdüğü karmaşık değil – buna “yozlaşma” diyorlar. Hiç fark ettirmeden bir yıl uzunluğunda ıslak rüyaya yer bulabilirsin, böylesi fillerde bile yoktur... ve o sırada ancak koşulların tesadüfi ve kötücül bir daralmasının sana (çünkü bunun için doğmuş biri varsa sen olmalısın, değil mi?) bahsedilen etkiyi elde etmede engel olabileceği anlaşılır. Kaderinde bir gücenme olmaması için de (bir tek senin yazgında var, yani, bir tek sen başaramadın...), kadere karşı maddi, kaba bir tavır takınman gerekecek, bir önyargıya, nesnel olmayan bir etkene, basitçe tek bir sözcüğe tavır alır gibi. İşte öncelikle bir dile yeni bir yaklaşım sergilemen, onu yaşamsal bir serinin sonuna koymalı, “Başlangıçta Söz vardı...” – şairlere verilmeli, metaforlarla. Kısaca söylersek, bayağılık halkın sonsuz ve karşılıksız kullanımına verilmeli, bedavaya – toprak değildir bayağılık, tohum atmak gerekmez, kendi kendine tohum atar. Bayağılık – fakat bu kendi başına “elde etme” değildir, “elde edilene” yaklaşım, havaya ve suya yaklaşım bizde bayağı bir yaklaşımdır (yani onlar bedavadır). Doğa yasalarını büyük harfli İnsan (ya da yollar...) için hakaretimiz saymak; onun yerçekimiyle birlikte Doğayı yenmek... Soyut kategorilere karşı maddi yaklaşım sürdürmek, aynı zamanda gerçekliğe romantik bir bakış getirmek – işte Bayağılığın yöntemi. Temel çoktan konmuş, onun çatısının altında onunla mücadeleler yaşandı, “yeni hayatın” - “sevgili Çehov,” “karmaşık Gorki teorisi.”

Fakat bir şey sızlar, tam da yaşamın geçip gitmiş gibi... tam da bir yarıktan kaybolup gitmişsin gibi... senin bu asırda bir yararın yokmuş gibi... İşte budur Bayağılık.”

Tuhaf bir his – zaman! Ya bunu zaten yazmıştık, ya da biri zaten okumuştun... Aynen de Leva okumuştun. Oldu, oluyordu, oluverdi...

Ne anlamı var – neye yarar bildiysen, öğrendiysen, çoktan aşikâr olmuş bir şeyi? Pathos ne?.. Bu mutluluğu biz anlamayız... İsterse bağımsız olsun, isterse bizden önce olsun, isterse 1919 yılında olsun, isterse devrimden önce olsun hatta... Öncelik – işte bu etkilemez artık bizi.

Başka bir fikir hâkim olur bize: insanın başına gelen değişimler ne kadar yıkıcı olursa olsun, onun kişiliği, yani varsa, bütün bu sürede hep aynı kalır, hatta belki çarpılma, deformasyon açısından, onu saran bütün parametrelerin biçimsizleşmesi gelir. Sonraki dede, önceki dede – bizim için artık bunda fark yok: o – vardı, vardı – o.

Başka bir konu da – Leva. Bu parçada tam olarak neden hoşlandığını söylemek zor. Dede bunu yazdığı sırada 27 yaşındaydı; Leva bunu okuduğu sırada 27 yaşındaydı. Ama bu şimdi okunan şeyin tam da yazılan şey olduğu anlamına gelmez. Daha çok, tersi doğrudur. Çok büyük coşkuyla yeniden yazdı Leva bu metni. Mutlu bir kafa sallama güçlendirdi denemez. “Gorki” sözcüğünün karşısında Sic! yazılmış. Fakat tam da bu coşkunun hızı Leva’yı daha da ileri, “Tanrı var” bölümüne sürükledi:

“Tanrım! Nasıl bir sessizlikle cezalandırıldım! Karanlıkta, ıssızda, körlükte sürünüyorum ve hışırtı sesi duymuyorum. İşte kanıt çevrede hiçbir şey olmadığına. Sen yokken. Senin dışını aramak boşuna. Görünmeyen dünya senin yokluğunda. İlahi ceza, dünyanın Tanrı tarafından ödüllendirilmesi, senin çevrende var olmak...”

Vicdan konuştuğunda – dudak susar. Ne hakkında?..

“Hizmet ettiğim Tanrı mı İblis mi?”

Savaşırken savaştığım şeyin gerçekliğini kabul etmiyor muyum?

İlerlemeyle mücadele ederken, onun mekânizmasını mükemmelleştirerek ve keskinleştirerek ona hizmet etmiyor muyum?

İblisi kovduğum zaman, baştan çıkıyor muyum?

İnsanların bilgisine canlı dille erişemedikleri şeyi getirirken, fikirleri, belki de en soylu olanlarını hayata geçirirken ve birdenbire Tanrı’ya yararlı oluyormuşum gibi gelince – ilerle-

menin uşığı gibi olmuyor muyum, bir Yeni İsimlendirmeye Tüketme Sahasını genişletmiyor muyum? Ruhtan “kullanım ve yararı” çıkarınca, tüketicuyu aydınlatmamak daha iyi değil mi?

Yani yararlı mı Tanrı'ya yaptığım şey? Ya da Ondan çalıp satarak onu kullanıyor muyum?

Tanrı'ya mı, insanlara mı, kendime mi? Kendi tanrıma mı?

Yanıt: bir tek Tanrı için - “tüketim sahasını” genişletmez.

Ama biliyor muyum ben Ona neyin yararlı olduğunu? Bilebilir miyim? Bilebilir miyim neyin var olduğunu, neyin baştan çıkıp Ona yazıldığını?..”

İşte suskunluk duası.

Eğer insan yaratamazsa, örnek verebilir. Ama – Tanrım, boşver! – ben hazır değilim.

Tanrı! Bana sözcükler ver! Benim iri bir dil körlüğüm var. Haydi konuşur! Gözlerim karanlık, sanki uzun süre güneşe bakmış gibiyim. Öyle ıssız, öyle dilsiz benim kalbim, Tanrım! Gökyüzü gibi...”

Leva, anlaşılan, yorulmuştu kopyalamaktan. Harfleri tekdüzeleşti, sıkıcılaştı, heyecanını yitirdi. Tuhaf bir de tanınmak: birisi sensin, kime ne gerektiğini.... Kopyacı uyuya kaldı.

Ve bu Tanrı değil, Leva – duymayan.

Kusura bakmayın...

ZAMANIMIZIN KAHRAMANI

*Ve uzun zaman kıpırdamadan yatıp gözyaşlarını ve hiçkırıklarını
dizginlemeye çalışmadan acı acı ağladım; göğsüm patlayacak gibi geldi
bana; bütün kararlılığım, soğukkanlılığım duman gibi kayboldu. Ruhum
güçten düştü, aklım durdu ve eğer o sırada biri beni görmüş olsaydı
tiksintiyle başını çevirirdi.*

Lermontov, 1839

İkinci kısmın ismini boş, ayrı bir kaygıda, büyük harflerle yazdık ve irkil-dik: Rezalet bu... bu Lermontov... insan haddini bilmeli.

Evet, son yüz yılda kesinlikle teğmenlikten generalliğe yükseltildi ve ona seslenmek için ona denk bir rütbe, daha da aşağılardaki amiri gere-kir. Ve onun kuşku verici “Kahramanı” da bu yüz yıl boyunca görev basa-maklarını tırmanmıştır, ona yaklaşmak da kolay olmayabilir... Şimdiden işitiyorum: “Ama bu Peçorin! Peki ya siz, sorabilir miyim, kimsiniz?”

“Bizim kamuoyumuz o kadar genç ve safyürekli ki,” diye yazıyordu Lermontov önsözünde, “bir hikâyeyi sonunda bir ahlaki ders olmazsa, anlamaz.”

Ama bu önsözü baştan sona tekrar okuyun, buna değer; hatta tarihsel olarak bizimkine kıyasla daha uygun bir konumda olan metinle kıyas-lanma riskini alıyoruz. Fark etmez – tekrar okuyun. Yüz otuz yıl önce belirmiş olan şeyi (üstelik!) bizim zamanımızda reddedemeyiz.

Ama biz, siz okurken, burada gizlice ve telaşla kendimizi açıklamak ve haklı çıkarmak üzere bir şeyler yazalım...

Tuhaf, bu teleskopik, girdaplanan haklı çıkarma... Lermontov Peçorin’e Zamanımızın Kahramanı ünvanını vererek haklı çıkarmıştı kendini, ama biz – nasıl da geçti bir asır! - hem onun hem Lermontov’un karşısında onu alıntılamaaya cüret ettiğimiz için özür dileyeceğiz.

Ve kendimizi haklı çıkarmaya çalışırken, yine gazete ye rast geliyoruz.

Gazete bizi “hazır” başlıkların kullanılmış olması deneyimiyle des-tekliyor... Hemen her gazetede, edebiyat ya da sinema dünyasından ta-nıdığımız bir ismin imzasını taşıyan bir makale ya da deneme bulmak mümkün, bazen hafif değiştirilmiş ve kural olarak, makalenin içeriğiyle orijinalin içeriği örtüşmüyor. Ama sadece gazeteciler değil... Çağdaşımız olan yazarlarda da bu tür bir pratik görülüyor – ünlü eserlerin hafifçe değiştirilmiş isimleri – ama eski isim hemen tanınacak şekilde değişti-rilmişler ve bu şekilde, anlaşılan, yazar niyetlerinde yalnız olmadığını,

yanlış yönde olmadığını ortaya koyuyor, “zaman ilişkisi” kuruyor ve kendi çağdaşlığını vurguyu hafif çarpıtarak destekliyor (analoji ve tezat) ve böylece, kendi gücüne öncüllerinin sınanmış güçlerini de katıyor. Bu her zaman bir klasik olmuyor, bazen de çöksatar oluyor. Sözgelimi, bir bölgesel gazetede elimize “Kalkan ve Körük” adlı bir feuilleton geçti (o sırada dört bir yanda aynı ismi taşıyan romandan uyarlanmış Kalkan ve Kılıç filmi oynuyordu) – bir müdüre bir körük inşaatı için yardım etme konusu. Ya da işte başka bir karakteristik örnek verelim... Bir dergiyi açtık – işte “Yanından ayrılmayan otomobil” – kendi kendine çok benzin kullanmayan bir su otomobili yapmayı anlatıyor (yazar Hemingway okumuş, otomobil ona bir hediyeymiş).

Belki bunlar kadar eğlenceli olmayan, ama daha açık olan binlerce örnek verilebilir. Hatta bu konuda küçük, ama orijinal bir yapısalcı çalışma yapmak da mümkün...

Ama konu şu ki “Kılıç ve Körük” de bir alıntı, bir yeniden söyleme. Bu iş iyice ilginç bir hal alıyor: “Size barış değil kılıç getirmeye geldim,” fakat burada “kalkan” yok. Herhalde o sırada ünlü romanın yazarının aklında “Ya kalkanla gel ya da üzerinde kalkanın...” adlı, herkesin bildiği arya vardı – ama burada da “kılıç” yok... Fark etmez – bu bir yerlerden alıntı işte. Hemingway’ın ismi de bir alıntı, o da bizim okumadığımız bir Amerikalı şairden alıntı.

(Onda [Hemingway’de] genel olarak bütün isimler alıntıdır: Çanlar Kimin İçin Çalıyor, Varlık ve Yokluk, Güneş de Doğar.. - yani bu eski 19. yüzyıl epigrafları şimdi isim haline gelmiştir. Anna Karenina, Hemingway’ın dilinde, İntikamım ya da Gireceksiniz adını alabilirdi.)

Yani konuyla tanışıklık ne kadar azsa hitap o kadar büyük bir doğrudanlık taşıyor: “Hey sen!” yerine “Sayın bayım” gibi. Ve gazetede “Yaşama zamanı!” diye bir manşetle karşılaştığımız zaman, kesin olarak yazarın Eski Ahit’i değil, Remarque’ı ima ettiğini söyleyebiliriz.

Bizim neyi, ne zaman, nereden ve deyim yerindeyse, kaçınıcı elden bildiğimiz de ilginçtir...

Ve biz, ilerlemeden, duraksayalım... Bir süre önce Matta’ya göre İncil filmini seyretmiştik, Profesyonel görünüyordu – yönetmenler, oyuncular, senaristler, editörler. Ve işte görüşler ikiye ayrılmıştı: bazısı etkilenmişti filminden, bazısı “sevmişti, ama...” Böyle bir bölünme normal, ama o cephede de bu cephede de eşit sayıda insan olması ilginçti: akıllılar ve aptallar, zevk sahibi olanlar ve olmayanlar, sağcılar ve solcular, yaşlılar

ve gençler, heyecanlananlar ve ilgisiz kalanlar, samimi olanlar ve olmayanlar – yani hiçbir şekilde onların heyecan ve niyetlerini, her zaman “bu aptalın teki” ya da “bu domuzun teki” diye yapıldığı gibi, belli bir göstergeye bağlamak mümkün değildi – salonun genel yapısı her iki cephede de küçülmüş haliyle mevcuttu. Bu fenomeni sorgulamadan çıkıp gidecektik, ama heyecanlı taraftarlardan biri, heyecana kapılıp, filmin yararına bir şey gibi “Peki ya Dağdaki vaiz ne olacak?..” diye haykırmayıydı. O zaman bir şimşek çaktı ve birkaç denemeyle tahminimizin doğruluğunu onaylayabildik. Yanlarına yaklaşmış önce sorumuza dürüstçe yanıt vermeleri konusunda korkunç bir yemin ettirdik, sonra da sorduk: “Peki siz İncil’i okudunuz mu?” Ve şu çıktı ortaya: Tereddütsüz heyecan içinde olanlar İncil’i okumamıştı, okuyanlar da daha nesnel ve ciddi yaklaşıyordu. Basit bir soru-çıkartım geliyor akla, etki yaratan hangisi: İncil mi, film mi? Dürüst olanlar, kızarılarak kabul etti alıntıdan etkilendiklerini, dürüst olmayanlar da kızarmadan kabul etti. Yani, birçoğu ilk olarak onlara karanlıkta oturan bir birebir çevirmenin okuduğu İncil’den etkilenmişti.

Yani önemli olan şey kimin elinden geldiğidir. Fark etmez denemez.

Hatta bizim eğitimimizde bu tür alıntıların ne kadar yer tuttuğunu değerlendirmek de güçtür... Bazen okumuş insanlar bu sayede “İsa, Muhammed, Napoleon” (M. Gorki) gibi isimleri ya da Homeros, Aristophanes, Platon, Rabelais, Dante, Shakespeare, Rousseau, Pascal... isimlerini ve onların bir dizi “kanatlı” sözlerini bilir.

Ve bu romanın ismi de çalıntı. Bu da bir kurum, bir roman ismi değil! Bölümler için de levhalar var: Bakır Atlı, Zamanımızın Kahramanı, Babalar ve Oğullar, Ne Yapmalı? vb. tam da müfredata göre... Bir müze-roman turu....

Levhalar bize rehberlik ediyor, epigraflar hatırlatıyor...

Faina

..kötülük fikri insanın aklına onu gerçeklikte uygulamak istemediği sürece gelmez...

Odoyevtsev'lerden Leva Odoyevtsev'in hayatında, özel bir sarsıntı yaşanmamıştı – öylece akıp gidiyordu. Benzeterek söylersek, yaşamının ipliği...

Hatta korkutucu: şimdi daha önce anlattıklarımızı yeniden anlatmamız gerekiyor. Şeyden başlayacağız... Fakat, bu çok keyfi olacak. Doğumu ve ilk çocukluğu bırakalım, ilk kısımda en az on sayfa ayırmıştık buna – onları aynı anlamda bırakacağız: bir bakıma, ilk yıllar insan için hep aynı anlamda geçer. Bunlardan şunları vurgulayalım – ilklerin ilki olarak önce anneye aşk. Babanın, Dickens'in, dedenin yanından hızla geçip Faina'ya gelelim. Ergenlik hakkında bizde zaten şöyle bir his oluştu: ergenliği olmamıştı. Ve, Leva'nın hikâyesini ikinci kez anlatmaya başlayarak, onu (ergeni) yine bırakalım.

Ve onun sonundan başlayalım. Sanki Leva böyle şanslıymış gibi: yaş sınırlarını tarihsel sınırlar belirliyor. Doğumu da ölüme bir imaydı – ülkenin tarihindeki bütün tarihler, bütün dönüm noktaları. Ergenliği bırakınca, gençlikle başlarsak, yine bir tarihe denk geliyoruz. Bütün ilk kısmı belirleyen, bütün kahramanların vedalarını ve en önemlisi de dönüşlerini belirleyen tarih. Buradaysa – ilk aşkın tarihiyle nasıl başlamalı? - burada bu tarihi sebepsizce ana- cağız: 5 Mart 1953 günü malum kişi öldü.

Tarihsel esin perisinin (mermer, gözsüz..) keyifsiz kucaklayışından ne kadar kaçmak istesek de, okuldan ne kadar kaçmak istesek de – oraya bir saniyelğine de olsa, anlaşılan, gireceğiz, tam da bu unutulmaz günde...

Okulda ne kadar az ışık! Gün üç aydır uzuyor, ama her yer karanlık. Sabah erken vakit bile karanlık – işte, Leva'nın okul hakkında uzun süre hatırlayacağı şey bu. İşyerine sabah soğuşunda koşar-

ken bile bir kez daha hatırlayabilir Petro'yu: Kuzey Palmiyeliği'nden daha aptal ne olabilir?.. Canı cehenneme, ne palmiyesi!

Saat 9:00, koyu karanlık. Leva okulun müsamere salonunda bir matem sırasına sokuldu. İşte duruyor sırada, "üst sınıfta okuyan," tombul, pembe yanaklı bir çocuk, bas sesli bir görünümü var, ayartmacının hayali, ama ayartmacılar da kaybolmuştu o sıralar... işte duruyor. Tam olarak emin değil kendinden – kederinin çok derin olması gerekiyor... Tasvir etmek zor.

Gerçekten de zor. Zaten ikinci kısma başlarken kaçmak istediğimiz şey, tam da buydu... ve yine – oradayız! Geçmiş nasıl tasvir etmeli, eğer artık, belli ki, o zaman olanları biliyorsak – o zaman bilmiyorduk. Bu ölüme şimdi böyle bir önem veriyorum, sanki onu anlıyormuşuz gibi. Leva'nın bu ölümün onun için öncelikle cinsel özgürleşme olacağı konusunda en ufak fikri yoktu – bundan daha çılgın bir fikir hayal edilemezdi: Bahse girerim, tek bir kafadan bile geçmiş olamazdı. Hayatı boyunca biyografisinde de böyle olacak. Sanki kadınlar uzamda değil, zamanda ilerliyorlar: dışarıdan on altı yaşında, kimliği aldıktan sonra... Yani sonradan öğreniyor neyin önem kazanacağını: insanların kum tanesi gibi tarihsel sürecin buzkıranı tarafından sürüklendiklerini bilmemeleri mi, yoksa bu sürüklenme onlara yararlı olacakmış gibi geldiği için sürece aldırılmaları mı? Trajedi mi yoksa komedi mi? Ancak geriye bakarak fark edilir tarihsel Dönüş. Şimdinin teknesinde hiçbir şey hareket etmez – her şey tekneyle birlikte hareket eder. Mucize eseri canlanan bir sinek lambanın etrafında uçar...

Her şey dondu. Leva kasten bakmıyor sineğe. Duruyor ve bunun onun için ne kadar önemli olduğunu, o sırada bu sırada durmasının önemini bilmiyor. O anda onun babasının çalışma odasındaki tatlı okumalarının sona erdiğini bilmiyor, kapıyı açıp içeri girdiğini bilmiyor... Faina'nın. Tümüyle başka yaşıyor bu ölümü, hiç de özgürleşme olarak değil: çekiniyor. Kendi sarsıntısının yetersizliği yüzünden çekingen, acısının derin olmayışından. Korkuyor. Korkuyor bu yetersizliğin yüzünde görüldüğünden. Çünkü onu bütün diğer yüzlerde sarsan şey tam da bu kederin samimi ve derin olması. Müdürün gözlükleri yaşlarla kaplı. Kara bir kurdeleyle sarılmış portre – Leva biraz üzülüyor onun için: Bu portre artık cansız bir insanın portresi. Tuhaf bir duygu portrenin artık

yaşamıyor olması, çünkü yaşayanın kendisini kimse görmemişti. Leva portreden kaybolanın ne olduğunu anlamaya çalışıyordu: o değişmiş gibi geldi ona, oysa belli ki bir gecede değişemezdi... Leva yine sineğe bakmıyor.

Donmuş çam iğneleri kokuyor. Leva'ya edebiyat öğretmenini gömüyorlarmış gibi geliyor: neyse ki öğretmen liderden uzun yaşamamıştı, şimdi müdürü de bastırarak hıçkırıyor olurdu. Leva bu törenler hakkındaki hatıralara kapılıp gidiyor: yine çam iğneleri kokmuştu, yine sağa, tabutun durduğu yere bakmıştı... Leva sağa bakma riskini alıyor – tabutu göremiyor. Şaşırıp kendine geliyor: pembe ve iyi yüzüne kederli bir bulut yerleştirmeye çalışıyor. Bir şehvet düşkünü gibi keder yaşamaya çaballıyor – ve yapamıyor.

(Hayır, bilmiyor, aynı şekilde bilmeyen ve tam da bu yüzden kederlerinin derinlerine gömülmüş olan diğerlerinden farklı... hayır, ölenin gerçek yüzünü bilmiyor: ailesi onu kutsamamayı başardı. Yani onun ilgisizliğinin türü kesinlikle kendine özgü ve Leva için anlaşılabilir bir şey: Leva asla kuşkulanmadı bu dehanın tanrısal doğasından – ve fakat, işte, duruyor ve hiçbir şey hissetmediğinden başka bir şey hissetmiyor... Bu kendine özgü bir Leva hali.)

Garik Pokoynov kadar, sınıfın en yakışıklı ve en aptal delikanlısı kadar güçlü bir şekilde kederlenemiyor. Pokoynov'un uzun, kıvrık kırıpkirpiklerinden gözyaşları nasıl da süzülüyor! Ne kadar hoş...

Bütün ülke donmuş beş dakikalık saygıyla... Leva ilk dersin – fizik dersi, hazırlanmadığı bir sınav vardı ve ders vakti geçtikçe, sınav olmayacağı anlaşıldıkça arsız bir sevinç hissediyor... Kendisini bu bayağı tatsız fikre kapılmış yakalayınca çok utanıyor. Bütün bu derin hislere kapılmaya yetenekli insanların arasında bir tek kendisinin bu kadar ucuz bir tür olduğunu düşünüyor. Şu anda fikirleri herkese görünür olsaydı... nasıl da yüz çevirirlerdi ona, nasıl ayıplarlardı, nasıl bir tiksintiyle bakarlardı. Ama toplumun gelişmesi o aşamaya gelmedi henüz ve Leva o sırada bu geri kalmış insani özellik için, yani alnında hiçbir şey yazmadığı için minnettar. Sadece bir tek iğrenç fizik öğretmeni, o bön köylü, kısa boylu adam... Bir tek onun yüzünde – odun işte! – ıslaklıktan başka bir şey yazmıyordu. “Eminim sınav iptal olduğu için üzülüyor...” diye düşünüyor Leva hınçla.

Fizik öğretmeni Leva'nın bakışlarına dayanamadı ve belli etme-

den salondan çıkmaya çalıştı. O sırada her şey bir şekilde sona erdi, müdürün sonsuza dek eğitim alma yemininin görkemli sözleri yankılandı... sesi titriyordu, o sırada Pokoynov gibi kıpkırmızıydı, o da sonunda göğsünden yükselen hıçkırıkları bastıramamıştı. Sinek biraz matematikçinin kelinde durdu, adam onu kovmak için yersiz bir jest yapmaya korkuyordu. Sinek uçtu... Herkes, aşırı dolu kaplar gibi ruhlarındaki kederi dökmekten korkarak, sınıflarına dağıldı.

Tek kelime konuşmadan sınıflara girdiler, acılarını dağıtmadılar, sessizce oturdular sıralara, kapakları çarpmadılar. Pokoynov sıradışı yakışıklı yüzünü ellerinin arasına gömdü. Birçok kişi bu poza girdi. On yıldır sınıfta böyle sessizlik olmamıştı. Sinek olsa vizitisi duyulurdu. Ama o da salonda kalmıştı...

Bu arada sınav geçip gitmişti... Hatta bir yerde Leva en derin acının artık ifade biçimi bulamadığını, onun bazen en korkunç davranış ve hislerle karıştığını okumuştusu... Eğer öyleyse, onda da... bu tür gözlemlerin sahiciliğinden kuşkulandı. Kendi duygusuzluğunu da böyle yorumlamak isterdi, herkes gibi olmak, bir canavar olmamak için, ama dürüst olmak gerekirse, o sırada böyle yorumlayamıyordu halini. Pokoynov da erişilmez bir ideal gibiydi, yakışıklılığı o kadar haklı ve yüzeysellikten uzak görünüyordu ki... Leva utanmıştı.

Herkes tıpkı Leva gibi düşünüyor olamazdı: onun ölmesinin sınavın iptal olmasını sağladığını düşünüyor olamazlardı, değil mi?.. Kendini cezalandıran Leva'nın başkaları hakkında veremeyeceği bir yargıydı bu. Diğerleri basitçe o tür, sınav gibi ıvır zıvırları unutturlardı ölüm karşısında... Tam da bu yüzden, hepsi, bir olarak kederle oturuyordu sınıflarında, fizik odasına gitmiyorlardı... Hepsi, bir olmuştu – ve bir de Leva vardı. Halkın acısının bu doğal halinin ortasında bu kadar kendini dinleyen Leva yalnızdı...

Leva, elbette, hepsinin de belli bir hesap yaptığını düşünemezdi. “Yani biri, ikisi...” diye düşündü Leva dedektif mantığıyla. “Hepsi birden aynı yapmacığı yapamaz ya?..”

Yani bu ölüm hep şimdiki gibi anlaşılamazdı. Ama bütün hayatları boyunca kederli sınıfta böyle oturmayacaklardı. Zaten pencerenin ötesi aydınlıktı... Bu dünya olayına ne şu, ne bu anlamı vermeye çalışmayalım. Leva'yı kendi içtenliği konusunda şaşkınlığıyla başbaşa bırakalım. Tarihe iyi yaklaşmak daha önemli – insani

küçümsemeyle: ben o sırada aldırıyordum tarihe, onun hareketlerine – onun ayağındaki eklemi hatırlıyorum, beni ezdiği zaman hissetmişim.

Elbette, herkesin, hiçbir anlaşma yapmadan, aynı biçimde düşünmüş olabileceğini düşünmek mümkün. Ama o zaman toplum ne olur? Leva'nın toplumun kolektif bir samimiyetsizlik olduğunu düşünmesi için daha erken.

Üstelik bir dakika sonra sınıfa sinir küpü gibi fizikçi girecek: ne diye fizik odasına gitmiyorlar?.. “Ne yapalım ölmüşse!..” - diye patlayacak bu kaba saba, kıt akıllı adam. Herkes nasıl da huzursuz olacak! Leva zar zor tutacak budalaca, sarsıcı, durup dururken gelen gülüşünü: sınav iptal. Adam bilmiyor bunun ona karşı Tarihin attığı kahkaha olduğunu, yani eğer varsa. Bilmiyor okul yılları boyunca fizikçiye karşı duyduğu nefreti bir gün sıcak bir havayla hatırlayacağını, düşüncesinin idolü ve hâkimi olan müdürüyse ürpererek hatırlayacağını. Fizikçi de sonunda kendine bahçeli ve bostanlı bir ev bulacağını kendine, müdür Pedagojik Bilimler Akademisi başkan yardımcısı olacağını bilmiyor, Pokoynov komsomoluktan Rus idea'sına varacağını bilmiyor, Leva kapının ardından Faina'nın geçtiğini bilmiyor... Kimse bizim şimdi bildiğimiz şeylerden hiçbirini bilmiyor.

Yani her şeyi bilen tonu değiştirip Leva'nın sönük restorasyonuna devam edelim. Geçmişin rahat ve ihtişamlı harabelerinin yerine şimdinin samandan ve rüzgârlı barakasına alışmaya çalışalım. Anlatıdaki sert değişime hazırlanalım: Leva'nın seyreltilmiş, kör dünyasına, bir zamanlar olduğu haline düşeceğiz...

Burada yüzük hikâyesini anlatmamak olmaz. Simgе olarak bile olsa çok karakteristik bir hikâye.

Leva konusunun ağırlığı kolayca yüzükler üzerinden dönebilir, bir bakıma bir halat ya da uyuyan bir yılan oluşturur. Ve eğer öykü Leva'nın ipliğinin ölçülü bir şekilde tanrısal bir elden dokunduğu gibi güzel bir ifadeyle başladıysa, o zaman herhangi bir anda bu tanrısal varlık, bize öyle geliyor ki, Leva'nın ipliğinin düğümsüz ve kesiksiz, ölçülü ve tekdüze bir şekilde akıp gitmesinden ya yoruldu, ya basitçe sıkıldı ve yumak sanki elinden düştü ve iplik çözümlere hayali bir zeminde yüzükler çizmeye başladı, nine uyuya ka-

Linca kedinin yumakla oynamaya başladığı çocuk resimlerindeki gibi düğümler çize çize yuvarlandı. Tabii, kedi yok. Ama Leva onun yerine kolayca ilk ve ebedi aşkını ya da dostu-düşmanı Mitişatyev'i, Leva'ya karşı koyan kendine özgü bir gücü cisimlendiren toplu bir imge yerine koyabilir.

Bir neden daha var yüzük için, çünkü burada üçgenin içinde üç kenarı da elele tutuşup dönmeye başlamış gibiydi, yeri ayaklarıyla doğal olmayan bir mutlulukla dövüyorlardı ve bir çember oluşturmuşlardı, biri bir başkasına bir çirkinlik yapmaya kalkarsa, o hemen bunu üçüncüye aktarıyor, o da ilkinde iade ediyordu ve sonunda her şey iğnesi takılmış bir plak gibi aynı yerde kalıyordu, ve herhalde, belleği kaynağa döndürmeye çalışırken, biri ilkinin başladığı ya da başlamadığı şeyi onaylayabilirdi, ama bu da artık aynı zamanda başlamışlar gibi görünürdü, bu da daha iyiydi çünkü eşitlik vardı, ve kimse diğerlerinden daha iyi değildi, kimse de güvenmezdi, çünkü en azından Leva kendi kendine yönelik eril bakışında kazanmış olurdu.

Bu hikâye ne kadar naif olsa da, hem ilklerin en güçlüsü ya da Leva üzerinde etki bırakan mekânizmanın, yani Leva'nın aşırı hızlı ve rahat bir şekilde iktidarına girmesine yol açan mekânizmanın ilk ifadelerinin en güçlüsü ya da en güçlülerinin ilkiydi, hem de ayrıca bir etki yaşayanın artık yaralı olduğunu, onun nefret ettiği o aynı mekânizmanın olacağını, yani konuya, duruma, gidişata göre incinmek, üzölmek ya da yenilmekle kalmamış, insanın hastalıktan yıkılması gibi gerçekten yıkılmış olanın nasıl olacağını gösterdiği için daha da karakteristiktir.

Sonra, bu hikâye ilk kaynak olma iddiası taşımadan, basitçe saymayı başlatır, önem açısından değilse de sıra açısından 1 Numara'dır. Eğer o sırada Leva'nın hakkında hiçbir şey bilmediği, ama yine de bir şekilde var olan, Leva'nın, içeriğini fark etmeden, ölümcül olmayan, ama yine de zehirlemese bile en azından daha sonra zehirlenme eğilimi yaratan, bir organizmanın kendini belli etmeyen belli belirsiz bir predispozisyonunun farkına varmadan nefes aldığı havada bir bulut gibi olan şeyleri dışlarsak... Yani işte, eğer Leva'nın genel olarak haberdar olmadığı bu bilmeceyi dışlarsak, yüzük hikâyesi, gerçekten de, 1 Numara olur, eğer sıraya göre sayarsak.

Bu yüzük dizisi öykü boyunca uzayıp gidecek, Leva'nın yaşamının belli bir parçasını yansıtacaktır, yani tam da tanrısal varlık uyuya kalıp da elinden düşen ip yüzükler yuvarlanmaya başlayınca, en üstteki bir öncekinin üstüne yayılacak, öyle ki daha öncekilerin üstüne hepsi birden yığılınca, ilk yüzüğün üzerinde olacaklar. Ve geriye sadece birdenbire bir şeyin bu varlığı yana devireceğini, onun uyanıp elinden kaçan ipi toplayacağını umut etmek kalıyor.

Bu hikâye gerçekten bir yüzük, çok sıradan bir düğün yüzüğü hakkında (bir dedektifin diyeceği gibi, "sarı metalden" bir yüzük hakkında), Faina'nın parmağında taşıdığı yuvarlak, içi boş bir küçük yüzük hakkında.

Sadece yüzük hakkında.

Ona da, olgunluk diploması için yapılan son sınava girdikleri sınıftan çıkarak, sonra da bu son sınavın notlarını ilan ettikleri sınıftan çıkarak hepsinin birden birer sigara yaktığı yerde başlamak gerekiyor. Yani Leva bütün sınıfın sigara içtiğini tahmin bile etmiyordu. Anlaşılan, herkesin sigara içmesi için bir anlaşma bile vardı, sadece Leva, bir tesadüf eseri, bu anlaşmadan haberdar değildi. Hepsi paketini çıkarıp sigarasını yaktı, büyük kısmı beceriksizce yaktı. Mitişatyev salladı Sever paketini ve Leva'ya uzattı. Leva'da bir sigara aldı.

Bu sınav "SSCB Tarihi" sınavıydı ve Leva beş aldı; Mitişatyev ise, güçlü sınıflarında bir tek o, üç aldı, çünkü o sırada tarihe düşkündü ve bütün sınav dönemini eski Solovyev ve Karamzin'i okuyarak geçirmişti, *Kısa Ders*'i okumayı başaramamıştı, bu yüzden de sadece üçüncü soruların yanıtını biliyordu, onları da gerekenin tam tersi şekilde biliyordu; Leva'ysa sadece *Kısa Ders*'i okumuştı, üçüncü soruyu ona hiç sormadılar. Böylece, Mitişatyev'e karşı saklı bir zafer yaşayan Leva da sigarayı aldı ve ilk nefeste öksürmemeyi başardığı zaman, bir baş dönmesiyle birlikte, gurur da kapladı onu, ve o sırada birdenbire sonunda okuldan mezun olduğunu hissetti.

Onun belleğinde hayatı boyunca ilk duman duygusuyla okulun sona ermesi içiçe böyle geçti. Her şey yüzmeye başladı gözlerinin önünde ve birdenbire sıradışı bir hafiflik hissetti ve ona güneşli, engebeli okul avlusunu yürüyerek değil, uçarak geçmiş ve caddede Mitişatyev'in yanında gözlerini açmış gibi geldi. "İçelim," dedi Mi-

tişatyev, aldığı üçten canı sikkindi. “Tabii, neden olmasın,” dedi hiç içki içmemiş olan Leva mutlulukla ve şaşırıldı. Sanki ilk kez açık alana çıkmıştı ve bir anda dört bir yandan rüzgâra bırakmıştı kendini.

Mitişatyev o sırada Leva'nın ikisine ısmarlamasını ayarladı, çünkü Leva'nın parası vardı, Mitişatyev'in yoktu. “Gerçek kadınlar olacak,” dedi, “Fransız kadınlar.” “Ne demek Fransız?..” diye kıkırdedi Leva. “Yabancı diller enstitüsünden öğrenciler.” Ama “öğrenciler” Leva'nın kulağında “vericiler” gibi yankılandı. Hatta bir tanesi, Mitişatyev'in dediğine göre, evliydi...

Leva artık Mitişatyev'e ona sonsuza dek borçlandığından çok daha fazla para borç veriyordu. Çünkü bütün bunlar Leva için, doğal olarak, sıradışı biçimde ilgi çekiciydi ve bunların hiçbirini bilmiyordu, bu sorularla, Leva'dan çok daha erken ilgilenmeye başlamış olan Mitişatyev'se, daha önce Leva'ya hiç böyle teklifler yapmamıştı, Leva'nın imalarını ve nadir ve ürkek sorgulamalarını da sırtarak geçiştirmiş, onu gücendirmiş, feda etmeye artık hazır olduğu erdemle yalnız bırakmıştı...

Şimdi – her şey başka türlü olmuştu. Akşam buluşmaya sözleştiler, ve Mitişatyev'in sigarasından bir tane daha içen Leva eve gitti, eve gitmedi, bu kez uçtu, sanki birdenbire eve doğru esmeye başlamış olan bir rüzgârla taşınır gibi...

Bütün gün temizlendi ve tıraş oldu, ve sözleşilen vakte bir saat kala, ortalıkta döneniyor, pufluyor, yeni satın alınmış sigaraları pufluyordu ve bir ve aynı bölgede Mitişatyev telaşsızca gelinceye kadar yüz kere dönmeyi başardı.

Issız denebilecek odada üç kız belirdi – geçici olarak adlandırılalım: siyah, solgun ve mavi. Rusça konuşuyorlardı (Leva onların sadece Fransızca konuşacaklarını sanmıştı – o konuda ışıldayabilirdi, çünkü anne babasının çabasıyla, bu dile kendine özgü bir şekilde hâkimdi). Vakit öyle böyle dolu geçiyordu, bu arada Mitişatyev de onlara selam veriyor, Leva'yla tanıştıyordu, Leva alışık olmadığı elleri sıkıyor ve bakışlarını kaçırıyordu; sonra şişeleri, Leva'nın duyduğu kadarıyla kadınların sevdiği, şimdiyse Leva'ya kendisi satın almış olduğu halde saçma gelen iki “Muskata”yı çıkardı; zaman boşaldı ve o birdenbire utandı.

Mitişatyev de o sırada onu kendi başına bırakmıştı, bir köşede

siyah ve solgun kızla sohbet etmeye çekilmişti hemen. Leva hiçbir hamle yapmadı, çekindiği için konuşmaya gücü yoktu ve o sırada kendini üç kızdan sadece birini seçmek gerekiyor diye haklı çıkar-maya çalıştı, ama Mitışetyev'ininki olmayacaktı. "Hangisi evliydi!" diye tahmin etmeye çalıştı Leva... Bu arada Leva'ya mavi olan ayrılmış gibi olmuştu: Kız da, tıpkı onun gibi, biraz uzak duruyordu. Leva içindeki hiçbir şeyi görmeden bir dergiyi karıştırdı, arasına kendi mavisine baktı. Kız gerçekten de maviydi, elbisesi de saçları da o tondaydı. Solgun olan – evsahibesi – sürekli gidip geliyordu...

Aslında Leva seçmemişti birini: Hepsisi de onun için birbirinin aynıydı, farklı tonlarda olsalar bile. Ya da kararsızlığı ve ürkekliliği onu üçünden birini seçmemeye ve somut olarak onunla ilgilenme-meye sürüklüyordu... Artık içgüdüsel olarak mavi olanı beğenmek için çaba harcamaya başlamıştı ve biraz biraz başardı bunu, onda diğerlerinden farklar ve üstünlükler buldu. Ama bu sırada Mitışat-yev her şeyi bozdu: Belli etmeden grubundan ayrıldı, birdenbire Leva'nın mavisine konuşmaya başladı (Leva şaşırıldı).

Siyah dolanmaya başladı: "İyi de niye içmiyoruz? Faina nerede? Daha çok bekleyecek miyiz onu!"

"Hangisi Faina?" diye düşündü Leva yavaş yavaş. "Neden onu bekleyelim herkes buradayken..." O sırada kapı açıldı ve odaya, ıslak saçlarını geri savurarak kesinlikle yeni bir kız girdi... Üstelik bir kız değil – bir kadın! - Leva'nın bakış açısına göre, bu kelime-nin tam anlamıyla. Evet, bu bir kadındı – öylece girdi içeri. Leva farkında olmadan hızlı adımlarla geçti odayı, o sırada kız kapıdan üç adım kadar uzaklaşmayı başarmıştı ve kızın karşısında heykel gibi, hafifçe ağzını aralayıp "Oh!" der gibi durdu. Faina – çünkü ismi buydu ve kesinlikle o evliydi, bunda herhangi bir kuşkuya yer yoktu – Faina, sanki yolunu bir şey engellediği için bakarmış gibi bakışlarını karşısında donup kalmış Leva'ya çevirdi ve san-ki Leva'yla aynı şaşkınlık yüzünden gülümsermiş gibi "Oh!" dedi, öyle dedi ki, Leva bu seste onayı duyabiliyordu, o da duymuştu. "Faina," dedi güçlü, Leva'yı bir anda yakalayan bir sesle ve ona elini uzattı; Leva bu elde hem uysallık hem güven hissetti aynı anda, soğukkanlı, zarif – sırtından tatlı bir ürperti geçti bu el sıkışması yüzünden. Elini hâlâ elinde tutuyordu ki seslendiğini duydu: "Peki sizin adınız ne?" "Evet, evet..." dedi telaşla eli bırakıp ve sanki ha-

tırlarmış gibi “Leva, Leva benim adım,” dedi sanki kendini de buna inandırmaya çalışıyormuş gibi.

Genel olarak, bu ilk bakışta ve oracıkta aşkı. Leva şarabın nasıl içildiğini, masanın bir yana çekildiğini, pikabın kendi kendine çaldığını, Mitişatyev’in solgun evsahibesıyla dansettiğini fark etmedi bile. Dans etmeyi bilmeyen ama Fransızca konuşabilen Leva, Faina’yla Rusça ifadeleri Fransızcalarıyla karıştırarak konuştu, ki kız bir uzman olduğundan onun telaffuzuna hakkını vermeden edemedi. Utanmıyordu. Duvarın yanına yerleşmişlerdi, iki yatak arasındaki bir aralığa, nikel kaplama yatak başlıklarını tutunma yeri gibi tutuyorlardı, ve bu otobüsle bir yerlere gidiyorlardı, uzaklara, ve yolcu yoktu... Onların kısmı çok sıkıştı, Faina’nın eline küçük nikel bir şerit – yüzük kalıymıştı – Leva bu yakınlıktan nefessiz kalmıştı, bu yüzüğü sıktı ve parmakları güzelce beyazlaştı. Mitişatyev siyahla da dans ediyordu. Mavi Leva’ya doğru geldi ve rahatça elini uzattı, onu çembere çekti. “Hayır,” diye biraz da kötücül konuştu Leva. Kız yarı küçümser bir tavırla silkti omuzlarını ve gitti.

Mitişatyev maviyle dans ederek Leva’ya doğru yaklaştı. Sanki gitgide daha çok dönerek ve hatta delirmiş gibi dans ediyordu, ama Leva, Mitişatyev bunu genel olarak çok iyi yapsa da, bu çılgınlığa inanmadı. O sırada, Leva’ya göre, bu bilinçsiz kasılmadaki zorlama aşırı görünür haldeydi, o kadar aşırıydı ki Mitişatyev’in doğasının çılgınlığını dile getiriyordu. Leva’ysa, Mitişatyev’in tersine, hafif ve yapmacıksız konuşuyordu – ona öyle geliyordu. Faina susuyordu daha çok, hafifçe başını sallıyordu, fakat çok incelikle, zekice ve uyumla sallıyordu, o yüzden Leva onun dikkat çekici aklına gitgide daha çok inanıyordu, ve onun erdemlerinin hazinesi, Leva’nın fikrine göre, değerlendirilmesi imkânsız derecede çoktu ve bu kadına tümüyle bağışlanmıştı. Üstelik az konuşsa da, Faina, bir şekilde Leva’ya beceriksiz gevezeliğinden dolayı rahatsızlık duyduğunu hissettirmemeyi başarmıştı ve onun hassas ve taktik bilir olması yüzünden, Leva ona daha da minnettardı ve böyle bir şey artık mümkün olsaydı daha da güçlü âşık olacaktı.

Maviyle dansını bitiren Mitişatyev Faina’ya doğru geldi ve hafif kızarak tanışmaya çalıştı, aşırı kuru yaptı bunu, az önce tamamlanan dansın çılgınlığıyla tam bir tezat içindeydi. Leva çılgın Mitişatyev’in, anlaşılan, onu tanımıyor olmasına biraz şaşırды ve

ona karşı belli bir üstünlük hissetti. Tanıştıktan sonra, Mitişatyev Faina'yı bir sonraki dansa davet etti, Leva da ona öyle bir öfkeyle baktı ki, Mitişatyev onunla tek bir dans yaptıktan sonra, kulağına Leva'yı rahatsız ederek özel bir şeyler fısıldadı, ama her koşulda bir daha dansa davet etmedi, onu tümüyle Leva'ya bıraktı.

Bu arada neşe durulmuştu; siyah çıkıp gitmişti, solgun evsahibi de durmadan, gereksin gerekmesin, bir şey söylemek ister gibi, odaya girip çıkıyordu. Yine de, Faina o gün evsahibinin yanında kalacaktı ve hiçbir yere gitmeye de niyeti yoktu, Leva'nınsa gitme vakti çoktan gelmişti, Mitişatyev asık suratla, yağmurluğunu giyerek ona ima etmişti bunu, ve Leva'nın bütün akşam tasarladığı o kararlı hareketlere, yani Faina'yla bir daha görüşmeyi güvenceye almak, böylece onun kendisinden uzaklaşmasına fırsat vermemesini sağlamak için vakti kalmamıştı (çünkü tuhaf bir his gelmişti üzerine: sanki kız bir zamanlar ondan kaçıp gitmişti, sanki onu tanıyordu eskiden) – bu hiç de düşünülmemiş hareketlere hiç vakit kalmamıştı. Ve o, telaşla, gözlerini kapatıp yerinden fırlar gibi, sağa sola bakmadan (aslında bunu düzgün şekilde yapmak istiyordu) Faina'ya bir restorana gitmeyi teklif etti. Leva kendi cesaretine şaşırıp ve reddedip hatta öfkelenmesini bekleyerek yutkundu. Ama Faina şaşırtıcı bir kolaylıkla, hemen, sanki bunda sıradışı bir şey yokmuş gibi kabul etti; bu Leva için beklenmedik bir şeydi, ve o zaman cesareti onun için havada asılı kaldı. “Ama kaçta?” diye sordu Faina ve ses tonu meşgul çınladı. “Tabii yarın!” dedi heyecanla Leva. “Hayır, ama sonraki gün olur,” dedi Faina. Sonraki gün, akşam sekizde buluşmaya sözleştiler.

Leva kesinlikle uçar gibi eve yollandı. Mitişatyev başka bir yöne gidiyordu, maviyle. Leva maviyle gitmesine hayret etmişti (nedenle Mitişatyev siyahla gidecek sanmıştı), şaşırıp ve hemen unuttu. Çünkü kalbiyle birlikte tir tir havalanarak, uçup alçalarak, bir anda kendini evde buluvermiş ve uyuyan anne babasını uyandırmamak için kilidi sessizce açmıştı. Ve etrafındaki her şey tuhaf titrek, nereden geldiği belli olmayan bir ışıkla ışıldıyordu, çünkü holdeki lamba yanmıyordu...

Leva sonraki günü nasıl bekledi, bu dipsiz zamanı aşmak için gücü nereden buldu, buna ancak şaşılır – ama işte en gösterişli restoranda

(Faina seçmişti), cumhuriyetlerin birinden gelen iki dolandırıcıyla aynı masada oturmuş Faina'yla, özellikle de Fransızca konuşuyordu, çünkü konuşması (biraz içmişlerdi) yabancıları ilgilendirmeyen türdendi, ve Leva gitgide ateşleniyordu, çünkü Faina'nın sessiz ve bu yüzden de daha da kibar olan baş sallayışına ve bakışlarına bakarak anlaşıldığı kadarıyla, her şey yolunda gidiyordu.

Kapanış vaktine kadar oturdular, zaten sadece bir tek onlar kalmışlardı salonda, masada oturan - Leva da daha ötesini göremiyordu: her yer sis içindeydi. Leva'nın masalarına özen gösterdiğine inanması yüzünden büyük sempati hissettiği sevimli kadın garson, duvarın yanında durmuş anacıl değilse sevecen bir bakışla onlara doğru bakıyordu... Leva'nın keyfi yerindeydi, her şey heyecanlandırdıyordu onu: göz göze geldiler ve o zaman iyice dikleşerek daha yüksek sesle konuşmaya başladı... Faina dinliyordu onu, bakışları yerdedi, ince parmağındaki evlilik yüzüğünü döndürüyordu.

O sırada çok simgesel bir sahne yaşandı, Leva'yı kesin bir heyecanla dolduran bir sahne. Garson kadın yanına geldi ve defterini çıkartarak "Siz, yeni evlendiniz herhalde?" dedi.

Leva kızardı telaşla. Faina'ysa birdenbire rahatça, tıpkı onunla restorana gitmeyi kabul etmesi gibi rahatça, "Evet" dedi. O zaman Leva da sersemleyip öksürerek, "Evet, evet," dedi. "Hemen belli oluyor," dedi garson, "bugünün en güzel çifti... Çok oldu mu evleneli?" Leva kaygıyla baktı Faina'ya. "Yarım yıl," dedi o. "Ve üç gün," diye sevinçle şaka yaptı Leva ve o sırada kendinden çok rahatsız oldu. "Hemen belli oluyor," dedi garson, "mutlu bir evlilik olduğu. Artık nadir böylesi." "Evet..." diye beceriksizce iç çekti Leva. "Neyse, biraz daha oturacak mısınız? Belki beş dakika daha olabilir..." dedi anlayışlı bir şekilde ve defterini cebine koydu. Masadan uzaklaşırken sordu: "Ailenizin yanında mı oturuyorsunuz?" - "Ailemizle," dedi güvenle Leva. O sırada Faina Leva'yı şaşırtarak kadını geri çağırıyor ve kulağına bir şeyler fısıldadı. Garson Leva'ya kısa ve neşeli bir bakış attı ve fısıltıyla yanıt verdi. Leva terbiyeli şekilde yasladı sırtını sandalyeye ve sanki duymamış gibi yana baktı, ama zorlarsa da bir şey duymamıştı. Ama aralarında yaşanan bir başka, Leva'nın erişemediği o anlayış kaygılandırdı Leva'yı: "Biz" gibiydi garsonla Faina - sonra bu tuhaf gülüş, sonra garsonun hakkında konuştukları şeye yönelik bir gülüşle uzaklaşması ve son bakışma - bütün

bunlarda Leva dünyevi ve temiz olmayan bir Şeyler hissetti, ama elinden geldiğince unutmaya çalıştı bunu. Garson bir süre sonra döndü ve getirdiği küçük bir paketi Faina'ya verdi. O sırada hesabı dediler, Leva bolca bahŐŐ bıraktı ve suratını ekŐitti, çünkü kendisini sinema bileti karşılığında bahŐŐi hesaplar ken yakalamıştı.

Ama sonra genel olarak mucize yaşandı: Bu yürüyüŐ Leva için g bir çiçeklenmeye, ıŐıldamaya ve kokular saçmaya dönüştü. Asla birdenbire kanalda durdukları, korkuluklara dayandıkları ve kara sulara baktıkları zamanki kadar ılđınca konuşmamıştı, ve sonunda Faina'nın koluna girmeye karar verdi... Sonra n kapıda öyle içten, öyle dizginsiz öpüştüler ki pencerenin arkasında ıŐıklar haince yandı. Faina yle sözler söyledi ki onları kendi kendine bile tekrarlayamazdı, çünkü artık hiçbir anlamları olmazdı ve hayalkırıklığından başka bir Şey bırakmadan solup giderlerdi.

O sırada Faina'nın paketinde altı börek olduğundan; tek kelime bile Fransızca anlamadığından, çünkü Yabancı Diller Enstitüsü'nde hiç okumamış olduğundan, daktilo kursunu bitirdikten sonra hemen evlendiğinden ŐphelenmemiŐti; onun, korkuluğun orada Rusça yaptığı ve Leva'ya göre nihai zaferini getiren ve yapmasa aşkını kazanamayacağı konuşmadan ve kızın hiçbir Şey anlamadığı, ama sadece onun durumunu mükemmel anlayıp kavramaktan hoşnut olduğu konuşmadan ŐphelenmemiŐti; ilk kez Faina'dan n kapıda öpücükler arasında duyduğu, kız için kucaklaŐma gibi doğal ve gerekli olan, onun için hiçbir anlamı olmayan sözcüklerin de ne derece eşsiz olduğu konusunda bir fikri yoktu: kız sadece ona nasıl mutluluk vereceğini biliyordu ve ondan bunu esirgemesi için bir neden yoktu... (Ama bu derece esirgememek lazım Faina'dan da samimiyeti. Çünkü samimiyetsizliğe teslim ederiz kendimizi. Her koşulda, kendini tümüyle teslim etmişti.) Leva hiç bilmiyordu bunları – hatta bundan kuŐkulanmıŐ olması iğrenç olurdu. Hiçbirini bilmiyordu bunların ve onun büyük mutluluğunu bozan tek Şey, küçük bir ihtiyaç, dünyayı boyutlarıyla örten bir ihtiyaç... (Daha sonra, o gece yaşadığı bu gülünç ızdıraptan, o mutlu hatıraların hatırlanması için olsun, biraz anlayış görmeyi bekleyerek bahsettiği zaman, Faina sadece omuz silkmiŐti: "Biraz uzakta yapabilirdin, beklerdim seni," demişti.)

Bir sonraki görüŐmeleri ertesini gün oldu. Leva sabredemedi, san-

ki zorla itti zamanı ve sabahleyin Faina'nın odasında buldu kendini; sonunda kimse yoktu ve beklenmedik bir cesaret sergileyerek, hemen sahip oldu kıza; fakat, o da hiçbir şekilde engel olmadı. Leva neredeyse delirmiş gibiydi, ama tanrısal bir hazdan değil – bu haz beklediği kadar yüce değildi ve ilk kez arzuyla haz arasındaki sınırı geçmişti – onun bilincini mutlu bir çatırtıyla yaran ve içine yerleşmeyen bu olguydu deliliğinin sebebi. Nasıl teşekkür edeceğini, nasıl ona verilen şeyin karşılığını vereceğini bilemeden, onu öpücüklere boğarken, onu etkilemek umuduyla onun hayatındaki ilk kadın olduğunu mutlulukla itiraf etti (kazanmadan önce, tersine, geçmişte olmuş gibi davranmıştı) – Faina'ysa ona inanmadı: ya gerçekten kurnaz ve şüpheli görünmüştü bu kez, ya da övmek istemişti.

Ertesi gün her şeyi biraz daha duygusal görüyordu. Ve artık ona, bu sarhoş halinde, böyle olacaktı, her şey gitgide artacak, sonunda katlanılmaz bir çınıltı halini alacak gibi görünüyordu – hem de hayat boyu...

Ama neredeyse aynı anda Faina'da bir şeylerin değiştiğini fark etti, sanki onun tekrar gelmesine şaşırır gibiydi, ondan gözlerini kaçırıp sustuğunu fark etti, oysa eski sözlere ihtiyacı vardı, ellerinin sıcaklığını tutacaktı, Leva onun böyle şeylere meyilli olduğunu anlamış olsa da, neredeyse isteksizlik denebilecek belli bir ilgisizlikle bıraktı ona kendini.

Bir keresinde evde yoktu ve Leva üç gün bekledi – gelmedi; sonunda yakaladı – ve kız her zamankinden daha neşeli ve iyiydi... Leva'ysa artık sadece bu üç günlük kayıp yüzünden acı çekmiyordu – nereye? kime gitmiş?.. – ama bir de böyle memnun dönmüş olması. Artık kendini kaybeden Leva her şeyi anlamak istiyordu, “sadece” onda eksik olan şeyin ne olduğunu ve her şeyin “eskisi gibi” olması için ne yapmak gerektiğini öğrenmek istiyordu – çünkü Faina için, daha doğrusu onun uğruna yapmayacağı şey yoktu.

Onunla “açıkça” konuşmaya karar verdi (bu “açıkça,” bilinçsizce, bir tek şeyi kastediyordu – onun eski söz ve itiraflarının canlanmasını) ve bu niyetle onu kafeye çağırdı, biraz da restorandaki o enfes akşamı tekrarlamak istiyordu ve o akşamın kesinlikle tekrarlanacağına fazlasıyla inanıyordu (bunu çok daha önce yapmak gerekirdi, diye kınadı kendini Leva, bunu erkenden, Faina “soğuma-

dan” yapmak lazımdı). Ama onu kafeye çağırması restorana değil, çünkü fazla parası yoktu (zaten biz hep, gitgide daha az verirken, elimizde en son ne varsa onu verdiğimizize inanırız, sonuncudan sonra da başkasının her şeyini isteriz), ama kafe de, Faina’nın dediğine göre, çok sevdiği bir yerdi: rahattı, iyi ışıklandırması vardı, orada “başbaşa olabilirlerdi” falan filan.

O kafede çaresizlikle doğrudan sordu: Başka ne lazım?.. Sınirlenmemişti (çünkü kaybolup gidişinden sonra biraz daha iyi yürekli olmaya başlamıştı) ve yine dosdoğru söyledi: “Bana senin gücünü hissetmek için izin vermelisin.” Bunu derken ne kastettiğini tahmin etmek zordu, ama Leva, tuhaf bir şekilde onu hemen anladı ve kalbi sıkıntı ve umutsuzlukla sıkıştı. Bu basitçe, onun Faina’ya aşırı iyi yaklaştığı ve daha kötü olmasının daha iyi olacağı anlamına geliyordu...

Leva bir saat konuştu, tıpkı korkulukların oradaki akşamda olduğu gibi, esinlenmiş ve mükemmel bir şekilde, onun bunun iğrenç olduğunu anlayamadığını anlattı: Bu “kim kimi yener” oyununu, o, yani Leva basitçe oynamak istemiyordu, bu oyunu o başkaları gibi, mesela şu Mitişatyev gibi oynayamazdı (Hangi Mişa? Ah, şu dans eden. İyi çocuktu!”), bu oyunun dışında, çoğunluğun bilmediği, sahiden güzel ilişkilerin olabileceğine inandığını söyledi Leva, onu nadir görülen bir aşkla sevdiğini, nadir görülen olmasa da, aşk denebilecek tek şeyle sevdiğini söyledi. (“İşte...” dedi kız ve hatta kibarca okşadı elini. “Sen beni aşırı seviyorsun, bu da bana zor geliyor.” Leva şaşırıldı ve korktu bu sadelikten, oysa Faina’ya hakkını vermek lazımdı: Daha sonra hiç böyle açık ve dürüst konuşmayacaktı.) Ama, dedi Leva, istemiyorum, herkesle bir sırada olamam, o zaman, böyle bir şeyi düşününce, birine güçsüz görünebilir, ama bu hiç de zayıflık değil, bu güçtür, onun gücüdür! Bu da insana hayatında bir kez denk gelen o nadir nimetlerden biridir.... Ve nasıl olur da ondan yüz çevirebilir (yetenek ve Leva), içinde (yetenek mi Leva mı?) en yüce mutluluğu saklarken, bir insan diğer insana ne verebilir! Böyle bir yeteneği geri çevirmek de bir suçtur... (Ama Faina doğruca dönüyordu, uzun zamandır Leva’nın konuşması bir kulağından girip diğerinden çıkıyordu, çünkü uzun zamandır biliyordu, ilke olarak ve bütün olarak, Leva’ya söyleyebileceği her şeyi çok açıkça söylediğini. Dönüyordu bakışlarıyla az önce içeri giren

uzun boylu, bıyıklı bir adamı izleyerek.) “Orada bir güçsüzlüktü, hissetme ve gerçekten sevmeye güçsüzlüğü, onun güçten kastettiği yerde bu vardı...” demişti Leva ve güçsüzleşmiş, yumuşamış ve daha fazla bir kelime bile edememişti.

“Ben aniden korkunç acıktım,” dedi Faina (kafeye girince her şeyi geri çevirmişti). “Lütfen, bir şnitzel söyler misin bana. Burada çok güzel şnitzel yapıyorlar.”

“Nereden biliyor burada şnitzel yaptıklarını?” diye düşündü Leva.

“Görüşmeyi” sürdürdüler (görüşmemek zordu, Faina bunu istese bile). Leva, gücünü göstermek zorunda kalmadan, yoruluyor ve acı çekiyordu, ve bütün bunlar gitgide daha çok para gerektiriyordu. Babası meraklanmıştı ve belli bir noktadan sonra, belirlediği bir sınırdan sonra, harçlığı artırmadı. Bir keresinde Mitya Amca yardım etti, ama onun cimriliği hakkında çok şey duymuş olan Leva ondan bir şey istemeyi düşünmemişti bile. “Al,” dedi banknotla iç çekerek vedalaşırken, “sana para lazımdır.” “Porte-monnaie” sini bu banknotu gitmiş bir halde cebine sokarken kızdı: “Leva, sen adam değil belasin.” Leva gücenmedi ve gözü yaşlarla doldu. Başka bir sefer Albina sözkonusuydu, Leva’nın Faina’dan önce tanıdığı tek kız (romanın değil yaşamın koşullarına göre, Mitya Amca’nın eski bir kadın arkadaşının kızıydı). Leva onu güzel bulmuyordu ve karşılaştıklarında çekiniyordu: kız hep gözlerinin içine bakıyordu – ve o her seferinde hemen vedalaşmak için ne diyeceğini bilemiyordu. Bu kez – para sıkıntısı çekmesinden yakındı ve kız da borç vermeyi teklif etti. Ve kendini iğrenç hisseden Leva, bakışlarını yere çevirerek, kabul etti. Ayrıca onun ona bu borcu asla hatırlatmayacak olmasından da yararlandı. Fakat, kendi seviyesizliğini ancak paraları alıp köşede kaybolduktan sonra bir alçalma olarak kabul etti. Ve – o kadar. Samiriler işi sona erdi, “ihtiyaç” başladı. Ve onun eşanlamlıları. Leva kitapları elden çıkardı, bir aile mührünü üçkâğıtçının tekine üç kuruşa sattı – ama bu toplam, Leva için o sırada çok önemliydi, bir anda, kum gibi kaybolup gitti.

Yani artık onu, Faina’yla olan ilişkilerini açıklayacak düzeyde, nasıl ve nereden para çıkarabileceği sorunu ilgilendirmeye başlamıştı (farkında olmadan, aşkı satın almaya alışmıştı). Ekonomi

yapmayı öğrendi (bu onların ilişkilerinin ailevi yüzdesiydi), restorana gitmek onun için artık aşırı yararsızdı, çünkü daha acil masraflar vardı (çoraplar, kozmetik, elektrik ve gaz, şiş, yün, iki metre korse almayı unutma, alırken de “korsaj” de...). Bir gün çiçek alacak olsa!.. Leva çarpık bir şekilde gülümsedi.

O sırada “skladçına”ya katıldı (restorandan daha ucuzdu). Bu skladçına’yı bir okul arkadaşı ne aynı yaşta iki arkadaşıyla yapıyordu, bu arada Mitişatyev’le de eğlencelerinde çok ileriydiler. İçlerinden birinin evi boştu (“ebeveynleri” bir yere gitmişti) ve ne isterse yapabilirlerdi. Mitişatyev Leva’yı hatırlayıp onu da “manitasıyla” birlikte davet etti, Faina’yı eğlendirmenin akla gelen varyantlarını tüketen ve bundan derin bir telaş duyan Leva da çok hoşnut oldu, hatta etkilendi.

Faina uzun süre homurdandı, gitmeyi kabul etmedi, suratını buruşturdu: “çocuk bahçesi”; sonra her zamankinden de uzun uzun hazırlandı.

Bizi daha sonra etkileyen bir şey de, Leva’nın hiç bıkmamasıydı – hiç sıkılmıyordu onun hazırlanmasını seyrederken, hatta mutlu oluyordu. Faina’nın ayna karşısındaki bu tecrübeli, mekânîk, neredeyse içgüdüsel hareketlerinde güzellik ve çekicilik görüyordu. Tam da bunlarda, bir seyirci için, etki için olmayan, estetikleştirilmemiş olan hareketlerde buluyordu her şeyden önce güzelliği...

Faina’nın mutfakta gaz ocağında ısıtmak üzere götürdüğü isli demir çatalı ve kıpkırmızı kor olmuş çatalı tutan elini hafifçe yana açarak koşarak dönmesine seviniyordu (bu çatalla bir tutam saçını kıvırıyordu, son ve en etkileyici bukleyi yapıyordu) ve etkileyici bir rahatlıkla kirpiklerini kıvrırken kullandığı yemek bıçağı, boyanmış kirpiklerinin arasını ayırmasına yarayan iğne... Delici ve kesici eşyalarla (hem de gözlerde!) yapılan bu boğuşma Leva’ya riskli ve tehlikeli görünüyordu, ama Faina’nın bütün bunları yaparken sergilediği sakinlik ve eli yatkınlık, onu hem hayran bırakıyor, hem ürkütüyordu, tıpkı sirkteki bir sanatçının cesareti gibi. Faina’nın bütün bunlarla ilgilenirken aynadaki yansıması onu ürkütüyor ve şaşırtıyordu – uzak, soğuk, kararlı, bir tür keskin nişancı. Faina’nın hazırlıklar sırasında yaptığı hareket ve işlemlerinin hiçbiri, bütün tekdüzeliklerine rağmen, Leva için çekiciliğini yitirmedi; Faina’nın hazırlandığı hareketleri zihninde canlandırmaktan hazzeder ve

hayal edilen hareketin birkaç dakika sonraki gerçek hareketle örtüşmesinden mutluluk duyardı.

(Ve o böyle ürkekce gözlem yapıp şikayet etmeden Faina'yı beklerken, bizim de onun bakışına bakmaya vaktimiz var... Ondan gözlerini ayırmadan onu görmemeyi nasıl başarıyor? O kadar görmüyor ki onu bu hikâyeye Leva'nın gözleriyle bakarken, biz de mi görmüyoruz acaba Faina'yı?..)

Özellikle eski makyajını sildiği ve bir an için telaşlı ve miyop görüldüğü zaman, sanki onu incitmek çok kolaymış gibi görüldüğü an çok seviyordu, Leva savunurdu onu... Genel olarak, Leva Faina'nın bu fark edilmeyen güzelliğini her şeyden daha çok seviyor ve değer veriyordu: yüzü uykusuz ya da yorgun olunca, giysisinde bir özensizlik olunca, nedensizce hantal hareket edince – bütün bunlar onun içinde haz dolu bir kalıcılık, sahiplik ve minnettarlık duygusu uyandırıyor ki başka deyişle bu duygular Faina'nın gitgide daha seyrek yaşattığı duygulardı.

Bunun sonucunda Faina kötü görüldüğünden yakındığı zaman Leva'ya daha da güzel, sevimli ve yakın görünüyordu. Eğer bu tümüyle bilinçli olsaydı, Faina sıkıntılı, güçsüz ve mutsuz olduğu zaman onun mutlu olduğu söylenebilirdi (hastalandığı zaman onu iyice seviyordu) ve tersine, “bakımlı” olduğu, yani güzel, kendinden emin, cesur olduğu zaman tedirgin oluyordu. İlk örnekte, onun Leva'ya bağımlı olduğu illüzyonu çıkıyordu, hiçbir yere gidemezdi ve hiçbir yere saklanamazdı; ikinci örnekte ondan sonsuza dek, hep, umutsuzca uzaklaşıyordu, ne kadar güzelse o kadar uzaklaşıyordu, hatta yanındayken, birlikte oldukları zaman bile uzaklaşıyordu: sanki artık onun üzerine uzanamıyor ve çaresizlikten nefes nefese kalıyordu.

Burada yakınlık ve uzaklık kavramlarında, bu hal sözcüklerinin belirlenmesinde paradoksal bir karışıklık vardı – genellikle ve bazen, doğal olarak ve yapay olarak, kural olarak ve istisnai durumlarda. Faina için alışılmış ve doğal olan, rahat ve hoşnutluk getiren şey “bakımlı” haliydi, istisnai, nadir olansa tam tersi haldi: yorgunluk, güvensizlik (“bugün ‘bakımsızım’”). Leva içinse tersine, onun şeklinin şemalinin yerinde olması istenmeyen, tatsız, yapay bir şey olarak görünüyordu; sıradan, doğal olan şeyse onun “bakımsız” haliydi. Leva'nın bilincinde onun bu iki hali büyük bir

antagonizma içindeydi: “bakımlı” Faina Leva’ya yapay, kötü, yalancı, şeytani, egoist, bütün kusurlarla yüklü görünüyordu, “bakımsız olansa” sevimli, doğal, zarif vb. görünüyordu. Bakımsızken bile Faina kendi kendisiydi Leva’ya göre, bakımlıysa yabancıydı, kendisi değildi, vekildi. Ve her ne kadar Faina’nın iki hipostazının korelasyonunu sarsmak imkânı olmasa, Faina öncelikle kendi hallerini Leva’nın daha çok sevdiğinden uzak bir noktaya çekmek için çaba harcarsa da, aslında: olabildiğince sıklıkla bakımsız olmaya yöneliyordu – üstelik Leva Faina’nın, ağır ağır da olsa, sonsuz ızdırapları aracılığıyla, Leva’nın onun için, onun özü için doğal saydığı ve Leva’nın bilinç dışı olgularının kapağı kaldırılacak olsa, “Leva’ya ait olma hali” denecek olan haliydi bu. Ve zaten Faina’nın her şeyden çok ona ait olduğunu varsaymak için bir ciddi temel de olmadığından, daha doğrusu Leva’da olmadığından, tam tersine, görmek istediğini tuhaf görünebilecek, ama o sırada doğal sayılan bir yöntemle görüyordu; Faina’yı daha çok bir yanıyla tanıyordu, her şeyi biriktiriyor ve içinde onun bu çok sevdiği “şekli şemali yerinde olmayan” hallerini topluyordu: onları daha iyi görüyor ve tanıyordu, belki de Faina’nın genel imgesinde aşırı derecede ehemmiyetsiz olan momentlere topluyordu dikkatini, ama sanki bu momentler onlara yönelik ilgi besleyen açısından önem kazanıyor ve büyüyordu. Yani bu olgu saf psikolojik ya da hatta optikti, ama en umutsuz durumları bile aşmaya yardımcı oluyordu.

Fakat, Leva bu tür bir mantığın temelsizliğini kavramış olsaydı, çok mutsuz bir insan olurdu, çünkü kendi bilgisiyle baş edecek kadar gücü yoktu. Bu yüzden, Faina’nın yanında ne kadar vakit geçirirse o kadar az tanıyordu onu. Anlaşılan bu “aşk kördür” demektir. Herkesin, gelip geçen ve karşılaşan herkesin görebildiği Faina’yı o bir kez bile göremiyordu.

Faina makyaj yapıp hazırlanırken, o an bile sevindiriyordu Leva’yı, ama yine de ikircikliydi: onunla birlikteydi ve gitmiyordu, çünkü hazır değildi, çünkü en yapay kadına doğallık çağrısı yapılamazdı bir aynanın karşısına geçtiği zaman – bir anda, hemen ve kesin olarak bu hazır hale geçiyordu, o halle görünüyordu – ve öylece uzaklaşıyordu Leva’dan. Leva oturup bu gidişi seyrederken, yine mutlu olurdu gözlemekten: hafif bir heyecan ve bulanıklık koşardı onun aşktan sersemlemiş ruhunda (onun giyinmesini ta-

mamlamasının sonuna doğru, iyice sıklaşırdı bu), onu alnından hafif bir el hareketiyle almış gibi, bir sonbahar ormanında örümcek ağını alır gibi çıkarırdı. İç çekiş kadar güçsüz bir jest...

Elbette, aynanın karşısında Faina'nın Leva'yı yalnız kaldığını söylemek çok kesin olmaz, hayır, aynanın başında, elbette, her kadın gibi o da bütün evrende kesinlikle tekbaşına olurdu – ama başkasıyla da birlikte olmazdı – ve bu yeterdi Leva'ya, hareketlerinin belirliliği ve tutarlılığı kadının içinde bir denge duygusu uyandırır-
dı. Faina'nın ayna karşısındaki ritüelini hep aynı şekilde tekrarladığını söylemek de zorlama olurdu. Bu aynılık daha çok niteliksel bir olguydu, niceliksel değildi. Aynanın karşısında farklı şekilde dururdu, neresi için hazırlandığından bağımsız bir şekilde: Sıradan bir yer mi, ciddi bir yer mi yoksa sıradışı bir toplantı mıydı? Telaşla, her zamanki özeniyle ve esinle hazırlanabilirdi. Sanki fiziksel ve ruhsal güçleri farklı hacimle katan küçük, orta ve büyük işlem ve hareket kümeleri vardı. (Şimdi başka gidecek bir yer olmadığı için gitmesi gereken uyuşuklara zaman zaman küfrederek ve buna karşılık, davet edilmemiş Leva'ya küfür yağdırarak, en tam, maksimal kompleksle hazırlanıyordu.) Ama bu komplekslerin her biri, küçük de, orta da, büyük de kendi içlerinde tutarlıydı, bu yüzden de Leva bu anlara yakınlık duymayı seviyordu.

Fakat, ne onun sözlerine itiraz etmek, ne de onun üzerinde açıkça gözlem yapmak hakkına sahip değildi Leva – bu onun için hiç de iyi bir şey değildi. Ama artık Faina'yı bir tür yan bakışla, özellikle de başkalarının yanında sıradışı biçimde yoğunlaşan bir bakışla mükemmel görüyordu... Hatta onu arkası dönükken bile görebiliyordu, görünüşte ilgiyle sayfalarını çevirdiği dergiden hiç bir şey anlamadan.

Sonuçta biraz geç kaldılar ve ilk ya da hafif sarhoşluk denen heyecan ve hareket anıyla karşılaştılar. Yani tam da o gizemli anda, birbirini biraz tanıyan insanların soğukluğunun, ketumluğunun ve ahenksizliğinin biraz kırıldığı ve herkesin toplandığı bir sınıra vardığı, masaların hazır olduğu ve herkesin heyecanlanıp gerilimden çıkarak yerlerine yerleştiği anda: kadehlere votka konur ve votka içilme bile biraz etkisini göstermeye başlamıştır; sonra ilk kadehten sonra, ikinci gelir hemen – ve artık herkes birbirini tanıyordur, biri yüksek sesle konuşur, biri bolca güler ve herkes uzun zaman-

dır ortamın neşeli olduğunu sanır – ama birisi, boş bir araştırmacı merakıyla, zamanı ölçecek olsaydı, masaya oturduklarından beri toplam on dakika, biraz daha zorlasak on beş dakika geçtiği anlaşılırdı; ilk sarhoşluk ikincisine doğru düz ve yeri tutulmaz gelişmesine başlamıştır – ve misafirler kaygısız, mesafeli ve havalı şekilde beklemişse bu anı, her şey o kadar hızlı olur...

Geldikleri zaman, kapıyı yüzlerinde dizginsiz bir gülümsemeyle, ceketsiz, bayrak gibi sallanan bir kravat takmış, hiçbir şekilde anlaşılmaz mutluluğuyla “Sonunda! Herkes sizi bekliyor” diyen biri açtı – oysa siz hiç tanışmıyordunuz. Bu kadar açık bir karşılama her zaman yerindedir – eşiğin ötesinde bir şeyler bırakırsınız: bir ağırlık, sanki kürk paltoyu askıya asar gibi. Vakit daha yaz olduğu ve kürkten bahsedilemeyeceği için de, ağırlık Leva'nın hemen holde bıraktığı görünmez bir giysi oldu ve hatta onun düşüşünü bakışıyla izler gibiydi: bakışı bir sandığa takıldı.

Yabancı, üstelik de komünal bir evin holü aynı zamanda gizemlidir: neşeden önce küçük bir araftır, fakat, karanlıktır, dardır ve sıkış tıktır – daha çok banyonun soyunma kısmına benzer. Sandık, üzerinde bisiklet, bisikletin üzerinde boynuz, boynuzun altında bir nal – bütün bunlar belli belirsiz etkilemişti Leva'yı, şişeleri çıkarıp evsahibine verdiği, Faina'yı beklediği, Faina pratik açıdan gereksiz gibi görünecek kadar hafif hareketlerle destekler gibi elini saçına götürür, ayakkabılarını değiştirir ve bir kez daha kendini paha biçilmez bir bakışla süzerken içsel bir güçle onu zorladığı sırada; o sırada Faina'nın her yanı titriyordu sanki, dikleşti, yüzü gerilmiş gibi, neredeyse yüceleşmiş bir hal aldı – bütün bunlar bir an belirdi aynada, Faina döndü ve yüz ifadesini bozmamak için Leva'ya bakmadan kapıya doğru yürüdü, Leva'ysa bunun artık Faina olmadığı, yansımasının aynadan çıkıp cansız bir halde yürüdüğünü hissetti – kalbi sıkışır gibi oldu.

Eğer kıyası sürdürecektir olursak, soğuk ve karanlık soyunma odasından çıkınca kendilerini hemen buhar odasında buldular; ya da holde bırakılan kürk kıyasını hatırlarsak, sanki şiddetli gece ayazından sıcacık ısıtılmış, aydınlık bir kulübeye girer gibi girdiler, aralanan kapıdan büyük bir ışık küresiyle birlikte sıcak fışkırır, sonra kapı arkanızdan kapanınca, kendinizi sizden yayılan bir soğuk dalgasının içinde bulursunuz; ya da kısacası – üzerlerine gü-

rültü, duman, kahkahalar hücum etti ve bazı sonu gelmez ve her-
kese yaygın olmayan, ama iyice işitilir bir sessizlik ve bakışmanın
ardından, sonra yine gürültü başladı.

Ayrı ayrı oturdular – topluluğun ilkesi buydu. Leva'ya aptalca
geldi bu ve Leva huzursuz oldu, ama yapacak bir şey yoktu, şeffaf
bir bluz giymiş, içinden pembe bir iç çamaşırı görünen tombulca
bir kızın yanına oturtuldu; Leva oturunca kikirdedi kız, Leva'ysa
taş kesildi ve yine huzursuz oldu, çünkü kız Faina'yla kıyaslan-
abilecek gibi değildi – üstelik bu tam ters yöne giden bir otobüse
binmek gibi saçmaydı. Ama daha çevresine bakmamıştı. Aslında,
otururken etrafa bakmaya başlamıştı, çünkü Faina'ya yönelen o
yan bakışı hemen ortaya çıkmıştı.

Faina Mitişatyev'in yanına oturmuştu ve bu da Leva'ya belli bir
tatmin sağlamıştı: ne de olsa tanıdık biriydi. Yüzündeki ifadeyi ko-
rumayı başarmıştı Faina, daha doğrusu, aynadan çıkardığı, göste-
rişli ve soğuk yansıma korumayı başarmıştı ve oturduktan sonra
belli etmeden, ama dikkatle bakmıştı. Bu da yine boş, ama keskin
nişancı bakışıydı, sözgelimi kirpiklerini kıvırmak için yemek bıça-
ğıyla silahlanmış olduğu sırada aynaya yönelttiği bir bakıştı. Leva
Faina dışında hemen hiçbir şey görmüyordu, basitçe onun bakışla-
rını takip ediyordu – bu bakış önce kızlara yöneldi: hepsi çok genç-
ti, kız bile değil küçük kızlardı, ama “olgunlaşmış” dedikleri gibi
(o yıllarda bu çok sık görülmezdi, kendince bir nimetti). Bakış bir
anlıktı, kararlıydı ve deliciydi, bir anda değerlendirmeyi bıraktı ve
herhangi bir oyun iması olmadığından emin olunca sakinleşir gibi
oldu: onları bir yana bıraktı, rekabet dışıydı. Leva içinden onayla-
dı bunu: Herhangi bir kıyas mümkün değildi. Faina bu civcivlikte
grande dame'di. Sakinleşip de biraz yumuşar gibi olunca, bakışı,
ikinci kez, delikanlılar üzerinde, bu kez daha yavaş, tembel ve hoş-
nutlukla gezindi, ama yine sanki hiçbiri üzerinde durmazmış gibi.
Neyse ki Leva bütün delikanlıları tanıyordu, onları incelemenin
bir anlamı yoktu ve onun bakışlarını izledikten sonra, votkasına
döndü. Bütün bu bakışmalar kısacık bir aralıkta gerçekleşmişti,
Faina'nın istihbarat çalışmasını yapma hızı tecrübeden geliyordu,
ama bunu Leva hiç düşünmemişti.

Mitişatyev içki dolduruyordu Faina'ya, Leva kadehini kaldırdı,
Faina'dan bir yanıt bakışı bekledi, görünmez ve o yüzden tatlı, bir

tür telepatik bir ilişki kurmak istedi masanın üzerinden (bu ipi uzatıp bütün gece tutabilselerdi...) ve Faina'nın bir kez daha donuk bakışıyla genç topluluğu taradığını, belli etmeden parmağından evlilik yüzüğünü çıkarıp çantasına koyduğunu gördü. Sonra kadehini kaldırdı ve Leva'ya bir baş selamı verdi; Leva tümüyle onu karşılamaya hamle yaptı, ama bu görünmez ilişkiyi kurmak için karşıdan bir istek bulamadı: Faina uzatılan bu eli fark etmemiş gibi yaptı ve Mitişatyev'le kadeh tokuşturmaya döndü. Leva biraz tedirgin oldu ve susuz gibi içti, hemen ikinciye aldı ("ştratnaya" hemen geldi), masada oturan herkesin elde ettiği hıza hemen ulaşmak ve bir yabancı, acı çeken yabancı olmaktan, hep ona da başkalarına da tatsız gelen bir kişi olmaktan çıkmak istiyordu içgüdüsel olarak.

O arada bir zaman dilimi onun için fark edilmeden geçip gitti. Aniden kendini hemen içtiği kadehin bıraktığı tatsız lezzeti bastırmak için bir şeyler çiğner, ve o sırada güleç komşusuna bir şeyler söylerken buldu. Bu (aynı anda hem çiğneyip hem konuşuyordu) biraz şaşırttı onu – yuttu ve konuşmayı kesti; hoşnutlukla yasladı sırtını sandalyeye, startın verildiğini, onlara yetiştiğini anladı. Tatlı bir sıcaklık geçti dalga dalga üzerinden ve hazla daha da derinlere, ellerinin parmaklarına, parmakların uçlarına aktı. Leva parmaklara bakıp bir şey istediğini, bir şeyin eksik olduğunu, basit bir şeyin eksik olduğunu düşündü – ama neydi o? "Sigara içmek," diye düşündü birdenbire mutlulukla, "nasıl unuttum bunu?" Sigara içince kendini kesinlikle iyi hissetti, sanki acıyla iki parçaya ayrılmıştı, ve işte şimdi birleşmiş, kaynaşmıştı parçalar: ne bir çizik, ne bir kesik izi vardı – ve yine aynıydı, her zamanki gibiydi, tamdı. Kendisini böylece daha canlı hissedince, yaslanıp sigara içerken masaya bir daha, iyice farklı şekilde bakabildi ve sanki ilk kez görmüş gibiydi – her şey bir çekicilik kazanmıştı, kızlar bile sevimliydi. Ama bütün bu tatlı birlik ruhunda bir iki saniye sürdü, ilk ve ikinci nefes arasında, çünkü masaya tekrar baktığında çapraz olarak, uzak köşeye yerleşmiş olan Faina'yı da görmüştü. Onu hemen değil de ikinci seferde görmüş olması da oldukça tuhaftı.

Şimdi gözgoze gelmişti Faina'yla ve yüz ifadesinden onun da bir süredir onu izlediğini anladı. Bakışı hafif alaycı ve şaşkıncı aynı zamanda. Leva hemen çatalı nasıl ağzına daldırdığını ve aynı zamanda yanındakine bir şeyler söylediğini, kızın da buna

kikirdediğini hatırladı – içinde bir şey sıkıştı, ve o sırada yine bir ayrılma hissetti, iki acı veren parçanın ayrılmasını: yine ayrılmışlardı, bağımsız olmuşlardı ve hafifçe birbirlerini ısıyorlardı. İçinden, tatlıca, hisle, bir düşünce geçti, Faina bu ayrılan parçaların ne birinde ne diğerindeydi; yoktu, bu yüzden de yoktu ve parçalar az önce birlikteyken artık değildi, hatta belki de olamazdı... yani, Faina ayrılma gerçeğinin kendisiydi, yarılmaydı, iki parçayı ayıran o boşluktu. O soyutlamaydı, yoktu – ama her şeyi yarığa uyuyorsa, neden gerçektir?..

Faina'nın bakışını yakaladığı zaman Faina'nın kıskançlığından korktuğunu düşünmek yanlış olurdu – kıskançlık, eğer olsaydı, onu bir emniyet ve güvence olarak sevindirebilirdi. Ürküyordu Leva onun bundan (onu bir an için unutmuş olmasından) yararlanabileceğini düşünerek, bakıştan değil, onun değişiminden ürkmüştü. Çünkü o, Leva da, kendi adına, onun bakışını biraz şaşkınlıkla yakalamıştı ve o zaman o bakışta sadece soğukkanlı bir hayret ve merak görmüştü; gözgöze geldikleri zaman Faina da Leva'nın onun bakışı gördüğünü anlamış, bakışına biraz da gücenmiş bir hava katmış, Leva'ya tam da böyle bakarak Mitişatyev'e dönmüştü. Leva'nın içi altüst olmuştu, suratına aşırı bir suçluluk ve merhamet ifadesi takınmaya hazırdı, ama uzattığı kadehin karşılıksız kaldığı zamanki gibi, kendi suratıyla kalakalmıştı.

Görünüşe göre Faina ve Mitişatyev sadece kısa süre için kesmişlerdi, çok özel, hatta biraz samimi olan konuşmalarını: şimdi devam ediyorlardı, birbirlerine eğilmişlerdi, gülümsüyor ve başlarını sallıyorlardı. Bu gerdi Leva'yı. "Tanışmıyorlardı bile," diye düşündü. Leva o ilk gecede de tanışmıyor olmalarına şaşırıldığını hatırladı – şimdiyse açıkça eski tanıdık gibi görünüyorlardı. Ve tanışıklıklarının bu belirsiz derecesi, zamandaki bu kesin bulanıklık ve kendi hayalleri Leva'nın başını döndürdü. Belki de tanışmıyorlardı Leva'dan önce? Mitişatyev o zaman Faina'yla belirgin şekilde tanışmıştı, bu onun yapacağı türden aptalca bir şaka mıydı?.. Ama Leva hatırlayamıyordu, o zaman Faina'nın yanıtına gülümsemiş miydi – sanki gülümsememişti... belki de, bu şaka bile değildi, ancak iki kişinin anlayacağı bu vurgulamayı da, belki sadece ikisi anlıyordu, Mitişatyev hoşnutsuzluğunu, hatta kıskançlığını dile getiriyordu? Belki de sonra karşılaşmış, konuşmuş ve daha yakın tanışmışlardı?

Genel olarak, Leva bocalamıştı, hatta ilgilenmeyi bırakmıştı, onu şimdiki konuşmalarının gerçeği çok heyecanlandırmıştı, bu apaçık yakınlık, ilgi, özel canlılık... Ne hakkında konuşuyorlardı? Asla bunu bilmeyecekti... Onun bu Faina hakkında bir şey öğrenmedeki her zamanki çaresizliği yine ortaya çıktı ve şimdi en güçlü arzusu fantastik bir aparat bulmak, onunla bütün her şeyi belli etmeden dinlemektir. Leva'nın terbiyesi, gizlice dinlemeyi en şiddetli seviyesizlik sayan terbiyesi, şimdi hiç anlam taşımıyordu. Arzusu terbiyesini bozacak kadar güçlüydü... Ama zaten böyle bir aparat yoktu. Küçük bir televizyon da hoşnut edebilirdi Leva'yı, çünkü onların el ve ayaklarını görmezdi, sadece eğilmiş başlarını görürdü – ya Mitişatyev birden Faina'nın elini yakalamışsa ya da sıcak dizleri birbirine değiyorsa? Ama televizyon da yoktu. Bu kadar kapılmış bir halde ne konuşuyorlardı orada? Belki de onun hakkında? Alay mı ediyorlar? İşte Mitişatyev, Faina'nın söylediği bir şeye gülerken bakışlarını emin olmak için Leva'ya çevirdi, hatta sanki daha da gülmeye başladı, sanki Faina yer gösteren, o, yani Leva da bir sergi, öyle bir bakış. İkna oldu, sanki daha da fazla gülmeye başladı ikna olunca – ve yine bütün ağırlık Faina'ya geçti, bir şeyler söylüyordu ona ve şimdi de Faina gülüyor... O arada bir kere bile dönmemişti Leva'ya! Leva dilsiz çağrısını tekrarladığı halde, onun yanıt çağrısını düşünce yoluyla nasıl çağırırsam da...

Leva'ya bir şey söyledi, onu sohbe döndürmeye çalıştı yanındaki pembe kız – o da dalgın dalgın, tek hecelilerle ve alakasız yanıtlar verdi. Hatta sert değişimi hissederek gücendi, sustu kız, ama Leva'nın telaşlı bakışını takip ederek, genç de olsa kadın ruhuyla ne hissettiğini anladı ve gülerek ona doğru eğilip “Kıskanıyor musun?” dedi, “En iyisi iç.” Leva acıyla kızardı, kendisine hâkim olamadığı ve yüzünün içindekileri yansıtmamasına engel olamadığı için utanmıştı; çünkü dinleme cihazından sonraki ikinci arzusu olabildiğince aldirışsız, donuk, hatta soğuk bir yüz takınmak arzusu olmuştu. Ve işte bu yüz, üzerine zar zor takındığı bu yüz, anlaşılabilir her şeyden çok ona ihanet ediyordu. “Hayır, ne aptallık, hayır, elbette!” - dedi Leva pembe komşusuna kötücül, aceleci bir sesle, ama derken anladı eğer onu kazanmak isterse, böyle bir konuşmayla yapması mümkün değildi bunu. “Ne o, içmek istemiyor musun?” diye alayla sordu komşusu. “Hayır. Başka bir manada söy-

ledim onu, demek istediğim” – diye iyice şaşırıldı Leva, “içmekten memnun olurum...” İçtiler. Hatta Leva yine biraz havayı dağıtmayı başardı, komşusunun gözlerine bakıp onu yine bol bol güldüren bir şeyler söyledi. “Ama siz de az değilsiniz, zekisiniz,” dedi kız. “Zeki, ama mizah duygusundan yoksun...” diye düşündü kederle Leva.

Acıyla başını çevirmek istiyordu Faina ve Mitişatyev’e, kendini zor tutuyordu. Elbette, tutamadı. Yine bakışları karşılaştı Faina’nınkilerle. Bu ikinci bakış, ikinci bir uyarı gibiydi ve anlamı şu tür bir şeydi: “Eh, madem öyle...” Hatta Leva, tam son anda Mitişatyev’in ona doğru baktığını, Faina’nın da zaten bu yüzden baktığını sandı. Leva herkesin onu izlediğini sanıyordu: Mitişatyev de, Faina da, komşusu da, bütün masa da – bunalmıştı, Faina da yine Mitişatyev’e dönmüştü, öyle kesin şekilde, öyle sonsuzca belirgin bir şekilde yapmıştı ki bunu, Leva masayı üzerlerine devirmek istiyordu, hatta bütün bedeni böyle bir çaba için gerilmişti. Elbette, devirmedi ve o zaman da yine ispat edercesine (kime gerekiyordu ki bu ispat, zaten Faina ona bakmıyordu?) yine komşusuna döndü, huzursuzca onun gözleyen bakışlarını yakaladı. Ama o da, komşusu da iyice içmişti artık. Kikirdeyerek daha da içki doldurdu kendine ve şişeyi Leva’ya uzattı. Leva da bu kadehin ona güçlü bir şekilde etki edeceğini hissettiği halde, kararlı bir bakışla boşalttı kadehi ve sarhoş oldu.

O sırada bir anda itilen sandalyeler gıcırdadı ve Leva sonunda odada nasıl bir uğultu olduğunu işitti... O ana kadar seste tatsız bir şeyler vardı, yok gibiydi sanki: Faina ile Mitişatyev ve onları dinlemek vardı, bu da diğer seslerin yok olmasına yol açmıştı – Faina’yla Mitişatyev’i de duymayı başaramamıştı belki, ve o zaman ses bir saniyeliğine kesilmişti, tıpkı açılan pencereclen gelen sokak gürültüsü gibi. Böyle yaşıyordu ses, bir açılıp bir kapanarak... Ve birden gümbürdedi sandalyeler, birisi tepe ışığını söndürdü, herkes bir anda masadan kalktı ve sanki bir anda konuşmalar başladı: “Dans, dans! Neden dans etmiyoruz!” – işte anlaşılın bu yüzden kalkmışlardı. Leva da kalktı, hafifçe sallanarak.

Masa bir yana çekildi. Leva da çekildi, daha doğrusu, aptalca masanın peşinden gitti, bir şeyler aranıyor, ellerini koyabilecek yer arıyordu, çünkü masayı dört bir yandan tutmuşlardı sanki büyük

bir ağırlıklmış gibi: bu herkes için çok neşeliydi – masa taşımak, hatta birisi düştü – heyecan doruğa çıktı!

Tam da bu haldeyken, masanın peşinden gider ve kendine tutunmak için bir yer aranırken Leva kendini Faina'yla Mitişatyev'den iki adım ötede buldu – bu eğlenceye katılmamışlardı, seyrediyorlardı sadece, herkesin içinde bir tek onlar ayıktı. Leva telaşla kendine geldi ve topluluktan ayrıldı, taş gibi gergin bir surat takındı ve kendisini acı verici bir şekilde aptal hissetti. “Levacığım,” dedi ona Faina kibarca, “ne kadar komiksin!..” Leva onun yanlarında Mitişatyev varken bunu söylemesinden tedirgin oldu ve sesindeki hiç beklemediği kibarlığa sevindi. Kibarlık onun için daha önemliydi. “Komik mi? Sahiden mi?” dedi, sanki eğer bu kötüyse bir daha yapmayacakmış. Ama eğer Faina'nın hoşuna gittiyse daha da komik olabilecekmış gibi: o nasıl isterse o da öyle olacaktı. Faina, gülerек, koluna vurdu. Leva eridi.

Dans ettiler. Faina kendi davet etti Leva'yı. Leva mutlulukla ve beceriksizce dans etti ve Faina'yı çok güldürdü. Sonunda anladı ki Mitişatyev hakkındaki bütün korkuları tam bir saçmalıklmış: sadece komşusuymuş onun, doğal olarak o da komşusuyla sohbet etmiş. Ama aslında, hep onunlaymış, Leva'yla. Bu onu mutlulukla doldurdu, başkalarına bakarken de gururla doldu: elbette, hepsinden daha iyiydi Faina ve kimsenin yanında böyle bir kadın yoktu.

Dans bitti, Leva uçarak kendisi götürdü Faina'yı Mitişatyev'in yanına, sanki onu kavayesine götürür gibi – şaka gibi. O sırada Leva'yı pembe komşusu yakaladı: O da hep gülüyordu ve ayaklarının üstünde zor duruyordu. Leva tedirginince baktı Faina'ya, kendini elinden çekilen bir adam pozunda buldu, şaşkınlıktan bir adım atıktan sonra dönüp ters yöne gitmeye çabaladı – Faina'ya, Faina'ya!.. Ama Faina ona gülerек başını salladı: önemli değil, dedi, git.

Ve Leva bu kez pembe komşusuyla dans etti – ateşli ve yumuşaktı kadın, Leva'nın kollarında eridi ve hep kikirdeyip durdu, gözleri dans ediyordu, tek bir noktaya bakamıyordu – şaşırtıcı biçimde Leva'yı etkiledi bu... O sırada Leva Faina'nın sırtını gördü – o da Mitişatyev'le dans ediyordu. Leva onların bunu çok güzel yaptığını sandı ve o anda iyice beceriksizleşti. Komşusuysa aldırılmıyordu buna, hatta Leva ona takılınca hoşuna gidiyordu. Faina sırtı hep Leva'ya dönük dans ediyordu ve onun döndüğü anı bir türlü yaka-

layamadı Leva ve sadece Mitişatyev'in suratını gördü, Mitişatyev bir filminden alınmış bir gülüşle gülüyordu ve durmaksızın Faina'ya hafifçe (işitme cihazı olmadan duyulamayacak şekilde!) bir şeyler fısıldıyordu.

Durumu düzeltmeye çalışan Leva Faina'yı bir sonraki dansa kaldırmaya çalıştı, ama o değişmişti sanki artık. "Sen dans ettin ya..." dedi soğuk bir tavırla ve sanki yine komşusunu ima ederek tiksintiyle ve teklifini geri çevirdi.

Ama dans olmadı zaten, çünkü birdenbire biri ışığı açmıştı ve pikabın iğnesini çalıştırmıştı. "Şişe çevirmece oynayalım!" diye bağırdı. "Şişe çevirmece, şişe çevirmece!" diye bağırdı herkes. Leva bu oyun hakkında duyduğu şeyi hatırladı: öpücüklerle oynanıyordu.

Bir çember oluşturuldu. Mitişatyev Faina'yla katıldı ona – o zaman Leva'da sokuldu (geç kalışı ona masa taşımaya hatırlattı ve suratını buruşturdu). Merkezde büyük bir şampanya şişesi belirdi. "Döndür, döndür!" diye bağıryorlardı. Birisi onu döndürmeyi denedi – yapamadı, kendi düştü. "Yapamıyorsun, yapamıyorsun, bırak!" diye bağırdılar dört ayak üzerinde durana. "Dönmüyor," dedi o da gücenip. "Neden dönmüyor?" diye sordu kendini tutamayıp birden Leva. "Dönmüyor işte," dedi düşünceli bir tavırla diğeri ayağa kalkarken, "bir kü-çük şi-şe lazım," dedi Leva'ya öfkeyle, "bu büyük bir şişe! Küçük bir şişe lazım, bir gazoz!" "Gazoz!" diye kahkaha attılar. "Gazoz!"

Birisi daha dikkatle döndürdü ve gümüş renkli boğazı Kuzey yönünü gösteren bir pusula oku gibi Faina'yı gösterdi. "O-o-o!" diye bir ses yükseldi çemberden. "Döndür – kim olacak bakalım! Döndür hemen!" diye bağırdı biri sabırsızca. Leva dondu ve bembeyaz oldu. "Bana, bana haydi!" dedi düşünce gücüyle şişeye, ve hatta dudakları kıpırdadı. Mitişatyev'i gösterdi şişe. Leva öldü sanki. "Öpsene, öpsene!" diye bağırdılar. Mitişatyev sorarca baktı Faina'ya. Leva bakışıyla çiviledi Faina'yı. Faina tuhaf bir şekilde sırtıttı, Leva'ya baktı ve başını salladı. "Ya, işe bak!" dedi sıkıntıyla biri.

Şişe bir daha döndürüldü, ama en ilginç olmaktan uzak kızı gösterdi – öpüşmekten vazgeçti herkes, her şey kendi kendine dağıldı. Yine ışık söndürüldü ve kim kimle isterse öpüşmeye başladı. Leva'yı yine yakaladı pembe komşusu, Leva'yı bir köşeye sürükledi.

di, ama o itiraz edip çevresine bakındı, ama hiçbir yerde Faina'yla Mitişatyev'i bulamadı, karanlık köşelerin hiçbirinde. Ortalıkta yoksular.

“Evet, evet... ben hemen...” dedi dalgınca komşusuna ve kızın onu oturtmayı başardığı divandan kalktı.

Bir süre bembeyaz bir halde durdu öylece, baştan aşağı titriyordu, gözlüyordu / hatta burun delikleri genişlemişti (yoksa uzaktan bir boynuz sesi mi duyuyordu?). “Niye gidiyorsun?” diye sordu komşusu kibarca. Yanıt vermedi. “Ah, tabii ya, yine onu mu arıyorsun?” diye sordu kız. “Tabii hayır!” diye tısladı öfkeyle Leva, “Nereden çıktı?” ve geniş dimdik adımlarla, ama yine de sağa sola sallanarak kapıya doğru yöneldi.

Faina'yla Mitişatyev'i tam da odadan çıkarken gördü, hatta dengesini kaybedip tökezledi: koşuyordu sanki ve sertçe durdu. Faina sandığın yanında duruyordu, sırtını duvara yaslamıştı, Mitişatyev de önündeydi, bir ayağını sandığa koymuş ve bir eliyle de Faina'nın omzunun üstünden duvara yaslanmıştı. Sanki orada birbirlerine değmeden duruyorlardı Leva gelmeden de önce, ama bir hışırtı, hemen yakalayamadığı bir hareketlerini duyar gibi oldu. (Ve bir zaman sonra, baş rolünde Silvana Pappanina'nın oynadığı *Kayıp Hayaller*'i, kadının merdivenlerde durduğu, bir denizcinin de bacağını özel bir şekilde sıktığı filmi mi seyrediyordu, yoksa Hemingway'in o ünlü “Her erkek gibi ben de aşk hakkında ayakta uzun süre konuşmam” sözünü mü okuyordu, sakın sakın seyredemiyor, okuyamıyordu – her şey o holdeki sandıkla içiçe geçmişti.)

İkisi de ona sakın sakın ve hiç de rahatsız olmamış gibi baktılar. “Ne o Leva,” dedi Faina, “komşun ne oldu?” “Hiç,” diyebilirdi Leva, boğazındaki kasılmadan yutkunamıyordu. “Biz de konuşuyorduk,” dedi Faina. “Orası çok boğucu.” - “Ha,” dedi Leva. Mitişatyev hafifçe başını salladı ve ancak o zaman pozunu değiştirdi, duvardan uzaklaştı ve elini çekti, ayağını sandığa koydu – sanki Leva'dan saklayacak bir şeyi yokmuş gibi davranıyordu: pozunda sıradışı bir şey yoktu ve olmamıştı: iki insan, konuşmaya dalmışken, tam da böyle durmaz mı (dizginlenmeyen ve doğal hareketler çağımızda) – başka bir şey düşünmek, diyordu, Leva açısından aptalca olurdu ve temelsiz kuşkulardan daha gülünç bir şey yoktu... Ama Leva tam da bunu düşünüyordu, ama her şey onu hiçbir şey fark etmemiş

gibi yapmaya zorluyordu. Ama yüzüyle hiçbir şey yapamayacağını hissetti... “Yazmaya gidiyorum,” dedi o zaman şakalaşp bir bahane bulur gibi. Mutfakta durdu bir süre, sinirle bir sigara içti ve geri döndü. Mitişatyev’le Faina artık yoktu sandığın yanında.

Artık odadaydılar. “Ne oldu, nasılsın?” diye sordu yakınlıkla Faina. “Nasıl, nasıl! Nasıl olduğu belli,” dedi Leva daha da sinirlenerek. “Ama onu demedim... aptalca bir şeyler mi düşündün sen? Ne gü-lünç.” “Hiçbir şey düşünmüyorum,” dedi gururlu Leva. “Öyleyse harika,” dedi Faina. Mitişatyev geldi. “İçsek mi acaba?” diye teklif etti Faina. “Komşunu da çağır.” “Bırak onu!” dedi Leva. “Niye öyle diyor-sun? İyi değil...” dedi Faina. Leva uyandırdı komşuyu, kız doğrudu ve mutlulukla kabul etti. Leva onun divandan kalkmasına yardım ederken zorlandı. İçtiler. Leva yine canlandı, sohbet etti, sürekli hu-zursuzluk çekti pembe komşu onun koluna asıldığı için ve dirseğini kırdı, onları ayrı duruyormuş gibi görünmeye çalıştı. “Baksana, iyi-ce kötü oldu,” dedi Faina. “Götürsene onu.” “Püff, canı cehennemel!” diye neredeyse haykırdı Leva ve Faina’ya nefretle baktı.

Komşuyu divana götürdü, ama orası doluydu artık: orada öpü-şüyorlardı. Kızı bir yatağa oturttu ve bırakmak istedi, ama kız bı-rakmadı kolunu. Kabalık yapamayan Leva sıkıntıyla yanına otur-du. Komşu sarıldı ve tatlı ve kibar bir şekilde sokuldu ona, başını omzuna yasladı. Leva iyice sersemledi. Faina Mitişatyev’le birlikte onları bıraktığı yerde duruyordu, sırtı Leva’ya dönüktü. Komşu bir-den inledi ve acı çekmeye başladı. “Bu da yetmedi,” diye düşündü sıkıntıyla Leva hafifçe uzaklaşarak. Onun yüzünü, şişerek açılan ağzını gördü – tam çocuk gibiydi. Ona karşı acı verici, delirtici bir acıma duydu birdenbire. “Haydi gidelim, haydi gidelim,” dedi ona, “haydi, gidelim...” Onu sürükledi ve o sırada yine Faina’yla Mitişatyev’in odada olmadığını fark etti.

Sandığın yanında da yoktular. İyice beyaz suratlı pembe kom-şuyu karanlık koridorda sürükledi, sanki herhangi bir aralıktan Faina’yı görebilecekmiş gibi etrafa ızdırapla bakıyordu. Banyonun kapısını çaldı – içerden kapalıydı, kapının altından ışık sızıyordu. Komşuyu tuvalete neredeyse itti, kendisi de mutfaka koştu – orada da yoktular. Yine banyoya koştu – az önceki gibi kapalıydı. Hatta eğildi, yere uzandı, ama hiçbir şey göremiyor, duyamıyordu. “Aklımı yitiriyorum,” dedi kendi kendine, hemen kalkıp dizlerini temizledi.

Odaya döndü ve anlamsızca etrafa baktı, yine bir çatlakta bulacakmış gibi Faina'yı aradı. Yoktu. Ancak onun el çantasını, masa lambasının arkasında buldu. Çantayı aldı nedense ve çantayla koridora çıktı. Kapıda divanda öpüşen çiftle karşılaştı. Banyonun kapısı açıktı, orada da kimse yoktu artık. O zaman arkasından bir yerden merdivenlere giden kapının kapandığını duydu. Bir süre ağır bir dalgınlıkla durdu ve hiçbir şey düşünemedi. Merdivenlere koştu. Aşağıdan sesler geliyordu. Üç kat aşağı koştu. Kimse yoktu. Avluda da kimse yoktu. Birdenbire kar yağdığını anladı.

Geri döndü ve sersem gibi divana oturdu, çantayı açıp karıştırdı – kilidi şakırdattı. Sonunda içine baktı: bir pudra, bir kurşunkalem ucu, bir mendil... Paket gibi düğümlenmişti. Paketi açtı ve içinde bir yüzük buldu. Onun yüzüğü sessizce parmağından çıkardığını hatırladı. Denedi. Hiçbir parmağına uymadı. “Bunun beş yüz ruble ettiğini kendisi söylemişti,”⁶ diye düşündü kuru bir şekilde, “restorana üç kez gidebilirdik,” diye ekledi hesap makinesinde hesap yapar gibi duygusuzca. “Ne yapabilirim bende para olmayınca...” Ve yüzüğü cebine attı. Mendili yine paket yaptı. Çantayı kapadı. Tutup masa lambasının arkasına koydu. Uzaklaşırken, bir daha baktı – kelimesi kelimesine. Beklemek için oturdu, tuhaf bir şekilde sakindi.

“Demek böyle oluyor, Faina!” dedi içinden, hatta dudakları kıpırdadı. “Demek böyle davranıyor insanlar? Eğer haklı değilsem ve boş yere kuşkulandıysam, demek böyle alay edeceksin benimle! Suçum ne? Demek görünmüyor insanın nasıl acı çektiği... Bunun için aşk bile lazım değil – herkese acınır. Ama sen – diseksiyoncu gibisin. Bir insanın başkasına böyle yapabileceğini düşünemezdim bile... Hem de sevdiğine. Yani sevdiğine – ama Mitişatyev'e değil mi? Ne yaptın Faina...”

Böyle sessizce konuşurken Faina'yla, o çıkıp geldi. Onun yanına koştu. “Neyin var zavallı?” Leva sustu, cebindeki yüzükle oynuyor-

6 1961 reformundan önceki fiyat kurlarına göre. Para o zaman farklıydı, formatı büyük, ama değeri daha küçüktü. Yani şimdi Leva 50 ruble bulmak için çırpınırken, bu şimdi 50 rubleye karşılık gelmiyor, bugünün 5 rublesi bu. Bugün 5 ruble kimse için ciddi para olmayabilir, ama 50 ruble o zaman çok ciddi olabilirdi – şunu hatırlamayanlara anlatmak zor bunu – ZAMAN! (İşte her insanın elde ettiği yaşın sırrı: hatırlamak yeter her şeyi, olduğu gibi, gerektiği gibi... bir gün bile dönmek istemezdim!)

du. “Yürümeye çıktık. Biliyor musun Neva kıyısı ne güzel!..” Leva sessizce yüzüğü sıktı. “Neyin var, aptal?.. Bu kadar aptal olma! Gücendin mi bana? Ama seninle de nasıl...” - “Ama seninle de nasıl...” diye tekrarladı Leva. “Gidelim buradan, gidelim hemen! Burada nasıl durabildin! Cadde daha iyi... Hem de aydınlık.” “Ben de nedense kar yağdı sanmıştım...” dedi Leva. “Temmuz ayında kar mı? Ne tuhafın!...” Ve Faina masaya yöneldi, masa lambasının arkasından çantasını çekti. Leva anlaşılmaz bir hoşnutlukla izledi onun bunu yapmasını. İçinde bir şey gevşedi ve o iç çekti.

Ve dışarı çıktılar üçü birden.

Cadde gerçekten de harikaydı.

Leva yürüdü, içinde her şey hafifçe ve yüksek sesle çınılıyordu, gövdesini hissetmiyordu ve uçuyordu sanki; üçü birden bir şeyler konuşuyorlardı, ve Leva'ya bir şey hep zayıf bir şekilde yanlarında yanıyormuş gibi geliyordu – hatta bu alevi takip etmek için başını çevirdi, ama orada bir şey yanmıyordu, biraz daha yanda yanıyordu, biraz daha yanda... Zaman zaman ürkerek yüzüğü yokluyordu; bir yere gitmemişti, yerindeydi. Rahatlayarak iç çekti, biraz sıktı onu ve parıltı daha da güçlendi. “Alaaddin gibi...” dedi birdenbire seslice. “Ne o Alaaddin gibi olan?” diye sordu Mitişatyev. “İğne,” dedi telaşla elini cebinden çıkarıp ve hemen nehrin öte yanında duran ünlü altın iğneyi gösterdi. “Onu bir bezle ovalamak istiyorum, o zaman her şey geçecek...” - “Sana bir şey diyeyim mi, bu bir imge...” dedi Mitişatyev. “Neden bahsediyorsunuz?” dedi Faina.

Sonra uzun süre vedalaştılar Faina'nın evinin önünde, sanki ilk kim eve gidecek, kim kalacak diye beklermiş gibi. Leva sessizce ve sabırla bekledi, üç kırık tuğlayı seyretti (tam onun göz hizasındaydılar) ve sonunda bir anda dağıldılar: Faina evin kapısından girdi, Mitişatyev'le o da beraber yürüdüler.

Leva ferahlama ve mutluluk hissetti, ve etrafındaki bu tuhaf ışıltı her adımda daha da güçlendi. Tramvay durağına yürüdüler, kuşku ruhsal giysiler gibi terk etti Leva'yı ve çekirdekte, çıplak ve temiz, ıslıl ıslıl beyaz bir ışıkla çevrili Leva kaldı – tohum, öz!.. – var gücüyle nefes aldı, sesleri ve kokuları dinledi ve onun için belirgin bir şekilde yandı yıldızlar; durakta hâlâ ışık açıktı, Mitişatyev'in iki adımı daha vardı – sonra eve varacaktı; dostça, güvenle el sıkıştılar ve Leva ilk sabah tramvayının eşliğine sıçradı...

Kaderci (Faina – Devam)

“Bugün öleceksiniz!” dedim ona.

Hızla döndü, ama ağır ağır ve sakin yanıt verdi:

“Belki, evet, belki, hayır...”

Daha eşikteyken yüzük hakkında bir şeyler duymayı bekledi, ama Faina neşeliydi, beklenmedik şekilde kibardı ve davetkardı, Leva şaşırdı. Biraz beklerse sahanlıkta, o da hemen giyinecekti ve gezmeye gideceklerdi. Bekledi.

Ve o sırada Faina belirdi, ve yüzü altüst olmuştu. “Neyin var?” diye haykırdı Leva ne kadar yeteneksiz bir aktör olduğunu hissederek. Bir dakika sonra yaptığına pişman olmuştu bile – asla Faina’yı böyle perişan bir acı içinde görmemişti! Seven kalbi kan dolmuştu. Mutlulukla geri verecekti yüzüğü ve teselli edecekti, ama korkudan öyle ürkmüştü ki ancak bu itirafını hayal edebildi... Faina onu hemen kovardı, ve asla, asla bir daha göremezdi onu! “Peki, ama ağlamasana, başka bir tane alırım!” dedi masaldaymış gibi. “Sade bir tane değil, altın bir tane... Belki, o kadar pahalı olmaz... Ama bu benim yüzüğüm olur. Senin için yüzük değerli, değil mi, yüzüğün ondan gelmesi değil?..” diye sordu tedirgin ve umutlu bir tavırla, olası mutluluğa hazırlanarak: onun yüzüğü – o zaman o hep Faina’yla. “Elbette ya, yüzük! Ne olacak ondan gelmişse!..” dedi çok açıkça Faina. “Ama o zaman olacak, olacak bir yüzüğün!” diye onun kuru ellerini heyecanla sıkarak ağlar gibi konuştu Leva. “Yeter ki telaşlanma, yeter ki ağlama!” Faina birden çok hızlı bir şekilde sakinleşti. “Sahiden mi, yani alacak mısınız?” - “Sahiden, sahiden,” dedi Leva onunla birlikte kendisinin de sakinleştiğini, hatta onun hızla sakinleşmesine kızdığını hissederek. “Neyse, onu satar, başka alırız...” diye düşündü ilgisizce. “Bir bakalım...” “Sen bilirsin,” dedi Faina. “Daha ucuz bir yüzük alabilirsin... İki yüze, hatta yüz elliye vardır, eğer ararsan... O zaman da biz nişanlı oluruz...” dedi; onu elinden geldiğince zarif biçimde öptü.

Leva yine eridi ve onun hazırlanmasını beklemeye koyuldu. “Neyse ne,” diye düşündü. “Bunu satar, başkasını, daha ucuzunu alırım, biraz da para kalır, iki kere daha gidebiliriz restorana. İki değil, üç,” diye hesap makinesi kullanır gibi geçti aklından, “ne fark eder. Ona yüzük alırım, bu da beni avutur,” diye düşündü dehşetle. “Onu nasıl sevdiğimi anlar sonunda. Benim para bulmanın ne kadar zor olduğunu biliyor...”

Dükkânda tezgâhtar, yüzüğü elinde çevirdi ve şöyle dedi: “Elli ruble.” - “Hayır, beş yüz!” diye bağıracaktı az kalsın Leva. “Hayır, olmaz! Düzenbaz, elbette, yaşlı düzenbaz!”

Ve başka bir dükkâna koştu. Başka dükkânda tezgâhtar erkek değil kadındı; yüzüğü tartıya koydu, o hassas tartıya (“Tabii, elbette diğeri düzenbazdı,” diye düşündü mutlulukla Leva, “tartmadı bile!”); tezgâhtar dikkatle, hassas teraziyi durmaksızın dengeleyerek tarttı, sonra da hesap yaptı – Leva iyice gerilmiş ve içi buz kesmişti. “Kırk dokuz ruble,” dedi sonunda kadın.

Donmuş gibi kalakaldı, önündeki yüzüğü tuttu ve gözleri kardı. “Ah Tanrım! Bakırınmış!” diye haykırdı ve öfkeyle çöpe atıyordu az kalsın, ama birdenbire bir şey, belli belirsiz bir düşünce durdurdu onu, tezgâhtarın onu nasıl merakla seyrettiğini görmüştü, yumruğunda sıktı yüzüğü, yumruğunu cebinin derinlerine soktu ve sertçe dönüp hızla dışarı çıktı.

Bulvarın dar, uzun, boş gökyüzü uzanıyordu uzaklara. Ne kadar hakarsa baksın, tek bir kuş bile geçmedi bu şeritten. Aslında nedense – bir kez olsun uçsaydı... Leva kimsesinin olmadığını anladı. Ne baba, ne dost... Neredeyse mutluluk – öyle bir acı...

Aslında bu duygu sürükledi onu... ayakları kendiliğinden yürüdü... tesadüfen amaçsız yolu, yanından geçti... ve o eşikte, o sahanlıkta nasıl kendini bulduğunu bilemedi... cilalı bakır düğmeyi çekti kendine... Derinlerden tuhaf bir çan sesi geldi. Mitya Amca hemen, sanki kapının arkasında duruyormuş gibi açtı, tıraşsız, şal giymiş, dişsiz haliyle. “Vermem,” dedi zincirin arkasından. “Borç vermem.”

Leva yine dükkânlara gitti, sırf vakit geçirmek için – yüzüklere baktı: vitrini kır, bakmak için iste, kap... ve – kaç, kaç! Onlar ne olup bittiğini anlamadan önce kaçardı... Kalbi sıkıştı tezgâhın üzerinde. Yüzüklerin hepsi çok pahalıydı, iki yüze bile yoktu. İki yüzü nere-

den bulacaktı zaten? Yüzükler, gerçekten de, beş yüz ve üzerindeydi. Faina haklıydı, Faina doğru yalan söylemişti... Birden o bulanık fikir, yüzüğü atmasına engel olan fikir beynine girdi ve o kadar berrak oldu ki Leva sıçrayacaktı, her koşulda “Oy-ya-ya!” gibi anlaşılmaz bir şeyler bağıracaktı. Öfke ve hatta gösteriş kıpır kıpırdı içinde.

Faina’ya gittiği zaman, bu fikir ona öyle hâkim olmuştu ki oyuna dalıp onun incecik parmağını bir ölçüyle ölçmek için bir şey uyduramadı, dosdoğru işe koyuldu, bunu makul bir şey gibi göstermeye kaygılanmadı. Kendisinde kötülük yapmak için anlaşılmaz, alışılmadık bir güç hissediyordu.

“Bana elini ver,” dedi Faina’ya. Faina biraz şaşırıp sesinin alışılmamış tonuna, ama hemen kabul edip elini uzattı. “Gözlerini kapa,” diye emir verdi. “Ay, canım!” diye birden tahmin etti Faina. “Sahiden mi!..” Ve onun boynuna atıldı. “Ama nasıl yapabildin?..” - “Gözünü kapa,” diye tekrarladı Leva, “ve ben söyleyinceye kadar açma.” - “Peki,” diye kabullendi uysalca Faina. “Onu hangi parmağına takıyorsun?” diye sordu Leva birdenbire bunu hatırlamadığını fark ederek. Faina yüzük parmağını kıpırdattı. Yüzük beklendiği gibi kolayca girdi. “Şimdi açabilirsin,” dedi Leva.

Elini, yüzük hâlâ görünmeyecek şekilde elinde tutuyordu. “Oy, Leva, tam vaktinde!” diye haykırdı Faina elini parmağıyla hoşnut şekilde okşarken. Leva asla Faina’yı böyle kendini veren, böyle mutlu bir yüzle görmemişti. Faina onu öpmeye atıldı ve burnunu, gözlerini, alnını öylece öpücüklere boğdu. Leva neredeyse nefret ediyordu ondan.

“Tam oldu!” diye haykırdı Faina ve Leva elini çekti. “Nasıl bildin...” Faina yüzüğe bakınca sustu. Faina’da böyle bir yüz de hiç görmemişti Leva... İlk yüzle ikinci yüz arasında büyük bir uzaklık vardı – bir anda, ona koşan ışığın hızıyla dona kalmıştı. “Bu yüzüğü nereden aldın?” diye sordu Faina bambaşka bir sesle.

“Satın aldım,” dedi sakın sakın Leva. “Nereden?” “Tezgâhtan,” dedi Leva. “Bu benim yüzüğüm,” dedi Faina. “Olamaz,” dedi Leva tanımadığı bir hoşnutlukla buz keserek. “Benim. Yüzüğümü tanıyırım,” dedi Faina. Yaşam, sanki, iyice çekiliyordu yüzünden. “Gerçekten de bunu benim yaptığımı bilmesi kötü mü olur?” diye hayret etti Leva sanki. Sanki onun ayaklarının altından bir zemin kaymıştı, ve başlamıştı düşmeye – böyle bir yüz yoktu.

“Bu senin olamaz. Ne kadardı seninki?” diye sordu Leva. “Beş yüz,” diye donuk, mekânîk bir şekilde yanıt verdi Faina. “Ben de bunu yüze aldım,” dedi Leva, “hem de iki katını ödedim. Sonra değerini sordum – aslında beş yüz ediyormuş.” Faina sustu. “İnanmıyorsan gidelim doğrulatalım,” diye perçinledi zaferini Leva. “İstemiyorum,” dedi Faina ve hatta yüzü hafif canlandı. “Başkasının bir kere taktığı bir yüzüğü takmak istemiyorum.” Leva biraz telaşlandı. “Nereden çıkardın birinin onu taktığını?” - “Bakınca belli oluyor.” Leva daha da telaşlandı. “Keşke kendin gitseydin dükkânlara – ucuz yüzük hiç olmadığını görürdün. Nereden bulayım o kadar parayı? Bunu bulduğum için şanslıyım.” “Yine de başkasının yüzüğünü taşımam!” diye ısrarla, daha canlanmış ve sinirlenmiş bir halde konuştu Faina. “Yenisini senin yüzüğün olduğu, senden olduğu için takardım... ama bunu takmam.”

Ve Faina yüzüğü parmağından çıkarıp yüzüne bakmadan Leva'ya uzattı. Leva bakışlarını yere çevirdi, katılaştı, sıkıca tuttu yüzüğü sanki ezmek iter gibi... Ve aklına yine kurtarıcı bir fikir geldi, hatta açık seçik anlayamadı bile onu. “Ah demek öyle!” diye bağırdı Leva. “Peki, bana da lazım değil. Kimseye lazım değil!..” Ve yapmacık bir güçle sıçrayıp pencereye doğru koştu. Eli havada savruldu ve yüzüğü daha da güçlüce sıktı, onu asla gerçekten atamayacağını hissederek... Birdenbire Faina'nın elini yakaladığını hissetti – döndü, tepeden baktı: Ne o, dedi sanki, ne oldu? Yine döndü, hâlâ onun acı tutkusunun mekânını dolduracak kadar tatlı bir nefretle dolmuş, o anlık eşitlikten etkilenmiş, kaldırdığı elinde yüzükle... “Gerek yok,” dedi Faina. “Ver onu bana...” dedi sessiz ve uysalca. Ve Leva rahat bir nefes aldı.

Çok sonraları, deyim yerindeyse olan olduktan sonra, Leva bir gün onun yüzüğüne baktı (Faina artık hiç çıkarmıyordu onu) – ve birdenbire her şey canlandı ve gözlerinin önünde dönmeye başladı, Mitişatyev'le olan o gecenin ve bütün o sonraki günlerin hissi dirildi... Öyle güçlü, öyle kesin hatırladı ki bu duyguyu, tıpkı bazen unutulmuş bir koku ya da müziğin hatırlanması gibi. (Eski bir tramvayda, arka sahanlıkta, banliyö ıssızlığında yol alıyorlardı ve birdenbire yüzüğü görmeden önce, Leva uzun uzun rayları, o ıssızlıkta vagonun altından akıp giden rayları seyretmişti...)

Leva birdenbire bütün bunları hatırladı, kendini tutamadı ve

sordu (o zamandan beri ikisi de hiç yüzük konusunu açmamıştı, ama işte o sormuştu): “Baksana Faina, senin eski yüzüğün ne kadar ediyordu? Doğruyu söylesene...”

Faina hayretle, inanmazca baktı ona: “Neden eski diyorsun? Hep bu vardı. Beş yüz ruble eder.”

“Hayır, elli eder,” dedi ısrarla Leva.

“Yani tabii,” dedi Faina, “yeni kurla elli eder.”

(Bu yüzük hikâyesinden sonra ilişkilerinin en uzun ve huzurlu döneminin yaşanmış olması ilginçti. “Gerçek anlamıyla, bütün bilimler doğaldır,” diye düşündü bu konuda Leva, “filoloji bile...” Ve herhalde, tam da o zaman gidip dedeyi ziyaret etti. Fakat, bu adıma o kadar büyük önem vermemişti...)

Albina

“Benden ya tiksiniyorsun, ya da çok seviyorsun!” dedi sonunda gözyaşları yüklü bir sesle... “Öyle ya,” diye ekledi zarif bir güvenle: “Öyle ya, bende saygı gerektirecek hiçbir şey yok...”

Bir ilişkinin bütün açıklamalarında, özellikle de eğer bunlar uzun zaman önce açıklanmışsa ve kendi dönemselliklerini, kendi ritüellerini ve ritimlerini kazanmışlarsa, suçlama ve çıkarımların yapısı, ne kadar karmaşık ve işlenmiş olursa olsun ilişkiye katılanlar, ilke olarak, tek bir soruyla ilgilenir: İlk kim başlattı?

Ve elini, tıpkı o anlarda onun teatral bir tavırla yaptığı gibi, kalbine koyup da çaresizlikten titreyen Leva çok doğal olarak, Faina'nın ve sadece Faina'nın başlattığına, onunsa en ufak bir şey bile yapmadığına inanıyordu!.. Ama o... Evet burada söylemeli ki onun ısrarının çağiltılı haksızlığına ancak Leva katlanabilirdi, onun yerinde başkası olsaydı... “Neyse, tamam, o ilk değil, o son da değil, bu gerçeğe de katlanılabilir...” diyordu, “ama işte bu yalan duvarı, gelip çarptığı bu duvar, bu da neydi ki?! Bu insanı deli ederd! Zaten onu delirtmek istiyordu... Yani “doğru” nedir Faina? Doğru – ameliyattır, operasyondur: bir şey kaybedersin, ama iyileşirsin... Her şeyimiz yine iyi olacak... ama geçmişte bırakmak için, her şeyi orada bırakmak lazım. Anlıyor musun, HER ŞEYİ!..” Ah, Tanrım! Katlanırdı, her şeye rağmen katlanırdı... ama – kalp!

Bu gerçekten de bir mucize, zavallı kalbimizin katlanması bir mucize! Katlanıyor. Her seferinde.

Ama eğer gerçekten elini kalbine koymuş olsaydı, daha doğrusu, eğer elini kalbine koyabilseydi, orada, onun dibinde, zar zor tahmin edilen bir perspektifte öyle küçük, belli belirsiz, öyle korkunç bir şey saklı olurdu ki, asla kabul edemeyeceği, hiçbir işkencede itiraf etmeyeceği bir şey olurdu ki, sanki çürütülmez haklılığının binası, tartışmanın standart projesine uygun mantığın ormanına

dikilmiş o bina, onun tek taşınmazı, yaşamlarının devamını nasıl olursa olsun güvenceye alan taşınmaz... tek kurtarıcı destek onun haklılığı olurdu, Faina'nın ihanetinin okyanusundaki tek kıyı olurdu... Ama orada, diplerde, yaklaşıp da bakmadığı, çünkü orada ne olduğunu daha bilmediği yerde – kimin ilk geldiğini bilmediği yerde. Elbette, Faina – o gerçekten de derin bir günahkârdı, ama kendisi – öyle önemsiz, öyle minnetsiz, hesaba katılmayacak bir şeydi, ama yine de... Eğer bu saçmalığı hatırlasaydı, konumu sallayıp çökmeye başlardı...

Hiç kuşkusuz, Leva Faina'yı seviyordu. Hatta duygularının “sahiciliği” kuşku altına girecek olsa, yani “sahici olmayan” bir şekilde bile onu hep seviyordu. Hatta o ortada yokken bile (Leva okulda Mitişatyev'le arkadaşlık ederken bile...). Ama birgün (kulağa masal gibi gelse de) Faina da Leva'yı sevdi. Tam sevmedi, ama öyle, genel olarak, bir şey oldu ya da ortaya çıktı. Herhalde, bu o en “huzurlu” dönemdi, yüzük hikâyesiyle sona eren dönem... Daha doğrusu, bu sadece Faina için bir ara dönemde, belki de aşk değildi – basitçe başka bir şeyin olmamasıydı, Leva da bunu mükemmelen hissederek (biz hepimiz bunu mükemmelen hissederiz), sakinleşmişti ve her güvenin, fırsat bulduğu zaman, onda yeni güvensizlikleri beslediğiyle ilgili düşüncelere, her canlı gibi izin vermemişti. Buradadır bütün fark: bazıları güveni eski bir güvensizliğin ödülü gibi alır, diğerleri güvensizliği eski bir güvenin cezası gibi. Fakat, bütün bunlar birbirinden ayrılmaz şeylerdir ve zor ayırt edilirler ve hepsi birliktedir. Kısacası, Leva sakindi, ama ne kadar tuhaf görünse de (belki de bir tek Leva'ya bu tuhaf geliyordu), burada hayal edilebilecek olan o dengeli ve sonsuz mutluluk, hiç olmadı, basitçe bir boşluk, belli bir doygunluk ve hoşnutlukla tatlanmış, herhalde Leva tipindeki insanlara özgü olan, burada ne olacağı bilinmediği zaman ortaya çıkan şeyin özü değil, sadece biçimi olan boşluk ortaya çıktı. Onlar için bu hep bir bilinmezdir, ancak bazen bu acıdır, bazen de doygunluk. Leva, karşısında beliren hoşnutluğun ıssızlığını gördü ve – ya şaşkındı, ya da doygun.

Bu sırada Albina belirdi, bir fırsat olarak. Leva'nın bakış açısından Albina asla Faina'yı yaralamayacak olsa da, onunla ihanet hemen hiçbir değer taşımasa da ve hiçbir denge sağlamayacak olsa

da. Eğer Leva bazen kadınlara ilgi gösterirse, bu sadece Faina'nın bakış açısından oluyordu, sadece Faina'nın kendi rakipleri sayabileceği kadınlar oluyordu (biz böyle hasmımızın zevkini benimser ve *Rosamunde*'yi ıslıkla almaya başlarız).

Fakat şimdi Albina. Yoksul bir genkızdı ve Leva borcundan çok utanıyordu (onu da hiç geri vermedi). Mitya Amca'nın doğum-gününde tekrar karşılaştılar. Leva şaşırdı, Albina'yı Mitya Amca'da görmekten şaşırdı. (Onu davet ederken, Dickens şöyle demişti: "Ama manitanı getirme" – Faina'yı sevmemişti ve sadece Leva hoş-görüyordu bunu.) Leva Dickens'in "bu güve"yle yaptığı konuşma sırasında özellikle tedbirli ve kibar olmasına daha da şaşırmıştı. Bu da Leva'yı ona belli bir ilgi göstermeye sürüklemişti. Bunun için de "Mitya'ninkini" sıkıştırıyordu, damarlarında kızıl ifir zonklamaya başlamıştı. Misafirlerini gözlemeyi sürdüren Mitya Amca bir Ghirlandaio reproduksiyonu çıkartmış ve herkesi benzerliği görmeye davet etmişti. O sırada Leva da masanın altından solgun Albina'nın elini sıkmak gibi bir dikkatsizlik yaptı. Bir süre tuttu yumuşak eli, kız da çekmedi.

Sabah olduğunda Albina'yı düşünmek Leva'nın aklına gelmedi bile – başı atlıyordu. Ama kız unutmamıştı. Durmaksızın telefon etti ona. Leva da utanarak nasıl elini sıktığını ve buluşmak üzere szleştiğini hatırladı. Kendi kendine çok küfür etti. Dickens Amca'yı hatırladı – işte bir erkek! Bir centilmen... O asla yakındaki birinden utanmazdı. Akşamleyin ona karşı ne kadar da tedbirliydi!... Ama Dickens Amca rneği bile esinlemedi onu.

(Kendi kendimize tam da bu bölümde Dickens Amca'nın ilk kez ortaya çıkmasını istediğimizi kabul etmenin vakti geldi! Dedenin bir varyantı olarak, dedenin yerine – ok uygun düşer ve çok yakışırdı [Lermontov'un Maksim Maksimi'i rolüne...]. Üstelik Leva onu genç halleriyle tanımıştı ve öyle hatırlıyordu... Ama çok geç artık. Mitya Amca'yı ilk kısımda harcadık, böyle başka biri de yok elimizde. Buna rağmen onunla bu kısımda dedenin çirkinliğini dengelememiz gerekir. O daha "gerekli" orada [şimdi o nasıl bakardı bu szcge!..]. O zaten hep orada, nereye [kendine değil] daha gerekliyse oradaydı: Leva'ya, ülkeye, bana... Hep uysalca orada olurdu – yüzünde yoksul bir gururla.)

Genel olarak Leva bu görüşmeye gitmek istemiyordu. Hem

Leva'nın çekingenliği (ayrı eğitim), hem Faina'nın zevki (daha muhtemel) ister istemez yansıdı bu iç hımbıllıkta, ama her koşulda, bu açıdan yapabileceği bir şey yoktu: Bu görüşmenin ona bir yararının olmaması değildi onu durduran şey, Albina'yla buluşup insanların arasında olma mecburiyetiydi. Ama kız çirkin de sayılmazdı. Onda bir şeyler vardı... Hem de, nasıl denir, daha iyi ve saf bir şeyler: yalan söyleyemezdi mesela – ama işte Leva için onun bu çok nadir bulunan meziyetleri, bu arada o beklenmedik sadakati, hem de ondan hiçbir şey talep etmediği halde, o kadar önemsizdi ki... Ne kadar isterse istesin, onunla insanların arasında görünemezdi. Ama iyi kalbi telefonda ne zaman kızın sesini duysa, onun acıyla saklanan ve bu yüzden daha da dikkat çeken ricasını ne zaman duysa etkilenmek bir yana, kanla doluyordu. Neredeyse mutlulukla kabul ediyordu... Hatta kendi kendini ikna ediyordu: yüzünde bir şey yok, zevkli de giyiniyor, diyordu, bir tek sen çekiniyorsun böyle, başkaları çekinmiyor... zaten akıl, kalp ve diğer iç özelliklere girmeye gerek yoktu bile, onlar idealdi. Ama onun pek de çirkin olmayan yüzünde, o zamana kadar Leva'nın da katıldığı mekânizmaya adanmışlık belli oluyordu. O da tıpkı Leva gibiydi – sorun da buydu. Ne var ki Leva artık öyle değildi... Ve sonunda kalkıp o görüşmeye gitti.

Berbat, ıslak, rüzgârlı bir hava vardı – iyi seçmişti! - hemen şehir merkezinden uzaklaşıp insansız eski yan sokaklara, artık iyice kararmış olan yerlere saptılar. Leva kalabalığa dayanamadığını, kalabalıktan bunaldığını söylemişti. Bu sefer yalan söylemiyordu: gerçekten kalabalığın onunla Albina'ya her bakışında bunalıyordu. (Belki de bütün bunlar Faina'yla tesadüfen karşılaşma korkusundandı?... Ama matematiğe de inanırdı Leva: büyük bir şehirde böyle bir karşılaşma ihtimali çok azdı... Ama bu ihtimal bile ürkütebiliyordu onu.)

O sokaklara saptılar, burada da Leva üşüdü, ama neyse ki ortalık karanlık ve insansızdı. Kız o ne söylerse büyülenmiş gibi dinliyordu. Kalabalığa katlanamadığını söyledi – hemen kabul edip uysalca onaylamıştı. Yine de Leva'nın o akşamı hatırlatmasını (Leva bunu çok iyi hissediyordu), elini sıkamakla kalmayacağını söylemesini, bir daha elini sıkmasını ve hatta daha da ileri gitmesini istiyordu. Ama Leva bu sessiz talebi fark etmiyormuş gibi yapmaya çalıştı,

laubali bir sesle işiyle ilgili birtakım sıkıntılarını anlattı: sanki o gün çok bunalmıştı ve her şeyi aklında çıkarmak istiyordu. Kızın tekrar tekrar sokulduğunu fark etmemiş gibi yapıyordu (oysa bir tek onu görüyordu), onun için çok tatsız, utandırıcı, huzursuz edici bir şeydi bu – asla böyle bir üçkâğıtçı olduğunu düşünmemişti; bu kadar mutlak bir duyguya yanıt vermekte çaresiz hissetmemişti...

Albina'ysa öylece kulak kesilmişti söylediklerine, ama hiçbir şey duymuyordu. Ayakkabılarının bağı çözülmüştü. Kızardı, ürkekçe özür dilecli ve onları bağladı: çarçabuk yapmak istediği için, onları bağlamayı iyice imkânsız hale getiren, rahatsız bir poz takındı. Leva da hemen yanında duruyor, rüzgâr altında hiçbir şey yapamamanın utançıyla ellerini ovuşturuyordu, susuyordu, zavallı aptal... – tanıdığı bir insan için utançla çarpılmış ve bu utançtan da utanmış bir halde ne söyleyebilirdi ki! Tanrı'ya şükür bir yaya geçti, ıssız ara yolda bir tek o vardı, o yüzden de etrafına bakması ve merakla seyretmesi de kaçınılmazdı...

Albina doğruldu sonunda.

Biraz daha yürüdüler, ayakkabı bağları yine çözüldü, yine her şey tekrarlandı – Albina kendini rüzgâra vererek, dengesini sınırsızca kaybederek, ayakkabı bağlarını bağlamaya telaş ederek ve çaresizlikten bunu hayatı boyunca nasıl yapmış olduğunu unutarak durdu: sol ip sağa, sağ ip sola?

Hava da ne kadar kötü bir havaydı! Albina küçücük paltosuyla tir tir titriyordu, hatta ayakkabı bağlarından daha becerikli değildi orada da. Leva havanın böyle olmasından, doğal bir engel çıkmasından memnundu ve onu telkin etmeye başladı: üşüdün sen, iyice hasta olacaksın, bugün bize iyi gelmedi, başka zaman buluşalım, hava daha iyi olduğu zaman - gelecek sefere böyle olmaz diye söz verdi Leva. Albina da neden titrediğini anlamadığını söyledi, çünkü üşümüyordu. Herhalde siz artık ateşlenmişsiniz nezleden, dedi Leva, kötü oldu her şeyin böyle olması...

Sonuçta, havanın da yardımıyla, bütün bunlar görece kısa sürdü ve kalan cesaretini ve sabrını toplayan Leva onu eve kadar götürdü, ama giriş kapısı arkasında kapanır kapanmaz sapanla fırlatılmış gibi uçtu, mutluluk değilse de, sıradışı bir utançla büyük bir ferahlık hissetti. Kapıdan öyle hızlı uçarak çıktı ki giriş kapısını Leva'ya bir şey sormak ya da ona bir şeyi açıklamak için tekrar açan

Albina, boş caddede kimseyi göremedi, rüzgâr yüzüne ıslak, ağır bir kar çarptı...

Leva da gerisin geri, Faina'ya uçtu, hatta mutluluktan şarkı söyleyip kendi kendine yemin ediyordu böyle acayip bir şakaya bir daha asla konu olmayacağına: kimin hoşuna giderdi kendini inek gibi hissetmek?

Fakat, dönünce Faina'yı bulamadı. Onu bekledi, bekledi – bir yere kaybolmuştu, nereye olduğu belli değildi, bir not bile bırakmamıştı, önceden haber vermemişti. Bütün akşam evde olmamaya mı hazırlanmıştı?.. Telefon da etmedi. Fakat, gecenin biri olduğunda, Leva komşuları uyandırmaktan çekiniyor diye açıklama yaptı kendi kendine...

Leva uyumadı geceleyin. Bu da işte – intikam! Faina sabah erkenden bile gelmedi, öğleden sonra geldi. Kapıya gelmiş, soğuk yağmurdan tir tir titreyen Leva'ya, alnına bir öpücük kondurarak (bunun için Faina'nın parmak ucunda yükselmesi gerekti, çünkü Leva taş gibi, soğuk, erişilmez durmaya çalışan Leva başını eğmemişti; fakat Faina onun bu halinden etkilenmedi) fantastik bir hikâye teklif etti.

Hikâyeye göre, Leva yokken hiç beklenmedik bir şekilde eski bir arkadaşı çıkıp gelmiş ve arabayla gezmeyi teklif etmişti: araba aşağıda bekliyordu... (Leva'nın da bir buluşmaya gittiğini bildiğini söyledi Faina, Leva saklamaya çalışmıştı, ama yapamıyordu bunu, zaten hiç yapmamalıydı, Faina da neden ben de gitmeyeyim diye düşünmüştü...) Neyse, şehir dışına çıkmışlardı... hayır, iki kişi değillerdi, arkadaşın arkadaşı da vardı, o da doçentti, arabayı kullanıyordu, çünkü arkadaşının ehliyeti yoktu daha... Ne hoş! – orada her şey bulanıyor, çarnlarda kar var, sahici bir kış var. Yazlık eve gitmişlerdi, hayır, arkadaşınıninkine değil, arkadaşının arkadaşınıninkine, o da doçentti, geceyi de orada geçirmişlerdi... tabii biraz içmişlerdi onlar, ama o pek içmemişti... şimdi, bekle, her şey şimdi başlıyor... arkadaşın arkadaşı, arabayı sürmeyi gereken kişi de kalkıp içmişti, iyice de içmişti ve arabayı kullanamayacak hale gelmişti... bütün gece ne mi yapmışlardı? İskambil oynamış, king oynamışlardı... bana inanır mısın, hiçbir tatsızlık olmadı... evet, kâğıt oynadık... nereden çıkarıyorsun bilmiyorum king iki kişi oynanmaz diye? Üç kişi oynadık... tabii sarhoştum, oynayamazdı... ama

konu bu değil – benzin de bitmişti, ama bu da konu değil – araba bozulmuştu, ah, dursana lütfen, sözümü kesme!

Kollarında, göğsünde, boynunda izler gördü – boşversene şoförü! Faina biraz bocaladı, ağladı, ama Leva onu bu sığ suda yakalama kurnazlığını gösterdi. Faina'ya göre daha çevik olan mantığıyla hızla onu köşeye sıkıştırdı ve o da, beklenmedik bir şekilde, acı verici bir kolaylıkla, her şeyi kabul etti. Kabul edince de, Leva'nın talihsizliğine, başka bir yalan söylemedi. Leva'nın bir anda boynuzları çıktı, bu arada en azından kiminle olduğu, yani en iyi dostu Mitişatyev'le olduğu konusunda yalan söyleseydi keşke, bunda çünkü Leva'nın da suçu vardı: Leva'nın bir buluşmaya gittiğini başka nereden bilecekti? Evet, eğer bilmek istersen, kıskançlıktan... Tanrım, neye mâl olmuştu Leva'ya bu görüşme!

Sonra başladığı gibi gitti: kaç kez oldu, soyundular mı?.. Tabii, Mitişatyev değildi bu... Ah, ne fark eder kim olduğu... ne önemi var! Neyse, bir kezdi, soyunmamışlardı tümünden. O da inanmıştı sanki, ha! Tamam peki, soyunmuşlardı! Evet, çırılçıplak, kaybedecek ne kaldı? Peki, Mitişatyev olsun... Sarhoştun, olay öyle olmuştu. Ah, yeter! Senin hakkında söylediği haklıydı: çilekeş! Ama hayır, o değil.. Sensin domuz!

Bırakalım onları.

Leva acısını dindirmek için boş yazılığa çekildi. Onu çok üzmüş olan Faina'ya kimseyi göremeyeceğini ve yalnız kalmak istediğini söyledi. Babasına da bir işi kısa sürede teslim etmesi gerektiğini söyledi. Keskin bir kişiliksizlik ve marazilik halindeydi, durmaksızın aptalca fal açıyordu iskambil kâğıtlarıyla, tek başına, bir tek onu biliyordu ve içiyordu. O sırada da Albina ziyarete geldi onu. Birisi telefonda adresini vermişti ona (Faina mıydı acaba?)... evet, bir kadın sesiydi.

Albina ona budalaca çikolatalı pastalar ve bir şişe ekşi şarap getirdi. Leva soğuk ve sıkıntıyla söndürdü ışığı. Tuhaf bir şekilde hiçbir şey hissetmeden, iktidardan başka bir şey hissetmeden, *sahip oldu* Albina'ya. Kendisine yukarıdan bakar gibi, tavanda asılıymış ve düşünceli bir tavırla terk ettiği bedeninin yaptıklarını izliyor-muş gibi... Onun ateşli sorularına karşılık tekrarlar yetindi, bunu kendi dürüstlüğü saydı, yalan söyleyemeyeceğini, onu sevmediğini, yani bir insan olarak sevdiğini ve çok yakın bulduğunu, ama sevmediğini söyledi.

Sabahleyin Albina, ürkekçe uyandırmaya çalıştıktan sonra onu, telaşla işe gitti: hiç uykusu yoktu, ama sanki uyanamıyormuş gibi sızlandı ve gözlerini açmadı. Kadın da kibarlığından zorlamadı onu, bıraktı uyusun diye. Pasta kutusuna sıcak ve dokunaklı birtakım sözler karaladı ve titrek bir elle son kez dürttü Leva'yı, "canım" gibi bir şey mırıldandı – Leva farkında olmadan kızardı, oysa inandırıcı olmak için horluyordu – sonra da gitti.

Leva yatağa oturdu ve ulumaya başladı. Hiç abartmaksızın söylenecek sözcük buydu. Uzun uzun uludu: önce ruhundan, sonra kendi ulumasına hayretten, sonra da sersemlediğinden uludu. "İşte sana pasta! Amma domuzsun," dedi kendi kendine kayıtsızca. "Ne olmuş yani?" Hızla hazırlandı ve yazlık evden çıktı. Boş elektrikli trende biraz içti ve yol boyunca uyudu.

Bunu Faina'dan sonra yaptığını biliyordu. Acaba bu ihaneti ihanet sayabilir miydi?.. Ama her şeyin yer değiştirmesi, sarsılması da yeterdi. Artık mutlak olarak temiz değildi: bu buluşmayı zorlamıştı zaten değil mi?.. Ve, sanki bu artık açıklanmamış gibiydi, mutlak haklılık yoktu artık – bütün bunlar takip için önemli değildi sanki... ve o zaman ikinci dip açıldı, orada da, derinliklerin derininde de, artık ne saklanabilirdi ki? Orada gerçek bir başdönmesi saklıydı: Leva artık bu tutarlılığa da inanıyordu. Bu kez – evet, bilerek ihanete götüremediği bir buluşmaya gitmişti. Ama yine de neden gitmişti?.. Herhalde, her şeye rağmen değişmeyen, daha doğru, ondan alınmamış bir hikâye vardı, Albina'nın da kararsız kalıp ısrar etmesine yol açan bir hikâye. Elbette, bu silik gerçeği gerçek sayamazdı (üstelik!). Bu gerçeği bir kenara kaydetti, ama orada da başka bir dalgınlık belirdi, yine Faina'ydı bu: yoksa o zaman bile?! Sonuçta onun o sırada da nereye gittiğini bilmiyordu ve o sefer nereye kaybolduğunu, hangi kız arkadaşının yazlık evine gittiğini bilmiyordu?..

"Ama ne diyorsun sen! Ne diyorsun!.." diye haykırdı konunun bu şekilde derinleşmesi karşısında Faina. "Daha ilk akşam, o ilk tanıştığımız akşam bile sen başkasından hoşlanıyordun! Hatırlamıyor musun sanki?.. Stella..." – "Ne Stella'sı!.." diye kükredi Leva. "O mavili..." – ve Faina onu o kadar ustaca taklit etti ki Leva kendini tutamayıp güldü, hatırladı. – "Sen de o zaman ilk hamleni ona yap-

mıştın!” – “Ama yani...” diye bocaladı Leva onun kıskançlığından hoşlanarak ve Faina yine sevgili oldu.

“Yani işte, işte tam böyle,” diye düşündü Leva. “Havva’ya kadar gider (ve Havva Âdem’i onun karısı olmadan önce aldattı), ilk günaha kadar gider bu iş... Temel parçacık gibi titrer, hep Parçalanır ve yok olmaz... AB, AB, AB, AB dizisi var... A ihanetinin ardından B ihaneti, ardından A ihaneti, yine B – böyle gider Zincir... bir başladı mı sürer gider. Bırakalım ilk A’yı, elde ettiğimiz şey: BA, BA, BA... Ne fark eder bu dizi sonsuzluğa uzansa?” Böylece matematiksel bir şekilde değerlendirdi filolog Leva Odoyevtsev, doğabilimlerine başvurarak.

“Haydi, defol!” dedi Faina. “Neden ben defolayım?” diye öfkeyle tısladı Leva. “Sen neden defolmuyorsun?” Bu sözler hayatlarında ilk kez duyulmuyordu ve Faina’dan sadece küçük, nadir görülür bir kibarlık sergileyen bir mektup bulduğu zaman Leva çok şaşırıldı. Gitmişti. “Beni bulmaya çalışma” – hepsi buydu. Leva koşup aradı, ama Sahalin’e kadar gitmedi peşinden.

Üç gün sonra kendine geldi. O sırada Neva Bulvarı’nda yürüyordu, üzerine akşam çöken bulvar yağmurdan sonra iyice hüzünlü olmuştu: şemsiyeler, otomobiller, asfalt, araba lastiklerinin hışırtısı, kırmızı farlar ve fren gıcırtiları – sanki hepsini son gözyaşları arkasında görüyordu ve sanki bütün hepsi fren yapıp onun çevresinde dolanarak ona acı veriyordu... Ayaklarını hissetmiyordu, durulanmış, mavileşmiş göğe çevirdi başını ve hayatta olduğunu, hayatta olduğunu anladı!.. Bunun hiçbir şeyle, hiçbir düşünceyle alakası yoktu: hayattaydı, çünkü acısı daha ileri gidemezdi, onun doruğunda duruyordu ve rahatça aşağılara, onu çevreleyen ve geride bıraktığı hayat uzamına bakıyordu. Ve birdenbire canlandı ve yaşamaya başladı – düzgün, ölçülü... sanki geçmiş, çok daha önce, sanki savaştan önce, hatta devrimden önce ıskaladığı bir yaşamda yaşamaya başladı. Sessizce, hızlanmadan yavaşlamadan, günler peşpeşe geçti ve Leva her şeyi yapabildi. Annesi mutluluktan havalara uçtu: Leva çalışıyordu, yazıyordu, hiç zorlanmadan yüksek lisans sınavlarını kazandı... Ve nasıl olduğunu anlamadı bile. Böylece bir ay geçti.

Sonra birden, aniden! – Dickens Amca öldü. İşte acı! Leva ki-

şisel kargaşasının ne boş olduğunu anladı, ne kadar sığ ve utanç vericiydi bunlar bu adam karşısında, S... karşısında...

...Leva Albina'yı kilisede, cenaze töreninde gördü ve etkilendi. Uygunsuz bir şey düşünmüyordu, hatırlamıyordu, kendi kendine bu siyah baş örtüsü yüzüne ne de yakışmış demedi... ama tam da buydu onu etkileyen. Tecrübesiz eliyle çukura bir avuç kum atma vakti gelince, ağladı. Her şey bir anda olup bitmişti: annesini hızla ve ustalıkla, boş bir paltoyu katlayıp paket haline getirir gibi alıp götürmüştü babası, nedense Leva'nın yanından geçmiş, nedense ona sessizce, eliyle, annesi görmeden işaret etmişti gelme diye... Leva'nın koluna Albina girdi.

Mezarlıktan çıkan yol boyunca kumların üzerinde yürüdüler. Albina dikkatle Dickens'tan bahsetti. Leva şaşırdı: o da neredeyse böyle düşünüyordu, ama böyle sözcükleri yoktu. Anlaşılan, Albina'yla basitçe tanış değil, dost olmuşlardı – bunu Leva hiç bilmiyordu. “Çok yalnızdı,” dedi Albina. “Kimsesi, hemen hiç kimsesi yoktu. Bütün yakınları ‘kaybolup gitti.’” Yine Leva'nın hiç bilmediği ayrıntılar... “Belki de, orada daha iyi olur,” dedi Albina, “orada daha çok bizimkiler.” Bu yalın fikri öyle güzel, öyle özel bir şekilde söylemişti ki sanki hakkı vardı buna.

Kendi babası geçiyordu aklından.

Türk divanının üzerinde asılı duran fotoğrafı sabahleyin gördü Leva, boş, buruşuk yastığın ve bir köşesi kıvrılmış battaniyenin yanında yatarken... Beyaz, idam edilmiş surat kelebek gözlüğün ardından miyop ve temiz bir şekilde yatağın kızının yattığı tarafına bakıyordu. Litvanya devletinin yurttaşıydı, Paris ve Bern'de binalar dikmiş bir mühendisti, Avrupalı ismi savaştan sonra Asya topraklarında kaybolup gitmişti... Evin loş derinliklerinde bir fincan çınladı, bir sabahlık hışırdadı... “Uyandın mı?”

...Faina Leva'ya göre hep yalnızdı, sadece biricik olduğu için değil – çevresinde hemen hiç kimse yoktu. Albina gibi onun da babası yoktu, ama herhalde, zaten hiç olmamıştı. Rostov'dan (Don kıyısındaki) gelen annesinden de utanıyordu – sanki Faina onu saklamış gibi bir yerlere saklanmıştı. Annesi şişmandı ve kara etliydi, iki lafı biraraya getiremezdi... Leva daha da zarifçe çekerdi onu kendine o zaman – Faina'nın yalnız, akrabasız güzelliğini. Onu

bir kez görmüştü caddede eski kocasıyla, onun gölgesiyle (zenginlik, kadınlar karşısında başarı...) Leva'da kıskançlık uyandırmıştı, Leva da, hatta belli bir hayalkırıklığıyla sakinleşmişti: zengin olsa bile... Kocası yaşlı ve çirkindi. Hatta Faina'nın sözlüğünün geçmişe (Leva'dan öncesine) göre eskimiş, takılıp kalmış, taşra kızı ölçülerine göre bile, Leva daha iyiydi. Faina için bu tür imge küçültmeleri kaçınılmazdı. Bu imge ancak gözgoze gelince dağılıyordu. Faina'nın çevresinde kimse yoktu.

Albina asla ve asla yalnız olmadı: babasının efsaneleriyle birlikteydi; zenginlik jestini yurtdışında yoksulluk çekerken bile korumuş olan annesiyle birlikteydi (Leva onun yüzünü beğeniyordu, "geçmiş güzelliğin izleri" arasında gençlik hatlarının görünmesini beğeniyordu); villa ve anneanne fotoğraflarıyla; Gilbert adlı kediyi ve onun "ortak" anılarla birlikte hızla büyüyen yavru kediler yapma mekânizması vardı; okulların yakın olması, Dickens Amca, Leva'nın fikirleri ve "tasarıları" vardı... Onun "geçmiş" Leva'ya öylece, sanki artıksız sunulmuştu: sevgisizce evlendiği bir koca (hakkında tek bir kötü söz yoktu), entelektüel, yumuşak bir adam, kadının isteğiyle ayrılmışlardı (anlaşılan Leva'yla buluştuktan sonra...), kocası, kadın her şeyin bitiğini ve devam edemeyeceğini söylediği halde, boşanma için bir süre daha beklemelerini rica etmişti: onun ilk çağrısında dönmeye hazırды... – bütün bunlar bir kere bile dile getirilmeden söylenmişti sanki. ("Bütün kadınlar duldur," demişti bir keresinde Mitya Amca.)

Leva daha da sessizdi. Sakince yatıyordu Albina'nın yanında sırt üstü, meşe ağacının yapraklarının ağıyla karışmış tavandaki hayaletimsi pencere gölgeğini seyrediyor ve tutkusuzca Faina'yı düşünüyordu... Sonuçta şöyle olmuştu: asla görmemişti onu, anlamamıştı, hissetmemişti: o bir insan değildi, nesneydi... tabii "tutku nesnesi"... tam anlamıyla! Ah, sözcükler!.. (Leva sözcükleri severdi.) Nes-ne. Ancak Albina'nın yanında bir şeyler anlayıp görmeye başlamıştı. Sonuçta belliydi: Albina daha inceydi, zekiydi, idealdi, entelektüeldi, karmaşıktı... hepsi de Leva için anlaşılır ve görünür şeylerdi, gerçektir. Ya Faina? Kabaydı, ağzıbozdu, çıkarıcıydı ve kesinlikle gerçektir Leva için. Gerçek olan sadece Leva'nın tutkusuydu, zaten Leva da o alanda kendisini gerçek hissetmekten çıkmıştı. Ama o, Faina'yla ilişkisinde hiçbir şey anlamasa, hatta

kendi kendini bile anlamasa da – kendi hakkında her şeyi bildiğine inanabilirdi. Faina hakkındaysa hiçbir şey bilmiyordu. Sadece bir dizi yorumsuz, hatta ona nadiren yardımcı olan hitap imaları: artık ona yaklaşmak için uygun değil... bugün bir hediye bulmanın vakti... bunun farkında olmaya gerek yok... o saç kesimine özel ilgi göstermeliyim (“Ne kadar dikkatli ve sevimlisin!..” diyen sesini duydu birdenbire – ve kalp çarpıntısıyla döndü). “Neyin var?” diye sordu hassas Albina. Leva inledi ve tutku adına kabalık yaparak onu kendine çekti.

Kollarında çılgına dönüyor ve boşalıyordu başkasının sevgili karısı, ama ne diye buradaydı Albina ve ne diye buradaydı Leva? – Mitişatyev’in kollarında kıvranan Faina’ydı bu ve Leva ihanet etmiyordu Faina’ya, Faina da her seferinde onun için tekrarlıyordu bütün bunları ve Leva Leva değildi, Mitişatyev’di artık – bu artık kişiliğin kelimenin tam da tıbbi anlamıyla çiftleşmesiydi; tiksinti ve anlaşılmaz, gücü ve şiddetiyle korkunç bir haz yaşıyordu o zaman Leva, ne ona ne diğerine sahip olamıyordu...

Ve o sırada, birdenbire, Faina döndü. Anlaşılan, Sahalin’e değil, Rostov’daki annesine gitmişti... Sahalin’de olmaması hemen sakinleştirdi Leva’yı. Sahalin’e kesinlikle erkeksiz gidilmezdi... Leva onun yanmış, sadeleşmiş yüzüne baktı ve hoşnutlukla belli bir dinginlik farkettiler kendi ruhunda. Buna rağmen Albina’yla yaşadığı o kısa dönemde belli ölçüde kendi kendini hissetmeye başlamıştı. Fakat yaşadıklarını Faina’ya anlatmadı. Bir şey onu durdurduğu için değil... fakat bir şey onu durdurmuştu. Faina’dan biraz uzaklaştı, ama bu da anlaşılırdı: ilişkiden, hesaplardan, düşmanlıktan hiç uzaklaşmamıştı. Hayretle fark etti bunu: onunlayken nasıl da hızla Leva’dan başka bir insan oluyordu. Albina hakkında bir şey söylemedi ona bir kaynağı korur gibi... Fakat değişimi fark etmişti Faina. “Herhalde, sana yeniden âşık oluyorum,” dedi Leva’ya. Onun sözlüğünde bu, “gücü” hissettiği anlamına geliyordu. Leva onu küçümsedi ve tatmin oldu.

Albina’yla iş daha karmaşıktı. İlk gün ona Faina’nın döndüğünü söylemeye karar vermişti. İkinci gün söylemedi, hemen söylemediği için kızarak. Vicdan azabı ele geçirdi onu. (Faina’yla en azından bu azapları yaşamıyordu.) Üçüncü seferde... Albina kendisi biliyordu artık.

Elbette Leva şiddetle kendinde değildi. İkiye bölündü, “Çağımızda ne yalnızlığı – birbirini bulmak lazım!..” diye düşündü Leva Albina'nın yanında sıkılırken. “Hayır, bu lanete iki kişi katlanamaz, yanında başkalarıyla aynıymış gibi davranacağın birileri varken. Yabancı bir dünyada başkalarıyla olmak kendinle olmaktan kolaydır: fark etmezsin nasıl homurdandığını, başka kimse de fark etmez.”

Ama birdenbire Faina'nın da Rostov'da olmadığı, Mahaçkal'da bronzlaştığı ortaya çıkınca, her şey eski haline döndü: aktörler yeniden, ezbere bildikleri rollerine geçtiler. Faina yaşam, Faina güzellik, Faina tutku, Faina kader... Albina ne!..

Ah, ne kadar acıydı bütün bunlar!... ne kadar bulanıktı. Biri güzel, diğeri değil. Ama bunu da kanıtlamak lazım. Güzellik nasıl bir yalan! Güzel mi Faina? Gülünç bir soru – ne fark eder. Tombul, kozmetikle süslenmiş, horlayan (yanındaysa...) – Leva için değerli, ve bu sırada her şey daha da değerli. Ve nasıl da tiksintiyle acı veriyor ona güzelleşen Albina'nın kulağının altındaki küçük ben, bu tatlı ve sonsuz olmayan an kaybolup gider gitmez, kendini bütün varlığıyla koparıyor ondan ve çevresine bakınıyor. Eğer sevmiyorsanız, artık bitmişse, bir kadından daha çirkin bir şey yoktur. Sadece geçici bir yalan, optik bir yanılsama, sonra bir tek ısrar ve huzursuzluk.

Ve insanlar ne kadar süsledi kadın güzelliğini – saçmalık iyice! Güzel Albina sevmeyince güzel değil. İşte yürüyorlar Leva'yla, bir buluşma için yalvarmış, kafeye sürüklemiş, pasta yiyip ağlıyor – dehşet dışında ne yaşıyor Leva?, sonra yanyana gidiyorlar, Leva sanki bir kilometre uzak ondan, ellerini cebine salıyor ve dirseklerini iki yana sıkıca yaslamış – kadının elleri giremiyor koluna... Zavallı el düşüyor, zavallı küçük kedi, zavallı varlığı ellerinin, buzdan çıkan bir balık gibi, boş bir kürkü olan balık gibi. Ağlıyor güzel Albina, ateşli, içiçe geçmiş şeyler söylüyor, alev alev nefesi çıkıyor dudaklarından, gözleri Leva'ya dikilmiş, yalvarıyor, ama o bakmıyor ona ve duymuyor hiçbir şeyi – bir kilometre öteden gidiyor. Ve hep sadece küçümseyici yan bakışıyla onun dudağına yapışan pasta kırıntısının nasıl kıpırdadığını, kıpırdadığını görüyor. Bu pasta kırıntısı iğrenç geliyor ona – başka da bir şey yok Leva'nın aklında. Nerede orada güzellik – sadece ucubelik! Nerede orada ucubelik – sadece güzellik...

Ama bu kez Leva birçok kez döndü ve her seferinde de acı çektiği zaman döndü. Acı vermeye gitti. Başlangıçta vicdanı sızlıyordu, sonra rahatlatıcı mekânizma çalıştı. Albina da hemen inanıyor, koşup geliyordu. Leva güven alır almaz gidiyordu yine, kaybettiği an geri geliyordu. Alçaklık mı? Alçaklık. Ama bırakalım okur yapsın hesabını...

Üstelik hepsi bu kadar da değildi. Leva da öyle bir alçak değil, Albina'mız da öyle bir zavallı değil. Elbette acı çekiyor, ama "çile de çekiyor"... Bu "da" çok önemli! Leva'nın onun hayal ettiği gibi davranmadığından emin, ama yine de seviyor onu. Yoksa neden koşsun ona, bağlanmış gibi dönüyor, dönüyor. Ve her şeyde bu aşk belirtilerini görüyor ve onları topluyor. Geldi seviyor, gitti yine seviyor. Kibar – ona karşı. Kibar değil – işyerindeki tatsızlıklar. Birden hastalandı mı?.. Belki de Leva seviyor Albina'yı kim bilir? "Kendince" olsa da... Bir tek o bilebilir bunu. Sonuçta Leva biliyor Faina'nın onu sevdiğini. Kendi kendine bir şeyler fısıldıyor: daha genç ya da anlamıyor, kavramıyor...

Her şey yalan, her şey gerçek...

Bu kısa ve daha sonra çokça reddedilmiş dönemde, sanki Albina'yla olan yaşam dönemi hiç yaşanmamış gibi, Leva'nın kendi aşk DEĞİL'inin dehşet duygusunu bütün gücüyle yaşamak zorunda kalmıştı (ayrı bir DEĞİL oldu bu, birlikte değildi: basit bir aşk değil basit bir duygu), başkasının duygularının tiranlığını ve insanın Hıristiyanca çaresizliğini yaşaması gerekliydi.

Neden sevmiyoruz? Sonuçta yine elini kalbinin üzerine koyan Albina onun sevgisinden çok daha emindi... Ama bu eli Leva koyduğu zaman onu yine Faina için koyuyordu: kalbi doluydu. Biz o kadar azız ki başka birine yer kalmaz ve bu azlığımız yüzünden bize onu hissetmeye izin veren kimseyi sevmeyiz. "Sen beni sevmiyor olamazsın," dedi Albina tekliflerinin zenginliği tükenince. "Ama zaten kimsen yok mu şimdi senin?" (Ne söylemişti ona Leva?..) "Sana bir kadın lazım değil mi? Ben başkalarından kötü değilim.." Leva bir darbe yemiş gibi irkildi – yine bütün ölçüleri aşmıştı. "Sen başkası değilsin..." diye yanıt verebildi. Bu vazifesiydi. İşte bu yüzden onu sevmezdi: o onlardan biriydi, Leva bunu sınırsızca hissediyordu: Albina onun gibiydi: her hareketi onun ru-

hunda tanıdık, anlaşılmış bir şey gibi yansyordu: aynı yapılmışlar ve aynı dalgaya yerleşmişlerdi: onu sevmemezlik edemezdi, kendisi gibi. Onun her sinyalinin alıyor, ona nasıl yanıt vermesi gerektiğini çok iyi biliyordu, ama – nasıl? yapamıyordu. Bunun için kim se-verdi? Ve daha da güçlü bir şekilde sevemiyordu Faina'yı: Faina'yla kıyas kazançlı çıkmıyordu – Leva'nın kayıp yaşamı daha da incitici oluyordu. Faina'nın artık Albina'yı biliyor olması ve bundan yararlanacak kadar da etkilenmiş olmaması daha da katlanılmazdı. Albina'yı sevmemesinin en önemli nedeniyse, ilk kez hep boş yere Faina'dan açıklama almaya çalışmış olmasıydı: gerçekten de birbirlerine karşı davranışlarında hayatı boyunca kadın hep bir yerlere koşturmayı düşündü... “Ama işte böyle bir şey hissetti!” diye kendine geliyordu Leva, ne zaman sevilmeyen Albina'nın yanındaki sahte tutarsızlığından kıvranmaya başlasa. Bu varsayım yüzünden Leva'nın içine nasıl öldürücü bir bunaltı giriyordu! Üstelik artık kendi yaşadıklarına dayanarak Faina'ya belli bir yakınlık gösterebilir ve onun bencil sabırlılığını ödüllendirebilirdi. Ama bunun için de sadece sevmemesi değil, suçluyu da (yine Albina'yı) öldürmesi lazımdı... Genel olarak, burada bahsettiğimiz sevgi DEĞİL duygusu, sevmeyen için aşırı azap verici değildir ve fazlasıyla pohpohlayıcı DEĞİLDİR. Bu duyguya kadınların nasıl katlandığını bilmiyoruz, bekledikleri bir başarıyla nasıl başa çıktıklarını (başarı anında, onu hissetmek için kimseyi sevmemeleri gerekir gibi geliyor bize), bilmiyoruz... ama kadınlarda başarıyı seven erkekler, bizce tam erkek sayılmaz... Ve Leva kendisine yönelik bu karşılıksız sevgi duygusuna lanet ediyordu. Ama – kendininkine değil.

Nasıl da şiddetle sevmiyordu! Her zamanki gibi... Eğer on yıl sonra (titiz bir torun tüketim malları tarihini araştırarak tarihi belirleyebilir...) Leva'nın kalbi ilk kez nedense Albina'da karşılaştığı masum nesnelere görünce ince bir sızıyla doluyordu: ayağına yumuşacık oturan, üzeri lastikle dikilmiş çiçekli terlik ya da o tür bir nesne, bir “sandalet” – görünmez küçük bir çorap, zamanında “nadir” olan bir şey – bütün bu eşyalar, hatta en dokunaklı olanları bile... Ama çok daha sonraki bir “nadir eşyaya”, Albina'yla ilişkisi olmayan bir şeye – moda olmuş bir katlanır şemsiyeye – bile taşı-nıyordu öyle ya da böyle Leva'nın nefreti. Bütün bunlar sıkışıyor, yutuyor, eziyordu – ayaksız, yağmursuz... Biçimsizlik imgesi, da-

yanılmaz bir çürüme... Telaşla ayaklardan çıkarılan, yere atılan bu terlikler haksız yere onun kalbi gibi sıkışıyordu ve Albina'nınki gibi çıplak uysallıklarıyla ürkütüyorlardı. Daha sonraları da Leva'nın gözünde en büyüleyici varlık bile sırf onun bu türden eşyaları arasında yer aldığı için silinip gidebilirdi.

Leva gitgide daha seyrek görüşmeye çalıştı Albina'yla, ama onun duygularını da incitemiyordu: onun ne yaşadığını, nasıl acı çektiğini çok iyi biliyormuş gibi geliyordu ona ve onu görmediği zaman, belli ölçüde ona yakınlık duymaya başlıyordu (belki de uzaktan, somut olmadığı zaman – böyle bir acı her şeye rağmen pohpohlayıcı mı geliyor bize?..). Böylece onu gitgide az, sırf Hıristiyanca yakınlıkla onun yaralarını tazelemek için görüyordu. Ama böyle bir gün son kez konuşmaya karar verdi.

Bir köşede buluşup sessizce onun evine doğru yürümeye başladılar. Leva kararsızdı, Albina korkuyordu. Leva eve girmeyi reddetti. Onu sadece eve kadar getirdiği anlaşıldı. Leva'ya bir şey söylemesi lazımdı Albina'nın. "Ne var?" diye sordu Leva. "Burada olmaz." "Sana gelmeyeceğim," dedi Leva, Leva'nın gözlerinin "içine bakmamayı" neredeyse başarıp alacakaranlıkta kaybolup giden annesi geldi aklına. Albina bu fırsattan yararlanıp Leva'nın koluna girdi ve onu yakındaki parka götürdü.

Orada sessizce oturdular, sanki geldikleri zaman da zaten oturuyorlarmış gibi... Gök seyrek yaprakların arasından görünüyordu, vaktinden evvel soğuktu, elleri donduruyordu. İlk sonbahar soğuydu bu, palto ve eldivenlerden önceki... Bu üşüyen ellerle Albina üzerine düşen birkaç ağaç yaprağını dizinin üstünde düzleştirdi. Leva bunu koketlik sayıp kendinde sinirlenme hakkı gördü. Koketlik çok iyi eğitim almış, onun Albina'sının ayrıcalığı değildi. Yakışmıyor, zavallı duruyordu. Leva adil değildi Albina'ya karşı. O gerçekten yaprakla ilgileniyordu: kazara Leva'nın gözlerine bakmamak, onlarda görmemek için...

"Peki, ne var?" dedi Leva dayanamayıp. Büyük bir damla düştü yaprağın üzerine. O sırada Leva yine içindeki tüm acıyı hissetti, başka ruhunda kıvranan, Albina'ya katlanamayan... Kaşlarını çatı – ve konuştu. Albina sessiz kaldı. Leva sessizliğe dayanamadı ve uzun süre, hapı onun meziyetlerinin takdiriyle süsleye süsleye konuştu, öyle ki bu soğuk komplimanlarca Albina dondu sonunda,

burnunda bir damlacık asılı kaldı... “Ama zaten sen – benimsin, benimsin!..” diye haykırdı çaresizce ve Leva’nın ona – burnunun ucuna, damlaya baktığını gördü... Telaşlanmadı, utanmadı, sildi burnunu ve taş gibi konuştu: “Peki öyleyse, elveda.” “Anla yani...” diye başladı Leva ama devam edemedi. “Defol.” Leva soğuk bir yumruk hissetti, sanki kalbinin başka bir yanından gelen, hiç ağrı duymadığı bir yandan gelen bir darbe, sanki kalbi, Ay gibi, bir öteki yüze sahipti, neredeyse hayalkırıklığıyla, hedefine ulaştığını anladı, öyle gibi olmadığını, öyle olduğunu anladı. (Bu konuda erkek kalbi de kadın kalbi gibi hassastır.) Kalkıp gidebileceğini, gitmesinin Albina’nın kullanacağı son (bunca zamandır ilk) ayrıcalık olacağını anladı. O sırada Leva sonunda Albina’nın güzel olduğunu, uzun boyunlu olduğunu gördü... onun arzulan ve sevilen olabildiğini, ama bunun nedense yine şimdi değil, o uzak Leva tarafından, onu cömertçe sevmemiş olan Leva tarafından öyle olabileceğini, hâlâ yanında olan, hâlâ gitmemiş ve neredeyse onu sevmiş olan Leva tarafından olmayacağını anladı. Evet, onu sevebilirdi, o karısı olabilirdi onun. (Onun evini, açık kapıları hayal etti, loşluğun içinde belirip kayboldu ve hışırdadı sabahlık, elinde de ince kahve fincanı vardı...) “Artık seni sevmiyorum,” dedi Albina.

Islak bir şerit hâlâ ışıldıyordu elinde. Leva sessizce iç çekip ayağa kalktı... Ama eğer birdenbire dağılsaydı, parçalansa, çökseydi ve sonunda duyguyla ona dönseydi – artık çok geç olurdu. Bu geri dönüşmezlik sarstı Leva’yı – ilk ve son kez karşısında sonsuz aşkın o doğuştan gelen sureti belirdi, ısrarla karşısına çıkan ilk de olmasını istediği cisimlenişle birlikte... Oydu bu – ve o sırada onunla sonsuza dek vedalaşmıştı, artık hayatta olmayan şeyi hayal etmezsiniz...

(Bir daha görüşmediler. Leva bahçenin sarı yolunda yürüdü ve dışarı çıktı, uzun süre gözlerinin önünde bu sarılıkla yürüdü, dudaklarında yazılmamış şu tür bir şiirle birlikte: “Elveda! Görüşmek üzere... Artık biz orada... Elveda!.. Ta-ta-ta, ta-ta-ta...”)

Böyle okundu Albina’nın yıldızı altındaki hikâye: bu gökteki diğer yıldızlar birbirlerine göre farklı şekillerde yerleşmişti. Biz nasıl Kuzey Yarıküre’de Güney Haçı’nı görmüyorsak, Leva da onları görmüyordu.

Lyubaşa

Tutkular ilkel haldeki fikirlerden başka şey değildir: kalbin gençliğine aittirler ve hayatı boyunca onlardan heyecan duymak isteyen kişi aptaldır: sayısız durgun nehirler coşkun dalgalarla başlar yola, bir tanesi bile denize kadar taşıp köpüklenmez.

Leva'nın üçüncü kadınına sade bir Rus ismi olan Lyubaşa'yla seleneneceğiz. Sevilen, sevilmeyen ve seven... Leva'nın kaderinde bir rolü yok, sadece o yaşamda bir anlamı var. Bir tür kazanç, bir tür kayıp. Zaman geçmişti. Bir bakıma hiçbir şey değişmedi, her şey başka türlü oldu. Hiçbir şey tanınmıyor, ama her şey aynı. Leva da görünüşte bambaşka: zayıfladı, düzgün giyindi, kendinden emin oldu, daha tepeden bakar oldu, sıkıntılarına alıştı, kendi hakkında rahatladı. Övünecek bir şeyi yok gibiydi, ama hayatında bir şeyler olmuştu artık, kendi kendine de olsa, bir şeyler. Onda zaten hep var olan özelliklerden bir kısmını almıştı. Sanki görünür olmuş, kendinin içinden çıkmıştı.

Lyubaşa'ya beklenmedik zamanlarda, haber vermeden giderdi. Kızın evinde telefon yoktu, işinde vardı, ama zor oluyordu, uzak-taydı. Lyubaşa ona vermişti o numarayı, ama verirken kullanmamasını da tavsiye etmişti: yoksa önce Lida diye birini çağırmak gerekiyordu, Lida da Lyubaşa'nın yakın arkadaşıydı, hemen çağıracaktı onu. Bu da biraz sıkıcıydı Leva için; bir kere denemek istemişti, ama çıkan erkek sesi Lida'yı aramasından bile rahatsız olmuş gibiydi, sonra da Lida "hemen" dedikten sonra o kadar uzun süre dönmemişti ki Leva uzaktaki dilsiz çıtırtıları dinlemekten bıkmış, sıcak telefon kabininde terlemiş, camlı kapının ardında sabırsızlıkla duran, fakat jetonuyla camı tıkırdatmayıp Leva üzerinde daha da kötü bir etki bırakan adamı seyrediyordu: Leva boş boş susmak, poz değiştirmek ve yüzüne bir mana vermek zorunda kalmıştı; sıcaklamıştı ve bütün derisinde sanki ahizedeki çıtırtıdan

gelen bir ürperme hissediyordu, bu arada o beklerken hatta biri daha gelmiş, tekrar “Kimi aramıştınız?” diye sormuş, Leva ürkerek Lida'nın adını verince, o da Lida'nın çıktığını söylemiş, Leva'nın aklı başına gelip her şeyi açıklayıncaya kadar telefonu kapatmaya davranmıştı... sonuçta, ahizenin ucunda Lyubaşa'nın tembel sesini duyduğu zaman, bir ferahlamayla birlikte, bütün bu güçlüklerin ve yaşananların şimdi Lyubaşa'nın söyleyebilecekleriyle açık uyuzmazlık içinde olduğunu hissetmişti. Vazgeçmiş, susmuştu. “Bir şey mi oldu?” diye sormuştu sakın sakın Lyubaşa. “Hayır, bir şey yok, sadece sana geleyim diyordum.” - “Tabii gelsene,” demişti Lyubaşa sadece. Leva ahizeyi yerine koymuştu. Lyubaşa'nın telefon numarasını acil durumlar için aldığı anlaşılmıştı. Lyubaşa'yla nasıl acil bir durum yaşayabilirlerdi ki? Böyle mi? Bu yüzden Leva bir daha telefon etmedi. O zaman bekleme bunların hiçbiri olmayabilirdi. Olmasaydı, ne olurdu?..

Haber vermeden ve çok seyrek uğruyordu, ama bugüne dek hep Lyubaşa'yı evde bulmuştu, hem de tekbaşına ve sanki onu bekliyor gibi olurdu hep, ama aşırı bir mutluluk sergilemezdi, hep davetkâr karşılardı. Telaşsızca oturup çay içerlerdi ve Leva hiç anlayamazdı nerede başlayıp nasıl bittiğini, ama bir şekilde her şeyi yaparlardı ve o hep vaktinde çıkardı, tam da istediği vakitte: ertesi sabah ya da aynı akşam – ama bunu da fark etmezdi bile.

Başlangıçta onun için alışılmadık bir talihti onu hep evde tekbaşına bulmak, şaşırtır, hatta hoşnut ederdi, çünkü bu kadar talepsiz ilişkilere rağmen Leva hemen hiçbir şeyle şaşırmıyordu, çünkü kendini özel hayatının dışında sayabiliyordu. Başlangıçta Lyubaşa'yı böyle bulmak basitçe tesadüf olabilirdi, ama birdenbire bir şeyler değişmiş, “apaçık” olmuştu... Tam o kapıya yaklaşırken biri dışarı çıkmıştı, sonra o Lyubaşa'dayken biri içeri alınmamıştı, sonra bir gün de Leva'yı almamıştı içeri: aniden annesi gelmişti.

Bu arada geniş yüzü de aynı genişliği ifade ediyordu. Leva için o gün onu görememek makuldü. Sanki Lyubaşa'ya koşmaktan başka bir şey yapamayacağı kadar geniş olan bu vakit birdenbire bir nimet oluvermişti...

Ayrıca Leva'nın kendisi için çok nadir olan bir ruh halinde her zamanki yolunu bırakıp Lyubaşa'ya gittiğine dikkat etmek de ilginçti. Faina'ya gittiği zamanki gibi değildi bu – orada onun

durumu ve ruh hali ne kadar iyiye o kadar talihsiz oluyordu gidişi ve Leva da hep büyük bir kaybı üzerinde duruyordu, çürük bir dişten bahsedip durmamız, onu dille zorlamamız gibi; acıma uyandırmak, etkilemek, kendini küçük düşürmek çabaları ne kadar ısrarlı olursa o kadar yararsız oluyordu... ve Albina'ya karşı olan gibi değil – orada sadece karanlık, güçsüz, mutsuz ya da kötü görünüyordu.

Her koşulda, mutsuz olmadığı zaman gidiyordu Lyubaşa'ya. Belki daha kötü, ama mutsuz değil.

Birdenbire onu güçlü bir şekilde etkileyen bir şey geliyordu başına: ya Faina ansızın ona sevecen davranıyordu, ya da hatta birdenbire bağımlı davranıyordu; ya bu yağmurlu şehirde haftalarca boğucu olan hava birdenbire baharın ilk günleriyle ya da pastırma yazıyla şenleniyordu; ya da basitçe anlaşılmaz bir cüretkârlık çöküyordu Leva'nın üzerine birdenbire, ona buna bakmadan, aynı nadir havadaymış gibi oluyordu ve o zaman, hangisi olursa olsun havayı kokluyor, burun deliklerini geniş geniş açıyor, küçücük bir yaprakta karşısına çıkan yaşamdan mutlu oluyor ve kendi kendini seviyor, daha güçlü ve daha iriyarı görünüyordu; ya da birisi cadede ya da otobüste hoşuna gidiyordu ve bir davet almış gibi yapıp neredeyse göz kırpyordu, ama kadın daha da uzaklaşıp durakta iniyordu, o da peşinden gitmeye, otobüsten aşağı inmeye cesaret edemiyordu... – ama birdenbire heyecan ve beklenmedik bir güç onun içinde kalıyor ve hatta onu zorluyor, itiyor ve alıp Lyubaşa'ya getiriyordu.

Ve böyle, kimse için alışılmış olmayan bu heyecanlı, nefes nefese durumda, neredeyse alev alev yanan gözlerle, rahat bir tavırla, hatta mutlulukla, Lyubaşa'nın kapısında beliriyor ve zili çalıyordu.

Lyubaşa'yı düşünmüyor ve hatırlamıyordu, bazen uzun süre hatırlamıyordu, Faina ona tümüyle yetiyordu o sırada... Ve birden Lyubaşa'nın kapısında beliriyordu taze, yakışıklı, umutsuzluktan uzak bir halde – ve yine çalıyordu zil.

Yoksa daha sonradan bir mekânizma da ortaya çıkmış mıydı, Lyubaşa'nın kapısında belirlemek, onun birdenbire başkası, ciddi, yakışıklı biri olmasını vb... sağlıyordu – ve kararlı bir tavırla çalıyordu zili.

Yani buraya acılarını unutmaya, ruh halini düzeltmeye gelebilirdi, bu refleks gibiydi ve o zaman her şey çok daha banal gelirdi kulağa, ama o durumda da ruh halinin Lyubaşa'yla görüşme sonucunda ve süreç içinde değil, buluşmadan önce, en azından kapının ağzından gerçekleşmesi ve onun Lyubaşa'yı görmeden önce, Leva hakkında, Lyubaşa hakkında olmayan bir şeye tanık olduğumuz anda gerçekleşmesi önemliydi... Kadının etkileyici bir yeteneği vardı, söylemeden, açıklamadan, hemen ilişkinin boyutunu, karakterini ve eşsizliğini açıklayabiliyordu – tersi durumda, insanlar ona gelmiyordu ve Leva gitmeye devam etmek için bunu, içgüdüsel de olsa öğrenmek zorunda kalmıştı.

Bir keresinde Lyubaşa sormuştu çok sakın ve neredeyse duygusuz bir tavırla: “Beni daha çok beğeniyorsun Faina’dan, değil mi?” Leva çok şaşırmıştı ve bir şeyler kırılmıştı. Düşünüp taşınmıştı. Lyubaşa da yanıt beklememişti. Sormuştu, hepsi o. Kendince biliyordu daha çok beğenildiğini.

Lyubaşa, Leva doğal da olsa saçma varsayımlarından, onun için bir tek onun var olduğu varsayımından vazgeçtiği zaman bile oradaydı. Hep evdeydi ve belirli yaşamında gereksiz buluşma ve yola çıkma hazırlıklarını çıkararak buradaki düzenini bozmuyordu: bir zamanlar kalpler kırmış ya da var olanı değilse de, kendininkini tamamlayan şu ya da başka birinin varlığını, herhangi bir ilginç dünyanın ya da yaşam biçiminin varlığını sakince reddetmişti. Hep evde ya da işteydi, banyo ve sinema dışında bir yere gitmiyordu, uzaklaşmıyordu, ona geliyorlardı ve böyle bir talepleri ve hatta mecburiyetleri vardı.

Yani, Leva da kendi için beklenmedik bir şekilde onun kapısına gidiveriyordu – ve zili çalıyordu.

Lyubaşa kapıyı açtı ve sanki ilk kez şaşırdı. “Sen misin?” diye ona her zamankinden daha dikkatli baktı ve sanki kendi kendine bir şeye karar verdi: “Neyse, gel bakalım. Ama yalnız değilim.” Leva her zamanki heyecanıyla, hareketleri beklenmedik biçimde hızlanmış bir halde onu koridorda izlerken ve onu durdurabilecek ya da ağırkanlı Lyubaşa'nın peşinden ok gibi hızla ilerleyişini yavaşlatacak bir kuşku taşımazken (çünkü Lyubaşa'dan neden kuşku-

lansındı ki?), o karanlık koridordan geçtiği sırada bir şey sordu: “Peki kim var yanında?” - ve yanıtı işitemedi – her şey eskisi gibi mucizeviydi. O sırada Lyubaşa'nın daracık odasında duruyordu ve kendini kaybetti...

Karşılaşmaları imkânsızdı. Bu karşılaşma o kadar doğaldı burada...

“Bak kim gelmiş!..” diye bağırdı Mitişatyev. “Ben de seni bekliyordum...”

Mitişatyev Miti

Bu sabah doktor geldi yanıma: adı Werner, ama bir Rus. Şaşırtıcı olan ne var bunda? Bir İvanov tanıdım, o da Almandı.

Zaman geçer, geçmişte bile – her şey sanki daha sade ve anlaşılır olur şimdikinden... Artık tuhaf gelebilir, ama Mitişatyev hâlâ Leva'nın okul arkadaşıydı. Mitişatyev sadece zaman içinde kelleşmiş ve tombullaşmıştı, en önemlisi de belli belirsiz bir şekilde ve uzun zaman önce kesinlikle dışsal, yaşı geçkin bir insanı sırtından bile olsa ayırt etmemizi sağlayacak bir dizi önemsiz hareketi edinmişti: otobüste otururken, ayağını silerken, burnunu sümürürken yapılan hareketler. Eğer hatırlarsak, Leva da buna kolayca teslim olurdu, okulda da Mitişatyev hepsinden büyük görünüyordu, hatta öğretmenden de büyük görünebilirdi, sanki yaşını karşısındakine göre, hep ondan daha büyük olmak için değiştiriyormuş gibiydi. Genel olarak, yeni bir insana belirgin bir keyifle yüklenirdi, eğer birbirlerine tam ters kişilerse daha çok yapardı bunu, ama hep kendi yolundan gitme, hatta kendininkinden bile daha fazla gitme akıllılığını gösterirdi. Bir yol işçisiyle, bir cephe askeriyle ya da eski bir mahkûmla konuşsun, asla çalışmamış, savaşmamış ve mahkûm olmamış olsa bile, işçi, asker, mahkûm olurdu. Ama asla abartmazdı – genel olarak dengede kalırdı, sadece hafifçe üstünlüğünü belli eder, böylece eğer konuştuğu kişinin çalışma kampında ya da siperinde kalmışsa, sadece bir gün ya da bir ay olurdu, ama bu arada, bir gün bile olsa, kalmış olurdu. Hep daha büyük ve daha deneyimli görünme arzusundan mı, fizyolojik özelliklerinden mi, yoksa vaktinden evvel yaşlanan bir iç kirlilikten mi bilinmez, ama Mitişatyev Leva'dan iki kat büyük görünüyordu.

Böyle kabul ediliyordu. Kimse onun doğum yılını bilmiyordu, öğrenen de (kadro dairesinin şefi mesela), şaşkınlıktan, doğal olarak, Mitişatyev'in kısa hayatını sarsan birtakım görülmemiş olay

ve travmalar ve bunların bıraktığı damga ve izlerle ilgili çeşitli hikâyeler uyduruyordu. Öyle ya da böyle, Mitişatyev bir anda saygı gördü ve toplantıda başkanlığa seçildi.

Mitişatyev'i çocukluğundan beri tanıyan Leva'ya da onunla yaşıt sayılmak haksızlık gibi geliyordu. Leva Mitişatyev'in cephe ve çalışma kampı geçmişini, aynı okul sırasında oturduklarından daha büyük bir rahatlıkla kabul ediyordu. Elbette, bu açıdan Leva'nın herhangi bir hayali yoktu: basitçe onun bilincinde Mitişatyev mitleri uzun zaman önce doğrunun kendisinden de gerçek bir hal almıştı. Bu yüzden de Leva asla ona ihanet etmiyordu, ona kendi içindeki Mitişatyev doğrusunu çiğnemek ve herhangi bir doğru olmayanla uzlaşmak hiçbir güçlük çıkarmıyordu (çünkü, yine, doğru olmayan şey Mitişatyev açısından büyük doğru gibiydi); Mitişatyev bunu takdir etti, ama bu paradoksu kesinlikle doğal bir paradoks gibi ele aldı. Her koşulda, Leva için tanıdık toplulukta kaygılanmayı bıraktı, hatta bize hep musallat olan o sessiz, yan ya da alaycı bir bakıştan bile kaygılanmadı ve Leva varken aklına ne gelirse söyledi, sanki onun varlığıyla esinlenmiş gibi.

Çok küçük yaştan beri Leva için Mitişatyev'in onun üzerinde bıraktığı özel etki anlaşılmasız bir sır olarak kalmıştı. Bunda aşırı sade, hatta çok sade bir şey vardı – saf güçlü ve hiçbir gerekçesi olmayan bir hareket, hep bir ve aynı, hatta yasaklanmış yöntem (bel altına), ama hep Leva üzerinde etkili olan yöntem. Bu baş darbesi ne analize geliyordu, ne mantığa: Leva onu anlayıp kendi sisteminde hiçbir yere yerleştiremiyordu, yani yenmek, akılla aşmak – öylece vardı; bir tür özel bir fiziksel olgu olarak vardı, Leva durmaksızın kendini onun etki alanında buluyordu. Dahası onu çekiyordu bu. Elbette, Leva itiraz ediyor, karşı çıkıyordu (sorun da buydu!), aklını kalkan yapıyordu, ama hasmı beklenmedik ve tükenmezdi.

Çocukluğundan beri bu model, erke dönergeci gibi etki ediyordu... Uzun ve sonuçsuz bir mücadeleden sonra, doğru inandırıcı bir şekilde Leva'nın tarafında ve tartışılmaz bir üstünlükle belirince, Mitişatyev birdenbire şöyle derdi: "Haydi güreşelim!" ("Boy ölçüşelim!") - ve buna uygun olarak, boy ölçüşülürdü... ve birdenbire bu basit bir zorlama ya da fiziksel üstünlük olmaktan çıkar, gerçekten – zafer! Ahlakla, akılla, olası bütün planlarda elde edilmiş bir zafer olurdu: böyle bakardı her şeye Mitişatyev, Leva da böyle hissedirdi.

Ağır ağır Leva, Mitişatyev'in etki mekânizmasıyla ilgilenir ve onu çözmeye çalışırken, hep bir yenilgi yaşadığını, ama umudunu yitirip uzaklaştığı zaman, bir süre olsun onu unuttuğu zaman, hiçbir Şey kazanmadığı gibi, etkinin de sona erdiğini ve zaferin bundan ibaret olduğunu görüyordu. Ama bu kurnazca keşif pek yardımcı olmadı Leva'ya – Mitişatyev yine kurnazlık yapıyor ve yine onu kendi mekânizmasına çekip eziyordu. Kibarca başlıyordu bu: dostlukla, Leva'nın yeteneklerinin eşitçe ve itibarla onaylanmasıyla başlıyordu – ve hatta ne zaman Leva yumuşayıp pohpohun ve üstünlük duygusunun tadını çıkarsa, tekrar sinek gibi ağa düşüyordu, boş yere çırpınıyordu: ondan uzaklaşıyorlar, onunla alay ediyorlardı ve tam iktidara sahiptiler.

Bu, yani bütün bu baştan çıkarılma ve ardından gelen ihanet çevrimleri, ışığa sürüklenen güve gibi Leva'yı kendine bu kadar sade ve hep anlaşılmaz Şekilde çekiyordu ve ruhu çürüyor, ağır ağır bilincine sızıp orada büyüyordu. Leva'nın ihanete bulaşma sürecine hep eşlik eden azap, her seferinde sanki aynı nazik yere, zaman içinde duygusuz bir deriye, üzerinde ihanetin hiç iz bırakmadan gezineceği bir tür örtüye dönüşebilecek olan yere geliyordu.

Bu özellikle keskin bir Şekilde Leva'nın ilk ve ebedi sevgisinde göründü. Bir gün (birkaç yıl sonra) Leva durup dururken bu kadının ona yaptığı Şeyin sırrının, onun sonsuz esaretinin gizeminin, mekânizma olarak, Mitişatyev'in sırrına Şaşırtıcı derecede benzediğini fark etti. Tanrım! Ne o, ne de o tümüyle Leva'nın inisiyatifinde değildi... sadece bu insanlar, hayvanlar gibi, Leva'dan yayılan bir kokuyu alıyorlardı ve bu kokuya bakarak Leva'nın onlar için vazgeçilmez olduğunu çıkarıyorlardı. Sorun da buydu, Leva'nın onlara olduğundan çok, onların ona ihtiyaçı vardı. Onu cezbediyorlardı, o bu çekiciliğini hissediyor ve bir süre burnu büyüklük yapıyor, ama sonra yine de açılıyor, anemik taç yapraklarını açıyordu – ve o zaman onun kalbinin ortasına keyifle tükürüyorlardı... kıvranıyor, kasılıyor ve sonsuzca incinmiş ve iğnelenmiş oluyordu, ya bir kelebek, ya bir kurdele... Ve hatta Leva'ya bu tür küçük düşmeler sıkça gelse bile, kural olarak, budalaca ve utanç verici bir kabalığa sığınuyordu – bunda ne aşma, ne yenme ne de zafer gölgesi yoktu. Onlar da yararlanıyorlardı: o sırada hatalı oluyordu, onlar da saf duygularıyla sonsuzca güvenmiş oluyordu – o zaman da Leva

sürünmekten, yalvarmaktan ve özür dilemekten, iktidarın altında iyice ezilmekten yorulmuyordu..

Bütün bunlar o kadar gülünç bir şekilde örtüşüyor ki, sürekli o aynı sade ve her şeye kadir şemayla hareket ediyor. Hatta Mitişatyev Levanın sevgilisiyle Levanın tekdüze olay örgüsünün belli bir noktasında karşılaştı. Elbette, karşılaşmamaları imkânsızdı, çünkü bir ve aynı Leva'dan besleniyorlardı; bir gün, aynı olay örgüsünün koşullarının saf tesadüfıyla karşılaşınca, sanki el sıkıştılar ve bir daha da birbirleri olmadan yapamadılar – kaynaştılar.

Leva sonsuza dek hatırladı o titreşen, uçuşan geceyi, evinin üç tuğlası düşmüş köşesini (her seferinde göz hizasında olurlardı ve durmadan Levanın dikkatini dağıtırlardı), üçü ayrılıyor ve bir türlü ayrılamıyorlardı. Bir cümle yarım ağız söyleniyor ve tamamlanmadan kalıyor, ansızın ondan önceki konuşmanın, o kadar canlı olduğu halde amaçsızlığı kavranılıyor; daha ateşli, hatta ayıp bir sessizlik boğuyor Leva'yı; üçü ayak değiştiriyor sabırsızlıktan ve birbirlerinin gözlerine uzun süre bakamıyorlar... Leva kendi kendine bir türlü açıklayamıyor ne olduğunu, anlaşılan bu açık Mitişatyev ve Faina için, kendine böyle düşünme izni vermiyor.

Sonunda ayrılıyorlar her şeye rağmen ve Leva rahatlama ve mutluluk yaşıyor, Mitişatyev'le tramvay durağına doğru yürürken. Kuşku, boğucu bir giysi gibi düşüyor üzerinden ve tam kalbinde, ateşli ve tertemiz bir halde duruyor Leva – çekirdek, tohum! Ses ve kokuları duyuyor, ve belirgin biçimde yanıyor onun için yıldızlar... Durakta vedalaştılar Mitişatyev'le (onun biraz daha yürümesi gerekiyor - ve eve öyle varacak), Leva dostça, açıkça sıktı Mitişatyev'in elini, o da vargücüyle sıktı, hatta öpüştüler, aniden ve bir hamlede. Leva eşige sıçradı, ürkekçe gülümseyerek elini salladı ve dürüstçe eve gitti.

Birkaç yıl sonra, sevilenden uzun bir ayrılık döneminde, onu biraz unutmaya başladığı bir dönemde, hayretle yine de onsuz olmadığını fark ederek – ama önemli değil, ama iyi, ama bundan mutlu olmaktan yorulmadı, caddede Mitişatyev'le karşılaştı. Ortalıkta gezindiler, bir meyhaneye gittiler, sonra da hayvanat bahçesine gittiler... Leva birdenbire Mitişatyev'in hayvanlardan etkileyici bir kesinlikle, büyük bir sezgi ve derinlikle bahsedebilmesinden etkilenmişti. Leva'da yeniden düşmanı ve dostu olan kişinin doğasındaki belli bir özgünlük, gizli bir yetenekle ilgili okul hatıraları

canlanmıştı: Leva insanların kesin konuşmasını severdi, dili karşılamak üzere mutlulukla açıldı. Hayvanlar hakkında biraz kurnazlık ve duygusallık ederek bira içtiler.

“Dinle, prens,” dedi Mitişatyev köpüğü üfleyerek, “sende okul mezuniyetimizin fotoğrafı var mı?”

“Var, tabi. Ne oldu birden?”

“şöyle... görebilsem çok iyi olurdu. Dinle şimdi, sık sık bakıyor musun ona?”

“Hayır... neden ki?” diye şaşırdı Leva. “Annelerde bir yerde duruyor...”

“Sence bizim sınıfımızda kaç Yahudi vardı?”

Leva şaşaladı:

“Hiç saymadım...”

“Ama bir düşün, bir düşün!..”

Leva düşündü.

“Tabii tuhaf,” dedi, “hatırlayamadım. Hep Rusça isimler var, bir tane bile İbranice yok. Yok muydu peki?”

Mitişatyev kahkaha attı:

“Nasıl olmaz! Söylesene... Kuharski neydi sence?”

“Sıçan mı? Rustu tabii,” dedi Leva. “O sersem, bir de ismi...”

“İsim, isim!” diye dalga geçti Mitişatyev. “Ne var onda! Yahudi o, Yahudi. Peki ya Moskvin, sence Yahudi değil mi?”

Leva canı gönülden güldü:

“Haydi, Kuharski tamam diyelim... Ama Moskvin! Tabii, hepimiz ona Moyşe derdik. Ama komik olsun diyeydi bu, bir anlamı yoktu... Öyle olsaydı böyle şaka yapmazdık.”

“Demek ki sezmişsiniz,” dedi Mitişatyev. “Sezgi asla yalan söylemez. Moyşe öyleydi.”

“Nasıl yani?” diye şaşırdı Leva.

“Senin Timofeyev de Yahudiydi.”

“Timson mu?”

“Ta kendisi,” dedi ciddiyetle Mitişatyev. “İşte siz ona Timson di-yordunuz.”

“Belki, Potehin de Yahudidir?” diye alay etti Leva.

Bu kez Mitişatyev kahkaha attı:

“Potehin mi? Ha-ha... Leva ne saf budalası! Elbette öyle, yüzde yüz!”

“Ya Myaksinov?”

“Şüphen mi var! Burnunu görmedin mi?”

Leva düşünceli bir tavırla burnunu elledi.

“Ya-ya,” dedi Mitişatyev. “Dinle, prens...” diye aniden tereddütlü, gizlice konuşmaya başladı Mitişatyev, “peki ya sen, Yahudi olabilir misin?”

“Ben mi?!” diyen Leva yutkundu.

“Tabii evet...” dedi telaşla Mitişatyev. “Prens değilsin. Neden sana Leva diyorlar?”

“Tanrım!” diye haykırdı Leva. “Senin neyin var? Lev Tolstoy’a da Leva derlerdi...”

“Hmm-eyet... Tolstoy...” dedi Mitişatyev açıkça kuşkulanır gibi. “Arkadaşların da hep Yahudiymiş.”

“Nasıl hepsi? Örnek ver?”

“Timofeyev işte. Ya da Moskvın.”

“Ama onlar Yahudi değil ki!”

“Yahudiler,” diye kestirip attı Mitişatyev.

“Aklımı yitireceğim!” diye inledi birden Leva. “Yahudi olsalar bile, bana ne bundan?!”

“Görürsün...” dedi ikna edici bir şekilde Mitişatyev.

“Dur,” aniden bir şey geldi aklına Leva’nın. “Ya sen? Sen de Yahudiyen ya?”

Mitişatyev içtenlikle kakhaha attı. Sonra başını salladı ve iç çekti hafifçe – Leva böyle öldürmüştü onu.

“Yani, nasıl olur,” diye devam etti Leva. “Senin küçük burnun da uygun değil sanki, ha?”

“Küçük burun...” diyebilirdi Mitişatyev sonra yine gülmeye başladı. “Çaydanlık...”

“Üstelik, dostumsun sen,” dedi anlaşılmasız bir mutluluk ve heyecanla Leva, “senin de tanıdığın dostlarım tek tek Yahudi. Ben de bir tür Yahudiyim. Demek ki sen de öylesin. Zaten hatırlar mısın, sana da Myakişem demez miydik? Sana çok yakışırdı,” dedi Leva tatlı, kendine geldikçe sertleşen bir sesle, “Myakiş – bu da biraz Yahudice...”

“Myakiş,” derken Mitişatyev kendine gelir, hatta gücenir gibi oldu. “Myakiş neden Yahudiceymiş?”

“İyi ama, neden sen bu sorudan rahatsız oluyorsun? Ateş ol-

mayan yerden duman çıkmaz genellikle. Eğer Yahudi değilsen, o zaman melezsin örneğin ya da zenci kırması.” Leva birdenbire Mitişatyev’le sadece metin alışverişi yaptıklarını, sözlerinin birbirlerine çok benzemeye başladığını fark etti. “Hatta sekizinci belki – bu da bir şeydir değil mi?”

“Yok artık,” diye kesip attı Mitişatyev.

“Peki neden onlara karşısın?”

“Yahudiler kadınlarımızı kirletiyor,” dedi kararlı bir şekilde Mitişatyev.

“Nasıl yani?”

“Öyle. Üstelik, onlar yeteneksiz. Yetenekli bir halk değiller.”

“Ne, kusura bakma ama!.. Nasıl olur...”

“Kalkıp kemandan falan bahsetme bana.”

“Nereden çıktı keman!” diye sınırlendi Leva ve şair isimlerini sıraladı. Mitişatyev reddetti onları.

“Peki ya Fet? Fet’i de reddetmeyeceksin ya?”

“Fet iftiraya uğradı.”

“Peki ya Puşkin?” diye atıldı Leva. “Puşkin ne olacak?”

“Ne alakası var Puşkin’in,” diye omuz silkti Mitişatyev. “Arap o.”

“Arabın ne olduğunu biliyor musun? E-ti-yop-yalı! Etiyopyalılar de semittir. Puşkin kara semit!”

Güçlü bir savdı. Mitişatyev suratını asıp sustu. Leva zafer kazanmıştı, hoşgörülü davranmıştı...

Mitişatyev bunu yakaladı ve keyfi yerine geldi. Sanki bir şey saklıyormuş gibi arkasını döndü, sanki aldırılmıyormuş gibi şöyle dedi:

“Peki sen, bu arada, Faina’nı görmeyeli çok oldu mu?”

Bu böyle yapılırdı – surata, mideye, apış arasına! – Leva yutkundu.

“Çok oldu sayılır... Neden?”

“Bilmem... öylesine,” dedi Mitişatyev birasını bitirirken. “Geçenlerde karşılaştık... Neyse, gidelim mi?”

O akşamın hatırası Leva’ya birdenbire çullandı, birdenbire buza çevirdi: Faina’nın evinin önünde durmuşlardı, üçü... Ve Leva ona acı veren soruyu sormaya hazırlandı ama sormaya karar veremedi. Mitişatyev etrafa bakmadan, sessizce, vakur bir tavırla yürüyordu...

“Biraz daha içsek mi?” diye sordu ürkekçe Leva.

“Bende para yok,” dedi kesin bir tavırla Mitişatyev (ama zaten her şey Leva'nın cebinden çıkmıştı.)

Leva'da vardı.

Leva içki ısmarladı ve hiç ilgilenmiyormuş gibi yapıp – ondan bundan bahsederek – hedefe odaklandı. Ve sonunda kendi sesini bile tanıyamayarak bir anda aklından geçeni söyleyince (ama vargücüyü sorunun belli olmadan, laf arasında geçmesi için çabalamıştı), öylece söyleyince, Mitişatyev'in dudaklarında birdenbire benzersiz bir gülüş belirdi, ama hayır dedi, böyle bir şey olmadı. Ah, o gülüş... Leva, Faina'ya koşup kapısından ayrılmamaya hazırdı artık. Mitişatyev'se – bu yaptığında iradesiz, arsızlığa bulaşmış bir şeyler vardı – kendini tutamayıp eğer en iyi arkadaşı karşısında, sahiden dürüst olmak gerekirse, aralarında saklı bir şey kalmasın diye, Leva eve gittiği zaman kendisinin geri döndüğünü, ama yine bir şey olmadığını söyledi.

Ama zaten kim söyleyebilirdi bir şey olup olmadığını? Ama, diğer yandan, neden Mitişatyev bir şey gizlesindi ki, sonuçta Leva'yla Faina arasında her şeyin bittiğini biliyordu? Ama diğer yandan, döndüğünü kabul edip de sonrasını neden saklıyordu?.. Kısacası, Leva yine boğazına kadar pisliğe batmıştı ve eskisi gibi, sanki yıllar peşpeşe geçmemiş gibi, o sobadan bir adım uzaklaşmamış gibi oldu. Kısa süre sonra aynı soruyu Faina'ya da sordu...

Ve o lafı geçiştirdi, çünkü Leva'yla huzur içindeydiler – daha yeni buluşmuşlardı – ama yine, Mitişatyev gibi kendini tutamayıp Leva'ya acı verici bir gülümsemeye yanıt verdi. Sonra, Leva'nın ısrarlarından yorulup boşvererek ona teklif edilen versiyonu kabul etti, o sırada da evet, dedi Mitişatyev geri geldi, ama ben içeri almadım, sadece gezmeye çıktık ve sohbet ettik, tabii, elbette, bana askıntı oldu, ama hiçbir şey alamadı, evet, alamadı, ama onu oturduğu evin bodrumuna bile sürükledi, oradaki giriş çıkış kapılarını çok iyi biliyordu, karanlıktı orası ve orada da askıntı oldu, ama yine, orada da hiçbir şey alamadı – lanet olsun, bu kadar! Keşke Leva zorlamasaydı onu! – her şey, her şey olmuştu, ama bodrumda değil tabii ki, onun evinde, çünkü Leva gidince Mitişatyev geri gelmiş ve geceyi onun yanında geçirmişti, sonra da Leva'yı eve almadığı gün (hatırlıyor musun?) - o da Mitişatyev'di ve sonra birkaç kez daha... Neyse, ama bunu hınçtan söylemişti, hiçbir şey olma-

mıştı, hiç ama hiç! Hep sadece Leva vardı (gel yanıma canım...). Neyse, peki, olmuştu, o zaman, bodrumda, oldu, ama sadece bir kez ve o da rezaletti... Ama yine de, hiçbir şey olmamıştı asla (ne işim olur o ucubeyle? Ona bakarken bile içim kalkıyor!), sadece Leva sorduğu için, daha başka ne söyleyebilirim sana? Ama yapma canım, seni seviyorum, peki canın cehenneme – bezdirdin iyice!..

Böyle diriltici ve canlandırıcı bir işkence yaşamıştı Leva, hiç farkında bile olmadan! “Zaten bir başkasını nasıl bilebiliriz ki?” diye düşündü bilgece, ama bu da daha büyük bir umutsuzluktu – hiç teselli etmedi. Diğer kadınlarını hatırladı – o zaman da dış ağrısından sıçrar gibi sıçradı ve her şey parlak beyaz bir ışıkla aydınlanır gibi aydınlandı: hadi o bir kere yapmış olsun... peki kadının nasıl olur?! İhanetse ihanet etmemişti anlaşılın – onun ihanetleri onun üzerine ek yük gibi gelmiş ve dibe kadar sürüklemişti. Her yeni kadında, her şeyden önce kadının diğer erkeğini, bir Mitişatyev'i görmüştü. Ve Leva'nın bildiği Faina'nın bu tek ihaneti (evliliği bir şekilde sayılmıyordu) anlaşılın en az bildiği ihanetti. Kısa süre sonra Leva artık sevmediğini, sadece bu sevgiden kurtulmayı hayal ettiğini geç de olsa anlayacaktı...

Ve Leva karton zırhını giydi ve tahtadan yapılmış, boyalı kılıcını da kınından çıkardı! Ama, düşmanlarla onların silahlarıyla mücadele etmeyi denerken, yani kendi adına onlara hainlik ederken, onları hainlikte aşmayı, yenmeyi başaramadı. Kendisi de güçsüz ve sessiz ihanetine takılıp düşecekti, tam da ani, durup dururken gelen onların muhtemel ihanetlerinin üzerinden sıçradıktan sonra. Dev bir canavar, kafası kesildikçe yeniden çıkan bir canavar... Antik kılıçla öldürmek lazım – Leva'nın bütün demonizmini birdenbire aşırı ölçülerde abarttığı çocukça bir yaramazlık olarak görünecekti, ona karşı da ancak hoşgörüle ve kibarca gülmek mümkündü.

Ve bu ikisi Leva'ya bir kere bile gerçekten ihanet etmek ve onları aşmak fırsatı vermemişti belki, ama ne yazık ki bu, hiçbir şekilde, temiz doğasının ona engel olduğu ve kirlenmesine izin vermediği anlamına gelmiyordu – bu sadece onlara kıyasla böyleydi. Aslında, bu sürece, bir çığ gibi büyüyen bu ihanetin peşinden koşmaya dahil olmuş, o da bir kenardan ilerlemiş, ama kendince değil, onlarla, onların izinden ilerlemişti. Yani farkına bile varmadan kendini o yanda bulmuş ve kendisine acı veren şeyi de yapabilişti başkala-

rına sessiz sedasız. “Kim kime” denen, sürekli Leva’yı içine sürükledikleri bu acı verme oyunu da vardı, oysa “kim kime”nin değil aşkın var olması gerektiğine inanıyordu (bir yerden ışık geliyor ve müzik çalıyor, el ele uzun süre yürüyorlar, ayrılıyorlar, boğuluyorlar ve birbirlerini tutamıyorlar, her şey dans ediyor ve dönüyor bir alev dansında, gezenler ve dünyalar gibi uçuyor ve dönüyorlar, sürekli sınırları aşıyorlar) – bu “kim kime” oyunu, bu gerçekdışılık (Ayartma) Leva için gitgide daha zehirli bir hal alıyordu ve ne kadar yapamıyor ve karşılaştırmaya gücü yetmiyorsa da, iğrenc küçük eliyle deniyordu hâlâ... kendi deneyini her yere taşıyordu, ve ona öyle geliyordu ki: herkes böyle yapıyor – yani onun yapması neden başkalarından daha kötü olsun?.. Ve derken bu ikisi gözlerinin önünde bölünüp çoğalmaya, tecrübenin hızıyla yayılmaya başlamışlardı, o yüzden dünya iyice belirgin bir şekilde O (Leva) ve ONLAR diye ikiye ayrılmaya başlamıştı.

Böylece milim milim ilerleyerek, tarifsiz acı ve ızdıraplarla (bunlar asla bir şeyin bahanesi olamazdı), gitgide kıyıya sıkışabiliirdi Leva ve kendini Leva Odoyevtseva’nın ruhunun kapatılma töreninin yapılacağı o büyük ve ukabasa dolu bekleme salonunda (garda) bulabilirdi! Leva hiç bilmiyordu aslında ne olduğunu – çünkü artık yoktu.

Sonunda Leva geç de olsa Mitişatyev’lerin onu onlara izin verdiği kadar ezmediğini anlamaya başladı. Ve, ona da hakkını vermek gerekir ki, uzun zaman karşı koydu bu “kim – kime” ilişkiler sistemine, hatta kendi acılarını bir kenara bırakarak, hayretle gördü ki zaman onları ne kadar ayırırsa ayırsın, birini ya da bir başkasını sessizce tekrar tekrar satıyor, deyim yerindeyse, uzak bir zamanda ortaya çıkan bayrak yarışında bayrağı veriyordu – ve bayrağı kabul etmese de, çoktan tutmuştu sopasından...

...Ama bir açıdan Faina yine de yardım etmişti Leva’ya – arkadaşının iktidarından kurtulmuştu Leva. Faina’nın alevli eriyiğinden kurtulduktan sonra Mitişatyev’in kaynar tuzlu suyu onu etkilemiyordu. Zaman akıyordu.

Ama bunda da yanılıyordu. Ona öyle gelmesi doğaldı, çünkü uzun zaman Mitişatyev’e hazır değildi. Ama Mitişatyev, bilindiği üzere, sabırlıydı. Zaferini ne kadar gerekiyorsa o kadar bekleyebilirdi. Leva’nın dikkatinin düşmesi yeterdi. Ve bir gün, Leva’nın

en sakin ve rahat döneminde, Faina biriyle Sahalin gibi bir yere gittiği sırada, Leva da biraz dengeye girmiş, doktora başvurmuştu, çok ilginç bir konu seçmiş ve bilime gömülmüştü, bundan da gururlu ve mutluydu, yaratıcı potansiyelinin gücünü hissediyordu; onu sınıf arkadaşlarının, meslektaşlarının ve idarecilerin üzerinde tutuyor, işini yapıyor ama kendini uzak görüşlü sayıyordu ve yaşam, sonunda tatmin etmeye başlamıştı, onu yenemeyeceğini hissediyordu ki – Mitişatyev hiçlikten çıkıp geldi. Ve Leva okulda sonsuzca tekrarladığı hatayı tekrarladı.

Mitişatyev temel yöntemini değiştirmede, ama çehresini değiştirdi. Onun bütün çehrelerine karşı bir panzehir geliştirmişti sanki Leva ve hepsini kendi adına çürüttü. Ama yine de hata yapıyordu, naif bir şekilde Mitişatyev'i eski çehrelerinden biriyle görmeye ve dişlerine kadar silahlanarak zafer kazanmaya çalışıyordu: Mitişatyev'se her zamanki gibi arkadan yaklaşıyordu. Bizim zamanımızda Akhilleus'un çok talihsiz bir adam olduğu ve neredeyse ilk düşen olduğu apaçıktı. Çünkü o saydam topuk varken, zarar görmeyecek yerlere saldırmak anlamsızdır... Bu kez Mitişatyev Leva'yı parmağında o kadar kolay, o kadar ilkelce çeviriyordu ki, sonra, her şey bitince, Leva şaşkınlık içinde ellerini kaldırıyordu. Hiç fark etmiyordu, asırlık bir şaraba atılmış nadir bir Asya zehiriyle zehirlenmeyi beklerken, basitçe dişlerin dökülmesi.

Mitişatyev Leva'ya telefon etti ve her tür selamı ve görüşmedikleri o uzun zamanda olup bitenlerle ilgili hikâyeleri bir anda yağdırarak, Leva'dan acil bir görüşme kopardı. Bu tür olaylar için kullandığı, Leva'nın çok yakından tanıdığı özel sesle, onunla kesinlikle buluşup görüşmesi gerektiğini, çünkü Leva'ya herkes için çok önemli olan, bir tek Mitişatyev'in aklına gelmiş bir şeyi açıklaması gerektiğini söyledi. İlkesel olarak tarihe yeni bir bakış... Bütün bunlar tam ona göreymiş: çok manalı ton, özel bir sırrı paylaşma hali – Leva az kalsın ellerini ovuşturacaktı keyiften, eski numaralarıyla çıkıp gelince Mitişatyev ne kadar da iktidarsız görünüyordu – ona karşı Leva Odoyevtsev dengeli ve bilge; Mitişatyev cehaletiyle – bilime, çağdaş düşünceye karşı... Leva'nın aşırı silahlanması, düşmanın gözünde büyütmesiydi sorun – düşman basitti.

Tahminen (bu sahneyi ancak tahminen tasvir edebiliriz) olay şöyle oldu...

Mitişatyev daha eşikteyken mesih olduğunu, zirveye ulaştığını ve dünyayı altüst edebildiğini ilan etti. Ondan önce, Gorki'nin ifadesiyle, İsa-Muhammed-Napoleon vardı (fakat o başka isimler andı) – şimdi de o, Mitişatyev gelmişti. Bu yüzden de o, Mitişatyev, başlangıç olarak Leva'yı ruhsal olarak ezecekti. "Ya, nasıl yapacaksın bunu?" dedi Leva hoşgörüyü gülümseyerek. "Çok basit," dedi Mitişatyev, "kendimde gücü hissediyorum." - "Güç mü, ne için?" "Bütün dünyayı döndürme için, başlangıçta da ruhsal olarak seni ezeceğim, çünkü sen benim fikrinsel düşmanımsın." - "Neden düşman? Biz hiç..." - "Düşman," dedi kararlılıkla Mitişatyev. "Peki, beni nasıl ezeceksin?" - "Çok basit," dedi rahatça Mitişatyev. "Kendimde gücü hissediyorum. 'İsa-Muhammed-Napoleon' vardı, şimdi de ben varım." Hepsi bu kadar, Mitişatyev başka da bir şey söylemedi. Leva onu kurnazca zorladı, küçümsedi, alay etti. Mitişatyev küçümseyerek suratını buruşturmakla yetindi: saçmalık, entelektüel ıvır zıvır, sizin zayıflığınız sizi yutacak, zayıflığınız sizden güçlü, sizinle mücadele etmeye değmez – siz her şeyi elinizle yapacaksınız. "Kendi Düşmanına Güven" diye bir makale yazılmıştı bile ve yakında *Pravda*'da çıkacaktı ve o zaman herkes anlayacaktı, Leva düşmandı, o, Mitişatyev de basitçe küçük bir deney yapmıştı bugün (teorinin pratikle küçük bir sınanması) ve bir daha emin olmuştu ki kendisinde güç hissetmekte haklıydı... "Nereden geliyor haklılığın, hangi güçlerden?" diye düşündü güçsüzleşen Leva. "Bildığın haydut..." - "Ne var," dedi Mitişatyev, "Haydut şimdi baş insan. Herkes o kadar güçsüz, pelteleşmiş ki bir tek o konuşup açık seçik söyleyebiliyor ne istediğini, isterse annene küfretsin..." Ve birdenbire Leva yoruldu ve teslim oldu. Mitişatyev'in hiçbir şeyine karşı çıkamıyordu, ona itiraz edemiyordu, onu yenemiyordu – telaşa gerek yoktu: hep aynı çıplak eziklik, çıplak mekân, çöl... "Boy ölçüşelim mi?.." - Leva'nın eli ayağı kesildi.

"Peki ya gerçekse?" diye düşündü neredeyse delirmiş bir şekilde, hatta Mitişatyev'den uzaklaşan Leva. "Gerçekten bunları içinde hissediyor... Bunu biliyorum, ama ona bile bildiğimi göstermekten acizim. Ben hissetmiyor muyum bir güç? Mitişatyev hissediyor..."

"Sen içinde bu gücü hissediyor musun?" diye tehditkâr bir tavırla, Leva'nın fikrine yanıt verir gibi sordu Mitişatyev. Leva mekânîk bir şekilde, kendine daha gelmemişken, olumsuz ve ürkek bir tavır-

la salladı kafasını. “Peki bende?” diyerek ilerledi Leva’ya. Leva boğulacak gibi oldu ve sahiden de mucizevi bir şey gerçekleşti gözlerinin önünde Mitişatyev’le – Mitişatyev esnedi, irileşti, yavaş yavaş odayı doldurdu, Leva’nın üzerine çıktı ve sıcak nefesler aldı. Leva Mitişatyev’den yayılan güçlü, gerçek dalgayı hissediyordu. Sıradışı güçlerle ilgili psişik alandı bu ve Leva kaskatı olup donuk gözlerle baktı – Mitişatyev kendisiyle odayı dolduruyordu... “Gücü hissediyor musun?” diye gür sesle fısıldadı Mitişatyev, ateş sözlerinde ve nefesinde tütüyordu ve Leva rafa son destek olarak iyice yaslandı. “Ama söylesene, itiraz etsene, niye susuyorsun?! Hissediyor musun etmiyor musun?!” “Hissediyorum...” diye bir şey döküldü sessizce Leva’nın dudaklarından. “Be-ben de,” dedi hoşnutlukla Mitişatyev ve birdenbire, sertçe dönüp gitti. Leva kalakaldı, kendini iyice yenik ve hasta hissediyordu. Kendine neler olup bittiğini ve bütün bunları hayal görüp görmediğini açıklayamıyordu. Hemen derin bir uykuya daldı ve sabahleyin bütün her şeyi bir serap ve rüya diye kovdu aklından.

Ama bu da geçti. Mitişatyev’le enstitüde, Leva’nın tez yazdığı yerde karşılaştılar, Mitişatyev yeni başlıyordu yüksek lisansa. İkisi de artık çok ciddi ve sıradan bir hava içindeydiler, ikisi de her şeyi çocukluk diye hatırlıyorlardı ve Leva pek de güvenli bir tavırla olmasa da, bu tuhaf ziyareti ima ettiği zaman, Mitişatyev rahatça reddedip güldü. O sırada çok bulanık bir şekilde bir vakit bir sinir kliniğinde iyileştirildiğini söyledi. “Tuhaf şey, biliyor musun, insanların orada kabul etmiş olmaları...” dedi özgüvenle. “Seni manyağın teki yakandan tutuyor güpegündüz ve içe işleyen bir sesle fısıldıyor: “Görüyor musun, küçük yıldızı? Yeşil olanı, görüyor musun?” Ama bütün bu hikâyeler biraz siperleri ve sürgünleri hatırlatıyor ona. Mitişatyev’e kendi adına o kadar yıl tahammül etmiş olan Leva, ister istemez kabul etti onun delirmiş olduğunu.

Ve her ne kadar her şey geçse ve biz, zamanla, her şeye rağmen bize yük olan eşya ve insanların arasından çıksak (daha doğrusu, kendi içimizde onlardan kurtulsak da), Leva artık emin olarak Mitişatyev’in önemsiz ve sefil bir insan olduğunu kabul etse de – eğer şimdi bilmeceysi değilse, hatıralara göre bilmeceysi olan bir şey, çocuklukla aydınlanan bir şey Leva’nın Mitişatyev’le bugüne kadar sürdürdüğü ilişkide kalmıştı. “Hepimiz biraz Mitişatyev’iz...”

diyordu sakince kendi kendine Leva ve artık sefilden başka bir şey olmayan insanlarda önemli bir şey bulmaya mecbur hissetmiyordu kendini. “Tıpkı biz olmayanlar gibi...” diyordu kendi kendine Leva hüzünlenmiş gibi, Mitişatyev’in sevdiği sözü tekrarlayarak: “Tıpkı biz olmayanlar gibi.”

İlginç bir şekilde, kariyeri için sıradışı olan meziyetlerine rağmen ve neredeyse bu yetenekleri yüzünden, Mitişatyev, deyim yerindeyse, hayatta çok az şey elde etmişti, hatta Leva’dan bile çok daha az. Oysa aynı alanda çalışıyorlardı ve burada da Mitişatyev, eski şemasına göre, hiçbir şey üretemiyordu. Ama Mitişatyev sakinleşmişti sanki, özgeci bir tavırla, büyük ölçüde Leva’ya daha lise ve üniversite sınırları içindeyken feda etmişti kendini.

Mitişatyev sadece “Sever” sigarası içerdi.

Tam böyle değilse de, bu tür fikir ve hatıralar, özel bir keskinlik ve anidenlikle üşüştü bir gün Leva’nın aklına ve bunun nedeni de oldukça uzak bir nedendi. Özellikle de Leva Mitişatyev’i artık her gün gördüğü ve onu hiç düşünmediği için.

...Dondurucu bir gündü ve Leva köşede, saatin altında, otobüs durağına yakın bir yerde durmuş, o sırada baştan çıkarmaya çalıştığı için sırf dürüstlükten de olsa, kendini bile baştan çıkarmasına yol açan, gerçekten enfes bir gençkızı (Faina’yı değil) bekliyordu. Biraz erken gelmişti, kendiliğinden öyle olmuştu, hiç gergin değildi, çünkü kızın geleceğine inanıyordu, hatta koşa koşa geleceğine inanıyordu, bu yüzden de sakin sakin etrafa bakıyor, caddeyi seyretmenin tadını çıkarıyordu.

O sırada otobüs durağında duran genç bir delikanlı dikkatini çekti, herkes gibi sırada durmuyordu, biraz uzaktaydı. Delikanlı, ayaza rağmen palto giymemişti, şapkasızdı, bütün kışı böyle geçirdiği, yakındaki bir dükkâna şarap almaya gitmediği belliydi. Bunun nasıl belli olduğunu söylemek zordu: ya ayazda giyinmeden gezen insanlara has bir heyecan ve sabırsızlık onda görünmediği için, ya da öyle sakin sakin durduğu için – titremiyor, ayak değiştirip sallanmıyordu, bunun onun için alışılmış bir şey olduğu, bir direnç olduğu belliydi; üstelik var olmayan paltonun altında yoksul bir giyimi vardı – kirli ve kısalmış bir kazak, kazağın kollarından donmuş kalın bilekler fırlamış, kazak onları örtmüyor; tabii, doğal olarak, pantolon da dizlerinde kalıyordu, o da kısaydı... İri ve

fena sayılmayacak bir yüzü vardı, oldukça erkeksi bir yüzdü, biraz grimsiydi, temiz insanlarda bile yıkanmamış ya da hafifçe kötücül bir yüz böyle görünür; bir de yüzüne çok gözalıcı değil belki ama kesin şekilde yerleşmiş bir ifadesi vardı – bu ifadeye özgüven ifadesi denebilirdi: çekişmelerin, gizlerin ve güvensizliklerin bir toplama. Geçenleri usulca, saklı bir alayla gözlüyor, özellikle de kızlara bakıyordu – o sırada saklı bir alay hafifçe beliriyor ve nedense çok açık bir ifade haline gelmiyordu, tam tersine, inanılmaz bir irade zorlamasıyla, bu saklılığı aşan saklılığıyla açıklanıyordu. Öylece duruyordu, normal, belki hafif, daha mesafeli ve ayrı, elinde küçük kitaplarla (üsttekinde altın harflerle Pisarev yazıyordu) ve Leva birdenbire bir zamanlar böyle bir genç gördüğünü ama dikkat etmediğini hatırladı. Onların grubunda ikinci sınıftaydı. Sağlam görüntümü saygılı bir sırıtmaya yol açıyordu, ve bu yüzden ve nedense ona “Kiklops” diyorlardı; genç kızlar hep ona dikkatle ve ilgiyle bakıyorlardı, ama biri bile onunla arkadaş olmuyordu; çok düzgün bir eğitim almıyordu, ama genellikle mazoşist bir şekilde çalışkanlaşıyor, durup dururken çok dar ve tuhaf bir bilim dalına ilgi duyuyor ve korkunç hacimde literatür okuyordu; bir ünvan alabilecek gibiydi, ama diplomaya yakınlık duymuyordu ve beklentileri boşa çıkarılmıştı, başka? - barfiks çekerek tartışmasız rekor kırmıştı (uzun donla, çirkin bir şekilde kıvrarak bacaklarını), hayranlık değilse de şaşkınlık uyandırmıştı, ama genel olarak pek kurnaz değildi, ama tek başınayken ütü ve sandalye kaldırılıyordu... Leva'nın gözlerinin önünde açık seçik belirdi birdenbire onun gövdesi: aşırı güçlü karın kasları ve uzun güçlü kollar, çok solgun... hafızasının yüzüne boğulmuş birinin cesedi gibi birdenbire çıktı bu.

Adil olmak gerekirse, hiç de Mitişatyev'e benzemiyordu, ama Leva'ya Mitişatyev'i hatırlattı, hem de o kadar uzun, yakın ve kayıp iletişimleri sayesinde artık imkânsız olan ani bir berraklık ve tazeliğe. Özellikle de o an, rafın yanındaki an. Ve bir tane daha, asla hatırlamadığı, dahası, asla anlamadığı ve ancak şimdi, bu delikanlıya bakarken farkına varıp anladığı bir an daha..

Mitişatyev sokak telefonuyla aramayı bilmiyordu! Yani para nasıl atılır, ahize nasıl kaldırılır, numara nasıl çevrilir, düğmeye nasıl basılır... Bütün bu dizi onun için kesinlikle karanlıktı. Herhalde, bunu üniversitenin son sınıfında öğrenebilmişti ancak. Evet, evet,

evet! Bunu nasıl yapacağını bilmiyordu ve kimseye de sormıyordu. Ve ne zaman Leva “Beni ararsın” dese – Mitişatyev tuhaf bir şekilde gülümsüyor ve asla telefon etmiyordu. Hatta ufacık şeyler için bütün şehri dolanıyor, kimseyi bulacağını garanti olmadan dolanıyor, ama telefon edemiyordu. Ama kimse onun bu küçük zayıflığını bilmiyordu... O sırada Leva bu adamın içini öyle derinlemesine hissediyordu ki gözünde yaşlar belirdi. Ve bu tuhaf, nereden geldiği anlaşılmaz inanç, Mitişatyev’in ruhunun o anda, bütün diğer anlardan daha fazla, o anda ortaya çıktığı inancı hiçbir şeye benzemiyordu ve Leva bunu kendine açıklayamadı.

(...Leva durdu ve yere yığılan düşmanına baktı ve kederli olmayan, tatlı olmayan bir boşluk hissetti içinde ve düşmanı ondan uzaklaştı, kurnazlık edip son binen oldu ve artık otobüsteydi, Pisarev tutan else hâlâ dalgalanıyordu caddede.)

Versiyon ve Varyant

“AB, AB, AB...” diye düşündü Leva ve ilk A’yı çıkartıp şunu elde etti:
“BA, BA, BA...”

B, B, B, B! - işte dizi. Bu aynen şöyle demek: Lev Odoyevtsev! Nasıl olur, biliyorum efendim, okumuştuk... Ya da – Odoyevtsev Lev! - “Burada!” - diyerek parmak havaya. Yine de bir fark var.

Zaten gerçeklik var! Var – kavrayamasak, tasvir edemesek, yorumlayamasak ya da değiştiremesek de – var. Ve sonra yok, ona başkasının gözüyle bakmaya çalıştığımız anda... O sırada bir ürperti, bir titreme beliriyor, gerçeklik uçup gidiyor, çürük bir kumaş gibi, sadece – versiyon ve varyant, versiyon ve varyant. Yazarın iradesi gibi dizginsiz değil, edebi-biçim bir yöntem gibi değil ve hatta sarsak gerçekliğin boyası gibi de değil – sadece “ilişkiler” denen, bir daha asla, hiçbir koşulda içine girmemek gereken bir saf mekânizma olarak. Ama çevreye bakmaya fırsat bulamadan, bir daha yakalanırsın bu örümcek ağına.

Ve o sırada titremeye, bölünmeye, çoğalmaya ve silinmeye başlar – Faina da, Albina da, Mitişatyev de... Belki, Faina – artık başka bir Faina’dır, değişmiş olması anlamında değil (buna umut bağlayamayız), basitçe bir başka, ikinci, üçüncü Faina olarak... Ve Mitişatyev de – herhalde zaten tek değildir, onlarca Mitişatyev geçmiştir Leva’nın hayatından, o daha ilkinin kavrayamadan önce. Lyubaş’sa – sürüsüne bereket. Belki de Albina – onun ilk ikinci kadını – tekrarlanmaz olarak durur... Belki, onlar daha en baştan yüz tanedir, ben de yazar olarak onları bir Faina’ya, bir Mitişatyev’e kaynaştırmışımdır, bir... sırf Leva’nın bulanık hayatına bir odak katmak üzere?.. Çünkü bize etki eden insanlar birdir, onların bizim üzerimizdeki etkileri tümüyle başka bir şeydir – bu zaten biziz. Bizi aslında Leva ve insanların onun üzerindeki etkileri ilgilendirse de, bizim Faina ve Mitişatyev yine Leva’dır: ya Leva’nın ruhunu perçinlerler, ya da onun ruhu ikiye bölünür, üçe bölünür, üzerlerine yağar. Düz kuvvet paralelogramı kurallarından yararlandık, onlara

Leva'ya etki eden birçok kuvvetin yerine, iki uç eşit etkili, kalın ve yağlı, Leva Odoyevtsev'in amorf ruhunu delip geçen ve baskı yaparak onu kristalleştiren ok-vektör koyduk. Yani bu insan-güçlerin belli bir gerçekdışılığı, geçiciliği ve genelliği onların tam da öyle olduğu anlamına gelmez – biz onları yarı saydam kahramanımız aracılığıyla böyle görüyoruz. Ve bir kez onlar onun ruhundan geçip kırılırsa, bir gün illa ki hep birlikte karşılaşabilirler, yeter ki Leva dursun ve dimdik dursun.

Her şey soğudu geçmişte ve kolayca elde edilebilen gelecek onun orağının altında parçalanıyor. Şimdinin kızarmış talaşları kâğıdı yakıyor. Biz – bilmiyoruz. Sadece versiyon ve varyant, versiyon ve varyant geçip gidiyor yazarın bakışlarının önünden kahramanının şimdiki zamanına yaklaşmasıyla birlikte.

Peki ya Leva'nın kendisi ne düşünüyor hayatının gün be gün geçmişe yolculuk etmesi, hiçbir yerde durmaması, gelecekte gelen yolda, o yokken, sürekli şimdinin duraklarını ıskalaması hakkında?

Kendi tarihinin olası akışı hakkında düşünürken, Leva son zamanlarda iki kavrama, kimbilir nereden yakaladığı “canlılık” ve “cansızlık” kavramlarına gitgide daha çok önem vermeye başlamıştı. Onların bir değeri olduğunu ve onun kendi öznesini ve ona yakın kaderleri açıkladıklarını düşünmeye başlamıştı. Kendi deneyiminin altında ezilince canlılığın ve cansızlığın bir tür doğuştan gelen kaderler olduğunu düşünmeye başlamıştı. Son zamanlarda, cansız ya da az canlı olduğu hissine kapılmaya başlamıştı. Bu sonuçtan bunalmıştı.

Canını, daha doğrusu varlığını ne kadar korumak isterse istesin, ona başkalarının verdiği o canlılığı asla elde edemezdi: Mitışatyev ya da Faina'da, dedede ya da Dickens'ta, her şeyin farklı ölçüldüğü yerde. Aynı şekilde kaçmak, kaçınmak, ele gelmemek, muzaffer kalmak istiyordu.

Çünkü muzaffer nedir diye düşünüyordu Leva, yenilgiden kaçan, son anda hareket halindeki bir trenin basamağından atlayan, bir köprüden suya uçan arabadan dışarı atlamayı başaran kişi değilse, gemiden kaçan fare değilse nedir? Bizim koşullarımızda, muhtemelen, faredir. Kimse suçlu değil canlılığın çağımızda en iğrenç ve öncelikle de alçakça biçimlerde cisimlenmesinden. Kimse suçlu değil çünkü herkes suçlu, herkes suçlu olunca da, öncelikle

sen kendin suçlusun. Ama can artık öyle bir iskeletin üzerine yerleşiyor ki insanlar asla suçlarını kabul etmiyorlar, bu şekilde yüzünde cennet, en mutlu toplum inşa edilecek. Kaçma, ihanet, hainlik – üç tutarlı basamak, üç biçim (canın değil, ama onun korunmasının), üç yöntemi eğere oturmanın, kazanmanın, muzaffer kalmanın. Yaşam belirtisinin benimsediği yol budur. Yaşam belirtisi olmayanlarınsa – ölmesi gerekir. Onların aynı boruyu öttürme çabası temelsizdir ve acıklıdır ve başarıya değil, sadece yenilgiye götürür. Eğer arabadan atlayacak olurlarsa, her koşulda, biraz sonra, atlamayanlardan arabayla aynı boşluğa, ondan ayrı olarak, ona paralel olarak düşmeleri gibi bir fark vardır sadece. Ve yaşam, artık, bir yaşamla uzatılmış bir çiftleşmedir, ertelenmiş bir orgazmdır.

Leva artık saklanacak yeri kalmadığını, burada, hep burada olacağını düşünüyor, güvercinim.

Birdenbire öyle geliyor ona, ama biz emin değiliz...

Karşılaşmamaları imkânsızdı.

Böyle bir karşılaşma için en sade ve doğal ortak mekân Lyubaşa'nın yeriydi.

“Bak kim gelmiş!” diye haykırdı Mitişatyev. “Biz de seni bekliyorduk...” Ve gerçekten de, bu kez küçük odasında yalnız olmayan sadece Lyubaşa değildi – Mitişatyev de yalnız değildi.

Ve Leva, kucaklaşırken (Mitişatyev'in omu-zu-nuun üzerinden...) bakarken, ani bir aydınlanmayla üçüncüyü, onun bir zamanlar kısa süreliğine ve tesadüfen ve herhalde unutulmuş bir fotoğrafta gördüğü kişiyi, Albina'nın kocasını tanıdı.

El sıkıştılar ve birbirlerine isimlerini, birbirlerinden tiksinecek derecede tanıdık bir havayla söylediler. Üç kişiydiler ve “kafa çekiyorlardı”. Gidip votka alma işi, ödül gibi, Leva'ya düştü.

Caddeye çıkınca, bir süre çılgın gibi etrafına bakındı ve derin bir nefes aldı. “Saçmalık, saçmalık, saçmalık!” diye tekrarladı. “Hepsi, bütün bu olanlar, anlaşılan – hepsi... Tanrım! Gerçeklikmiş... İşte o!” – ve Leva minnettar, kurtuluş yüklü bakışlarını komşu parktaki ağaçların, geçen su tankeriyle ıslanmış olan ıslak asfaltın, bir barakanın damında cıvıldaayan kırlangıcın, karşıdaki banyonun ve banyodan çıkıp doğruca Leva'ya doğru geliyormuş gibi görünen kadının üzerinde gezdirdi... Gözleri nemlendi. “Gerçekten kurtuldum mu? Bunların hiçbiri olmadı! Kaç, hemen kaç...”

Ve Leva bu versiyondan, bu varyanttan kaçır.

“Ne var, böyle de olur...” diye düşünür hayretle. Evet, hayatta böyle varyantlarla sıkça ve peşpeşe karşılaşılır – sadece sahnede uzlaşılır onlarla...

Leva kaçıyor – ve başka bir varyanta kaçıyor...

Bu varyant – ortak, toplumsal bir yerde değil. Konu kafe “Molekül”, önemli ve çok gizli bir bilimsel araştırma enstitüsündeki amatör bir gençlik kafeteryası. Bu yer bu tür buluşmaların kaçınılmaz olarak gerçekleştiği yerler sınıfında yer alıyor.

Kafeterya beşinci yılını kutluyordu. Gösterişli bir akşam toplantısı hazırlandı. Oraya misafir olarak en ünlü kişiler davet edilmişti: şairler, ressamalar, kozmonotlar.

Kafeterya enstitü çalışanları tarafından – genç bilimciler tarafından – amatör mimarların yaptığı projelere göre inşa edilmişti ve yine kendi soyutçu sanatçıları tarafından boyanmıştı. Mobilya kendi atölyelerinde, kendi tasarımlarına göre yapılmıştı. Bütün bunlar güçlük çekmeden yapılmıştı, bölüm çalışanlarının itirazıyla karşılaşmadan, ortak bir coşkuyla ve çekişmeden yapılmıştı. Ama bütün bunlar geçmişti: boya biraz amatör görünüyordu ama çok sevimliydi, mobilya biraz rahatsızdı ama orijinaldi, bina yarı zemindi, biraz rutubetliydi ama şıktı. Kafeteryada buluşmalar hep sıradışı ilginç insanlarla oluyordu – hepsi bu kadar ünlü ve gizli bir yere gelmekten hoşnuttu – ve canlı, zorlamasız bir ortama geliyorlardı. Bu toplantıların yine canlı ve serbest haberleri şehrin gençlik gazetesinde yapılıyordu.

Yıldönümü toplantısının öncekileri aşması gerekiyordu. Yevtuşenko, Smoktunovski, Gagarin vb. kişiler davet edilmişti – yunus gibi ilgi çekici kimseler. İçeri giriş davetiyelerle ve listeye mümkün olacaktı, seçkin bir topluluk olacaktı. Davetlilerin ve masalarda onlarla birlikte oturanların yapacağı konuşmaların dışında, Hitchcock ya da Fellini'den nadir görülen bir film gösterimi olacaktı. Kahve makinesinin başında bu enstitünün müdürü olan bir Nobel ödülü adayı olacaktı, en az doçentler servis yapacaktı.

Gerçekten de, kontrol görevlileri insanları katı bir şekilde davetiyeye ve listeye göre aldılar. Görevliler çok şık giyinmiş ama bileti olmayan genç entelektüellerden oluşan kalabalığı engelledi. Ama son anda Yevtuşenko'nun gelemeyeceği, onun yerine X.'in geleceği, Smoktunovski'nin gelemeyeceği, ama yerine Y.'nin geleceği,

Gagarin'in yerine de Z.'nin geleceği anlaşıldı. Hatta şöyle bir paradoks yaşandı: X., Y. ve Z. de listedeydi, ama sonlara yakındılar, o yüzden yerlerine üç kişi daha alındı. Kesin olarak elli kişi alındı listeye göre, isimler kontrol edildi, üzerleri çizildi ve soyadları yazıldı: her biri başkasının yerine gelmişti. Ve kahve makinesinin başında da Nobel adayı değil, bir doçent duruyor, servisi laborantlar yapıyordu. Havyar yerine somon vardı, somon yerine de çaça balığı. Filmden bahsedilmedi bile.

İlginç bir şekilde, tesadüfen, X.'in yerine, toplantıya X.'ten daha az ünlü, ama yine de şair olan biri geldi. Başka şiirlerle birlikte şu sevimli şiiri okudu:

Bir bıçak – terlik biçiminde,
Bir broş – örümcek biçiminde,
Kuş biçiminde – bir lamba,
Fıçı biçiminde – bir terlik.

Her şey altüst olmuş, tepe üstü!
Tam bir deli evi gibi!

.....
Eşya eşyayı gösteriyor:
Bak masa – o da tabure,
Bak asa – o da gergedan...
Geri! Havaya! Kapağa!

Yaşam değil – canavar ini,
İşitilmemiş bir mağara sesi!
Metaforist, tüketim malı,
Nasıl da düşünüyor imgelerle!

İşte buradan bu zevk
Desteğiyle gözyaşı ve renk
Ve satıcıların şiirlerine karşı tutku...
Eve! Kaç okuma ve şiirden!⁷

.....

7 A. Kuşner'in şiirinden yararlanıldı.

Ve sonrası – daha da harika. Bu şiiri herkes çılgın gibi alkışladı.

“Tuhaf,” diye düşündü bu sırada Leva, çünkü o da gitmişti toplantıya, “işte alkışlıyorlar... Hepsi de keyifli ve neşeli, hatta göz kırpmıyorlar. Sahiden beğendiler. Katılmaktan hoşnutlar. Ama hoşlanmalarının sebebi bu şiirin tam da onlar hakkında, onların bu masaların yokluğundaki hayaletlikleri hakkında olması... Tam da onlara yönelik doğrudan bağlantıyı beğendiler – ve öyle gizemli bir şekilde, ruhu yaralamayacak bir şekilde, izlenimleri soyut hale geldiği zaman, onlar da şiirin düzeyini takdir ettiler, kendi varlıklarının umutsuzluğuna hiç değinmediler. Şiirden, şairden, bu şiiri dinleyen kendilerinden, algılarının inceliğinden hoşnutlar – dışsal ve her şeyin ötesindeki ve herkesin üstünde baskı kuran, göz kırpmışarak şiirde bildirdikleri şeyden hoşnutlar ve en ufak farkındalıkları yok! Kalkıp da ‘İşte bu da bir şey, bir tabanca...’ deseydi, kimse de ateş etmeseydi nasıl olurdu!..”

Bu kuru genellemelerin çok daha temeli olacaktır, eğer Mitişatyev ve Albina'nın kocasıyla aynı masada görüldüğü söylenirse. Bu da tuhaf değil: Leva oraya Şklovski'nin, Mitişatyev Z.'nin yerine gelmişti ve bir tek Albina'nın kocası kendi olarak gelmişti, çünkü enstitüde çalışıyordu ve toplantının baş düzenleyicilerinden biriydi. Şimdi de, bazı harfleri yutup Leva'nın kulağına tükürerek, toplantıya bilmem kimi davet ederken ne güçlüklerle karşılaştıklarını, bir mektup yazdığını... anlatıyordu... ama vazgeçmemiş ve ısrar etmiş, müdüre çıkmıştı – ve işte, görüyorsunuz ya, solumuzda oturuyor şimdi... Albina'nın kocası Leva'ya köpeksi gözlerle bakıyordu ve Leva şimdi Albina'yı çok iyi anlıyordu...

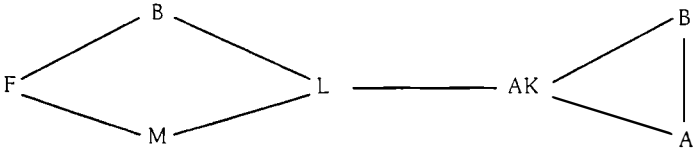
Aynı masada oturdular, başka birinin yerine, ama hepsi de kendisiydi ve hepsi de neredeyse aynı tutarlılıkta, ilk varyanttaki gibi konuşuyordu. Ve aynı oyunu oynuyorlardı; hepsi çok şey biliyordu birbirleri hakkında – ama, aynı zamanda, daha yeni tanışmışlardı; sanki daha önce bir kez bile birbirlerini duymamış gibiydiler – ve nerede birbirlerini duyduklarını söylememeliydiler. Bu arada her birinin davranış yöntemi belli değildi, doğal olarak, en kazançlı olan şey hiç davranış olmamasıydı – fakat bu da her biri için en alışılmış davranıştı. Deyim yerindeyse, oyun olumlu bir karakter taşıyordu.

“Tanrım!” diye düşündü Leva herhalde, Albina'nın kocasını, bir

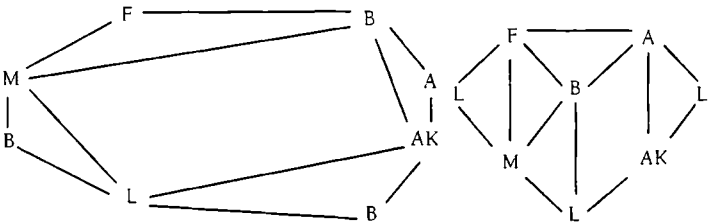
an, Lyubaşa'nın evinde gördüğünü hatırlayarak... "Her şey ne kadar gerçekdiş!.." O sırada içkisini bitirdi, kendine büyük bir tane dolurdu ve iyice kafayı buldu.

...Birdenbire çok açık göründü hepsinin bir konstrüksiyonun ayrıntısı olduğu, kendi değerlerini o kavrayışa kadar tam bilmiyorlardı, ama şimdi birdenbire öyle saydam, öyle sıkıca kaynaşmışlardı ki aniden, artık kimse onları ayıramazdı. Eğer onda, Leva'da, bir yanında çivi, bir yanında gedik varsa, hemen her şey yerli yerini bulurdu, çünkü orada, onda çivi olan yerde, Albina'nın kocasında da o çivi için hesaplanmış bir gedik vardı ve hemen içiçe giriyorlardı... ve buna karşılık, Mitişatyev'de de vardı – ve bütün bunlar örtüşüyordu, sabitleniyordu, konstrüksiyon sağlamlaşıyordu. Ve şimdi, sabitlenmiş bir halde, hepsi artık yerinden kıpırdamaz hale geliyordu. Aniden okulun kimya kitabındaki formüller aklına geldi. "Evet, evet, tabii!" diye mutlulukla tebrik etti kendini. "Organik kimya. Zincirler. Çemberler. Her öge diğerleriyle bir ya da iki bağla bağlı ve hepsi birbirine bağlı..."

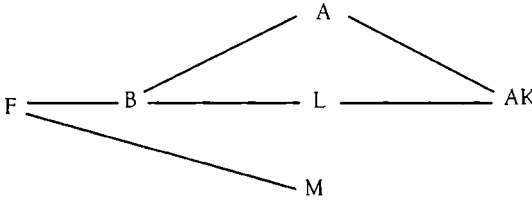
Sarhoşça bir iç çekişle peçetenin üzerine bir şeyler karalamaya başladı, kendini bir parça Mendelyev gibi hissediyordu. Çizdiği şey önce şöyle oldu:

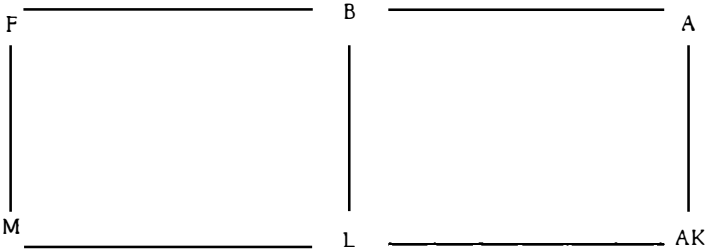
Sonra böyle:

O olmadı...
Ya böyle?

Sonunda her şey daha soyut ve sade, dahice göründü:

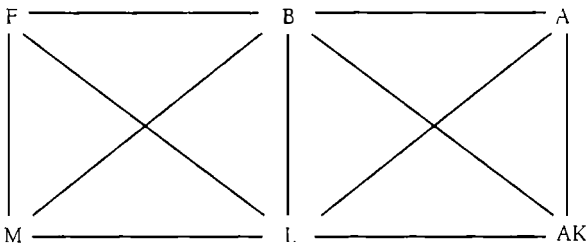

BURADA:

F - Faina, A - Albina, L - Lyubaşa, M - Mitişatyev, AK - Albina'nın kocası. B de Leva'nın kendisi.

"Molekül.." diye tekrarladı kendi kendine Leva. "Gerçek bir molekül! Bir tanemiz bile kimyasal açıdan bağımsız bir birim değiliz. Biz bir bütünüzdür. Bende delik olan yerde, onda çivi var, bende çivi olan yerde, onda delik var. Ben dışbükeysem, o içbükey. Sabitlenmiş ve özenle derlenmişiz. Saatçikler, çarklar. Lyubaşa da bizim için DİŞİ ya da ERKEK, hepimizi birleştiriyor. Çarklar, saatçikler... bir çocuğun inşaat oyuncağı... Ne dersen de, ya çarksın, ya kaldıran vinç..."

Elde edilen iki kareyi çaprazlarla böldü - ve üçgenlerin çokluğuyla sersemledi: herhalde, katılımcıların sayısına göre, üçgendeki bütün birleşme varyantları kullanılmıştı onlarda.

“Ben – Faina – Lyubaşa, Ben – Faina – Mitişatyev, Lyubaşa – Mitişatyev – Faina, Ben – Albina – Faina, Ben – Albina – Albina’nın kocası, Lyubaşa – Albina’nın kocası – Albina...” Molekül, gerçek bir molekül... Faina’nın Albina’nın kocasıyla uyuşması yetmez, Albina da Mitişatyev’le olmalı, neyse, o da olur! FAL, LFM,” diye düşündü anlamsızca Leva. “BFM ve BLM...”

O sırada kapının açılıp içeri Faina’nın girdiği söylenebilir – Faina... Böylece – yine çok gerçek ve muhtemel. Mitişatyev’le görüşmeye gelebilirdi, ya da Leva’yı bulabilirdi, ya da kendiliğinden. Bu çok gerçek ve mümkündü... “Ama – katlanılmaz,” dedi Leva.

(Bu toplantıya dair değerlendirmemizi bitirirken, biraz kapılıp gittiğimizi, biraz amacımızı birebir anladığımızı ve iyi bir bahsi kolayca artırdığımızı kabul etmemiz gerekir. Bütün bunlar vodvil, buna değmez... Şimdi de geç artık: Bu düzyazı uzamını çiğneyip geçtik, üzerinde ot bitmez artık. Boşuna sinirlendik...

Gözlerimizin önünde nedense bir bulmaca manzarası var, çocukluğumuzdan kalma bir dergideki bilmeceli resim: birtakım ağaçlar, kar yığınları – ince ve gereksiz karalamalardan yapılmış rüzgârla devrilmiş ağaçlar. Bu bulmaca manzarasında ayıyı, kargayı, tavşanı bulun... Çocuk nereye saklanmış? Bir şekilde bu vakte dek bize bildiriyor: nerede çocuk...

Anlamı artık bizim bilmecemizde değil:

LEVA KİM?

FAİNA KİM?

MİTİŞATYEV KİM?

Biz, vodville yine, kendi kendimize Tanrı’nın Korkunç Yargı’da yaşadığı güçlükleri hayal etmeliyiz... O bizim tablomuzu şöyle döndürüyor, şöyle... omuz silkiyor. Nerede onlar?

Dosyaya atıyor:

“KORKUNÇ YARGI’DA BİLİNMEYEN”.)

...Ben taşları yerleştirip yeniden yerleştirirken ve her şey sıradışı biçimde uzarken, ve maçı bir türlü başlatamazken, yani bir türlü bildiğim ve başından beri heveslendiğim hamleye geçemezken, her şeye rağmen niyetlendim, umutla ilk iki üç sayfa boyunca taşları yerleştirmeye koyuldum... ama birdenbire dede, Faina, başkaları belirdi... Birdenbire, piyon olarak Albina'nın kocası çıkıp geliyor, hatta piyon bile değil, eksi-piyon – biraz biraz oyuna asla geçemeyecekmişim gibi görünmeye başlıyor, silinip gidecek ve bozulacak, onda artık herhangi bir zorunluluk kalmasa ya da basitçe, uzun bekleyişten dolayı, artık oynamak istemeyeceğim.

Yani ben sonunda, hepsini düzgün şekilde ve birbirleriyle ilişki içinde olacak şekilde yerleştirdim, oyunu hamle pozisyonunda bıraktım: bütün taşlar hamle yapma iradesi sergileyecek ve yerinden kıpırdamayacak, çok sert ve çıkışızsız bir konstrüksiyonda olacak - “işte öyle” – ve ben bu konstrüksiyonu parçalayamam... Çünkü neden bütün bu vaveyla, neden bütün bu ertelenen konu, eğer bütün bu yığılmayı içeriden patlatmak için değilse, herkesin üzerine parlak, bir anda yakıp kavuran bir ışık, patlama ışığı yakmak için değilse, ne için! Gitgide daha çok hissediyorum kahramanımı, gitgide daha çok kolektif bir kahramana dönüşen, hatta, eğer asıl konuyu yazmayı başarırısam, bunun hayali bir patlama olacağını hissediyorum. Yani, belki de, titreyerek – ama her şey yerli yerinde kalacak, yeter ki onun uğultusu boğulsun ve dalgaları sessizleşerek yayılsın... Ama o zaman benim bir ışık umudum daha kalacak: eğer patlama kahramanlardan bir tanesinde bile bir çatlağa yol açarsa, yine, doğuş sırasında olduğu gibi, bir tanesini olsun sınırlandırır ve bu onların tatlı kaynaşmasını yıkarsa. Onlarsa, koma gibi bir şey bende – yazar koması... hepsinin bir yüzleri. Artık onlar değil, onlardan bir tanesi bile değil anlatının kahramanı (tabii eğer konuyu biçimsel bir şekilde ele almaz, başlıca kahramanı herkesin hakkında çokça konuştuğu kişi, Leva yapmazsak).

Yani işte, her şey benim beklemediğim bir şekilde gelişti, onlardan biri bile kahraman olmadı ve hatta hepsi birlikte bile bu anlatının kahramanı değil, kahraman bir insan değil hatta, bir olay, olay da değil soyut bir kategori (o da bir olay), öyle bir kategori... zincirleme reaksiyonla birinden başlıyor ve belki de hikâyenin sınırlarından uzak bir yerden başlıyor, bütün kahramanlara nüfuz ediyor, onları aralarında içiçe geçiriyor ve tek tek öldürüyor, tam da ölecekleri anda kendisini başkasının etinde

cisimlendiriyor; çünkü tam da bu kategoride, benim karman çorman romanımın içinde, bir konu var, ama kahramanlarda, içlerinden bir tek (tarihsel bir yana) fiziksel zamanın akışı yüzünden “karakter” haline gelen kahramanlarda – bu konu gitgide daha az görülür; onlar da kendilerini bilmeyi, gerçekten kim olduklarını bilmeyi bırakır, hatta yazar artık onları ayırt edemez hale gelir, onları farklı yoğunluk ve aşamadaki kan pıhtıları gibi değil, hep aynı kategoride, yani kahraman kategorisinde görür... Ama – bu nasıl bir kategoridir?!

Ve yazarın biraz nefeslenip de az çok tatmin yaşayabilmesi, ancak bu kan pıhtılarından birinin, bu karakterlerden birinin, birdenbire yine konuyu ele alıp açması, olmazsa fenokristal olup kendi tekdüzeliğinde, kendi ilkel iletişimde, kaçınılmazlığında ve bütün enerji yasalarını yıkmasında kategorinin konusuna girebilmesi sayesinde olur, sadece güç kaybederek değil sanki “hiçlikten” çıkarak, kendi kendinden çıkarak... Ve işte, eğer biri bu konuyu yakalarsa, kaybolmadan önce yakalarsa ve her şey trajediye dönüşürse: insan konusunu bulur, konu insanını bulur... – bir zincir bile tamamlanmış görünebilir ve sonunda bir labirentten tanrının dünyasına çıkış gibi bir aydınlık nokta belirir, belki aydınlatmayan, ama yazara biraz da olsa güç veren bir ışık noktası: sonuna kadar varınca – bir şey uzak bir yıldız gibi, elde edilemeyen ama görünen, çıplak gözle olmasa da görünen bir yıldız gibi titreşir. Ve eğer, Tanrı izin verir de, anlatıya içtenlikle istediğim bu şey olursa ve kategori değil konu başlarsa, bir kan pıhtısından da olsa başlarsa, Leva’dan da başlarsa, ben acımasız bir mutlulukla ona onun konusu adına onun ortadan kaybolması için izin veririm, yeter ki konuya lanetlenmiş “kategori” olarak geri dönmessin. (Geçenlerde okumuş bir adam anlattı, eski zamanlarda, balzam ilacı hazırlarken, bal, ot ve diğer şeylerden bir bulamacın içine canlı bir köle attıklarını, ölsün, ölürlen de kendi canlılık gücünü bulamaca katsın diye canlı canlı attıklarını anlattı...) Neyse, ya ölmezse, benim tekne düşmezse – ve ben bu zinciri, bu ihanet nehrini kırmayı başaramazsam – ve her şey bir çembere takılıp kalırsa? - o zaman anlatı kendi kendini öldürür, tıpkı akrep gibi, çünkü akrep de son anında bir çember oluşturur... Tanrı yazarın kendi boyunduruğuyla boğulmasına izin vermesin! Batta-niye, gördüğünüz gibi, boğuyor onu...

Üçüncü kısım, üçüncü kısım! Tanrım, işleri tamamlama gücü ver...

Madam Bonacieux (Görevli)

(Birinci ve ikinci kısımların kaynaşıp üçüncünün kaynağı olduğu bölüm)

Gece gülü ve dağ rüzgârı benim alevli başımı tazelediği ve düşüncelerim olağan düzenine girdiği zaman anladım ki kayıp mutluluğun peşinden koşmak yararsız ve mantıksız. Daha ne lazım ki bana? O kadını görmek mi? Neden? Aramızda her şey bitmedi mi?

Şimdi biraz ıleri gidip devamlılık açısından ancak geleceğe, romanın üçüncü kısmına ait olan bir bölümü aktarmamız gerekiyor; fakat bu bölüm, bizim için tam da burada gerekli...

Tatilde Leva'yı enstitüde görevli olarak bırakmışlardı. Böyle bir gelenekleri vardı.

Leva müdürün koltuğunda uyudu ve bir düş gördü. Onu Mitişatyev'in telefonu uyandırdı. Mitişatyev onu ziyaret etmeye hazırlanıyordu. Çok önemli bir konuda...

Yine o aynı gizem... Leva bu ısrara hoşgörüşle gülümsedi. Leva "bu önemli işin" ne olduğunu çok iyi biliyordu – Mitişatyev okuldan mezuniyet yıldönümü için çalışıyor, bir toplantı düzenliyordu. "On dört yıl oldu!" diye etkilendi Leva.

Ve uyandı. Başka bir insan olarak uyandığı için mutluydu. Akşamki niyeti sabahleyin her şeye rağmen – Faina'yla kötü geçen konuşmasına rağmen, bütün bu tatillerde yaşadığı talihsizliğe rağmen – çalışmaktı, bir saniye sürdü, kolayca kayboldu... ve yalnız kalmayıp başkalarıyla birlikte olma, kendi kendisiyle ağır bir diyaloga girmeye mecbur kalmama fırsatına sevinen Leva kaldı geriye; sonsuz partnerinden (ikizinden) kurtulan Leva; koltuktan fırlayan, hantal uzuvlarını geren, çarpık şekilde gülümseyen, gözlerini ovuşturan, büro aynasında darmadağın suratını bir bütün haline getirmeye çalışan Leva; birdenbire pencereye yönelen ve oradan bakan Leva...

Bu beklenmeyen ve nedensiz bir hareketti, aniden geri dönen, başka bir Leva'nın yaptığı bir hareketti. Bir anda bu nasıl aklına gelmiş, böyle hafif bir köprüyle iki noktayı nasıl bir anda birleştirmişti, açıklamak zordu, tıpkı şimdi bu son parçada, neyin ardından ve neyin sonucunda oldu diye bir tutarlılık sağlamanın zor olacak olması gibi, sebebi sonuçla karıştırmamak, kahramanım açısından iyice imkânsız hale geliyordu – ama o pencereye bir iç ferahlıkla ve artık herhangi bir dışavurumu olmayan bir çocuk hafifliğiyle koştu: telaşla pencereye koştu, bir şey koşup bakmaya çağırılmıştı onu. Ve o pencereye koşup dışarı bakarken, gözlerinin önünde küçük bir hayali tablo belirdi, sanki ona bu beklenmedik çocuksu hafifliği açıkladı. Tablo “Üç Silahşörler”dendi, tam da o zaman, çok eskiden, yirmi yıl önce olduğu gibi, okuldan döndüğü, boş evde oturup yumuşacık koltuğa ayaklarını uzattığı, babasının takkesini takıp aile mirası bardaklıktan aldığı bir bardaktan tatlı çay yudumladığı (bardaklıktaki resim tablonun altındaydı, ressamın imzası gibi) zamanki gibi. Tabloda madam Bonacieux manastır kıyafeti içinde, çok zarif biçimde, dar manastır penceresine koşuyor ve o durdurulmamış pozda donup kalıyordu. Sanki oraya, pencerenin dışına, daha da ötelere koşuyor, hafif ayaklarını havada sallıyordu; donup pencereye bakıyordu, kurtarıcı ve umut saçan d’Artagnan dört nala gelmişti oraya, pelerinin üzerinde silahşörlerin haçı dalgalanıyordu; ama geç kalmıştı: Madam Bonacieux pencereye koşabilir, dışarı bakabilirdi – ama bu ok gibi koşma pozunda uzun süre duramazdı, d’Artagnan da tozlu topuklarını vura vura manastırın merdivenlerini tırmanıp casusbaşrahıbeyi bir kenara iterken... Orada da hanımefendi düşüyor da düşüyordu, tatlı bir ah çekip ağır ağır düşüyor ki d’Artagnan bütün salonu koşarak geçip onu düşerken yakalasın diye ve ancak o zaman son nefesini onun sevgili kollarında verebilirdi, ve bu nefes son öpücük olacaktı, o kadar tatlıydı ki ölmekten başka ne gelirdi elinden! – devamı da olamazdı artık... Faina, ah Tanrım, Faina! Yüksekteki ok penceresinden düşüyordu, ve onu yakalamayı başarabilirdi, ama artık ölmüş olacaktı d’Artagnan dört nala koşturmaya, pelerininini dalgalandırarak dört nala gitmeye mahkum edecekti...

Leva eskiden köşk, şimdi enstitü olan, onu halk bayramı ve

kutlama sırasında duvarlarının ardına hapseden binanın yüksek penceresine koştı ve sızlayan bir kalple pencereden dışarı baktı.

Kıyı, her zamanki gibi ıssızdı, ama yine de yanından gelip geçen göstericilerin uğultusundan belli bir ışıltı taşıyordu; şimdi çok cansız duran kara vinç sürücüsü kullanılmayan bir yığında duruyordu; taş köprü nehre ulaşmadan bitiyordu, sudan bir çitle ayrılan toprak şerit bırakmıştı geriye ve bu kaldırımından, bu geçitten Leva'nın daha önce tanımadığı eşiyile Faina geçiyordu... Uzun boylu, kıvrıkcık saçlıydı, Leva için şaşkıncı dış görünümü vardı adamın, nedense vatkalıydı – züppe değildi. Tam o anda bir su birikintisinden geçiyorlardı, su birikintisi o sırada ikisinin arasına girdi, onları ayırdı, kolları birikintinin üzerinde uzandı, ortasında ayrıldı ve bir gülüşle koptu. Kıyıda yalnızdılar, ayrı ve tuhaf, sanki aktörler gibi, sanki arkalarından ağır ağır üstü açık bir ZİS geliyormuş ve onları kameraya alıyormuş gibi, Leva da yukarılarda bir yerde oynanan bu sahneyi takip ediyordu – rejisör ve tanrıydı.

Havadandı belki. Rüzgâr yüksekteydi gökte. Şişkin bulut kümeleri vardı. Saydamdı. Bu tuhaf hava, insanın aklına bir gösteriden önce hava da insanlarla birlikte bayram yapsın diye uçaklarla kötü havayı, tıpkı haberlerde yaptıkları gibi uşaklarla kovduklarını düşündürüyordu. Dün kötü hava ve sulusepken vardı, yarın yine aynı kötü hava, hatta insan müdahalesiyle daha da büyüyen, kötüleşen, kalabalıkla sıkışmış, kendi kötülüğüne dolanmış bir kötü hava olacaktı... Ama bugün berrak, tertemiz, ikiye ayrılmış, gizemli ve güçlü, geçit törenlerinde onlar için ayrılmış gökte uçan, halkın rahatça seyrettiği savaş araçlarıyla bölünmüş masmavi bir uzam var.

Leva pencerenin başında kıpırtısız duruyordu, pencereyi rahat bir el hareketiyle açınca az kalsın oradan caddeye düşecek gibi oldu. Leva iğne iğne ısırğan bir rüzgâr esiyordu, sanki bu akıl almaz uçakların yarattığı bir rüzgâr. Sanki bir gedikten esiyor gibiydi ve gerçekten de, bütün bu mavi, saydam ve boş uzam, bir tür delikti, buza açılan ve buzla kaplanmaya meyilli olan bir delikti ve rüzgâr kesinlikle makul bir rüzgârdı.

Leva pencerede asla uyumamış bir adam gibi, ruhunda bu delik, yırtılmış, temizlenmiş havaya anlaşılmaz bir yakınlık duyarak duruyordu.

Hem daha dün ona acı vermiş olan Faina'yı, hem de onun yeni

kocasını, tam da Faina'nın bütün somut eşlerinin arkasında duran bilinmez ve erişilmez kişiyi, elle tutulur ve yakındaki Faina'yı çok uzaklara götüren kişiyi görmüştü – oralara kaçıyordu Faina bir tür çaresiz ve riskli umutları yüklenen, alıp götüren kişiyle, tam da bugünkü havaya benzeyen kişiyle birlikte.

Eşi de öyle kıvrırcık saçlıydı ki... Neden kıvrırcık saçlılarla karşılaşılıyor bugünlerde?.. Leva birdenbire Faina'nın zevkini onayladı. Odam yakışıklı değildi, tabii. Ama onda Faina'nın seçtiği, onun bulduğu bir şeyler vardı. Faina yanında olmasa Leva asla görmezdi adamda onları. Leva şaşkın bir saygıya benzer bir şey hissetti, güzel bir kadınla çirkin bir erkeği ya da tersine gözalıcı bir erkekle çirkin bir kadını görünce, yakışıklı, güzel olanlar bize, onlara sevdikleriyle başkalarının görüşüne aldırmandan birlikte olma fırsatı veren belli bir bilgi ya da hakikatin sahibiymiş, bu yüzden de gizli bir mutluluğun sahibiymiş gibi hissetmeye benzer bir his. Film yıldızları ve onların eşlerinin fotoğraflarıyla dolu yabancı dergiler karşısındaki sessiz şaşkınlığını hatırladı.

Eşi yürüyordu, Faina'nın ona verdiği güçle doluydu ve bu her zamanki gibi öldürmedi Leva'yı bir kurşunla, oysa Leva her şeyi görmüştü, her zaman gördüğü gibi – ama böyle görmemişti. O sırada genellikle Leva'ya sevdiği yüzünden acı veren olgu önemli değildi: olmuş muydu olmamış mıydı? Onunla mı olmuştu başkasıyla mı?.. Ne aptallık! Bu kimi ilgilendirirdi ki? Hatta bu olgu bile değildi... Bu olgu Faina'nın kendisiydi. Leva'nın karşısında birdenbire yıllarca sonra ilk kez nesnenin kendisi, gerçek nesne, gerçek Faina, şu anda onun penceresinin yanından, kıyıdan, Leva'nın tanımadığı eşiyile birlikte geçen kişi vardı. Leva bunca yıl sonra ilk kez görüyordu Faina'yı...

Onun tedirgin hayalgücüne görüldüğü kadar hoş değildi. Yorgun ve neşesizdi, oysa onda onun şimdi mutsuz olduğunu düşünmeye izin vermeyen bir şeyler vardı – sessizlik ya da huzur. Ve ona ancak eşi bir önem verebilirdi, onun ona verdiği gibi. Hayır, adam ona ne heyecanla, ne büyülenmişçe ne de bağlılıkla bakıyordu – bakışlarında Faina'nın yeryüzündeki tek kadın olduğuna dair en ufak kuşku gölgesi bile yoktu, onun meziyetlerini ve kusurlarını tartışmaya bile gerek yoktu, çünkü kıyas kabul değildi. Herhalde, birbirinden ayrılması imkânsız mutlu insanlar böyle görünür...

Leva'nın içinde ona duyduğu sevgi yüzünden her şey dondu, tam da ona, ondan başkasına değil – ve kendisine bunda yer yoktu. Bunca zaman sonra belki de ilk kez, duygularına sevgi denebilirdi, artık onun unutmış olduğu, çok uzak, en baştaki vakitlerden birinde.

Bugün atmosfer böyle keskin olduğu için belki de, caddenin karşı tarafından ve yukarıda olduğu halde, Leva her şeyi dürbünle görür gibi görüyordu: boynundaki kırıksıklık ve yanağının zayıflamış derisi, budalaca bir şapka, yerinde sallanan bir düğme, yıpranmış bir topuk (herhalde asansörde olmuştu) ve dengesiz yürüyüşü... Tasvirdeki keskinlik birdenbire kaybolmaya başladı – Leva'nın gözyaşları.

Ve hep ona zırh gibi, ona yönelik bir güç gibi gelen şey: giysileri, makyajı, cilveleri – birdenbire Leva'ya dokunaklı savunmasızlık gibi göründü – saldırgan yaşama karşı zarif bir düğme – bütün bunların ne artı, ne eksi işareti vardı, vektörü yoktu, yönü yoktu onu etkileyecek... Ve kısa süre önceki, son konuşmaları: Leva çaresizce çırpınıp durmuş ve ona seslenip durduğu halde bir şey elde edememişti, duvar gibiydi Faina ve sanki yüzünden kan akıyor gibiydi, dikenli bir taç... Ne söylemişti Faina ona? Susmuş susmuş, erişilmez bir halde durmuş ve birdenbire konuşmuştu: “Ben sana ne yaptım? Ne yaptım da böyle oldun? Söylesene? Söyle!” Ve birdenbire Leva bir yanıt verememişti ona, sonuçta sahiden de: Faina ne yapmıştı ona?.. Leva sarsıldı ve bütün o sayısız, dallı budaklı hesapları buhar olup gitti ve geriye hiçbir şey kalmadı. Gerçekten de ne yapmıştı? Leva dilsiz bir hayretle kalakaldı ve o da gitti.

Hesaplar? Onların nasıl hesapları olabilirdi!..

İşte su birikintisini geçtiler. Elleri yine birleşti. Ve yüzleri Leva'ya profillerini çevirip gözden kaybolmaya başladı... Adamın ensesi gülünçtü... Gülüşü, onun ezeli gülüşü, birdenbire köprüde çınladı, tek tek taşların üzerinde sıçraya sıçraya geçti, korkunç gülüşü, Leva'yı hayatı boyunca ürküten gülüşü... Zavallı gülüşü, zayıf ve Leva'yla alakasız bir gülüşü... “İşte o,” diye aydınlandı ansızın Leva, “aşkım benim! O benim karım!..”

Birdenbire pencereden beline kadar sarmak, bağırarak, el sallamak istedi. Öyle mutlu ve heyecanlı ki Leva ona el sallayıp ba-

ğırıyor: “Faina! Hey, Faina!” Faina dönüyor, şaşırıyor, gülümsüyor tanıyınca. “Gelsenize bana! Beraber gelin!” – “Ben de mi?” diye soruyor sessizce eşi göğsünü işaret edip şaşkınca gülümsüyor. “Elbette, elbette! Beraber!” diye bağıyor Leva ve ellerini sallıyor.

Leva durdu, öksürdü pencerenin başında ve onların gülünç sırtlarını seyretti. Birdenbire Faina bir şeyi fark etmiş (zaten onun için buraya gelmişti, defalarca! - bunu hatırladı Leva) – ve dönmüştü. Bakışları bir binanın üzerinde gezindi tanıyınca. Kaşını kaldırdı. Eşi duraksadı ve değişen yüzünde yansıyan bakışıyla pencereleri gözden geçirdi.

Leva uzaklaştı pencereden ve az kalsın korkunç bir duyguyla, onun birdenbire onu görmemiş olması gerektiğini, çünkü o sırada ona neden ve tam da o an baktığını asla açıklayamayacaktı, çünkü bu fırsatı sonsuza dek kaybetmişti ve bu ona bakma hakkıydı, öfkesi haklı olacaktı... Ancak – görmek.

Leva geri çekilirken sırtını duvara yasladı, sanki onu görmeleri mümkünmüş gibi, görmediklerinden ürkmüş gibi, kendini dikleştirdi, birdenbire eşinin elini tutup sürükledi onu: “Gidelim, gidelim buradan hemen!” - “Neyin var senin?” dedi, varsayalım ki böyle oldu, rehber. “Önemli değil, bir şey yok,” dedi Faina.

“Yoksa o... benden mi?..” diye düşündü dehşetle Leva. “Tanrım, ne kadar korkunç. Ne zaman?..” Yüzünü kapadı – görmek istemiyordu. Günleri avcunun karanlığında koştı. Her şeyi açıklayan sade, küçük bir hatayı bulmayı çok istiyordu. Ama günleri birbirinin devamıydı ve hiçbiri her şeyin başladığı o noktanın kurtarıcısı değildi. İpliğinde bir kopuk bulup düğümü bulamıyordu. “O zaman o yüzüğü almamalıydım...” dedi güvensizce kendi kendine Leva.

“İşte bundan! Basitçe ben onun beni sevmesine izin vermedim... İzin vermedim,” diye düşündü ferahlayarak ve ellerini çekti.

Tuhaf bir sakinlikle tekrar baktı pencereden. İki küçük figür uzaklardaydı ve artık telaş edip etmedikleri belli olmuyordu... Belki de koşuyorlardı.

“Onu seviyorum, basitçe seviyorum – hepsi bu. Ne yapacağım buna?” dedi Leva. “O da karım benim. O kadar.”

Eşinin yüzünü hatırladı. “Bunu bir kez rüyasında görmüştü, anlatmıştı... Güneşli bir tarla, pelinotu kokusu. İşte böyle bir şey.

Sadece tarla. Ve koku. Unutulmuş bir şey gibi, ufukta. Birisi onun peşinden gidiyor, yetişmek için telaş etmeden.”

“Soğuk,” diye ürperdi Leva ve pencereyi kapadı.

(Saydam denebilecek camın arkasından baktı ve onun deneyiminde ona uzun zamandır kesin görünen şey, onu bu aşka bu kadar uzun zaman bağlayan şeyin ihanetten başka bir şey olmadığı fikri, ona birdenbire en hain ve banal fikir gibi geldi. Yani ihanet fikrinin kendisi ona ihanet gibi geldi. İşte öyle.)

İKİNCİ KISMIN SONU

İkinci Kısma Ek. Kahramanın Mesleği

Geçenlerde İran'dan dönen Peçorin'in öldüğünü öğrendim. Bu haber beni çok sevindirdi: Bana bu notları yayımlama hakkı verdi ve başkasının eserine kendi ismi mi koymak için bu fırsattan yararlanıyorum. Tanrıya şükür, okurlarım beni bu masum sahtekârlıktan dolayı cezalandırmasın!

Vakti iyileştirmeye toplanmıştık... Bize vakit hem gelmiş, hem de uygun kompozisyona girmiş gibi geliyordu.

Leva'nın kendini dedesine adadığını, ne yaptığını ayrıntılı olarak anlatmaya toplanmıştık.

Ve onun yapması için seçtiğimiz işin belki de pek hoşuna gitmeyecek olması kaygı veriyor hemen. Pek hoşuna gitmeyecek. Oysa, böyle bile olsa, o dikkatle saklar bunu, kendinden bile. (Keşke bilseydi, plana göre, bu samimiyetsizliğin onu nasıl tehdit edeceğini!) Belki de bize sadece onun mesleği uymuyor – Leva'ya tam uyuyor ama. Bu da, insan için alışılmış bir hatadır – kendini bir yere koymak ve seçimler yapmak – yazar o zaman kahramanı açısından bir şey yapma hakkına sahip olmaz. Daha önce düşünmek lazımdı. En başta...

Genel olarak entelektüel kahraman için meslek seçimi – romancının mesleki güçlüğüdür. Eğer kahramanın gezinmesini, görmesini, düşünmesini, yaşamasını istersen – günümüzde hangi meslek buna zaman bırakıyor? Gece bekçiliği mi? Ama o yazar onun kafasına kısmen entelektüel fikirler yerleştirmeye kalktığı zaman tanınmamış deha özellikleri kazanıyor. Yani “yaşam hakkı” bir anda bu yüzden başarısız bir seçim haline geliyor. İşte işin belası burada: “genç bir mimar... hayır, aşırı gösterişli bir meslek... genç bir doktor... aşırı sorumluluk işi, belli bir şey için olmak gerekir... umut vaat eden bir köprü mühendisi... cüsseli, ama idare eder... fa-

kat şimdi umut vaat ediyorsa, ne zaman başarılı olacak? Bir nehrin kıyısında mı? Kendi köprüsünde dururken mi? Aşağıdan ıslak ve soğuk bir şey akıyor, intiharın yakınlığı... ve sonra nereden çıktı köprü mühendisi?!” – yeterli bir ürperti, baştan seçmek gerekiyor... O sırada beklenmedik bir fırsat ilan ediliyor: emekliye ayrılmak, ilk kez serbest günler, emeklilikten önceki zamandan sonra ilk fikirler... kahraman yaşlıca... O zaman da hastalık, iyileşme... ama sağlıkla birlikte kahramanda bir düzen olsun... O zaman serbest bırakılma, hapisten çıkma... olmuyor mu?.. O zaman – tatil... Ne çok a la Bunin hikâyeler yazılıyor, kahraman nefes alıyor, yazarın benimsediği keşiflerle aydınlanıyor! Yerleşimsiz adalar – işte konunun serabı! Çok eskiden Defoe seçti onu. Genel olarak bu tür bir sürü karar alınmış – denebilir ki hepsi.

Bir tek benim sıkıntım değil... Lev Tolstoy bile yaşamış... (Bile mi de mi?) Levin yüzünden bir Sovyet yazarının onu incelikle kınadığını hatırlıyorum: yani, Tolstoy kalkıp Levin’e yazar deseydi (kediye kedi deseydi) ve Levin’le ilişkili bütün sahteciliklerden kaçınıydu... Fakat bu kararı kolaylaştırıcaktı. Onu yazar yapsa – hemen onun Lev Nikolayeviç’in kendisi olduğunu düşüneceklerdi. Toprak ağası Lev ile “gerçeğe” benzeyen bir toprak ağası arasındaki uçurum, yazar Levin ile yazar Lev Tolstoy’u ayıran uçuruma kıyasla çok daha önemsiz görünüyor. Burada bir paradoks var, hemen saldıran minnetsiz okur tarafından asla hoşgörülmeleyen bir paradoks. Şöyle bir paradoks: yazar kendi hakkında yazamaz. Kahramanı kendisine yaklaştırması optik bir yanılsamadır. Uçurumun kıyısı yaklaşır, ama kendisi derinleşir. Klasik bir örnek var: Batıdaki sayısız Proust araştırmacıları onun kendi yaşamının bir tekrarı olarak düşünülmüş olan, çarpıtılmamış bir gerçeklik izlenimi üreten sonsuz romanının durumlarını ve kahraman prototiplerini bulmakta güçlük çekiyorlar. Buna karşılık, gerçekçi tiplendirmenin ve nesneleştirmenin örneği olan Lev Tolstoy’da, hiç güçlük çekmeden neredeyse bütün kahramanlarının prototipleri olan sayısız kuzin ve amcalar bulunur.

Ama o zamanlar – olurdu... O zamanlar yaşantı, düşünce ve duyguların bütün tonlarına vakit bulan kahraman kimseyi şaşırtmazdı. Tolstoy’da ve Proust’ta deyim yerindeyse açığa çıkardıkları bir ortam vardı, ama bu ortam onları anlardı. Vakti de parası da

olan eğitimli ve yaşamın kölesi olmayan insanlar vardı. Belli bir incelik ya da entelektüellik, bütün o “acımasızca” açığa çıkarmaya rağmen, vardı onlarda ve hoşnut ederdi onları. Artık yazarın son fikirlerini daha az ya da çok ifade etsin diye kahramanla ilgilenmek çok daha zor. Çehov bile birkaç kez bu tür bir konuma girdi. Çağımızda buna şaşırtıcı biçimde hantal bakılıyor. Hatırladığımız kadarıyla başdöndürücü bir ölçü duygusuyla bir tek Mihail Zoşçenko çıktı bu durumdan. Ona söz verelim:

“Meslek olarak Kotofeyev müzisyendi. Senfoni orkestrasında timpani çalıyordu.

...Tuhaf ve şaşırtıcı meslekler vardır.

İnsanın nasıl elde ettiğini düşününce dehşete kapıldığınız meslekler vardır. Sözelimi, insanın aklına nasıl bir ip üzerinde yürümek ya da burnuyla ıslak çalmak ya da bir üçgeni tıngırdatmak gelir.

Ama yazar kahramanına gülmüyor. Hayır. Boris İvanoviç Kotofeyev...” vb.

Dahice. Kahramana, yazara az çok yakın olsun diye uygun bir meslek seçmek ve bu sırada yaşamın “gerçeğine” yalan söylememek zor olduğu gibi, aynı zamanda biraz tatsızdır, ayıptır... İşte otobüste de iki kişinin, birbirleriyle fikir alışverişi yaparken, sanki otobüste başka kimse yolculuk etmiyormuş gibi yüksek sesle “akıl” hakkında ahkam kesmeleri, entelektüel cümleler kurmaları ayıptır... Aşırı ayıptır, rahatsız edicidir... İnsan kendisinin en son ne zaman böyle davrandığını hatırlamamaya çalışır.

Bu tam da “yazar halkıyla birlikte” denebilecek olan duygudur. Yazar, hatta “halk hakkında yazmayan” bile çok halksal bir varlıktır. Bu halk duygusuyla üretilir o gizli seçim, burada ölçüler anlaşılabilirlik, yeterlilik ya da popülerlik olmaz asla. Yazar, en en seçkini bile olsa, her şeyden önce entelektüel değildir, eğer o gerçek bir yazarsa tabii. Ama rahatça şöyle söyleyelim, her koşulda halktan çıktıysa, yazar, kendi cisimlenmesine susamış, yeni bir sosyal deneyim kazanır ve bu deneyimi ona doğuştan gelen “halksal” (altıncı?) duyuyla doğrular; rahatsızlık, ürkeklik ve utancı yaşar. Buradan da vicdanın halksal bir özellik olduğu sonucu çıkarılabilir, ama yine de halkın kesinlikle vicdan sahibi olduğu anlamında değil, söylemek gerekirse, halk vicdansız olur. Bu da özellikle onun için-

den çıkmış kişiler için geçerlidir. İşte öyle. Kimbilir, halkın içinden çıktıktan sonra halksal vicdanını kaybetmemiş yazar da vardır.

Genel olarak, tuhaf, ayıp, utanç vericidir. Yazarlar boş yere himaye edilir – o hep içine büyük güçlkle girdiği katmanın döneği olacaktır. Eğer ona entelektüel bir kahraman gerekirse, çok daha doğrudan ifadesiyle ve kendi düzeyine karşılık gelen bir entelektüelliğe sahip bir kahraman gerekirse, şuna inanabilirsiniz: bu kahraman çıplak olacaktır.

Otobüsle yolculuk etmek ve yüksek sesle “akıldan” bahsetmek tuhaftır. Leva da kapılıp gider ve hiç yeri olmayan bir şeyler yumurtlayabilir. Oysa, onun adına ekleyebilirim ki, kolayca kızarır yüzü. Zaten nasıl bir meslek seçmişim ona!.. Yazar olmasın, ama yine de yazsın. Edebiyatla, edebiyat üzerinde, edebiyatı yaşasın, ama onun içinde yaşamassın. Benim için makul oldu, onun için olmadı.

Gerçekten de, onu taraflı bir şekilde tarif etmek bana uygun geldi: onun ailesel, tarihsel, sevgisel yaşantılarına ve derilerine dalmak, kahramanın kendisini onun hayatıyla geliştirip şekillendirerek dalmak ve benimsediğimiz sorunsalın kesin çözümünü bulması gereken köşeye yine de ulaşmamak - her şey bir bakıma düzgün başlamıştı, ama bir süre sonra kahramanın büyük ölçüde çekicilikten uzak olduğu belli olmaya başladı, hem de kasten yaptığımdan bile fazla bir şekilde. Sorun neydi? O her şeyi hissediyor, hatta birtakım fikirler geçiyor aklından, iğrenç ya da alçakça bir şey yok kesinlikle... ama o hiçbir şey YAPMIYOR. Yazarın özgüveninde bu yaralanmayı yaşamak tuhaf bir şey oldu. Zaten zamanında onun eğitim aldığı, okulda, üniversitede, yükseklikansta olduğunu, doktorasını aldığı, savunmasını daha yeni söylemişim. Hatta belki üniversiteyle yükseklikans arasında bir yerde çalıştı, tecrübe kazandı... Herkes bunun öyle kolay olmadığını hayal edebilir; fakat eskisi gibi – hiçbir şey yapmıyor. Böyle duygulu bir kafa bir şey yapmadığı zaman – ister istemez biraz itici olmaya başlıyor. Benim de aklıma zaman zaman onun gizli çalışma tasarıları geliyordu, bu tasarıların hatta çalışma arkadaşlarının övgüsünü kazandığını hatırlıyordum, her koşulda hatta onun “yetenekli” diye ün kazanmasına yardımcı oluyorlardı. Her şeye rağmen kalıyordu bu aylak izlenimi. Ve bu sonunda batırdı kahramanımı.

Ama iyilik olmadan kötülük olmaz. Eğer kahramanıma mes-

lek seçimim başarısız olduysa, romanın sayfalarında onun çalışmaları hiç minnettarlık yaratmadıysa, bu da, birdenbire anladım ki benim talihim. Çünkü başka herhangi bir mesleği seçseydim, romana kahramanının doğrudan ürünü olan bir eseri ekleyebilirdim, sözgelimi, bir buğday hasadı, ya da vapur ya da o köprü... Burada da – romana onun çalışmasının bir ürününü, sözgelimi, L. Odoyevstsev'in kendisinin “sağlam” saydığı bir makaleyi yayımlayarak ya da meslektaşlarından çok sıcak bir ilgi görmüş olanlardan birini yayımlayarak katabilirim...

Yüksek lisans öğrencisi Leva'nın üç şair hakkında bir makale yazdığını söylemiştik. Biraz bir şekilde naifti, biraz bir şekilde naif olarak kaldı. Çok bilimsel değildi, ama zaten Leva onun içinde kendine ait birçok şey söylemişti, bu da çağımızda değerli bir şeydir. Şu vakte dek de taze kaldı, Puşkin hakkında değildi, Lermontov hakkında değildi, hatta Tyutçev hakkında da değildi, Leva hakkındaydı... onun kendi deneyimi anlatılıyordu. Dedesiyle karşılaşması, Faina'ya aşkı, Albina'ya aşkı, Mitişatyev'le arkadaşlığı – bunlar boşa geçmemişti ve söylenenler deneyime dayanıyordu. İlginç bir şekilde, Leva'nın bu makale üzerindeki çalışmasının tarihi tam da Mitişatyev'i son kez “yendiği” vakitini (“rafın kenarında” anı). Yani bu makalenin yazılması, roman zamanına göre, “Mitişatyev Miti” bölümüyle örtüşüyor ve anlamlı bir şekilde hatta sonraki anlatımızdan önceye gelen “Madam Bonacieux” bölümünden önce geliyor – bütün bunlar birbiriyle uyuşmuyor.... Neyse, makalenin adı

“ÜÇ PEYGAMBER”

Makalenin başında iki epigraf var, alt alta değil, yanyana, paralel olarak basılmış, kısmen içerikten değil, yöntemden bahsediyor...

“Don Juan”a ıslık çalabilecek olan kıskanç, onun yaratıcısını mahvedebilir.

Puşkin Salieri hakkında, 1832

Ve duygu yok gözlerinde,
Ve doğru yok konuşmalarında,
Ve ruh yok sende.

Cesur ol, kalbim, sonuna dek:
Ve yaratığın yok yaratıcısı!
Ve anlam yok mezarda!

Tyutçev, 1836

Leva karşılaştırmaya devam ediyor. İki tane ünlü, müfredat şiirini alıyor: Puşkin'in "Peygamber" ve Lermontov'un "Peygamber" şiirleri – bu bir yenilik değil belki, ama üçüncü bir tane de buldu ve bunlar onda gönüllü olarak "kesilip biçildi". Üçüncüsü de Tyutçev'in "Delilik" şiiri. Bu üçü farklı yıllarda yazılmıştı, ama Leva mutlulukla kullandı aritmetiği, yazılma tarihlerinden doğum tarihlerini çıkarırdı ve üçünde de aynı sonucu elde etti – 27. Leva yirmi yedi yaşına basmıştı ve bu onu heyecanlandırırdı. Dördü arasında yirmi yedi yaşına basan ilk Puşkin'di, 1826 yılında basmıştı ("Puşkin nasıl da başardı XVIII. yüzyılda doğmayı!" diye haykırdı Leva. "O bir yıl çok büyüleyici...") - ve dahiyane şiiri "Peygamber"i yazmıştı. Ama diğer yıllarda da (ve çağlarda da, diye düşündü Leva kendini ekleyerek) insanlar aynı yaşa erişiyordu: Tyutçev 1830 yılında (XVIII. yüzyıl için geç doğmuştu, bu da dikkat çekiciydi Leva'ya göre), Lermontov 1841 yılında (parantez içinde şunu da ekleyelim, Leva da 196... yılında) – ve aynı sorular karşısında heyecan duymuşlardı.

Neydi bu sorular?

Leva onların özünün aralıksızlık sorunu olduğuna inanıyor. Bu sözcükle ne kastettiği hemen anlaşılır olmuyor, ama sonra da sonuna dek anlaşılır olmuyor. Leva insanların yirmi yedi yaşına kadar aralıksız doğup yaşadığını söylüyor (bir iki yıl fark etmez, yirmi yedi diye savunuyor Leva), aralıksız yaşıyorlar – ve yirmi yedi yaşında ölüyorlar. Yirmi yedi yaşına doğru aralıksız ve dinging gelişme ve deneyim birikimi niteliksel sıçramaya, dünya sisteminin kavranmasına, yaşamın tekrarlanamazlığına getiriyor. O andan itibaren de, diyor sonra Leva, insan "ne yaptığını bilmeye" başlıyor ve artık "havai" olamıyor. Tam bilinç, tekil davranışlara sürüklüyor ama mantıksal hedef artık bozulmaz olan bir şeydir ve bir kez olsun bozulması ruhsal yıkım getirir. Bu kadar ağır bir ruh sisteminde artık sadece Tanrı hayatta kalır. İnsan ölür. Bu çok kritik, somut ve çok kısa bir zamandır, çok esnetilemez... ve insanın karar verip sonraki yolunu seçmesi, geç kalmaması ve sonra da bir daha geri bakmaması gerekir. Önünde üç yol vardı, tıpkı o bahadırın karşısındaki gibi. Tanrı, şeytan ya da insan. Ya da kim bilir. Tanrı, insan, ölüm. Ya da belki, Cennet, Cehennem, Araf³

8 Leva'nın bu fikirlerini konuyla ilgisiz diye dışlamak istemiyoruz: Leva'yı nitelendiriyor bunlar. Bu yaşta "üç" sayısı etkileyici gelir, çünkü bu sayı bir dizinin doğuşu anlamına gelir, deneyimin ilk doğum sancısı anlamına gelir.

(ve bu imgeler, diye onaylıyor Leva, deneyimimizden alınmıştır: aynı insan yaşamının üç halidir, sonsuzca tekrarlanır – her biri Tarihin zamanından bağımsız değildir). Puşkin, Tyutçev ve Lermontov üçünden birer tane seçti. Puşkin Tanrıyı seçti (ya da otuz yedi yaşına kadar aralıksız yaşaması için dehası yetti, ki genel olarak bu aynı şeydir), Lermontov aralıksızlık, tekrarlılık, ruhsal kayıp yerine ölümü seçti; Tyutçev aralıksız yaşamaya devam etti. Yirmi yedi yaşında ölüyor insanlar ve gölgeler yaşamaya başlıyor, isterse aynı isimlerle olsun – ama bu ölümden sonraki varlık, mezar ötesi ve dünya. Eşikte karar veriyor her şeye, ruhunun daha sonraki kaderine. Bu yüzden de üç deha bir ve aynı şeyi ele aldı ve üçü de farklı yanıtlar verdi. Hepsi de ilkiyle, Puşkin’le tartıştı. Tyutçev hatta kötülük yaptı (bir tek Leva yüz küsur yıl sonra ona el uzattı...).

Biz, elbette, kısa ve tutkusuz bir şekilde Leva’yı heyecanlandıran şeyi aktardık, yani büyük olasılıkla, hiçbir şey aktarmadık, ama makaleyi çok uzun zaman önce okuduk ve Leva’nın tanımıyla, loş, gölgeli, mezarın ötesindeki dünyada gezinmeye alıştık. Bizim için unutmakta zaten güçlük çektiğimiz şeyleri birbirine bağlamak zor geliyor...

Leva da, takdis ederek, makalenin edebi kısmına önemli bir çinceyle başlıyor... Bu üç tartışmasız bir şekilde dahiyane olan şiiri, tartışmasız olarak üç yirmi yedi yaşındaki dahi şair tarafından yazılmış şiiri seçtiğini söylüyor. Bu şiirlerin üçü de biçim ve şiirsel ifade açısından mükemmel. Tam da bu yüzden şiirsel biçimin değerlendirilmesini yapmayıp onları içeriklerine göre, son zamanlarda bilimde, içerik tümüyle bilimsel bir konu olmadığı için kabul görmeyen bir şekilde karşılaştırmaktadır. Bu açıdan, eleştirmen olarak yaklaşmaktadır... Beni affedin, diyordu Leva, biçimi değil, anlamı ele aldığım için.

Bütün makale, bir bütün olarak, açıkça (bütün açıklığıyla) Puşkin için yazılmıştı. Onun adına...

Leva onda özel, şahsi “Ben” olmadığını, yeryüzündeki görevini yerine getirmeye çalışan en yüce, evrensel bir “Ben” olduğunu savundu. Gerçekten de,

Susuz bir ruhla yorgunuz...

– hepsi heyecanlandırıyordu Leva'yı. Hem ruhsal konunun kayda geçirilişindeki hassaslık, hem neredeyse insani olmayan, “dağlı” vecizlik. Hem ruhsal ve tanrısal olan “Ben” karşısında kişisel, yaşamsal, dolaylı bir şekilde çıkarları olan “Ben”in tam bir önemsizliği.

Lermontov'un “Peygamber”i Leva'yla tam ve gülünç bir tezat içindeymiş gibi geliyordu. Bu, konunun harika bir hassaslıkla kaydedilmesi idi, ama hepsi o kadar. Ruhsal da değil, “ruhsallık öncesiydi,” gençti, ama ergen değildi. Dahiyane bir kendini ifade, ama kim yapıyorsa daha dahiyane görünmüyordu. Daha doğrusu, o da dahiceydi, ama ifade ettiği şey hiç de dahice değildi. (Leva sonuna kadar saygı duydu Lermontov'a, çünkü “Peygamber” son ince ciltteydi, ama vasiyet gibiydi, biraz sonra düello ve ölüm vardı, o yüzden Lermontov gözden geçirememişti.) Leva'ya göre, bütün ilk iki dizeler Lermontov'un tartışmasız doğuştan dehasına tanıklık ediyordu; eğer bu şiir ikinci eksi ilk dizelerden oluşsaydı, neredeyse Puşkin'de olduğu kadar iyi olabilirdi. Ama bu yüzden de ikinci iki... Tanrım, neden böyle! Hepsi sarsılıyor; iyi başlayıp kötü sona eriyor; tez enfesti, ama teşekkür etmediler! Zaten tam da bu “arka,” dizelerde Lermontov'un kendisi var, aslında o kendini ilk iki dizede belli ediyor (ama adamın aslında bas sesli, falsettoya kayan bir sesi var) – yanıt veriyor, gücenik bir sesle mırıldandı, dudaklarını büzdü Lermontov, çocukça, oyun parkındaki bir haksızlıktan yakındı... Örneğin:

PUŞKİN:

Ebedi yargıç ihsan ettiğinden beri

Bana bir peygamber kehaneti...

LERMONTOV:

(araya girip kesik kesik konuşarak, ince ve sinirli bir sesle)

İnsanların gözlerimde okuduğum

Öfke ve bilgelik sayfaları.

PUŞKİN:

Aşkım övmeye başladım ben

Ve tertemiz bilginin gerçeğini...

LERMONTOV

(yine araya girip gözyaşlarıyla)

Üzerime atıldı yakınlarım

Deli gibi taşladılar beni

Ve bu havada devam ediyor. İşte size, diyordu Leva, mücadeleye giren, dünyaya kendi hakkını ilan eden bütün Ben-kişiliklerinin kaçınılmaz olarak kendince sergileyeceği yetersiz ve zavallı davranış. Puşkin'i büyük kılan şey onun bununla ilgilenmemesi, onun kendi hevesinin ağrısıyla (çıbaniyla) güvenmeyecek kadar yüksek işlerle meşgul olması... Lermontov herkesten tanınma ve minnet, çiçekler, pohpohlar bekliyor, güvenmiş bir çocuk...

“Bu da bizzat insanlık!” diye haykırdı hatta Leva, “kendi kendine asla güvenmeyen ya da taşa çarpınca, sıkıntıyla onu tekmeleyen – ve taşa güvenip ağlayan insanlık... Puşkin ve Lermontov, diyordu serbestçe benzetme yaparak, Mozart ile Beethoven gibi. Birinde bütün bir dünya binası, bir tapınak, bir berraklık olarak durur gözlerinin önünde; diğeri oraya buraya koşup kaybolur, her seferinde bir köşe ya da çıkıntı görür, hava almak ister, ışık almak ister ve çıkışın yerini unuttur... Çıkıntıyı görür – o da bir dünya olur, onun üzerine uzanır ve keder, öfke, umutsuzluk: o çirkin çıkıntı, o kötü yer. Ya da yine bir köşe, örümcek ağıyla kaplanmış, canı sıkılır. Parçalara ayrılmış bir dünyada insan her parçayı bir dünya sayar; bir Ben belirir - “benim,” bunalan, kendi kendine karşı koyan, beklenmedik bir nöbetle boğuşan, kendi kendini tutup tırmalayan ve kendi gölgesiyle mücadele eden. Beethoven – balkondan düşüp onu başından aşağı saran bir battaniyeyle fırtınalı bir mücadele içindedir.⁹ Bense vargücümle bağırıyor bu Benim diye ve duyulmadığı için, artık hiçbir şey duyulmadığı için güceniyor, çünkü her şey aynı anda haykırıyor kendi benini ve ne kendini, ne başka birini duyuyor...

Böyle kararlı ve örnek biçimde ele alıyor Leva (parantez içinde söyleyelim, kendi kendiyi mesafeyi de koruyor). Bu da iyi, saf ve anlaşılır bir şey: Puşkin-Mozart, ama işte gürültülü ve talihsiz Lermontov-Beethoven dışında bir de Salieri-Tyutçev beliriyor... Lermontov'dan daha önce olmuştu (o daha önce yirmi yedi oldu), ama o – daha sonra, bize yakın, bizim çağdaşımız. Yine nirengi

9 “Müziği” Leva'nın vicdanına bırakalım...

noktasını ve bütün binayı gözden kaçırınca, Lermontov gibi ninesi yok diye ağlamıyor, dikkatle, derinlemesine bakıyor bütün örümcek ağlarına ve holün bütün köşelerine. Puşkin yine tanımamıştı böyle bir hassaslığı, o ışıpta ve açıklıkta durmuştu, ama Tyutçev kendisinin Puşkin'in görmediği bir şeyi gördüğünü hissetmişti, onu bu yüzden, *daha fazla* gördüğü için tanımadıklarını hissetmişti... Bunu daha sonra kabul ettik, o zaman etmemiştik; ayrıca, Lermontov gibi, hemen hakkını alamadı – ama başka, daha kötücül, daha ufak şeylerle uğraşıyor Tyutçev. Ona Lermontov gibi bakım gerekmiyordu, ona bir anıt gerekiyordu. O kendi yerini istiyordu. Bakın...

Sonra da Leva, aynı yöntemle, Puşkin'in "Peygamber"inin ve Tyutçev'in "Delilik"inin paralelini yapıyor. Ama eğer Lermontov açıkça, aynı sahnede konuşuyorsa, ama gülünç görünüyorsa – "bu" (Tyutçev'e acıımıyordu hâlâ Leva) sahnede bile değildi, sahnenin dışındaydı, kulisteydi, gizlice saklanmış casusluk yapar gibi kötü ve gür bir fısıltıyla: Puşkin'in her sözünün arkasından – gizli, karanlık bir dille – fısıldıyor, hatta (Lermontov gibi) araya da girmiyor, laf atıyor, Puşkin'in dilini takip ediyordu...

PUŞKİN: "Peygamber"

Yorgun bir ruhun açlığıyla,
Karanlık çölde dolandım,
Ve altı katlı serafim
Bir kavşakta çıktı karşıma;
Uyku kadar hafif parmaklarıyla
Gözkapaklarıma dokundu:
Ürkmüş bir kartal gibi
Açıldılar kehanetlerle.
Kulaklarıma dokundu,
Ve onlar gürültü ve çınıltıyla
doldu:
Ve gökten bir gümbürtü geldi,
Ve alevli melekler uçtu,
Ve denizlerin dibindeki
canavarlar,
Ve derinlere doğru uzanan dal...

TYUTÇEV: "Delilik"

Orada, topraktan yanarak
Çıktı duman gibi göksel kemer,
Oradaki kaygısız neşede
Zavallı delilik yaşar.
Sımsıcak ışınların altında,
Aevli kumlara basarak,
Camsı bakışlarla o
Bulutlarda bir şey arar.
Birden irkilir ve hassas kulağını
Çatlamış yere yaslayıp
Bir şeyi dinler dikkatle
Saklı bir hoşnutla içinde.
Ve köpüklü bir nehir
duyduğunu sanar
Yer altı sularını işittiğini,
Ve onların beşikten mırıltısıyla,
Topraktan fışkıрма arzularını!..

Tyutçev daha yoğun, daha kısa, daha yırtıcı yazıyor gibiydi... Onun zehri Puşkin'in şiirinin ancak yarısına yeterdi. Puşkin'in şiirinin ikinci, tanrısal yarısına (artık Tanrıya yönelik süreçte değil – bulunmuş Tanrıya), Tyutçev'in gücü kalmamıştı: çizmeyi ısırıldıktan sonra, bayılmıştı. Böyle düşünüyordu Leva.

Puşkin açıkça Tanrı'yla nasıl bir işi olduğunu anlatıyor. Lermontov yeterince düz ve tekdüze biçimde yakınıyor Tanrı'yı bulamadığından. İkisi de "Ben" diye konuşuyor. Tyutçev'in şiirinde Ben yoktur. O onu örtmüştür. Bir başkası hakkında görüş bildirir, kendisi yoktur. Kesin olarak değerlendirir – asla terazinin diğer kefesine geçmez (kendine değer biçmez). Birini yaralamak istediği izlenimi önemsiz kalmıştır. Onun yanıt vermediği saklı gözlem ve yargıda kötü bir ürkeklik vardır. Alay ettiği kimseyi duyacağını umut etmez, bu yüzden de fark edildiğinden de çok saklanır. Zaten, belki de özgüven için en kırıcı olan şey budur: hakaret etmek ve farkına varmamak...

Puşkin dünyayı yansıtıyordu: temiz ve parlak bir yansıma; bu Ben – aynadaki buğu gibi – bulut gibi belirip buharlaşıyor, yüzeyi daha da temiz bırakıyordu. Lermontov açık dünyaya kendini yansıtıyor, bir örümcek ağı yok üzerinde... ve yansıması ne kadar bulanık olursa olsun – o hep aynı. Tyutçev ikisinden de yapay – saklıyor ("Sus, saklan sırlara" - dahiyane şiirdir, aynı yıla, 1830'a aittir; onları da Leva değirmenine sakladı...). İlk olarak o bir şeyler sakladı – şiire olan arzusunu, üstünü perdeledi, kaldırdı, hatta konuyu değiştirdi ve sonuçta, her şeye hâkim olarak, kendini ifade etmeyerek, kendisi ifade edilmiş oldu. Bu sonuca varıyor Leva bir ustalık paradoksu formüllendirmeye çalışırken, sınırları durmaksızın gölgeleyen bir lezyon bölgesi, ruhsal bir yara, bireysellik kanseri olan bir şeyin. Ama samimiyet – katlanılmaz ve görünmez bir samimiyet, o şiir; samimiyetsizlik, en yapayı görünüyor, bu damga, Kabil'in ustalık damgası, kısacası, yakın ve çağdaş bir şey ruhu muza.

Ama Tyutçev'in "çağının ilersinde" varsayılması gerekmez – o çağının özel bir örneğidir, kültürsüz ve dehasız, artık her şeye kadir olmuştur. Bir ata değil, zamanın öncelidir, zamanın yasalarına göre ondan bir sonuç çıkarmaya çalışmak yeter, ama hangi yasalarla yargılayacağız onu? Bizi yasalarımızla mı? "Yasa tersine güç

sahibi değildir.” Böyle paradokslarla oyalanıyordu Leva. Ama daha fazla konuşuyordu, daha tuhaf şeyler hakkında...

“Puşkin’in katili Tyutçev” - çarpıcı bölüm başlıklarından biri. Bu bir kriminalistik deneyi değil, kriminalist için bir konu değil; bir psikiyatri örneği değil, psikiyatr için bir delil değil. Her koşulda, psikoanalitik yol açıcudur... Makalenin yazarı tarih, alıntı ve göndermelerden yenilmez bir silah yapıyor, Mendelyev’inkine benzeyen bir tablo yapıyor, oklar ve rakamlar var, birbirlerinin kuyruğuna takılmışlar, birbirlerini tutup götürüyorlar – fakat biraz sabırsızca inşa ediyor ve inşa ettiklerinin içine girmeye telaşları var. (Doğal olarak, onun bu nöbetlerini hatırlamaya fırsatımız yok; bölümde makale yok artık: Leva vaktiyle almış oradan ve göstermeyi de bırakmış; Leva’dan almak istemiyoruz...) Bu hesapların özü tam bir kanıtı yol açmıyor, ama Leva’nın versiyonunun çelişmediğini, olasılık olduğunu kanıtlıyor. Tyutçev’in şiirlerini yayımlarken kullandığı “Taktığı” hesaplıyor. “Delilik” şiirini yoğun bir şiir çemberiyle sarıyor, Puşkin’in ölümünden önce “Sovremennik” dergilerinde yayınladığı şiirlerle. Puşkin’in “Delilik” şiirini bir almanakta, yayınlanmış olabileceği tek yerde okumuş olabileceğini düşünüyor. İlginç bir şekilde “Delilik,” “Sovremennik”in derlemelerinde yer almamış (oysa şiir seviyesi açısından bu mümkündür...), Tyutçev’in hayattayken yaptığı yayınların da ona katılmamış olması, onun sanki “kaybolup gitmesini” istemiş olması da ilginçtir. Bu türden bir dizi olasılıkla birlikte, hepsini birden kanıtlamaya çalışıyor...

Bu sırada Leva (bu kısmın duygusunu da hatırlıyoruz, ama canlandırınamıza imkân yok) dümdüz, ani bir mantıksal geçiş yapıyor, yani Tyutçev’in Puşkin’le ilişkisinde “bir şey var”dan bu ilişkilerde “bir şey olmuştu”ya geçiyor. Bir şey olmuştu böyle, bir şey vardı kendi içinde... bu ilişkilerin nesnesi, aralarındaki konu ve Tyutçev’i fazlasıyla derinden üzen bir şey bu, Puşkin tarafından fark edilmemek. Daha sonra Leva “düello” sözcüğünü anıyor ve uzun süre, ateşli bir şekilde onunla ilgili varsayım üstüne varsayım yapıyor, dikiş makinesinin bobini gibi... Bu sallanım hareketini çok iyi hatırlıyoruz. Düello – düello, olmadığı şey – düello, olduğu şey – tam da bu düello. Düello gizliydi, çünkü düello yapanlardan biri dışında başka hiç kimse, onu bilmiyordu – düello açtı, hasımları-

mızdan biri bile basitçe farkına varmadı, onunla kursunlaştığını (bıkmamış mıydı o düello davetlerinden?)

Otuz yıldan fazla zaman sonra, Puşkin'in ölümünden yirmi beş yıl sonra Lyutçev hatırlıyor, ama ah nasıl hatırlıyor! Onun şiirlerinde yankılar var – buradaysa alıntılar... Ve artık iki kere gizli, üç kere kapalı. “Delilik” gerçeği de saklanıyor, Fet tarafından yeniden yazılıyor ve yeniden adrese gönderiliyor...¹⁰ daha az “yaralı,” daha epik, bilgece ve uysal (yorgun?) bir tonda...

Bazılarına doğa verir
Peygamberce-kör bir içgüdü
Hissederler, duyarlar suları
Ve karanlık derininde toprağın...

“Bazıları,” görüyor musunuz... “Peygamberce-kör”... Burada sonunda beliriyor “peygamber” sözcüğü. Yani, artık “peygamberce” olduğunu kabul ediyor, ama bu olgunun doğasını kıskanıp ondan nefret etmeyi sürdürüyor – sahip olmadığı bir “içgüdü” bu. “Ve karanlık derininde toprağın” Tyutçev'in üç noktalarıyla – bunu, mezardan çıkmış gibi, yine “hissediyor ve duyuyor” Puşkin.¹¹

Bu dörtlülle kendine güven açısından zayıf olan dört dize karşılaştırılır... Ve ilk dörtlük Puşkin hakkındaysa, onu ya Fet'le karşılaştırır ya da kendisini ve Tyutçev'i içine alan “adanmış” şair imgesine sokar. Ve bir de üstüne, belki de, bu dizelerde dile getirilmiş şair idealiyle çelişmeyen kişi, yine Puşkin değildir. Tyutçev bu birbirine ters görünen dizeleri aldı, bu da yine Puşkin'di. Tyutçev Puşkin'i Puşkin'le kutluyor...¹²

Peki bu “su arayıcıları” ne olacak (bütün araştırmacılar buna gönderme yapmaktadır), Tyutçev'in iki şiiri için de prototip oluş-

10 Bu arada, Leva şunu belirtiyor, Puşkin'in 1834 yılının “Dennitsa” dergisini okuyup okumadığı belli değilse, Fet de muhtemelen onu okumamıştı ve “Delilik” şiirini bilmiyordu, ve kendisine adanan şiiri yeni sanmıştı...

11 “Mütevazı ve yorgun” tonda hayal ediyor Leva yaşlı d'Anthes'in ikibüklüm halini: “Cin zorladı...”

12 Leva bu şiirden “Delilik” şiirine uzanan “köprü”nün Fet'in “F. Tyutçev'in şiirleri hakkında” adlı makalesi olabileceğini düşünüyor, Fet bu makaleyi Puşkin'den “yola çıkarak”, “yanık mektup” temalı iki şiiri kıyaslayarak inşa etmiş (yöntem yeni değil yani!).

turdular, ama bu talihsiz ve sefil insanlarda Tyutçev'i şahsen, somut olarak, gün be gün etkileyen şey neydi? Somut şiirin bu ustası, kişisel, hatta özel, gerçek (alçakça?) deneyimini şiirine geçiren bu usta nasıl etkilenmişti? Nasıl gücendirmişti onu bu su arayıcılar?... "Su arayıcılar," demek ki, Tyutçev'in yenilikçi "perdesiydi," sıradışı bir keskinlik ve somutlukla ifade edilmiş olan, bu yaşantının konusundan şiirsel bir yaşantı olarak ayrılan bir perde.

Bu durumda – konu nedir?

Konu hınçtır. Dahası, çok karmaşık bir hınçtır, çok yönlü, çok dönüşlüdür. En gizli, en derin, kendi kendisinden bile saklı bir hınç, ne kadar kolayca saklanabilirse o kadar güçlülükle kullanılacak olan hınçtır, çünkü zamanla Tyutçev apaçık bir şekilde herkese (ve kendine?) kendisinin de deha olduğunu gösterdi – bu hınç doğaya karşıydı, bu yüzden onu çarpıcı bir şekilde uzun uzun düşündü. (Bu kadarı da fazla! diye haykırırız.) Ve asla hissetmeyecekti bu hıncı, eğer yan yana, sırt sırta olmasalardı, herhangi bir adım adım yükselme ve büyüme mantığını gölgeleyip çürüten bir kıyaslama örneği, Puşkin olmasaydı!

Bütün bunlar Tyutçev'de "daha iyiydi," dizede daha iyiydi, ama yine de onun öyle kolay, öyle boş yere, öyle kendi kendine Puşkin'in yanında olmasından gelen bir şeyden yoksundu. Tyutçev hayattayken Puşkin'i yeniden yazmıştı (daha fazla anlamında, takip etti anlamında) – ama Puşkin onun sırtını görmedi, Puşkin'in sırtıysa hep belirdi, hem de manyakça belirdi Tyutçev'in karşısında. Tyutçev de kendi bile farkında olmadan, tek kelime etmeden biliyordu, ama derinden biliyordu ki onda bir "küçük şey" yoktu, görünüşte bedava verilen ikinci sınıf bir şey, ama artık hiçbir yerde kazanılamayan, elde edilemeyen bir şey... Puşkin'in de ona sahip olduğunu bilmesi gerekmiyordu, bir kez sahip olduktan sonra. Onlar aynı sınıftandı, ama Puşkin aristokrattı; ona sahipti, nereden geldiğini düşünmezdi; Tyutçev'se *raznoçinets*'ti, ona sahip olmak istiyordu, ama onda yoktu. Bu da Tyutçev'in hassaslığıydı – bir şeye sahip olmadığını fark etmek; kimsenin, asla dikkatini çekmedi bu sonra – onun işi bunu konuşmak değildi. Konuşmadı da. Konuştuğu zaman (kendi fikrine göre), hemen "Delilik" gibi sakladı, ama yok etmedi... Dehaysa bir küçük adama verilmişti!.. Ne zorluyordu onu? Neydi ona yetmeyen? Geç mi kalmıştı? Kıskaç mıydı?.. Ama sıra-

dan, normal insanın fark etmeyeceği, hissetmeyeceği, ama, Tyutçev gibi bir deha için korkunç olan bu küçücük eksikliği her şeye sahip olan adam, Puşkin'i affedememesiydi.

Buradan tek bir çıkış vardı: Puşkin'in kendisinin tanınması ve arkadaşlığı. Hayattayken isimlerinin ilişkili olması ve Tanrı Tyutçev'e neyi vermediyse ("İşte!" diye aydınlandı Leva, Tyutçev'in Tanrı'yla olan hesabı Puşkin'in sohbetinden ve Lermontov'un hincından ayrı bir şeydi¹³) – onlar Puşkin'le, belli ölçüde, bir tabaktan yemek yemiş olmalıydı ve kırarak da olsa paylaşılabilir olan bu tabak, nazik ve saydıandı – asırlardır yekpareydi. Ama Puşkin'in bay Tyutçev'in Almanya'da uydurduğu yeni jimnastiği takip etmeye niyeti yoktu... o kendi demir bastonunu taşıyordu. Bay Tyutçev'in dimdik figürünü de, zarif kumaşın altındaki gergin, çekici pazılarıyla dikkat çeken figürünü de fark etmemişti... Bu sırada – ikinci bir hınç da, ne kadar güçlüyse ilkiyle o kadar rezonansa giren hınç da (bu onu iptal etmiş olabilirdi, ama yine de iki katına çıkarıyordu) – 1830 yılındaydı. Tyutçev neredeyse beş yıldır Rusya'da değildi ve Petersburg'a geliyordu, burada *Literaturnaya Gazeta*'da Puşkin'in Şevorev ve Homyakov'un – kimin?! – tartışmasız yeteneğini kabul ettiği ve Tyutçev'e bunu vermediği makalesini okudu!

Belki ayaküstü karşılaşmış bile olabilirler (sözgelimi, Smirdin'de); Puşkin yanından geçmiş, ateş gibi, beyaz, deli, tanımadığı genç adamın titreyip ürkmesine ilgi göstermeden (yirmi yedi yaşındaydı, az değil! – bu yaş geçip giden yaşamın en hınçla hissedildiği yaştır, yaşamın aralıksızlığıyla vedalaşma yaşıdır – boş yere kesip atmadı onu Lermontov...), o genç adam ki artık kendi gerçek ve daha da "uzak" şiirlerini yazıyor, gölgede ve tanınmamışlıkta kalıyordu... Kendisi hakkında hep biliyordu, kendi hakkında asla "ikinci dereceden" değildi (Nekrasov'un tanımıyla), tarih için

13 Herhalde, Leva bu açıdan Bunin'i de ayırmıyordu, tarihsel bir koşutluk çiziyordu. Yani, "geç kalan," daha iyi, (Tyutçev gibi) daha kusursuz yazar Bunin tanınmış kaderleri kıskanıyor. Ve ne zaman sonunda hepsinden daha sonraya yaşıyor ve tekbaşına kalıyor, son ve biricik kalıyor, o zaman bütün hayatı sessizce çağdaşlarından uzaklaşmaya ve Tolstoy'a ve tek çağdaşı olan Çehov'a yaklaşımaya, kendi güçleriyle tarihsel (zamansal) adaleti getirmeye çalışıyor. Tyutçev'de olduğu gibi, onda da, bunu yapmak için her tür temel var. Bu uzaklaşma, şimdi hatırladığımız üzere, "Geç kalan dehalar" adını taşıyordu ve bu tema için ayrı bir makale hazırlanacağı belirtilmişti. Bu makaleyi görmedik.

de öyle... Peki Puşkin o yaz herhangi bir şeyi nasıl fark edebilirdi? Onun yurtdışına çıkmasına yine izin vermemişlerdi; Gonçarovlar sonunda evliliği kabul etmişlerdi; Petersburg'un eğitimli ve alışılmamış saray hayatından kopmuş, "yazık ki bana, itiraf edeyim keyfim yerinde..." demeye gitmişti (nasıl ve nerede keyfi yerindeydi?); çevresinde özellikle boş bir tanınmama ve şöhret asalaklığı ("gözden geçirme") atmosferi oluşurken ve edebiyat hayatı ona aşırı tiksinti vermeye başlamışken; önünde Boldino sonbaharı dururken, yani iç sıkıntısı onda, anlaşılan, katlanılmaz bir şekilde gelişirken?.. "Orada, orada yazacak!.." diye haykırıyor sanki Leva. "Tek bir dram, hayattayken iki kez sahnelenmiş.¹⁴ Şimdi de fark etmeyebilir Tyutçev'i, çünkü onu gördü zaten, çoktan ve fazlasıyla biliyor, aradan, kurşun gibi uçup gidiyor!.." Böyle geçti Tyutçev'in yanından, rüzgârını bıraktı ona, hiç görmedi, Tyutçev'e baktı beyaz gözlerle, hayatla delirmiş bir halde, bir eşyaya bakar gibi, hiç kenara çekilmeden – yani canlıya bakar gibi değil... görmeden dolandı çevresinden. Belki de, selam vermiş ve dişlerini gösterip gergin bir gülüş atmıştır... belki, arsızca, belki, palyaço... ve Tyutçev onu daha yeni çıkmış dört ciltlik külliyattan tekrar okunmuş bir şiirle ölçmüş (tüm eserlerinin ilk yayını: nasıl bir uçurum! - haksızca aralarındaki dört yaş farktan daha büyük) – onu "Peygamber"le ölçtü, sanki Puşkin, bir kez bir şeyler yazdıktan sonra, hayatı boyunca, bir ceketmiş gibi hep bu şiirle dolanacak! Ölçtü ve... dikkat edin, fon bile – Petersburg ağustos, boğucu, yakıcı, alevli... "Delilik"teki, Tyutçev'in tanımadığı su arayıcılar hakkındaki şiirdeki o portre havası... – nerede gözlemiş su arayıcıların kaygısızlığını? ("Yazık ki bana, itiraf edeyim keyfim yerinde..."); "camsı gözlerle bir şeyler arıyor bulutlarda..." – kolayca kendine çevirebilir bakışını Puşkin, tam o tanımak görmek istemediği sırada; "Hoşnut bir sırla kaşlarında..." Hayır, bütün bunlar portre ve geçici, yıpranmış, fotoğrafçının ruhunu yaralayan bir portre. "Delilik"i bir daha okuyun – ne kadar hareket ve jest ayrıntısı var! Ayağına basıp özün diledi mi acaba Puşkin? Peygamber nasıl ayağa basar?! Bilmiyoruz... ama

14 Anlaşılan, Leva, gerçekten etkileyici bir tarih çakışmasını düşünüyordu. *Mozart ve Salieri* trajedisi 1832 yılında iki kez oynamıştı (27 Ocak ve 1 Şubat) ve başarılı olmamıştı, beş yıl sonra, neredeyse aynı tarihlerde, "yeni bir rejyle" düello ve cenaze yaşamıştı.

Tşutçev’de iki kat safra birikiyor ve “Delilik”i yazıyor – Puşkin’i bir şaman, “su arayıcı” imgesiyle hayal edip...

Bunu ve bu tür başka varsayımları ortaya attı Leva, bazılarını da temellendirerek. Sık sık, Puşkin’in sözde Tyutçev’e “Sovremennik”teki ünlü serinin yayınlatmasında yakınlık gösterdiği efsanesine saldırdı. Ve bizzat Puşkin’in koyduğu “Almanya’dan Gönderilmiş Şiirler” başlığında da Leva, alışılmış yorumun tersine, Tyutçev’in liriğinin felsefi yönlerinin vurgulanmasını değil, sadece onların Rusya’dan değil Almanya’dan geldiğinin ve onlardan Rusça bir şey beklememek gerektiğinin ifadesini gördü. Tam da buydu Puşkin’in düşündüğü. Ama burada, biz bile, uzman olmadığımız halde, söylediklerini kabul etmiyoruz.¹⁵

Ama Leva “Yaşlı Derjavin bizi uyardı...” diye başlayan manipulasyonun da sonsuza dek işe yaramasının şart olmadığını, her şeyi yeni yapılmış olan o *Belinski ve Gogol Ölmek Üzere Olan Nekrasov’un Yatağının Başında* adlı tablodaki gibi görme alışkanlığından biraz kurtulmamız gerektiğini, çağdaşların okulda bize dedikleri, artık iyice de alıştığımız gibi, günlerini kendi gelecekteki önemlerinden ve edebiyattaki yerlerinden bahsederek geçirmedeğini, her şeyi yaşadığımız günler arasından ve onlar sayesinde gözlediğimizi söylüyordu – ki bunu kabul etmemek gücü...¹⁶ Orta eğitimimizden edindiğimiz şahsi tecrübe burada yatıyordu.

Ama bu sırada Leva tuhaf yerlere vardırıyordu konuşmayı.

15 Puşkin bir sözcüğü öylesine kullanmazdı, bu başlıkta da bir şeyler var, bir formül var. Ama, sanırım, anlamın vurgusu orada değil başka yerde. Alınan düşüncesine saygı göstermekten ya da çıplak Rusofillikten daha ince ve iki anlamlı bir şey. Puşkin hiç geride kalmamasıyla da dikkat çekiciydi.

16 Ama Yu. Tınyanov’un “Puşkin ve Tyutçev” adlı makalesini okumamış olması, bir edebiyat bilimcisi için affedilmez bir şey görünüyor bize, ama Leva’nın makalesi altmışların başında bir tarihte yazılmıştı, o sırada Tınyanov’un makalesi daha yayınlanmamıştı. Ama Leva yetersiz ve çok daha eski kaynakları “kurcalamamış” mıydı?.. Fakat bu karakteristik bir kanıt, bizim zamanımız için tipik bir şey – konuyu çok yakından incelerken bile apaçık görünen sahaları gözardı etmek. Ama eğer Leva o sırada okunamışsa, sonra okumuştur, o zaman da ister istemez hem sıkılmış hem sevinmiş olmalı. Sıkılmıştı, çünkü Puşkin’in Tyutçev’e yaklaşımından kuşkulanan ilk o değildi. Sevinmişti, Tınyanov “Böceklerin Buluşması”nın epigramlarını yorumlaması yüzünden: “Burada Tyutçev kara küçük karınca, Raiç de önemsiz bir böcek” - Raiç’in Tyutçev’in öğretmeni olduğunu da unutmamak lazım... Fakat bütün üstünlük Tınyanov’da değil: Leva, belki de, sorunu tersine çeviren ilk kişiydi: “Puşkin ve Tyutçev” yerine “Tyutçev ve Puşkin”.

Tyutçev'in Puşkin'in ölümü için yazdığı şiirin samimiyetini kuşku altına sokuyordu! (Bu arada, Tyutçev hayattayken yayımlamamıştı bu şiiri.) Silik, donuk, diye savunuyordu, kendini beğenmiş bir şiir. İnsan bir krizden sonra, her şey bitince yaşar böyle şeyleri. Ve anlamlı sözler: "haklı da olsa suçlu da olsa" (hasmı hakkında), "huzur, huzur sana ey şairin gölgesi, huzur ışıklı tozlarına!.." (bu da "yat, yat..." gibi). Ve bütün bu şiir yemekten sonraki hazım gibi...¹⁷ Ve ancak sonunda samimi, örtüşen bir güç:

Düşmanını bırak O yargılasın,
Dökülen kanın çağrısını...

"Düşmanı" hâlâ yargılamak gerekmesi ilginçtir... Ve burada da "su arayıcıları" yankılanmıyor mu: "suyu duymak" ve "kanı duymak"?

Rusya'nın kalbi seni
ilk aşk gibi hiç unutmayacak!..

Ve işte bu iki, yine etkileyici dize – gerçek. İlk aşk!.. –Puşkin'e yönelik bu yaklaşımda Tyutçev'in kendisi var. İlk ve karşılıksız. Hayat boyunca acı veren ve kıskanılan. Ve acıyla olmuş gibi yaşanan o ferahlama, sevilenin ölümünden talihsiz ve fikri sabit sevenin duyduğu: artık kimseye ait olmayacak o ve bu da... en önemlisi, artık kimseyi sevemeyecek. Of! Ama yaşamak da lazım... ve Rusya karısıyla, sevgilileriyle, onunla, Tyutçev'le yaşayacak.

Burada Leva Tyutçev'den bağımsız birçok sayfa kaleme alıyor, böyle bir duygunun psikolojik tablosunu çiziyordu, bilgi ve tutkuyla yazıyordu ve burada da Faina'ya olan kederli sevgisinin deneyimi belli oluyordu. Nasıl da belli oluyordu onun dedesine yaklaşma deneyimi Tyutçev'in Puşkin'e yaklaşması çerçevesinde söylediklerinden, bu çabanın karşılıksız kalmasından ve bu durumda, cazibe nesnesinin kendisinin "değersizleştirilmesinden" ("çok da istemiyordum" ve "kendisine aptal"). Hafızadan canlandıramıyoruz, ama orada psikolojik temellendirme açısından birkaç zekice yazılmış,

17 Leva L. Tolstoy'un Dostoyevski'yi iyi bir şekilde anmasını da alıntılıyor: "Onsuz nasıl yaşayabiliriz?" Ve geçerken, onlara da, tıpkı Puşkin ile Tyutçev gibi, aynı çağda yer olmadığı yorumunu yapıyor.

etkileyici sayfa vardı (yine Tyutçev'den soyutlanmış olarak yazılmıştı), yine kişisel deneyime tanıklık ediyordu, yazarın da bu tür şeyleri yaşamış olmasına.

Burada beklenmedik bir üç nokta geliyor ve makale yazar için de beklenmedik olan bir dönüş, hatta kopuşa sürükleniyor...

...Ya birdenbire bir yanıt kurşunu gelseydi? Sonuçta, Puşkin'in de kıskanılabilecek tepkileri vardı. İkisinin silahları da neredeyse aynı anda ateşlenmedi mi? Ama tabii Tyutçev kime ateş ettiğini biliyordu, Puşkin'se çalılıklardaki bir hışırtıya ateş ediyordu...

TYUTÇEV, 1830

“Delilik”

Orada kaygısız bir neşeyle

Delilik...

zavalıca.

...yaşıyor.

Orada, kavruk toprakla

duman gibi kaynaştığı,

gökkubbenin...

...Kor gibi ışınlar altında

Alevli kumlara gömülmüş,

Camlaşmış bakışlarla

Bulutlarda bir şey arıyor.

İrkiliyor birden ve hassas

kulağını

PUŞKİN 1831-1833

“Tanrım delirmeme izin verime”

Tanrım delirmeme izin verme;

Hayır, daha kolay torba ve asa;

Hayır, daha kolay çaba ve

açlık.

Kendi aklıma değer

verdiğimden

değil; onunla vedalaşmaktan mutlu olmayacağımdan değil.

Beni bıraksalar serbest,

nasıl uçar gibi kaçardım

Karanlık ormana!

Alevli bir kabusla şakırdım,

Dalıp giderdim dumanına

Dağınık, canavarca

gündüşlerinin.

Ve dinleseydim dalgaları,

Ve baksaydım mutluluk dolu

Boş göklere...

Çatlamış toprağa yaslıyor,
Bir şeyi bekliyor dikkatli
kulağıyla
Gizli bir hoşnutlukla
kaşlarında.

Ve köpürmüş bir nehir
duyduğunu sanıyor
Yer altı sularının uğultusunu
duyduğunu,

Ve onların ninni gibi şarkısı,
Ve topraktan gürleyerek
çıkışı!..

İşte bela da orada: delirmek,
Ve korkunç bir veba gibi
olacak;
Seni kapattıkları zaman;
Zincire vuracaklar budalayı
Ve kafeslerin ardından, vahşi
hayvan gibi,
Seninle alay etmeye gelecekler.
Geceleyinse dinleyeceğim
Parlak bülbül sesini değil
Meşelerin boğuk uğultusunu
değil,

Dostlarımın çılgınlıklarını,
Gece bekçisinin küfürlerini,
İniltileri, zincir şakırtılarını.

Leva'nın çalışma sürecinde, onun kafasında her şey "hazır" hale gelmişken bu tür bir paralellik hissine kapılmış olduğu hissediliyordu. Ve kendine böyle bir idol yaratan Leva'yı anlamam mümkündü: Tyutçev'le yapılan şeref düellosundan, Puşkin'le görüşmek uğruna vazgeçmek de mümkündü! Çalışmasına başlarken Leva asla bunu hesaplayamaz ya da umut edemezdi. Bir duygu dalgası onu alıp bilimden iyice uzaklara götürdü, Puşkin'in ayaklarının dibine savurdu. Bu buluşma aklıyordu her şeyi. Leva'nın şerefine, onun her şeyi teslim ettiği söylenebilirdi.

Ah, nasıl da isterdi Leva Tyutçev'in "camsı bakışlarına" Puşkin'in "boş gökyüzünün" görünmesini, çölün kıpkırmızı peyzajının Tyutçev'in "Delilik" şiiri aracılığıyla "Peygamber" şiirinden "Tanrım delirmeme izin verme..." şiirine geçmesini! Leva böyle bir geçişin daha sonraki kanıtların bütün güçlüklerini alıp götüreceğini sanabilirdi. Bize de hep öyle gelir, sanki yoldaki tek engel...

Ama – bu Puşkin için aşırı “kolay” olurdu diye lafı çeviriyor Leva. Hatta eğer o nadir koşulları, kimsenin kesinlikle hayal edemediği, Puşkin’in “Delilik” şiiriyle karşılaştığı birtakım koşulları hayal edebilseydik, hiç kuşkusuz, o şöyle bir bakar, hiç aldırmandan geçip giderdi. Yanıtı bir anlık bir izlenimle yazılmış olurdu, bu izlenimse negatif olurdu. Hem de bu negatif tıpkı fotoğraftaki gibi hassas bir fiziksel anlama sahip olurdu: bu iki şiir ışık gölge dengesi açısından negatif ile pozitif gibi örtüşüyor. Tyutçev’de gölgelik deliliğin kendisinde, alevse etrafında: Puşkin’de tam tersi (sadece kronoloji bizim böyle söylememize izin veriyor, çünkü Tyutçev’de durum tam tersiydi, pozitif de sadık bir temsil gibi Puşkin’de çıktı...), Puşkin’de gölgelik etrafta, delilikse alev gibi. Gerçekten de, Tyutçev’de durum şöyle: saklı hoşnutluk ve neşeli bir delilik kaygısızlığı – yanık, çatlak toprakta, onun üzerine duman gibi çöken gök altında; Puşkin’de: aevli bir hezeyan ve hayaller arasında dalgınlık – serbestçe, gecenin, ormanın, göğün, bülbül şarkısının uysal serinliğinde gezinti... Ama nereden gelmiş dalgalar ormana? – diye şaşırıyor yine Leva. Ve o sırada, daha önceki inşaatın biçimsel ıslıtısını fark ederek, belli bir gerilimi fark etmek zorunda kaldık: Leva Puşkin şiirindeki bu örtüşmezliği Tyutçev’in “su temasının” bilinçaltı bir yansıması olarak açıklıyor.

Ama Leva da kendine geliyor. Hızla Puşkin’in Tyutçev’in “Delilik” şiirine doğrudan tepki vermiş olma olasılığını değerlendiren Leva, bu olasılığı çok daha önemli savlarla reddediyor. Bu şiirlerde dile getirilen özü, Zihin ve Akıl arasındaki ilişkileri değerlendirmeye çalışıyor ve anlaşılma sınırını aşıyor. Bir zamanlar işitilmiş bir şeyi hatırlamaya çalışıyor ama yapamıyormuş gibi – böyle bir izlenim. Akli Zihine tercih ediyor ve Puşkin’i Rusya’ya Akli getiren ilk kişi olarak selamlıyor. Puşkin’in ölümüyle birlikte, diyor, şiirde Tyutçev kazandı. Puşkin’in günümüzde resmi olarak büyük ölçüde tanınıyor olması bu anlamda hiçbir şey kanıtlamaz, Puşkin çizgisinin egemenliği diye bir şey sözkonusu değil. Dantes’in Tyutçev olduğu bir düelloydum bu. Puşkin şiirinin ruhu açıklanmamış ve eşitsiz bir mücadelede öldürüldü. Puşkin’e saygın bir şiirsel üniforma giydirildi – kendisi yoktu içinde. Üniformaya birkaç düğme, gösterişli bir arıma dikildi ve içi de her tür cesaretlendirici çöplükle dolduruldu. Bütünlük, armoni, hava, barış – hepsi gitti bitti. Tabii Leva uzun uzun ve anlaşılmaz şekilde yazıyordu bunları.

Puşkin'i putlaştırıyordu, Lermontov'da kendi çocuksuluğunu görüyordu ve küçümseyici bir tavırla yaklaşıyordu, Tyutçev'de birinden (kim olduğunu bilmiyoruz) açıkça nefret ediyordu.

Leva tarihsel romanını (başka bir şekilde tanımlayamayız) kendi bulgularının doğruluğunu savunarak sona erdiriyor. Sadeliğiyle kolayca kaçıp giden bir fikir dile getiriyor, sadece soyut ve kapsamlı bir şekilde bilinen verilere dayanarak herhangi bir tarihsel tabloya varmanın da daha çok olmasa bile aynı ölçüde yanlış olduğunu söylüyor. Böylelerinin çok az ve aşırı yoksul olduğunu söylüyor. Çağdaş ve onun tarihçisi bir karanlıkta birbirlerine karşı ilerliyorlar, ama bu tuhaf bir eşzamanlılık, çünkü çağdaş artık yok, ama tarihçi de daha yok. Tarihçi için göz gezdirdiği o az sayıda şey aşırı soyut duruyor, çağdaş içinse onlar hayat dolu. Eğer araştırmacı bir şeyleri kesin olarak belirlemeyi başarırsa, geçmişte bu biraz daha belirgin ve bilinir mi olacak? Araştırmacı "sahnedeki görünen her silah ateş eder" ilkesine dramaturgdan daha sık kapılır. Bizden uzaklaşmış olan bir çağda "yeni" herhangi bir şey öğrenince, mutluluktan havalara uçarak, bir tür mantıksal salto yapar: hiç düşünmeden bir şeyi, ortaya attığı bir şeyi öyle bir inançla varsaymaya başlar ki o şey incelediği sürecin o kısmı için tartışılmaz bir olgu, bilgi, yaşantı olur. Ve bilgin ne kadar nesnel olmak isterse istesin, bilinen olguların tutarlı bir şekilde sıralanması sonucunda bile, artık iradesine rağmen, bilincimizdeki belli bir yaşamsal tabloyu ve güç dengesini sergilemektedir. Ama bu tablo kaçınılmaz olarak herhangi bir tamlikten yoksun olduğu ve dahası olgular bir zamanlar yaşamda var olan gerçeklikle benzerliğini ve oranını koruyarak bize kadar ulaştığına ve bizden kaybolduğuna göre, o zaman bu tür "bilimsel" bir tablo da kaçınılmaz olarak inandırıcı olmayacaktır, tıpkı, büyük olasılıkla onun, Leva'nın tablosunun da inandırıcı olmaması gibi – ama tek fark vardır, Leva'nın tablosu tek bir olgusal hata içermese de, "bilimsel" çalışma bütün cimriliğini ve anlayış yoksulluğunu meşrulaştırmakta ve daha sonra da herkese önermektedir. Nasıl da yakalanırsız bu kuşkusuz güvenilirlik olgusuna! Herhalde çifte varsayımdan daha çok değil.

Herhalde Leva'nın makalesinde birçok şey vardı, hatta, doğru görünen ya da birdenbire doğru görünen şey yanlış öncüllerden te-

sadüfen elde edilmiş görünebilirdi (“elde edilmek” sözünün bütün anlamı buradaydı) – tesadüf. Leva'nınki gibi bir versiyon “bilimsel” diye var olan uzam kadar geniş ve önerilmiş bir uzama sahip olabiliyorsa, o zaman çok kısa sürede, artan ardışıklıkla, büyük insanların arkadaşlığı, Prometheus'un ateşi ve düşüncenin bayrak yarışıyla ilgili bütün efsaneler gibi sıkıcı ve zevksiz bir hal alacaktır. Hatta, çok daha hızlı bunaltabilir: böyle bir saldırganlık ve gürültü vardır onda. Ama onda tartışılmaz bir üstünlük de vardır: o böyle (meşru) olmayacaktır asla.

Bize yine de bütün bunları nasıl hatırladığımızı sorabilirler. Ama, birincisi, biz ancak dörtte birini (sayfa hacmine göre) hatırladık, makalenin “bilimsel” kısmını neredeyse hiç “hatırlamadık.” İkincisi, bu makaleyi okuduğumuz zaman, kahramanımızla artık çok ilgileniyorduk. Üçüncüsü, okuduktan sonra eve dönünce, hemen adı geçen şairlerin bizde olan üç cildini okumaya karıştırdık, kişisel izlenimlerimizi doğrulamaya çalıştık. Dördüncüsü, nasıl hatırlamış olduğumuz önemli değil.

Leva'nın eserini sağlam ama temelsiz, bilgilendirici ama yetersiz bulmuştuk. Ama metinlerin örtüşmesi, onların belleğimizde tazelenmesi ve yeniden değerlendirilmesi boşuna değildi, bu da Leva sayesinde oldu. Bu yüzden de, belki, bellekte birçok şeyi durdurmayı başardık ve bu vakte dek, ne zaman raftan bir kitap alsak, kaçınılmaz ve saplantılı bir şekilde Leva'nın makalesi geliyor aklımıza – yani, sonuçta, onunla neredeyse hiç barışmadık. O zaman da belki haklı olmaması doğru değildir, yani, belki haklı olmasa bile, *haklı* vardır diye düşündük... ve o zaman onun kutsala karşı işlediği suç bize o kadar hürmetsizlik gibi görünmez. Kutsala hakaret etmek kutsal adına da yapılabilir. Otoriteler bize yetki veriyor, diyor Leva kesin olarak. Bu anlamda, Leva'nın makalesinden en çok beğendiğimiz şey, başladığı yer, yani içerik, biçimin mükemmelliğini bir yana bırakır gibi, sohbetin başlaması için vazgeçilmez bir koşul olarak: bütün bunlar ne hakkında?.. ah, işte şu...

Sadece, Leva'yı kınamamız gereken tek şey, onun makalesinde dile getirilen konum ve ilkeler, tutarlı bir şekilde takip edildikleri zaman, makalenin kendi olasılığını, hatta onun yazılması olgusunu bile dışlıyor. Bizi nihilizm deneyiminde hep şaşırtan şey şu olmuştur – kıskançlık gibi olması, kendini bir şeyi devirerek

göstermeye ihtiyaç duyması. Salieri'yle savaşanların kendine özgü Salierizmi... Yani eğer olumsuzluyorsan, sonuna kadar olumsuzla. Neden böyle bir eğilim, devrilenin yerini alma eğilimi var? O (devrilen) en azından zaman ve uzamda işgal ettiği yere karşılık geldiğini onaylamıştı. Onun onayı ve onun yeri o kadar birleşiktir ki bu onayı olumsuzlamak ancak onun yeriyle birlikte olabilir. Paradoksal bir şekilde bir yarıyı reddedip diğerini istemek... Bu anlamda olumsuzlamanın her ifadesi şaşkıncıdır. Sözelimi huzursuzluktan nefret eden bir insan, huzursuzca damgalar onu. Madem nefret ediyorsun – neden huzursuzluk çıkarıyorsun?.. Adaletsizlikten nefret eden, önemsiz ve ölmüş bir şey adına adaleti savunmaya başlar, bu savunmayı yaparken de canlı bir şeye adaletsizlik yapar. Eğer insan lafazanlığının boşluğu ve işe yaramazlığı boğucu gelirse, onu olumsuzlarken, kendin dizginsizce saçmalamaya başlarsın... Ve her şey böyle başlar. En önemlisi, bu etkinliğin sonucunda – hiçbir şey çıkmaz, hiçbir şey yaratılmaz... Ah insanlar!

İyi ama sözelimi Tyutçev ne yapmıştı Leva'ya? Sonuçta ya Puşkin'e ne yapmıştı?.. Hatta eğer Leva her şeyde haklıysa, Tyutçev neyde suçlu? Puşkin'i Puşkin'den kıskanmasından mı? Hayatı boyunca onunla özel ve gizli bir ilişki yürütmesinden mi? Bu da suç değil ki. Puşkin'le kişisel ilişki her zaman Puşkin'in başka birisiyle ilişkisinden daha çoktu, ölümüyle birlikte kendine özgü bir Rus gelenegi başladı – Puşkin'le kurulan tek yönlü kişisel ilişkiler (Puşkin soyunun da Büyük Petro'yla böyle bir ilişkisi vardı...). Böylece Tyutçev bu ilişkilerin öncüsüydü, başka bir çok ilişkinin de öncüsüydü. Tam da bu yüzden "Bize verilmedi kehanet, sözlerimizin yankılanması gibi" şiirini ve başka bir sürü enfes şiiri yazmıştı (Leva bunu inkâr etmiyor). Ve o herhalde ancak kabulde suçlu, Leva'nın kendi kendini kabulünde, kendi deneyimine tarafsızca karşı durmasında. Tyutçev de Leva'nın Faina'ya gitmesinden, dedenin ortaya çıkmasından suçlu, tıpkı Leva gibi (herbiri kendi vaktinde) doğmakta ve ortaya çıkmakta geç kalmasında suçlu ve geç kalan Leva da, kalbini başka bir çağa çeviren Leva da, Tyutçev'i, onun "çağdaş" olmasını, Leva için istenen ve elde edilemeyen olmasını affedemiyor... Ah, keşke Leva olmuş olsaydı! O kucaklardı, o kucaklardı Aleksandr Sergeyeviç'i... ama yeter, o artık kendi dedesini kucakladı.

Hayır, olumlu anlamda, her deneyim korkunçtur! Dahası ifade

edilmiş olan. Cisimlenince, yaratıcıya egemen olur, oysa yaratıcı, belki de umutludur sonunda aşığına... Cisimlenen deneyim kendi kendinin canını yakar akrep gibi ve dibe gider. Eğer onu elde etme talihsizliği yaşadıysanız (deneyim masaldaki “kötü” gibidir: torbada, sırtta...), cisimlenmesin, çünkü sen o değilsin – o seni tekrarlar!”

Tyutçev’se kendi yerinde. Leva’nın onunla düello yaptığını fark etmedi, ıpkı Puşkin’in (eğer Leva haklıysa) Tyutçev’in onunla düello yaptığını fark etmemesi gibi. Ama bir fark var...

Ne kadar tuhaftır, otoriteleri aşıp devirirken, daha yüksek başkalarını dikmek. Her otoriteye karşı manivela gibi, kaldıraç gibi, asa gibi hareket etmek... Yine aynı: otoritelerden nefret ederken kendini onların övgüsüne adamak. Ah insanlar!

Ah Puşkin!

FAKİR ATLI

*Mermer canavarın üstünde
şapkasız, kollarını kavuşturmuş,
hiç kıpırdamadan, korkunç solgun
Yevgeni. Korkardı, zavallı.
Kendi için değil.*

“Bakır Atlı,” 1833

*Yoksa ey göksel meleğim, bu benim son mektubum olacak; ama asla
mümkün değil bu mektubun son olması!
Hayır zaten, yazacağım, siz de yazın...
Benim üslubum daha şimdi şekilleniyor..*

“İnsancıklar,” 1846

Yuvarlak köşeli, yıpranmış bir iskambil destesi... Ne oldu, ne var... – (Kartları açtık.) – ne olacak... Kendimiz için, bina için... – (Leva için fal açıyoruz.) – kalp için... Bu çift geçti, bu da geçti... Neyle kaldı? Karo Faina, sinek Mitişatyev... – (bu sade falı biliyoruz sadece.) – Kalbi nasıl teselli etmeli?

Şaşırınca, karo as, kısa bir yolculuk, kaygılar... Bütün bunlar oldu – kim inkâr edebilir? Olan oldu... ne – olacak?... Kartlar nedir görülen bir doğrulukta, çünkü hepsi de her şeyi anlatıyor, ama bir şeye yeterli kesinliği vermiyorlar – zamana. Evet, yol, evet, resmi bina ve, tabii, bir hanım. Ama – ne zaman?..

Gelecek hakkında – bir şey yapamam. Üstelik, deneyimle silahlanınca, gelecekte her şey bir tür kimyasal kaçınılmazlıkla gelişecek. $H_2O+NaCl$ tepkimesi = tuzlu su. Gözyaşları.

Sanki şöyle: Sabahleyin erkenden, genç kadın, bina inşa ediyoruz... Yazın sürgünler kokuyor, orman da yakında. Bize çok çaba harcamadan aşk yetiyor... Biz, başlangıç için, çukur kazıyoruz, temel çukuru. Temel, ilk giriş... Karım omzunu başıma yaslıyor, fısıldıyor. Bir oğlumuz olacak... Gömlek yapışıyor sırtıma, baltayı daha da hızla savuruyorum: gelecekte – bir oğul, bir ev. Bölümler, kısımlar, müştemilatlar. Pencere açıklıkları, kapılar. Kahraman girdi, çıkmayı unuttu, biri pencereden tırmanıyor. Ama, ah, yoruluyorum, herkes yoruluyor. Balta yoruluyor, kütük yoruluyor, karım yoruluyor, çocuk rahimde yoruluyor. Hatta doğma tembel – zaman bile yoruluyor.

Bu yaşamla kendimizi aştık – uzun... Kibirlendik. Geçici bir şey inşa etmedik – geçici bina, kulübe. Bıktık, zar zor günde bir çivi çakılıyor – ne zaman bitecek belli değil. Gün daha kısa oldu, gece daha uzun, hâlâ kalkmaya gönüllü değil kimse. Karım bir yabancı, sonsuz göbeği – sonbahar gibi attı rengi. Sonbahar var: yağmurlar başladı, yakında çatı gerekecek.

Acaba çatısız da olur mu? Kirişlerin ortasında duruyor, dört bir yandan ışık geliyor: güney açıklık, doğu orman, batı komşu, kuzey patika?..

Söylesenize, nasıl yaşanır böyle bir evde?

Yanıt vereyim:

Puşkin Evi'nde yaşanmaz. İşte biri denedi, üç gün dayandı – ne oldu?
Puşkin Evi'nde yaşanmaz.

“Alegorilerinizle kafamızı karıştırdınız,” diyor bir okur.

Yanıt veriyorum:

“Siz okumayın.”

Öyle. Okur bana sormakta haklı, ben yanıt vermekte haklıyım.

Ya da bir şairin benim için dediği gibi:

Dev bir roman yazacağım,

Çok ciltli bir Ev-roman...

Adını geçici olarak koyacağım,

Diyelim ki, “Sahte” ya da “Yalan”..

Biz söz verdik, biz umut ettik – sonunda ışık olacak... Ama bir önsezimiz var... Artık sonuna kadar yazamayacağız. Aramızda kalsın, herhangi bir son olmayacak. Onu yazar uydurmuş.

Acele ediyoruz – ileride Varşova, 1 Eylül yakında – teslim vakti, sonbaharın ilk damlaları masama ve daktiloma düşüyor – çatı yok. Varşova ileride – roman için araştırma gezisindeyiz (Puşkin'in çağındaki sınırlarıyla Rusya'yı incelememiz gerekli). Bu durumda, Finlandiya ve Alaska'ya da gitmemiz gerekiyor Batı Avrupa'ya gitmeye ya da sözgelimi Japonya'ya gitmeye karar vermeden önce; ama bu da bir sonraki roman için olsun – Japonya... Kederli bir inşa deneyimi bizi başka bir aşırılığa sürüklüyor: yapıların umutsuzca yukarılara, bu mutsuz dikeye, küçük Petersburg arazisinin bizi sürüklediği dikeye yönelmesine yol açıyor, bizse hayallerde de olsa, onu yataya çevirmek isterdik – yolculuk uzamındaki özgür ve iradesiz yerleşme ve varlığın otel aidiyeti için...

Planlarımız daha da ötelere uzanıyor: ülkeyi İmparatorluk haliyle anlamak istiyoruz.

Ama yine de Petersburg'dayız, Leningrad'a taşınıyoruz...

Telaş, belki günah olabilir, ama ne yaparsın, eğer yaşam ve zaman umutsuzca farklı hızlara sahipse: ya zamandan kopacaksın, ya da kendi hayatından uzaklaşacaksın. Fetus ikinci ayın sonuna doğru doğum beklentisinden bıktı ve dokuzuncu ayın sonuna doğru çıkacaksa eğer, bunu varlık ve yokluk sorununa umutsuzca aldırışsız olduğu için yapacak.

Vaktinde balık olmayı beceremedi, biraz geç kuş oldu, her şey oldu bitti – insan doğdu.

Kapatılmamış tepesiyle evim – boş. Yerde yapraklar sararıyor, akça ağacın boş pencereme savurduğu yapraklar. Ondaki kahramanlar yaşamıyor – fareler için kırıntı yok. Kahramanlar komşulara dolmuş, bir köşeyi kiralamışlar.

Puşkin Evi 'nde kimse yaşamıyor. Bir kişi denedi...

Görevli (Mirasçı, Devam)

Yani, tam da böyleydi Leva'yla işlerimiz 1960.. yılı Kasım bayramlarından önce. Kendi adına yeterince uzun bir yaşam süren Leva, mütevazı bir insandı. Yani zamanından önce kaygılanırdı gelecek olanlara ve yaşandığı zaman, onları neredeyse kayıtsızca karşılardı. Belayla komşu yaşardı böyle, hep onu doğrudan bir ağrıyla birlikte yaşardı. Ne zaman sonunda başına bir şey gelse, “zaten bilirdi,” bu yüzden de kaderin yatağını değiştirememesi, öngörü ve sezgilerinin sınırını kolayca aşması yüzünden daha da incinirdi...

O sonbahar Leva için özellikle ağır geçiyordu. O “tanrısal ip” çok ölçülü bir şekilde akıyordu, çok uzun süredir bir şey olmamıştı ki bütün bu “hiçbir şey” birikmemiş ve “herhangi bir şey” anlamına bile gelmemişti. Leva ona bir şeylerin baskı yaptığını hissediyordu, karanlık güçlerin bir planı gibi... Nereden gelen neyin onu tehdit ettiği belli değildi, ama O Şey yaklaşıyordu ona doğru, belirsiz ve geçersiz bir şekilde, bu yüzden de Leva'nın bütün korkuları onun kendisine de akılsızca, yersiz görünüyordu, anlaşılmamak kaygısıyla, kimseyle, bunlar haklı çıkana dek paylaşmıyordu – Leva'nın çevresinde daralıyordu her şey. Bir darbe beklentisinin her zaman ki gibi kaynağı belli değildi ve bu önsezilerini kendi kendine uzun zamandır, en az bir yıldır, hatta daha da fazla zamandır “kendine ait” bir şey yazmamış olmasına dayandırıyorlardı... Sonbahar geçiyordu, daha bahar vaktinde büyük umutlar bağladığı, altın sonbahar, Aleksandr Sergeyeviç Puşkin gibi esinlenmek için tercih ettiği sonbahar geçti ve ekim geldi – hiçbir şey olmadı. Ve eğer sonunda çalışmaya oturmazsa, bu çok kötü olacaktı – kendi sezgilerinin ağırlığını böyle açıkladı Leva. Eğer bugün-yarın kendine hâkim olmazsa, o zaman hemen, dışardan gelen bir şey olacaktı... diye sonuç çıkardı Leva kendi kaderini inceleyince.

Ve oldu da. Kader bir darbe indirmekten çok alay etmişti sanki. Her bayram en talihsiz çalışma arkadaşlarından biri enstitüde görevli olarak bırakılırdı... Bu kez şans Leva'ya gülmüştü. Birçok

nedenle o seçilmişti, en önemlisi de, adı konmamış da olsa, bu kez Leva'nın reddetmekte zorlanacak olmasıydı. Genç, bekar (ayrılmış), özel herhangi bir toplumsal yük taşımayan ve Parti üyesi olmasa da, yandaşı olan ve zaten tez savunmasını bayramlardan kısa süre sonra yapacak biri olduğu için, bunu reddedemezdi.

“Siz, tabii ki, gün içinde bir iki saat çıkabilirsiniz,” demişti ki-bar, babacan bir tavırla idari işlerdeki müdür yardımcısı, Parti Komitesi sekreteriydi, “yardımcı olmak” için böyle konuşuyordu... Bir iki saat... “Orada, başka yerde bir şeyler yemek için... Öncelikle kapıcıyla anlaştıktan sonra. Geceleyin – kesinlikle olmaz!” Leva'nın “şöhreti” ona itiraz etme fırsatı vermiyordu. Reddetmesi toplum karşıtlığı olarak yorumlanabilirdi, müdür yardımcısı bunu bakışıyla, tek bir bakışıyla belli etmişti. Kendine özgü bir bakışı vardı: gözü takma mı diye düşünüyordu insan, ama iyice bakınca takına olmadığı anlaşılıyordu.

Reddetmek yararına değildi Leva'nın.

“Neyse...” diye düşündü Leva. Böylesinin daha iyi olduğuna kendini inandırıcı (fakat ne kalmıştı ona?), Faina'yla yine ayrıldığını, bu yüzden de bayramda eğlenmek gibi bir planının olmadığını, ayrıca sonunda işbaşına oturabileceğini, o bayram kargaşasında buradan başka nerede çalışabileceğini düşündü?.. Kesinlikle, tam üç gün tekbaşına çalışma fırsatı elde edecekti – Tanrı'ya şükür!

Buna rağmen, enstitüdeki ilk akşamını, bayram arifesi akşamını Leva kesin ve gitgide artan bir sıkıntıyla geçirdi. Bütün bu bayram talihsizliğinin kesinlikle kaderin elini ondan çekmediğini anlamıştı.

Çalışmaya oturamamıştı. Tezini açtı (“Bazı Sorular...”), tiksintiyle çevirdi sayfaları. Özensiz ve yapmacıktı poz, gösterişçiydi ve bu cüsseli elyazmasından bağımsızdı... sanki biri onu görebilirmiş gibi! – daha şimdiden savunmadaydı, soyut bir kurnazlıkla... Sayfaları çevirdi, suratını buruşturdu: ağzı sulanmıştı – midesi bulandı. Yutkundu – ve teatral bir tavırla kapattı tezi. Çevresine bakındı – ama kimse onu göremezdi.

Koridorlarda gezindi, boş odalara girdi çıktı, yabancı masaları karıştırdı ve orada ilginç hiçbir şey bulamadı – ıvır zıvır ve çöp sadece. Pencerenin arkasındaki hava çamurlu ve ıslak bir pamuk gibiydi. Bina soğukt, oysa ısıtılıyordu. “Müzeyi ısıtıyorlar...” diye

düşündü boş boş... İş günü sırasında Leva asla böyle üşümemişti. Akademik kalesine karşı ilk kez bu kadar keskin bir düşmanlık hissediyordu.

Faina'ya telefon etti – evde yoktu. Sonunda onun cesur ve neşeli sesini duyduğu zaman, kendi okumuş hayalgücü bir anda o kadar alışılmış, belli tablolar çizdi ki gözalıcı parlaklıklarıyla onun için vazgeçilmez şeylerdi bunlar. Ama hayır, dedi Faina, bütün bunları her zamanki gibi uydurmuştu Leva, sadece bugün öyle bir ruh halindeydi, sadece bayram öncesi halindeydi Faina... onun işleri nasıl gidiyordu? Anlaşılan Faina hiçbir şey hatırlamıyordu: ne son konuşmalarını, ne gücenmeleri, ne ayrılığı... Faina telefon etmişti ona – ama Leva evde yoktu... Nasıl yani, bir de telefon mu etmiş? Sesinin kibarlığından, beklenmedik alttan alışından Leva şaşırды, yumuşadı ve ister istemez onu enstitünün duvarlarına hapseden kadere sitem etti, anlaşılan Faina'dan yakınlık bekliyordu. Ama birdenbire Faina sinirlendi: işte Leva hep böyle yapıyordu, ama Faina bayramı birlikte geçirmek istemişti... – telefonu kapattı...

Leva alışkanlıkla çıldırdı, ısrarla telefon etmeye, numaraları çevirmeye başladı, ama telefon hep meşguldü. Birdenbire, tam ahizeyi yerine koymuştu ki telefon çaldı. Tir tir titreyen Leva ahizeyi silah gibi aldı. “Ben sana telefon ediyorum, telefon ediyorum – hep meşgul, hep meşgul!” dedi annesi sanki onun asla cesaretinin kırılmasına izin vermeyecekmiş gibi rahat ve neşeli bir sesle. “Leva'cığim, hepimiz çok üzülüyoruz senin için, ama sen üzülme Leva'cığim...” Leva irkildi: Ne? Nereden çıktı bu “üzülme, üzülme...”? “Bak babanda...” dedi hemen annesi (kendine bir hedef koymuştu – babayla oğlu arasındaki ilişkiyi düzeltmek)... Leva bir asansördeymiş gibi çıktı, indi, umutsuzca sandalyeye oturdu, yığıldı. Evet, evet, dedi, ahizeyi kulağından uzaklaştırarak. Yemiş miydi bir şeyler, hemen gelip ona bir şeyler getirecekti annesi, inanamazsın, mantar var! Kurabiye de var, daha yeni pişirmişti, taptaze... Kurabiyeler – bu nedense etkiledi Leva'yı ve içinde bir şeyler sızlayıp ağrımaya başladı. Sevğiden, merhametten, utançtan ve sabırsızlıktan – Leva hıçkırdı, annesinin tavasındaki bir mantar gibi sıçradı. Belki de, Faina tam da şimdi ona telefon ediyordu? “Hayır, hayır, bir şey lazım değil!” diye kaba ve kuru bir tavırla sözünü kesti Leva.

Hemen kararlı bir tavırla Faina'nın numarasını çevirdi. Yeter!

Ona kesin olarak onunla oyun oynayamayacağını, her şeyi bildiğini, parmağında çevireceği bir çocuk olmadığını vb. söyleyecekti. Ama meşguldü telefon. O zaman ona enstitüde kalmasının onun suçu olmadığını söylemek istedi, hemen şimdi (ister misin?) her şeyi, enstitüyü de, tezi de bırakıp geleceğini... Ama meşguldü telefon. O zaman ona basitçe, açıklamadan, eskisi gibi onu sevdiğini, ama ona kızmamasını ve o zaman nasıl olacağını oturup düşüneceklerini, çünkü birbirlerini sever ve birbirlerine acı vermezlerse bir yolunu bulabileceklerini söylemek istedi... O sırada birden görülebildiler. Leva ona kimlerle olduğunu anlattı, yarım saat gevezelik etti... Faina dedi ki... Kesinlikle boş bir konuşma yaptılar ve ikisi de kararlı bir şekilde kapattı ahizeyi. Leva sonra ne kadar ararsa arasın, telefon bir daha açılmadı. Sonra sürekli bir eczane çıktı o numaradan.

Ama bu telefon tutkuları onun geceyi kısaltmasına yardım etmişti ve müdürün divanına uzandı – uyuyamadı.

Aniden yerinden kararlı ve uykusuz bir halde fırladı ve ışığı açtı, upuzun ve bembeyaz, çökük, ıslıl ıslıl gözlere sahip yüzü aydınlandı... Masaya gitti, sertçe itti tezi, masadan düşecekti neredeyse. Çantadan ince, kirlenmiş bir dosya çıkardı: uzun zamandır yanında taşıyordu onu, uzun zamandır çıkarmamıştı...

“Üç Peygamber” makalesi oradaydı, aynı köşeleri yıpranmış kopya... Onu da tezin yanına itti: şimdi ona Lermontov’un “Peygamber”ine bakar gibi bakıyordu. Daha sonra başka, yarısı yeniden okunmuş, yarısı karman çorman, sanki nemlenmiş gibi duran bir makale çıktı – onu çekti önüne. Sayfaları çevirdi, çevirdi – durdu, okumaya başladı. Mutlulukla şaklattı dilini, başını salladı... Evet, evet! Bir düşünsene...

Biz de onun omzunun üstünden uzanıp bakalım...

Leva'nın *Bakır Atlı* üzerine yazdığı “Tezatin Ortası” adlı çalışmaydı bu. Ona heyecanla, “Üç Peygamber”den sonra başlamıştı, ama daha ortasındayken, herkese göstermeye kalkmıştı... ve bir şeyle karşılaşmıştı, bir hayretle. Çalışma olmuştu, bunu görmek mümkündü, hatta daha inandırıcı, açık ve sağlamdı, daha profesyoneldi – Leva hızla öğreniyordu – ve birdenbire yeni bir şey değilmiş gibi gelmişti... Oysa Leva aynı şekilde anlatıyor, aynı şekilde dolaylı olarak (hem dolaylı hem olaylı) yeni olan ve yeni olmayan,

ama kendine ait, aklına bağımsız olarak gelmiş fikirleri anlatıyordu – okuyanlar da övmüşlerdi, ama coşkusuzca övmüşlerdi, sanki bir yerde bunu zaten okuyabilirmişler gibi, sanki bu makale daha önceden yazılmış gibi: yeni değil gibi... Leva'nın, ilke olarak, bir şey yazması, başı sonu olan, kendine ait bir şey yazması yeni değildi. Tabii, yapabilirsin... tabii, gösterdin... ama – yetmez mi? – yeter, gösterdin, tebrikler... Yanağından kayıp geçen bakışlarda böyle bir şey vardı. Leva da soğudu, içine kapandı, uzaklaştı. Yeni, daha gösterişli, süper tasarılar peşinde koşmaya başladı. Leva ateşli bir şekilde bir şey karalamaya başladı – ve bıraktı...

Şimdi okuyordu “Tezatin Ortası”nı ve sabırsız bir hoşnutlukla kıvranıyordu: “Bütün bunlar nasıl da doğru, doğru!..” – diyerek etrafına bakınıyordu. Nasıl olmuş da daha bu kadar gençken, hiçbir şey anlamaz bilmezken, her şeyi bilmişti! Devlet, Bireysellik ve Doğallık hakkında okuyordu şimdi – ve ah çekti: Tanrım, gerçekten de o, Leva mı yazmıştı bunları?!.. Yerinden fırladı, odada koşarcasına gezmeye başladı, sabırsızlığa kapılmıştı, tavana yükseliyordu, gözleri görmüyordu, bulanmıştı, ellerini ovuşturuyordu. Demek, demek... demek! Bunu nasıl da rahat bir şekilde yazmıştı – tezatin ortası hakkında, ölü bölge hakkında, hortumun, tayfunun merkezkaçı olan dilsizlik hakkında, yenilmez dehanın durup seyrettiği o sakin yer hakkında! Başlıca, dahiyane, dilsiz, alçalmış, merkezi hakkında, şiirin eksenini hakkında!.. Harika!

Leva masaya koştu... Hayır, bu artık geçip gitmişti! Dosyada kalan sayfaları aldı... İşte o! Kemer, kubbe! Hemen, hemen... anlıyorum... Bu da, bu da benim işim! İşte yazıyorum, burada, her şey boşa... – daha da yerleşti içine ve kaldı orada – yapraklara gömüldü. Bardağı kendine yaklaştıran dede imgesi, geldi giiti yine. İşte o şey... şey sayesinde... değer... Bu onun süper tasarısıydı. Puşkin'in “ben”i – ne az ne çok. Aslında, bu onun için doğal, böyle bir tasarı... Birkaç yıl uzaklaşınca, şimdi belirgin bir şekilde görüyordu “Üç Peygamber”in özünde, buraya ait olduğunu ve “Tezatin Ortası”nın daha da böyle olduğunu – artık orada genel olarak sadece bu vardı. Daha o zaman belirmişti böyle organik bir bağ! Daha o zaman... Bu istenmeyen bütünlük daha da heyecanlandırdı Leva'yı. Kalemını aldı. Şimdi, hemen şimdi!.. Kubbe!..

Yaprakları karıştırdı, köşelerini düzeltti... Bu esin yüklü, bölüm

pörçük ve “hatırlamak için alınmış” notları okudu – ve o sırada aklından ne geçtiğini anlamadı. Bu da onu zorladı ve rahatsız etti: ona o anda hâkim olan şeye teslim olamıyordu – hemen hatırlaması lazımdı o sırada aklından ne geçtiğini – ama yapamadı. Notları uzaklaştırdı ve çalışmanın “planlar” kısmını aldı. Çoktu sayıları – birinci, ikinci, üçüncü... Bunlar onun “dönüşlerinin” izleriydi. Planlar hep soyuttu ve en sonda basit bir kopya buldu – patolojik bir şekilde düzgün, özenli ve ölü bir karalama.

Dehşet çullandı üzerine ama teslim alamadı: Leva kararlı bir tavırla kalktı ve karanlık köşede duran şeyden, bu ağzındaki Godunov öksürüğünden uzaklaştı. “Yeniden! Yeniden!” diye sessizce haykırdı Şalyapın gibi: “Kaçın, kaçın, çocuklar!” Yeni plan! - ve dönüp çevresine bakmaksızın, dönüp bakmaksızın, yeniden başlamak, hemen! Ancak böyle.

Temiz kâğıt kalmamıştı. Masanın çekmecesini kilitliydi.

İyice heyecanlanmıştı, ürküntü de geçmişti... fırladı kâğıt aramak için. Yan kapıyı açtı – aha, anahtar kapıcıda.

O zaman uykusuz suratıyla aşağıya, kapıcı dairesine gitti ve konuştular. Leva onun kızıyla ve sarhoş damadıyla ilgili hikâyesini kibarca dinledi ve bu hikâyeyi bir yerlerde duyduğunu ya da okuduğunu düşündü. Sıkılmıştı ve kendinden bahsetmek istiyordu. Yavaş yavaş açılıp gereksiz bir samimiyete girerek bunu da yaptı. Kapıcı onu gerçek bir merakla ve yüzünde sabırsız bir canlılıkla dinledi: Leva aşkının hikâyesini büyük bir duyguyla anlattı. Gereksiz gevezeliklere eşlik eden o korkunç acı tadı hissediyordu artık. Ve ne kadar bunu hissettiyse o kadar hızlı konuşuyordu. Kapıcı artık sohbete katılamıyordu – sadece belirgin bir hevesle dinliyordu. Leva da birdenbire yüzünü buruşturup kesti. O zaman, kapıcı kadın Leva'nın üzerindeki iktidarını kesinlikle hissetmiş olarak, onun kızının yanına gitmesine, sarhoş damadıyla hesaplaşmasına izin vermesini rica etti: ikisinin birden burada olmasının kimseye bir yararı yoktu ve Leva kendi başına kalabilirdi. Leva bunu telaşla kabul etti, “olur” yerine “teşekkür ederim” dedi.

Leva tekrar odasına çıktı. Işıl ışıl ve ayrı ayrı dağınık bir halde duruyordu masada yapraklar, sanki odanın geri kalan görünmezliğinden ayrıldılar... sanki yüzüyorlardı. Leva yaklaştı onlara, sessizce yana, omzunun üzerinden bakar gibi baktı. “Yani peki. Tabi...

Ama – kime? Kimin için?! Neden!!!” diye sessizce bağırdı – ve onları hiç ayırmadan çantaya süpürdü.

Hırsız gibi söndürdü ışığı ve telaşla yattı. Kapıcıyı hatırlamak istemiyordu – ama hatırladı. O sırada Leva, o kadar iri olduğu halde, karanlıkta bile kara olan resmi divanın sınırsızlığında, yetim ve küçücük bir şekilde yerleşir gibi, küçük bir çocuk gibi top olup yerleşti ve zorlaya zorlaya hıçkırıma başladı. Ağlamayı çok istiyordu. Kendisini, çocukken olduğu gibi, kendi cenazesinde hayal etti – ve yine de ağlamayı hemen hiç başaramadı. Ama biraz başardı yine de, kuru, zorlama gözyaşlarıyla. Daha fazlası da çıkmadı, ve ona yeter, ne bu çocukluk! Artık sakinleştin diye karar vermekten başka bir yol kalmadı. “Sabah akşamdan daha bilgedir...” diye düşündü çarpık bir şekilde ve aceleyle, yorgun bir halde, uyudu.

Geniş bir nehir gördü rüyasında, enstitünün kıyısından akan gibi, ama aynısı değildi. Nehir beklenmedik biçimde ve vaktinden evvel buzla kaplanmıştı ve zamk gibi yoğun görünüyordu. Üzerinde ağır bir duman vardı ve enstitünün çalışanlarının hepsi, konumları ve yaşları ne olursa olsun, GTO belgesi almak için onun üzerinden yüzerek geçmeliydi.

Birçok kimse yüzüyordu bile, saçma ve ağır ağır beyaz kolları batıp çıkıyordu yoğun balçığa. Sadece o ve bir de uzun sakallı saygıdeğer bir doktor, arkasından herkesin Kaptan Neino dediği biri yakınıyor ve yığınların arasına saklanıyordu, hatta Kaptan Nemo titriyor ve sakalını mayosunun içine tıktırıyor. Kıyının hemen kıyısında da, ağır, yoğun dalgalarla duba gibi mücadele ederek sırtüstü yatıp yüzen, takım elbise ve madalyalarıyla yüzen biri vardı; idari kısım müdür yardımcısı oradaydı ve onlara gerçek olamayacak kadar yuvarlak ve katılmış gözlerle bakarken, onları mukavva eliyle işaret ediyordu...

Telefon sesiyle uyandı. Leva çılgın gibi kalktı, sıkışmış, yüreği ağzında ve bir süre nerede olduğunu, ne aradığını anlayamadan etrafa baktı. Sonunda çoraplarıyla telefona yürüdü ve hemen geç kaldı: telefon sustu – ama tam Leva ona uzanırken. Leva öylece durdu başında, parmakları kıvrılmış aralık ayaklarla, masayı tanımadan, sanki üzerinde bir leke varmış gibi seyretti. Birden bir önceki gece çöktü üzerine, ama bütün bunlar, dahası kapıcı da, yine düştü, göl-

gelerin tiyatrosuydu – Leva bunu hatırlamadı, sadece bir kez daha akşamleyin sarhoş olan entelektüelin o tuhaf akşam hissiyle uyan-
dı: ağzına bir şey almış mıydı almamış mıydı – fark etmez. Kim
bu kadar erken vakitte telefon edebilirdi? Faina mı?.. Fakat – Faina
değildi: telefon bir daha çaldı, sanki daha yüksek ve sık çalıyordu
ilkine göre... Ahizede bir dalga şapırtısı duyuldu, kuvvet gibi...

“İşler nasıl gidiyor prens?”

Mitişatyev’di, son zamanlarda edindiği en yakın yeni enstitü
arkadaşlarından biri... Leva pencereye baktı, buzlanmış görünen
göge baktı ve Mitişatyev’in aramasına sevindi.

“Çürüyor musun?” dedi diğeri kibarca, inandırıcı bas sesiyle.
“Neyse, birazdan sana uğrarım. Kalabalık saflarla yürüyoruz ve
tam şimdi senin hücrenin yanından geçtik...”

“Demek oradan geliyordu ahizedeki o tuhaf çatırtı! Gerçekten
de, enstitü öyle bir yerleşmişti ki, bir yandan sessiz ve insansız bir
köşedeydi, diğer yandan, bir bina ötede her zaman Meydana doğru
ilerleyen gösterici selinin geçtiği bir bulvar uzanıyordu. Bu yüzden,
Mitişatyev üç adım ötedeydi. Tabii, tabii.

Leva pencereye gitti... Faina! Ah Tanrım... Nereden çıktı hırka?
“Ha!” diye düşündü Leva kederli bir hınçla. “Mitişatyev’le mi kar-
şılaşacak?... Gitti... İşte bana kalan her şey bu...” diye iç çekti yasla,
yine dokunurken; beyaz yapraklarına.

Aşağıda kapıya vuruluyor, zil çalıyor, yumruklanıyordu kapı.
Birdenbire ulaştı ona – gümbürtü... “Toplanıyorlar...” diye düşündü
karamsarlıkla Leva, hemen masadan kâğıtları süpürmeye koştu. “Bu
iş niye böyle olur – asla insanın yaratıcı bir şeyler yapmasına izin ve-
rilmez?..” Kapıya vardığı, anahtar bulmaya çalıştığı sırada cama ya-
pışmıştı bile burnunu yassılaştıran Mitişatyev’in tombul yüzü: kör
gibi gözlerini kırıpıştırıyordu ve karanlık holde hiçbir şey göremiyor-
du, oysa kendisi iyi aydınlatılmıştı. Tekbaşına değildi: arkasında biri
daha vardı, kızıl saçlı, şapkasız biri. Yüzü tanıdık gibiydi.

Leva beklemiyordu Mitişatyev’i gördüğüne sevinmeyi.

“İzin kâğıdınız?” dedi şakayla, onlar geçsin arkalarından kapıyı
kapatabilsin diye.

“Al!” diye Mitişatyev cebinden küçük bir şişe çıkardı.

“Gottich,” diye tanıttı kendini kızıl delikanlı, beceriksizce se-
lam verdi, hatta topuk vurdu, kızardı.

“Von Gottich!” diye bağırdı Mitişatyev ve kahkaha attı. “Benim tez öğrencim. Senin hayranın. Seni dördüncü peygamber sayıyor...”

Leva belli belirsiz hatırladı Gottich’i enstitünün koridorlarında gördüğünü.

Kahkaha atıp birbirlerini iterek yukarı tırmandılar. Gottich usulca bir basamak geriden geliyordu.

“Ona karşı dikkatli ol...” dedi yarı fısıldayan Mitişatyev.” “O...” – ve anlamlı bir şekilde korkuluklara vurdu.

“Niye getirdin onu?..” diye şaşırıldı Leva.

“Bize saygı duyuyor...” diye sırttı Mitişatyev.

Ve müdürün çalışma odasına vardılar.

“Benimsedin, demek?” dedi Mitişatyev alaycı bir tavırla bakarak kapıdaki plakete. “Ama bak, ciddi söylüyorum.. Bizim tanıdığımız bir isim müdür olsaydı. Prens! Firma!” dedi, çatırdatarak ardına kadar açtı kapıyı, çalışma odasına daldı ve geç kalmış bir halde silkinip soluklanarak üzerindeki karları silkti. Paltosunu divana attı ve gürültü ve hoşnutlukla çalışma odasında koşuşturdu. Sanki donmuş gibi duran parmaklarını ovuşturdu. “İşte bardaklar da burada!” diye haykırdı. “İçecek bir şeyler de var.” Ve bir tepsiyi sürahiyle birlikte müdürün masasına taşıdı. “Atıştıracak bir şeyler de var,” diye devam etti masadaki iri kâğıt ağırlığını kaldırıp abartılı bir çaresizlikle ondan ısırık almaya çabalarken, “İslatmak için deyim yerindeyse... Hayır. Sen bana söylesene prens, nereden otuz ruble borç alabilirim?”

Kısacası, Mitişatyev öyle bir gürültü yapıyordu ki, sanki soğuktan kaçıp büyük bir topluluk gelmişti buraya. “Neden başka topluluk lazım ona?” diye düşündü hayretle ve kıskançlıkla Leva. “O bir başına tam bir topluluk...” Gottich bu arada sessizce paltosunu çıkarmış, onu gerektiği yere, askıya asmıştı ve askının yanında duruyor, saçlarını, omuzlarını düzeltiyordu. Mitişatyev bu arada olmayan bardağı getirmeye gitmişti ve iki tane getirdi. Kaya balığı konservesi açtı, bardakları biraz doldurdu.

“Haydi, buyrun... Tanrı ne verdiyse.”

Ve bardağını kaldırdı.

Gottich bekledi, bu arada Leva kaldırdı, o zaman o da kaldırdı.

“Büyük bayramınız kutlu olsun, dostlarım!” diye haykırdı Mitişatyev sesi titriyormuş, hatta bir hıçkırığı bastırıyormuş gibi.

“Votkayla çin çin da yapılabilir,” diye devam etti sakince. “Senin sağlığına, gece müdürü... Sizin de, Gottich... Bizimkine de,” diyen Mitişatyev bardağı tepesine dikti ve gözleri irileşti, telaşla bir balık attı ağzına. Leva edeplince içti, Gottich de öksürdü ve haliya bir balık düşürdü, düşürünce kıpkırmızı oldu ve balığı belli etmeden masanın altına tekmeleyerek “Kadın havaidir” aryasını ıslıkla çaldı.

“Ay-yay!” dedi Mitişatyev. “Size böyle öğretmedim.” Mitişatyev hiç titizlik belirtisi sergilemeden, balığı kuyruğundan tutup kaldırdı ve onu çöpe attı. “Her şeye rağmen saygıda kusur etmemeli...” Gottich’i böyle küçük düşürdükten sonra, Mitişatyev paltosunun yanına koştu ve bir küçük şişe daha çıkardı.

“Bir tane daha?” Yanıtı aldırmadan doldurdu bardakları.

İçtiler. Leva bir sıcaklık ve hoşluk hissetti, gözleri nemlendi.

“Sen olmasan ben ne yapardım?” dedi Mitişatyev’e.

“Yani bilmiyorum – kız mı getirirdin, ha?”

“Ya bırak!” diye elini savurdu Leva. “Bununla kıyas imkânsız...”

“Ne diye duruyoruz? Sigara niye içmiyoruz?”

“Sahiden de,” diye şaşırdı Leva. “Hep unutuyorum sigara içtiğimi, içki içerken hep düşünüyorum “Eksik olan ne?” diye.

“Daha da içmek,” dedi Mitişatyev ve bir küçük şişe daha çıkardı.

“Vay, neler yapıyorsun!” dedi heyecanla Leva. “Kaç tane var yanında?”

“Kaç taneyse – hepsi bizim,” dedi Mitişatyev.

Gottich şişeye clonuk bir şekilde, tedirginlikle bakıyordu.

“Tamam, sigara içelim,” diye iç çekti Mitişatyev Gottich’e bakarak. “Söylesenize prens, neden bu sözcük böyle hoş geliyor kulağa: p-r-e-n-s...”

“Çocukken ben ‘kont’ sözcüğünü daha çok severdim,” dedi dalgınlıkla Leva Gottich’e bakarak.

“Duınas’dan bu,” dedi Mitişatyev. “Ko-kont-t de-la F-fer-re!.. Ama sen aldırma ona,” diye başıyla Gottich’i gösterdi. “O sarhoş.”

“Artık benim daha çok “prens” sözcüğü hoşuma gidiyor,” diye sırtıttı Leva.

“Artık herkesin hoşuna gitmeye başladı... Hangi akşam toplantısına gidersen git, kesinlikle yanında eski bir dangalak buluyorsun. Bu da biziz işte, yüz küsur yıl sonra – ve birdenbire entelektüeller mavi kana heves ediyor!... Biraz bir şey içen kont oluyor, olmazsa,

başdanışman oluyor. Devrimden önceki bir aşçı gibi büyülenmiş... Neyse, bunlar onlara hizmet etmişti bari. Ama bunlar nedir? Geçenlerde bir eve gittim, tanışmaya başladım, züppenin teki vardı, sahiden atlı askere benziyordu, ama terilen takım elbisesi vardı – Narışkin dediler. Ben de sandım ki kan diyorlar – hemen görü-lüyor! Herkese sordum “Sahiden nedir Narışkin?” diye, güldüler. Ama sonra onun tam bir Kan Damlası olduğu anlaşıldı...”

“Evet...” diye hoşnut bir tavırla güldü Leva, çünkü konuşma hoşuna gidiyordu: sahiden bir prensti ve bundan kimsenin kuşkusu olamazdı. “Gerçek bir şey fark ettin, tuhaf şekilde övünmeye başladılar.”

“İşlerine gelme övünmezlerdi... Şimdi bununla kariyer yapmak mümkün! Birincisi, eğer prensen, artık Yahudi değilsin, ama Yahudiysen – her şey hoşuna gidecektir: anlayışlı, saygı uyandıran biri sayılacaksın. Kimseye saygı duymayan ve her şeyden korkanlardan bıktı insanlar. Saygı duymak istiyorlar. Buradaysa daha basit ne olabilir – prens... Korkunç değil. İşte sen, sözgelimi, her şeyi kendin yaptın, senin başarılarında prens olmanın bir rolü olmadığını mı düşünüyorsun? Nasıl olmayabilir? Başkasında hoşgörme-yecekleri bir sürü şeyi hoşgörüyorlar sende, üstelik sen o kadar sadesin, hoş bir şekilde sadesin ki bir çok şeyin başkası anlayabilsin ve kendi yerini bilsin diye doğal sayılıyor. Ya da hâlâ kanıtlamak gerekiyor...”

“Sen niye böyle alevlendin?” diye karşı çıktı Leva.

“Elbette, neymiş şimdi prens olmak!.. Ama yeni de... Anket korkutmuyor artık,” diye sonuca vardı haince Mitişatyev, “işte deyim yerindeyse, zamanın değişimi... Bununla övünüyorlar.”

“Neden övünüyorlar?” dedi zar zor dudaklarını oynatan Got-tich. “Diyelim ki ben bir baronum, ama övünmüyorum değil mi?”

“Paha biçilmez olurdun!...” diye kahkaha attı Mitişatyev, Leva da gülmek için başını çevirdi. “Paha biçilmez olurdun – proleter köke-nin olsaydı... Ama sense benim için – bir von’sun! Bu kesin Leva! Öyle... Kalksanıza, yüksek sosyete de nasıl olunursa öyle olun. Bir düşünün, mumlar yanıyor, hanımlar vals yapıyor, ben de sizi birbirinize takdim ediyorum, ama bu sonuncu hayal etmesi en zor şey. Basit bir bakkalın oğluyum. Sonuçta yine proleter değilim, yine bir kökenim var. Zaten zamanımızda neler oluyorum... Neyse, ben sizi

takdim ediyorum birbirinize: Prens Odoyevtsev! Baron von Gottich! Ha? Nasılmış! Kulağa hoş geliyor... Prens Odoyevtsev – imparatorluk kalıntısı, baron da bir kalıntı... Ben kalıntıların arasında! Ha-ha-ha!” diye kahkaha attı Mitişatyev uzun süre. Sonunda göz yaşlarını silerek şu karara vardı: “Neyse, oturabilirsiniz. Hepiniz. Hayal ettiniz – yeter. Başka bir hayal olmayacak, inanın bana. Ya da bir restorasyon mu umuyorsunuz? Ha, Leva?”

“Yo, artık hayır,” dedi Gottich’e dengesiz bir ciddiyetle kaşlarını çatarak Leva. “Artık ne yapayım ki onu? Onunla ne yapacağım? Bunu düşünmek bile gülünç: prensten bana ne kaldı... İsim mi? Nerem prens benim,” diye sustu kederle.

“Peki ya değer? Senin değer silinmiyor mu?”

“Ne değeri – sadece tembellik, hareket isteksizliği.”

“Böyle söylemeyin,” dedi birden Gottich, “bu haksızlık. Şerefle... taşımak gerekir...”

“Neyi taşımak gerekir?” diye sordu Mitişatyev. “Saçmalık taşımak gerekmez, canım... Büyüklerin sözü de kesilmez...”

“Ben de kalkarım ayağa!” diye gücendi Gottich güçsüzce koluna tutundu ve düştü tekrar koltuğa. “Gidebilirim!”

“Peki ya içki?” dedi Mitişatyev. “Daha içmedik bile?”

“İçelim o zaman – ve gideyim,” dedi Gottich.

“Beni affet, baron,” dedi Mitişatyev içtikten sonra. “Şaka yapıyordum. Kabaydı, aptalcaydı, ama şaka yaptım, ama sevgiden yaptım... Uzat bana elini. İşte böyle. Asla bir daha böyle olmasın, tamam mı? Hayat boyu, anlaştık mı? Neyse, öpüşelim...” Leva’ya da göz kırptı.

Leva rahatsız oldu ve sıkıldı.

“Gerek yok,” dedi Leva.

“Tabii, haklısın,” diye ciddileşti Mitişatyev. “Haklısın her zamanki gibi... Hayır, cidden, etkileyici bir kaderi var adamın. Bir düşünsene, adam şair. Yayın yapıyor. Yurtsever yayınlarda yer alıyor... Von Gottich – kazanlar hakkında şiirler yazıyor...”

“Sazan,” diye düzeltti Gottich.

“Tabii ya, kazanlar... Rus şiirinde böyle bir kader görülmemiştir. Orta okuldan sonra baronesi onu göz yaşları içinde bıraktı. O da ağladı, ağladı – ve birdenbire hayal kurdu. Kütüphaneye gitti, eski bölge gazetelerini aldı, oradan bayram şiirleri kopyaladı ve alıp

onları dergilere götürmeye başladı: her bayrama uygun şiir yazılır. Neyse, bu da böyle işte – açlık var, biliyorsun. Düzgünler yazmıyor, düzgün olmayanlar da zaten saygı görüyor... Onun bu şiirlerini alıp basmaya başladılar. O da bayramdan bayrama yaşadı ve cebinde kupürlerle gezdi: gerekirse karşısına çıkana gösterdi. Birdenbire bir felaket geldi. Dangalağın teki kendi şiirini tanıdı! Bir düşünsene, nasıl da bir bellek var insanlarda! Telefon etti, yaygara kopardı... Hatta bir makale çıktı: işsiz güçsüz bir adammış, intihalcymiş, falan filan. Bizim baron gücendi ve şuna karar verdi: ne diye bütün bu saçmalıklara yanıt vereyim, kendim de bu kadarını yapabilirim. Bir denedi – sahiden de oldu: daha da iyisi çıktı. O zamandan beri kendisi yazıyor. Daha iyi yazıyor. Yayınlıyor. Katkıda bulunuyor... portresiyle. Patronunu burun farkıyla geçti... Artık mevki olarak ondan yüksekte..."

"Siz benle alay ediyor olmalısınız..." dedi uyuşuk bir tavırla Gottich. "Gitmek istiyorum."

"Ama biraz daha içeriz belki?"

"Bu olabilir," dedi Gottich.

"Ama onun için koşup gelmen lazım?"

"Kendiniz koşup gelin."

"Her koşulda gitmen lazım – zaten caddeye çıkacaksın – ne fark eder ki senin için?" dedi ricacı bir tavırla Mitişatyev.

"Belki öyledir... Doğru, bunu düşünmemiştim.." dedi Gottich. "Zaten caddeye çıkacağım..." Sertçe itip kalktı, o sırada korkunç biçimde bembeyaz olmuştu. Bir süre öyle durdu, gerindi, ideal bir diklik ve solgunluk elde etmişti.

Telefon çaldı. Gottich tekrar koltuğa çöktü, Leva da ahizeyi kaldırdı.

Yaşlı Blank'tı arayan.

Ahizeyi alınca Leva dengesini kaybetti: biraz sersemledi ve bir süre tek ayağı üzerinde dengelendi – ama en önemlisi, telefon hattıyla dengeleniyordu, sağa sola sallanıyordu ve asılı duruyordu.

Hattın bir ucunda, Leva'nın ucunda, Mitişatyev vardı – bu gerçeklikti: birlikteydiler ve içiyorlardı; diğer uçta, çok uzak bir yerde... (Leva hatta tuhaf bir şekilde bu haksızlık konusunda düşündü: bir kere bile görmemişti konuşacağı adamı, ama belki de

öyle değildi; elbette, titreşimler elektrik akımına dönüşüyor, direnç değişiyor, kömür levha, ne saçmalık! Bir insanın başka bir insanla konuşmasıyla bunun ne ilişkisi var? Kömür levhanın ne işi var orada?)... diğer uçta da az buz değil – İsaye Borisoviç Blank vardı, soylu ihtiyar...

Mitişatyev bir Leva tanıyordu, Blank başka bir Leva.

Leva'nın Blank'la Mitişatyev'in önünde konuşması gerekiyordu. Kendi ses tonunun bu kadar keskin bir şekilde değişmesi, sanki başka biri konuşuyormuş gibi olması onu rahatsız ediyordu; kendi terbiyesi biraz huzursuz ediyordu. Mitişatyev ahizenin arkasından alaycı bir tavırla seyrediyordu, sanki Leva'nın hissettiklerini anlıyor gibiydi. Bu sırtıma, Mitişatyev'in her zamanki maskesinden başka bir şey değildi, ama yine de Leva'yı işlenmişliğiyle, becerikliliğiyle etkiledi, çünkü Mitişatyev'in anlayışından bağımsız olarak, duruma çok uygun düşüyordu.

Ve bu arada hattın diğer ucundan yaşlı Blank'ın övgüleri yağıyordu – Leva bu uçtan da yanıt olarak yağdırıyordu, ama tam anlamıyla, Mitişatyev için görünür şekilde yağdırıyordu. Artık hazırды Mitişatyev'i eğlendirmek için Blank'a kaba davranmaya – ama bir şey buna izin vermedi: kanı izin vermedi... O sırada Blank özür dilemeye başladı – Leva da özür diledi. Mitişatyev, ironi olsun diye, “dişlerinin arasından” “Karadeniz Marşı”nı çalmaya başladı. Leva da, böyle utançla sergilediği – öyle ya da böyle olacaktı! – kendi ikiliğinden yorulmuş bir haldeydi, artık duymuyordu Blank'ın söylediklerini, özüne hiç aldırmadan her şeye tamam diyordu. Ahizeyi bıraktığı zaman her şeyi anladı ve donakaldı: Blank şimdi buraya gelecek.

“Şimdi buraya gelecek Blank,” dedi Leva ironik bir tavırla susan Mitişatyev'e, bu kısacık cümleyle onun vurgulamasını nasıl değiştirdiğini tatsız bir şekilde hissederek: sanki bir an yüzeye çıkarmış, sonra tam tersine, batırmıştı – “şimdi” sözcüğü Blank'la konuştuğu ses tonundaki kesinlikle söylenmişti belki, ama “Blank” sözcüğünü Leva daha önce Mitişatyev'le konuştuğu ses tonuyla söylemişti.

“İsaye geliyor!” diye kikirdedi Mitişatyev. “Gel, gel... İsaaya! Peki ne diyorsun, ondan borç alayım mı?”

Leva artık Mitişatyev'le göz göze gelmek istemiyordu.

“Olmaz...” dedi ürküntüyle Leva.

“Neden olmaz?” Mitişatyev sevinmiş gibiydi, alışkanlıkla zorladı Leva’yı zayıf noktasını hissettiği için. “Gelsin, alacağım!”

“Lütfen, gerek yok,” dedi bir önseziyle içi daralan Leva.

“Neden gerek yok? Gelmişken verebilir işte. Beni satın aldığını ya da küçük düşürdüğünü düşünür – ve verir.”

Leva ses çıkarmadı.

“Zaman nasıl da damla damla akıyor, duyuyor musun?” diye sordu Mitişatyev. “İsaya geliyor!”

“İsaya’nın şaşırtıcı bir çehresi vardı...” diye belirtti manalı bir şekilde Gottich.

“Aşağıya in, kilidi aç,” dedi Mitişatyev, “duymuyor musun, İsaya nasıl silkiyor Bobrus galoşlarını?”

Leva merdivenlerden tarifsiz bir sıkıntıyla indi.

Leva’yla birlikte merdivenlerden inerken, Blank hakkında bir şeyler anlatalım. O bizim son karakterimiz...

Blank’la Leva’nın özel ilişkileri vardı. Blank uzun zamandır enstitüde çalışmıyordu, emekliydi. Emekli olmak istememişti – bunu belirtmeyi severdi: “emekli edildiğini.” Sabretmiş ve enstitüye gidip gelmeye devam etmişti, daha çok tanıdık bir ortamda gezinmek, etrafa bakıp neler olup bittiğini dinlemek için. Ama sonsuz bir bahanesi de vardı: “Şu anda yazmakta olduğu bir çalışma,” hayır, hayır, hakkında konuşmak için erkendi... Heyecanlı, cesur ve sosyal bir ihtiyardı, bütün vaktini evde geçirmekten de sıkılıyordu. Çalışma odasının sessizliğinde “yaratmayı” başaramıyordu, anlaşılan, istemiyordu da. Haftada iki üç kez geliyor ve odadan odaya dolaşıyor, haberleri, dedikoduları ve anektoları dinliyor ve duyduklarını bir odadan diğerine taşıyordu. “İnsansız yapamazdı.”

Blank’ta ilk dikkat çeken şey, aşırı dış titizliğiydi, bu da neredeyse seçkinlik ve nezaket sayılabilirdi, ama bu niteliklere o (titizlik) sahip değildi. Nadir görülen bir fiziksel temizlik damgasıydı, uzun zamandır zengin ve uzun zamandır medeni olan insanlarda olan bir şeydi, diğer koşullarda bu özellikle her şeye rağmen bireysel olur... Blank gereken herkesle, en olmayacak kişilerle bile kolayca iletişim kurabilir gibiydi – ve her şeye rağmen aynı Blank olarak kalırdı, hiç lekesiz. Leva’ya hemen tutulmuştu, soyu, ailesi sayesinde hemen. Leva’yı koridorda durdurmayı severdi ve uzun

uzun konuşurlar, yanlarından gelip geçenler onların, konuşmasının tadına bakardı, ki bu konuşmalar öncelikle değerlendirmeleri ve bu değerlendirmeleri birbirlerine aktarmaktan duydukları mutluluğu, bir bakıma çevrenin görüşü olan mutlak değerlendirmeyi içerirdi (bu “borsada” kimin deha, kimin yetenekli, kimin dürüst olduğu belirlenirdi... ve böyle “hisselere” tutunma ruhun cesaretlendi, meslekte olduğu gibi, çevrenin övgüsünü ya da yergisini gösteriyordu.) Böyle değerlendirmeler yaparlardı ve gelip geçenler konuşmalarının ateşinden kıvılcım alırdı ve onlar bir saat içinde bir sürü kişiyi değerlendirmiş olurdu. Mutlulukla ortak olan bu konuların dışında, Blank ve Leva ortak bir koleksiyon tutkusuna sahipti. Biri uzun zamandır topluyor sayılırdı – diğeri de topluyordu ya da toplamaya başlamaya hazırlanıyordu. Paralar olabilirdi, kibrit kutuları olabilirdi...

Leva bile isteye Blank’ın görmek istediği kişi olmuştu – “soy” insanı, kültür ve saygınlık insanı, kanda olan ve hiçbir şeyin yerini tutamayacağı, hiçbir şekilde ezilemeyen şeyin insanı olmuştu... Elbette rol yapıyordu Leva, ama bu ona hoşnutluk veriyordu, sanki Leva kendisi hakkında bir şeyler hatırlıyordu ve bunda onun hayatında belirmemiş olan bir doğruluk vardı. Bu rolde kendini doğal hissediyordu ve uzun zamandır nerede durduğunu ve kim olduğunu bilmediği için, hatta tam da bu olduğu, Blank’ın kabul ettiği ve kendisinin de öyle gösterdiği kişi olduğu konusunda tam bir güven hissediyordu. İlginç bir şekilde, asla – burada içgüdüğü doruk noktasındaydı – Leva Blank’la üçüncü bir kişinin önünde konuşmamıştı: susuyor ve uzaklaşıyordu biri gelir gelmez. Blank için bu doğaldı, konuşmalarının başka kulaklara göre olmadığı ve gerçek görüşmelerini kimse için kirletmeyecekleri anlamına geliyordu.

Blank tam da böyle bir insandı, sanki insanlar hakkında kötü şeyler söyleyemezdi. Eğer her şeyin korkunç olduğunu söylüyorsa, onun tek tek kişileri değerlendirmesi yüzeysel olurdu. Eğer birinin onu korkutmasına izin verirse, hayattan Tanrı’nın bir nimeti gibi bahsederdi... Ne zaman bilinci fantastik bir mantık dairesi çizerse, spiral çizer ters dönerse, kendini herhangi bir insani davranışı insancıl bir bakış açısından açıklarken bulurdu, her şeyin daha kaybedilmediğini, haç çıkarmak için erken olduğunu vb. söylerdi. (İlginç olan şey, böyle bir yeteneği olsa da, Blank için tek bir ortak

özellikle birleşmiş bir insan grubu vardı, haçı çok daha önceden çıkarmış olan bir insan grubu. Ama böylece geri kalan çoğunluk daha da iyi oluyordu...)

Bu ölçüsüz nitelik, iyi niyetlilik denebilecek olan bu nitelik, Leva'yı Leva'yla arkadaşının o çok konuşulan hikâyesinden ve Leva'nın şaşkına dönüp prestij kaybetmesine yol açan o süreçten sonra Blank'a özellikle yakınlaştırmıştı... Leva onu kurtaran tatilden yeni dönmüştü (arkadaşı artık binada değildi) ve meslektaşlarının bütün sataşma ve imalarına elinden geldiğince katlanıyordu – o sırada soylu Blank çıkıp gelmişti yanına.

Leva çekindi, çünkü eğer diğerlerinin görüşü onun için önemsizse ve ancak hesap açısından önemsiz olabiliyorsa, hesaba göre onlar için öncelikle Leva'nın kendisinin önemsiz olduğu ve onların bir görüşünün olmadığı anlaşılıyordu, kariyer basamaklarında çok önemsiz görünen Blank'ın görüşü de, sanki, hatta tuhaf bir şekilde, tam da boş bir görüş olduğu için bir anlam taşıyordu, ama sadece insani açıdan değil – bir şeyler ona bağlı olduğu için. Bu bir şeyler de gözardı etmesi çok tehlikeli olan şeylerdi... Ve o sırada soylu Blank Leva'ya büyük bir avans verdi. Anlıyorum, dedi derin bir anlayışla, sizin bütün bu dedikodulara katlanmanız zor, hatta bütün bu çamura, terbiyeli bir insan olarak karşı çıkmanız da imkânsız, çünkü kendinizi savunurken, hiçbir şey yapmadığınız halde savunurken, ister istemez arkadaşınızı satmış gibi olacaksınız, onların gözünde kesinlikle böyle olacak, sadece böyle olacak; siz bunu yapamazsınız, ben sizi anlıyorum! Ama bırakın sizi bütün bu saçmalıkların tek kelimesine bile inanmadığımı söyleyerek teselli edeyim... Leva az kalsın ağlayacaktı, oracıkta, koridorda, mutluluktan ve utançtan ve bu rüşveti, Blank nasıl söylediye hepsine inanarak kabul etti. Ne kadar derin bir insanmış meğer! Blank Leva'nın heyecanını görünce duygulandı, yine bunu kendince, soylu bir şekilde yorumladı ve uzun uzun, sessiz bir kucaklaşmayla, ıslak gözlerle birbirlerinin elini sıktılar. Bundan sonra konuşmaları gitgide daha içtenlikli oldu ve ortak bir sırları oldu sanki, Leva her karşılaştıklarında ona bir peygamber gibi yaklaştı, Blank ne görmek istiyorsa onu mutlulukla oynadı. Blank'ta da Leva'ya karşı belli bir "hak" belirdi...

Leva'nın bütün hayatıyla, tam Leva meslektaşlarıyla konuşurken

Blank'ın kapıdan içeri ak saçlı kıvrıkcık kafasını uzattığı, Leva'nın sevinçle hemen ona doğru yürüyüp tümüyle başka şeyler söylemeye başladığı, hatta sesinin bile değiştiği anla olan tezat ne kadar sert ve ani olursa, tuhaf bir şekilde (bu Leva'yı da şaşırtıyordu) o kadar sancılı değil, tatlı oluyordu. Tabii, konuşmaları asla başkalarının yanında gerçekleşmiyordu.

Onların yakınlaşmasına gülüyorlardı. Leva'ya, onun zayıflığına, hatta hoşgörülür bile olsa, gülüyorlardı; Blank'a da genel olarak gülüyorlardı.

Ve işte şimdi Mitişatyev karşısında oturuyor, Blank da telefonda her sözyle Leva'yı üzerek konuşuyor, anlatıyordu elbette bayramda bu tımarhanede tekbaşına oturmanın onun için ne kadar sıkıcı olduğunu anladığını, karısının onu ekmek almaya gönderdiğini – o gün misafir ağırlıyorlardı ve onun gelememesi üzücüydü – ve işte ekmeği almış eve dönüyordu ve tam enstitünün oradan geçerken telefon kulübesinden aramıştı ve şimdi Leva'yı avutmak ve günün kederini dağıtmak için geliyordu... Leva da, eli ayağı çözülmüş bir halde Blank'a konunun ne olduğunu ve neden buraya gelmesinin gerekmediğini söyleyemedi. Mitişatyev ne için olduğunu bilmeden sırtıyor, Leva'nın konuşmasını dinliyordu ve o sırada birdenbire güçlendi, sanki onun Leva üzerindeki eski etki mekânizması yeniden yaşam gücü kazandı. Leva artık Mitişatyev'in hakimiyetindeydi, Leva onunla Blank arasında kalmıştı ve biri diğerine üstün gelemiyordu. Sonuçta dili tutuldu ve sessizleşti – Blank'a da anlamlı bir şey söyleyemedi.

Mitiyatşev ve Blank karşı karşıyaydı. Blank'ın gözünde Mitişatyev Leva'yı öldürüyordu, Mitişatyev'in gözünde de Blank Leva'yı öldürüyordu. Tahattan indirme ve teşhir etme... Ve nasıl kurtulacaktı Leva, nasıl bir anda iki dilde konuşacaktı, aynı anda iki karşı sistemde hareket edecekti – Leva bilmiyordu. Ve şimdi olan şey – skandal, horgörü – ve gerekirse dökülebilecek olan o azıcık kan neredeydi?.. – Leva için güçsüzlüğünden doğan bu momenti çözmek imkânsız görünüyordu.

Ve aşağıya Blank'a kapıyı açmak için inerken, her basamakta gözü daha da kararıyordu ve anahtarları yutmak istiyordu.

“Toplanıyorlar...” diye düşündü Leva.

Gözle Görünmeyen Cinler

*Dönüyordu türlü türlü cin
Kasım yaprakları gibi...*

Puşkin, "Cinler," 1830

*Sonra öyle çirkin ve ani bir şey oldu ki Pyotr Stepano-
viç daha sonra hatıralarında ona herhangi bir düzen
veremedi.*

Dostoyevski, Cinler, 1871

*"Ne olmuş duvar kâğıdınıza?" Peredonov ve Varvara
kahkahalar atıyordu.*

*"Evsahibesini delirtmek için," dedi Varvara. "Hemen
gidiyoruz. Ama bir şey söylemeyin." (...) Peredonov
duvara doğru gitti ve duvarı tekmelemeye başladı.*

F. Sologub, Küçük Cin, 1902

Kim bilebirdi benim şimdi Blank'ın gelmesini hiç istemediğimi!.. Ama – artık çok geç: geliyor... Gottich de çoktandır burada. Daha önce düşünmek lazımdı – bundan sonra her şey tek bir şekilde olacak, bizim ayrıca ele alınmış bir durumu iyileştirmeye yönelik çabalarımızın bir önemi olmayacak.

Leva'nın yalnızlığındaki temelsizliğe nasıl teslim olduğunu biliyoruz. Ama sanki o saatlerde ne kadar acıklı olursu olsun, bunda her şeye rağmen bir soyluluk iması vardı: tekbaşınaydı bu durumda ve kimse ona karışmıyordu. Bu, deyim yerindeyse, onun işiydi. Leva yalnızdı, sonra Mitişatyev geldi. Yanında Gottich'i getirdi. Sonra Blank belirdi... Bu insanların Leva'ya gelmeden önce ne halde olduğunu bilmiyoruz. Burada da biz, Leva gibi onların böyle, eşikten geçip geldikleri gibi, göründükleri gibi olduklarını varsayıyoruz. Ve bizim onların kendileri için de dışarıdan nasılsalar öyle olduklarında bir kuşkuumuz yok. Bunu herhangi bir temelden yoksun olarak varsayıyoruz, onlar için içerikle ifadenin eşdeğer oldu-

ğunu varsayıyoruz. Bu yüzden de yalnızlıkla toplum arasındaki bu sınırı hissederken, bu uçurumun üzerinde donup kalırken, Leva onlar gibi olmaya, kendini teslim etmemeye çalışıyor. Üç, sonra dört... yazar ne vakit onların beş olduğunu fark etmedi. İçtiler ve daha da içtiler, mutlulukla birbirlerine benzediler ve düzeyi düşürdüler. Tek bir insan gibi konuşuyorlardı, bir topluluk olarak kendilerinden hoşnutlardı. Yani kendisini hakkında her şeyi bilen ve bu yüzden kendini yetersiz sayan, ama birdenbire kendisini sevimli insanlarla, bir tanesi bile onun kendileri gibi kötü olduğunu düşünmeyen insanlarla çevrili bulan bir insan. Ama aslında, kıyas yapıldığında, o hiç de yalnızken kendi hakkında düşündüğü kadar yararlı çıkmaz. Tek bir insan olarak, böyle cüsseli, sınırsızca killi hatları hepsini içeri topladıktan sonra, bütün silinmiş sözlerini bu kil ağzın bir kez bile telaffuz etmediği, bu kil ağızdan çıktığı hiç duyulmayan silik sözlerle yenilemişti... Havadan, özgürlükten, şirden, ilerlemeden, Rusya'dan, Batı'dan, Doğu'dan, Yahudilerden, slavofillerden, liberallerden, kooperatif evlerinden, ucuz ahşap köy evlerinden, halktan, sarhoşluktan, votka damıtma yollarından, akşamdan kalmadan, *Ekim*'den ve *Yeni Dünya*'dan, Tanrı'dan, kadınlardan, zencilerden, dövizden, iktidardan, sertifikalardan, korunma yöntemlerinden, Malthus'tan, stresten, ihbarcılardan (Blank Gottich'in arkasından durmadan göz kırpyordu Leva'ya), pornografiden, beklenen değişimden, doğrulanan dedikodulardan, fizikten, bir sinema yıldızından, genelevlerin varlığının sosyal anlamından, edebiyat ve sanatlardaki düşüşten, onların eşzamanlı kalkışından, insanın toplumsal doğasından ve saklanacak yer kalmamasından... bahsettiler.

Ne kadar tuhaf konuşuyorlardı! Sanki hepsine büyüklüğü eşit levhalar dağıtılmıştı ve aynı olanları değiş tokuş yapıyorlardı. Sanki bu böyle bir çocuk dominosuydu: bir yüzünde armut vardı, diğer yüzünde elma ve elma elmaya karşılık geliyor, armut armuta. Mitişatyev ikili oynuyor, "balık" yapmayı hayal ediyor; Leva "pas" geçiyor. Bu plastik yol ustaca kıvrılıyordu, bir viraj yapıyor ve hiç kırılmıyordu. Sohbet düzgün bir şekilde bu küçük köprülerin taşlarının üzerinden akıyordu. Çocuk bahçesi dominosuydu bu, ama korkunç birtakım kâğıtlar tanınsın diye bu tahta-taşların üzerinde az miktarda tekrarlanıyordu!.. Elma ve armut yerine – polis ve çip-

lak kadın vardı. Blank ve Gottich'in varlığı sohbeti ateşlendirmişti. Bu ikisi özellikle isteniyordu. Hiçbir şekilde Gottich'in kulağına göre olmayan şeyler Blank'ın kulağına bağlıyordu, Blank'ın kulağına uymayan şeyler koro halinde Gottich'e söyleniyordu. Ne kadar ağza alınmayacak şeyse söylenen o kadar yüksek sesle, o kadar bağırarak söyleniyordu bunlar. Bu tuhaf denge çok ince bir şekilde gözetiliyordu, bu terazilerin ucu zar zor temas ediyor, titriyordu, ama biri diğerini geçmiyordu. Sanki gereksiz olan, Gottich varken söylenmeyecek olan şey Blank varken gereksiz olan, söylenmeyecek olanla tamamıyla sıfırlanıyordu. Ve bu konuşmanın şaşkırtıcı biçimde şişmiş sıfırı, konuşanların mantıksız korkusuzluğunu büyümlü bir çemberle çevreliyordu.

Havanın iyice değiştiğini, eskiden Moskova'da çok başka bir iklim olduğunu: kışların sert, yazların sıcak geçtiğini, ama şimdi, Leningrad ile Moskova'nın aynı olduğunu konuşular. Kafkaslar'da ve Kırım'da da öyleydi – aynı haldi, anlaşılmazdı. Tabii, dediler, hem de aynı!.. Moskova'yla Leningrad'ı kıyaslamaya kalksan, en ufak kıyas mümkün değil: yani bu Leningrad mı?..

İfade özgürlüğü hakkında konuşular – lafı bile olmazdı. Ve bu ortak sesin karmançorman girdabında ancak nadiren yakalıyorum birine ait bir sözü, birinin sesini ayırt ediyorum. Gottich bunun korkunç olduğunu, böyle düşünerek kesin bir şekilde mahvolacağımızı söylüyor. Leva edebiyatta herhangi bir ifade özgürlüğüne gerek olmadığını belirtiyor, açıklığın bir koşul olarak gerekli olduğunu, en azından buna olanak veren bir açıklığın gerekli olduğunu söylüyor. Mitişatyev neyden bahsettiklerini bilmediklerini, çünkü bahsettikleri şeyin Rusya'da hava nasıl olursa olsun hiç var olmadığını söylüyor. Nasıl oluyorsa, tam tersini savunuyor ayık Blank ve bunu da Çehov'un Sahalin hakkındaki kitaplarının mümkün olması gibi bir olguyla gösteriyor. Mitişatyev ise edebiyatın var olmasının asla onun var olma olasılığını kanıtlamadığını, tam tersinin sözkonusu olduğuna kesin olarak inanıyor. Blank şiire yabancı olmayan bir gencin yanında böyle konuşulmamasını rica ediyor. Gottich Blok'un deha olduğunu kabul ediyor, ama Pasternak'a çok daha yakın. Mitişatyev Pasternak'ın şair falan olmadığını söylüyor. Leva kibarca Blank'ı Yesenin'e bakış açısını değiştirmeye ikna ediyor. Blank itiraz etmiyor Leva'ya.

Rusya hakkındaki konuşmada Blank susuyor, zeki ve mütevazı bakışını Mitişatyev'den Leva'ya çeviriyor. Bu konuşmadan, her zamanki gibi, hiçbir şey hatırlamıyorum. Leva dedesinden alıntı yaptı, dediğine göre bir gün Rusya'nın bir sunak olduğunu, ilerlemeye direnen son ocak olduğunu söylemişti. Mitişatyev bu sözlerden büyüldü. Blank bir kez söze karıştı, ünlü bir insanın bu özel sözlerinin gerçek anlamını çarpıttıklarını belirtti. Doğal olarak, bu konuşma ilerleme teması üzerinde gelişti, Mitişatyev imalı bir şekilde "Amerika Yahudi ülkesidir" diye katkıda bulundu. Gottich bireysel özgürlüğün temel değer olduğunu belirtti. Oradakilerin hiçbiri kamplarla ilgili konuşmayı desteklemedi. Konuşma kolayca başka özel ikamet sorunlarının değerlendirilmesine geçti. Mitişatyev kooperatif inşaatını sıradan insanda küçük burjuva psikolojisinin doğmasının başlıca uyarını sayıyordu. Leva şehirden köye doğru ters yönde ilerleme eğilimini savundu; Gottich'in yüz rubleye ev alınabilen yerleri bildiği anlaşıldı; "Asla hiçbir yere gidemezsin.." dedi kesin olarak Mitişatyev. Leva gücendi: "Sırf slav olduğum için neden slavofil olmam gereksin." – "Nereden çıktı senin slav olduğun?" diye meraklandı Mitişatyev. "Kandan." – "Orijinal," diye kikir dedi Mitişatyev. "Bana kimse böyle yanıt vermemiştir." – "Herkes soruyor musunuz?" diye ironi yaptı Blank. "Size – hayır," diye kabalık etti Mitişatyev.

Çin hakkında, yapay havyar hakkında, Yüksek Rönesans hakkında...

"Venturi alıntı yapıyor Vasari'den..."

"Hayır, size söylüyorum, başarının en yalın sırrı – onunla zekice konuşmak... Bir kadınla kesinlikle zekice konuşman gerekir..."

"Tam tersine," diyor yeni, kesinlikle nereden çıkıp geldiği bilinmeyen, halk hakkında entelijansiyanın sahte temsillerinin ürünü olan bir karakter. "Öncelikle, asla kadınlarla zekice konuşmayacaksın. Zekice konuşmamak gerekir, kadın bırak konuşsun. Ve hemen – tutup... yemin ederim, asker gibi."

Bu karakter sözcükleri yanyana getirebilmesiyle, özne ve yüklem kullanabilmesiyle topluluğun ortak hayranlığını kazanıyor. Leva'nın gönderdiği kapıcının damadı bu, geçen hafta ona bıraktığı bir paspas bezini almaya gelmiş ve onu bulamadığı için çok sıkılmıştı... Her şeyi hoşnut ederek, bütün tartışmaları çözüyor, hep

en son sözü söylüyor. Herkesi ikna ediyor ve sakinleştiriyor. İnsan değil, maden... Onun varlığında bütün sivri konuların birdenbire tehlikesiz hale gelmesinden de hoşnutlar... Ne kadar da yararlı oldu herkese gelmesi, sağlıklı bir esinti getirmesi... Artık onun aralarında olmadığını hayal edemiyorlar. Hoşgörülü damat onlara bu övgü için izin veriyor.

“Ne kadar doğru bu!” diye destekliyor Leva. “Ne kadar çarpıcı bir şey, pratik olarak herkesten daha iyi olmayacak bir kadının var olmaması. Tam da bu yüzden onları konuşurmalı, çünkü öyle ya da böyle bu konuşma onların meziyetleri hakkında olacak. Bir deneyin anmayı, hatta en mesafeli ses tonuyla olsun, sadece öylesine bile olsa, bir kadın tanıdığının adını anmayı deneyin – neler işiteceksiniz bakalım?.. ‘Onun güzel gözleri var diyorlar... Gözleri güzeldir tabii, ama..’ Ve o kızarkadaştan geriye bir şey kalmaz, çünkü onda bu “ama”lar yoktur, ne alametse, sırf tesadüf eseri, tam da sizin eşinizde bulunan şeyler yoktur, onun da gözlerinden bahsetmeyelim, çünkü... Bu ‘çünkü’ en değersiz şey olur ve niteliklerin kesinlikle tekrarlanması imkânsız bir buluşması olur...”

“Kabul. Kısaca söylenebilir: Kadınlar kendi kendilerinin en iyi yurtseverleridir.”

“Edebiyattan da bilindiği gibi, orospular aşırı sadıktır...”

“Ama bütün insanlar zaten böyle!..” diye kadınlar adına gücendi Gottich.

“Çok minnettarım genç adam!” diye haykırdı Mitişatyev. “Kadınlara!”

Ne vakit beş kişi olduklarını bilmiyoruz, ama yedi olduklarında şöyle şeyler konuşuyorlardı...

“Hayır, hayır, öyle söyleme... Natalya Nikolayevna her şeyden önce bir Kadındı. Neden onun kocasının misyonunu anlaması gerekiyor? Adam onu anlamıştı. Kadına değil de silah arkadaşına ihtiyaç duyacak kadar sığ birisi değildi o...” Herhalde, bu Leva'nın sözleriydi.

“Zaten bütün bu kadın şairler, von Gottich'in az önce isimlerini sıraladığı kişiler, hepsinin tek istediği Puşkin'le yatmaktı, bütün hikâye budur! O kadını affedemiyorlar, çünkü Puşkin'in yaptığı seçim hatasını vaktinde düzeltmek için geç doğmuşlardı. Yani onun dehasına değer veriyorlardı!.. Buna yetenekleri vardı. Fakat

onun onlara kadın olarak yaklaşmayabileceğini kabulllenemiyorlar...” Hayır, bu az önce Mitişatyev’in sesini duymuştuk... Kim bu karanlık, zarif denebilecek, zehirli insan? Yazar onu tanımıyor, kulak misafiri oluyor bir fısıltıya: nasıl? Onun “Puşkin neyin üzerini çizdi?” adlı etkileyici makalesini okumadınız mı? Hayır, yazar onu okumadı.

“Peki, o belki de... onları istemedi!” diye destekledi damat.

“Niye ki, Aleksandr Sergeyeviç kaçırmazdı...” Genel bir sırıtma.

“Birkaç gün önce Tanrı’nın yardımıyla’... Aleksandra Nikolaevna...”

“Hayır, babalık, bu olay sonuna kadar bilinmiyor hâlâ...”

“Rica ederim, nasıl sonuna kadar bilinmiyor?! Yatağında haç buldular mı? Buldular. Elbette, kızkardeşiyle yaşıyordu. Hatta gü-lünç...”

“Neyi tartışıyorsunuz! Unuttunuz neyi tartıştığımızı! Önce A’yı bulacaksın ki sonra B’yi...” (“Ha-ha-ha!” diye güldü kendisi.) İşte size A... Sonuçta yattı mı Natalya Nikolayevna d’Anthes’le yatmadı mı?”

“Yattı.”

“Ben de diyorum ki yatmadı!”

“Ne fark eder, baylar...”

“Bildiğin saçmalık, o kadar.”

“Kesinlikle kabul ediyorum. Vulf onun basitçe aptal olduğunu, hatta güzel, züppe ve zevksiz bir kız olduğunu kabul ediyor. Onun tanıklığına inanılabilir.”

“O enfesmiş!..”

“Ama yanında yaşayıp da anlamamak mümkün mü!..”

“Ama kim anlamış ki onu! Kim genel olarak anlamış ki! Ne istiyorsunuz bu kızdandı?!” diye parladı Leva. “Vyazemski? Baratinski? Ama onlar enfes kızlar olmakla kalmadılar, üstelik onu anladılar. Bu temel gerçekleri size tekrarlamam gerekmez değil mi... Vyazemski, Puşkin basitçe onun peşine düştü, ona ölümünden sonra bile yazdı... Bütün bunlar pis bir mit! Efsane ve mit! Şimdi onun bulunan mektupları kadının tek derdinin kocası olduğunu gösteriyor, para sıkıntıları ve işleriymiş tek derdi. Sonuçta genç, temiz, güzel...”

“Günahsız...”

“Kesinlikle – günahsız. Günahsız ve suçsuz. Sonuçta ne diyor-

sunuz, onun vakti bile olmamış! Çocuklar arasındaki en büyük boşluk – bir buçuk yıl.”

“Öyle olsun. Ama sevmiş mi Puşkin’i?”

“ ‘Hayır, ten hazzıyla titremiyorum...’” diye anlamlı bir şekilde okumaya başladı Gottich. “Benden daha sevgili olan...”

“Dahiyane dizeler!” diye birisi sözünü kesti. “Hayır, baylar! Bütün dünya lirik şiirinde çıplaklık, somutluk açısından buna benzer bir şiir daha yok!.. Burada her şey birebir yazılmış, tam sözleriyle, hiç lafı dolandırmadan!”

“Burada açıkça formüle edilmiş seks ve eros!”

“Kesinlikle! Ama sevmiş mi kadın onu?..”

“Eğer sevmediyse, her koşulda Puşkin anlardı bunu. Kadın sevmeyi bilmiyordu.”

“Ama hayır, seviyordu. Kedi gibi sevilmişti. Kıskanmıştı...”

“Tabii, kıskanıyor ve sevmiyor.”

“Bu kesin.”

“Lanskoy’u seviyordu kadın.”

“Bu arada, Puşkin ondan Krüdener yüzünden tokat yediği zaman mutlu olmuştu. Krüdener de Tyutçev’in ilk aşkıydı, işte kadehin sırtması!..”

“Ve de Nikolay’ın.”

“Nasıl, o mu?”

“Sonra da Benkendorf’un”

“Zevklerdeki ortaklığa bir bakın. Puşkin’in kızı Dubelt’in oğluyla evlenmişti.”

“Puşkin’in kendisi de beğenirdi d’Anthes’ti! Çar da beğenirdi.”

“Yakışıklı, uzun boylu, böyle bir çar...” diye Blank’ı taklit etti Mitişatyev.

“Natalya Nikolayevna ona karşı açıktı.”

“Evet, iki yıl açık olmuştu.”

“Bırakın baylar, utanmıyor musunuz! Kocasının dışında kaç erkek olmuş, bir sayın. Belki bir, belki iki...”

“Belki hiç olmamıştır...”

“Çağdaş normlara göre o bir azize.”

“Azizedir.”

“Ama ne çok destek lazımdı Puşkin’e bu son yılında! Onun acılarını, çaresizliklerini kesinlikle anlamak istemedi...”

“Saçmalıyorsunuz, von Gottich! Ona katlandı ve sabretti – az mı sizin için? Bir düşünün bu manyağı, bu sarı arabı, arsızı...”

“Şimdi yumruğu yiyeceksin.”

“Durun, durun, sakinleşin baylar!”

“Evet, evet! ‘Zavallı, iğrenç, ama böyle değil sizin gibi alçaklar!’”

“İşte bir mektup daha... ‘Resmi nikahlı a... sıcacık kulaklıkları bir kürk şapkaya benzer!’”

“Evet... kesinlikle... ve nasıl değişti her şey! Puşkin, hayatı boyunca boynuzlarla alay etti– ve birden kadın şerefine ve sadakatine avukatı kesildi.”

“Hodaseviç’in ‘Amur ve Hymen’ şiirini okudunuz mı! Peki ne okudunuz??”

“Bütün bunlar öyle, ama biz hep o zamanlar her şeyin başka olduğunu unutuyoruz, her şey başkaydı o zaman. Kendi metrenizle ölçüyorsunuz.”

“Kendi milimetrenizle... ha-ha-ha!”

“Baksanıza, ne kadardı Puşkin’ininki?”

“Petro’nunki on sekiz kibritti...” (kapıcının damadı mı?..)

“Enine mi boyuna mı?”

“Ha-ha-ha-ha.”

“Vay, vay, baylar! Yeter, ayıp, günah, rezalet! Ne yumurtluyoruz. Natalya Nikolayevna sırf Puşkin onu sevdiği için güzeldi. Puşkin Ahmatova’yı seviniyordu – ONU seviyordu.”

“Bravo! Onun karısıydı o.”

“Biricik. Tek.”

“Baylar! Natalya Nikolayevna’nın şerefine! Herkes kaldırsın!... Gottich, düşme. Kadınların en güzeline, baylar!..”

Leva birdenbire kendini kaybetti. Kendini konuşurken yakaladı. Uzaklaşmış ve aslında onun için bir şeylerin yolunda olmadığını neredeyse unutmuştu. Tarifsiz bir korkuya kapıldı, öyle bir korkuydu ki onu tehdit eden bu Mitişatyev-Gottich-Blank karışımı artık onu ürkütmüyordu. Bir bulantı duygusu hâkim oldu ona. Sanki burada koro halinde söylenen bütün sözler hiçbir yere gitmemiş, havada kaybolmamış, ona yapışmış, onun ruhunu yaralamış ve günah gibi ağrıyordu. “Son birkaç yılda kaç sözcük anladı insanlar!” diye düşünüyor, hatırlayan Leva. “Daha yakınlar kadar bir tanesini bile bilmezlerdi... Ne kadar hızlı öğreniyorlar! Ve nasıl

tutkuyla geliyor yeni, yepyeni fikirler. Sanki birisi onları anlamış – nasıl anlayacağını anlamış... İnsanlar anladı ve anladıkları şeyi dikkate almadılar. Sanki anlamak bir şey, yaşamak ayrı bir şeydir. Bu yüzden de anladıkları her şey pislik oldu, oysa pislik yoktu. Hiçbir şey anlamadılar, öğrendiler... Bu yüzden de intikam geliyor – işte Söz bu! İşte günah...” Ona bu sezgi, ona son zamanlarda eziyet eden bu sezgi boşaymış gibi geldi. Artık kesinlikle gerçek olmaydılar. Kayıp sözlerden oluşan, kendi çekirdekleriyle cisimlenen. Belki zaten gerçek olmuşlardı – artık bir sezgi değildi bu. İntikamı kayıp sözlerin yoğun yapışkan bir kütlesi gibi hissediyor, çekirdekleriyle cisimlenmiş ağır, sönen bir yıldız gibi; bu karanlık gövde, söylenen sözcüklerin kütlesine eşit bir hacimle dalgalanan kütle... Mahvolmuş, perişan olmuş, perişan olmuş... Kütle – kritik... Ne olacak, ne olacak?!

“Baylar! Sessizlik...” Leva ayağa kalktı, sallanıyordu. “Bir şey söylemem lazım...”

Öfke ve ağrıyla Leva harcanan söz hakkında bir konuşma yaptı. Karşısında duran tarifsiz günah hakkında konuştu, kaçınılmaz intikam hakkında konuştu, Babil hakkında konuştu... Söz onda sıkışmıştı ve patlıyordu. Konuşması heyecan yüklüydü. Gottich ağladı. “Nereden çıktı bu böyle?” diye haykırdı Mitişatyev bir kaidenin üzerindeymiş gibi. Gerginleşen Blank heyecanla elini sıktı gerçekten büyük bir dedenin torununun elini sıkarak gibi... Leva’dan esin alan herkes daha özgürce, daha çekişmeli, daha tartışmalı konuşmaya başladı.

“Yedyidiler, yedyidiler, yüzdüler!” diye mırıldandı Leva ve boğulur gibi sarhoş oldu.

Her şeyi takip edemezsin. Bir anda Leva odada bir sürü insan olduğunu fark etti. Blank vardı, Mitişatyev vardı, yeniden Gottich gelmişti. İki kız vardı, zamanı geri sararak kökenlerini bulmak zordu. Bir de yakışıklı vardı, sürekli yarı gölgedeydi, köşedeki bir raf gibi: altın dişi parlıyordu arasıra – eskilerin yakışıklı dediği türden. Sessizce hareket ediyordu, ağırdı ve kendini kaybedip içmişti – kavga çıkarması beklenirdi ve o tecrübeyle biliyordu neden orada olduğunu, herhalde, kendi kararlılığından edilgen duruyordu: denesen, yapamazsın... – yine de kaçamaz. Yanından bir gölge geçti, Leva

bile kuşkulandı – o kadar, sadece sureti, Faina'nın sureti. Fakat kendisi yoktu. Tam da Leva küfredeceği sırada, Lyubaşa belirdi. Sabırsızca, aldırıışsızca gelmişti toplantıya ve yine usulca, geldiği gibi kaybolmuştu: herhalde, o altın dişliyle gitmişti – diş o köşede ııldamıyordu artık, kavga çıkmamıştı nedense...

Zaman böyle nabız gibi attı ve mekân nefes aldı, yarım bardak “içkilerle” noktalanarak. İkili, üçlü, onlu, yine beşli bölüştüler şişeyi, hep aynı şişeydi sanki. En ele avuca gelmez şey – süreklilik – çok kolay şekilde değişiyordu bu çelişkili dozlarla birlikte ve – ne neyin önünden geliyordu, ne neyi takip ediyordu? – sonunda bir geçit töreninde gibi elden ele gezinmeyi bıraktı, elden ele geçti, hafif ve kaygısız bir biçim aldı, sanki zamanın kendisi hoş bir akşam buluşmasındaydı kendi kendisiyle, şimdi geçmişin geçmesini bekliyordu, geleceğe herkesten erken gelmişti.

“Hız sarhoşluğa yol açmaz, sarhoşluk hızdır zaten!” diye ilan etti Leva.

“Bravo, bravo!” diye herkes içti.

Leva girişleri hatırlıyordu – ve çıkışları hatırlamıyordu... Yani kesin bir şey vardı Leva'nın “sarhoş” tanımında, en azından, Leva'nın kendisi açısından: bedenin kıpırtısızlığını ve yokluğunu ne kadar benimserse, malzemesi ne kadar eylemsizlik olursa, o kadar hızla akıyordu varlığı, kavşak ve düğmelerde kalbi çarpıyordu; her şey akıyordu çevresinde, yağlanmış ve bulanmış.

Hareket yönünde gitgide seyrekleşiyordu direkler, gitgide açılıyordu mesafe, birden – stop, durak, ani bir atalet ve parlak ışık, duruyor ve fokuslanıyordu ışık beneği, onda yeni bir maske beliriyor, hızla, dahası daha başarısız bir şekilde, istasyonun ismi yanıp sönüyordu – Moskova civarında bir yer: Osobaya, Malenkovskaya – ve yapı daha da titredi, hızla yerinden fırladı, bir saniyede kendi tözünü geride bıraktı; Leva hızlandırıcı kuvvetlerden fırladı, sonra ivme her zamanki gibi oldu ve iki eşit ve ayırt edilmesi imkânsız şerit görünürlük ve ışıktaki kaynaştılar.

Zamanın alınan mesafeyle ölçülmediği, durakların miktarıyla ölçüldüğü yerde dolanıp duruyordu Leva. Birkaçında inmeye çabaladı, ama başaramadı bunu.

“Hayır, votka içmesin insanlar!” diye haykırdı bir sonraki istasyonda. “İnsanlar zaman içiyor!”

“Deha!” diye cınladı Mitişatyev inandırıcı bir şekilde.

“Duyuyor musunuz? Saat içiyorlar!” Gözyaşları döküldü “deha” sözünü duyan Leva'nın gözlerinden.

Leva kendi koşuşturmalarını hatırlamıyordu; onlar “durum”dular – hız, mesafe ve zaman: onları içiyordu... Ancak istasyon ve ara istasyonları hatırlıyordu, ama hangisi hangisinden sonra hatırlamıyordu. Kafasında karışıyorlardı cebindeki ıvır zıvır gibi: herhangi bir düzende, ama her biri ayrı ayrı, ona verilen nominal biçim gücünde.

Anı hatırlamalar geliyordu aklına, onların etki gücüyle telaşlanıyordu, sesinde haince bir titreme belirliyordu ne zaman onları seslice dile getirmeye çalışsa. Örneğin, kendisinde özden tözü ayırınca tözün bitki olduğunu, özünse bu hayvan olduğunu anladı...

“Hayvanların kurye hayatı ve bitkilerin posta hayatı...” dedi, kimse anlamadı ve Leva gücendi: o kadar da güzel söylemişti! - ama kendisi de unutmıştu bağlamı (uzun süre deşifre ettim daha sonra bu cümleyi, Leva hatırlamak için bir sigara kutusunun üzerine karalamıştı...).

Blank'ın ne zaman ve hangi koşullarda nasıl ortadan kaybolduğunu hatırlayamıyordu. Bir önceki istasyonda var olduğunu hatırlıyordu, sonrakinde yoktu. Bir önceki istasyonda sarsılmış Blank'a aniden ışık tutulmuştu: süt gibi tıraş olmuş yanakları porselen yakalığın üzerinde titriyordu, onları kararlılığından destek alarak sakinleştirmişti; onun bastonunun üzerindeki tombul, ağarmış elinin oluşturduğu o hattın devamı buydu – o ve diğeri “huzurluydu.” Ama bu huzur derin bir rahatsızlık ve öfkenin ifadesiydi, yakasının altında rüzgârda savrulan kurdeleler gibi titreşen ve uçuşan sözcükler sayısız ve tarifsizdi. Çok parlak şekilde olmasa da Mitişatyev de aydınlanmıştı, hareketlerindeki soyutluk ve ekonomide belli oluyordu bu, fakat tarifsiz bir telaş belliydi bu ekonominin arkasında, sanki derisinin altında bir şey sıçraya sıçraya koşuyordu küçük, fare gibi bir şey, ama görünmeyen bir şey: ses tonu ve cila hakkındaki fikirlerle zehirlenen eğitimsiz her insan böyle bakar işte. Tasvir boşalan bardağını indirdiği zaman Leva'ya da göründü – ve içlerinden hangisinin az önce konuştuğu, hangisinin yanıt vermeye hazırlandığı, Blank mı yoksa Mitişatyev mi, belli oldu; köşede, dizginlenmişliğiyle belirginleşen bir ironiyle, raf bir altın dişi ışılda-

tıyordu (yani, daha gitmemişti...). Ve çiğneyince, ama Mitişatyev'e söylemeden, Blank Leva'ya döndü, öfkesinin yerini şaşkınlık aldı.

"Lev Nikolayeviç! Neden susuyorsunuz?" dedi Blank kökeninin hayal edilememesi yüzünden çocukça gelen bir sesle; kaşları iyice yukarı kalkmıştı, sanki Leva'nın tasviriyle elini savurmuştu.

"Ne? Duymadım..." dedi Leva yüzünde bir Mitişatyev gülüşüyle. Bu gülüş artık biçimsizleşmiş hatlarında, çorbadaki bir kırıntı gibi yüzüyordu.

"Nasıl olur?" Kaşlar Blank'ın alınına televizyondaki kayan görüntü gibi indi: kaşlar... uçup gitti... ve yine – kaşlar.

"Ama siz heyecanlanmayın," diye araya girdi Mitişatyev, "sonuçta benim tek demek istediğim... Şimdi sizin ima ettiğinize göre, bu durumda, ben de Yahudi gibi görünebilirim... Doğru! Görünebilirim. Ama babamı tanıyorum. Annemi de herhalde," derken çok şey görüp geçirmiş bir insanın buz gibi gülüşüyle sırtıttı. "Bu durumda, siz bile benim babam çıkabilirsiniz. Kan damlası hakkındaki klasik ayrılık romanında olduğu gibi... Tuhaf ya da şaşırtıcı bir şey yok – bununla hesaplaşmak gerekecek. Victor Hugo'nun Howard Fast'la ortak yazdığı bir 'Babalar ve Oğullar' versiyonu..."

Ve bu sırada Leva'nın "yapısı" sert bir şekilde yerinden ayrılıp uzaklara yöneldi, Leva bütün bedeniyle arkaya sürüklendi, ivmeyi bekleyerek...

Bir sonraki durakta – Blank yoktu artık. Bu aralıkta Leva dağılan bilincinin hangi uçurumlarını aşmıştı?

Yine de anlamıyordu ondan önce ne olduğunu, sonra da: Blank oradayken mi kız aramışlardı, yokken mi? Bu istasyonda ışık doğrucu Leva'nın üzerine düşüyordu; çevresindekilere düşmüyordu, oysa kendi kendini göremiyordu – ama ayıp ve çocukça bir utanç aniden bütün anlaşılabilirliğiyle ve görünürlüğüyle burada ona, her şeyden çok, kendi özel figürünü sergilemişti. Hepsi telefonla konuşuyordu, Mitişatyev ve Leva...

Birbirlerini önceki bir konuşmayla kızıştırmışlardı: baksana, haydi kız çağıralım mı? diye hareketlenmişti Mitişatyev. Tabii elbette! Daha basit ne olabilir ki... Ama telefonun numaralarını ne kadar çevirseler, herbiri için sadece başkasının istediği şey olmakla kalmadığı, kendi kendisi de olduğu, öyle küçük, çaresiz, evcil bir şey olduğu anlaşılıyordu. Anlaşılan, her birinin not defterinin kız-

larla dolu olması gerekiyordu, portatiflik ve notlara has nedenlerle karmaşık altı haneli sayılar olmamalı... Ama Leva sözgelimi kime telefon edebilir? Yine o Albina'ya. Lyubaşa'nın zaten sadece iş telefonu var... Faina'ya telefon edilmez! Yararsız... İşte o sırada Leva kendini herhangi bir altı haneli numarayı çevirip başka bir Lyuba, başka bir Lora ve farklı bir Roza sorarken buldu – ve sayısız erkeğin zaferinin değerini anladı. Ama Mitişatyev aynı durumda değildi – Leva şaşırıldı. Aynı üç numarayı seçmemiş miydi o?.. Leva omzunun üstünden baktı – Mitişatyev kapattı defteri: “Bakmadan çevirelim mi?” diye teklif etti. “Hayır,” dedi Leva. Mitişatyev yine Leva'yı bu telefon pokerini oynarken yendi, ama kendisi de ciddi şekilde sınırlanmıştı. Bir süre kaybordu bir yere Mitişatyev ve evrensel erkek kederiyle yaralanan Leva durmadan Faina'yı aradı – boşuna!

Aralık uzadı ve uzadı – Mitişatyev yüksek sesle, soğuktan bağırdı gibi, iki kolunda birer kızla geldi.

“Tanışın – Nataşa'lar!” diye bağırdı, hoşnut ve gururlu: Leva'ya bu işin nasıl yapıldığını göstermişti!..

“Prens Lev Odoyevtsev! Diğer yandan!..” diye bağırdı. Kızlar şakaya kikirlediler. “Nasıl oluyormuş?” diye sordu kendinden hoşnut bir tavırla. “Çok sürdü mü?”

Gerçekten de çok sürmemişti. Leva'nınki uzun sürmüştü – uyuyakalmıştı. Bir şekilde geçmişte uyuya kalmıştı, dünkü bir yerde bulmuştu kendini ve artık asla bir anda “şimdiye,” Nataşa'larla gelen Mitişatyev'e, bugünün tepesinden geçip dönemiyordu... Bir çizgi tutturamadan etrafa bakındı...

“Ekmek...” dedi. Önünde ekmeği görmüştü. Blank'ın ekmeğiydi, büyük bir file, büyük bir aile için doldurulmuş, büyük bir yemek için. “Blank nerede peki?”

“Ne Blank'ı?” dedi Mitişatyev.

Leva başını salladı: Yani kızlar Blank gittikten sonra mı gelmişti gitmeden önce mi?..

Kızlar iki Nataşa'ydı. Bir Nataşa Mitişatyev'ininki gibiydi, öyle dolgundu ki biraz yere yakındı, etkileyici bir kule vardı kafasında ve kıpırtısız boynuna bir mendil bağlamıştı, boş bir erişilmezlik ifadesi vardı yüzünde – ve Leva onu Doronina rolündeki Anna Karenina diye vaftiz etti. Diğeri, sıska olan, tel gibi, dar, iyi bir asimetrisi olan ve dar yanaklarında keskin birer kırmızı benek olan, irim-

si, canlımsı küçük gözleriyle kendininmiş gibi bakan da Leva'nın olacaktı, o da Nataşa'ydı ama Audrey Hepburn rolünde. Herkesinki kendine...

Yeni içki hiç duraksamadan ortaya çıktı. Kızlar reddettiler. Çekiniyorlardı. Leva kendi içinden onların bir saraya, bir müzeye gelmiş olmaktan çekindiklerini düşündü. Anna Karenina alçı tavana baktı ve iç çekti, özenle kavuna benzeyen dizlerinin üstüne çekti eteğini ve elleri kucağında donakaldı... Audrey, rahattı, salonda gezindi – ilk balosuydu! - düşük çorapları gergin bacaklarındaydı, ama arkadaşına bakınca, toparlandı ve yanına oturdu, onun gibi havalı, dondu kaldı. “İçsenize bizimle kızlar! Niye çekiniyorsunuz?..” dedi Mitişatyev. “Yoksa, çay mı istersiniz?”

“İsteriz,” dedi bas sesli Anna Karenina.

Karenin çay yapması için yardım etmek üzere çıktı Mitişatyev'le.

“Viktor Nabutov'dan farklı olarak, canım,” diyordu bu arada Leva, “Vladimir Nabokov – yazardır.”

Leva Nataşa'ya Tolstoy'un rüyasında bir kadın dirseğini nasıl gördüğünü anlattı. Kadın topluluğu onu duygusallaştırmıştı: “Biz hep bununla ilgilenmeliyiz,” diyordu, “bizde bu sıkıntı dışında bir şey uyandırmamalı, onlar da...”

“Sen okudun mu *Anna Karenina*'yı?” diye sordu.

“Yo,” dedi Nataşa. “Filmini seyrettim.”

“..ama onlar bir tane kayda değer kitap okumamıştır – nereden gelir bu telaş ve saygıları? Sadece duvarlara mı? *A priori* mi?”

Nataşa kulağına üfledi.

“Ne var?” diye irkildi Leva.

“Hiç,” diye gücendi Nataşa, “kulağına üfledim, hepsi bu.”

“Neden?”

“Öylesine. Erkeklerin kulaklarına üflerim hep...”

“Tanrım! Ne diye?” diye sinirlendi kendine Leva.

Mitişatyev çaydanlıkla ve Karenina iyice erişilmezleşmiş bir yüzle göründü.

“Sen hep sohbet mi ediyorsun?..”

Leva düşmanına bir bakış attı: alay mı ediyor?.. – Mitişatyev'in yüzünde bunu okuyamadı.

Bir ufak şişe daha içtiler. Kızlar tavalardan çay içti (tablo tamamlansın diye...), çünkü fincan yoktu. Küçük parmaklarını kal-

dırdılar. Zarif durdu... Leva onlardan sırtı dönük uzaklaşmış gibi hissetti. Hep Karenina'nın kolundaki saate bakıyordu. Bu saat etkilemişti onu: altın, küçük, geniş ve tombul bileğinde, kıvrımlar arasında boğulmuş ve orada gülüyordu. Leva güldü. Omuzlarını kasten sarsarak, gülmekten sessizce hıçkırır gibi, ağlayacakmış gibi güldü...

Mitişatyev'in suratı asıktı. Elinde Blank'ın file torbasını tutuyordu. Öylece, elinde fileyle, birdenbire kararlı bir tavırla pencereye yürüdü. Açtı. Taze rüzgâr girdi odaya, Leva'ya ulaştı. Mitişatyev elini torbaya daldırdı, bir kara ekmek çıkardı ve havaya kaldırıp daha iyi tartmak ister gibi elinde dengeledi.

"Ağır bir ekmek..." dedi düşünceli ve anlaşılmaz bir tavırla. "Ağır!"
Ve pencereden dışarı attı onu.

"Ağır ekmek! Ağır..." diye bir sonrakini tartıyordu.

"Ne bu böyle? Neden?" diye suratını buruşturdu Leva, Karenina'ya baktı.

"Barikatın neresindeydin sen?" diye sordu Mitişatyev.

"Tahliyesinde..."

"Bense buradayım... burada annem öldü benim," diyen Mitişatyev ekmeği pencereye doğru kaldırdı. "Ağır, ağır ekmek!"

"Ne yapıyorsun! Dur..." diye ürktü Leva. "Gerek yok!"

"Yalan söylüyorum," dedi Mitişatyev. Söndürsene ışığı!"

"Neden – ışık?..." diye şaşırıldı Leva.

"Ne söylüyorsam dinle! Söndür..."

Leva düğmeyi kapattı. Karanlık çöktü. Yavaş yavaş hafif bir alacakaranlık doldu salona... Leva Nataşa'nın elini tutmaya cesaret etti. Avucu kaba ve rahatsızdı. Ve birden bir ışık parladı pencerede, soğuk havai fişegin palmiyesi büyüdü ve dağıldı... Pencere bir saniye daha fonda kara Mitişatyev'le yandı. Ve sonra ışık iyice görünmez bir karanlık oldu.

"Top ateşi! Hurra! Top ateşi!"

Yeni bir ışık huzmesi görüldü pencerede – rengârenk. Patlayarak, zayıflayıp sönerek, yıldız rengini kaybetti ve pencere hizasında tümüyle ağardı, gecenin içinde renk oyunu yaptı. Ve yine.

Bu patlama ve mantar gibi sönme birdenbire Leva'ya gülünç geldi. Sessizce, şaşırtıcı kahkaha pencerenin ötesine uçup gitti.

"Sokaklara!..." diye bağırdı Mitişatyev." "Barikatlara!"

Maskeli Balo

Görüyorum, ateş içindesin, her şeyi yakmaya hazırsın.

Bedeli nedir apoletlerinizin?

Lermontov, 1836

Taze ve soğuk hava, Leva tarafından ilk yudumu mutluluk ve kurtuluş diye karşılanan hava yeni büyük bir votka gibi geldi. Leva sersemledi, ama az çok zorlanarak, geri kalıp tökezlemeden Mitişatyev'i takip edebildi.

Bazen kendine geliyordu. O zaman tepesindeki, akıp giden bulutların arasında yanıp sönen, ay kürküyle örtünen yıldızların soğuk çıkıntısını görüyordu. Leva o sırada hareket yeteneğini kaybetti ve taş bir kuyunun dibindeymiş gibi hissederek donakaldı. Bilinci insansızdı – ona çarpıyorlar, onun yoluna çıkıyorlardı. Hiçbir şey onun çifte bakışına denk düşemezdi ve ancak en uzakları çok belirgin şekilde görebiliyordu – hep aynı yıldız vardı...

Tek başıma yürüyorum yol-d-a-a-aa...-

diye şarkı söylüyordu. Karşısına dev bir halk kalabalığı çıktı. "Kremlin Yolu" asfalttı...

"Hayır, dikkat et!" diyerek tuttu Leva Mitişatyev'i. "Bu şiirde ne kadar çarpıcı bir peyzaj çizilmiş, hem de tek bir detay bile yok! Bütün bunlar da 'taşlık ışıltı' sayesinde! Ayrıntıların olmaması yüzünden asıl önemlisi ortaya çıkıyor: sonbahar boşluğu... Peki sen herhangi bir taşlık yol gördün mü? Belki böylesi vardır? Bu arada bu çok hassas bir hava durumu haberi: sonbahar sonu ve karsız yolu kaplayan hafif don... Ne kadar yapaylıktan uzak, sahici bir hassaslık! Taşlık – o kumlar, ışıldayan buz, "dikenli" sözcüğü de komşuluğu yüzünden anılmamış... Doğrulatmak lazım – bu kesin-

likle Kasım ayında yazılmış, eve geç vakit ve yürüyerek dönerken. Sarhoşmuş, ayılmış...”

“Peki, tamam,” dedi Mitişatyev, “sen unutma bunu. Nataşa’yı nereye yolladın?”

Leva parmak ucunda döndü – ve doğruydu, Nataşa yoktu.

“Sen seninkini nereye yolladın?” diye sordu Leva, çünkü ikinci Nataşa da yoktu.

“Ben benimkini *salladım*, sen seninkini *yolladın*.”

“Ben acı çekip tat almak istemiyorum!” diye ilan etti Leva.

“Gerek de yok,” diye kabullendi Mitişatyev.

...Leva'nın gördüğü bir sonraki yıldız Aziz İshak kilisesinin üzerindeki oldu.

Bakır Atlı'nın orada bir halk eğlencesinin kargaşası vardı.

O sırada Gogolesk bir “Biliyor musunuz?” ünlemi ve “Hayır, siz bilmiyorsunuz!” yanıtları yükseldi, kitlesel halk eğlencesi buydu. Yani elbette, herkesin, her şeyi bildiği yer. Artık herkes her şeyi biliyor. Bu biçim biliniyor. O kadar çok biçimimiz yok ve hepsi karşılıklı olarak biliniyor. Neredeydin? Eğlencede. Ne yaptın? Eğlendim. Biçim belli, içerik yok.

Kendiliğinden ya da kitlesel bayram eğlencesi (kendiliğinden olduğu için doğrudur: öğretir, öğretilemez) – kayıp bir gösteridir. Onun kesinliğine inanmayan bizler, bu hayallerle bir şeyler açıklarız... Bu neşesiz gezintiyle biraz sıkılırız. Kalabalığa bakarız, yüzlere bakarız, tanıdık ararız – birini bulamayız! Nedir bu neşesizlik?.. Bu kalabalıkta “yaşam” diye gözlediğimiz şey; bu kalabalıktadır, kalabalık değildir. Kalabalık sadece canlının aracıdır. Canlı kıvrandır içinde: holiganlık, flört, kavga. Canlı – kalabalıktan hırsızlıktır. Hırsızlar dövülür.

Sabahleyin, ışıktaki, bu yok olur. Yürürüz, dağınık, düzensiz bir halde, ama hep bir yönde, ortak bir bedende akarız ve bu bedeni gösteririz. Elimizde pankartlar ve flamalar vardır, çok inanarak olmasa da şarkı söyleriz, her şey bir aşırı parlaktır – gün sabahtan belli olmuştur, kendimiz için kendimiz hakkında çekiniriz – çevreye bakınırız: başkaları da utanmış mı? Fakat hayır. Biz de dururuz. Daha da inançlı yürürüz, kararsızca “Hurra” diye bağırırız. Meydan – işte gittiğimiz yer orası! Ama onu yürüyüp geçeriz.

İşte bu sırada şaşkınlık olur: artık mecbur değiliz... Biz geçtik.

Meydanın o yanında ne var? Meydan – öğle. O yan – akşam. Yürüyecek bir yer kalmayışına, bir yer olmayışına şaşırıp caddelerde öylesine yürürüz, gezeriz.

Bu, deyim yerindeyse, varoluştur. Meydanın o yanında kendi kendimizle ilgilenmemiz gerekir, bu yanındaysa, biçimsel iletişim-sel hedefliliği başırırız. Bu kadar keskin... Akşamleyin sadece yasa bozucular olarak ilgilenebiliriz. Bu riski almayız ve ortalıkta geziniriz öylece.

Gezinirken cesedimizi sergileriz.

Gezinirken, yine o Meydana, bizi götürdükleri, bizi bıraktıkları yere sürükleniriz – anlamsızca kayıplarımızın yerinde geziniriz, ararız. Tanıdıklar, içki dostları, kavga buluruz, bir şey bulamayız, yatmaya gideriz.

Bizi burada çok votka döktüğümüz için kınarlar...! Yani – kan değil! Votka barış getirir. Hareketimiz de ne değil, nerede ve kiminle olur... Ayılırız – bir ceset buluruz.

Meydandan kalabalık akar, orada hiçbir şey bulmaz, aydınlatılan yerlere dağılır. Kıyıdaki karanlık – gri güve uçuşu, Meydan – fener. Kendi dekorasyonlarımızı tıpkı tiyatrodemiş gibi aydınlatmayı sevdi... Bizde bir şey modaya uyarken, artık uymaz. Biz bu hazı keşfettik, bu çerçevede bunu sonuna kadar kullanacağız... aynı şeyi yapma aşkıyla. Aydınlandı: İsaak'ın kubbesi; Bakır Atlı (aşağıdan ışık, ters gölgeler, nalları ve burun delikleri havada – Benua'nın bakış açısından...); Bahriye İğnesi (hep "aydınlık" olsun diye); Bahriye'nin sarı duvarı sarıyla aydınlatılmıştır, aşağıda (proje-tör? Sahne ışığı?); karşıda, Neva'nın kara uçurumunun ötesinde, hafif aydınlatalım üniversiteyi (filoloji fakültesi); gemi, savaş gemisi, kendi kendini aydınlatıyor: kendi kendine, çocuk gibi, ampüller kuşanmış, burundaki toptan başlayarak tek tek ampüller uzanıyor – yanıyor – sönüyor, yanıyor – sönüyor, şanki küçük top ateş ediyor, ampülleri tek tek gemiyi kuşatan suların kara boşluğuna saçıyor... Böylece gösteriden sonraki doğal akşam eğlencesine izin verdik ve onun göz alabildiğine gitmesine izin verdik: küçük top ateş ediyor, sahne yabancılarla doluyor – kendini solist hisseden ortaya çıkıp şarkı söylemeye başlıyor! (İşte biz de böylece evrensel bir yükümlülük olan o anlatının karnavallaştırılması yükümlülüğümüzü yerine getirmiş olduk...)

Mitişatyev'in Leva'yla uğraşması gerekiyordu... Rüzgâr yiyen Leva iyice sarhoş olmuştu, kalabalıktan gerginleşmişti. Gerginliği neşeliydi, iyi yürekliydi, onunla hiç gücenmeden eğlenmeye davet ediyordu, ama düşünün bakalım! Mitişatyev'in onu dizginlemesi lazımdı.

Bu bizi ilgilendirmez – Leva neşelenmiş. Bütün bunları rüyasında gördüğünü çok iyi anlıyordu: bu sabunumsu suratlar (rüyadaki yabancıların bulanık fonu); dekorlardaki bu çatlaklar (içinden rüzgârın estiği), bu karton, kasten şaha kaldırılmış at (yakından, sahneden bakınca resim olduğu besbelli oluyor); Bahriye'nin arka perdesindeki bu kıvrımlar, kımıl kımıl gölge; bu genel özensizlik, hatta başıboşluk rüyadaki... – nasıl yararlanılmaz rüyanın tehlikesizliğinden! – Leva çok mutlu oldu rüyada her şeyin cezasız yapılabiliyor olması fikrinden: sıçradı. Ters döndü ve geri geri sıçradı! Sonra yine bir dönüş yaptı çevresine daha çok bakabilmek için. Bunun bir rüya olduğu tahmini hoşuna gitti ve şimdi de yabancıları kandırmaktan hoşnuttu – onların varlığına inanıyormuş gibi bir tavır takındı: gösterişli biçimde çarptığı için özür diledi, yerlere kadar eğildi. Mitişatyev kaldırdı onu, destekledi – Mitişatyev'i rüyasında gördü. Leva ona göz kırptı: Biliyordum, demek istedi, rüyada olduğunu... Orkestra “Tuna Dalgaları”nı çalıyordu – iyi, çocuksu, tehlikesiz bir fon: rüyada rahat ve uzak hatıralar... Bu müziğin altından kadın gazi-yazarı gördü rüyasında. Akordiyon eşliğinde daireler çizerek dans ediyordu, göğüslü asker mintanının üzerinde savaş madalyalarını şakırdatarak – ah, ateşli işvebaz! – alayda geçen gençliğinin sonsuz hatırasıyla, yeniden insanlarla birlikte olduğu için heyecan dolu bir halde. Ve ne zaman Leva bilmeden bayağı, kasıtlı konfetilerin altında kalsa... bu maskeli baloyu kabullenip kendisinin, uykuda bile olsa, zekâsına seviniyordu. Mitişatyev'in gölgesi boynuz çıkarmıştı – aha! Hesaba katacağız.

“Sen benim Vergilius'umsun!” dedi Leva diğeri Leva'nın bildiğini tahmin etmesin diye.

Mitişatyev beyaz topu attı ve karanın üzerinde yakaladı – bir piston indi. Sülfür koktu.

“Oy!” diye sevindi Leva. “Göstersen! Savaştan beri görmedim böylesini! Hatırlıyor musun, savaştan sonra vardı böyle şeyler?” diye sızlandı çocuk gibi Leva. “Nereden buldun onları?”

“Sakladım ben...” diye sırttı Mitişatyev.

Leva'nın bir kez atmasına izin verdi – o da beyazı siyah üzerinde yakaladı ve güldü, mutluydu. Ama Mitişatyev kaldırdı: düşürürsün, kırarsın...

Böylece devam ettiler.

“Görüyor musun bu maskeyi?” diye sığradı Leva. “Güzel... Madam!” diye zarifçe topuklarını çarptı. “Ne kadar enfes bir domino! Domino...” Leva'ya birdenbire çok gülünç geldi – her şey ışıltıyordu gözyaşları arasında, uzun keskin ışık aralıklarında... “Domino! Sanki her şey oynaşmış gibi! O zaman da anlamamıştınız bu sözcüğün şimdiki anlamını, ama şimdi artık hiç yakalayamazsınız onun daha önceki anlamını! Bir düşünsene, benim ona domino rolünde oynamayı teklif ettiğimi sanmış! Ahmatova, domino rolünde...” Ve Leva gülmekten iki büklüm oldu.

Böyle ilerlediler kalabalığın arasından, kılıçlarının kabzasını tutarak, hızlı adımlarla – bir tartışma durdurdu onları... Leva çok ateşlendi.

“Hayır ama, sana söylüyorum! O arslanı düşünmüyorsun sen!...” Tam da Bahriye arslanlarının, toplarla oynayan arslanların yanında duruyorlardı. “Asla oturmadı Yevgeni bu arslanın üzerinde! ‘Mermer hayvanın üzerinde!..’ Puşkin hep inceydi böyle şeylerde... Peki hangisi mermer bunların? Ne zaman mermerdi? Bu alçı! İşte, baksana, iyice yeşilleşmiş... Yani kararmış mermer olur mu...” Leva elini sallayıp umutsuzluğa kapıldı. “Yani, nasıl olur – şair hürriyeti!.. Olamaz.”

Ve birdenbire, kanıt olarak, benzersiz bir rahatlıkla Leva arslanın üstüne çıktı ve üzerinde tepindi...

“Duyuyor musun, yankı yapıyor! Neresi mermer! Sana göstereyim onları, hemen gidelim, göstereyim... Onlar iyice başka hayvanlar. Yani işte, baksana!” Leva hayvanı bir bozuk parayla kazıdı metal kısma varmak için... “Ayağıma basma benim! Neyse, bırak, bırak ya!” diyerek bir tekme attı.

“Ay! Bu da ne böyle?” diye şaşırıldı Leva ve biraz düşünüp içtenlikle kahkaha attı: “Baksanıza! Polis kıyafeti giymiş! Ah-ha-ha-ha-ha! Maskesi nerede? Tabii, şapka takmışsa maskesiz de olur... Bıraksanıza! Zaten o arslanın üzerinde oturmuyorum!”.....

Düello

Ateş ettik.

1828 Baratinski

Şafaktaydı. Belirlenen yerde üç şahidimle birlikte duruyordum. Rakibimi tarifsiz bir sabırsızlıkla bekliyordum. Bahar güneşi yükselmişti ve sıcaklık artıyordu. Onu uzaktan gördüm. Yürüyerek geldi, kılıçlı üniformasını giymişti, bir şahidi vardı. Onu karşılamaya gittik. Yaklaştı, içi kiraz dolu bir şapka vardı elinde. Şahitler bizim için on iki adım ölçtüler.

1830 Puşkin

“Parayı atın, doktor!” dedi yüzbaşı.
Doktor cebinden gümüş parayı çıkarıp yukarı kaldırdı.
“Yazı!” diye bağırdı Gruşnitski telaşla, birdenbire dostça bir dürtmeyle uyanmış gibi.
“Tura!” dedim.
“Şansınız var,” dedim Gruşnitski’ye: “İlk siz ateş edeceksiniz! Ama unutmayın, eğer beni öldürmezseniz, iskalamam! Şerefim üzerine yemin ediyorum.”

1839. Lermontov

“Sonuna kadar mücadele edeceğim,” diye tekrarladı Pavel Petroviç ve yerine yöneldi. Bazarov da kendi tarafında setten on adım uzaklaştı ve durdu.
“Hazır mısınız?” diye sordu Pavel Petroviç.
“Tabii.”
“Yaklaşabiliriz.”

Bazarov sessizce öne ilerledi ve Pavel Petroviç ona doğru yürüdü sol elini cebine koydu ve yavaşça tabancasının horozunu kaldırdı... “Doğruca burnuma nişan alıyor,” diye düşündü Bazarov, “ve dikkatle kısıyor gözünü, haydut! Fakat bu tatsız bir his. Onun saati-

nin zincirine bakacağım...” Bir şey sertçe geçip gitti Bazarov’un kulağının yanından ve aynı anda ateş sesi geldi.

1862. Turgenyev

Kirillov hemen, eğer rakipler hoşnut değilse, düellonun devam edeceğini ilan etti.

“Ben diyorum ki,” diye öksürdü Gaganov (boğazı kurumuştur)... “bu adam (yine Stavrogin’e doğru işaret etti) kasten havaya ateş etti... bilerek... Bu yeni bir hareket! Düelloyu olanaksız kılmak istiyor!”

“Kurallara göre olduğu sürece, istediğim gibi ateş etme hakkım var,” dedi ısrarla Nikolay Vsevolodoviç.

“Hayır, yok! Açıklayın ona, açıklayın!” diye bağırdı Gaganov.

1871. Dostoyevski

Orada olanların bir tanesinin bile hayatta bir kez bile bir düelloya katılmadığı ve kimsenin nasıl davranılacağını ve şahitlere ne söylenip yapılması gerektiğini kesin bir şekilde bilmediği ortaya çıktı....

“Baylar, Lermontov’da nasıl anlatıldığını hanginiz hatırlıyor?” diye sordu von Koren gülerek. “Turgenyev’de de Bazarov birisine ateş ediyordu...”

1891. Çehov

“Sana tükürmek istiyorum,” dedi sakın sakın Peredonov.

“Aklından bile geçirme!” diye bağırdı Varvara.

“Tükürüyorum işte,” dedi Peredonov.

“Domuz!” dedi Varvara çok sakın bir tavırla, sanki tükürük onu canlandırmış gibi... “Sahiden, domuzsun. Doğruca pisliğe bastım...”

“Bağırma,” dedi Peredonov, “misafirler var.”

1902. Sologub

... Nefes nefese daldılar enstitülerine. İçine kaçmışlar, uçmuşlar, dalmışlar, düşmüşler – çökmüşlerdi. Bedenleri tek bir nabız gibi atıyordu. Ama korku hâlâ üzerlerindeydi... Leva aniden anahtarla-

rı hissetti (cebindeydiler! - şaşırılmaya bile hal bulamamıştı). Kapıyı kapatmaya süründü. Tam olarak süründü – çünkü ayakları iki hava sütunu gibiydi, earostatlar gibiydi ve bedenini taşıyamıyordu, bu yüzden de kapının cam kısmından görünmeye korkuyordu. İşte o halde, sinema kamerasının ona öğrettiği hareketlerle, kapıya kadar, trenin altına mayın koyan bir partizan gibi süründü ve kenardan, tahtanın ve camın kıyısından görünmemek için emekleyip diz üstü durdu. Deneyimsiz hırsızlar da onun kilitlemesi gibi zorlardı kapıyı. Gürültü yapmaktan korkuyordu, her ses dünyada göksel bir gümbürtüyle yankılanıyordu. Anahtar uymadı, düştü, sonra oturmadı, çekti- gelmedi: Leva anahtarı hatırlayamıyordu... Ne kadar uzun süre bu işi yapamadığını, umutsuz olup mahvoldüğünü tasvir etmek sıkıcı olur. Sonunda ısrarı arttı ve mutluluk ve telaşla sürünerek uzaklaştı.

Artık binanın iç karanlığıyla örtünmüştü, iki kat kapının arkasındaydı, biraz doğrulup camdan bakma riskini aldı...

Kimse yoktu orada.

“Uf!” dedi ve elinin tersiyle alnını sildi, sinemadaki gibi. “Herhalde, geçti.”

“Geçti mi?..” diye kikir dedi alçak bir ses ve ancak o zaman Leva Mitişatyev’i hatırladı.

Derinlerde bir kibrit bir sigara yaktı.

Mitişatyev kapıcı kadının masasına oturmuş, sigara içiyordu.

O sırada sonunda tuhaf bir huzur sardı Leva’yı. Yerde oturuyordu, kapı kenarına vermişti sırtını, ayaklarını iyice ve kesin bir şekilde açmıştı. Kaygısız bedeni varlığın mutluluğunu yaşıyordu. Teri kurumuş, alnı gerilmiş, yanakları çökmüştü – damarlı bir zafer. Delice kaçıştan sarsılan bedeni kasılmış, soğuyordu – bir rüzgâr esintisi...

“Neden korkuyorum böyle?!” diye şaşırıldı Leva ciddi bir yalınlıkla. “Neden kaçtım böyle?.. Polisten mi?.. Ama bu boşunaydı – polisten kaçmak niye? O zaman bir şey yapamaz! Öldüremez. Öldürme hakkı yok. Herkesten çok onun için bellidir neyi yapıp neyi yapamayacağı. Öldüremez. Peki korkunç olan ne?” Pembe, çilek sabunu gibi, köy havasının altındaki çocuksu yüzü hatırladı; üniformanın mavimsi pembemsi damgası – yine de korkunç. Ama hiç de bu yüzden değil. Çocukça, anacıl bir yüz olduğu için korkunç,

bu fiziksel rahatsızlığı asker bedeninin, çizmeden yakalığa kadar, kaçanı yakalamak, bir körebe oynar gibi, tartışılacak konu yok. İşte öylece, her şeyi unutup koşmak, belki kendi kendine, korkunç değil mi? Kendinden önce, o noktaya kadar gitmek çok korkunç olmalı. Böyle kaçmak küçük düşürücü sonuçta! Böyle bir meziyet ya da kişilik... Hiçbir şey yoktu. Tek şey vardı – kaçmak. Böyle bir bulut, bir sabun, korku gibi, yuvarlak. Onda, içinde – Leva vardı, balmumundaki sinek gibi. Kendisi kaçmakla kalmamış, korkudan da kaçmamıştı: nereye kaçabilirdi korkudan? - onunla, onda kaçmıştı, dehşet yelkenleri altında onun içinde savrulmuştu, gecenin karanlığındaki bir kayık gibi, iktidar rüzgârının savurduğu. İktidar mı? O tavuk! Gülünç. Korkunun bu kapalı uzamı, sırtında nabız gibi atan sınırla – takip ediyor, yakalıyor... umudun açık, uzak kucaklamasıyla öne ekleniyor. Tuhaf bir silah. Başının üzerindeki gök yoktu, yıldızlar yoktu. “Tanrı korkusunun yokluğu nasıl ağır bir korkuya dönüşüyor!” diye haykırdı kendini kaybeden Leva, ruhu için bir hava deliği açarak. “Korkuya kapıldım – korkuda bulunuyorum. Korkunç bir şey benim böyle bir şeyden böyle korkmam! Tanrı'nın yerine polisten korkmak! Yer değişmişler...”

Bu düşünceler onu yıpranmış aşikârlıklarıyla sarstı...

“Neyden korkuyorum? Her şeyden korkuyorum!”

“Kendin düşünsene,” diye düşüncelerinde çocukça bir ses titremesiyle, nadir verilen bir büyük rolüne girip kendi kendine doktorculuk oynadı çocukça bir ikiyüzlülükle... “Seni tehdit eden ne? Sakince in, kimliğini ver. Bilimsel bir deney yapıyorduk. Kimlik-deney-denek. Gerisi bilimsel laflar. Onun ürkmesi benden kolay! Neden o kadar kolay ürkütm, o kadar kesin olarak, öyle ani bir şekilde – hiç karşı koymadan? Yani, yanlışlıkla kaçtın... Dursana. Neyin var senin? En fazlası, dayak atarlar. Bir yerin mi ağrır, gücenir misin? Korkuya kıyasla? Bir hücreye atarlar, işe haber verirler... Zaten kovulacaksınız. Tersine, anlarlar. Seni çıkarır, sever, yarı yolda karşılarlar... Bunca zaman bildiğin şeyi bugüne dek nasıl bilmezsin? Tabii kovacaklardı. Yani harika olur! Bir düşünsene... Kaydebileceğin şey aşağılanma ve korkuya kıyasla bir hiç. Neyden kaçtım? Aşağılanmalar arasında seçim yaptım, daha çok aşağılanmaktan korktum. En büyüğünü seçtim. Eğer basitçe kaçsaydım, nasıl kovalayacaktı: kovalıyor – kaç, bu kurala uygun, doğaya uygun

Ama korkudan kaçtın! Ah, ne biçim bir hata! Tanrım! Nasıl nefret ediyorum bütün bunlardan!”

Ayağa kalktı, gerindi. Dimdik, kararlı, ışıllı gözlerle.

Mitişatyev'e bakmadan geçti. Diğerinin sigaraya nasıl tutunduğu çok belli oluyordu. Işık düğmesini buldu ve korkusuzca açtı. Ama zayıf işyeri ampülünün aydınlığı her şeyi aydınlatan ışık hissinin vermedi. Hiçbir şey hayal ettiği gibi aydınlanmamıştı. Atölye simgesi olan, enfes mavi sandığı gördü kapanmamış kapılarıyla. Orada bir yangın hortumu ya da bir şalter olabilir. Sandık bayram için yeni boyanmıştı – Leva'nın eli maviye boyandı. Şalter oradaydı. Elektrik karşısındaki ürkekliğini kesin olarak yenen Leva onu açtı. Üç mavi kıvılcım çıktı ve merdivenler giriş ışığıyla aydınlandı. Leva başını geriye attı – ve ilk kez hep asılı duran avizeyi gördü. Leva'nın hatırladığı kadarıyla, merdivenlerde hep oyma meşe loşluğu vardı. Yani, hiç ışık yanmamıştı, diye düşündü Leva, törensel bir havayla merdivenleri tırmanırken, merdiven basamaklara bir orgun, bir şamdan ilahisi çalan bir orgun tuşlarına basar gibi basıyordu. “Demek öyle! Böyle yüksek böyle çok!” diye düşündü Leva, müzik çalıyor, kapılar açılıyor, salonlar aydınlanıyordu. Karanlık koridora sallanarak girdi, eliyle rastgele bir duvara tutundu – hemen ışık düğmesini buldu. Bu düşünülmemiş, beklenmedik başarı onun içinde bütün bu kararlı ışıklı müziği güçlendirdi, etrafına ya da arkasına hiç bakmadan, doğruca müdürün çalışma odasına girdi, hiç bakmadan bütün düğmelere bastı, içeriyi aydınlattı; elini çantasına soktu, hemen gerekli kâğıdı buldu ve ardından, hemen, bir nefes alır gibi, hızlı hızlı yazdı, yazdı.. Kesintiye uğramış olan şeyi sonunda devam ettirmek için kendinden daha da çok hak görüyordu, çünkü kendisi “Tezatin Ortasında” bulunuyordu, daha önceden bulunduğu deneyimi de yaşamıştı. Bir zamanlar bir deha elinden çıkmış kişisel motif ona soyut görünüyordu – bu motif örtüşmüştü, Leva kendi bedeninin büyük ve hafif uzamını hissediyordu. Şimdi olmuştu – bütün bu EV. Işıllı ışıl bir halde, şimdi gece vakti muhteşem bir gemi gibi, dilsiz karanlığı yararak ilerliyordu.

Ve onun konusunun temel hareket ettiren gücü korkuydu. “Aşağılanmalar arasındaki bir seçim, daha çok aşağılanma korkusu... Her şeyden korku, her şeyin korkusu; kendinin olan her şey ve

şimdi: hareketler, jestler, ses tonu, zevk, hava... bize hep bir şeyi hatırlatan şeyler... O sırada birinin sesiyle başka bir şeyin sözleri söylenir, sen o sırada küçükken boğulmuş bir erkek kardeşin jestiyle fincanı ağzına götürmüşsün, hava bir sigara tadı gibi başka bir yaşı, başka bir yeri, başka bir duyguyu hatırlatıyor, sense bunun işte fincan ve sigara hakkında, bir zamanlar aklından geçen bir fikir olduğunu fark ediyordun – korkunç!”

Cümlenin sondaki bu sertleşmesi hem artık böyle bir fincan taşımadığını ve kardeşinin asla boğulmadığını, hem de çocukken olmadığını, çünkü kardeşinin olmadığını ve bu yüzden de Yevgeni'nin korkusunun Leva'nın kendi korku hattıyla bir ilgisi olmadığını sağlam bir dengeye oturttu... Ama artık kaçmanın tesadüfiliğindeki ayıbı ve rahatsızlığı bir kenara atmıştı – sıçradı:

“Bir diziyi tamamlamak, meyve toplamak – birdenbire bir şey güm diye dibe vuruyor: bir yerde tesadüfi bir yüz eziliyor... Onu bir kez fark etmediğin anlaşılıyor, fark etmeyince dizi birikmiş. Bu fikri yakalayamadan düşünüyorsun – o sırada birdenbire, rüzgârla, yakaladın – artık asla onu düşünmeyeceksin. Yılın zamanının değişimi – kaçınıcı kez! Kaç kez olabilirse! Bıktırdı bu abece.

“Ve haklı intikamın korkusundan önce,” diye yazdı sonunda Leva, “Ruslara has budalaca bir fikir, mutluluğun zaten olduğu, tam da ne olduysa mutluluğun o olduğu fikri. Kaçırmadık, derler... İsyanın bastırılması...”

Biraz kararmış mıydı ortalık? Leva ipin ucunu kaybetmişti. Kaybetmiş de değil, ama gerilim daha da artmış, daha katlanılmaz olmuştu, orada buz gibi bir akşam merdiven şamdanlarının askılarını gıdıklıyordu. Leva da intikam cümlesinden hoşnuttu – ışık azalmış, bulanmıştı. Ama gerçekte, hiçbir şey odayı masa lambasından çok aydınlatamazdı. Leva ışığın yün yumağında oturuyordu – etrafı karanlıktı. Başka birinin varlığından duyulan çocuksu korku iyice temizlemişti ruhunu – irkildi, korkunun öksürüğü boğazındaydı; dikkatle, karanlık köşedeki birine fark ettirmemek için çevresine bakınmaya başladı. Hemen arkasında, boynunu uzatarak, nefes bile almadan, öksürmeden, ellerini arkasında kavuşturmuş bir halde Mitişatyev duruyordu.

“Sen mi?” diye sordu dehşetle Leva. Kendi sesini tanıyamadı, ama ses ondan çıkmıştı.

“Neden ürkütün bu kadar?” dedi utanan Mitişatyev. “Bütün ışıkları açtın...”

“Aha, demek Mitişatyev söndürdü...” diye ışığa ne olduğunu anladı Leva. Leva Mitişatyev’de nadir görülen bu utanma halini bir kenara not edebilirdi, ama o sırada gösterişli bir şekilde nasıl ışıkları yaktığını hatırladı, demek Mitişatyev de arkadan süzülüp söndürmüştü... Lumboz ışıklarını söndürmüştü – karanlık gemi diplere yol alıyordu.

“Ne diye korktun polisten? Ha-ha-ha. Gottich ihbar etti mi sandın?.. Yani o pek muhbir sayılmaz. Ben onu laf olsun diye söylemişim.”

“Yani hıyarın tekisin sen de,” dedi yavaş ve donuk bir titremeyle geri dönen sesiyle Leva.

Mitişatyev doğruldu, casus pozundan çıktı, dümdüz karanlığa daldı.

“Böyle mi düşünüyorsun?” diyen sakın sesi duyuldu, en ufak utanç gölgesi yoktu.

“Daha önce senin düzgün biri olduğunu düşünüyordum,” dedi çocuksu titrek sesiyle Leva, “ama artık öyle olmadığını anladım.”

“Neden öyle düşünüyordun?” dedi kesik kesik, her sözcüğü birbirinden ayırıp vurgulayarak, zehir gibi bir sesle, ölçüyle Mitişatyev, öyle ki sözlerinin her biri Leva’nın ruhuna batıyordu ve Leva ona gitgide daha çok güveniyordu. Özellikle de “böyle mi düşünüyorsun..” derkenki ironi gücendirmişti. Sanki az önce böyle sözler yazmamışmış gibi. Bizim akıl yeteneklerimize gelince – o sırada sanki çok daha az inanırız: o kadar kolaydır bizi yaralamak.

“Düşündüm ya!” diye parladı Leva.

“Neden daha önce benim düzgün olduğumu düşünüyordun?” dedi Mitişatyev rahatça ve bunun inandırıcı bir mantığı vardı.

Doğası gereği Leva adil bir insandı ve bu yüzden çıkar hesaplarına rağmen, haklı bir şeyi kabul etmemesi imkânsızdı. Bu yüzden duraksadı ve gücendiğini unuttu.

“Yani nasıl? Sen kendini nasıl gösteriyordun?”

“Hiç. Sen beni başkası sandın. Hayır, Leva, yine de sen aptalsın. Sana hep öyle geliyor ki, eğer bir insan pislikse, sadece öyle görünüyordur, kasten, sosyal-tarihsel temeli olan birtakım psikolojik nedenlerle – ama o pisliktir. Leva, ister misin, sana canı gö-

nülden bir öğüt vereyim? Deyim yerindeyse, bir kural söyleyeyim, 'Mitişatyev'in sağ kolu kuralı' olsun adı... 'Eğer biri pislik görünüyorsa, demek ki o pisliktir.' İster misin, işin aslı, bir insana ne kadar acı çektirilir! – ister misin, sana işin aslını anlatayım? Sonuçta sen çok, hayatın boyunca, başkalarının gerçekten nasıl olduğunu öğrenmek istedin ve yapamadın, değil mi? Sonuçta sana kötülük güçleri seninle özellikle ilgileniyormuş gibi geliyor, değil mi? Sana şunu söyleyeyim: sahiden, ilginç. Sonuçta ben sana nasıl bulaşım değil mi? Baktım: budala değil... Ah, sen, diye düşündüm, neden budala değil?! Her şeyi budala gibi, ama budala değil! Sonra denemeye başladım. Denemek, bilirsin, bizim, kötülük güçlerinin işidir. Ama seni denemek imkânsız. Her şeyin altından çıkıveriyorsun. Her şeyi kendine göre açıklayıp teselli buluyorsun. Teselli bulmayınca da – acı çekip işkence etmeye başlıyorsun, öyle dünyevi imalarla yapıyorsun ki kalkıp seni kendi ellerimle boğacağım – beni kendi hayatın yüzünden suçlu kıldığın için nasıl nefret ediyorum senden. Sonuçta yaşamın seninle bir alakası yok! Neden onu kendi üstüne alıyorsun?! O da kendi halinde. Sana bir ayrıcalığı yok. Seni hâlâ kolluyor, hiç düşünme – seviyor seni... Ama sonuçta sevmediği insanlar da var. Kimseyi sevmiyor! Sen bunu, bunu bir kere bile getirmedi mi aklına? Onlar ne olacak? Sen sana sadık olmadıklarını, sana hain olduklarını sanıyorsun? Sevmek ihanet etmek mümkün mü peki! Sevmemek değiştirilemez, onu ancak yine sevmemekle değiştirirsin. Sen düşünüyorsun, seviyorsun?! Nasıl olur! Ama sen kimseyi insan yerine koymuyorsun. Başkalarının hiçbir şeyini kabul etmek istemiyorsun, sana sadık olmaları dışında. O zaman da küçümsüyorsun. Sadakatsizlikten acı çekiyorsun, birini dibe kadar itmek için, hainin kanını içmek için, bu yüzden de sadakatsizliğini kabul etmiyorsun onun, kabul etmenin yerine acı çekmeyi koyuyorsun. Her isyanı boğuyorsun! Ama boğulanları da sevmiyorsun – morardığı anda, sevmeyi bırakıyorsun onu, hunda da haklısın, sahiden, sonuna dek haklısın. Tanrım! Vicdan yok kesinlikle sende!

Çünkü geri kalanlar önemsiz, bayağı, bencil, hesapçı ve bunu da biliyorlar! Onların vicdanı var! Sen – bunların üzerindesin. Ama ya akıldan... Hep bilmek istedim akıldan olabilir mi diye? Saygı

duymak istedim, karşılıksız çıraklığına girmek, hizmetine ve sunağına gelmek istedim. Ama hayır, sen kendi özelliklerine hizmet etmedin, üstünlüğüne etmedin, akılla alımadın – işte bu harika! - doğan böyle senin! Onurlu değil. Soy mu? Kan mı? Bu kan da nedir – akıl bundan çıkar! Hiçbir şey için insan böyle... İşte hat-ta eğer insanlar üzerindeki bütün iktidar benim elimde toplanmış olsaydı, o zaman bile bana bu üstünlük verilmezdi – hep bilirdim onların kim olduğunu, çünkü ben onlardan biriyim. Ayaklarımın altında uçurum, kıyısında yım, ne kadar uzaklaşırsam uzaklaşayım ondan. Hep dışarıklıyım, sana aitim hep. Zaten neden sevmeyiz biz Yahudileri? Çünkü her koşulda onlar Yahudidir. İşte, herhalde, tam Yahudi değil diye yakınlaşırsın – ve birden – bu da Yahudi! Biz onlardaki aidiyeti sevmeyiz, çünkü kendimiz ait değiliz. Buna rağmen, düşündün mü hiç Yahudiler neyi seviyor sende? Tam da aidiyetini. Tanrım, aristokrasi hakkında on kat daha çok şey biliyorum, anlıyorum hem de senden fazla, ama senin bilmene gerek bile yok! Ne diye gurur duyacaksın bundan, sonuçta zaten senin-se eğer? Bunda da senin insanlara karşı aşırı iyi yaklaşmanın payı varmış – hiç alakası yok! Benim alçaklığımı bile kabullenmek istemedin mesela. Senin için ne varsa, o normdur. Normun ötesi bir azap okyanusu. Ve her şey. Yaşam var, başka insanlar var; zordur birinin hâlâ sevmesi, acı çekmesi, kıskanması. Kaç kez dikkatle – ve hep senin nasıl yanıt verdiğine baktım – şöyle dedim: ‘Yani, herkes böyledir,’ – sen de hep ‘Tabii ya, herkes...’ dedin. Hatta sanki aklında – işte, bu alçaklık sayılır! – aşırı bir örnekle, senin de, yani benim de aynı olduğum fikri vardı. Topluluğa davet ettin... Dinleyecek biri olsun diye muhatabını davet edersin. Dinleyin ey insanlar, adam neler yaşıyor! Kulak verin! Nasıl da sahip çıkıyorsun kendi toprağına! Saniyorsun ki ilkelerde güçlüdür içgüdü – asıl sizde! Siz yüksek biçimsiniz, siz en uyumlu olanlarsınız! Siz hep hayatta kalırsınız! Sizin olmayan her şeyi iter, her şeyi kendinize alırsınız minnet duymadan, mecburiyetmiş gibi! Kendinizi yüksek saymazsınız – farkı biliriz – bizim de gücümüz buradadır. Ama bir şey elde edemeyiz – burada bizim felaketimiz. İsyân bastırılır. Onun anlamı bu. Ve siz bu anlamı ondan kuşku duymadan gerçekleştirirsiniz. Siz, Yahudiler gibi, sadece fiziksel olarak yok edilebilirsiniz. Ama bugün ben sonunda çalışınama bakıyorum. Yeterince eğlendim...”

“Dinle, dinle!..” dedi sarsılmış olan Leva. “İşte bu da şaşırtıcı olan şey! Senin bana söylemen şaşırtıcı! “Mitişatyev, sen ne kadar şaşırtıcı bir insansın! Ve yine, yine insan kalıyorsun... Sende nasıl oluyor bu eşzamanlı aşırılık ve naziklik?..” Biri daha söylemişti bunu ona... Leva belleğinin bir köşesini kurcaladı, bir şeyleri kenara itti, örümcek ağlarını süpürdü... Dede! Ama dede tam böyle söylememişti. Dünyayı kendi şemasına almaya hazır olmaktan bahsetmişti... Yaşamın eğitimsizliğinin aşılmasından... Tuhaf şey, tam tersi şimdi! Yani, Mitişatyev aristokratlıkla suçlarken, dede bunun için zamanı suçlamıştı. İşte, tam da aynı şey varken, farklılık apaçıktı. Hayır, aynı değil. Bir ve aynı yerde beni ve Faina'yı bağlıyorlar, hem dede, hem Mitişatyev, hem zaman – beni! Yani, ben varım – bir acı noktası olarak varım! İşte oradayım, hepsinin üzerime düştüğü yerde, ama ben değilim bir yerde var olan, darbeler yiyen, tesadüfi ve yabancı dünyanın öngörülme-yen darbelerini yiyen! Bu da benim gerçekten var olduğumun bir kanıtı – bütün güçlerin bana uygulanabilirliğinin. Ama bu da güçlerin kanıtı değil!

Böyle mutlulukla açıklamıştı Leva...

“Sen işte ne dedin, İsa çölde... Beni suçladın. Öyle değil! Kandırılmadan ancak sıyrılıp çıkmak mümkün, onu aşmak – imkânsız. Aşmak – yenilgiye katlanmaktır, çünkü onu kabul etmektir. Kandırılmayı kabul etmemek – işte onu yenmek böyle olur! Mezmurlar'da da böyle! Asla anlamadım...” diye şakıdı Leva. “Beğendim, ama anlamadım. Bizde uyanan duyguyu uyandıran şeyin içeriği yüzünden kabul etmeye kalktık – işte bizim başkasını sevme yeteneksizliğimiz. Yoksa başka nasıl olur da okuruz Incil'i – sırf keyif için! Yoksa anlardık... ‘Şeytanın Kandırması’ – diyor Mezmurlar'da – şeytan tarafından değil! İsa da kırk günlük süre yüzünden açlık çekmedi, artık onu ilgilendirmeyen konuyu zorlamaya kesin olarak hazır olduğu için çekti. Zaten bir sınavı bile geçemedi, geçmek istemedi – hepsini geri çevirdi: taşları dönüştürmek, onların üzerine sıçramak ve onlara sahip olmak. İşte bu kandırmaya olan ilgisizlik, boş güçler karşısındaki dikkati, gücünü gösterme isteksizliği – ve delikanlıyken de insanların arasına karışmak için gücü vardı İsa'nın, sahip olmak istemiyordu. Kandırılmayı aşmanın başka bir yöntemi yok – onu görmeyeceksin! Tanrım, nasıl da haklısın, Mitişatyev, nasıl da haklısın!”

“Yazsana bunu, yazsana!” dedi dalgın ve hain bir tavırla Mitışatyev. “Bu da korkudan biraz daha ilginç sayılır, hiçbir şeyden korkmazken neden korku hakkında yazıyorsun? Her şeye rağmen kandırmayı görüyorsun demek? İsa da, senin sözlerinle, İsa olmuştu, ama sen hep Leva oldun. Sen sahip oldun – ama kaybedeceksin, kaybediyorsun: korku hakkında fikir yürütüyorsun – sonuçta ben sana geldim, peşinden geldim, sense dönüp bana doğru bir adım bile attın... Sen işte İsa hakkında yaz – bu harika, yaz – ve geçer, yine sıyrılırsın. Müjde’ye göre yaşamak ve davranmak lazım, yazılmış olanın kendisi de davranıştır. Neden yazmıyorsun? Zor mu oluyor karşımda? Sonuçta senin esinin bende boşa gidecek!”

“Nasıl da utanmıyorsun, nasıl da utanmıyorsun!” diye incindi Leva. “Gerçekten benim biriktirdiğimi, kendi yazım için bir şeye ihtiyacım olduğunu mu sanıyorsun! Zaten artık hiç yazmıyorum. Yani – benim hayatım!.. bunun için birini kınayamazsın! Her şeye rağmen yaşıyorum, yaşamayı anlıyorum – benim için bunlar önemli! Ne yapabilirim kendi deneyimimin tanığı olarak?.. Ama zaten ondan kaçmıyorum...”

“Ama ben çukuru görüyorum! Ben hep önümde çukuru görüyorum! Ve hep senin birinciliğini kabul ederek senden nefret ediyorum! Sense asla fark etmiyorsun benim varlığımı! Ve hep böyle olacak! Sen acı çekecek ve gerçekliği reddedeceksin, bense usulca senin üzerinde zafer kazanıp yaramın büyümesine sabredeceğim, senin gerçekliğinin uşağı olarak! Senin düzeltilemezliğinin, senin aidiyetinin öğretici manzaralarını daha fazla sergilemek istemiyorum! Sen asla bizim gibi konuşmuyorsun – bugüne kadar iki heceyi bir araya getiremedin. Sadece budalaca perişan gülümsemele gülümseyeceksin: Neden bu kadar kötüsünüz, diyeceksin, ama siz iyiydiniz! – sanki bize acır gibi, bizim adımıza acı çeker gibi... Tabii iyi değiliz biz! Daha çoğuz! Ne zaman bunu kavrayacaksın, benimseyeceksin ve bize yararlı olacaksın? Sonuçta ne istiyoruz ki biz senden? Bizim için var olmanı, madem ki biz seni kabul etmişiz. Ama sen saçmalıyorsun, sinirlendiriyorsun bizi, bizi kendin için sevmeye çalışıyorsun, ama bizim sevmeye ihtiyacımız yok – biz seni kendimiz severiz. Asla sen bunu anlamayacaksın, ama biz seni – hep. Ve böyle olacağız. Mezara gideceksin – neden yaşamıştık biz?”

“Mitişatyev, Mitişatyev... haklı değilsin. Asla senden daha iyi ya da yüksek olduğumu düşünmedim, neden sen böyle... Doğru, bilmiyordum. Aslında, ne kadar egoist olduğumu. Zaten tersine, hep övdüm seni – sen daha güçlü, canlı, bağımsızsın. Senin bütün hayatını – sen kendin, kendin başarmışsın, düşünmüşsün, sonuçta ne olabilir insanın kendisi olmasından daha fazla!”

“Haydi canım – kendiymiş! Kendi – hiçtir! Kendi kendini yapmışmış – haydi canım! Zaten çoğuz biz, hem de yapayalnızız hepimiz, çok iyi bilip anlıyoruz hayatın mekânizmasını, birbirimizin zavallılığını – gücümüz yok, herbirimiz de çok azız! Siz de azsınız, ama siz birsiniz ve hiçbiriniz tek değil, çoksunuz ve anlamıyorsunuz güçlü olduğunuzu! Sizde affedilmeyecek olan şey, hoşgörülmecek olan şey, bizden sizi tanıma hakkını aldı. Nasıl da değiştirdiniz kendinizi – sizi haklı olarak öldürmek lazımdı, tasfiyet etmek; haklı çıkmadınız, alçakca davrandınız bize! Hümanizm kokuşmuş... Neyinize lazım hümanizm, neyinize lazım kölece tahmin etmek fikirlerimizi ve onları biz taşıyormuşuz gibi yapmak, neden kandırdınız bizi insanız diye, tam da pratik olarak mümkün değilken sizin kastettiğiniz gibi insan olmak – *perpetuum mobile* – ve bize öğretmediniz ve kendiniz de öğrenmediniz. İşte, doğru, kendi sevgim yüzünden sizden nefret ediyorum, sizin ihanetiniz yüzünden!”

“Sen benimle eğleniyor olmalısın..” diye gücendi Leva. “Anlamadığımı mı düşünüyorsun? Neden kabul etmiyorsun ki ben... Neyse ama, birçok şeyi anlamıyorum – ama hepsini de değil! Görüyorsun, çok değiştim son zamanlarda – birdenbire çevremdeki insanları gördüm. Ve tam da o sırada, hatta tuhaf biçimde, sen böyle saldırıyorsun bana... Fakat her zamanki gibi tam zamanında: herhalde, bunda da bir hikmet var. Fakat zamanda herhangi bir boşluk da yok – hemen. İşte tam anlamışsın – artık tadını da çıkarıyorsun meyvelerin, rahatlayamıyorsun, keyif yapamıyorsun – anlamamanın ilk saniyesi için intikam, anlamamanın ataletinde yaşanan bir saniye için (sonuçta uzun bir başarısızlık geldi öncesinde – alışkanlık!). Böyle hemen, böyle şiddetle, böyle adil, böyle güçten yoksun, böyle yaşamak lazım, böyle katlanmamak lazım anlamaya! Günahkâr! İşte bu – günahkâr! Affet beni, Mitişatyev, affet...”

Böyle konuşuyorlardı, herbiri kendince. Ve ne kadar açılıp doğ-

ruya yaklaştılsa, o kadar olanaksız oluyordu anlamak, birbirlerine ne söylemek istediklerini, konunun ne olduğunu ve ne kadar birbirini anlama olasılığı doğarsa, o kadar az anlıyorlardı birbirlerini. Ve, yakınlaştıkça, uzaklaşıyorlardı – Leva Leva kalıyor, Mitişatyev de Mitişatyev oluyordu. Birkaç kez tekrar etmek lazım bu cümleyi, vurguyu sözcükten sözcüğe kaydırarak. O zaman, belki, anlaşılır... Leva bir Odoyevtsev kalıyordu, Mitişatyev de bir Mitişatyev.

Böyle mi konuşmuşlardı? Bir gün her şeyi baştan yazarız, sırf eğlenmek için. Monologları replikler haline getiririz, daha fazla yanıt verilmiş gibi olsun diye diğerine – ve daha yalın, daha yalın! – sözcük çıkarırız – sözcük ekleriz. Leva kullanabilir mi “Mez-mur” sözcüğünü “Müjde” yerine – uğraşın – bırakalım öyle. Daha da uğraşalım – ve hepsini olduğu gibi bırakalım. Başka nerede bir zamanlar olmuş olanı sunmak fırsatı olacak ki. Böyle bırakalım. Bir ünlem çıkaralım ve fısıltıyla ünleyelim: öyle değil, öyle değil, elbette, demişlerdi, ama tam da bu!..

“Ama eğlenmişim ben!” dedi Mitişatyev.

Böyle kollarını sallıyorlar, duvarda iki büyük gölge yaratıyorlardı, çünkü Mitişatyev ışığı kapatmıştı. Bu gürültüsüzlük ve kan-sızlık – gölge gölgeyi ikna ediyor: didişirken, gölgeler bir ortaklık sergiliyor, öyle kolayca kaynaşıyorlar.

“Nasıl – eğleniyor muydun?” diye atıldı buz gibi olan Leva. “Yine bahsettiğin şey Gottich mi?”

“Blank’i unuttun mu?” diye sordu şeytanca Mitişatyev.

Leva’nın yüzünden bir acı geçti. Her şeyi açık seçik hatırlıyordu – ama bu durumda, yaşaması imkânsızdı artık. Korku sarstı onu.

“Ne söyledin ona?!!” diye haykırdı Leva beceriksizce yakasına yapışarak. Mitişatyev kasten karşı koymadı, saydam, aldırışsız ba-kışını Leva’ya dikti.

“Ona bir şey söylemedim, neden telaşlanıyorsun?”

Leva hemen sakinleşti.

“Affet,” dedi geri çekilerek.

“Tabii, yani sen...” diye sırttı Mitişatyev – elinde bir kadeh vardı.

“Nereden çıktı?” diye şaşırıldı Leva.

“Bunun artık çok önemi yok,” dedi kuru bir tavırla Mitişatyev.

Ve içiyorlardı... ve Leva o çıplak votka çekirdeğini yutmayı başardığı anda, çekirdek içinde canlı gibi zıplayıp dolanmaya başladı;

Leva içine aldığı yabancı yaşamın kendine yeterliği ve bağımsızlığı karşısında çocukça sersemleyerek mekân değiştirdi ve kenarlarında sedef tırtıklar olan girdap gibi bir bulantının deliğinden oluşan, onu hem yutmaya, hem merkezkaç bir şekilde karanlık üst deliğine sürüklemeye çalışan mekân – sonunda durdu ve optik bir eğime sahip kenarlarıyla, bir derin su balığının fırlak gözünü andıran keskin ve saydam bir hal aldı ve o zaman özellikle çınıltılı, dipte olduğu gibi zorlamalı bir şekilde sessiz bir hal aldı, sonra bu optik etki dağıldı ve saklandı, geriye ipeksi, tozlu bir yumuşaklık kaldı, bir ölçek yokluğu kaldı ki Leva artık bu yeni açılan perspektifin en uzak yerlerine rahatça yayıldı, içindeki küçük sıcaklığın kısırtısızlığının, taşlaşmışlığının ve dengesinin tadını çıkardı – bu arada boyut değiştirdi ve uzamı terk etti, yani onun, yani lanetli şeyin muhteşem etkisiyle, benim şimdi alışılmış olana göre biraz uzun, ama bu etkinin hak ettiğine kıyasla çok kısa (kısa, çünkü anlaşılabilir, aynı “etkiye” başka yollarla varamayan insanlığın bunu kabul etmesi o kadar kolay değil) tasvir ettiğim o etkisiyle uğraşırken terk etti... Sarhoş olur, ayılır ve ayılıp sarhoş olurken çok daha ilkel ve kuru bir olup biten değerlendirmesi, açısını değiştirerek, dört bir yandan geliyordu ona. Çünkü bir şeyler oluyordu, bir şeyler oluyordu... Ama eğer bir şeyler oluyorduydu, yani bir şey oluyorduydu, bir şey olamazdı ve bir daha var olmaması gerekirdi onun o andan itibaren. Ama - neyin?

O sırada o günün olayları sonunda olup bitenlerden ibaret değildi daha. Leva'nın hainliğinin, bu apaçık olayın alevli ocağı olan Blank bile hâlâ olmuş olan şey değildi, bu kızlar, polis ve kaçış bile değildi... işte bu Mitışatyev'le yaptığı konuşmaydı. Fakat, bu konuşmayı Leva hemen hiç hatırlamıyordu, sanki bir yerde bir ara bir şey okumuştı böyle – ve hepsi bu. Birdenbire anlamı buharlaştı... Anlam hatıraya esnek ve kararlı bir şekilde karşı koyuyordu, Leva midesini bulandıran çabayı bıraktı – bellek alışkanlıkla ve kolayca ilişkinin sözcük ve olgularının kalıntılarından uzaklaştı, ama ilişkiler, bilindiği üzere, kayıp bir anlamı tümüyle değiştirirler. Ve – yine aynı Leva!

İşte oturuyor, içinde votka var ve düşünüyor – neyi? Mitışatyev'in bir “kompleks” sergilemesinin tuhaf ve olanaksız olduğunu düşünüyor (hiçbir şey açıklamayan bu tuhaf sözcüğü kullanmak ge-

rekiyor, çünkü Leva bu sözcükle düşünüyor...); bu “kompleksin” hep onun, Leva’nın tekelinde olduğunu, ama anlaşılan, tam tersine, “demon” Mitişatyev’in de kompleks dolu olduğunu; kompleksin şimdi de demon olduğunu, dönemin böyle olduğunu... Diğer yandan, Leva hemen bu zafer kazanmış konumu değerlendirmeye başlıyor; ona fazla mı öyle geldi? Belki, Mitişatyev basitçe eğlendi onunla, onun ciddiyetiyle? O sırada her şey hafifçe yerinden oluyor – ve Mitişatyev tartışmasız biçimde eğleniyor ve oynuyordu Leva’yla, hiç de ortaya çıkmıyordu keşiflerinde. Buna rağmen, ne olmuştu Mitişatyev ile Faina arasında?... – bu gölge, bir kez görünmüş bile olsa, Mitişatyev’i yenme gibi bir olasılığı sonsuza dek anlamsız kılıyordu. Ve bütün aşikâr sonuçlar, Leva’nın Mitişatyev’in itiraflarından –onun değersizlik kompleksiyle, bütün hayatını küle çeviren kıskançlıkla, hatta hatta demonluğunun sosyal doğasıyla ilgili itiraflarından – çıkardığı sonuçlar, bütün bunlar küldü, çünkü Leva kıskanıyordu onu. Hatta kazandığı zaman da Mitişatyev kazanan oluyordu, çünkü Leva o sırada yendiği düşmanı hemen tepesine çıkartıyordu. Nasıl her seferinde bu zekâyı sergiliyordu – hep kazanan olarak kalabiliyordu? – onun muamması, onun doğasıydı. O sırada tartışmasız tek bir sonuç çıkarılabilirdi, demek ki zamanında, Leva bu meziyetini değerlendiremezken, Dickens Amca bunu kesin bir şekilde dile getirmişti: “Boklar arasındaki fark sınıfsaldır” – burada onun koku algısındaki şaşmaz hassaslığı dile geliyordu. Leva koklamış ve unutmuştu...

Mitişatyev düşünceli bir tavırla duman çıkarıyordu. Bir taş gibi düştü:

“Her şeyin senin düşündüğün gibi olduğuna nasıl inanıyorsun böyle?”

Leva kibrit kutusu gibi kolayca açılıverdi...

“Ben sürekli kuşku içindeyim...” diye kendini savunmaya kalktı hemen.

“Nereden geliyor bu inanç, her şeyin senin kuşkulandığın gibi olduğu inancı?”

Leva yine Mitişatyev onunla eğleniyormuş hissine kapıldı.

“Neyden kuşkulanıyormuşum?” diye yana çekilip kendini savundu Leva.

“Her şeyden: benden, kendinden, Blank’tan!.. Hatta ‘Blank ora-

da mıydı?’ diye bile sorabildin – sanki düşünüyormuşsun gibi. Oradaydı. Buradaydı Blank! Ve sen onu kovdun!”

“Ne demek ben?!”

“Sen, başka kim olsun? Bana gelmediğine göre benim yüzümden de gitmiş olamaz. Senin yüzünden gitti işte. Sen benim tarafımı tuttun – o da gitti.”

“Dur, dur!..” Bir ürperti dolandı Leva’nın sırtında ve alkol uzamının optiği eski çocuksu bir odak gösterdi – ters dönmüş ahize: uzakta bir yerde, belli belirsiz Mitişatyev’in küçük yüzü, bir çocuğun kirli yumruğu büyüklüğünde... “Dur! Sen bana istediğini söyleyebilirsin, ben davranmış olabilirim o kadar kesinlikten, kararlılıktan uzak, hatta ürkekçe... ama ben asla, asla ona söyleyemeyeceğim şeyleri söylemedim asla! Blank’a hakaret edemem – belki o benim davranımışı öyle yorumlamıştır, ama – sadece...”

“Neden yapamazsın! Bana yapabiliyorsun, ama ona yapamıyorsun. Eğer söyleyemeyecek olsaydın, kimseye söyleyemezdin, öyle konuşamazdın, benim dediğimi dinleyip destekleyemezdin... Neden yapamayacakmışsın? Tabii yapabilirsin! Bana sen söyledin!..”

“Ne söyledim sana? Sana böyle bir şey söyleyebilirdim... Ama neyse, ne fark eder: ben sana tabii, bir şeyler söyleyebilirim, bu demek değil ki ona da söyleyebilirim..”

“Aha! Şimdi yakalandın... ne demek ‘bu’? Yani ‘bu’ var mı? Ben sana ne dedim? Neden bana söylüyorsun da ona söylemiyorsun? Neden ihtiyarın kafasını karıştırıyorsun kendin hakkında... Sen onu da kandırırsın – işte ben de bunu söyledim ona.”

“Ne-e? Ona ne söyledin!” Leva artık öyle korkmuştu ki neler olup bittiğini bilmeye çabalamak bile istemiyordu.

“Ne, ne!..” diye alay etti Mitişatyev. “İşte ne konuşuyorsak, onu söyledim ona. Sen de sustun. Önce biraz kıvrandın, sonra boşverip güldün, gülüşün de öyleydi ki – yulaf maması gibi.. güldün ve kafa salladın.”

“Kafa mı salladım?”

“Neden soruyorsun her şeyi tekrar tekrar!” diye bağırdı Mitişatyev. “Hayır, sen düzeltilmezsin! Ben sana senin alçaklığını ispatlıyorum – ama sen görmüyorsun. Sen hiç, ama hiç daha iyi değilsin benden, hatta kötüsün, çünkü ben böyle varım, sense doğduğun hale ihanet ettin. Sen yine sıyrılmak istiyorsun! Yine hava takını-

yorsun. Yine eşitleniyorsun, ama yine bana eşit gibi davranmak istemiyorsun, yine beni insan yerine koymuyorsun, hatta alçaklığımı bile tanımak istemiyorsun. Ama bu kez artık alçaklık değil bu, uzun zamandır bekliyordum – bu artık adalet. Blank’a senin adına söylediğim şey yani – adalet. Birgün uçlar bir araya gelecekti! Sen elbette bütün uçlara tutunmanın ustasıydın... Ama şimdi, artık tekbaşına hareket ediyorsun. Asla, duyuyor musun, hayatta asla başaramazsın Blank’ı kendine inandırmayı, bugün olanların bir hata olduğuna inandırmayı. Sonunda ütüleyemeyeceğin, düzelteremeyeceğin, temizleyemeyeceğin bir şey! İşte, söyle, ruhunla öde bedelini, bizim gibi! Biz her şeyi ödedik – ne varsa. Ama sen hep kendini affettirmek istedin ve ruhunla bedel ödemedin? İşte şimdi tek bir noktadasın – saçmalıkta, bu senin ne hayatını mahveder, ne genel manzarayı – bir noktada olsun işin bitti. Blank boş bir yer, ama tanıyor artık seni. Seni gördü! İşte böyle görüyorum ben seni – böyle gördü o seni!”

“Tanrım!” diye yalvardı Leva. “Bunu seyretmek imkânsız – nefret! Ama ben ne yaptım sana? Anlamak, açıklamak istiyorum...”

“Hiç-bir-şey. Hiçbir şey yapmadın bana – bu yüzden! Sadece ben nefret etmiyorum senden! Başka bir sözcük var. Seviyorum derdim, ama saçma – edebiyat aştı artık böyle bir hileyi. Aynı düzlemde yaşayamayız – işte bu! Belki de sınıfsal duygudur bu?” diye kahkaha attı Mitişatyev. “Ya da hayır, bu herhalde, biyoloji. Sen benim sana huzur vereceğimi sanıyor musun? Hayır, hayır! Sen! Sen var olduğun sürece ben olamam. Ama sen hep varsın, varsın! Yok edilemezsin. Baksana, yaşlandım, kelleştim, şişkoлаştım,” diye Mitişatyev role girdi ve kontrolsüzce delirdi bu amatör sahnesinde, akademik ekolde bir oyun sergiledi: kafasındaki yağlı saçları çekiştirirdi, göbeğinin derisini çekti, gözünün altını çimdikleri ve dilini çıkardı. “Korkunç mu?..” Nesçastlivtsev gibi kahkaha attı. “Affet, şaka yapıyorum hâlâ... Sarhoşum, sarhoş, anlıyor musun? Sen aldırma buna... Seni seviyorum... Sen aynısın benimle. Sensiz neyim ben? Hayal-et! Hayvan ve set... haysiyetim ben!”

“Ben sana şimdi vuracağım...” dedi sonunda Leva.

“Ne için?” diye şaşırdı Mitişatyev içtenlikle. “Ben sadece istemiş-tim ki... Ben şimdi sana doğruyu söyledim, o kadar. Onlarla daha fazla uğraşma istedim – bize lazımsın sen! Sen prensisin! Rus in-

sanısın sen! Baştan aşağı onlarla sarmaş dolaşsın! Baksana, sen en içtenliksiz, en yalancı insan oluyorsun ne zaman onlara göstermeye çabalasan... Neyi gösteriyorsun zaten? Onların senden istediği şeyi! Onların kucağına oturmuş oluyorsun. Senin samimiyetsizliğini görüyorlar – tam da bu lazım onlara! Sonra onlar, sen zokayı iyice yutunca, bir gün sana açıklayacaklar – onlara ait olduğunu!”

“Delisin sen!” dedi Leva. “Sonunda anladım. Sen delisin, manyaksın. Ben seni dövmeyeceğim. Çekil sen, çekil...” Ve gözlerini kapatıp arkasına yaslandı. Bulantı onu ilk sörf dalgasıyla kaldırıp götürdü ve sürükledi, içerilere, karanlığa sürükledi.

“Ah, prens! Sen her şeye rağmen bir prensisin! Bunu hissediyorum, hayal bile edemezsin böylesini! İşte hiçbir fark yok – ama bir prens. Herhalde, herhalde, ben manyağım, aristokratomanım, böyle mi deniyor?.. Sevi-yorum! Eh...”

Umutsuzca bir çabayla Leva başını çevirdi, gözlerini açtı, tepesinde bir çocuk topacı gibi çılgınca uğuldayan jiroskopu durdurdu – tam da Mitişatyev’in küçücük bir “Oh” diyerek koluyla gözünü sildiği anda yüzeye çıktı...

“Yeter!” Masalın aşıkârlığını aşan ve bir bilinç kâbusu gibi, bir hastalık gibi yaşanan o pohpohlama hipnotizmasını, bir tiksinti ve iradesizliği hissetti... Fakat çizmesi yalanıyorsa, ayağıyla tekmelemez insan...

“Yeter... ben ateşlendim, sen sarhoşsun, kimseyle sarmaş dolaş değilim, ne diyorsun, sahiden?”

“Sarmaş dolaş, sarmaş dolaş,” dedi beklenmedik bir şekilde ciddi, yeni bir sesle Mitişatyev. “Hatta senin bütün kadınların onlara ait...”

Leva donakaldı. “Mitişatyev haklı, bin kez haklı!” diye çaresizce haykırdı, ama – sessizce... “Dışarı at! Ensesinden tutup dışarı at – işte unuttuğum şey bu...”

“Ne kadınları!” diye çaresizce inledi.

“Senin karın bile Yahudi!” dedi nazıkçe Mitişatyev.

“Ne karısı, benim karım yok ki!” diye haykırdı Leva.

“Aha, baksana!” dedi havayla Mitişatyev. “Demiyor musun yani, ne fark eder diye! Hissediyor musun yani farkı? Bir de diyorsun ki, karım yok... Ay-yay... Faina ne?” diye Mitişatyev kurnazca baktı köşesinden.

Leva geniş ve uzun bir kuvveti hissetti, Faina onu tutup kaldırmıştı – hatta şöyle görünüyordu: bir süre havada duruyordu, oradan, tepeden, Mitişatyev'e bakıyordu – ve bütün her şey dengeli, güçlü, düz, cerrahi bir ışıkla aydınlanmıştı. Leva hayatı boyunca karşılaşmamıştı böyle bir şeye: böyle bir tutku, böyle bir heyecan, böyle bir öfke – göz kamaştırıcı! - artık buna duygu da denemezdi – ona kendine özgü bir sükûnet gibi görünen bilinmeyen bir haldi bu.

Uzun zaman, ısrarla ve tutkuyla kavga ettiler – dışardan bakınca çirkin ve beceriksiz görünüyordu. Vicdani, biraz sıkıcı, alışılmadık ve dengeli bir çabaydı bu – öyle göründü Leva'ya – hiçbir şey hissetmiyordu, sadece içinde hafif bir yumak vardı, hıçkırıkların ardından gelen çocukça huzurun yumağı gibi – bu ağırlıksız küre Leva'nın hissiz kabuğunda, beden ve giysiden oluşan kabuğunda yuvarlanıyordu ve Leva boş yumruklarını tam da aynı hissizliğe, bir votka ve kumaş yığınınına indiriyordu, bu arada Mitişatyev onun yüzünün kumaşını itip kakıyordu... Leva'nın artık herhangi bir kaygısı olamazdı – bu neredeyse kurtuluştur, neredeyse mutluluktur. Her koşulda, bunu bırakması imkânsızdı – hayatının sonuna kadar böyle yaşayabilirdi, işte böyle, aniden ortaya çıkan halle – Canı cehenneme, nasıl görünürse görünsün! - varlığının kesintisizliğiyle. Böyle yuvarlanacak, vuracak ve dövülecek, bir eksiklikten başka bir şey hissetmeyecek, artık sahip olmadığı güçleri de tümüyle kaybolacak onunla birlikte, ama...

Mitişatyev akordeon gibi nefes nefese yuvarlandı kenara.. Leva da ellerindeki boşluk ve hayretle kendine geldi, doğruldu ve sadece bir hayalkırıklığı duygusuyla üzerini silkeledi: Mitişatyev uysallığıyla onu kandırmış, soymuş, gitmişti... Zaman, kaybolmak üzereyken, yine ihanet etmişti ona – devam etmişti. Leva çevresine bakındı.

Etrafa zarar vermişlerdi. Ters dönmüş, yuvarlanmıştı camlı sehpa, ayakları havadaydı. Leva köşesinden tutup kaldırdı – yüzüstü düşmüş bir kitap cildi gördü – tekrar bıraktı sephayı. Bir şey rahatsız etmişti onu. Kesinlikle duygusuzdu. Ne zaman merdivenlerden aşağı, müzeye inmişlerdi? Bunu hiç hatırlamıyordu. İçineye müdürün çalışma odasında başlamışlardı – bu kesin. Leva yine kendi içini bir karıştırdı, bir çantanın içi gibi, manken gibi – bir şey hissetmedi – omuz silkti.

“Ee, nasılsın?” diye sordu Mitişatyev’e.

“Beni neden dövdüğünü biliyor musun yani?” diye sordu Mitişatyev.

“Biliyorum,” dedi Leva. Ve gerçekten de, biliyordu.

“Neden?”

“Söyleyemem,” dedi ve o sırada Leva biraz hoşnuttu kendi kendisiyle; o sırada yerde yuvarlanırken başına gelen, tamamlayıcı bir şeyi daha hatırlamıştı – ve hiç haykırmadığı bir şeyi – nedense. Çok kaygılı olduğunu hatırlamıştı mücadele ederken – söylemek için mücadele ederken. Ah, birazcık incitici, ama konu basitten de basitti – bu dünya görüşlerinin mücadelesi değildi, hayır. İşte Leva’nın kendine bile söylemediği, tek kelime bile söylemediği şey buydu, ona izin vermesi gerekmezdi – verebilirdi: etkin bir soyluluk için bu fırsattan yararlanabilirdi – bu yüzden Mitişatyev’den acı çekiyordu, hep yeni ve yeni fırsatları kullanamadığı için, bir kez bile ilkinden yararlanamadığı için – ancak o zaman o, ilki ne oluyordu? O kadar uzun zaman önce... ama sonunda düzeltmişti, çözmüştü ve başarmıştı – tümüyle başka bir fırsatla. Ve o sırada da susmuştu. Faina! – Bu kadar basit. Katlanılmaz bir fikirdi bu, eğer o, o zaman olmuşsa, belki de, Mitişatyev nasıl, pislik, şimdi de cürret ediyor... İşte bu, harika, susmuştu şimdi Leva, kendi kendinden hoşnut.

“Söylemeyecek misin?” diyen sesi duyuldu Mitişatyev’in, soluklanmıştı... - “O zaman ben sana söyleyeyim neden benim üzerime saldırdığımı...”

Karardı, iyice karardı Leva’nın gözleri; yulaf gibi bulanık bir güçle yere çivilenmişti – ama tam tersine, kavgadan önce de öfkenin beyaz ışığıyla yükselmişti.

“Öldüreceğim,” dedi yeni yeraltı mahzeninden boğuk bir sesle. “Söyleyeceksin – öldüreceğim.”

Leva, neyi kurtarmıştı o? Şimdi o neyi bu kadar güvenle, sadelikle ve kararlılıkla kurtarıyordu? Biliyordu.

“Tamam,” dedi Mitişatyev inanarak. “Söylemeyeceğim.”

Leva bundan hoşnut oldu. “İşte buna anlaşma denir, evet öyle!” diye düşündü hayat karşısında hiç şaşırmadan. “Bunu seslice söylememiş olması bile yeter bana. Ama biz biliyoruz, o da ben de, neyi söylemediğini. Böyle olacağını düşünemezdim...”

Ama böyle olmuştu.

Mitişatyev bir rafın altından votkayı aldı ve onu öylece, emeklerken, burnuyla yuvarladı. Leva sakın sakın onu seyretti: her şeye rağmen bu kadar az şey bile yeterdi – kavgada kazanmak...

Mitişatyev şişeyi haliya yuvarladı ve nefes nefese oturdu yanına. Gözlerini Leva'ya çevirdi, ona hazır, açık bir şekilde gülümsedi – can yakıcıydı – yüzünü buruşturdu, yarılmış dudaklarını emdi; çekiştirdi onu, komik bir şekilde baktı, yine gülümsedi.

“Oturun, canım!” diye cömert bir tavırla yanını gösterdi, daha doğrusu votkanın yanını.

...Cazibe mi? – yeni bir şey...

“Sen benim kâbusumsun,” dedi Leva gülerek. “Sen yoksun.”

Ve haliya oturdu.

“Seni anlıyorum,” dedi Mitişatyev dostça, sırayla, şişeden içtikleri sırada, “seni anlıyorum...” O budala küçük halının üzerinde, salda oturur gibi oturdular ve bu sıkışık bayram gecesinde öylece, sırf onun üzerinde oldukları için, Rus dilinin donmuş harabelerinin yanında yol aldılar... Tolstoy'un sakalı ışıldıyordu özel bir mahfazanın içinden, Çehov'un İyoniç'in altın çileklerini budamak için kullandığı bahçe makasları şakırdıyordu, cama kapatılmış, diriltilmiş bir Bunin eşyasız, dümdüz yaslanmıştı duvara...

“Sevmiyor musun? Seni anlıyorum,” dedi Mitişatyev. “Niye üzerine atladığını çok iyi anlıyorum!”

Leva'nın içi mutlulukla kıpır kıpır oldu – şimdi söylesindi Mitişatyev: Leva'ya karşı haksızlık ettiğini, boş yere kıskandırdığını – atılır, öperdi, ağlardı hatta – ne olursa olsun! - inanırdı! Ama Leva'nın böyle bir mutluluk yaşamasına fırsat verilmedi. İşte şöyle zedeledi onu Mitişatyev:

“Zaten biliyor musun aklımdakini? Ben zaten sebep değilim, sadece el altındaydım. Neden sen böyle kolay bir mücadele konusu seçtin.... Bak sana söyleyeyim neden nefret ettiğini, benden değil...” Ve Mitişatyev o duvarları, o sergileri, o geceyi ve o şehri Leva'nın düşmanları safına davet eden geniş bir kol hareketi yaptı. “Neden sen haksız yere cezalandırıyorsun? Onlardan korkuyorsun, ama benden korkmuyor musun?”

Leva suratını buruşturdu.

“Ben *raznoçinets* değilim, bu mantık benim için boş.”

“Harika!” diye sevindi Mitişatyev. “Baksana! Madem yol alıyoz böyle, bir düşünsene...” Leva hoşnutluktan gülümsedi: her şeye rağmen bir şey vardı bu Mitişatyev’de! “İşte bir gemiyle yol alıyoz,” diye devam etti Mitişatyev. “Peki, ya sonra... Bir buzdağına çarpacağız. Göreceksin, yine! Yine onlar!” Mitişatyev Leva’yı davet ederek güldü kendine. Leva zaten gülüyordu. “Neyse, işte buzdağı – boğuluyoruz. Ama sen bir kütük yakaladın, ben de bir kütük yakaladım, görebiliyor musun? Sen batıyorsun – ben çıkıyorum, ben boğuluyorum, sen nefes alıyorsun. Sırayla. Birbirimizi görmüyoruz. O yüzden de bilmiyoruz aynı kütüğe tutunduğumuzu. Neyse, diyelim, gece olsun, şimdiki gibi karanlık. Aha,” Leva’ya uzattı içkiyi, “sıra sende... Yani, demek ki, seyrüseferimiz devam ediyor. Gemi, belki de, büyüktü, transatlantikti; biz, belki de, birbirimizi fark etmedik, yapamadık, birbirimizi göremedik. Böylece dibe batık, yorulunca bunların üzerinde – ama bir adaya sürüklenmişiz, tabii ıssız bir adaya. Neyse, yatıyoruz, nefessiz bir halde – güneş çıkıyor. Bizi aydınlatıyor - vay! Biz bir de aynı okula gitmiştik! Yani bir düşünsene. Sadece ikimiz ve kurtulduk. Böyle yaşıyoruz – hindistan cevizleri, taze su – her şey var.”

“Ama nasıl olur buzdağları?” diye hoşnutlukla dinliyordu Leva. “Yani hindistan cevizleri varsa?”

“Bir düşünsene, o adada buzdağları da yok. Sadece ikimiz. Ulusal, mutlak ari bir çoğunluk. Sen ve ben.”

“Ya, sen yine aynı şeyi yapıyorsun bana, benim aslında Yahudi olduğumu, kanıtlayacaksın, buna gerek yok. Mitişatyev, senle ben olsak olsak Süveyş kazası oluruz.”

“Ama dur sen,” diye itti Mitişatyev. “Ondan bahsetmiyorum. Anlattığım bu masalda ciddiyim. Biz ikimiz, anlıyor musun, bir adada – bir gün bir daha. Hafta, ay, yıl. Ufukta bir gemi bile yok. Zamanla hep orada olacağımızı anlıyoruz. Neyse, herhangi bir sapıklık yok, tabii. Ulusal düşmanlık da kalkmış. Çatışma olacak mı? Olacak. Sen benden nefret edecek misin? Edeceksin. Ne için? İşte varmak istediğim şey o! Bak sen öncelikle neyden nefret edeceksin: gemi mi? Buzdağı mı? Okyanus mu? Kendin mi? Yolculuk sebebi mi? Hayat mı? Kader mi? Takdiri ilahi mi? Hayır! Sen benden nefret edeceksin! Anladın mı? Neden? Çünkü ben senin yanındayım!”

“Çok ikna edici,” diye kabul etti Leva, “ama kanıtlanan her şey

ikna edicidir. İkna edicilik bir zaman sorunudur. Fakat eğer ben senden nefret edersem, bu senin yanında olduğum için olmayacak. Sen bana ihanet ettiğin için olacak.”

“Ama kiminle, kiminle, bir düşünsene, ben sana ihanet edeyim, ıssız bir adada?”

“Adamızın ıssız olduğuna inanmıyorum,” dedi sıkıntıyla Leva. “Birisi geziniyor orada. Rüyamda gördüm. Hatırladım, tahmin ettim – bizim gibisi çok. Sonuçta, ben adamızın ıssız olduğuna inanmıyorum, tıpkı ikimizin yalnız olduğuna da inanmadığım gibi. Ama bir yolunu bulur ve çıkarırın.”

“Nasıl da sen böyle... kıvrak prens. Yani ben ne diyorum? Neden bizim aynı kütüğü tutmak zorunda kalmamızdan, aynı adaya sürüklenmemizden, aynı gemiye binmemizden nefret etmiyorsun?! Hepsi için *benden* nefret ediyorsun? Vay, vay!” diye Mitişatyev fırladı yerinden. “İşte bu duvarlar, bu bayağılık, bu ölümler! Neyi böyle biz, canlılar, sömürüyoruz! Birbirimiz hakkında her şeyi bilmeye zorlayan çağ bu! Çünkü biz her şeyi biliyoruz! Biz çok korkunç miktarda şey biliyoruz birbirimiz hakkında, nefreti bir yana bırak – neden birbirimizi on, on beş, yirmi yıl önce öldürmedik – anlaşılır şey değil! Sonuçta birbimizde yaşıyoruz, aynı yere işiyoruz, aynı Rus edebiyatı cesedini yiyoruz ve aynı kompleks yemekle doyuyoruz, aynı aylık biletle aynı otobüste aynı eve gidiyoruz ve aynı televizyonu seyrediyoruz, aynı votkayı içiyoruz ve aynı gazeteyi aynı balığı sarmak için kullanıyoruz! Neden bütün bunlara sabrediyorsun, ama benim gibi bir zavallıya katlanamıyorsun?”

“Bunu fark edemiyorum, hatta bununla senin ne diye uğraştığını da aklım almıyor. Kendine ait bir hayatın yok mu senin de böyle etrafa bakıyorsun! Benim kendi hayatım bana yetiyor, böyle şeyleri, senin güç harcadığın şeyleri fark edemiyorum...”

“Ha-ayır! Benim kendi hayatım yok!” diye uludu Mitişatyev ve ayağıyla rafı tekmeledi – kapının tahtası çatırdadı ve göçtü. Bir daha tekme attı ve iskaladı, toz kaldırdı. “Sen de yalan söylüyorsun var diye! Senin de yok! Eğer olsaydı, böyle nefret etmezdin benden...”

“Nereden çıkardın senden nefret ettiğimi?”

“Korkaksın sen! Bütün olay bu! İşte hayatın boyunca babanın adımlarından gitmekten başka bir şey yapmadığını, ikinizin birden dedeciğinizi yiyip bitirdiğinizi, hem de yeteneğin olduğu halde! –

kendine ait bir şey hâlâ yazmadığını kabul bile edemeyecek kadar güçsüzsün. Bekliyorum – yazmıyorsun! Biliyorum! Canlanamıyorsun, tıpkı benim gibi köle oldun, ama ibretlik, pozitivist bir kölesin, efendiye korkudan hizmet etmiyorsun, vicdan için ediyorsun! Bense hep köle oldum, köle doğdum ve görüyorum. Ama sen de alışıyorsun, senin için yeni, seviniyorsun: işe yarıyor... – işte nefret ettiğim yasal korkaklık! Kendim de korkuyorum, biliyorum. Zaten hapiste oturmak bizim bu yaptıklarımızdan daha iyidir, yapmak, hah! Neyse, güçsüz, al bakalım! Haklı değil miyim, ha? A-a-a...”

Nasıl oldu bu? - burada görünmez bir geçiş var. Ah, ne zaman yüzümüze çok iyi bildiğimiz bir şey açık açık söylene, içimizde en güçlü duygular uyanır. Ama zaten Leva'yı kışkırtmak – bunun için çok çaba harcamak gerekmezdi. Fakat bu nasıl oldu? – fark edemedim, takip edemedim, affedin. Sıkılmıştım. Pencereye dönmüştüm – orada hava şişiyor, sessizce terliyordu hava. Benua günbatımına bir tür kurdele bırakmıştı: güzel şehir! – bunalmış bir iç çekiş...

Ve o sırada, al sana! - Leva dolabın kapılarını ardına kadar açmış ve içindeki boş ve tozlu dosyaları dışarı fırlatıyordu; Mitişatyev mutlulukla tutup savuruyordu onları havaya; uçan tezler salonda yaprak yaprak, özgür kuşlar gibi dağılıyordu. Ve cam ayaklarının altında çıtırdıyordu.

“Güçsüz mü diyorsun? Güçsüz!” diye haykırdı Leva orta raflara erişmek için bir merdiven çekerken, “al sana, güçsüz değilim ben! Al sana ‘Birtakım Sorular’, al sana ‘Başkir ve Arnavut Edebiyatı’nın İlişkisi’! Al sana, al sana!..”

Neyse ki, merdiven sallanmaya başladı. Leva onun üzerinde tek ayağıyla, ağırlıksız bir halde durdu, kollarını salladı... - Mitişatyev tez yapraklarının üzerinde sıçırıyordu, onları havaya atmaktan yorulmuştu – tozluydular! – hapşırırdı, yeni bir oyuncak buldu: şimdi Mitişatyev elinde Puşkin’in ölüm maskesiyle zıplıyordu!

Küçüktü maske.

“Uymuyor...” diye şaşırıldı Mitişatyev. “Baksana – uymuyor! Aşırı gelişmişlik!” diye bağırdı. “Aşırı gelişmişlik!”

Ve o sırada Leva şahin gibi üzerine indi.

“Versene, pislik!” diye bağırdı. “Yafes! Öküz! Bı-rak, puş-t!”

“Neyin var?” diye geri geri sıçradı Mitişatyev. “Neyin var?”

Tavşan gibi. Elinde Puşkin’in ölüm maskesiyle.

Yine küçük bir kargaşa oldu. Leva almaya çalışıyor, Mitişatyev vermiyor. Mitişatyev vermek istemediğinden ya da baskıya teslim olmak istemediğinden değil, sadece anlamadığından geri çekildi – ve vermiyor. Biraz güreştiler – Mitişatyev tökezledi, Leva itti – kolunu savurdu Mitişatyev...

Şimdi karşı karşıya kırık beyaz alçı parçalarının üzerinde duruyorlardı sessizce.

Sanki, Mitişatyev de bir şeyler anlamaya başlamıştı.

Delice ve solgun bir şekilde yanıyordu Leva'nın uzun yüzü.

“Demek, bu kadar.”

Mitişatyev'i görmedi. Karşısındaki kötülüktü, onun geometrik hacmi.

Ürkmek – mümkündü. Mitişatyev ürkmüştü.

Grigoroviç'in hokkasını belli etmeden cebine attı ve orada hazır tuttu. Leva kesinlikle fark etmedi onun bu kurnazlığını. Delirmişti – tam anlamıyla. Gözleri iri iri açılmış ve gözünün iki yanından, iki soğuk balık gibi sarkmıştı. Onun ölüm maskesinin üzerinde kirli sakal belirmişti. Saçları birden büyümüşü – kıvırcık olmuştu. Boynu kalınlaşmıştı, yakasının içinden serbestçe çıkıyordu. Kesinlikle sakinleşmişti. Kolları öylece sarkıyordu, öylesine.

“ONUN yüzünden affetmeyeceğim seni,” dedi sakince Leva.

“Düello mu?” diye tehlikeli bir şekilde kıkırdedi Mitişatyev. Leva'yı ürküttü.

“Düello,” diye kabul etti Leva.

“Puşkin'lerin tabancalarıyla mı?”

“Hangisi olursa,” derken Leva bembeyaz olmuştu.

“Seninle düello yapmaktan gurur duyarım,” diye sırtı Mitişatyev. “Beni kendi sınıfına yükseltiyorsun.”

“Aynı sınıftanız,” dedi Leva kuru bir şekilde. “Ya 5A ya da 7B, tam hatırlamıyorum.”

“Ha-ha!” dedi Mitişatyev. “Bravo! Düellodan önce ne büyük mizah! Harika bir kendine hâkimiyet.”

“Bu işi çabucak bitirelim,” diye öfkeyle suratını buruşturdu Leva.

Mitişatyev ona hayretle baktı.

“Olamaz...” dedi sarsılmış bir halde. “Sen ciddi misin?..”

“Tümüyle,” diye Leva olduğu yerde durdu, dudaklarından güçlkle çıkmıştı bu “t” – hafif öksürdü.

Mitişatyev sırttı ve bakışlarını kaçırdı.

“Peki, prens. Ama unutmamalısın ki düello eşit bir hasım gerektirir. Benimle düello yapmak seni küçültür.”

“Düello tek anlam taşır,” diye homurdandı Leva rahatça, büyük halıklarının önünde hâlâ bir şey göremiyordu. “Herhangi iki insanın aynı yeryüzünde bulunmasının kesinlikle olanaksız olduğu anlamına gelir.”

“Tanrı aşkına! Bunu da gördük,” diye sevindi Mitişatyev. “Ama prensim, bu düello değil, bu sana açıklama mutluluğuna eriştiğim şey, yani birbirimizden yaşadığımız gerçeği. Bizim aramızda düello olamaz. Biz öldüremeyiz birbirimizi.”

“Benim için sınıflandırma fark etmez,” dedi ısrarla Leva. “En önemlisi, içimizden birinin var olmayacak olması.”

“Neyse ki mantığını yitirmemişsin. Hatta... kazanmışsın, demem lazım... Peki. Yapalım.” Ve Mitişatyev Puşkin’in ölüm köşesine yöneldi ve tabancalarla döndü. “Şunu fark ettim, ilginçtir, sen şu ya da bu şekilde, yazdığın ya da işte bugünkü gibi kendi, tümünden kendi dünyanda görünsen, yani deyim yerindeyse, hiçbir yerde değil sadece kendinde görünsen, tam da böyle, tam böyle olurdun... Bugün bütün gün sana baktım: aptal, diye düşündüm, ya da aptal değil, yine de aptal! Senin şu Faina seni ne diye seviyor! – hiç anlamayadım...”

“Faina” sözcüğü sersemletti Leva’yı.

“Baksana, yüzün yok senin!” diye haykırdı Mitişatyev.

Leva yüzüne dokundu, yokladı.

“Var. Tabancayı ver.”

Mitişatyev daha da hayretle baktı Leva’ya, yüzü beyazlaşmıştı tuhaf şekilde. “Tek anlamlı...” diye mırıldandı anlaşılmas bir şekilde yanıt olarak. “Tek anlamlı!”

“Dinle Leva, affet beni!” dedi samimiyetle.

“Tabancayı ver.”

“Canın cehenneme!” diye omuz silkti Mitişatyev, yüzünü buruşturdu. “Aha. Al ahbap.”

Fakat kendisine daha yenisini seçmeyi başardı ve alayla ona paslı, iki namluluyu uzattı.

“Peki nasıl ateş edeceğiz? Bariyer mi olacak? Yaklaşacak mıyız? Biliyor musun, nasıl olacak?”

“Para atarak,” dedi Leva. “Bu arada, sana sınıf konusunu açıklamam lazım. Anladım.” Ağır ağır saydam bir çabayla konuşuyordu. “Farklı sınıflar – yani aralarındaki ilişki yokluğu. Şimdi hepimiz ilişki içindeyiz anlamında. Şimdi hepimiz – ilişkiyiz. Başka bir sınıfla ilişkiye girmek – kabul edilemez. Eğer kabul edilseydi, hepimiz eşit olurduk; biz bir sınıf olurduk. Düello – ilişkiyi reddetmek demek, onun olasılığını ortadan kaldırmak demek. Bu yüzden eşitiz ve düelloyu her kuralla yapabiliriz. Bu adil bir şey ve adalet elde edilmiştir. Bu kadar.”

“Enfessin,” dedi Mitişatyev. “Teslim oluyorum.”

“Hayır.” Leva kararlıydı.

“Prensım, sizin benim özürümü kabul etmeyeceğinize eminim. Bence, siz gidip şu rafa yaslanabilirsiniz, böylece hafif yaralanma durumunda düşmezsiniz. Ben de şunun yanına gideceğim.”

Leva varlığını rafa kadar bir komutan edasıyla sürükledi.

“Peki efendim, yazı mı tura mı?”

“Yazı,” dedi Leva.

“Bir ruble, hatıra parası!” diye sırtıttı Mitişatyev. “Tamam, atıyorum.” Donuk bir şekilde cınlayan ama kuralına göre dönen ruble kolayca eline geldi yine Mitişatyev’in. Anlamlı bir ağırkanlılıkla elinde sıktı onu, tıpkı “21” oyununda kapalı kartı açan kumarbaz gibi – aynı taşra sırtıtmalarıyla. “Fakat, tura geldi! İnanıyor musun?”

“İnanıyorum,” dedi boğuk bir sesle Leva.

“Peki, prensim, bizim sınıfsal çelişkilerimiz nasıl çözülecek? Ya ben şimdi sizi öldürürsem?”

“Bu fark etmez,” dedi soğukça Leva. “Çözülecekler.”

“Bunlar sizin ölümden önceki sözleriniz, prensim!” diye cıvıladı Mitişatyev, ağır ağır tabancayı kaldırır ve nişan alırken. “Bir, iki...”

Leva ölü gibi, gözlerini kapatarak duruyordu. Çifte namlulu canavar elinde sarkıyordu. Parmaklarının nasırları katılaşmış ve krampla beyazlaşmıştı.

“...üç!” Leva irkildi.... Üçüncü kez yazar yaşamın yalapaşaplığına katlanamadı ve pencereye döndü. Maytap gibi bir silah sesi duyuldu. Hafifçe barut koktu. Mitişatyev, kendi küçük topunu atıp tutmuştu belki?..”

Bir inleme, çatırtı, yazarın diş gıcırıtması... Mekân yazarın omuzlarının arkasında yan yattı. Dengeyi kaybetti, çöktü, Yazar kaldırmaya davrandı – geç kalmıştı – cam sesi duyuldu. Raf bir daha giyotin gibi indi, çatırdadı ve çatladı, kesin olarak. Leva'ysa kıpırtısızca, düştüğü gibi yatıyordu.

Mitişatyev ortaya çıkan etkiden biraz şaşırılmıştı. Telaşla yaklaştı. Rafa baktı – bir ayağı yoktu, sorun buydu! Tuğlasından çıkmıştı...

“Leva! Leva!” Ama Leva susuyordu.

Omzundan tutup sarstı. Leva kıpırdamadı. Daha güçlü sarstı. Başını kaldırdı. Yüzü yeşil ve saydamdı. Korkuyla baktı Mitişatyev avucuna – kan içindeydi.

“Leva! Leva!”

Mitişatyev kasılmış gibi yutkunuyordu ve Leva'nın altından düşerken bükülen sol kolunu kurtarmaya çabalıyordu – vazgeçti bundan. Sağ elinden tabancayı almaya çalıştı – mengene gibi sıkılmıştı. Mitişatyev deli gibi nabzına baktı – çok korkunç bir manzaraydı: tabancalı elde nabız araması... Büyük bir telaşla nabzına baktı, yaptığı şeyi yapılması gerektiği gibi yaptığına emin olamadan. Yüzü çaresizlik de, umut da, korku da yansıtıyordu.

“Ah!” dedi ve sinirle kalktı. “Sever” sigarasından bir tane yaktı.

Birkaç kez telaşla içine çekti, pencerenin kıyısında bir şeyler düşündü.

Dalgin bir tavırla masadan kalın bir dosya alıp Leva'nın başının altına koydu. Elini salladı. Bir kez daha kibirli ve derin bir iç çekti, Leva'nın tabancasının namlusuna dokundu.

“Aptal!” dedi emin bir tavırla, ama özel bir duygu taşımadan – bir olgu olarak.

Kendi tabancasından duman tütüyordu. Mitişatyev sırtıttı.

Daha sonraki hareketleri hızlı ve kesindi: ışığı söndürdü, cebindeki hokkayı buldu, ona tiksintiyle baktı ve pencereye doğru attı. Cam kırıldı. Ve son bir kez ceplerini karıştırdıktan sonra, Mitişatyev salondan çıkıp gitti – karanlıkta hâlâ kırmızı kırmızı tütüyordu izmariti.

Mitişatyev paltosunu giymişti artık, aşağıya koştu, bodruma. Orada uygun bir pencere buldu ve enstitünün önündeki çimenlere indi. Dikkatle örttü pencereyi arkasından, o sırada parmağını

sıkıştırdı ve ana avrat küfretti. Parmaklıklara yürüdü, çevresine bakındı – o kara, damar gibi şişmiş Neva gecesinde kimsecikler yoktu. Parmaklığı aştı ve etrafına bakınmadan, elleri cebinde, hızla ve kaçır gibi yürüdü. Paltosunun etekleri savruluyordu.

“Ah, lanet olsun!” diye durdu aniden. “Ah, lanet olsun!” diye inandırıcı olsun diye alnına vurdu. “Unuttum!”

Bir saniye bunun bir kanıt olduğunu düşündü. Yüzü acı çekmeye yatkın görünüyordu ve o sırada neredeyse soylu sayılırdı.

İşte bu tuhaftı.

Kurşun Sesi (Sonsöz)

Böylece başlangıcı bir zamanlar beni çok etkilemiş olan hikâyenin sonunu öğrenmiş oldum.

Puşkin, 1830.

Temiz pencereyi, o buzlu-göksel bakışı, 7 Kasım günü sokaklara çıkmış kalabalıklara dikkatle, gözlerini kırpmadan bakan o temiz pencereyi, o buz tutmuş göksel bakışı tasvir etmeyi denedik... Ancak o zaman bu berraklık boşuna değilmiş, sanki özel uçaklar tarafından ihtiyaç duyulan bir şey değilmiş ve hatta yakında bedelini ödemek gerekeceği için boşuna değilmiş gibi geldi.

Gerçekten de 8 Kasım 196... sabahı bu tür önsezileri fazlasıyla doğruladı. Ölü şehrin üstü tertemizdi ve eski Petersburg binalarının ağır dilleriyle biçimsizce titreşiyordu, sanki bu binalar şafakla birlikte ağaran duru mürekkeplerle tasvir edilmişlerdi. Ve sabah bir zamanlar Petro'nun "kibirli komşuya nisbet olsun diye" göndermiş olduğu bu mektubu imzalarken, artık kimseye gönderilmeyen ve kimseyi bir şeyle tehdit etmeyen, bir şey talep etmeyen şehre rüzgâr düştü. Sanki düzgün bir eğriden yuvarlanıp aniden hızlanarak rahatça yerle temas etmiş gibi düz ve tepeden düştü. Uçup gitmiş bir uçak gibi düştü... Sanki uçak şişti, patladı, dün uçarken bütün kuşları yutmuştu, diğer bütün bombardıman uçaklarıyla beslenmişti ve metale ve göğün rengine doymuş bir halde yere çarptı, yine burununu düzeltip oturmaya çalışırken temas sırasında yerle bir oldu. Şehre uçak rengi düz bir rüzgâr yayıldı. Çocuklukta kalma bir sözcük, "Gastello" rüzgârın adı buydu.

Şehrin caddesine, havaalanına iner gibi indi, çarpışma sırasında, Vasilyevski Adası kavşağında bir yerde sıçradı hatta ve ıslak binaların arasında, bir önceki günün gösteri yürüyüşündeymiş gibi güçlü ve gürültüsüzce sürüklendi. Böylece insansızlığı ve ıssızlığı sınıyıp gösteri meydanına geçti ve uçarken sığ ve geniş bir su birikintisine girerek önceki günün tribününün yapay duvarına çarptı

ve çıkan sesten hoşnut olarak Devrim Geçidi'ne uçu ve tekrar geniş ve yuvarlak bir şekilde havalanıp yukarılara, daha yukarılara doğru süzüldü... Eğer bu bir film olsaydı, Avrupa'nın en büyüklerinden biri olan boş meydana dün bir çocuğun kaybettiği "lastikli top" da onu takip ederdi ve iyice ıslana ıslana dağılırdı, hayatın ters yüzünü sergiler gibi parçalanırdı: hayatın talaştan ibaret gizli ve acıklı yapısını sergiler gibi... Ama rüzgâr kendini topladı, yükseldi ve gösteriş yaparak şehrin tepesinde bir yerde yeniden şehre, kavşakta bir yere doğru döndü, yani bir Nesterov düğümü çizerek uçu... Böyle ütüledi şehri, peşinden de su birikintilerinin üzerine şiddetli bir ani yağmur hücum etti – bütün o ünlü bulvarlara ve kıyılara, karşıdan gelen ters akıntılara ve üzerine serpilmiş köprülerle Neva'nın pörsümüş lapasına indi yağmur; sonra onun ölü tekne ve sandallarından birini alıp kıyı kıyı nasıl gezdirdiğini görüyoruz... Sal dağılmaya başlayan yığınlara çarptı, ıslak tahtaları parçaladı durdu; hemen karşısında da bizi ilgilendiren bina eskiden, küçük bir saray, bugünse bir bilim kurumu olan yer; o binanın üçüncü katında açık ve kırık bir pencere vardı, oradan kolayca uçup giriyordu yağmur da rüzgâr da...

Büyük salona daldı rüzgâr ve dört bir yana saçılmış ısı ve daktilo yazılarla dolu sayfaları yerlerde sürükledi – birkaç sayfa pencerenin kıyısındaki su birikintisine düştü... Bu müze, sergi salonunun (duvarlara asılmış camlı fotoğraflara ve metinlere ve üstleri açık duran kitaplarla kaplı cam masalara bakılırsa öyle olmalıydı burası), toplam manzarası, anlaşılmaz bir yıkım tablosu halini aldı. Masalar olması gereken geometrilerinden, doğru yerlerinden çıkarılmıştı ve orada burada, rastgele duruyordu, hatta biri ayakları yukarıda ters dönmüştü, kırılan camı paramparçaydı; bir dolap yüzüstü yatıyordu, kapıları açıktı, yanında da, dağılmış sayfaların üzerinde, sol kolu cansız bir şekilde altına kıvrılmış bir adam yatıyordu. Bir ceset.

Görünüşe göre otuz yaşlarındaydı, tabii buna "görünüş" denebilirse, çünkü görünüşü korkunçtu. Taşın altından çıkmış bir varlık gibi bembeyazdı – beyaz ot gibi... karman çorman ak saçları ve şakakları kan içindeydi, ağzının kıyısından köpük sızmıştı. Sağ elinde eski bir tabanca tutuyordu, artık sadece müzelerde görülebilen bir şey... bir diğer tabanca, iki namlulu, bir horozu indiril-

miş, diğeri kaldırılmış bir tabanca da biraz uzakta, iki metre ötede duruyordu, bu arada ateş edilmiş olan namluya “Sever” marka bir sigara izmariti sıkıştırılmıştı.

Bu ölüm neden beni güldürüyor bilemiyorum... Ne yapmalı? Nereye bildirmeli?..

Yeni bir rüzgâr dalgası şiddetle çarptı pencereyi, keskin bir cam parçası kopup pervaza saplandı, pervazın su birikintisine parçalar döküldü. Bunu yapan rüzgâr kıyıya doğru uzaklaştı. Onun için ciddi, hatta dikkat çekici bir davranış değildi bu. Uzakta yelkenleri ve bayrakları titretmeye, nehir tramvaylarının, teknelerin, yüzen restoranların, bu kaygılı ve ölü sabahta kendi limanında sessizce soluklanan efsanevi kruvazörün yanında gidip gelen telaşlı romörklerin iskelelerini sallamaya koyuldu.

Rüzgâr daha da ilerledi hırsız gibi ve pelerini dalgalandı.

Rüzgâr uzaklaştı, ama biz salonunuza dönelim...

Kırılan camın gürültüsünden cansız cesedin üzerinden bir kasilma ve titreme geçti; böğürmeye benzer bir ses duyuldu. Ceset elinden düşürdü tabancayı, güçlkle altına giren ikinci elini kurtardı ve iki eliyle yere abanarak doğrulmaya çalıştı. Ama – inleyerek yere yığıldı.

Yine çaresizce yattıktan sonra, sonunda soğuğu ve rahatsızlığı hissetti ve daha kararlı bir şekilde doğruldu kolları üzerinde. Başını döndürdü, inledi ve hâlâ bilinçten yoksun bir bakışla önündeki yere baktı. Gözlerinin önünde kalın bir klasör vardı, o akşam yastık yerine geçmişti. Adam (artık “cesedimizi” böyle adlandıralım) uzun uzun ve boş boş bu klasöre baktı. Üzerine düzgün bir yazıyla beyaz bir karton yapıştırılmıştı. M. M. MITİŞATYEV. RUS ROMAN SANATINDA 60’LI YILLARIN DEDEKTİF ÖĞESİ (TURGENYEV, ÇERNİŞEVSKİ, DOSTOYEVSKİ), filolojik bilimlerde bilimsel doktora derecesi almak üzere yapılan tez...

Adam, sanki sonunda bir şey anlamış gibi, sanki bir şey bilincine uçup gelmiş gibi ve onu bu sabahla yaşama bağlamış gibi, ürkmüş ve hâlâ hiçbir şeye inanmıyormuş gibi... birdenbire sertçe ters dönüp oturdu.

Bize yüzünü döndüğü için, bir daha bu Leva’dan başka birisi olabilir miş gibi davranmayı sürdüremeyiz. Leva’ydı bu. Tabii, belki

onu hemen tanımamış olmamızı da abartmak doğru değil – biz onu asla böyle görmemiştik...

Hemen kendine geldi (nedense böyle durumlarda “yavaş yavaş” ya da “ağır ağır” yazmak uygundur). Tanrı size asla bunu o kadar hızla yaptırmazın. O kendine geldi – kendi ona geldi. Düellodaymış gibi yaklaştılar. “Bariyere” kadar vardı daha. (Fakat tuhaf bir söz şakası bu: oradan, onun tarafından bilincin bariyerine yaklaşmak sevimsizdir.)

Bakışlarını salonda gezdirdi: dağılmış elyazmaları, su birikintileri, dökülmüş alçı, kırık cam – klasik bir dehşet vardı bakışında, yüzünde ve zaten solgun olan yüzü o kadar beyazlanmıştı ki bilincini kaybetti mi diye ürktük.

Leva sıçrayarak kalktı ve inleyip başını tuttu. Kurtarıcı bir ağrıydı bu: dikkatini dağıtmıştı. Başını yoklayarak durdu, orada sağlıklı bir şiş vardı, bir önceki akşam dolap yapmıştı. Fakat, ciddi bir şey değildi: hayattaydı, kahramanımız... Pencereye baktı – pencere ona baktı.

Pencereye doğru gitti, korkunç biçimde esiyordu içeri. Hâlâ tam kendinde değildi: Kendine hâlâ üçüncü kişi gibi davranıyordu... Çevresine bakındı. Hayır, bugün artık Faina gelmeyecek... Soğuk rüzgâr daha da açık kılıyor Leva'yı bize. Biz ona hohluyoruz ve bir kazakla ovalıyoruz. O – uzaklarda. Pencerenin ardındaki kötü hava iyice iblisleşmiş.

Bilinç ateşlendi. Duman dağıldı. Ve biz Leva'yı görüyoruz...

Leva bize dönüyor. Ve bu artık o, ta kendisi. Ölümçül bir rahatlık var çehresinde. Herhalde, her şeyi hatırladı. Önüne bakıyor görmeyen, iyice aralanmış bakışıyla bize ancak bilinç sarsıntısı olarak görünen o dinginlik ve belirgin bir sakinlik içinde. Üşüyor, ama fark etmiyor bunu. Fakat sert bir ürpertiyle sarsılıyor.

“Ne yapmalı!” diye düşünüyor herhalde o... “Ne yapmalı?”

Sahi ne yapmalı?..

“Bu son,” diye düşünüyor Leva buna inanmaksızın.

Ve sahiden, bu son. Yazar şaka yapmadı kahramanı öldürmeye çalışırken. Yarattığım Leva Odoyevtsev, salonda nefessiz yattı. Kendine gelen Leva Odoyevtsev de ne yapacağını bilmiyor ona, tıpkı yazarın sonra, yarın başına ne geleceğini bilmemesi gibi. Çocukluk, ergenlik, gençlik... ve işte – DÜN de geçti. Sabah çöktü – onun ve benim – ayıldık. Ne kadar hızla yaşadık bütün hayatımızı – sarhoş gibi! Akşamdan kalma mısınız?..

Şimdiki zaman kahraman için yıpratıcıdır. Ve kahramanın yaşamında ancak geçmiş yer alır, edebi kahramanlarsa artık yazılmış olan kitaplarda yaşar. Eski bir pilotun acıklı bir çağda, tramvaydan bakması bize kahramanın hayatta olduğunu göstermez. Yazılan şeyin ikinci cildini yazma hevesi de (o aksak sözcük “ikileme”...), kahramanlıktan sonraki yaşam gibi değil mi?

Aslında, kahramanımızın kesin ölümüne yakın bir zamanda onun edebi varlığının gerçekliği tükenmeye başladı, yaşamın genellenmemiş, biçimsiz gerçekliğiyle sıkıştı – yani şimdiki zamanın yaklaşmasıyla. Tam biz sonunda öntarihi bitirip de üçüncü kısmın asıl konusuna (anektoda) varmışken, şu anekdot çıktı: “Blank Prens Odoyevtsev’in yanına gelir, Mitişatyev de oradadır...” O sırada yaşandı Leva’nın akan gerçeklikten kesin olarak kopması. Ve ancak onların böyle bir sarhoşluğu, yani onların kendiliğinden geldikleri o gerçekdışılığı (içme) kaldıracan canavarca organizmaları, yazarın sonuna kadar ipin ucunu bırakmamasını sağladı. Şunu söylemek isterim ki burada eriştiğimiz şey, çok önce başlamıştı, o kadar önce ki artık zar zor hatırlıyoruz. Botanik edebiyatımızın dilini kullanırsak, romanda “geleceğin, kökleri geçmişe uzanan sürgünleri yetiştirmektedir.” Ama bu geleceğin incirinden tatmak zorunda değiliz. Bizim yapımızda olmayan birinin hiddetiyle biz de “Kurusun!” deriz.

Ama edebi eser inşa etmenin yasalarına göre, romanımız, gerçekten bitti. Biz “o zaman” a vardık, yani okuru sahte bir devam ümidiyle kandırmayalım. Kalem bırakmaya hakkımız var – okurun romanı bırakmaya daha da çok hakkı var. Artık okuyup bitirdi. Bırakın tam da burada bütün izlenimini bıraksın ve onunla sınırlı kalsın. Eğer o böyle benim dostum olduysa beni daha da uzaklara takip etmek için, bırakın kendi bilincinde bu sınırı aşsın ve devam etmeden önce bütün seçimlerini yapsın. Çünkü kahramanımız son satırda ölecek ya da doğacak – kişisel zevk dışında hiçbir şey, daha sonraki anlatıyı idare etmemektedir – gelişme

mantığı yıprandı, geçti gitti. Aslında, bütün o tatsız devam etme girişimimiz kendi kendimize devam etmenin olanaksız olduğunu gösterme girişimiydi, edebiyat olmaktan çok bir edebiyat bilimi ya da edebi eleştiri girişimiydi: kahraman öldü, ama biz akademik yöntemle yaşattık onu ve bir süre daha oyalanıp buradan da çıkıp gideceğiz. Şu vakte dek yazdığım her şeyi onun için, Hayali için yazdım, ister affetsin beni ister cehenneme kadar gitsin – biraz da kendim için, hayali olmayan için, kendi kendime açıklamak için, kendi vicdan temizliğim için istiyorum: yazar terinin kokusunu kovmak istiyorum, Hayali'yi roman olaylarını gerçek olaylar gibi yeniden yaşamak için zorlarken harcadığım çabayı kovmak istiyorum. Görüyorsunuz ya, benim için dürüstlük bu: imge imge olmalı: çağrılabilir, ama var olamaz, gerçekliğe gerçeklik hakkıyla tutunur. Bu yüzden gerçekliğin var olması ve her saniye, her kısacık saniyede bile değişmemesi gerekse de, bir kez çağrılan imge sonsuza kadar olmasa bile, kâğıt üzerinde, yani onun ömründe yaşar. Gördüğünüz gibi, zaten kazanmış olduğum iktidarın heveslisi değilim. Eğer biri onun benim gibi olduğuna karar verirse, onu uyurmuş olayım. Öfkelenmesin eğer onun ben olmadığım ortaya çıkarsa.

Yani, insan-Leva uyandı, edebi kahraman-Leva öldü. Daha sonra Leva'nın gerçek varoluşu ve ölümden sonraki kahraman var. Burada, ölümden sonra başka bir mantık var, daha doğrusu, yok. Yasaların etkisi son olan ölümün gerçekleşmesinin kaçınılmazlığıyla tamamlanıyor. Orada, daha sonra ne olduğunu, kimse bilmiyor ve çoğunluktan kimse bizimle, canlı azınlıkla paylaşmıyor bunu. Kahramanımın kalıntılarının arkasından küçük bir tören alayıyla ilerliyoruz – onun varlığı aşırı varsayımsal. Burada, bu sınırın ötesinde, hiçbirimizin ötesine daha geçmemiş olduğu yerde, gelecekteki gibi – her şey gözcü, dengesiz, isteğe bağlı, rastgele, çünkü burada daha önce yaşayıp yazıp okumamızı belirlemiş olan yasalar yok, bilmediğimiz ve öylece yaşadığımız yasalar var. Kimseyi incitmek istemem, ama burada açıkça (kahramanımın deneyimlerine dayanarak) yaşanan yaşamın edebi kahramanın yaşamından daha az gerçekçi olduğu, daha az yasalı, düşünülmüş ve tam olduğu görünüyor. Aklın yaratısı olmaktan çıktığı anda Lev Odoyevtsev'in yaşam kuşağına giriyoruz, bu akli o aldı ve bilemedi neyde kullanacağını, yani neredeyse sizin benim kadar canlı oldu. Ve bizim daha sonraki anlatı için kullanılan çok saçma hipotezimiz de bu işte: kitap kapatıldığı zaman bizim yaşamımız edebi kahramanların gölge yaşamı olur, onların ölümden sonraki

yaşamı olur. Fakat, böyle bir hipotez kısmen okur tarafından desteklenir. Çünkü eğer okuduğundan etkilenen bir okur geçmişte geçmiş hakkında yazılanı gerçeklik olarak, yani mevcut olarak (hatta neredeyse kendine ait, şahsi bir şey olarak) kabul ederse, sofistçe bir yaklaşımla, kahramanın şimdisini kendi geleceği olarak kabul ettiği varsayılmaz mı?..

Şimdi bölünmez. O hepsidir. Biz onun nabzı atan etine bakıp onun canlı olduğunu görebiliriz. Onun bu bizden ayrı yaşamı kesin bir ihanettir, çünkü şimdinin bizimle ilişkisi yoktu, biz geçmişi önceden hazırlayarak, kendimize bir aidiyet öğrettik. Birlikte, bütün, bölünmez – yansıtma girişimi her açıdan yoksuldu: her girişimimizde bir şeyler gösteren biz olmayız, bizim girişimimiz kendi kendini gösterir. Çünkü var olan için onun kendi varlığından daha büyük bir kanıt yoktur.

Kahramanın yazarınkiyle örtüşen bir şimdide girmesinden sonra, tembelce kahramanı takip etmek, boş boş casusluk yapmak (ki bunu yapmak pratikte imkânsızdır) ve onun şimdinin bir sonraki anı dışında nereye götüreceği belirsiz olan hareketlerinin tutarlılığını tasvir etmek, yaşam kadar hızlı kayda geçirmek mümkündür. Eğer yazarın kendisi kendi eserinin kahramanıysa ve kendine özgü bir günlük tutmuşsa bu bir şekilde mümkündür. Ama yazar kendi yaşamını yaşamak ister ve onun için kahramanını ısrarla takip etmek çok kolay olmaz. Sonra, bu sonsuz bekleyiş, kahraman geçmişe yöneldiği ölçüde yaşarken, bu süre tutarlı bir anlatının hızıyla ortaya konabilir... Hayır, böyle bir perspektif çekmez yazarı, diye karar verdik o zaman biz. Roman bitti.

Ama hayır! - Cümle yazılırken geçmişe uzaklaşır an, yani ışığı bütün geçmişi, bütün anlatıyı değiştiren şey. Romanın son cümlesi çok önemli olmasa bile: kahraman gözlerini kapadı ya da kahraman gözlerini açtı, uyudu ya da uyandı, kalktı ya da bir darbeyle düştü, konuştu ya da sustu, hatırladı ya da unuttu, düşündü ya da boşverdi, güneş çıktı ya da yağmur yağdı, nefes aldı ya da nefes verdi – bütün bu son cümle hareketleri her şeyin bütün olarak değerlendirilmesidir, ve nokta da hep tam nefes alırken ve iyi bir havada koymak istenir!

Roman bitti – yaşam devam ediyor...

Versiyon ve Varyant (Sonsöz)

Fakat, yazarla kahramanın zamanını kaynaştırarak ne elde ettik?

Tamamlanmış bir romana devam etmek tıpkı Leva'nın tamamlanmış durumundan çıkması gibi olanaksız bir iştir. Ve bize de editörden Leva her şeyin altından kalksın diye bir uzatma istemekten başka bir seçenek kalmıyor...

Yazarla kahramanın zamanını aynı, şimdiki zamanda kaynaştırarak, belli bir çaresizlik özdeşliği elde ettik: Leva'nın ortaya çıkan durum karşısında, yazarınki de boş sayfa karşısında bir çaresizlikti. Sonuçta, yazar, deyim yerindeyse, neredeyse içeriden, tıpkı Leva gibi, onun durumunun güçlüğüne ve kendisinin ona yardım etme olanağını ya da olanaksızlığını değerlendirebilir.

Biz ona ne teklif edebiliriz?

Bu sırada, romanın hiçbir yerinde olmayan bir şekilde, “versiyon ve varyantın” doğması, yani saf biçimde devam haklılık kazanıyor.

Herhangi bir varsayımına girmeden, Leva'nın dehşet hali içinde uyandığını öne sürebiliriz. Her şeyi hatırlamıyordu. Sadece sekiz bardağı hatırlıyordu. Blank'ın gelişinden kızların gelişine kadar olan zamandan kesinlikle bir şey hatırlamıyordu – fragmanlar vardı sadece. Gottich'i hatırlayınca ürperdi, daha doğrusu onu hırsla neyden kaçırdığını hatırlamıyordu... Gezintiyi de hatırlamıyordu hiç, sadece penceredeki havai fişekler – ve sonra sahte mermerden bir hayvanın üzerindeyken ayağından çekmiştiler. Mitişatyev'le yaptığı kavgayı çok iyi hatırlıyordu, Faina yüzünden. Son hatırası çok tuhaftı: sanki Mitişatyev'le birlikte okyanusun kıyısındaki bir halıda oturuyorlardı, ada ıssızdı ve küçük bir yarığın içine halıdan indirilmeyi rica eden bir küçük not tıktırmaya çalışıyorlardı... Sonrasında hiçbir şey hatırlamıyordu. Leva çifte namlulu tabanca bilmecesine uzun uzun kafa yordu: orada geleceğe dair bir ima saklıydı. “Sever” izmariti için teşekkürler Mitişatyev'e! Leva önceki akşamın hiç bilmediği sonunda öyle pek yalnız değildi... Yani, bu sabah, anlaşılabilir, ortak yazarlıkla bir akşam toplantısı hazırlanmış-

tı, ama şan sadece birine kalmıştı. Mitişatyev'e duyulan hiddet – artık yalnızlık yoktu.

Başı... Size baş hakkında ne söylenebilir? İnsanlar “başım ağrıyor” dediği zaman ne kastederler? Gerçekten onu mu?! Hayır, bizce, ağrıdan sırf kıskançlık yüzünden yakınılar, başkaları yakınıyor – sevimli çocuksuluk! - benim ne ekşiğim var? Bin dokuz yüz altmış kimbilir kaç yılının sekiz kasımında Leva'nın başının ağrıdığı gibi ağrımamıştı kimsenin başı!

Başı çok özensiz bir şekilde, titreyen, eriyen bedenden desteğe konmuştu. Leva ne zaman adım atsa, ona yer ayaklarının altından kayıyormuş, ama kendisi olduğu yerde, biraz daha arkada duruyormuş gibi geliyordu ve bir süre sonra başıyla bedeni farklı mekânlarda bulunuyordu.

Bu yüzden Leva gereksiz hareketler yapmamaya çalışıyor; kıpırtısız duruyor, başını bekliyor ve düşünüyor:

dün yedisiydi
yarın dokuzu demek ki,
bugünse sekizi...

Bu iyi, bu iyi. Önümüzde neredeyse bir gün var. Neredeyse bir gün, insanların gelip bütün bunları görmesinden önce. Şimdilik – kimse bir şey bilmiyor. Mitişatyev dışında. Ama o da, herhalde, Leva bile bilmiyor nerede olduğunu. Onun için kaygılanmak gerekmez. Zaten, neden onun için kaygılanalım? - diye sırtı Leva. - O, her zamanki gibi sıyrılıp gitti. Ama – iyi – diye kendini durduruyor Leva yapmacık bir kararlılıkla – tutarlı bir şekilde düşünelim – diye teklif ediyor kendi kendine. Yani, kimse hiçbir şey... Bu kadar kararlı bir şekilde başını sallayıp ellerini ovuşturmamalıydı – hayır, gerek yok! Leva inledi ve başını tuttu elleriyle.

Kıpırtısız duran Leva ağrının biraz uzaklaşmasını bekliyor ve onu bakışlarıyla izliyor. O sırada düşüncelerine dönüyor ve hayali bir envanter çıkarıyor:

pencere – bir (ama cam iki)
dolap – bir (camcı ve marangoz)
vitrin – bir (camcı)

toplam üç – çok da fazla değil... diye düşünüyor Leva. Hatırladığı vitrinle hatta akrabalık denecek bir yakınlığa sahipti. Leva yerdeki alçıya bakıyor, dikkatle kaldırıyor kafasını – tavan sağlam. Bir parça alıp hayretle çeviriyor elinde – bir favori sakal!

Kurşundan bir korku alevleniyor içinde, dengeyle kollarına, bacaklarına yayılıyor, kalbini çevreliyor. Kalbi kalan küçük aralıkta cıvıldıyor. Leva felç olmuş gibi çömeliyor ve yerdeki bir kâğıdı alıyor. “Patroklos’un cenazesinden sonra, Akhilleus her gün Hektor’un cesedini arabasına bağlıyor ve ölen dostunun mezarının çevresinde sürüklüyordu. Ama bir gece Priamos yanına geldi ve Hektor’un cesedine karşılık bir bedel alması için yalvardı. Priamos Akhilleus’un ayaklarına kapandı, ama o onu kolundan tutup kaldırdı, insanca varolmanın acıları için birlikte ağladılar.

“Olayların devamı, tıpkı başlangıcı gibi, şiirde pek anlatılmaz, çünkü yazar dinleyenlerin her şeyi bildiğini varsayar. Yani, Truva’nın yıkılmasıyla sona erer *Ilyada* şiirinin hikâyesi.

Homeros’un *Odyseia* adlı diğer şiiri bizim için yine bu kadar önemlidir.”

Bu da ne? Tanrım! O sırada her şeyi anlayıveriyor: nerede, kimle ve ne yaptı ve neden bunlar ona bir şeye mal olacak... Korku dış sükûnet ve olup bitene ilgisizlik gibi hazır bir biçimde geliyor.

Acilen gerekenler:

camcı
marangoz
temizlikçi
cila
heykel
ağrı kesici

İş – parça başı.

Emek bedeli – anlaşmaya göre (iki kat, üç kat, on kat...)

...O sırada Leva’yı sonunda halkın içine gönderiyoruz, insanlar nasıl yaşıyor diye bakmaya. Bu konuda az ve çok uzak bir fikre sahip. Her şeyden önce zamandan uzak – savaş sonrası ilk yıllar. O zamanlar şehir halkı hâlâ “göz alabildiğine” yaşardı, avlularda ve bodrumlarda görüldü... Leva bir küçük efendinin sıradanlara ilgi

duyduğu gibi duyardı. Mişa adlı bir arkadaşı vardı (Mitişatıyev'in lakabı), kapıcı oğlıydu, olumlu, geç kalmış bir oğrenciydi. Leva ona derslerde yardım ederdi ve onlarda çorba içmeyi severdi. Harıkaydı o orba! Leva'nın "zel" dairesi vardı, orada bir Şeyden ne kadar varsa o kadar hep vardı ve yerinde kalırdı; "battaniye" ya da "nişanlı" gibi sözcükler edepsiz sayılmasa da sylenmezdi hiç; yastık, yatak örtüsü, atal kaşık, tabak gibi Şeyler asla eklenmez ya da satın alınmazdı (yetişkin bir erkekken, sınıf arkadaşı gençler onu bir dükkâna sürüklemiş ve onların "giysi denemesinde" o da bulunmuştu, Yeva çok şaşırmıştı bu eşyaların kimsede olmamasına ve alınıp satılıyor olmasına...) – işte böyle, Leva'nın evinde aynı çorbaların ne kokusu ne lezzeti olurdu. Leva bu parçalı, yıkanmış, şık dünyada geçirdi bütün hayatını – diğer çorbanın hatırasını onda hep kaldı. Bu lezzetin neyde saklı olduğunu kesin olarak bulamadı, ama her Şeyden vardı: onun ailesinde söylenmeyen o sözcükler, "köy içlerinden" ve " sokaklardan," ev eşyalarıyla kurulan fırtınalı, duygusal ilişkiden: yastıkların ayıklanması, şiltelerin havalandırılması, halıların dövülmesi... Ve işte böyle bir kokuyla, çorbanın tadınının hatırasıyla (bilinçsizce – neo-Proust haller için uygun değildi daha!) – ve Leva caddeye çıkıyor, o korkunç havada...

Ve her Şeye rağmen – açık havada daha kolaydı! Leva rüzgâra açıldı ve köprüye sürüklendi, ıslandı ve dondu ve şiddetle titrerken kendi paltosunu devleşmiş, şişmiş hissetti ve bu neredeyse hoş bir histi. Sabahki böreğinin yağmurun ve rüzgârın kırbacı altında bir yüze dönüştüğünü hissetti. Yüzünü dört bir yandan hissediyordu – acıyla: gözleri irileşmişti, yanakları incelmişti. Leva için bütün her Şeyi hemen düzene soktuğunu hayal etmek çok daha kolay olmuştu.

Onun bütün bu yolculuğunu – bu *Odyseeia*'yı – tasvir etmeyeceğiz. Hemen, altı saat sonra görüyoruz onu – artık Ohta'da. Çünkü, ne keşfetmişti Leva?.. "Halkın" - kaybolduğunu. Leva'nın bilgisizliği halktan kopuş mu demek yoksa çocukluğa, kaçınılmaz olarak tam da bu zamanda ve bu dünyada olduğumuz zamana takılıp kalma mı demek – ama bir Şeyler demek.

Artık Leva'nın hayal ettiği gibi bir "halk" yoktu!

Bu halk yeni bölgelere, ayrı dairelere dağılmıştı ve çalışmak istemiyordu. Leva'ya bir bakış atmak onun her Şeyini alabileceklerini

belli ediyordu - ama bu kimsede iştah uyandırmıyordu. Halk para peşinde değildi. “Sen delirmişsin,” dediler ona, “bugün ayın kaççı? Kim çalışır bugün! Nereden bulacaksın camı?.. Ne yirmi beş rublesi, cancağızım, ne diyorsun sen...” Böyle dediler ona kısa küçük bir koridorda, yamalı iş pantolonları ve ceketlerle çirkin bir askıyla ve ayaksız duran çizmelerle ikiye bölünmüş koridorda, orası yirmi vatlık çıplak bir lambayla aydınlanıyordu ve o çorbanın kokusu eksi yirmi yıl vardı. Leva beşinci en üst katın sahanlığında, bir çocuk arabasıyla bir motosikletin arasında durdu; demir bir merdiven kara bir tavanarası kapağına doğru yukarı uzanıyordu – orada, hayallerde, çaresizlik hâkimdi... ve Leva umutsuzca indi gitgide daha korkunç olan havanın dibine kadar. Yağmur değil, kar değil – bir tür yırtık pırtık göksel et yağıyordu artık; Leningrad’ın tavanı ağır bir damarlı göbek gibi sarkıyordu ve bir anda kaskatı etti yolcuyu onu boğucu ve iğrenç bir baygınlık maskesiyle boğarak. Böyle bir narkozdan sonra onunla ne istense yapilabilirdi.

Birbirlerinin akşamdan kalma nefeslerini koklayarak akraba olan sınıflar...

“Ben seni dün görmüştüm,” dedi bir adam.

“Olamaz,” diye boş yere itiraz etti Leva. “Beni görmüş olamazsınız.”

“Nasıl – görmedim mi!.. Kimi gördüm o zaman?” diyen adamın bakışı kuşkuyla sertleşti: çocuk yerine mi koyuyordu – ama Leva’nın ezik hali ve akraba kokusu inanmaya mecbur etti.

“Bizim boyacıyı tanıyor musun?”

“Hayır, tanımıyorum.”

Adam sıkıntıdan homurdandı hatta – hödüğün teki gelmiş!

Entelektüelliği Leva’yı zorluyordu – yaşamın geçiciliğini bu kadar anlamamak da neden!! Sonuçta bu nasıl görünüyor insanlara? Sadece aptallık olarak. Ama normal bir genç havası takındığından – yani kurnaz, gizli bir plan. İster istemez, bu içgüdüsel kurnazlık belki de vardı – birini bul ve kendi çaresizliğini ona yükle... Derler ya: basitlik hırsızlıktan kötüdür.

“Nasıl olur da tanımazsın...” diye yüklendi adam biraz öfkeyle. “Boyacıdır belki, ama cam da takabilir.” Bir daha kuşkuyla baktı Leva’ya. “Neyse, boşver, ne işim var seninle? Ver şu yirmi beşliği, gidip ikna edeyim onu... Yirmi beş numaralı dairede olacağıım eğer...”

Leva mutlulukla verdi parayı ve uzun süre, sabırsızca bekledi. Omzuna kalın ıslak pelteler, apolet gibi yığıldı – Büyük Çilekes kabul edilmişti, ama azizler arasında alınmayı beklemiyordu yine de... “Belki, sonunda, geldi bu ‘eğer ki’ vakti...” diye düşündü acıklı ve çarpık bir gülüşle. İlginç olan, o anda yaşamın tutarlı kesinliğinden kaçınırken, tek bir sağlıklı kuşkucu fikrin bile aklına gelmesine izin vermemiş olmasıydı.

Mahkûm edilmiş, ancak son resmi sorumluluklarını, tırnaklarını törpülemek ya da çamaşırını değiştirmek gibi şeyleri yerine getiren biri olarak Leva üzerine biriken karın altından çıktı ve 25 numaralı dairenin kapısını çaldı.

İşte o sırada, emin olduğu şey orada herhangi bir boyacının yaşamadığıydı. Ve yine yanıliyordu.

“Onlar,” dedi ona gündelikçi karısı, “beraber çıktılar. Bekleme artık onları.”

Bedensiz, neredeyse hayranlıkla indi Leva bir sonraki Dante çemberine... “Bu da hoş, yalan söylemedi! Yalan söylemedi yani!..” diye haykırıp durdu uçarken. Çünkü sahiden uçuyordu rüzgâra ve sele yakalanmış, dümdüz, yengeçle cam arası, obsidyen renkli bir dalganın üzerinde.

Bu tam da Ohta’da oluyordu.

Neva kıyılardan taşıyordu. Beyaz gecelerde üstünde, bizim ceketimizi giymiş bir gençkıza sarılarak oturduğumuz romantik basamaklara ulaşmıştı artık. Neva ölçülü ve güvenli bir şekilde korkulukları dövüyor, kıyıda onu durduran tek şey sanki lise fizik dersinden bildiğimiz sıvılardaki yüzeyel gerilimdi – lens gibi doğal olmayan bir kabarcıkla kaplanmıştı. Neva’nın bu kabarması gökte asılı duran korkunç göbekte dengeleniyordu ve onların kaynaşmasına sadece hayalgücünün buz gibi tutkusu engel oluyordu. Leva biraz daha kısa boylu olmak, böylece bu sarkmış, neredeyse dokunacak gibi olan göbeğe bilmeden başını çarpmamak istedi...

Şimdi kahramanın ağırlı başına kesin fikirler sokmaya gerek var mı?.. Hiçbir şey düşünmüyordu.

Onu sınıflar arası temaslar alanında başka dengeli maceralara davet ediyoruz – sözgelimi, para borç almak.... Ama yeter! Buna tabii katlanabilir – başka bir çıkışı yok; biz – yapmayız artık.

Bu zorlukların fatihini ünlü köprünün üzerinde görüyoruz.

Köprü Neva yastığına dümdüz konmuş. Şehir ölmüş, ulaşım yok, fenerler yanmıyor. Leva köprüde tekbaşına, tam tümseğinde, yarı yolda, “toprak – gök,” “kahraman – yazar,” “sol – sağ kıyı” tezatının ortasında... Leva'nın o kıyıya gitmesi gerekir. Balçığa yakalanmış sinek kadar şansı var karşıya geçmeye. Köprü'nün üzerindeki hava tam da öyle bir balçıklık ve aynı soydanlık sunuyor – Petro çorbası.

Leva camı taşıyor – üç büyük tabaka, kolları zar zor yetiyor. Bu canavarca keskin yelkenler altında dönüp duruyor. Boynunda, bir ipe bağlı bir paket var cam macunu dolu, ona tam bir intiharcı görünümü veriyor. Aslında, onun yerinde olmamız daha iyi olurdu – suya yanyana dalmış oluruz ve boynunda taş bile var... Ama insani cesaret sınırsız, çıpkı çaresizlik gibi ve onun için durum böyle. Bu havaya, bu rüzgâra eşit ve onun sınırlarının ötesinde herhangi bir kölelik yok. Leva yeniden kıpırdamıyor. Sigara içiyor, ellerini hissetmiyor, cama yapışmış – onları ancak Leva'dan koparabilirler, camdan değil. Camlar hafif gıcırıyor küçük, ama sıkışık ve ıslak bir çıtırtıyla. Camın üzerinde iri damlalar akıyor. Bu camın ötesinden Leva'yı görüyoruz. Son olarak, enfes yüzü! “Vahşi, gayriinsani müzik!” Beethoven.

Bu dünyada kimse yok, sadece camla çevrelenmiş, saydam Leva var. Sadece, Neva'nın tam kıyısında yanan bir projektör ve uğuldayan sirenler. Üç çaresiz kara romörk, havanın gümüş renginden ve projektörlerin huzmelerinden buzlanmış olan efsanevi geminin etrafında dolanıyor. Yüzeye çıkmış. Uzun yıllar sonra ilk kez yüzeye çıkmış, tüneğinden kopmuş. Boğuk ve yamalı bir top patladı – hayır, bu gemide değil! – Petropavlovsk Kalesi'ndeki. Bu boş, vakumlu sesin geçmişte olduğu gibi, boğulmuş birini yüzeye çıkarabilmesi fazlasıyla anlaşılır bir şeydir...

Yazarın iyimser iradesi Leva'yı çalıştığı kurumun kıyısına götürüyor, kahramanın yolculuğunun sonunda camın kırılmasına izin vermiyor, biz olmasak cam kesinlikle kırılırdı. Beklemeye katlanamayan yazar şimdi Leva'cık için bir başarı fırsatı yaratacak.

Kimse yardım etmeyecek bize! Çünkü onlara, bize hep yardım edecek olanlara seslenmenin vicdani bir yanı yok... Anne!

Kim seviyor ki bizi??

Okuru sevindirebiliriz – Dickens Amca yaşıyor hâlâ! En azından, roman için bir daha yaşayacak ve bir daha ölecek. Şimdi bize

lazım – kimse alamaz yerini. (Onun ölüm haberinin, vaktiyle, yine bu çapulcu “Versiyon ve Varyant” başlığını taşıyan bölümde verilmesi de bahanemiz olsun. Belki birileri Blank’ın “soylu bir tavırla” hiçbir şey fark etmeyip ekmek almaya gitmesini tercih eder... ve onlar, sarsılmış bir halde, öyle sağlam el sıkıştılar ki bu el sıkışma asla kırılmaz?..)

Hayır, Dickens’in saydam imgesi bizim bir camcı ve cam bulmamıza yardım ediyor, rehberlik ediyor. Sonuçta o konuşabilir onlarla!.. Hatta akşamdan kalmaların bastığı bu şehirde akşamdan kalma camcının bütün camları büyük çabalarla ayarlayıp yerine takmak üzere düzgün şekilde kesemeyeceğini o saptamıştı. Mitya Amca hep kaçınır kusurlardan.

Yıkımın boyutunu ve maliyetini inceliyor.

“Ah, dangalak... hem de ne dangalak! Senden hiç beklemezdim... Beklemezdim!” diyor içtenlikle Leva’nın elini sıkarken, hoşnut bir halde...

...bu arada Albina yerleri siliyor.

Ve o yerleri silerken, Leva tez sayfalarını yaprak yaprak topluyor – Başkır edebiyatı Arnavut edebiyatıyla – bastırılan isyanın bütün acısını tanıyor.

Ve işte her şey düzene sokuldu! Sağlam camlar ışıltılı. Leva – titizliğin ta kendisi – son parçayı dolaba BF-2 zamkıyla yapıştırıyor, elinde tuttuğu kılavuzun talimatlarına bire bir uyararak... birden, kendi sevgisine şaşırın Albina’nın bakışlarını yakalıyor – temizlik bezini sıkarken koluyla saçlarını düzeltiyor – miyop bir yer silici... Ne kadar kolay izin veriyoruz dikkat çekmeye!.. – Bizi sevenleri garantili bir şekilde saymamanın hoşnutluğu sayesinde saygınlığı ihmal ediyoruz – bize sevgi duyan yabancı bir mekânizmayı değilse, buna karşılık, bizi kendi kendimize ait olma gibi köklü bir hakla donatan sevgisizlik mekânizmamızı değilse, neyi sömüreceğiz?..

Soracaksınız: ya maske? Onu da Mitişatyev getirdi – bu da onun akşamdan kalmasından gelen soylu bir davranış olsun. Sonra, onun da tezini vermesi lazım... Mitişatyev, tabii, neler olup bittiğini hatırlamak için lazım olacak Leva’ya. O arada Mitişatyev’de yine bir iktidar olanağı belirecek – ve Leva da, kendince, Mitişatyev’e gerekli olacak bu fırsatların elde edilmesi için... Ama hayır, elbette, maske gerçek değildi! Kopyaydı.

Peki ya Grigoroviç'in hokkası? "Al Şu Yahudi küllüğünü de," dedi sıkıntıyla Mitişatyev. Onu pencerenin altındaki çimde bulmuştu. Hayır, kırılmamıŐtı. Demek, böyle sađlammiŐ o zamanki camlar. Grigoroviç zarar görmemişti.

Fakat Leva'nın Mitişatyev'le barıŐmasının çok zor, çok tatsız olduğunu varsayarsak, maskeyi yine Albina'nın getirmesi daha iyi olur. Öyle ya da böyle, en onarılmaz ayrıntının, Leva'yı en çok kaygılandıran Şeyin, tam da onarılması en kolay Şey olduğu anlaşılıyor... Leva'nın bağımlılığından mutlu olan, kolay Albina, anlamsızca sevilmeyen Albina Şöyle diyor: "Levacık, boş ver! Biz de sürüsüyle var onlardan..." Ve onlardan bir sürüsünün yanyana yatığı bodruma iniyor. Albina deneyimli bir idareci. Leva bunu hiç anlamadı.

Onun her Şeyden sıyrılacadığını varsaymak, Şimdinin VARYASYONUNU ya da gerçekliğin VERSİYONUNU yaratmak kadar olanaksızdı...

Fakat sıyrıldı. İnanmıyor musunuz? Ben de inanmadım...

Ama yani, aslında, ben, ben taktım onun camını! Geceleyin, bir peri gibi, büyülü bir tuval hazırladım...

O sıyrıldı, bölüm de yazıldı.

Maskelerin Düştüğü Sabah ya da Bakır İnsanlar (Sonsöz)

*Yevgeni ürperdi. Uyandı
içinde korkunç fikirler.*

Bakır Atlı, 1833

...Şehir dışında bir yer, rüyalarda bir yuva. Böylesi, kesinlikle mümkünüdür ki uyanırken de vardı ve bir yerlerde varlığını sürdürüyor, ama onda tanınmaya dair tek bir kesin ima yok. Ladinli banliyö (tuhaf bir yanı var mı acaba bunun? - nedense bir ladin ağacı ormanındaki bir köy gelmiyor akla...), ve onlar o sırada beş kişiler, dostlar ahbablar, bir ev kiralyorlar. Arkadaşların yüzleri, tıpkı o yer gibi, çok tanıdık ve neden bilinmiyor. Sabahın 5.30'unda, hep birlikte, Taşkent'e gitmeleri gerekiyor. Bunun için evden 4.30'da çıkmaları lazım. Artık geç olmuş, gece, ama yine de uyuya kalmaktan korktukları için kimse uyumuyor. Manasızca dolanıyorlar kulübede. Gecenin üçünde uyku kesin olarak bastırıyor herkese, ama uyuma korkusu nedense geçiyor ve hep birden bir saatliğine uyumaya karar veriyorlar, "iç" alarmlarına güveniyorlar, ama beşi birden de uyuyamaz – birinin uyanık kalması lazım...

Leva göçük yatakların üzerinde yatan arkadaşlarına baktı ve birdenbire onlarla birlikte rüya görmek isteğini kaybetti. Yataktan kalktı ve sokağa çıktı. Yıldızlar. Yolu geçti ve karşıdaki kulübeye girdi – kimse yoktu orada. Leva hemen uyudu.

Aniden uyandı ve içinde bir anda uyuya kaldığı kuşkusu yayıldı. Fakat onu unutup bıraktıklarından korkmamıştı – diğerlerinin de uyuya kaldığından korkmuştu. Ama saat 4.15'i gösteriyordu ve sadece biraz telaş etmek gerekiyordu – rahatça başarılılardı.

Leva kulübeden dışarı çıktığı anda havanın ağardığını, karşıda birilerinin inekleri çıkardığını gördü ve sahiden telaşlandı... Delice

bir telaşla saati kulağına götürdü – düzgün şekilde tıkırdıyordu. Sakinleşti. Çobana saati sordu. Korkunç bir yanıt geldi: 6.30. Leva korkudan inanmadı – arkadaşlarının uyuduğu eve koştu... Komşu kadın avludan sevimli sürüsünün hayvanlarını çıkarıyordu: bir horoz ve bir küçük köpek.

Horoz köpekle çok iyi arkadaş olmuştu... Möleyerek üzerlerine atıldı inek, köpek gibi davrandı. Fakat horoz köpekten ürkmüyordu, kaçmıyordu, hatta atlar gibi boyunlarını birbirlerine yaslamışlardı. Leva kadına da sordu saati. Üzerine akreple yelkovan çizilmiş oyuncak saate baktı kadın – yine 6.30! Leva arkadaşlarına doğru koştu – hepsi uyanmıştı ve telaş içindeydi. Saatlere baktılar – hepsinde aynı 4.15'ti, hepsininki çalışıyordu tıkır tıkır.

Tatar takkesi takmış telaşlı bir adam olan evsahibi de çok üzül-müştü uyuyakaldıkları için. Şöyle dedi: "O sırada paltolarınızı ormana attığınız için oldu". (??) İnanılmaz, ama gerçek – uyuyakalmışlardı! Şimdi biletleri geri vermek için Leningrad'a dönmek gerekiyordu. Bilet bedelinin yüzde 30'unu, tabii, kaybetmişlerdi... $30 \times 5 = \dots$ Fakat bu Leva'nın hemencecik tarttığı gibi, onun içindi: Sonuçta, öyle ya da böyle, gidemezdi, çünkü tez savunması vardı, para da Faina'yla restorana gitmek için lazımdı...

Bu erken tan vakti gibi solgun, iç paralayıcı kararlar, Leva rüya-dan çıktı ve uyandı.

Saate baktı – durmuştu. Akşamdan beri Leva kendine görevini hatırlatıyordu: uyuyakalma. Her şeyi bir kez daha iyice düşünmesi lazımdı, toplanması ve iş gününün başlangıcına hazırlanması lazımdı – en önemli an gelmişti: önceki gün burada olan şey ortaya çıkacak mı çıkmayacak mı... Ne demekti bu rüya? Leva, ilke olarak, batıl inançlı biriydi, ama batıl inançlarda o kadar eğitimsizdi ki sadece rüyaların yorumlanabileceğini biliyordu – ama nasıl olacağı konusunda hiç fikri yoktu.

"Genel olarak bu eğlenceli bir konu: kolektif – yanlış zaman..." diye güldü Leva. Rüya bir okul ödevini hatırlatmıştı. Fakat bu pratikte nasıl olabilirdi ki, her şey nasıl yanlış gidebilirdi? Leva daha dikkatle hatırlamaya çalıştı rüyayı, ona yakından bakmaya ve hafızasını daha ayrıntılı gözden geçirmeye çalıştı. Tatsız bir şeydi bu, baş döndürüyordu ve çok başarılı bir çaba olmadı.

"Haydi mantık açısından değerlendirelim..." dedi kendi kendine

Leva, müdürün koltuğunda gerinirken. “Varsayalım, içimizden birinin saati durmuş... o bunu fark etmiş ve saati kurmaya kalkmış, birinden saati sormak istiyor, ama o da laflarken kurmayı unutmuş. Ve o sırada – ne tesadfl! - başkasının da saati durmuş, o ilkinin saatine bakmış oylesine ve onunkine göre kurmuş bir şey sormadan. nc de ikinciye saati sormuş ve ona göre saatini kurmuş. O sırada ilki saati kurması gerektiğini hatırlayıp üçüncüye sormuş saati – saatin aynı olmasına şaşırmış. Demek ki, diye düşünmüş, ben tam da durduğu zaman kurmuşum ve saat geri kalamamış (nadir bir olay ama oluyor – hepimizin böyle tuhaf deneyimleri olur...). Ya da başka türlü de olabilir,” diye düşündü Leva, “ylesi daha kısa ve gülünç olur: ilki saati durana göre diğerinin saatinden biraz sonra kurar, o da, kendince, bir süre sonra saatin durduğunu fark eder ve onu ilkinin ileri giden saatine göre kurar...”

Leva ne kadar katı ve ciddi, sorumlu bir tavırla, kaç çatarak, bir askeri operasyondan önceki filmlerdeki gibi, bir saatliğine yatmadan önce “Saatleri ayarlayalım” dendiğini hatırlayınca kahkaha attı. Ve hepsinde saat artık *yanlıştı*. Biraz kestirmeye hazırlandıklarında zaten *geç kalmıştılar*.

Buna rağmen rüyayı yorumlamayı başaramadı. “Kolektif olarak – inandırıcı olmayan bir zaman” – bu elbette bir formld, ama bugünkü durum hakkında bir şey söylemiyordu: Ne olacak?.. Leva buz kesti: ah sen, Tanrım! Burada zaman hakkında fikir yürütüyordu, ama saat durmuştu! *Uyanıkken* bile saati bilmiyordu!

Leva sıçradı koltuktan....

Biz de bu rüyada herhangi bir projeksiyon, herhangi bir öngörü, hatta sezgi bile göremiyoruz... Uzun zaman yaşadım kaldırılmış bir balta zamanı altında. Ve bu boş. Zaman da dehşet gibi sadece bizim onunla ilişkimiz değil mi?

Ah, artık ortak rüyalar görüyorsak aynı yanlış saatlere şaşırmak niye!

Dikkatle, Blank gibi, tıraş olmuş, saçları dikkatle ayrılmış, buz gibi porselen bir yakalıklı, aşırı, yedi kez yıkanmış ellerle, sahneye çıkar gibi idama ve idama çıkar gibi sahneye hazır olan, solgun, uzun ehreli bir yabancı Leva’ya acı çeken iri gözlerle baktı ve Leva onlarda kendini ancak alnındaki kesin, temiz armıhla tanıdı – yarabandıyla yapılmıştı: Albina’nın zarif parmakları koymuştu onu....

Fakat bu benzemezliğe sevinebildi, şöyle düşündü: beni tanı-mazlarsa, o zaman hiçbir şeyi tanımazlar... Her şeyin bu değil şu, ona benzemeyen tarafından yapıldığını göz önünde bulundurarak ve buna da Leva'nın, o günde yansıyana, suçlu kaybaldığına göre, iddiası olamazdı... Düşünceleri sağlamca içiçe girmişti.

Onun bu aşırı fark edilirliliği, keskin görüşlülüğü, her şeye görü-nürlüğü ürkütüyor ve utandırıyor. Kendi uzaklaştırılmazlığını çok keskin hissediyordu, sanki tesadüfi bir katil kurbanın bedeni-nin ortadan kaldırılamayacağını hissetmiş gibi: ne kadar olanak-sızdı, nasıl da hiçbir yere kıpırdıyamazdı bu birkaç kilogram et! Ve sabaha kadar karşısında oturacak, diş ağrısından sallanacaktı bu et yığını karşısında, yaşamın kolayca uzaklaştığı ve hiçbir yere, hiçbir şekilde saklanamayacak olan yığın karşısında. Dünyanın madde-selliğinden sarsılmış bir halde böyle oturacak, ilk kez cisimlenmiş kategorilerin ayrıştırılmazlığıyla karşı karşıya gelmiş olacak. Ag-nostikler hiçbir şey yapmış değil – onlara kolay. Düşledikleri ger-çeklikte hareket etmeyi başarabilirler miydi?.. Suçlu – elbette mad-deci: bir suç işledi, sebebi ve sonucu gördü, işte öyle, “seni nasıl da görüyorum bak.” Sebep daha önemsiz kalıyordu – sonuç devam ediyordu yola. Materyalist – bir suç işlemiş olan idealist.

Uzun zamandır yaşamamış maddi dünyada. Maddi dünyada sadece vahşi hayvanlar yaşar. Maddi dünya öyle korkunç, öyle ku-rallı, öyle kaçınılmazdır ki! Leva korkuyu anlamıştı.

Leva berberden çıktı – herkes gördü onu. Hepsi küçük işlerinin peşindeydiler, hepsi onu biliyordu, anlıyordu bir bakınca, onun içi-ni görüyorlardı, içten içe alay ediyorlardı – Leva bu geceden sonra çok ünlü olduğunu tahmin edebiliyordu.

Gelip geçenlerden kaçındı, sanki hemen yüzünü buruşturur gibi: durmadan başını çeviriyor ve bir mendilin arkasına saklanıyordu.

İnsanların yüzleri, onu aşıkârlıklarıyla, çıplaklıklarıyla ve açık-lıklarıyla – edepsizlikleriyle korkutuyordu. “Neden ama, ilginç, hep aynı sıradan, normal şeye alışmışlar: eller, ayaklar, popo – ama en açık ve en edepsiz şeyi, yüzü açıkta bırakmışlar! Hepsi – tersine...” diye düşündü Leva. Ve sahiden, her bakışta ayırt edilen tanıma kurnazlığına, kolay kötülüğe ve meraka katlanamıyordu, - şöhre-te de alışık değildi, mütevazılığı acı çekiyordu. Hepsi, hepsi gör-müştü onu dün, *hatırlamadığı* bir sırada! Kesintisiz bir varoluşun

dehşeti kapladı Leva'yı. Onun için her şeyi, her adımı hatırlamak lazımdı. Bizi bilmemek için. Biz hep kendi versiyonumuzun biricik yaratıcısı kalabilelim, biricik tanıkları ve yorumcuları olalım diye kendimizin. *Görünmez* olalım diye. Bir kez unutulunca, sonsuza dek insanların olursun. Suçlu ve günahkâr – artık Tanrı'nın kölesi değil, insanların kölesi. Görünmezlik – işte hayal, işte ilke! Leva birdenbire kendi kendine, sadece bir anlık çocukça düşünsel temsillerden geçerek, bütün insanlığı açıkladı kolayca kendine: saklanarak yaşıyor. Cangıldaiken yaprak renginin altında, halı dokusunun altında, çöldeyken kum renginin altında, sudayken – saydamlığı yansıtarak – getirip geliştirdiği biricik şey – servet altında, sağlık altında, hayırlılık altında, normallik altında, sakinlik altında, güven altında taklit yapmak. En ilkesiz, en yıkıcı ve umutsuz şey görünür olmak, yorum, keşif olanağı vermek... O sırada uzun zamandır, bunu fark etmeden, bir yamyamlık kültüründe yaşadığını anlıyorsun: insan mutsuzlukta, yenilgide, hastalıkta, hafızasızlıkta, suçta görünür oluyor, yani kesin insan, keşfedilen insan – dünyanın ürettiğini, onun ekmeğini yemek. Dağılacak, eriyecek bir anda ağızda ve herkes kendi devamını kazanacak, yumruğunda bir parça tutup, ağzında eriyen bir tatla, bir parçayla, bir damlayla koşarken yaralanmış olan birinden kapıldığı yaşam suyundan. Kaldırımında bir paçavra duracak...

Kendini, sana ait olanı ortaya çıkarma – işte hayatta kalma ilkesi... böyle düşündü Leva. Görünmezlik!

Ama artık Leva görünmüştü! Görmemek imkânsız olmuştu... Daha dün yerde sivri parçaların arasında yatıyordu, bakışları pencerelerde delikler açıyordu, yerde yığınla sayfa duruyordu, boş yere hayatı boyunca onları yazmıştı, o yüzden kar düşmüştü favori sakallarına – Yeryüzünün en görünür insanıydı! Öfkesi, tutkusu, isyanı ve özgürlüğü....

Şimdiyse aşırı cilalanmış yerde görünüyordu, temiz ve eskisinden de tam olan camların, pencerelerin cam macununda. Dün kendi davranışında görünüyordu – bugün hareketinde görünür olmuştu.

Fark edilme korkusu sarsmıştı Leva'yı – açık uzamdan ürküyordu. Filmi hatırladı: bir adam sınırsız bir kabak tarlasında koşuyordu, tarlada dört bir yandan ateş açılmıştı, ayaklarının altında ka-

baklar patlıyordu – oraya buraya koşuyordu o da, saçma şekilde bacaklarını açıyordu, sıçırıyor ve düşüyordu: ve kaçmak imkânsızdı, düşmek kötüydü... Bu kabaklar, günah gibi, düzgün, sıralı, eşanlı – dört bir yanda, ufka kadar. Meyveler.

Ve başka bir film kadrajı – kendi hayatından – periyodik bir şekilde yanıp sönüyordu içinde, ve unutulmuş bölümlerin aralığı ne kadar karanlık ve derin olursa, o kadar parlak oluyordu aralarında hatırlanan kadraj. İşte kapıcıyla konuşuyor (kuruma herkesten önce gelmiş, hiçbir şey fark etmemişti, ilk prova geçmişti, anlaşılabilir başarılı olmuştu, ama ikinci korku ilkinden büyüktü ve bir şeyin olduğu, bir şeyin olacağı beklentisinin derinleşmesi... şimdi kestiriyordu, evde yorulmuştu)... İşte o Gottich'e Rusya'nın sınıfların dışında hiç var olmadığını kanıtıyor... "Deha!.." diye övüyor Mitişatyev. İşte Blank: "Neden susuyorsunuz, Lev Nikolayeviç!" (Ama o sırada başka bir ayıp, yine utanç verici bir güvenle karışık: Blank asla bildirmeyecek)... İşte Leva bir şeyi heyecanla gösteriyor asimetrik genç kıza camsı gözleri olan – Anna Karenina'nın dirseği!.. Leva içindeki haykırışı bastırmakta güçlük çekiyor – hatta kulak kesiliyor: dışarıya ses gelmiyor.

Kurum yavaş yavaş canlanıyor; geliyorlar, el sıkışıyorlar, Leva'nın kayıp bayramına anlayış gösteriyorlar: fakat ne kaçıracağını ki? Yine aynı şeydi, içtik-gittik, nasıl da geçti günler? – hiçbir şey kaybetmedin. Birisi onun harika görüldüğünü söyledi, Leva'nın ve itidalin bir tek Tolstoy'a yakışmadığını.

Leva koridorlarda gezindi, zekiydi, zarifti – koridorların gölgesi, insanların gölgesi, rüya. Hafızasızlık tablosunun çerçevelediği alevli gerçeklik çok daha parlaktı. Orada yaşamaya devam etti, bugünse tembel tembel rüya görüyordu.

Kimse bir şey fark etmemişti!

İçinde hayalkırıklığına benzer bir şey kıpırdanıyordu: kendi şöhretini abartmıştı... "Tanrım, ne kadar da dikkatsiz insanlar!" diye haykırdı içinden. "Neden onlara lazım olsun ki, neden? Beni sırrımın özensizliği mahvetti, kanıtın bas bas bağırarak aşıkârlığı... İşte, işte, işte! Neden fark etmiyorsunuz? İşte pencereye yaklaştınız: neden macunla kaplanmış? – taptaze, görmüyor musunuz? Boyanmamış!.. Hayır, kimsenin işi değil. İş yok. Kendi onarımlarımın yalapaşaplığından sıkıntı çektim, yapılabilecek olanı, sahtecilikteki

özeni, elde edememekten, belki, şans varsa, kurtulacağım şeyi... Ama olamaz! Ben – yaşlandım...”

Olağan akışına dönen yaşamın Leva'nın kusur ve özensizliği karşısındaki özensizliği çok yaralamıştı Leva'yı. Böyle bir dönüşü en az o bekliyordu. Yaşamın kendini o kadar özensizdi ki Leva'nın küçük kusurları, bu yapış yapış ortak özensizlik denizinde boş bir ızdırıp gibi görünüyordu.

Fakat bu tembel uyku bir kâbus oluyordu! Özellikle de cisimsizliğinin hafif değişiminde, bu rüya dilsiz, söylenmemiş görünüyordu. Rahatsız etmeyin, uyandırmayın... Hava bile, gri ışık bile bu hafif jesti, soğuk, şaşkın omuz silkmeyi ve bu rüyanın yurttaşlarıyla yarım kalmış bir konuşmaya dönmeyi içeriyordu, bu rüyayı görenlerden uzaklaşmadan... rüyanın kendisi bir şekilde üstüste bindirilmiş uzamın omuzlarını silkiyordu: ne diyorsunuz böyle? Anlamıyorum... Sahiden, ne diyorsunuz böyle?

Leva dolandı, cilalı yerde kaydı, herkesi kanıta götürdü, ima etti, sorguladı, kikirdedi – hiç etki yok! Kibar bir rahatsızlık gülüşü, her koşulda kibarca bir terbiyeli ironik bakış ve konuşulan kişinin sözünü bölmeme: tuhaf adamı incitmemek için, bizde böyle yapılır... - ve sonra uzaklaşmak hemen. Leva'nın hissettiği şeydi: deliriyorum.

Ve sonunda toplam, zirve, crescendo-mescendo, tırmanış, doruk, yücelik, daha ne olsun? - Hİ – İ – Ç; iste sonunda kritik bir Hİ – İ – İÇ, put, simge: ortalama, düzgün, karanlık-parlak bir şey, avcuna sığar insanın..! – ve hayır o değil; işte o!.. - şairimiz gözlerinin önünde belirir (ya da gözün önünde, açıklayamadık: yedek mi ikinci göz mü? Yoksa ilki mi, neden ikincisi?..), şairimiz durdu ve duracaktı, göz, bu akademik rüyanın keskin ve hayal edilmemiş ve ciddi penceresi önünde – müdür yardımcısı idari-ekonomik kısma, o da... (İEK yardımcısı). Yardımcı tek gözüyle görüyor mu?

Ve işte Leva onun gördüğünü düşünüyor. O sanki dolaba yapıştırılmış küçük parçayı yokladı: iyi, harika, dikkatli; ikinci kat boyaya suratını buruşturdu – ah, insanlar nasıl bozuldu, çalışmak falan bilmiyorlar! Neyse, herhalde, bir yığın para almış olmalılar – anlayışlı; cama gelince, iki parçaydı zaten – uzun zamandır değişmesi lazımdı ama el atılamıyordu... biliyorsunuz... teşekkürler; gerçekten maskelerden haberdar değil miydiniz? Bundan bir sürü

var – hiç üzülmeye değmez... Hokka işi gülünç... Hayır, hayır, Gottich bana hiç bahsetmedi... Ne Gottich'i? İEK yardımcısı göstermedi, ancak ima etti, ama hayır – boşverdi, teşekkür etti, özür diledi böyle geldiği için, biliyorsunuz... teşekkürler. Şimdi sizin için, Lev Nikolayeviç, resmi tatil – gidin gezin, resmi olarak eğlenin. Tebrik ediyorum, takdir ediyorum, övgümdе şikâyet yok ve yürürlüğe konmuştur.

“Sadece işte... Bir dakikacık, Lev Nikolayeviç!...” Ah, Leva'nın içi nasıl bir anda boşaldı, ama aynı zamanda canlandı, son bir umut gibi... Ne kadar saygınlık katmıştı Leva bu “buyrun” sözüne, daha doğrusu, ne kadar uysallık katmıştı saygınlığına!

“Yanımızda bir yabancı var – bu yabancıları bilirsiniz! - gelmiş... merak ediyor... anlarsınız ya... Puşkin Aleksandr Sergeyeviç'i (donuk göz, püskürtmeli “g”) yani A.S.... Acaba, size kesinlikle tavsiye ederim, bakın siz geçen yıl Paris'e gitmemiştiniz, ama gideceksiniz, gideceksiniz!.. Hem size hoş olur, hem bize yararlı olur. Ünlü bir yabancı bu arada, Amerikalı...”

Makaslarla, makaslarla! Birisi kesip biçiyor, kesip biçiyor gitgide fantastik bir kolajı: kesik ve parçalardan yaratıyor, kikirdeyerek – buraya da bir sayı daha yapıştırayım, 88 ve kuyruğu da olsun – hazır! Mizahın ve zevkin dipsizliği... Fazlasıyla terledi elleri, ovuşturdu... ah, iyi! Buna tamam diyebiliriz. Nasıl bir duyguyla duyuyoruz biz bir şeyleri yapmak gerektiğinde, bir şey yetmediğinde, ama şimdi artık her şey hazır – eklemeyin, çıkarmayın: dikiş makinesi kelebek gözlükte, sütyen çölde, Colt tabanca arpa yağında ve yedi birbirinin aynı büst piyanonun üzerinde... Leva da fonda, göğsünde zar zor fark edilir bir iğneyle.

“Tamam, tamam! Her şey yolunda!...” diye sevindi Leva yaşamın sanatsal kesinliğine. Hİ-İ-İÇ – ve ödül olarak yurtdışı seyahati! - Sevgili vatanının kalıcılığı ve zamandışılığı sevindirdi onu.

Leva artık aklından enfes bir makale yazıyordu... Olgular, varsayalım ki, herkesçe biliniyor, ama aç... bakış açısı... ne çarpıcı bir ışık! “Rusya'dan Yolculuk” – böyle diyeceğim. (Polonya'dan Çin'e) – parantez içinde. Böyle kuru, güçlü, akademik. Epigraf: “...ve daha önce hiç sınırsız Rusya'nın sınırlarından çıkmamıştı. Neşeyle daldım davetkâr nehre ve iyi atım beni Türk kıyılarına götürdü. Ama bu kıyı fethedilmişti artık: ben artık Rusya'da bulunuyordum.” Ne-

den bunu herkes bilir, ama kimse genellemez? “Puşkin ve Yurtdışı” Leva böyle bir makale hatırlayamadı...

...Bu kişi daha sonra ünlü “Ben Nasıl Hemingway Oldum” makalesini yazan Amerikalı yazardı (ama bu makalenin bizde ithaf edildiği kimse değildi). Leva, vaktiyle onun hikâyelerini okumuştı ve hâlâ değer veriyordu onlara. Çocukken hayranlıkla okuduğu şeyi yazmış olan kişi karşısındaki, naif de olsa şaşkınlığı, Leva'nın profesyonel deneyimini aşmıştı, iyi edebiyatı sadece ölümler değil, özellikle de bu adam tarafından yaratılıyor olması, şaşırtmıştı onu...

Adamın yüz hatlarına baktı ve herhangi bir benzerlik göremedi. Sorabilirdi kendisine: Bu benzerliği neyde görmeyi bekliyordu? - ve yanıt veremezdi. En önemlisi, nerede saklıydı bu tozlu güney mizahı?.. Aldırışsız, katılaştı, kabalaştı ve kırmızı inişli çıkışlı surat hiçbir şey ifade etmiyordu. Kim ondan o ışıltıyı, Leva'nın yüzünde birkaç kıvılcımını görmeyi kaçınılmaz olarak beklediği parıltıyı kim almıştı? Tuhaf bir tip.

Ferah kara bir ZİM'in içinde gezdiler, Leva oradan Petersburg'u çok iyi, çok yeni ve dolu dolu (yabancıyla birlikte) gördü. Baylar, Baylar! Amma şehir!.. Ne kadar soğuk parlak bir şaka! Dayanılmaz! Ama ben üzerinde durmuyorum... tümü. Kimseye ait değil, ait mi yoksa?.. Birkaç kişiye – ve nasıl bir de bu insanlar! – onu kendilerine çekmek istemişler – ve ancak şehirle Yevgeni arasındaki uçurum açıldı, ona yaklaşılmadı bile, ama kendinden uzaklayarak, kendi kendiyi hesaplaşarak... İşte bu altın iğne sırtımda koşturdu – böyledir Petersburg. Solgun gümüş gök, kulelerin sonbahar altını, karamsı eski su – ağırlık, uçmasın diye köşesinden sabitlenmiş, hafifçe kükrüyordu kaba Petro. Çocukluğundan beri.. evet, tam da böyle hayal edilirdi Petro! - böyle ağırdı karası köprünün altından akan suyun. - Altın Petersburg! Tam da altın! - gri değil, mavi değil, kara değil, gümüş değil – al- tın!.. diye fısıldadı Leva vatanına boş yere yabancıya bahsettiği gözlerle bakarak.

Amerikalı etrafa hiç bakmıyordu – önüne bakıyordu sanki ve miyop bakışı bir şey yansıtmıyordu. İmkânsızdı bu: mutlak kıpırtısızlık rekoru kırmıştı surati! Biraz daha canlılık karısından olabilirdi ancak: genç ve güzel, ıslık ıslık bakan bir şebek, Sibiry'a da döviz için yetiştirilmiş bir hayvandan yapılmış benzersiz mantosunun

inde dönüp duruyordu ve kürk kokuyordu. Fakat Oxford'da sınıfı bitiren bir oğlu vardı.

Başka? Şoförün etten kesilmiş ensesi ve genç Bondarçuk'a benzeyen, şoförün yanında oturan kıvrıkcık bir çocuk. Görünüşe bakılırsa, yeni öğrenmişti gülümsemeyi, deniyor, zaman zaman arkaya dönerek. Leva bir şey anlatmaya çabalasa, vazgeçiyor, her seferinde bu gülüşten uzaklaşıyor ve uysalca başını sallıyor. "Neyse, genel olarak..." dedi o zaman Leva ve açıp pencerenin yanına davet etti – şanlı, göz kamaştırmayan, bordo altınına Petersburg'un.

Dört bir yanda Salıydı. Müzeler tatil olurdu Salıları. (Çalışanlar onu bayram günlerine eklerdi – işlerine gelirdi.) "Turist" in bu bilgisizliği şaşırttı Leva'yı, ama bugünkü gerçekliğin düsturu "özensizlik-ti" ve Leva bunu da ekledi. Ve onlar böyle yaparken, bir müze-evden bir başkasına şehirde gezerken – amaca kilitlenmiş bir halde, düzgün gürültüsüz bir hışırtıyla anıttan anıta giderken – anıtlar birdenbire bir sürü oldu, hız yüzünden sıra halinde, omuz omuza duruyormuş gibi oldular; şehir aydınlanmıştı, pencerenin arkasında gürültüsüzdü, yaygın ve saydamdı – terk edilmiş... Ve bu sıkıştırılmış anıtlar birdenbire çoktu, koca bir nüfus oldular, şehrin bakır nüfusu – Leva'yı elinden tutup bugüne getiren körleşmiş zamanın rehberleri...

Müzeler kapalıydı, Leva bu gariplikten heyecanlandı ve rahatsız oldu, kendi putuyla olan ortaklığını sergileme fırsatı bulamayışından, ortaklık kurma olanağı bulamamaktan... Fakat Amerikalı hiç rahatsız değildi. Bazen bir şeyden sonsuzca heyecanlanıyordu, bazen hiç şaşırmıyordu – Leva bu tepki yokluğundan çaresiz kalmıştı... Amerikalı arabadan indi, levhayı okudu, uzun süre ve boş boş baktı kilide. Küçük avluda bir anıt vardı: ufak tefek bir Puşkin duruyordu... Amerikalı onun çevresinde telaşsızca dolandı, kilit gibi ona da baktı. Küçük acımasız bir çocuk plastik bir makineli tüfekle anıtın çevresinde koşturuyordu – tat-ta-ta-ta-ta-ta! Tat-ta-ta-ta-ta! - yabancıyı taradı; ama Amerikalı onu da bir eşya gibi inceliyordu – keşke alevlenseydi bakışları, sahte bir şekilde olsa da!..

Günün bir simgesi daha ortaya çıktı: Puşkin'in düello mekânını bulamadılar (Leva için çember tamamlandı – dedeyi o soğuk havada ziyaret etmesi)... Leva arabadan inip soruyordu etrafa – bilmiyorlardı, biraz daha öteye gönderiyorlardı, oraya gönderemiyorlardı. Belki bulurlardı – ama Leva da simgeyi bozmak istemiyordu: böyle olsun, doğrusu bu, bu kutsal yeri de görmesin, kanını döktüğü yeri

onu görmeyenler görmesin. Abarttı: bu yer, ancak kendini adayana, ancak hak edene görünür, geri kalanlar için yoktur: bir gazete bayisi var, öğle yemeği için kapanmış, hepsi bu. Leva'nın hoşuna gitti, ısrar etmedi – misyonu bitmişti, “Astorya”ya döndüler.

Güneş batıyordu ve Petersburg tamamen altın olmuştu. Ne kadar küçüktü!.. Ne kadar hızlıydı, ne kadar sonbahardı, pencerenin dışından uçup gidiyordu: daha az önce Adalar – şimdi de Aziz İshak Kilisesi...

“Bu da,” dedi sıkıntıyla ve inanmadan Leva, “ünlü Bakır Atlı, bir prototip olmuştu...” Leva o sırada acıyla kızardı, sonra kanı şu sözlerle hızlı hızlı aktı: “Tanrım! Neler söylüyorum...”

Neva battı ve uzaklaştı. Kunstkamer'e, dostum...

Vatana adayalım... vaktidir, dostum, vaktidir!.. Korkum yaşayacak...

Leva açtı gözlerini – etrafında, beklenmedik biçimde canlanmış ve dönüşmüş bir halde koşuşturuyordu Amerikalı. “Kıvırcık” ki-barca gülümsüyor ve cesaretlendirici bir şekilde başını sallıyordu. Şoför bir kukla kadar akıl almaz ve kıpırtısızdı. Amerikalı kadın Leva'ya aşırı süslü, dünyadışı bir şey koklattı, büyülu kadehi kürkünden içinden genç, daha yeni uyanmış bir varlık gibi çıkan elinde ışıldadı... Leva birdenbire utanç verici bir yıkanmamışlık hissine kapıldı, kılık kıyafetine sabah gösterdiği özen işe yaramamıştı – hiçbir şey yaramazdı: yıkanmamışlıktı ilke olarak.

“Affedersiniz, kusura bakmayın, ben... gideyim.. yürüyeyim... siz, lütfen...” diye mırıldandı Leva telaşla ve Amerikalı kadının yardımıyla beceriksizce kalktı. “Ben sonra... affedin...”

“Shy!.. So shy...” dedi Amerikalı beğeniyle.

...Leva'yı Neva'nın petrollü havasını derin derin içine çekerken bırakalım. Leva korkuluğa yaslandı ve küçük bir girdabın içinde kaybolup giden tükürüğünü izledi. Leva iyi olmuş gibi, sonunda kurtulmuş gibi hissediyor. Çamurlu suya bakıyor, gökkuşağı renkli sarmallara ve onun bakışı için küçük düşürücü biçimde denk gelmiş gibi hissettiği türlü türlü küçük çöplere ve gökkuşağı renkli kıvrımlara bakıyor. Uzun süre ona böylesine sevimli, altın ve tozlu, zamandan kopmuş, tel tel olup gelen puslu-altın parçalarıyla duvar halısını seyrediyor, sanki o kıyıya kurusun diye asılmış gibi duran halıyı. Ve o kıyıda altından bir Petersburg peyzajı yükselirken, Leva

– bakışlarını kaldırınca – birisi halının asıldığı ipi yukarı kaldıracak ve peyzajı rulo yapacak diye düşünüyor. Arkasından ne çıkacak?

İşte böyle düşüncelerle düşünüp duruyordu: boş yere indirilme- mişti maskesi bugün; tam da böyle, rezillik yapan ve iyikalplilikle kendiliğinden her şeyi yoluna sokan ve tertemiz eden biri olarak ihtiyaçları vardı ona; onu küçük düşürücü denebilecek biçimde teşvik etmiş olmalarında şaşırtıcı bir şey yoktu; tam da bu yüzden güvenilebilirdi... köleydi, kendi çabasıyla kendi isyanını bastırmış- tı, köle sahibi için sadece yararlı değil, hoşnutluk verici de olan bir köle kategorisiydi; iktidar böyle tanınır ve tam da böyle korunurdu. “Ben ONLARIN değilim, bunu biliyorlar, ama ben ONLAR İÇİN varım – bugün bunu kanıtladım. Ama ya ONLARIN değil de ONLAR İÇİNSEM – ONLAR bundan başka nasıl bir tatmin talep edebilirler?” Düşünüp durduğu bunlardı işte.

İşte bunlardı düşündükleri, biz ondan bir nehir tramvayına binmiş gibi uzaklaşırken ve Leva gözlerimizin önünde altın ren- gine bürünen Bakır Atlı silüetini arkasına alıp kayarak giderken, sanki Leva Yevgeni olmuş, şimdi pas-de-deux’sü için dans ediyor, jestler aracılığıyla Paraşa’ya (Faina) duyduğu özlemi ifade ediyor... İşte biz uzaklaşırken ve biri arkasındaki pankart fonu kaldırmadan önce şöyle düşünüyor: geri döndüğünü hissediyor (bu his onun dü- şüncesi). Ama nereden ve nereye? Bunu bulmak istiyor. Ama yaşa- mın bu noktasında daha önce bulunduğu, durduğuna inanıyorsa, o zaman – uzun yıllar kaybettiği, uzun ve ağır bir ağla, bütün okya- nusu yakalayabilecek gibi duran ama ancak bir sürü boş su yakala- yabildiği bu ağla bu deneyimin ölüm çemberini tasvir ederek uzun yıllar kaybettiği yer neredeydi?.. Bu kamburla, bu deneyim çuvalıyla sırtında eski yerine dönmüştü, iki büküm olmuş ve yaşlanmış, güçsüzleşmişti. Ve ne yapmalıydı bu yoğun çöple, bütün seyahat ve savaşlarında peşinden sürüklediği bu çöple ne yapacaktı? Yorul- muştı. Bir zamanlar bir nokta, her şeyin başlangıcı olan bir nokta, her şeyin kırıldığı bir nokta bulmak istediğini hatırladı – böyle bir hayal geçmişti içinden... – ve bulamamıştı.

İşte o noktada duruyor, sallanıyor arkaplanda küçülürken, bizse kendi küçük tramvayımızdayız... sallanıyoruz onun gözlerinde.

ÜÇÜNCÜ KISMIN SONU

Üçüncü Kısım Ek: Akhilleus ve Kaplumbağa

(Yazar ve Kahraman İlişkisi)

Böyle acı çekti tasarının kaçınılmazlığı ve kendi kararsızlığı karşısında.

Cinler, 1871.

...Gerçekliğin roman içinde yeri yoktu. Beni saran gerçekliğin ikili doğasını anlayıncaya kadar zaman geçti: bu gerçeklik yekpare ve delikliydi. Ben bu deliklerin her şeyden daha sağlam tıkanığını anlayıncaya kadar zaman geçti – yaklaştığım anda kapanan deliği alnımı vura vura kapatmaya çalışmaktan bıkana kadar zaman geçti – duvara doğru atıldım ve hiç engelsizce geçtim içinden. Ah, ne kadar hızlı bitirirdim romanı, bunu bilmiş olsaydım! Şimdi olasılıkların çevresinden dolanan (hep eskilerinin!) aralıkları zorluyorum ve alışkanlıkla bana katı görünen cismin çevresinden dolaniyorum. Bu tuhaf bir dans – bir sonraki romanın çevresinde. “Tutku,” sonsöz-roman... hayır devam değil, öyle bir roman... nasıl söylesem?.. ne geçmiş olan – bir tek şimdisi olan... mezardan sonra doğmuş gibi olan...

Hatırlıyorum, yazar sevdikleri kahramanların başına neler geldiğini öğrenmek isteyen saflarla alay ediyordu – edebi eser kurma yasalarının bilinmemesiyle, geçicilik ölçülerinin anlaşılmasısıyla, sanatsal zevk yoksunluğuyla vb. alay ediyordu – çünkü kesin olarak belirlenmiş sondan sonra devam nasıl olabilir? Bina yapılmış, çatısı konmuş, içinde yaşayanlar var...

Şimdi, sonsöz-romanı sezen yazar da kahramanlarının nerelere kaybolduğunu merak etmeye başladı... Sözelimi, yüce vakanüvisi ondan bütün hayatını çekip aldıktan ve onu kısacık bir zaman diliminde harcadıktan, böyle bir çıkarım ve hükümden sonra hayatın mümkün olmayacağı şekle soktukten sonra, ne yaptı Raskolnikov?

Hüküm icra edilmişti – yazar Sonsöz'deki masasından hangi kırık dökük parçaları temizleyecek? Hangi sonsözü okursanız okuyun, sizi yaratıcının sinik alayı karşılayacak: mutlu muymuş aile hayatı, ruh zafer mi kazanmış... – uygun gelen neyse orada olabilir. Oradadır dizginlenememiş, gerçek yaşam ve yazar her şeyi söylediği için kesmez yazmayı, daha fazlasına gücü yetmediği, ilerleyemeyeceği için keser. Günümüzde kahramanın ölümünün kaçınılmaz olduğunu belirtmiştik, bu yüzden trajik sonlar manalıdır. Şimdiyiz olan zamanımızda trajik sonlar yersizdir. Kahramanı ölüm olarak kabul edilmeyen bir ölümden sonra ne bekler?.. Ölü mü, onu bile bilmeyiz, çünkü onu canlı sayarız.

Bu nedenle bu naif devam etme arzusu bize daha derin, daha sağlam bir temele sahipmiş gibi görünüyor. Fakat, pek muhtemel değil birinin Leva ile birlikte acı çekmeye devam etmek istemesi. Zor bir iş ve umut da az. Ve işte bu sırada kahramanımız karşısında belli bir suç yaşıyoruz, bizi ertelemeye zorluyor bu suç ve peşpeşe yenileri gelsin diye romanı ertelemek (birinci, ikinci, üçüncü sonsözler...), bizi tatmin edecek bir son değil. Ve biz tekrar tekrar vakanüvis kederine kapılıyoruz, o da sırf kimse onun ardından bunu yapmıyor diye, kesinlikle inanmadığı bir şeyi, biricik yöntemle yapıyor – kendi hayatını dışlıyor.

Sahiden, değer mi? Yazanın biricik mutluluğu, ki her şeyin bu yüzden yazıldığını sanıyoruz: kesinlikle kahramanın şimdiki zamanıyla *örtüşmek*, sıkıcı ve başarısız olan *kendi* zamanı kaybolsun diye – ki bu da ulaşılmaz bir şey. Achilleus asla kaplumbağaya yetişemez... Biz engelleyemeyiz – biz lemma'ya eşlik ederiz.

Şimdiki zamanda dolanıyoruz, atacağımız her adım öncekinin kaybolması demek ve herbiri, bu anlamda, bütün yolculuğun sonu demek. Bu yüzden romanın şimdiki zamanı finaller, hatlar zinciridir, geçmiş var olmayan gelecekte kopar, gerçekliğin içinden gelip geçtiğimiz soyutluktan gelip geçer. Şimdinin her noktası geçmişin ucudur, ama şimdinin de ucudur, çünkü daha fazla yaşamak mümkün değildir, ama biz yaşarız. Aslında, şimdideki “her” nokta var olamaz, şimdinin kendisi bir noktadır, matematiksel anlamda noktadır, ancak sivri bir enjeksiyon iğnesinin ucuna benzetilebilir, o bile imkânsızdır.

Ve işte bu iğnenin ucunda da bir ahlaki sorun bulunur, eğer

sorun değilse, özel bir durum, yazarla kahramanı karşılıklı olarak ilgilendiren bir durum. Bize kahramanın maddesel olmadığı söylenir, hayalet olduğu, bilincin ve hayalgücünün meyvesi olduğu söylenir ve bu yüzden yazar onun karşısında kanlı canlı, yaşayan bir insan karşısında sahip olduğu sorumluluğa sahip değildir denir. Tam tersi! Canlı insan karşı koyabilir, aynı şekilde yanıt verebilir, kendisi bize yol açabilir... Sonuçta, ondan yanadır yasa – ve ben benden başka bir bedene sahip bir insana hitap ederken çok da özgür değilim. Kahramansa yanıtsızdır, köleden de ötedir ve ona karşı yazarın vicdanının sorumluluğu canlı insanlarla kurduğu ilişkiye göre çok daha fazladır. Bu sorunu viviseksiyon sorunuyla kıyaslayamasak da ona benzetebiliriz, onun da sorunu en başından beri ahlaki sayılmıştır. Çünkü eğer evrim merdiveninde takılıp kalan küçük kardeşlerle, tavşanlar ve farelerle ilişkimiz sorunu bu kadar keskinse, neden kendi benzerlerimiz açısından da bir sorun olmasın? Sorunların dış resimleri aşırı benzemektedir. Ölülerle canlılar arasında nasıl temelde niteliksel bir sınır varsa, ölü maddeye (hepsine) yapılabilecek olan şey canlılara nasıl yapılamıyorsa, aynı şekilde geçmiş ve şimdi arasındaki sınır önemlidir, anlatı sonucunda şimdiye, kendi zamanlarına giren kahramanlara da geçmişte az önce var olmuş olan kahramanlara davranıldığı kadar acımasız ve sert davranılamaz. Güzel bir ülkede, İngiltere’den bile güzel bir ülkede Edebi Kahramanları Yazarlarından Koruma Derneği kurulabilir. Ve sahiden, sonsuza dek küçük kitapların içine tıkıştırılmış bu dilsiz çilekeşler treni, bu cisimsizlikten kurtulmuş, solgun, sonsuza dek idealler ve kategoriler karşısındaki suçlarıyla kaybolmuş olan bu masumiyetten uzak mahkûmlar, samimi merhamete çağrı yapıyorlar. O kadar çok anlayış çağrısı yapıyorlar ki acıları ancak kısmen onların kendi acıları sayılır, ama önemli ölçüde de, bu acılar başka bir insanın, ağır ve haksız acısıdır, acımasız ve adaletsiz, üstelik kendi hayatının başka bir yandaki gerçekliğinin ve maddeselliğinin tadını çıkartan birinin acısıdır – yani yazarın. Kahramanların yaratıcılarının acılarına ilgisi, onların sabrı ve dayanıklılığı benzersiz ve mutlak, mürmince bir şeydir. Kahramanlar merhamete çağırır, ama onu alamazlar. Ve onlar hiç şikâyet etmeden içlerinde taşırlar başkalarının ahlaki, moral, etik, yurttaşça, sosyal ve başka hangi türdense sorunlarını, insanlık da

bu sorunları yazarların omuzlarına yıkmıştır. Ve tartışmasız bir şeydir, yazarın kahramanlarından yaşamın küçültücü pratiğinde kendisinden talep edilenden fazlasını talep etmesi. Onlar karşısında telafi ve kader yasaları çok daha soyut ve etkili davranır yaşımdakine kıyasla. Çünkü yaşam her şeydir, ama edebiyat her şeye rağmen bir şeydir.

Ancak geçmiş, olmuş olan tek yöntemle yaşanabilir ve geçmiş açısından biz kendimizi kahramanlarımız karşısında sorumluluktan yoksun sayarız. Şimdi bilinmez ve bölünmezdir, kahramanlarımızın başına ne geleceğini öğrenmemizi sağlayan yazar ihaneti, asla adalet duygusuyla yaşanamaz, çünkü o bunu bilmez. Fakat, bazen, eserin sonuna doğru, kahraman tahmin etmeye başlar üzerine gelen kötülük güçlerinin ve bir yazar iradesinin onun yaşamının kaçınılmazlığının sanatsal ayrıntılarını seçtiğini, kahraman biraz homurdanır, karşı koyar, hatta bazen (mutlu, esin dolu bir fırsat!) yazara, kapris gibi küçük bir şey atfetmeyi de başarır... ama – somut bir insanın bizi idare ettiğini, üretilen olaylara kesinlikle uymayan ve karşılık gelmeyen bir sahnede bunu yaptığını, kendi yaşamını kendi eliyle bozup bizimkini yıktığını öğrenecek olsak delirirdik; birisinin bize karşı kaderi ve yazgıyı benimsemiş olduğunu ve Tanrının iktidarını ele geçirdiğini öğrenecek olsak, delirirdik. Bu da en korkunç haksızlık olurdu, ancak hayal edebileceğimiz bir şey olurdu – Tanrıya hak verilmemesi.

Şimdinin bir versiyonuna geleceğin varyasyonu olarak izin vermek katlanılmaz bir şey – yazarın serbestliği parçalara ayrılır gider... Leva kalktı. Leva oturdu, şapkasını çıkardı ve gözünü kısıtı – güneş vardı. Bir izmarit vardı yerde. Leva bir türlü geçmeyen zamanı bekleyerek oturdu. Onda şunlar vardı: nefes, kalp atışı... – bütün bunlar atalet, çünkü havasız fare bile atalete kapılır (yapabilirse) kavanozu açınlar diye. Bir tek kahraman zamansız yaşar, hütün hayatını yeniden canlanmaya hazırlık olarak tüketir: tam da yardım geleceği anda ölmek...

Bu romanda eğitim aldık – bizim için şahsen, en büyük kötülüğün hazır ve açıklanmış bir dünyada yaşamak olduğunu kavradık. Bu ben değilim, sensin, o – yaşamışlar. Bu yanında, kıyısında, bir daha, bir kez daha yaşamak, ama kendi hayatını yaşamamak. Ve burada yaratıcılığın psikolojisinin bir karanlık sorununa daha de-

gineceğiz – iktidar sorununa. Elbette, biz başka bir düzlemde yatan yüzeysel, ilk katmanı, yani devlet iktidarını ve yazarın yazma sürecinde onunla olan karşılıklı ilişkisini kastetmiyoruz. Diyecek bir şey yok – bu katman var, onun süreç üzerindeki baskısı da var. Sorunun başka bir yönünün ele alınmasına çabalıyoruz – yazarın iktidara olan eğilimi (onur, nüfuz, para...). Bir başka, daha ince ve bizi daha çok ilgilendiren yönünü de bir yana bırakalım – iktidara olan ilgi, özgür sanatçının biraz çelişkili biçimde ona yakınlık duyması: bu artık bir yaratıcılık sorunsalıdır, bu artık burada ele alınmayacak kadar büyük bir temadır... ona başka bir romanı ayırırız. Burada sadece bu sorunun en özel yönüne değinelim: Bu iktidarın ölçüsü, haklılığı ve adaletliliği, süreç içinde bu ölçü hissi – tam da buradaydı bizim üçüncü kısmın sonuna gelme güçlüğü... Kahramanın ölümünü, onun ızdırabını ahlaki yasaların spot ışıklarıyla aydınlatılabildik: Blank’la yaşadığı olaydan sonra Leva’ya ne oldu? - bu olaydan sonra artık dönüşsüz olarak, bu kez kesin olarak öldü, çünkü ruhunun dışında yaşamayı kim sürdürebilirdi ki?.. Ama etraftaki herkes yaşıyor: yazar, okur ve bunu hiç okumamış olan. Gerçekten bir tek Leva mı dönüşsüz? Bizde geri kalanlar için onun kendi sahnesinde, herkes görebilecek şekilde ışıklandırılmış olması yerine, o karanlık salonda olması biraz daha rahatlatıcı olmuş gibi bir kuşku uyandı. Bu yüzden bu pedala basmaktan vazgeçtik. Kahramanın ölümü bizi artık ancak kuramsal olarak ilgilendiriyor: ne kadar kurban verilebilir yaşamda ve – kâğıtta? Boşuna mı öldürüldü bir kahraman daha sanatsal edebiyatın sunağında? Bu bir fidyeye mi?

Konu da bu, eğer her hayatı belli bir doğrulukla ve hatta kısmen içeriden anlatacak olursak, manzaramız böyle olacaktır, bu insan daha fazla yaşamak için en küçük olasılık bulamayacaktır. Düşünelebilir bir şey mi – devam! Sense yaşıyorsun. Edebiyatta zaten her şey gerçekleşir: son sondur. Edebiyat yaşamın ilkesizliğini ve sarsaklığını kendi düzenliliğiyle telafi eder.

Eğer yazar onun içinde tıpkı yaşamdaki gibi davranacaksa, ne olacak edebiyat – belli: edebiyat olmayacak. Yaşamla karışacak, ayrılması gereken şeyle. Ve bunda da, deyim yerindeyse, etik yargı açısından aynı çıkarım noktasında buluruz kendimizi: devam imkânsızdır.

Fakat bunu da sınavalım. Edebiyatta tıpkı yaşamdaki gibi sarsak davranalım, kahraman – yazar mesafesini kesin olarak kaldıralım. Kahramanla bir yüzleşme yapalım ve yazar açısından ilkesiz olan bu buluşmayı edebi zevkin sınavına sokalım...

...O dalgın-kuşkucu bakışı, kıskanç adam bakışını, kıskandığı nesneyi daha fark edilmemiş kuşkusuyla incitmekten korkan kıskancın bakışını, ses hakkından yoksun olan kesin duygunun bakışını – bize Leva'nın o yoz (doğrusu, tek) seferde, tam da biz toparlanıp ona merakla baktığımız sırada yönelittiği ıztırap bakışını hatırlıyoruz. Bu çocukça bakışa katlanmak imkânsızdı ve yazar çekinip indirdi gözlerini. Ve konuşmanın sonraki kısmında yazar bakışlarını kaçırdı ve o zaman bakışları kaçırılan insanın ne hissettiğine dair sanatsal deneyime temas etme ve onu anlama şansı doğdu... (Sebepler-etki ilişkisinin küreğini tutan ve bu becerisinden hoşnut olan biri, bakışın bu yüzden kuşkucu olduğunu, yazarın bakışlarını kaçırdığını söylerdi ve ben onunla anlaşılamazdım.) Doğru, bir anda romanın olaylarının geçtiği sahnede görmemiz gereken durum bizi biraz haklı çıkarıyor... Arsızlık tabii, toplam bir kez gidilmiş olan bir kurumu tasvir etmek,¹⁸ ama oraya hiç gitmeden tasvir etmek daha da büyük arsızlık olurdu... Neyse, neden hemen – arsızlık?

Fakat, şimdilik her şey benim tariflerimle örtüşüyordu... Üzerinde “Giriş” yazan kapıyı açmadan önce üç kapıyı çarptım. Sonra hol geldi, geniş ve kısa bir merdiven üst kata çıkan; işte orada kapıcının masası kapıcı kadın da orada, benim tasvir ettiğimden biraz farklı, biraz akademizm havası taşıyor filarmoni orkestrasındaki bir yer gösterici gibi. Ama masa – o aynısı ve aynı yerde duruyordu: Mitişatyev oturmuş sigara içiyordu orada Leva takipten kurtulup

18 Roman birkaç kez isim değiştirdi, yazarın gasplarının derecesini adım adım yansıttı. *A la recherche du destin perdu* ya da *Hooligan's Wake* (“Kayıp hedefin peşinde” ya da “Holigan'ın Uyanışı”). Sonunda, en sonuncu geldi – PUŞKIN EVİ. Tartışmasız, itirazlara yol açacak, ama bu kesin. Ben hiç gitmedim “Puşkin Evi” adlı kuruma, bu yüzden de (sırf bu olsa) burada yazılanların hepsi onun hakkında değil. Ama isimden, simgeden vazgeçemem. Bu, artık denildiği şekilde, “anıştırmadan” dolayı suçluyum ve onun karşısında çaresizim. Ancak genişletebilirim onu: hem Rus edebiyatı, hem Petersburg (Leningrad), hem Rusya – bütün bunlar öyle ya da böyle, kıvrık saçlı kiracı olmaksızın PUŞKIN EVİ'dir... “Il faut que j'arrange ma maison” (“Evime bir çekidüzen vermem lazım”) - demişti ölürken Puşkin... Onun adını taşıyan akademik kurum bu sırada en sonda yer alıyor.

anahtarlarla çıkıp geldiği sırada... Merdiven aydınlık değildi, oyma meşe alacakaranlığı vardı – gerçekte bu. Yukarıda tören şamdanı varsa da, tıpkı Leva'nın fark etmemesi gibi, ben de bakmayı unuttum ona. Kapıcı kadının dikkatini çekmedim, ama Leva'nın soy adı çaktı. Kapıcı kadın gri bir el salladı, yarı doğruldu, camın ardındaki tabloyu gözden geçirdi, telefonu aldı... Ve benim görüşmem sağlanırken, tam da tasvir ettiğim gibi bir sandığa bakıyordum – kapağı kapanmıyordu – ama onun bir düğmesi yoktu, yangın hortumu vardı. Leva'ya birinden bahsedebiliirdim – Faina'dan, Mitişatyev'den... ama istemedim – Albina'dan bahsetmedim, Leva'nın benim bilgi sahibi olduğumu düşünmesini istemedim, deyim yerindeyse, sohbetimize parazit girmesini istemedim. Albina'dan bahsettiğim anda, Leva'nın sesinin kararacağını, ondan özgür ve bağımsız olduğunu göstermeye çalışacağını biliyordum – öyle de oldu. Leva beni beklemeye zorlamadı, merdivenlerden rahat ve kaygısızca indi ve tam da onu hayal ettiğim gibiydi, sadece beni etkileyecek kadar daha uzun ve sarışındı.

Onun yüz hatlarına özel bir duyguyla baktım... bu duygum hiçbir şeyle kıyaslanabilir gibi değildi. Sadece bir gün, uyurken, rüyamda kendi kendimi gördüm (üçüncü şahıs gibi değil, rüyanın kahramanı olarak değil – ben de rüyadaydım, ama ben-o girdi içeri...). Bu oldukça korkunçtu, inandırıcıydı, korkunç olmalıydı, çünkü korkuya başka, aynı zamanda ortaya çıkan, ama o sırada çok daha güçlü bir duygu eklenmişti – merak. Bu daha ateşli, haz verici bir merakı ve ben onu hemen, uykuda, *kadını* olarak tanımladım (genel olarak bu rüyada bir şeyleri hızla hayal ediyordum, yani nadiren görülen o kendi kendine açılmış bilinçle uyuyordum). Durumun aşırı nadir görülmesini ve olası tekrarlanamazlığını hızla değerlendirdim, asla kendimi böyle görmemiştim, yani eğer ayna yansımalarını saymazsak, ama onlar da, anladığım kadarıyla, sayılmazdı, yani kendimi *ilk kez* görüyordum. Bütün bunların rüyada olup bittiğini çok iyi kavradığımı hatırlıyorum, kişilik bölünmesinin erken bir semptomu olup olmadığını düşünmüştüm bunun, ama daha da açık bir şekilde bu ikizin gerçekliğine olan, bu hayale kesinlikle inanabileceğime ve o sırada gözlemeyi başardığım her şeyi, izleyicinin ne kadar süre kalacağını bilmediğim için (yani aniden uyanabiliirdim), bir sünger gibi yutup içime almam gerek-

tiğine olan mutlak inancımı hatırlıyorum. Tam da böyle süngersi, yakıcı bir merak onu terbiye gereği gizlemeye çalışmadığım halde hâkim olmuştu bana (bu paradoksal hayalin rüyada geldiğini hatırlıyorum; insan kendinden utanabilir ve kendinden gizli hareket etmeye çalışabilir). “Ne yapıyorum böyle? Yani böyle mi görüyor beni başkaları?” – kıskançlıkla baktım kendime bir rakip gibi. İlk izlenimim hoşnut etti beni: kendim hakkında düşünmeye alıştığımından daha iyi görünüyordum, belli bir kibir (bunun bu örnekte özgüvenime bağlı olmadığını biliyordum) beni şaşırttı, ama gücendirmede – hatta tuhaf bir saygı duydum “ona-kendime,” belki de “o-ben” “bana-bana” hiç de yakıcı bir ilgi göstermediği için: sanki beni önceden biliyordu, ama ben o değildim. Artık tutkuyla istiyordum onun konuşmasını, onu dinlemem gerekiyordu. “O-ben” geziyordu odada sanki ona benden başka biri lazınmış gibi ve kim senin olmadığını inanınca, bana döndü. “Ee?” dedi gülerek. “Affet sana böyle baktığım için, ama bu anlaşılır bir şey,” dedim. “Rica ederim,” dedi. “Bu tür izlenimler samimi olmadı – biliyor musun ilk anda ne düşündüm?” – “Ne?” diye sordu kibarlıktan, ama açıkça biliyordu ne düşündüğümü. “Beni sevmek mümkün mü? Yani Ben seni kadın olsaydım sever miydim?” - “İkna oldun mu?” “Genel olarak, evet.” - “Bana ne sormak istiyorsun?” - “Aslında bilmiyorum... en önemlisi seçmek...” Tuhaf bir saygı duyuyordum ona! “Ama söylesene, ne yapayım? Biliyorsun ne sorduğumu.” “Ne?” dedi yine ne olduğunu bilerek. “Yani işte, yaşamaya nasıl devam etmeli?” “Aynı,” diye dahiyane bir yanıt verdi. Ve o sırada kayboldu – ya rüyadan gitti, ya da ben uyandım – ama başımdan geçen bu gerçek ve önemli olayın etkisi beni uzun zaman terk etmedi...

Bir adımdan fazla uzaklaştım, çünkü böyle bir itiraf uydurulmamışlık ister, uydurulmamışlıksa uzundur. Leva'nın ilk özelliklerine böyle bakmıştım ve artık kendi duygularımı tasvirle oyalanamam. Bana o iri, biraz fırlak gri gözleriyle şöyle uzun uzun baktı ki bakışlarımı yere çevirdim. Yüz hatlarının bireyselliği kaybolmuştu, oysa yüzü tümüyle kendine özgüydü ve herhangi bir alışılmış tipe uymuyordu, ama – nasıl söylenir? - tipikti ve tam olarak kendine ait değildi. Bu hatlar “uzmanca” düzgün ve eğri olarak tasvir edilebilirdi, “güçlü” denemezdi, ama bir şey, iradesiz erkekliği ve gizli karaktersizliği olan Slav Arılığına uygun düşen bu yontma ağızda

ve çıkık çenede birdenbire umutsuz ve güçsüz bir şey belirdi – yani tam da Mitişatyev’i böyle hayal etmişim, Leva’yı değil. Belki de onun kuşkulu bakışı ona ters kutbuyla ona beklenmedik bir benzerlik veriyordu ve bu da benim suçumdu, çünkü benden kuşkulandırmakta haklıydı... Ben, edebi adabımuaşereti yıkararak, anlatıya kahraman gibi katılınca, Leva’nın sosyal yapısı ilk kez sarsılmış gibi oldu, sosyal olarak çığnenmiş oldu ve bana Mitişatyev’in bakışıyla, o Leva’ya nasıl bakıyorsa öyle bakmıştı. Leva da kim olursa olsun kimseden kuşkulanamazdı (sosyal deneyim – onun sosyal doğasında yoktu) – hele yabancı bir insandan hiç kuşkulanamazdı... ve onun kuşkusu ne kadar acı vericiyse, yersiz ve temellendirilmemişse, kendisine de o kadar güvenilmez geliyordu, güvensizlikle kendinden bile kuşkulanıyordu. Benden de böyle kuşkulandırmıştı Faina yüzünden, bana bakınca... Evet, hiç hatasızca hissetmişti ve kuşkulandırmıştı bir şeylerden. Ne yapalım! Aramızda şöyle bir konuşma geçmişti.

YAZAR (ne korkaklık! - kendi sorularının yanıtını biliyor...): Size şunu sormak istiyordum... Sizin “Üç Peygamber” adlı çalışmanızı çok duydum. Elyazmasına ulaşmam mümkün mü acaba?

LEVA: Ama bu naif bir makaledir, eskidi, çocukluk makalemidir... Ben başka biri oldum – neden benim hakkımda ona göre bir yargı oluşturasınız? Başka çalışmalarda, örneğin “Tezatın Ortası,” “Dehanın Geç Kalışı,” ya da “Puşkin’in Ben’i” var – bütün bunlar daha olgun ve güçlü şeyler...

YAZAR (alçak!): Bu çalışmaları nerede okuyabiliriz?

LEVA (alaycı): Hiçbir yerde. Yayınlanmadılar.

YAZAR: O zaman, belki de, onları elyazması olarak okumak için verir misiniz?

LEVA (utanmış): Görüyorsunuz ya, daktilo bile değiller, tamamlanmış sayılmazlar – elyazmasından bir şey anlayamazsınız... (Güvenle): Daktilo edip veririm.

YAZAR: Ama yine de “Üç Peygamber”i verin. Zaten bu makale zamanında yayınlanmış olsaydı, okuru onunla tanışmaktan alıkoyacak gücünüz olmayacaktı, hatta genç ve olgunlaşmamış biri olsa bile...

LEVA (neredeyse saygısızca): Eğer yayınlanmış olsaydı, yayınlanmış olurdu diğerleri de. Karşılaştırarak hüküm verebilirdiniz.

YAZAR: (açıkça kışkırtıcı bir tavırla): Ama diğerleri üzerindeki çalışma bitmemiş. Onları nasıl yayınlayacaktınız?..

LEVA (öfkeyle): Keşke olsaydı... O zaman tamamlanmış olurlardı!

Eğer bu diyaloga benim sağa sola kaçan gözlerimi ve Leva'nın benim iyi niyetli olmadığımı haklı olarak sezmesini eklersek, o zaman Leva'da oldukça tatsız bir izlenim bırakmış olmalıyım. Yeni eğer bilseydi, bana yaşamöyküsünü teslim etmeyebilirdi.

Bu arada müzeye geçmiştik, Albina'nın notundan anlaşıldığı gibi, bana da gösterilmesi lazımdı oranın (yine de! Ona inanınayı çok istemiştim!). Neyse, müze, duvar ve pencerenin durumundaki hafif dengesizliği saymazsak, tam da tasvir ettiğim gibiydi. İçinde kimsecikler yoktu.

Alışılmış ve boş bir ağırlık gibi bir gölge geçti Leva'nın yüzünden, salonu süzünce...

"Yani, genel olarak, işte bu..." dedi çarpık bir şekilde belli belirsiz elini sallayarak. "Ama size müze gezdirir gibi açıklamam gerekmez değil mi?"

"Hayır, elbette, hayır," dedim telaşla ona. Bir tür vicdan vardı bende hâlâ...

"Ben de uzun zamandır gelmedim buraya," dedi rahatlayarak, iyi yüreklilikle Leva, o sırada bana karşı "temelsiz" saygısızlığından pişmandı. "Sizi biraz bırakacağım, kendiniz bakın her şeye: özellikle ilginizi çeken bir şey varsa, sonra açıklayabilirim. Unutmayın, lütfen, deftere yazı yazmayı: hemen hiç ziyaretçimiz olmuyor ve her şeyi kayda almamız isteniyor."

Tam Leva'nın yanından ayrıldım, tam birinci salonun ortasına gelmiş aklımdan onu romanla kaynaştırıyor ve yerlere kusur lekeleri bırakıyordum ki... salonda sabah vakti aşırı yorgun yazar fantazisinin bir parçası sayılabilecek bir şey oldu, ama bu romanın tek belgesel olgusuydu bu (tıpkı yukarıda anlatılan rüya gibi).

...Salona, zırr kuşanmış, ıslık ıslık gümüş bir miğfer takmış bir itfaiyeci girdi. Arkasından kapıcı-yardımcı koşuyordu. "Lütfen, bir dakika, şimdi çağırıyorum..." diyordu kapıcı kadın ve heyecanla tükürükler saçıyordu. İtfaiyeci onun arkasından baktı: "Giyindi mi? Buyrunuz lütfen!" dedi gür sesle ve salonda tek tek, utanarak,

kaskatı ve telaşla, yengeçler gibi, itfaiyeciler geçmeye başladı, çizmelerinin üzerine müze terlikleri geçirmişlerdi. Salon doldu. Biri durunca öylece durdular, herkes önündekine ve tavana baktı. “Şimdi, şimdi, çocuklar,” dedi gümüş bir tanesi, oradakilerin hepsinden farklıydı gösterişli biçimiyle, yangın tanrısı gibiydi (“İtfaiyecibaşı,” uygun sözcüğü sonra hatırladım), sadece onun öyle bir miğferi vardı – diğerlerinde aynıydı hep, grili yeşilli, donuk metalden yapılmış miğferler... Yapılı, aşırı entelektüel, bilge ve alaycı yüzlü bir kadın-ziyaretçi geldi. Ah, ne kadar iyiydi Leva'nın gitmesi – bu Albina'ydı! Sıkıntılı bir durum olacaktı benim için.

Yüzünden bütün bunların ne kadar mutluluk verici ve nadir olduğu anlaşılıyordu – müzede kalabalık, hem de bu kadar ilginç kişiler. Canıgönülden, üzerindeki bakışları hissederek, bu sade ve dengeli sıcaklığı kabul ederek ve kendini onlara sunarak merkeze ilerledi ve gösterme çubuğunu düzgün, çıplak moda çizmesinin üzerine bir Amazon kadını ya da daha doğrusu bir terbiyeciyi gibi vurdu (ya da bu onun ilk gösterisi miydi? - itfaiyecilerin hepsi onun bacağına bakıyordu). “Peki, nedir ilginizi çeken?” diye sordu bir anda yönetimi eline aldı ve gümüş miğferi seçti. “Hepsi,” dedi miğfer. Kibarca gülümsedi Albina, ironik bir hazırlıkla başını eğdi... ne kadar tuhaf fakat, diye düşündüm ben, onun Albina olması, Leva'nınsa ölümcül âşık olması... kimin neye ihtiyacı olur?... – her şey yersiz. “Neyse, peki,” dedi. “Şu anda bulunduğumuz...” Biraz orada, binada daha önce neler olduğundan bahsetti. “Bunu ezberlemem lazım,” diye düşündüm ve ezberlemedim; sonra ilk salonun bir bakıma genel olduğunu, ama burada öncelikle kont Lev Nikolayeviç Tolstoy'a ait olan (böyle dedi – “kont” – ah, cesur kadın!..), birtakım eşyalar olduğunu, şurada Pasternak'ın, şairin babasının Yasnaya Polyana'da yaptığı resmin durduğunu söyledi. Bir saniye duraksadı, hesaplar gibiydi dinleyicilerle olan temasını ve o sırada yangın tanrısı, sertçe çarptı başını ve miğferiyle kör edici bir kıvılcım çakarak şöyle dedi: “Neyse, şimdi anlamışsınızdır burada her şeyin değerli olduğunu ve suyun asla girmemesi gerektiğini!” İtfaiyeciler dostça canlandılar ve hoşnutlukla konuşmaya başladılar. “İşte kültüre kıyıdan yaklaşma havarisisi!” diye düşündüm. “Ama yangın nasıl söndürülür?..” Albina'ya baktım ve Leva'yı anlamadığımı anladım ve âşık oldum – bu ışık, bu vaat!., at gibi sevimli

yüzünden bir gülüş geçti... Ve, kendine gelince, sordu: “Peki ya, sahiden, gezinizin amacı nedir?” Baş itfaiyeci kızarıp şöyle dedi: “Bugün eğitim çalışmamız var ve seçim buraya denk düştü.” Albina sevimlilikle konuşuyordu onlarla ve itfaiyecilerin yüzünü iyice ezberleyerek ve ama sergilenen şeyleri pek iyi ezberleyemedi, hızla çıktım peşinden.

Leva'ya teşekkür ettim ve bu törenin hikâyesiyle neşelendirdim onu. Hoşnut bir ruh haline gelmişti. Son zamanlardaki dikkat ve kuşkuculuk halinin onu yokladığı belliydi – mutlulukla kurtulmuştu onlardan, kendisini haksız saymıyordu, anlayışlılık aslında onun kötü bir özelliği idi (Faina'nın mürşidi, Faina fena bir etken değildi...). Ama tam bulut yüzünden sıyrılıp gittiği sırada ve konuşmaya hazırlanan bir insanın kendinden emin yalın ışığıyla aydınlandığı sırada – ben vedalaştım ve belirgin bir kararlılıkla uzaklaşmaya hazırlandım. Yani, işimi yapmıştım, kendi yüzde 101'imi yapmıştım, kahramanımın kısa bir ilişkiye girmek niyetim değildi (o sırada yapılan iş konusunda yazarca bir kendine özgü korku da vardı...).

“Sizi tutuyorum...” Bu yalın gözlem onun için derin bir tahmin-di ve düşüncesi kendi başına yaşamaya başladığı ölçüde, yüzü solgunlaştı ve gevşedi, etini kaybetti. “Gelin yine,” dedi ciddi bir tavırla, “sahiden sonunda makaleleri daktiloya vereceğim... Başlangıç olarak da ‘Tezatin Ortası’. Neredeyse hazır. Bir hafta sonra?..”

Telaşla söz verdim – bana inanmadı.

“Siz böyle telaş içindesiniz?” diye itiraz etti. “Bekleyin bir saniye... Hemen.”

Benim onayımı bile beklemeden koştu. Gitmek istiyordum, rahatsızlık katlanılmaz hal almıştı... ama hemen nefes nefese döndü.

“İşte bu üç sayfa...” Ona baktım hayretimi gizlemeden. “Hayır, bunlar benim değil,” diye sırtıttı. “Ama siz dedemin inirasıyla ilgilieniyordunuz, biliyorum... Bir hafta sonra gelin – geri getirin...”

Biraz tereddüt ettim.

“Gelmeyecek misiniz?” diye meraklandı Leva. “Fakat, ne diyorum?..” Elini salladı ya da neredeyse salladı: “Yine de alın. Getirmeniz de olur. Bu kopya.”

Teşekkür ettim ve koltuğumun altına onları sıkıştırıp kesin olarak uzaklaştım, elbette, geleceğim, yani, hoşçakalın...

“Elveda,” diye güldü Leva ve bu gülüşte tiksinti karaltısı hissettirdim.

...Böyle yaşıyoruz, başkasının bize yönelik duygularını abartıp kendimizinkileri değersizleştirerek ve zaman bize doğru ilerliyor dosdoğru. Karşı karşıya geliyoruz ve yakın mesafeden görmeyerek uzaklaşıyoruz. Gelecekte miyopuz, geçmişte hipermetrop. Ah, bana şimdikiyi görmek için gözlük yazın! Yok öylesi.

Ve şimdi, yapay bir şekilde kahramanı yazarla açık karşılaşmaya sokarak, artık gidecek yerimiz yok: zamanımız kesinlikle örtüşüyor, onunla şaşıyoruz, o andan beri, bir ve aynı zamanda, herkes kendi hayatıyla ve bizim, gündelik, uzamımızda paraleller – asla kesişmiyor. Yani bu kısa buluşma – bir kopuş. Aslında, her buluşma, hüznü de olsa...

Uzun zaman önce fark etti, uzun zaman önce geldi... Simetri kurulunca ve geçmiş, şimdinin aynasında, geleceğin yansımaları görünce; başlangıç sonu tekrar edince ve akrep gibi çember olunca ve tehdit umuda çarpınca; roman bitince ve yazarın uzanmış, cansız ceset üzerindeki iradesi başlayınca: onu saçma talihsiz bir tesadüften (dolaptan) ölmüş bırakmak ya da keder ve iyimserlik (gerçekçilik...) geleneklerine göre diriltmek, cüreti yasalara göre cezalandırmak (kefareti...) – artık o zaman... ve o zamandan beri (diriltilmişken...), tesadüfün ve ilkesizliğin ağırlığı, yazarı her yeni bölümü kendi hayatından çaldı ve onu özellikle bir öncekinin yazıldığı dönemin ötesine geçmeyi başaran olaylar sayesinde yazdı. Mesafe kısaldı ve kendi hareketlerinin kısalığı mizahi oldu. Akhilleus kaplumbağanın üzerine bastı, şimdi de bir çatırtı duyuldu ve o andan sonra... isterse yaşamasın – o kadar ağır, ah, ezilerek, o kadar ezici geldi yazara kendi hayatı! Bakış engelleniyor İtalyan manzaralarıyla. Ah, ne diyelim!..

Şimdi bu sayfayı daktilocuya götürüyoruz ve hepsi bu.

Sessizce oturalım, o yazarken: bu onun tüfek çatırtısı – son sessizliğimiz. Kalkacağız, pencereden bakacağız...

... Son kez Leva'yı karşıdaki eşikten çıkarken göreceğiz: aha, yani, işte o geceyi orada geçirmiş! Uykusuz bir hali var. Durdu ve biraz dalgınca titredi, sanki nerede olduğunu ve ne yöne gideceğini

bilmiyor. Göge bakıyor. Gökte mavi bir delik görüyor... Neye gülüyorsun duygusal budala?.. Bilmiyorum. Ceplerini ilikliyor, üşüyecek ikibüklüm oluyor. Daha ne olsun? Neyse, sigara yaktı. Dumanı üfledi. Biraz bekle. Ve – yola koyul.

Selam! Haydi! - daha da uzanıp sorabiliriz:

“Hey, hey! Dur! Bırak... bırak kendini!”

Nasıl istemişti, vaktiyle, kendisi Faina'yı selamlamak... Ve biz onu selamlamıyoruz. Yapamıyoruz, istemiyoruz... Ona hata ettik.

Nereye uzaklaşıyor böyle daha da?

Onunla zamanda örtüşüyoruz – ve onun hakkında bundan başka bildiğimiz şey tam bir

H – İ – Ç.

27 Ekim 1971 – (1964, Kasım...)

Ama bu da ne? Cebimde hışırdayan şey de ne?

Leva'nın bana Puşkin Evi'nin basamaklarında verdiği kâğıtları cebimde unutmuşum.

SFENKS¹⁹

... dedi ve kendi sözlerini duymadı. Hatta artık sustuğumu, HER ŞEYİN söylendiğini hemen anlamadı. Ve herkes sustu. Ah, ne kadar uzun ve hızlı yürüdüm ben çıkışa doğru bu sessizlikle!

Kıyıya çıktım – ne hava!.. Nefret kalmamıştı artık içimde – özgülük! Neyse, artık, herhalde, hepsi. Artık benimle uğraşamayacaklardı. “defol, alçak! Vay, dur, yarın seninle hesaplaşacağım!” Dahası... Ürkekçe etrafa bakınıp, peşimden fırladı doçent İ-lev. Kınadı ve konuştu. “Sizin hiçbir şeyden vazgeçmeniz gerekmez... Komisyonun oturumunda bizzat 2.'nin olacağını da biliyordunuz!.. Öncelikle, edebiyatın büyük anıtının Eklesiastes olduğunu söyleseydiniz – dünyanın ilk maddeci ve diyalektik örneği olduğunu söyleseydiniz – sakinleşirlerdi. Sizi sonuna dek mahvetmek istemiyorlardı kesinlikle Modest Platonoviç. Siz de...” Bu çaresiz ruhu

19 “Tanrı var” bölümünden. M.P. Odoyevtsev'in “notlara” son dönüşü. Blok'un şiirine bakarak en erken 1921'de yazıldığı söylenebilir – L.O. (Leva'nın notu. - A B.).

elimden geldiğince teselli ettim. Sanatlar Akademisi'ne kadar yürüdük ve vedalaştık. "Toplantıya yetişmek" için koşturdu.

Sfenkslerin orada suya yaklaştım. Tuhaf bir sessizlik vardı, Neva yüzüyordu, gökte tam da gri Petersburg'ta olduğu gibi, çiçekli, keskin bulutlar vardı. Süzülüyordu yukarıda, süzülüyordu aşağıda, bense sfenkslerin arasında rüzgârsız ve sessiz bir yerde donmuştum – bir veda hissi... çocukluktaki gibi, hangi trenin, içinde olduğunun mu karşıdakinin mi hareket ettiğini bilmediğin zamanlardaki gibi. Ya da, belki, Vasilyevski Adaları kopmuş ve yüzmüştü?.. Madem sfenksler var Petersburg'da, neye şaşırırım? Onlar için bunların hepsi aynı olmalı: aynı bakışla bakıyorlar – çöle bakar gibi... Ve dosdoğru: çölde ormanlar onlara dek yetişmedi mi, Petersburg'un altında bataklık yok muydu?.. Tuhaf Petersburg – rüya gibi... Sanki yok daha. Bir dekor... Hayır, karşıdaki değil – bu benim trenim giden.

Ben, görüyorsunuz ya, İ-lev için bilmeceyim... Neyim ben, eğer bu sfenkslerde bilmecemi bir şey yoksa! Petersburg'da da – artık yoksa! Petro'da, Puşkin'de, Rusya'da... Bütün bunlar işlevin kaybedilme gücüne göre bilmecemi. Bağlar kopmuş, sır sonsuzca kaybolmuş... esrar – doğmuş! Kültür sadece anıtlar halinde duruyor, dış hatları yıkıma hizmet ediyor. Anıt sonsuz yaşama yazgılı, onu çevreleyen her şey kaybedildiği için ölümsüz. Bu anlamda kültürümüz için sakınım – artık var oldu. O – yok. Anlamsız bir şey olarak, daha uzun süre var olacak bensiz. Korunacak. Hem ondan sonra bir şey olmasın diye, hem de "bütün" açıklanamaz olaylar gibi. İ-lev koruyacak. İ-lev – işte bilmece!

Liberal akılsız! Yakınıyorsun çevrendeki kültürü yeterince anlamadıkları için, anlamamanın başlıca taşıyıcısı olarak. Anlamama – ve senin tek bir kültür rolün var. Seni bunun için uzun küçük alnından operim! Tanrım, şükürler olsun sana! Bu zaten onun varoluşunun tek koşulu – anlaşılmasın. Sen düşünüyorsun hedef tanınmak diye, ama tanınmak senin anladığın şeyin onaylanması mı?.. Saçmalık. Hayatın amacı – işlevi yerine getirmek. Anlaşılmaz ya da anlaşılır olmak o anlamda değil, yani sahidten tanınmamak – sadece bu, kültürü doğrudan yıkım ve cinayetten kurtaracak. Yaşarken kaybolan şey – sonsuza dek kaybolmuş. Ama tapınak – duruyor! Hâlâ uygun patatesler saklamaya – işte takdis! Canlının büyük kurnazlığı.

Rus kültürünün öldüğünde ısrar ediyorsun sen. Tam tersine! Daha yeni ortaya çıktı. Devrim geçmişi yıkmıyor, önüne geçiyor onun. Hepsi kayıp – aslında şimdi büyük Rus kültürü doğdu, artık sonsuza dek, çünkü kendi devamını çağırıyor. Bir sonraki deha hangi acıyla karşılaşılıyor? Zaten dün anlaşıldı ki o daha yeni yeni başlıyor... Şimdi taş olarak yatıyor geçmişte. Kısa bir süre geçecek ve o freskteki bir sarı, kerpiçteki sarı, aynadaki gümüş, balzamda köle ruhu – sır! gibi bir şeyle efsanevi zevki getirecek. Rus kültürü bir sfenks olacak sonrakilere için, tıpkı Puşkin'in Rus kültürünün sfenksi olması gibi. Ölüm – canlının övülmesi! Kültürle yaşam arasındaki sınır o. İnsan tarihinin deha-bekçisi o. Halk ressamı d'Anthes kurşunuyla Puşkin'in kalıbını aldı. Ve işte, artık kime ateş edeceği bilinmezken – anıt görünümündeki son kurşunu yontuyoruz. Bir milyon akademisyon onu çözmeye çalışacak – ve çözemeyecek. Puşkin! Sen nasıl yerle bir ettin herkesi! Senden sonra herkes mümkün sandı, madem sen yapabildin... Ama bu sadece sendin.

Puşkin de ne... Blok'u anlamıyorlar! Yine İ-Lev heyecanlı göz kırıp şarkı söylüyor, onun son dizelerini gösteriyor.

Puşkin! Özgürlük sırrını
Şakıdık arkandan!
Elini uzat fırtınacı,
Yardım et bu dilsiz savaşta!

İ-Lev ancak imayı anlayabilir – o kadar ince; sözcük anlamıyor. “Saklı özgürlük–kötü hava–dilsiz özgürlük” seslerinden alevleniyor onları yasak ve söylenmiş sesler sayarak. Ama “şakıdık” demek ki o... Görüyorsunuz ya, o ağzını da tıkadıkları için Puşkin olamadı... Birincisi, kimse tıkamadı, ikincisi paçavrayı çeksen ağzından – kocaman bir delik olur. Tanrım! Affet beni bu zavallı öfke için. Yani bütün bunlar şiir, onları İ-Lev gibi ne kadar anlamazsan anlama. Yani, bu şiirler hâlâ yaşıyor İ-Lev'in kopyalarında.

Bu şenlendiriyor ve tam da bugün (Blok yine de çar, buna sadece “kötü hava” diyerek), ilişkiler sonsuza dek koparılmış. Eğer son bir bağ varsa – ne çaresizlik! – alınca bir kurşun. Ama o sırada: arkada – uçurum, önde – yokluk, sol-sağ – dirseklerinden taşıyorlar... başının üzerindeki gök – özgür! Onlar ona bakmıyor, onlar yüzeyde

yaşıyor ve yüzeyde bir gedik açılınca bütün damarlara kan dolduruyorlar... Ben de, belki, başka koşullarda, baş kaldırmaz ve özgür olduğumu öğrenmezdim. Özgürlük adlı meydanın özgürce akan kalabalığın içinde bütün özgür yanlara doğru kürek çekerdim...

Sen çarsın: yalnız yaşa. Özgür yoldan

Git, seni özgür akıl nereye götürürse...

Zaten bu “özgürlüğün yolu” değil, özgür yol!.. Özgür yoldan – git! Git – tekbaşına! Git hep özgür olan yoldan – ya da özgür yoldan. Ben böyle anlıyorum, Blok da bunu görmüştü, ve Puşkin... Dahası. Anlamak – mümkün. Dilsizlik bize sağlanmış. O tam da vakit kalsın diye – anlamaya. Sessizlik – o da bir sözcük... Susmanın vaktidir.

Gerçek olmamak – yaşamın koşulu. Her şey yer değiştirmiş ve yan yana var, bir adım ötede belirlenenden. Gerçeklik düzeyinde sadece Tanrı yaşamış. O gerçeklik. Geri kalan her şey bölünüyor, çoğalıyor, kısalıyor, kısaca – siliniyor. Gerçek nedenlerin dürüstlüğüyle yaşamak artık insanın gücünün ötesinde. Onun yaşamını kaldırıyor, çünkü yaşamı ancak yanılısamayla var.

Düzey düzey hakkında yargı veriyor. İnsanlar Tanrı hakkında fikir yürütüyor, Puşkin uzmanları Puşkin hakkında. Popüler amatörler hiçbir şey hakkında – anlıyorlar yaşamı... Ne kargaşa! Bütün bunların böyle yakın olması ne başarı!..

Açıklamak gerekmez – kimseye. Sözcükler de anlamını yitirdi. Kehanete gerek yok – olacak... Ve son sözler kendi davet ettiklerini adlandırmaya cesaret ettikleri için dilsizleşecek. Artık bir anlam verebilirler, tam da karşılık geldikleri şey tümüyle kaybolup gidince. Kim söyleyebilir kendi anlamlarını yaşayacak kadar iyiler mi diye? Ama dahası – tanınma. Tanınma – ya onursuzluk ya da dengesizlik için intikam. İşte “dilsiz savaş.” Kendi sesini yanlış kullanımda yitirmemek için nasıl olmalı Dil? Bütün yanlış anlam füzelerinin büyülenmiş sahici anlama yanyana yatması için!.. Ama bir sözcük bile kesin olarak telaffuz ediliyorsa ve kendi dilsizliğini anlam-ankanın yeniden doğmasına dek yaşayabiliyorsa, bu onun kâğıt tozunda bulunacağını, onun eski, sahici bile olsa bir anlamında aramaya başlayacaklarını, basitçe yeniden telaffuz etmeyeceklerini mi gösterir?..

Şerhler

Kalemin ataletiyle, romanın sonuna doğru aydınlanan kahramanla olan ilişkisinden çıkan yazar, 1999 yılında, artık bir akademisyen olmuş Leva Nikolayeviç Odoyevtsev tarafından, kendisinin yazdığı söylenen romanın yayınlanmasının jübilesi için yazıldığı söylenen şerhe geçti burada. Burada yazar zavallı kahramanına yazarla ödeşime fırsatı verdi: akademik meziyetini gözlerken, savlara dayanarak yazarı temiz sulara çekti, yani basitçe bilgisizlikte reddetti. Yazar, elinden geldiğince savundu, şerhi parodileştirmeye çalıştı, ama kahraman birdenbire yazarın sınıflandırmasını aşmaya başladı...

Ve yazar birdenbire, eskiden dediği gibi, sıkıldı. Ve yazarla kahramanın diyalogunu asrın sonuna dek uzatma tasarısı tutmadı. Yazar tümüyle başka bir şerhe sürüklendiğini fark etmedi: özel şeylere değil, (romanın tamamlanması sırasında, yani 1971 yılında) herkesçe bilinen şeylere şerh düşmeye başladı.¹

Yazar tam da modern yazarın yazmayı zorunlu bulmadığı, herkesçe bilinen şeylerin daha sonra yokoluşa sürüklendiğini anladı: değerler, şampiyonlar, popüler şarkılar... Ve bu bakış açısıyla, 1999 yılının şerhinde bunlardan bahsetmek çok mantıklı geldi Leva Nikolayeviç'e. "Fakat korkuyorum bunun yeterince akademik sayılmayacağından (ya da öyle olacağından...)" - diye düşündü yazar. Bu arada bu konular şimdi bile başka dilin okuru için kesinlikle bilinmeyen şeyler olabilir. Ulusal bakış açısından, çevirideki algı gelecek zamandaki algıdır artık.

Yazarın kendi metnine karşı bir araştırmacı titizliğiyle yaklaşamaması doğaldır, akademik protokolle örtüşmeyen bir dizi uyumsuzluğun nedeni budur.

s. 5 ...İçindekiler...

Yazar içindekilere bir bakış atmanın kendisinin "elitistlik" denen, bizim edebi dergi ve gazetelerimizde (sanki bizdeki tek belaymış gibi...) kınanan şeyle suçlanmaması için yeterli olduğunu varsayıyor. Bu romanı okumaya kalkışmak için edebiyatı iyi bilmek hiç de zorunlu değil – or-

1 Fakat şerhleri yeniden ele almak 1978 yılına kadar mümkün olmadı.

taokul bilgisi (ülkemizde ortaokul eğitimi mecburidir) yeterli olacaktır. Yazar bilerek okul müfredatının sınırlarını aşmıyor. (Diğer imalar için de aynı şey geçerlidir..).

s. 11 bu berraklık.. sanki özel uçaklar tarafından ihtiyaç duyulan bir şey değilmiş

7 Kasım'da (eski takvime göre 25 Ekim) havanın kötü olması kural gibidir. Yılın bu vakti böyledir. Yüze uçup gelen ıslak kar, binlerce göstericinin bayram havasına destek olmaz, bayrakları ve pankartları ıslatır. Fakat son yıllarda gösteriler sırasında yeterince açık, ama sert bir hava olduğu da görülüyor. Bu duruma bayram gazeteleri hep dikkat çeker, ona önem verirler. Doğrulanmamış verilere göre, hava yukarıdaki, özel bayram görevi yapmakta olan savaş uçaklarını da etkilemektedir.

s. 11 çocukluktan kalma “Gastello” ismi

Bu adın yabancı güzelliği gösterinin şanına yardımcı olmuş ve sonuçta onu gölgelemiştir: kahramanın adını herkes bilir, ama onun yaptığı her şeyi bilmez. Pilot olduğu bilinir. “Gastello” adı, hâlâ okunmamış olan “Monte-Kristo” adı gibi, benim kuşağımın çocuklarının belleğinin temiz duvarlarına ilk romantik katmanları yerleştirdi. (Gastello Nikolay Frantseviç [1907-1941], Sovyetler Birliği Kahramanı, Nesterov'un [bkz. s. 12. şerhi] gösterisini değiştirdi: Savaşın beşinci gününde öldü, alev alan uçağını Alman askeri mekânîk birliğinin üzerine yönlendirdi ve onunla birlikte parçalandı).

s. 12 Lastikli top (raskidayçik) – ucuz bir pazar oyuncağı, 1 Mayıs ve 7 Kasım gösterileri sırasında caddelerde, genellikle Çingener tarafından satılır. İçi talaş doldurulmuş bir kâğıt topudur, meridyen gibi iplerle sarılmıştır, uzun ince bir lastiğin ucunda durur: atılınca atan kişiye geri döner. Eskiden bu tür oyuncaklar listesi çok daha zengindi: “uydu-uydu”, “Amerikalı,” “kaynana zırlıtısı,” “horoz şekeri” ve daha bir sürü büyüleyici oyuncak vardı. Artık bütün repertuar kırmızı bayraklara ve (uçmayan) balonlara indirgenmiş durumda, hâlâ “raskidayçik” görünüyor, ama yıldan yıla azalıyor. Sanırım, burada özel piyasaya etki eden ekonomik nedenler de var, ama dikte ederken, bu oyuncakları yapmayı unuttular.

s. 12 Nesterov düğümü – Pyotr Nikolayeviç Nesterov (1887-1914) – 1913 yılında “ölüm düğümü” denen uçuşu yapan ünlü Rus pilotu. Hava savaşında *aran*, yani koçbaşı saldırısını ilk kez kullandıktan sonra öldü.

s. 12 Sever (Kuzey) – ucuz, “işçi” sigarası (daha önce “Krasnaya Zvezda – Kızıl Yıldız” vardı, ama üretimden kaldırıldı); “Sever”in içilmesi belli bir sosyal karakteristik sergilemektedir: ucuzluğu, çalışırken ya da el meşgulken ağzın kenarından çıkarmama olasılığı, kolayca söndüğü için sık sık içine çekme zorunluluğu, dahası, sigara içmeye savaş öncesi ve savaş yıllarında başlayan ve zevkinden vazgeçmeyen belli bir kuşağa ait olması - bu sigaranın üretimini daha da kârlı hale getirmektedir. Ama bu sigaralarda da “lastikli top / raskidayçik”ten bir şeyler vardır – birgün bu sigara da onun gibi kaybolacak, yerini sakız, “Marlboro” ve “Pepsi-Cola” alacak.

s. 13 havaysa bizim için özellikle önemli ve.. kendi rolünü oynuyor...

Bugüne kadar Leningradlılar, Petro’yu, şehrini bataklıkın üzerine yaptığı için kınamayı sevmiştir. Onlara göre, kötü havanın dışında, havada soğuk havaya katkıda bulunan birtakım “miasma”lar bulunmaktadır (eskiden “sıtma” derlerdi, ama bu sözcüğün söylenmesi de “raskidayçik”in gittiği yere gidiyor...), ve doğrudur da: kronik kulak, gırtlak, burun ağrıları Leningrad’da aşırı yaygındır. Buraya bir üslup örneği koymaktan kendimi alamıyorum, üstelik Puşkin dönemine ait:

“St.-Petersburg’un iklimi, tutarsızlık olan başlıca karakterine rağmen, tutarlı şeyler arasında sayılmalıdır.

Bahar çok geç başlar. Mayısın başında sıkça kar yağdığı görülür. 1834 yılında 18 Mayıs günü kar yağmıştı!

Yaz çok kısa sürer. Güzel, sıcak dönem genellikle altı haftayı geçmez; yaz günü denen diğerleri de, sonbaharın son günlerine benzer.

Genellikle çok uzun süren sonbaharsa, Petersburg’ta en hoş zamandır, başlıca özellikleri de, duman, yağmur, rüzgâr, bazen de kar olur, sıcaklık - 2.5 ila - 7.5 santigrad derece olur. Günlerin aşırı kısa olması Ekim, Kasım, Aralık aylarında Petersburg’da havanın kapalı olacağını söyleme fırsatı verir, özellikle de geç uyandıkları için Kasım ve Aralık aylarında öğle vakti yaklaşık üç saat kalan gündüz ışığını göremeyen yüksek sınıf sakinleri için durum böyledir.”

(“Sankt-Petersburg hakkında İstatistik Bilgiler,” 1836, İç İşleri Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır)

s. 13 ...efsanevi kruvazör...

1819 yılında K.İ. Rossi (Carlo Giovanni di Rossi, 1775-1849, mimar) Kışlık Saray’ın önündeki gösteri meydanının tamamlanması için harekete

geçti. Onun ustalığı bakanlık binalarını genelkurmayla birleştiren kemer projelerinde özel bir ışıkla görünüyordu. Daha önce meydana teğet duran Milliyonnaya Çayıry'nın (bugün Hertsen Caddesi) üzerini kat ediyordu. Caddenin son parçasını da kararlı biçimde kesen Rossi, onu Kışlık Saray'ın merkez cephesinin tam karşısına bir meydan olarak koydu, bu şekilde bütün ansamblın ekseninin konumunu sabitlemiş oldu.

Rossi daha önceden Rastrelli'ye güçlü bir darbe indirmişti ve devrimci denizciler uçşan kurdelalarıyla Saray Meydanı'na Genelkurmay Kemerinden geçerek doğruca gelmemişti, ama Eyzenşteyn kadrajına daha sonra bir fotobelge havası verildi; Kışlık Saray'ın köşesi, bugüne dek rehberlerin göstermiş olduğu yer, Avrora'dan top atışıyla vurulmamıştı; ve onu kadetler değil, kadın taburu korumuştı; ama yeni üslubun gelişi sadece bu olguyu değil, tarihi de değıştirdi, çünkü Ekim Devrimi, Kasım bayramları... ne saldırı, ne top atışı, ne Kasım.... Yazar bu küçükburjuva zaferini paylaşmıyor: yani, hiçbir şey olmadı. Nasıl olmadı!.. Peki ya bunlar – ne böyle??

Rusya fikrinin zaferi.

s. 15 *Üç Silahşörler* adlı büyük romanı

Dumas, Alexander (baba) (1802-1870) – Fransa'nın ulusal dehası, Rusya'da da popülerdir. 1858 yılında Rusya'ya seyahat etti ve çevik kalemiyle bunu hemen yazdı - "Paris'ten Astrahan'a dek". V.V. Rozanov "Rus İdea'sının Etrafında" adlı makalesinde, kesin bir tablo çıkartabilmek için deneyim kırıntılarının bile yeterli olduğunu yazdı. Yine kar arabasıyla bir daha yola çıkan ve "Çiçikov'un Gezilerini" yazan Gogol vardı aklında ve bir de Rusya'dan herhangi bir şey değil, güç durumlarda tekrarlamakta hoşlandığı "hiç" sözcüğünü almış, artık "demir" şansölye de olmuştu, Bismark vardı... Aleksander Dumas bu diziye girebilirdi, çünkü o hediye etmişti Rusya'ya "böğürtlenleri".

s. 15 ...gazete kupürü...

Yazara daha sormadılar ama bu tip sorulara hazırlanırken söylüyorum: burada herhangi bir parodi yoktur, kupür gerçektir ve dosya yığınınından onu arayarak vakit kaybetmedim. Ona buldukları yerde buldum (eski Doğu Prusya'daki [eski Bismark...] eski Rossitten. Rıbaçıya Kaliningradskaya bölgesindeki yerleşimde, Ağustos 1970'de buldum), ve kullanırken belli bir nedenim yoktu. Yazara atfedilebilecek olan en büyük ima, onun eline geçen kâğıdı iki yerden grafik anlamlılık amacıyla yırtmış olmasıdır. *Literaturnaya Gazeta*'dan alınmış olabilir bu kupür (ki bu gazeteyi kuranlardan biri de Puşkin'di yine).

s. 19 Leva “kader” yılında rahme düşmüştü

Bu tür tırnak işaretleri ne anlama gelebilir? Burada yazar nasıl sıkıntılı bir zehir damlatıyor?.. Yazar kendi anlatısına kahramanın rahme düşüşüyle değil de, hızlı hızlı da olsa biçimsel de olsa, yirmi yıl öncesinden başladığı, 1917 yılının yollarındaki rüzgârı görece sonsuz bir Kasımda kovaladığı için af diliyor.

s. 19 “Sibirya madenlerinin derinlerinde”

Puşkin’in şiirini 1949 yılında ezbere bilirdik. Şimdi bana kendimi sınıfta, heyecanla “Rusya uykudan uyanıyor!” diye söylerken hayal etmek özellikle hoş geldi.

Orada, 6. sınıfta 213 orta okul erkeği, duyguyla bilinç arasında temel bir saçmalık yerleşmiş oluyordu. Duygu pathosa tepki olarak soyutlanıyordu. Fakat, teneffüste biz bu tacizle kendimizce mücadele ediyor, dizeleleri farkı şekilde tekrarlıyorduk:

Sibirya madenlerinin derinlerinde

Oturmuş iki köylü ve...

Ama bu redaksiyonda sadece en son sözü anlıyorduk... Bunun genel olarak köylü olmadığını, çok daha belirli bir şey olduğunu anlamıyorduk: köylü – bu tutsak (hırsız değil). Toplama kampı (lager) folkloru kamplar hakkındaki tanıklıklardan çok daha yaygındı. Bu tür kamp sıkıntılarını ünlü masallardan, şarkılardan ve şiirlerden ezbere biliyorduk, onların kökenlerini öğrenmiyorduk. Fakat piyoner kampı da bir kamptı.

Yitirmeden gururlu sabrınızı...

s. 24 Sağlık (Zdorovye) - popüler Sovyet dergilerinden biri (1955 yılında kurulmuştu) – gerçek bir kitsch örneği. Aynı “kurtuluşun” kanıtı: mümkün oldu. Kürtajın, mastürbasyonun ve hatta orgazmın ne olduğunu okumak mümkün oldu!

s. 25 Yesenin saflığına sahip ve gözlerinde...

Yesenin bu bahsi geçen yılda yasaklı, kamptaysa popülerdi. Ancak altmışlı yıllarda Sergey Yesenin’in popülerliği resmileşti ve kesin olarak rehabilite edilip Hemingway’in popülerliğine erişti. Bunlar portreleri Yayıncılar Birliği dükkânlarında satılan ilk iki yazardı. Hemingway’in gözleri güler, popüler artist Efim Kopelyan’ın altında sırtıtmaktadır, Yesenin’deyse şapka, pipo ve baston vardır (Amerika!..), gözlerinde ve dudaklarında meleksi bir ifadeyle bakar.

s. 27 ..bir halk dramının çocuk algısı atmosferini yeniden kurmak..

Bu kitabı yazarın da ait olduğu yazar kuşağı “savaş çocukluğu” denen şeyden çok yararlandı. Bunu sadece insanın ilk hatıralarının korkunç olaylar olması değil, büyük tarihsel olayın basamağına çıkmayı, sırayı kapatmayı başarmış olanın bu son kuşak olması da açıklar. Devrim, iç savaş, savaş komünizmi, NEP, kolektifleştirme, sanayileşme, Kurtuluş Savaşı... - buna belki “restorasyon” da eklenir, ama Liderin ölümüyle kapanıyor; daha sonraki yılların dünyası, emeği, çalışma günleri artık destansı aidiyetin renginden yoksun; savaş zamanının damarı doğrudan katılımcılarını yitirdi, ama alan genişlemesi görünümünde sömürü devam ediyor. Geçmişin şimdideki filizlerini bilenleri bulmak güçleşiyor: yaşlı roman ve piyes kahramanları çok iyi korunmuş ve genç görünümleriyle kuşku uyandırıyor; beraber savaşılan kadını bulup onu yeniden sevmek zor; taze ninelerin zinaları gençlik rolünü Gaziler Evi'ne kadar sürdüren başarısından yararlanıyor, çünkü bu artistler de aynı kuşaktan. Bunların acısı sonunda yaşamın şimdiki zamanının intikamını birisi alır umudunu bir yana iterek gerginleşiyor.

s. 27 ...pantolonu daraltalım

İ.V. Stalin ölmeye önce pantolon paça genişliği 40-45 cm olurdu, 35 cm pantolon dikmek yasaktı. Ölümden kısa süre sonra terziler 30 cm dikmeye başladı, ama 22 cm de kovuluyordu okuldan.

s. 28 “Moskovşvey” ve “Lenodejda” en büyük hazır giyim dükkanlarıydı (artık “şirket” adını aldılar). Mandelştam'da şöyle geçer:

Ben Moskvoşvey çağının insanıyım -

Bakın üzerimde nasıl ışıldıyor ceket!

Nasıl hareket ediyor ve konuşabiliyorum...

s. 28 Finler Sovyet votkası için ve Sovyetler Fin poliyesteri giysin diye..

Finlilerle sınırimız açık. Tek yönlü. Bize vizesiz geliyorlar, pasaportlarını gösteriyorlar. Bizse kapitalist ülkeye (kapstrana) yurtdışı pasaportu “hazır ediyoruz”. Cumartesi ve pazar günleri Leningrad sarhoş Finlilerle doluyor, otobüslerle ve özel otomobillerle geliyorlar. Hem göze aşına gelen peyzaj insana kendininmiş gibi geliyor, hem ayrıca daha da çok içmek istiyorlar, hem de Leningrad onlarda olmayan, çok güzel bir şehir. Üç versiyon var gelip bizde içmeleri için: Birincisi, onların sert bir kanunu var, ikincisi, votka onlarda karneye bağlanmış ve az, üçüncüsü bizde daha ucuz. Leningrad da buna karşılık çok dolu değil, ama yine de Fin ithal

mallarıyla orada başka şehirlerden daha sık karşılaşılıyor. Daha on beş yıl önce naylon, orlon, terilen bize yüksek gösteriş ve bolluk gibi gelirdi. Finlerin iğrenç bir naylon bluzunu sabahtan akşama kadar kurutmak imkânsızdı. Yazar o zamandan bu yana Fin malı bir takım elbise ve yağmurluk kullanıyor: bunlar ebedi. Onların bize gelme özgürlüğü onların ciddiyetle yerine getirdiği tek bir koşula bağlanmıştı: bizim kaçaklarımızı kabul etmeyecekler. Bir şekilde bunu bilmeyen trajik budalalarla ilgili iki üç Leningrad efsanesi var. Bir tanesi neredeyse hümanist: Fin polisi politik bir kaçağı bizim elçiliğimize teslim etmeye götürüyor, nedense yürüyerek; İsveç kıyısındaki araba vapuruna çok ciddi bir tavırla geliyorlar, orada polis kaçaktan bir sigara içmesi için beklemesini rica ediyor; polis bir köşeye gidiyor ve orada on on beş dakika bekliyor - arada gözetliyor: diğeri duruyor, sıkıntıyla İsveç yönüne bakıyor ve polisi bekliyor: “Ne yapalım, gidelim...” diye iç çekiyor polis yarım saat sonra.

s. 29 “sürüklenerek” geldi geçmiş

Ellili yılların argosundan. “Neva’da volta atalım, Brod’da.” Volta atmak – gezinmek, yürümek; Brod’da – Broadway’de. Brod az çok bütün şehirlerde vardı. “Brod” sözcüğünün Rusça anlamı eşanlamlıların canlılığını artırdı: ağır ağır volta atmak, asfalttan şişman ayakları kaldırmadan, ve doğruca sanki havadan daha balçık bir şeyi, nehri aşar gibi aşmak. Doğal olarak, Leningrad’da Brod Neva Bulvarı’ydı, ama hepsi değil, sol yanının belli bir kısmı, Sadovaya’dan Liteyniy’e kadar olan kısmı. Ve geri. Dolu zamanlardı!

s. 29 **Boris Vyatkin** (d. 1913) – 40’ların sonu – 50’lerin başında ünlü Leningradlı sirk soytarısı. Kendi maskesini, önce holigan, sonra da züppe taklidi yaparak buldu (“Anne harika çocuk,” “Tarzan” numaraları vardı). Hemen hep ipek takım elbiseyle ortağı Manyuna’yla, giydirilmiş bir köpekle birlikte çıkardı.

s. 30 “Sovyet Şampanyası” adlı mağazadan..

“Sovyetskoye Şampanskoye” adlı mağaza Neva Bulvarı’nda, Sadovaya ile Malaya Sadovaya arasındaydı. “Esmer ayı” (100x100 şampanyalı konyak) içmenin mümkün olduğu ünlü salaş “kültür” salaş barı. Ne yazık ki 1970 yılındaki alkol karşıtı kampanyada kapandı.

s. 30 **Gençlik** (*Yunost*) - 1954 yılında kurulmuş olan edebi dergi (ilk editörü V. Katayev’di), “Buzların Çözülmesi”nin çocuğuydu, ama sonuna kadar ısınmamıştı. Dergide “gençlik” ve “itiraf” edebiyatı ortaya çıktı, içtenlikli bir yakınlık sergiledi ve sıradışı bir popülerlik elde etti.

s. 31 ...kozmogoni kuramı yaratıcısının...

Stalin, Hitler gibi bilimsel olmaktan çok totaliter olan kendi kozmogonisine sahipti (akademisyen Schmitt ve Fesenkov). Fakat başka bir total kuramın, yaşamın kökeni kuramının kurucusu olan akademisyen Oparin tenis oynardı.

s. 31 ...“dereler şırıldar, kargalar uçar ve hatta bir kütük...”

Klasiklerden popüler şarkı “Sevgilim” ya da “Dört Kalp” Tselikovskaya ya da Serovaya'nın icrasıyla (savaşın önce). İlginç bir şekilde filmler artık ele geçirilen Alman filmleriyle çarpıcı bir benzerlik sergiliyordu.

34 ...çarlık subayıydı, iç savaşta birdenbire kızıl komutan oldu...

Yazar, oldukça ünlü bir Sovyet yazarının, kendi sanatçı kişiliğinde *Noviy Mir* ve *Oktıyabr* çizgisiyle örtüşen bir kınamasını duydu, böyle bir geçişin kaçınılmaz olarak kahramanımın bencil ve satılmış olduğunu ortaya koyduğunu söylüyordu o ünlü yazar; yazar bunu duydu ve kabul etmediğini belirtti. Birincisi, Çarlık beyaz değildir, ikincisi, o sırada insanlar hâlâ çağdaş değerlerle donanmıştı, tarihsel olarak daha kazançlı ve tehlikesiz bir konumdan, tarihte sessizce unutulmuş insanlar hakkında yargı vererek (yaptı – yapamadı, anladı – anlamadı, ayrıldı – ayrılmadı...) her şeyi bilmek yararlı olabilir.

s. 34 ...Almanya'dan getirdi...

Elbette, hoş değil, ama üç “mobilya” - daha yüksek rütbelilerin kurtardığına kıyasla çok değil.

s. 34 ...tırış bıçağı “Gillette”...

Tehlikesizce tıraş olmak için kullanılan bu bardak kaybolup giden uygarlığın kendine özgü anıtlarından biri. Babam bu vakte kadar onunla tıraş oldu. Böylece konstrüksiyonun kimbilir hangi kısmını bay Gillette patentlediyse, yarım asır geçtiği halde kimsenin daha iyisini yapamadığını, onun da milyonları kazandığını gösteriyor. Ashında, benim çocukluğumda ithal diye bir şey yoktu. Eskiden ne varsa, bir yerden elime geçmişti. İşte babamın sakladığı bu ustura da belki de bir savaş silahı olarak saklanmıştı. Ben ilk tıraşımı bu usturayla oldum. Gelecekteki kayınpederimin de hayatı boyunca Gillette kullandığını öğrenince, nişanlımı biraz akraba gibi hissettim. Bu vida açma, jilet (Mandelştam'ın tanımıyla “Marşının kartviziti”) yerleştirme, sonra fırçayı sabunlayıp sürme töreni – beni bir erkek yaptı. Şimdiyse... Ne öyle yanaklar var, ne öyle törensellikler.

s. 35 ...dibinde “N” damgası vardı...

Sürahinin I. Nikolay'a (1825-1855) ait olduğu anlaşılıyor, ama yazar buna tam olarak inanmıyor. Çeşitli evlerde böyle sürahilerle çok sık karşılaştı. Devrimden sonra saray eşyalarının ajitatif müzayedesi yapılmış olduğu için birçok eşya hiç beklenmedik kişilerin eline geçmiş olsa da, bunun her evde bir servis çatalı, bir fincan ya da sandalye (genellikle de masa örtüsü...) bulunacak kadar çok olmasına imkân yok. Yazar uzman değil, şu anda danışacak kimsesi de yok, ama bu sürahiler devrimden önce her meyhanede bulunan sürahiler olsa bile, monogramın devlet tekeli ni ya da imparator idaresini ya da Romanovların 300 yıllık evini ya da saray tüccarını simgeliyor olması gerekir... Her koşulda, çarın elinde herkesin eline geçecek kadar çok birbirinin aynı eşyanın bulunduğunu doğrulamak zor. Basitçe, sadece çarın mutfak eşyaları değil, devrimden önceki tüketim eşyaları da çok az kalmıştı, bu eşyalar bireysel özellikler kazanmış, eski olmaktan çıkarılıp eskilerin, antikaların arasına sokulmuştu.

s. 38 ...çifir çayı...

L. Tolstoy'un *Kazaklar*'ında çifir, yani Kazak dağ içkisi vardır. Bizim zamanımızda çifir aşırı yoğun, lagerlerin popüler içkisi olan bir çaydır. Hazırlayanın zevkine göre, sonsuz hazırlama sırrı vardır: Çay sonradan kaynatılmaz, içinde kaynatılır, yuvarlak bir paketle. Koyu kahverengi saydam olmayan bir tabaka ortaya çıkar, üzerinde kırmızımtırak bir zar yüzer. Keyfi kaçmasın diye, çay ikinci, üçüncü kez kaynatılır; tabii, ilkiyle kıyaslanmaz bunlar. Küçük yudumlarla içilir, (üç dört kişilik toplulukta) ortada gezdirilir ve her yudumdan sonra daha bir istekle içilir. Nabız hızlanır, gözbebekleri büyür, basınç artar, uyku ve yorgunluk hali kaybolur – çifirci “coşmaya” başlar. Sabaha kadar coşarlar, önce konuşarak, sonra sersem sersem yatarak. Çifirci genellikle geceleyin ayakçının ya da (sobası da olan) fırının başındadır. Bu sessizlik ve yüzlerde kırmızımsı ısıltıların belirmediği bu karanlık enfestir... Aşırı, öldürücü çifir tarifleri de vardır – tütünle, hafif ateşte, votkada, kolonyada, ama pratikte bunlar nadiren kullanılır, çünkü tütün ve alkol çaydan daha zor bulunur ve onları saf halde kullanmak tercih edilir.

s. 39 ...“bur juyka”...

İç her tür çerçöple doldurulabilen, hemen yanıp çaydanlığı ısıtabilen küçük bir taşınabilir soba. Yuvarlak olur, kar olur, demirden, bökrek yufkaları gibi olur – çok çeşitli biçimleri vardır, kullananın alışkanlığına ve elindeki malzemeye göre değişir. Bacası doğruca havalandırmaya uzanır. Hem soba, hem de bu sözcük 1918 yılındaki yakıt açlığında doğdu.

Mobilya ve kitaplar yakındı – bu yeni sözcüğün sınıflandırılmazlığı buradan geliyor. Kaçırılan “küçük ocaklar” kurtuldu ve ikinci dünya savaşı sırasında, bu tatsız sözcük hayatına devam etti.

s. 39 ...ispinoz...

Latincesi *fringilla*. Yazarın bilgisinin en uzak sınırı bu.

s. 41 ...Avrupa Oteli...

“Astorya”nın yanında – Leningrad’daki eski otellerin (1874) en moda olanı. Mihaylovskaya Caddesi’ne yerleşmişti, 1940 yılında bu caddeye İ. Brodski dendi, şairin doğumu onuruna. Züppeler ve bohemlerle dolup taşan “Vastoçniy” (Doğu) restoranının kapatılmasından sonra, yersiz yurtsuz kalanlar onun yanındaki “çatıyı” buldular – otelin üst katındaki restoran, fener (camdan bir çatı) altında olmasıyla dikkat çekiyordu, binanın bilinen bir penceresi yoktu. “Çatı” da kayboldu artık, ama oraya hâlâ gitmek mümkün, tabii bütün masalar yabancılara ayrılmış değilse. Ama Finliyseniz ya da bir yolunu bulduysanız, yemek yiyebilirsiniz.

s. 41 ...Afrodit, Atlantis, Yeşil Şapka

Afrodit, Atlantis, Yeşil Şapka. Sadece bana, Gilette tıraş bıçağı düşünülürse, bu romanlar “modernizm” sayılabilirdi. Çağdaş olan Pierre Loti ve Pierre Benua gibi onları ninem de, genç ve güzelken, çevrilmesini beklemeden okumuştum. Michael Arlen’sa daha çağdaştır, Dickens Amca’yla aynı yıl doğmuş ve ölmüştü (1895-1956). Ermeni olması ilginçtir (Dikran Kuyumcuyan).

s. 42 ...Griboyedov valslerinden...

Griboyedov Aleksandr Sergeyeviç (1796-1829) – Üniversiteyi on altı yaşında bitirdi, bir düzine dil biliyordu, diploması ve şiirle profesyonel olarak ilgilendi, Gürcü prenses Nina Çavçavadza’yla evlendi, Tureççina’da öldürüldü, orada gömüldü, Puşkin Erzurum’a yolculuk ederken onun tabutuyla karşılaştı, hakkında en iyi romanlardan biri olan *Vezir-Muhtar’ın Ölümü* yazılmıştır... - profesyoneller tarafından icra edilen birkaç valste de imzası bulunmaktadır (yazar onları dinlemedi, ama müzik uzmanlarından olumlu görüş aldı). Bu kadar çok değişik ilgi alanları ve kısa bir yaşam onun kendisini edebiyata gerektiği gibi adamasına izin vermedi. Yine de tek bir dahiyane eserin yazarıdır.

s. 47-50 ...Bu eski hainlerde nahif ve dokunaklı bir çok şey vardı...

Burada ve sonrasında yazar, ihbarcıların, muhbirlerin, imzasız mek-

tupçuların ortaya çıkarılmasından, özellikle Hruşov'un artık neyin mümkün olduğunu anladığı 1956 yılından sonra güçlenen o temiz sulara çıkma pathos'undan bahsetmiyor. Bu eğilimler pek güçlenmedi ve çok fazla gelişmedi. Fakat, cezalandırılmayan bir çok kişinin de neyle uğraştığı ortaya çıktı. Yazar sadece bildiğini değerlendiriyor. İşte, ortak karaktere sahip olmalarına rağmen, karşıt bir imge oluşturan iki kader... M.M., devlet güvenliği generali değilse de, albay, karışılabilir her şeye karışmış, efsaneye göre Liderin korunmasında hizmet etmiş (götürülen çorbayı tadıyormuş); rejisör, sayısız senaryonun ortak yazarı (bir tane siyle savaş sonrası yıllarda harika bir dedektif filmi yapıldı); 1952 yılında (1937 yılından beri özel işler müfettişi olan) ortak yazarının ihbarıyla yakalandı, 1954 yılında çıktı, ama artık kurban gibiydi; ilk yaptığı ortak yazara gitmek oldu, ama dayak atmaya gitmedi, yeni senaryolar üzerinde birlikte çalışmayı teklif etmeye gitti. Yüksek Sinema Okulu müdürü oldu (harika!), film seyretmeyi ben ondan öğrendim ve birçok şey borçluyum ona. Ya E., edebiyat bilimci zengin ve karanlık bir biyografisi olan bir insan; devrimden sonra hemen oturdu bir kitap yazdı, kitap başlıca eğitim halk komiserimiz tarafından beğenildi, NEP başlayınca edebiyatı bıraktı, girişimci oldu, zengin oldu, Hollanda'dan sevgililere uçakla lale getirdi (efsane); öldükten sonra tanıdığım U. onun arşivinde (şaşırtıcı derecede yoksul bir arşivdi, E. tarafından defalarca ayıklanıp azaltılmıştı) 30'lu yıllardan kalma bir fotoğraf buldu: E. ABD'den tipik bazı kişilerle görünüyordu (E. de bahsetmemişti hiç bundan); 1949 yılında Berya'ya yakın bir konurda kültür alanında danışman oldu, buna uygun olarak küçük bir kitapla Stalin Ödülü'nü aldı – herkes bunun danışmanın verdiği tavsiyeler nedeniyle olduğunu biliyordu; 1957 yılında ihbarlar nedeniyle onu Yazarlar Birliği'nden çıkardılar; 49. (tek olay!..) gösteri toplantısında onun savunma konuşması kısa oldu: "O yıllarda kaç yazar sizinle dayanışma içinde oldu?" diye sordu komisyona, yerine oturdu ve başka da bir şey eklemedi. Ortak sessizlik onu haklı çıkardı – kısa süre sonra onu Yazarlar Birliği'ne geri aldılar, o da edebiyata ve yaşama ilgisini kaybetmeden, ömrünü eski bilimsel ortağıyla geçirdi. Ona eleştirel destek borçluyum. Onun övdüğü isimlerde edebi zevkin kaybolmadığı görülür. Küfrettiği zaman da sergiler gibi olduğu gayretkeş bir siniklikle över.

Çalıştığı enstitüde, benzer şekilde soruşturulmuş iki biyografi daha vardır: müdür ve onun ilk vekili. Onları çok daha az tanırdım. İkisinin de tuhaf bir şöhreti vardı. Şöhret şöhrettir – kendi kendine, onu taşıyandan bağımsız yaşar. İlerici değerlendirmenin sahibine soru sorardım: Ne yaptı böyle, siz neden acaba? diye ve yanıt olarak korkudan iri iri olan türlü türlü manalı gözlerle karşılaştırdım, fısıltıya geçilirdi, parmak dudakla-

ra götürülürdü, ama bir bilgi vermezlerdi. Müdür bana yakın davrandı, anlayışlıydı, gözleri Sovyet şöhretinin ona yerleştiğini ve efendilik haline dönüştüğünü gösterdi; kendi kariyerizminden sarhoş olmuştu: kendi nitelikleri, bilgileri ve yetenekleriyle elde ettiği durumun alındığını tahmin ediyordu. Çocuk gibiydi: Herkesin onu kendisiyle birlikte değerlendirdiğini varsayıyordu. Kaçtı ve yakın bir mesafede yakalandı ve – konuştu. 1947 yılında tutuklandı, en tepeye kadar ulaşmıştı. Çıkarken (kurban) izin verilen mevkileri ve ünvanları aldı, ama yine bakanlıklarda gitti geldi ve yine onun kendisi olmadığı ortaya çıktı. Onun yukarı giden yolu donmuştu. Kendi günahını biliyor muydu, vicdanı acı çekiyor muydu?.. Ağır hasta bir karısı vardı, yakışıklı bir erkekti, ama onu uysalca, özenle ve soyluca taşıyordu yanında. Gizli bir programı vardı – Rusya'da XX. yüzyılın yasaklanmış klasiklerini basmak: Kafka, Proust, Joyce – ve bunu yapıp, onları yayınladı, kendi seçkin ve içbükey yansıtan önsözlerini de ekleyerek. Ve ışıl ışıl zirvelere giden yolun ona yasaklanmış olduğunu anlamadan, buna üzülmeyen öldü. Tam da bu yüzden. Diyorum, çocuk gibiydi.

Onun yerine gelen dışarıdan o kadar sempatik değildi, şöhreti 49 yılı kampanyalarında güçlendi. Hakkında kimseden iyi bir söz duymadım. Bana göre acı çeken yazar Zoşçenko'nun dul eşinden ona yazılmış dithyambos'ları duyunca çok şaşırılmıştım. Anlaşılan... Müdürün simetriği olarak, Zoşçenko, Platonov, Bulgakov'un eserlerini (gerçekçi, işbitirici yöntemlerle) toplayan kişi oldu. Kendi "haklı" şöhretini kaldıraç gibi kullanmıştı: tepedekiler kuşku etmezdi ondan; ve aşağıdaki görüşler karşısında koyu bir "bilmezlik" içindeydi, tecrübeyle biliyordu nereden geleceğini kibritin. Ama gevezelikten kaçınmayı başarabilen insanlar, kurayı kaybedince, kendilerini haklı göstermekten de kaçınabilen insanlar, bana hep biraz garip görünmüştür. O sırada ben elbette nesnel değilim. *Mandelştam* kitabı, on beş yıl süren nafîle redaksiyon çabalarının ardından, sonunda yayınlandığında, bu vekilin sunuş yazısıyla yayınlandı, fakat bu makale enfes bir makaleyle birlikte yayınlanmıştı. Bütün bunlar göze takılıyordu, sanki özellikle bir liberalin çıplak bakışı için yazılmış gibiydi. Fakat sonuçta çıkınıştı *Mandelştam*; az tirajla olsa, yabancı parayla olsa bile; iyi makalelerle çıkmayabilirdi... Burada yabancı mirasçılara göre aracı bir mantık görünüyor. Kendi müdürünün ardından ölüyor, ama ayrıca, tiradını da tamamlamadan, bozulmuş *Mandelştam* tarafından sınırlanmış bir halde ölüyor. Görünüşe bakılırsa, Tasarı apaçık bir şekilde yine de herhangi bir elin iyi işler yaratamadığını gösteriyor.

Yani, burada hızlı bir genelleme şeması var...

Müdür ve müdür. İki de güzel, etkileyici, saygın. İki de vaktiyle

“acı çekmiş,” akıp giden çağın kurbanı olmayı başarmış. İkisi de kariyerinde daha fazla ilerleyememiş. İkisi de onlara işkence edip baskı yapanların korkunç şöhretini kendince iyilikler yapanlarınkinden önce görmüş. İkisi de kurumlarını seviyor.

Vekil ve vekil. İkisi de çirkindi (Tanrı affetsin). İkisi de kesin olarak ve dönüşsüz şekilde lekelenmişti. İkisi de hem yıkanmamış hem de aynı ellerle ve yöntemlerle iyi işler yapmayı deniyordu. İkisi de sahip olduklarından fazlası için hesap yapıyordu.

Hepsinde de yaşamın dört işareti ve kendine özgü “ölçekleri” vardı. Dördü de kültten çok rehabilitasyonun kurbanlarıydı. Dördü de hayırsever, patrondu: ikisi yaşıyordu, ikisi ölüydü. Hepsi de demagogilerden “gerçek,” yani yapıcı, iyi işlerle kaçınıyordu. Bence, böyle bir “ibadet” sezgiseldi, bilince ulaşmayan günahlar, hızla iyi niyetlerle ve oldukça sert bir yargıyla örtülüyordu: ama yargıç kimdi? Hiçbir şeye (ne kötülüğe, ne iyiliğe) karışmamış çok kişi vardır, çünkü daha en baştan hiçtirler. Dördü de uçurumu tanıyordu, oraya bakıyorlardı ve onlar için zor değildi “lekesiz” liberallerin deniz hastalığını öngörmek, onların deneyiminden bir parça da olsa taşıyorlardı. İşte, kabalaşıyor, onların mantığı, hatta pathos'u: kusura bakmayın, neye mal oldu kendi kendine acı çeken? Keşke en azından iyi yazsalar! Ama zaten – dehşet, dehşet kötü... edebiyat falan yoktu, nemi vardı... yeni kim olabilirdi ki, bizim gibi yapmayıp sahidten, gerçekten onların dirilişine yardım edebilecek olan? Kim destekledi bizim sadece üç boş, yarı canlı kafadan ibaret küçük çağdaş yüzeyselliğimizi (sırf boğulmamak için, evet, isterseniz, aynı, onda...)? Ben, ben. Ben, ben. Aynı mantık, hep aynı (demokrasinin güçsüzlüğüne göre) yerli olan ve (insaniliğe ve gayriinsaniliğe göre) artık yerli olmayan hesap.

s. 49 ...Stanislavski sisteminden bir şeymiş gibi geldi...

On yıllardır alimlerimiz sosyalist gerçekçiliğin ne olduğunun formülünü bulmayı başaramadı, sadece onun edebiyatın yerine geçen bir şey olduğunu söylediler, demek ki kimse Stanislavski'nin sistemini bilmiyordu, oysa o da tiyatronun yerine geçiyordu. Zirvenin bir olacağı varsayıldı ve bu zirve hep topraklarımızın üstünde yükseliyordu. Bu yüzden, ünlü bir futbol antrenörümüze takımının ulusal bir maçta hangi sisteme göre oynamaya niyetli olduğunu sordukları zaman, o keyifle, şöyle yanıt verdi muhabire: “Stanislavski sistemine göre.”

s. 50 ... (“bu İsveçlinin” yorumlarının “inceliğini,” kısılalığını övmeye bayılıyordu...

Tollkovi Slovar (İzahlı Sözlük) adlı sözlüğün yazarı köken olarak Da-

nimarkalıydı. Mitya Amca bunu onu düzeltmeye meraklı çağdaş uzmanlardan almıştı.

“Sözlüğe izahlı isminin verilmesinin nedeni izahsız kabul edilebilecek olması değil, sözcükleri izah ediyor olmasıdır.” V.İ. Dal.

s. 53 ...Baba, papa, kült – başka hangi eşanlamlı var?..

Bkz. şu şerhler 19, 25, 31, 47, 50, 53, 62, 95, 120, 141, 142, 144, 150, 263, 276, 297, 299, 332, 345, 348, 358.

s. 54 ...koleksiyoner salonlarından...

Büyük kütüphanelerdeki özel salon, meraklı her okurun giremediği salon. İzin almak gerekir. İzin çalıştığınız kuruma dilekçe verilerek alınır. Ya da alınmaz. Farklı derecelerde izinler vardır, malzemeler buna göre şu ya da bu gizlilikle verilir. Onun için özel izin alabilenlerin bir deftere kaydedildiği malzemeler vardır. Burada, herhalde, birçok ilginç ayrıntı vardır, ama yazar hiç girmediği gibi, böyle şeylere adanmaz da kendini. Her şey dağıtılır. Bunlar arasında enformasyon da, bilgi de, gerçek de vardır. Aslında, bizim bir ihtiyaç toplumumuz yok – dağıtım toplumumuz var. Sanırım K. Çukovski'ye ait olan ince bir söze göre, en nadir malzeme dünün gazetesidir. G. Orwell'in 1984'teki hilesine başvurup Gerçek Bakanlığının geçmiş yıla dair bilgiyi bozmasında ne yarar var, basitçe geçen yılın gazetesini vermemesi yeter. Herkesin bildiği bir şeyi, yani hangi dostun düşman ve hangi düşmanın dost olduğunu fark etmemek için.

s. 57 ...herkes alkışlıyor onları localardan.

40'ların sonu ile 50'lerin başında ünlü Ruslar hakkında, günümüzün aydınlık geleceğine özlemle bakan, onu görece kadar yaşamayacak oldukları için, kendi çağları yerine bizim çağımızda doğmadıkları için kederlenen ve büyük bir kararlılıkla onun iyiliği için harekete geçen, onun gelişini yaklaştırmaya çalışan kişiler hakkında bir sürü biyografik film yapıldı. Pavlov, Musorgski, Prjevalski, Glinka, Popov... Bu aslında kozmopolitliğe karşı verilen mücadeleyle ve bütün alanlarda Rusların önceliğini onaylamayla ilgili bir şeydi. Farklı çağlardan ve meslek alanlarından gelen bu insanlar, yakın soylardan geliyordu, yine halkla ve kendi aralarında soyca yakın olan bir ve aynı aktörler (Borisov ya da Çerkasov) tarafından canlandırılıyorlardı. İşte arabadaki Puşkin ile Gogol inşaat çalışmalarını izliyorlar, halk “Dubinuşka” söylüyor, Puşkin “Rus halkı çalışırken ne güzel!” diye haykırıyor, “Ama ezilmiş, cehalete ve yoksulluğa mahkûm edilmiş...” diyor gözyaşları arasında, görünmez bir gülüşle Gogol; “Mihail İvanıç!” diye bağırıyor ikisi birden kaynağa gelip halk şarkılarını dinle-

yen ünlü Glinka'yı görünce; "Ben de sizi arıyorum!" diyor Glinka, "bugün Ruslan ile Lyudmila'nın prömiyeri"; ve işte Glinka yönetiyor, locada da heyecanını bastırmakta güçlük çeken Puşkin, Gogol ve onlara katılan Griboyedov oturuyor – onun için bir replik bulamamışlar: öylece oturuyor, gözlüklerini düzeltiyor, "Bela," diyor, "akıldan"... Onları da, biyografileri yanyana getirmiş, işte kaçınılmaz anlar: a) sıradan halkla görüşüyorlar: saç baş ağarmış bilge bir ihtiyar onlara bir masal anlatıyor, eski bir şarkı söylüyor, usta bir mühendislik öğütü veriyor; b) Batının kabul edilmesi: Glinka ünlü İtalyan bestecinin kariyerine özenmez, List heyecanla "Kara-deniz Marşı"nı söylüyor; "burjuvaya" yaklaşan Pavlov'a Kaliforniya'da bir Enstitü teklif edilir; Popov'a Marconi bir milyon teklif eder, Popov onu kovar, çevresindeki öğrencilere öfkeli bir konuşma yapar; bir İngiliz albay Prjevalski'ye Hindistan'ı keşfetmeyi teklif eder, "Hayır!" diye yanıt verir o. "Çin bizim kardeşimiz, onun büyük bir geleceği var!" diye pusulaya erişmeyi başarmış zeki bir Çinli çocuğun başını okşar – Çinliler de bir şeyleri ilk keşfetmiştir – sismografı da; c) Büyük Prens ya da Prenseslerle çatışmada acı verici yaratıcı süreç, genellikle o anda alacaklılar piyanoyu, ponponlu köpeği, ilk yaşam belirtileri sergileyen perovoapparat; d) uzun halıdan bir yolda bir tören, uzun saçları ağarmış ve çevresinde inananlarla, bağımsızlığını elde etmemiş alimlerle birlikte, ateşli alkışlar arasında o...ya giderken dönen Büyük Prens ve koridorlara doluşarak alkışlayan öğrenciler.

M-ov adlı biriyle askerliğimizi beraber yaptık, kaba saba, eğitimini yarım bırakmış, kulakları çarpıcı irilikte bir adamdı, bizim koğuşun komiği olarak bilinirdi. İki esas numarası vardı: Mayakovski'nin ilk dönemde yazdıklarını okumak ("Berbere gittim, sakın sakın şöyle dedim: Lütfen tarayın kulaklarımı...") ve Çerkasov rolünde Stasov (muhteşem bir şekilde burundan gökgürültüsü gibi: "Ben utanıyorum sizin adınıza!"). Ve şimdi, bu filmleri hatırladığım zaman, kesinlikle onları gerçek eylem noktasına taşıyan M-ov'un icrasıyla oluyor.

s. 62 ...Susuzluk imgesiyle...

1965 ya da 66 yılında Merkezi Edebiyatçılar Evi'nin (TsDL) açılışına gittim – bir kişi bile yoktu ve ben kahvemi içerken dikkatimi çeken biri geldi. Çıplak bedeninin üzerinde bir ceket vardı ve çıplak ayağına çizme giymişti, sırtık gibiydi ve sıradışı biçimde karman çormandı saçları. Fakat garson onu bir yakını gibi hiç tereddüt etmeden aldı içeri. Ona kırmızı bir şeyle dolu büyük bir kadeh verdi – ya konyak beyaz şarap karışımı, ya şarap, ya da komposto... Barın başındaki bir tabureye oturdu, kadehi iki eliyle tutup içti... tam da romanda anlatıldığı gibi.

1965 yılında Yuri Dombrovski'nin *Antikaların Bekçisi* adlı romanı çıktı, biraz geç, üç yıl kadar sonra okudum romanı ve onun tutkulu bir okuru oldum; 1970 yılında sonunda kendi "dedemi" yazdım, 1973 yılında da Golitsinskaya Düşkünler Evi'ne yerleştim ve oranın bir başka sürekli sakiniyle tanıştım – Dombrovski'yle, ve o zaman, sevdiğim yazarla beraber içki içme şerefi dışında, bir kez daha mutlu oldum: dedemin ilk portresini ondan yola çıkararak yazmıştım. Dombrovski'nin ünlü bir insan olması, biyografisinin (1932'den 1956'ya dek) benim hiç bilmediğim aynı deneyimleri içermesi, onun o olması.. bütün bunlar gururlandırdı beni.

Bizim çağımızda toplama kampı (lager) deneyiminden geçmemek imkânsızdır. Eğer oraya gitmediyseniz, orayla bir temas ve projeksiyonunuz vardır: ya buna yakındırlar ya da arkanızdan yakınlarınızı ve uzak akrabalarınızı götürürler, ya da gelecekteki tanıdıklarınız ve dostlarınız götürülür. Kamp hayatı her yere yaygındır: orduda ve kolхозlarda, garlarda ve banyolarda, okullarda ve piyoner kamplarında, yüksek eğitim kurumlarında ve öğrencilerin inşaat ekiplerinde. O kadar içimize işlemiştir ki şimdi bir kampta olmamış olsa onu bir bakışta tanımak mümkün olmazdı.

Dostlarıminin birçoğu, küçükten büyüğe, üç yıldan on beş yıla kadar kapatıldılar, ama "dede" onlardan biri değildi. (Onlar neredeyse benim kuşağımdandı, 8-10 yıl daha büyüktü.) Kendi dedemi çok daha zayıf gerçek sürgünlerden yarattım.

Onun "teklifi" için çıkış noktası M.M. Bahtin'in şöhretinin yeniden canlanması ve onunla ilgili ilk bilgiler oldu: Bahtin'in 1937 yılında değil, 1928 yılında eziyet görmüş olması, onun kendince kurtulmuş olması; bacaksız olması; beklenmedik bir şekilde (kitapların yeniden basılmasından) para elde etmiş olması; semaverde saklaması; Saransk'ından çıkmaktan korkması... Daha sonra işte bu susuzluk imgesi... Ve bir kader, hayat daha, şu vakte kadar kimsenin bilmediği, benim 1964 yazında, sahibinin ölümünden bir süre sonra öğrendiğim bir kader. Onu başkalarının dilinden aktarıyorum.

Igor Afanasyeviç Stin, kont, engellenmiş, ama rehabilite edilmemiş, Konı OSCB'nin Sır-Yaga köyünde, (yaklaşık) yetmiş yaşında ölmüş, orada keşif topluluğunun jeoloğu olarak çalışıyormuş. Sevgili arkadaşım Nataşa Ş. de onunla birlikte çalışıyormuş. Onunla cenazeden bir süre sonra, ölümden etkilenmiş bir haldeyken karşılaştım, tek konuşmak istediği şey Stin'di. Yanında küçük de bir miras getirmişti: küçük amatör bir fotoğraf makinesi ve Stin'in romanının yazar tarafından icra edilmiş magnetofon kaydını içeren dört bobin. Fotoğrafta ak saçlı, genç yapılı, iyi yetişmiş

bir yüze sahip bir adam vardı. Bir yemek sofrasında hikâyeler anlatıyor-
du ve kısa romanlar arasında da şarkı aralarındaki gibi sarhoş övgüleri
yükseliyordu. Filmi sadece bir kez izledim, romanlar da benim için biraz
fazla manalı ve patetik geldi (belki, sarhoş okudukları içindi – ama ses
hoştu, hırılı-geç ve hafifti), romanların edebi düzeyi iyiydi, ama iki üç
roman gerçekten harikaydı ve bende güçlü izlenim bıraktılar. Malzeme-
leri açısından toplama kampı ve “soylu” (barski) (taşradaki çocukluğuyla
ilgili hatıralar) diye ikiye ayrılabilirler. Düzyazı yeniden anlatmaya kat-
lanamaz, minyatürler de sözcüğü sözcüğüne aktarmayı gerektirir, ama
ben metni diriltmek için herhangi bir olanaktan yoksunum (Nataşa Ş. de
öldü) ve benim için gerekli olan şey... İşte lager minyatürü.

Yaşlı tutuklu bütün hafta yaşlı eşiyile görüşmeye hazırlanıyor: tıraş
oluyor, yıkıyor, söküklere dikeyiyor, giysileri siliyor – bir genç gibi he-
yecanlanıyor. Arkadaşları anlayışla yaklaşıyor ona, ama sonra anlaşılı-
yor ki gösteriyi merakla bekliyorlar (bu görüşme ilk değil). Sonunda o
gün geliyor, ihtiyar sabahtan beri yerinde duramıyor, görüşme noktasına
uçuyor ve oradan yaşlı kadını gözlüyor. Bütün lager (pazar günü) gergin
bir havada bekliyor. Ve sonunda işte bir tümseğin arkasından beliriyor
kadın. Sanki daha önden onun küfürü geliyor. İhtiyar da aynısını yapı-
yor. Birbirlerine düello eder gibi yaklaşıyorlar, hamle aralarını uzatıyorlar,
hep belagatli bir şekilde lafı döndürüyorlar, ama yanyana gelince bülbül
virtüözlüğüne erişemiyorlar. Yaşlı kadının içi yiyecek dolu ağır bir sepeti
var, sıcacık börekler var içinde, ikisinde de gözyaşı sel olmuş akıyor ve
birbirlerine gitgide daha ağır küfrediyorlar. Heyecanlarıyla en ileri uz-
manları ve dinleyicileri meraklandırıyorlar. Tekrar anlattığı bu her şey, en
minimal ölçülerde saklı, ama bütün metin onların “düellosunun” birebir
bir eseri. Romanı dinlerken, kaçınılmaz olarak ihtiyarların gözyaşlarıyla
ağlıyorsunuz. (Bu tür bir konu, doğru, Zoşçenko’da da vardır.) Ama bu da
“taşralı”. Yaşlı Stin oğluna karşı ciddi ve aşırı katıydı. Küçük Stin ondan
korkuyordu ve o sırada çocukça üzülüyordu onu sevdiği için (sanırım,
annesiz büyümüşü, hatırlamıyorum...). Birgün çocuk (romanda “ben”)
babası yokken ona yasak olan kütüphaneye girmeye kalkışmış ve eline
geçen ilk kitabı açmış – o da ansiklopedinin “P” maddesiymiş – içine
bakmaya başlayınca etkilenmiş. Arkasında babasının gelip durduğunu
görmemiş. Çocuk tam da o sırada çeşit çeşit harika ve parlak PAPAĞAN
resimleri olan çift sayfaya bakıyormuş. Özellikle de bir tanesini, iri ve ger-
çek olamayacak kadar çok renkli bir tanesini beğenmiş. “Peki sen en çok
hangisini beğendin?” diyen sesi duymuş arkasından. Çocuk ürkmüş: ba-
bası daha önce hiç ona böyle bir soru sormamış, hem de kendi başına ha-
reket ettiği için cezalandırmayıp samimiyetle bir soruyu hiç sormamış...

Çocukta babasıyla daha sonra kuracağı bütün ilişkilerin bu yanıtı bağlı olduğu hissi uyanmış, o andan itibaren, belki de... Ama, diye düşünmüş çocuk, O öyle bir insan ki, benim gibi bir çocukla aynı şeyi beğenemeyebilir?.. tahmin etmek lazım... Ama bir sürü de papağan varmış! Gerilim yüzünden kafasının içinde uçuşmaya başlamışlar... “Peki?” diye sertçe sormuş babası. “İşte şu,” diye ağladı ağlayacak bir halde göstermiş çocuk gözüne ilk ilişen, gri ve sönük bir taneyi. “Tuhaf,” diye hımlamış babası. “Benimki de şu.” Ve çocuğun da hoşuna giden o büyük ve renkli papağanı göstermiş. Ve sertçe arkasını dönüp çıkmış kütüphaneden. Tabii, bir daha hiç çocuğun eline babasıyla böyle yakınlaşma fırsatı geçmemiş. (Bu hikâyeye biraz Bunin’in “Karga” hikâyesini hatırlatıyor, ama Stin onu bilemezdi, çünkü yazarın göçmenlik dönemine aitti bu eser.)

Bu üç izlenim vardı temelde, Modest Odoyevtsev’i “varsaymaya” bunlar yardımcı oldu. Daha sonra yazar buna benzer bazı insanlarla-kaderlerle karşılaştı. Örneğin, yine Dombrovski, O.V. Volkov ve Ç. Amiredjiba ve bir sürüsü o vakte kadar okunmayan lager edebiyatını okudu. Birçok şeyi kesinleştirip ekleyebilirdi, ama yazması imkânsızdı.

s. 65 ...iyi bir insandır...

Enstitüden arkadaşım, aileden işçi olan biri, bir gün komşusunu olumlu bir şekilde tanımladı: “İyi bir insan... Beni iki kere işe almayacaktı az kalsın.” Böyle sağlam bir şekilde, samimiyetle söylenmişti. Koptelov’un hizmetleri, iyilik böyle ölçülecek olursa, çok daha fazladır.

s. 66 ...bir Japon ninjası gibi...

Sovyet popüler bilim dergilerinde bu fantastik ortaçağ mezhebi, içinde casus ve kiralık katillerin yer aldığı “nevidimok, görünmeyen” hakkında birçok makale çıkmıştı vaktiyle. Altedilmez bir sanatları vardı: bağlardan kendi eklemlerini kırarak kurtulabiliyorlardı, kapatıldıkları binalardan kaçabiliyor, esnek birtakım borularla akli hiç gelmeyecek mesafeden dinleyebiliyorlar ve takipçilerden saklanarak havada kaybolabiliyorlardı. Özel, şekilsiz, dikkat çekmeyen giysiler giyiyorlardı, böylece gölgede ya da alacakaranlıkta gözden kayboluyorlardı. Görünmez varlığının gerçekliği yazarın olgunlaşmamış bilincinde büyük etki bıraktı (ve anlaşılan, popüler dergi yayıncılarında da iz bırakmıştı).

s. 80 ...1980 yılında Ulysses’i okuyacaksınız...

Bilmiyorum, şimdi de, Modest Platonoviç’in 1971 yılındaki kehanetinden 15 yıl sonra, aynı güvenle söylenebilir mi? Olabilir, diyorlar, hatta yakında *Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi*’ni göreceğimizi söylüyor-

lar. Ama neler neler söylemiyorlar!.. Hatta bu ve sonraki değil, daha sonraki yıl – Moskova’da kesinlikle Olimpiyat düzenleneceğini söylüyorlar, yani 1980 yılında...

s. 93 ...Karanlık ve ıssız caddede şoför ensesinden tutup indirdi Leva’yı...

Bkz. s. 41’in *Afrodite* şerhi...

s. 95 ...Sır-Yaga ya da Voy-Vok...

Komi OSCB’deki topluluk (ayrıca bkz. s. 62’nin şerhi – İ.A. Stin). İsimleri, öncelikle, onların represyon yıllarında büyük kamplara yerleştirilmelerine göre belli olmuştu. Yazarın kendine özgü bir “keşif gezisi” yapması gerekti, onun aklına çok daha geç gelen eğlenceli bir fikir – o sırada sadece SA’da (ordu), VSO’da (askeri, istihkam birlikleri) çalışıyordu, daha önce bilinen “Stroybat” (istihkam taburu) adını taşıyordu bunlar. İşe yarar bir uzmanlığı olmayan bir dörtgöz olarak, yarım kalmış yüksek eğitimiyle (o sırada orduda orta eğitimden geçmiş kişiler bile azlı), amirlerini bile tedirgin eden yazar, bir buçuk ay sonra birlikten çıkarıldı ve işe yaramaz, hırsız, gelişmemiş, hasta kişilerin olduğu grubun yanına verildi; böylece, ben de Kareliya, Arhangel’sk bölgesi ve Komi’de bulunduğu büyük yerlerin bir kısmını görmem mümkün oldu. Ağaç kesiminde çalıştık, ücretli işçi olarak barakalarda yaşadık (hatta bir keresinde alınmamıştı - “arka tarafta,” tellerin altında: şimdi örgütlü birlik kendi bölgesine distab (yani disiplin taburu) tarafından kabul edilmişti - toplama kampı (lager) h-b’ye giderlerdi (yeşil çizgisiz forma ancak 1958 yılında geldi). Doğru, Sovyetlerde oylanmıştı. Ancak yıllar sonra anlayabildim Tarihin hangi parantezlerine kapatıldığımı: 1957-1958... Sonuna doğru rehabilitasyon süreci başladı, lager halkı serbest bırakıldı, fakat birinin aniden kesilen çalışmaları sürdürmesi gerekiyordu... Ve silahlı güçlerin azaltılması da kısmen bu deliği kapatma girişimiydi: işin aslı, istihkam taburları askeri güçler arasında sayılmıyordu – mevzilenmiş askerler keşif kolları tarafından eski lager bölgelerine götürüldü. Ve askerlerden hiçbiri kendini mahkûm saymıyordu, üniforma birçoğunu incitiyordu (hemen değiştiriyorlardı), ama lager havası insanın ruhuna bilinçaltı yoluyla aldığı her nefeste girer: sarhoşluk, sabotaj, suç işlemek, kaybedilen üniforma, çifir ve dövme – bütün bunlar bol bol görüldü ve hatta mahkeme tehdidi de az çok yardımcı oldu buna (tahkikat iki ay boyunca sürdü).

Bu “keşif gezisini,” bu hafif lager parodisini tamamladıktan sonra, lager’lerle ilgili kitapları sadece bir tanık olma duygusuyla değil, doğrudan tanıklıkla da okudum.

s. 95 ...demirci Puşkin'in...

Birçok kişi Rus soyadlarındaki paradoksal genetik kafiyelere dikkat çekti. Örneğin, savcı Kaznin, dünya kılıç şampiyonu Krovopuskov, balerin Semenyaka, güreşçi Medved vb. Genç bir yazarken karşılaştığım komsomol eğitmeni Çudbanov, Tupikin ve Pleşkin, neredeyse aynı odada oturuyordu ve kendilerince aptal olmayan kişilerdi...

Buraya benim tarafından ciddi bir kurumun duvarları arasında, şiir gibi yazılmış bir belgeyi aktarımadan edemeyeceğim:

Emir

Yangın komisyonunun yeni ekibini onaylamak üzere:

Zaytsev
Nemets
Pojidayev
Pogorelov
Belina
Pilişuk
Gress
Gridçina-Rud
Gonçarok
Reznikova
Zatirka

Bütün bunlar abartı değil, gerçek.

s. 101 ...Rahmetov...

Nikolay Rahmetov – N.G. Çernişevski'nin *Ne Yapmalı?* adlı romanının kahramanlarından biri – devrimci, “geleceğin insanı.” Okulda bu romanı okuttukları zaman, çocuklar üzerinde en çok o etki bırakırdı. Bunun nedeni, birincisi, herkesin sahip olmak istediği “irade gücünü” kendi içinde geliştirmiş olması, ikincisi, Nikolay Gavriloviç'in hayali hayalgücünün ona inanılmaz bir fiziksel güç vermiş olması (tıpkı Bazarov gibi, birini göle atmıştı, ama bozuk paraları bükmüş ve bir boğayı boynuzlarından yakalamıştı), üçüncüsü de içimizden hiçbirinin, en irade sahibi olanın bile yapamadığı bir şeyi yapıp çivi üzerinde uyumasıydı (fakirler ve yogiler hakkında o zamanlar az şey biliniyordu, çünkü yoga “gerici, burjuva, dini bir öğretiliydi”). Rahmetov edebiyat bilimcilerine *Ne Yapmalı?* romanını tipik olanın, (eleştirel) gerçekçiliğin hep temel taşları olmuş olan sorunların ortaya konusu açısından ilk sosyalist gerçekçilik

eseri olarak yorumlama fırsatı verdi. Tipik olanın doğasıyla ilgili fikirler tam olarak romanımızdaki gibiydi.

s. 104 ...bir şey kazandırmamış olan plebliğinin bütün özülle...

Aristokrat köken konusundaki olası bütün kuşku­ları kesin olarak bir yana bırakmak için, yazar kendi sosyal kökeni açısından küçük burjuva olduğunu bildirme fırsatından yararlanıyor. Kökeni, Mih. Zoşenko'nun aynı ismi taşıyan romanındaki Mişel Sinyagin'inki gibiydi: "Bir soylunun ve saygıdeğer bir beyefendinin oğluydu." Yazar ürpererek de olsa kolayca bu romanı adanmış bir değerlendirme ya da makale hayal edebiliyor - "Zamanımızın Mişel Sinyagin'i" (varyantlar - "70'li Yıllar," "Beş Yıllık Nitelikler" vb.).

s. 110 ...sanırım Hakasya'da bir yerdii...

1964 yılında yazar Hakasya'da bulundu. Abakan'daki yerel tarih müzesinde, eski bir mahkûm olduğu belli olan, amatör bir arkeologla karşılaştı. Güçlü ihtiyar saat cebinden vaktiyle kızının armağan ettiği küçük kara bir bereket tanrısı heykeli çıkardı. Bu etkileyici ihtiyar diğer örnekteki (varyanttaki) dede için çıkış noktası oldu.

s. 113 ...kesilmesi gereken o kadrajlardan biri...

Othello'nun (1956) Sovyet televizyon filminde ilginç bir kısım vardır. Desdemona'yı boğan Bondarçuk (1920-94) denizin kıyısına gelir ve orada bir taş üzerinde otururken, uzun uzun plan yapar – denizin uzaklarına bakıp ağlar; büyük bir aktöre has o belirsizce güçlü duygular gamıyla oynaması gerekir o sahneyi; gözyaşları makyafda iki yol açar, büyük bir manayla baktığı o Akdeniz-Yalta göğünde beyaz bir çizgi çizen bir uçak uçar. Yaşlı Mağribinin şaşkınlığı sınır tanımaz.

s. 120 ...GTO sınavlarını vermesi gerekiyordu...

Spor normları kompleksi GTO ("Çalışmaya ve SSCB Savunmasına Hazırlık") 1931 yılında Yüksek Fizik Kültür Sovyeti tarafından getirildi. Kitle­sel hareket sloganıyla yaşlıları ve çocukları coşkuyla teslim etmeye mecbur kaldılar. Bu normların başarısı ilk ve orta okul öğrencileri için zorunlu­ydu. Birçok yerde bu resmiyeti doğurdu, ama normların katı bir şekilde yerine getirilmesi değilse, saygın bir davet kaçınılmazdı. Yoksa öğretmen sınav yapamazdı, bu da öğrencinin bütün öğrenim hayatını, temel disiplinlerdeki başarısından bağımsız olarak tehlikeye düşürürdü. Fakat pratikte bürokrasi ve aşığılamalar eksik olmazdı, her şey yerinden çıkardı: bir şekilde bu normlar teslim edilirdi, bir şekilde herkes normları

yerine getirirdi (sözgelimi yüzmek- yüzememek...) - öğrenciler normları yerine getirirdi, öğretmenler de planları.

s. 123 ...DNA ortak bir bandrol vurmuş sanırız..

Bandrol 1967 yılında getirildi. Küçük bir beşgendi, içinde “SSCB” yazıyordu. Dünya standartlarına ulaşan miktarda üretime veriliyordu. İlk işaretlerden biri votkaya verilmişti. Ama basındaki toplumsal yankılardan sonra, alkollü içkiler ve sigaralar gibi zararlı ürünlere verilmemesi gerektiğine karar verildi. Bir şeylere bandrol koyma zorunluluğu bazı işletmeleri çıkmaza soktu, ve o zaman hiç beklenmedik iş alanlarında görünmeye başladı. Onu tuvalet kâğıtlarında ya da büyük kâğıt paralarda görmek şaşırtıcı olabilirdi...

s. 125 ...“O dingin, aylı gecede Saint-Avis öldürdü Morange’ı...”

Karşılaştırma için bkz. s. 93’ün şerhi:

Karanlık ve ıssız caddede şoför ensesinden tutup indirdi Leva’yı..

İfadenin konstrüksiyonu ve müziği ortaktır. Yazar üzerinde açık etkisi olan tek yazar Pyer Benua oldu (1886-1962). Diğer dolaylı etkileri yazar reddediyor. Bu konuda aşırı titiz ve körlemesine dürüst: itiraf edilebilecek her şeyi itiraf ediyor. Etkilenmeler konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz. s. 290, 295’in şerhleri.

s. 141 ...Peçorin’e Zamanımızın Kahramanı ünvanını vererek...

Sovyetler Birliği Kahramanı unvanı 1934 yılında VTsİK kararı olarak getirildi. Lenin Vatan Madalyası ve Altın Yıldız Madalyası gibi yüksek ödüllerin verilmesi sırasında o da verilirdi: “Şöyle bir unvan alan...” Anlaşılan mülkiyet duygularının yıkılması gramatik değişime de yol açtı: kendine değil birine almak mümkün oldu. Hırsız şarkısında böyle dizeler:

En önemlisi, Kahraman Yıldızı neye yarar?

Bana vermeleri hiç de şart değil....

Başlangıçta bu unvan yoğun romantik bir haleyle kaplıydı. Kahramanlar azdı, unvanı elde etmek de kolay değildi. Savaştan sonra, Stalin’in ölümünden sonra, çok daha cömert verilir oldular. Halkta bu değer kaybı hoşnutsuzluk yarattı, bu unvanın Mısır cumhurbaşkanı Nasır’a verilmesi özellikle kınandı. Fakat, bu kınamada büyük rolü unvanın küçültülmesi değil, halk arasında bizim herkesi beslediğimiz, elimizde yakında hiçbir şey kalmayacağı, ama onların daha sonra bize... Halk dış politika konusunda tecrübeliydi.

s. 142 ...*Ve gazetede “Yaşama zamanı!” diye bir manşetle karşılaştığımız zaman...*

Stalin'in ölümü perdede ilk deliği açtı. Oradan ışık sızdı, ama hepimizde gürül gürül girmiş gibi bir his doğdu. Fransız, İtalyan, Leh filmlerini ilk kez seyrettik, Amerikan, Alman, İzlanda kitaplarını ilk kez okuduk. Bu kitapların yirmi, otuz yıl önce yazılmış yazılıp yayınlanmış olması önemli değildi – Remarque'ın *Üç Arkadaş*'ı 1956 yılının bir olayıydı, 1930'ın değil. “Kayıp Kuşak” 1929 yılında romanlarla büyümüştü – biz de (sanki arada dünya savaşlarıyla bir kesinti olmamış gibi). Okulda nasıl bir ve aynı literatür veriliyorsa, oradan çıkınca biz de bir ve aynı kitapların “üzerinden geçmeyi” sürdürdük, aynı zamanda okuduk Remarque, Feuchtwanger, Hemingway'yi. “Okudunuz mu? Okudunuz mu?” diye sormak başlıca arkadaşlık ve yakınlaşma yöntemiydi (ortak zevkleri sergilemek zor değildi). Arkadaşına doğumgününde ne hediye edeceğini düşünen polislerle ilgili bir fıkra vardı (“Tıraş makinesi?” - “Tıraş makinesi yok onun.” - “Saat?” - “Saati yok onun.” - “Fotograf makinesi?” vb. onda bunların hiçbiri yoktu. “En iyi hediye kitaptır!” diye bir yazı gördükleri zaman, polislerden biri “Kitap hediye edelim!” diye sevinir. “Artık kitabı var onun” diye yanıt verir diğeri umutsuzca...), bu fıkra polisle ilgili değildi, başka bir anlam taşıyordu: kitap deyince Kafka, Remarque, Hemingway, Pasternak'tı – yani neden erişemeyeceği bir şeyin peşinden koşsun; “Artık kitabı var onun” - yani, son (herkes için aynı olan) eksigi de tamamladı. Tarihte yaşamın ilerleyişinin ana hatları çizilirse, bütün insanlar, onların elde ettikleri, sanki tek bir kuşak olur (savaş kuşağı, Hruşçov kuşağı...), hepsi de tek bir kitap okuyup onunla heyecanlanır. Ama okusalar bile! Tarih yeniden donarsa, yani akmazsa, insanlar zevklere ayrılırlar ve kuşak artık hiçbir şey okumaz, bir duraklar nişesi gelişir. Ekmek açlığı kitap açlığının yerini alır: “o da olsun” diye kitap almak; geçmiş çağın entelektüellerinin yarattığı coşkuyla gelişen zevkler, mal seviyesine indirilmiş; hatta bizim durgun piyasamız bile okunmayan ölü kitapları – yabancıları, klasikleri, temel kitapları – lüks kabuklarla, “şirket” adıyla pazarlamaya heveslenmiş – hepsi artık mobilya olmuş, ruhsuzlaşmış. Bize delikten hiçbir şey sızıyor, kimse bakmıyor bize oradan – sızan ve takılıp kalan biziz, biz bakıyoruz salondan sahneye, aktörlerin zar zor açtığı delikten.

s. 142 ...*filmini seyretmiştik...*

Bkz. s. 222'nin şerhi

s. 143... “İsa, Muhammed, Napoleon”

Satin'in [Gorki'nin kahramanı] *Dipte* adlı piyesindeki sözleri – Leva onu tam da okulda, bir sonraki bölümün başladığı dönemde görmüştü.

s. 144 ...5 Mart 1953 günü malum kişi öldü...

Stalin. Bu tarihi birileri tartışıyor, resmî tarihtir. Ama herkes için onun resmî olarak ölmüş olması, gerçekten ölmüş olmasından daha önemliydi. Otuz yıl – şaka değil! Doğdum, savaş oldu, okudum, aşık oldum – bütün bunlar o sırada oldu... Ve onunla kaç kişi öldü! Ve asla bilmeden, onun da öldüğünü. Fakat biz artık onun hakkında o zamankinden daha çok şey biliyoruz. Onun okulunun öğrencileriyken ne biliyorduk? Gecele-ri uyumayıp çalıştığını: penceresinden ışığı görünürdü. Günde 500 sayfa okuduğunu (büyük okur!), ama biz derste üç sayfayı bile bitiremezdik. Lenin'in (az da olsa) hataları olduğunu (ne olduğu bilinmezdi), onun- sa bir kez bile hata yapmadığını. Onun ZIS-110 otomobilinin yapırına katıldığını, ama alçakgönüllülükten kendi adını vermediğini (otomobil için Stalin Ödülü düzenlendi – ama kendi kendine veremezdi!..). Çözüm- e kavuşmamış (her iki anlamda da) sorular vardı: cepheye gitmiş miydi? Yabancı dil biliyor muydu?.. Elbette, gitmişti, ama gizlice; elbette, biliyor- du, ama konuşmayı sevmiyordu, sadece okuyordu (yine 500 sayfa). Ama artık gazete kesmiyor, fotoğraf çekirtmiyor, konuşma yapmıyordu... 1952 yılında onu sonunda (XX. Kongre'de) film kaydında gördüler, üzdüler: ihtiyar... Sınıf arkadaşım, baleyle ilgilenen ve teneffüslerde bale hareket- leri yapan kibar yüzlü bir çocuk, kendinden emin, ateşli bir fısıltıyla şöy- le dedi bana: “Mayakovski'ye düşman.” (“Vladimir İlyiç Lenin” şiirine gelmiştik...) “Ne diyorsun!” diye tedirgin oldum. “Tabii! Yoldaş sekreter kuştüyü yataкта yatıyor, baksana, işte! Hemen topluca bütün fabrikanın Erkapova'nın hücreğine yazılmasını isteyelim!” (Hâlâ bilmiyorum vurgu- yu nasıl koymak gerektiğini: sınıf arkadaşım “klopovoy” demişti...) “Niye ki?” diye anlamadım. “Yani, o zaman sekreter KİMDİ?..”

s. 150 ...“sarı metalden” bir yüzük hakkında...

Protokol inceliği. Özel analize göndermediği sürece, araştırmacı yü- züğün altın ını yoksa gümüş mü olduğunu yasal bir kesinlikle anlayamaz. İş takip ederken soruşturma hatasıyla başlanmaz... “Tutukludan (çünkü hâlâ benim A. G. Bitov olduğum doğrulanmış değil, bunlar sadece benim sözlerim) teslim alınanlar: pantolon kemeri – 1 m., gözlük, yuvarlak sarı madeni saat (“Ya daha sonra altın dersem?” “Gösteririm sana soytarılı- ğı!”)... madeni saat, 006 kapık para.” - “Yazın! Kabul etmediklerinizi değil! Sizden teslim alınanları...”

s. 150 ...Kısa Ders...

BKP(b) Tarihi Kısa Dersi adlı kitap “İ. V. Stalin (kısa biyografisi)” adlı kitapla birlikte bütün öğrenim için zorunluymuş. Tam bir güvenle (bu bir

hata olsa bile, hoşgörölür bir hataydı...) onları bizzat Stalin'in yazdığı söylenirdi. Neden imzalamamıştı?.. Alçakgönüllölükten. Kapakta yazar yok muydu? Gerçekten kendi biyografisini kendi mi yazmıştı?.. Ne olursa olsun, yayına o hazırlamıştı. Kapak da tuhaf görünüyordu: önce iri bir STALİN vardı kitabın adı olarak, biraz daha küçük bir altbaşlıkla da "kısa biyografi" yazıyordu – nedense yazar – Stalin, altında da kitabın adı şeklinde değildi.

s. 159 ...*"Görüşmeyi" sürdürdüler...*

Birbirine hitap etme adabını bıraktıktan sonra, ellili yıllardaki gençler, "genç kızlar" ve "genç adamlar" oluverdiler. Hitap adabı gibi, evlilik dışı ilişkiler için kullanılan anlaşılır adlandırmalar da kayboldu: "arkadaşlık etmek," "buluşmak"... "Daha önce arkadaşlık ediyorlardı, sonra buluşmaya başladılar" - diyordu bana bir kız, kız arkadaşı hakkında. Bana farkı açıklamasını rica ettim. "Kendin anlarsın," diyerek kızardı kız.

s. 164 ...*bakışı bir sandığa takıldı...*

Anlaşılan, yazarın saklandığı yerde... Bkz. s. 66 ve s. 66'nın şerhi.

s. 174 *Dipnot için*

1961 reformu paranın değerini on kat artırdı. "Bu sözümü bir kenara yazın," diyordu güvensizler, "10 kapık eden bir demet ot, on ruble edecek." (Şimdi 15-20 ediyor). Eski paralarla düşünmeye devam ettik, yenilerle hesap yaptık. Karıştırdık. Üvey annem hep hata yapardı, ama 10 değil, 100 kez: bana tekrar saydırırlardı, 10 kapık yerine ruble alırlardı, yenisiyle on rubleydi o... böyle şeyler olurdu. Bu reform sırasında zengin olan, tanıdığım bir kişi benim enstitüden sınıf arkadaşım Z.'ydi, çok entelektüel ve yoksul bir gençti: bakır kapikleri biriktirdi (savaştan sonra uzun ve ısrarlı bir söylenti oldu, kırk ruble kapiklerle bir gramofon alınabilirdi, ama kimse nereden olacağını bilmiyordu... neyse, bu para değişimine engel değildi – sanki böyle bir kanun varmış gibi...) Reforma doğru dört çuval biriktirmişti, bir anda on kat oldu bunlar (bir kapık bile vermemişti). Z. şimdi Kanada'da.

Tabii, yazar aynı hatayı yaptı (100 kez), ama tekrar hesaplayacak gücü yok.

s. 190 ...*Rostov'dan (Don kıyısındaki...)*

Bir tane daha (Büyük) Rostov var, eski bir Rus kasabası. Nedense herkes biliyor iki Rostov olduğunu, oysa Büyük Rostov'a pek kimse gitmiyor. Her koşulda, şehirdeki ertelemeli oyunda, bütün bilgi kaynakları tüken-

diğinde, kazanansa daha açıklanmamışsa, kural olarak, R durumu doğar: “Rostov!” - “Gittim.” - “Ben öteki Rostov’dan bahsediyorum...”

s. 207-209 ...(*Mitişatyev’in Yahudiler hakkındaki bütün konuşması*)...

Özünde bu konuşmanın yazarı şunu gösterebilir: böyle bir konuşma, hiç kuşkusuz, olmuştu. Hatta çok orijinal olmadığından da şüphe ediyorum.

1964 yılında, Yeni, 1965 yılından hemen önce, yazar Moskova’daydı ve arkadaşlarına romandan bölümler okuyordu, özellikle de bu bölümü. Herkesin hoşuna gitti. Dinleyenler arasında Yahudi şair Ovsey Driz de vardı, o da beğenmişti. Yakışıklı adamdı! Ak saçlıydı, dişsizdi, gençti... Onunla o gün dost olduk ve sık sık görüştük, birkaç yıl sonra bana gizlice bir şey söyleyecekmiş gibi sokuldu (içiyorduk) ve şöyle dedi: “Senden bir şey isteyeyim, yap sen de!..” - Ovsey, senin için her şeyi yaparım!” - “Sil gitsin!” - “Neyi söyleyim?” dedim telaşla. “İşte, şu konuşmayı...” - “Ne konuşması?” (Tahmin edemiyor, hatırlayamıyordum.) - “Ya işte, şu okuduğun şeyi...” - “Ne zaman?” - “O zaman, hatırlasana...” - “Ha-a... sen şeyden bahsediyorsun, ama niye? Ben zaten...” - “Bana söz verdin.” - “Ne zaman?” - “Şimdi.” - “Ama neden söyleyim ki yazdığımı?!” diye şaşırđım. “Zaten o fikirde değilim... Tam tersine...” - “Fark etmez – sil!” - diye kestirmeden ısrar etti. “Ama ben de...” - “Ben hiç senden bir şey istemiş miydim? Ben hiç sana böyle bir şey söylemiş miydim? Sil.” - “Ama ben...” - “Bense seni seviyorum ve sana inanıyorum,” dedi, “ve bunu da kendim için değil, senin için rica ediyorum.” Uzun zaman çekiştik ve ona gücendim. İnat ediyordu; düşüneneğime söz verdim, inadımla onu sıktım. Bir daha görüşmedik, bir süre sonra da öldü. Benim yerine getiremediğim bir vasiyeti oldu bu onun. O zaman bana şöyle demişti: “Anla! Bu bööööyle bir kan! Bööööyle bir kan!” - o kadar etkileyici bir güzellikle, çarpık ve dişsiz konuşuyordu ki... -

“Bu konuya değinmene gerek yok... kimse için gerek yok.” “Bu çok korkunç!” diye devam etti. “Hayal bile edemezsin, en iyisi bilmemen...” Pogromları, Majdanek’i vb. bildiğimi söyledim. Yüzünü buruşturdu, aklındaki bu değildi. “Bu—uğ çoo-yk kork-kunç...” diye şakıdı tekrar. Anlaşılmaz, bilinmeyen, gece gibi kara bir şey çöküyordu üzerime ve ürküp titreyerek sıırıttım. Neden bahsettiğini bilmiyordum. “Belki geçer, belki hayır...” dedi bir sır verir gibi, sanki risk alır gibi (ölmeden öncesi gibiydi) ve yine de bir şey söylemeden. “Bu dipsiz bir kaa-ann... uçurum.. Ve sen yoksun. Asla hiçbir şeyi açıklayamazsın, asla doğrulayamazsın...” Onu sonuna dek anlayamadım; bulanık, aydınlanmamış bir bilmeceyi kovuyordum – ama ona inanmıştım. “Düşüneceğim,” dedim onu kaçamak bir şekilde oyalayarak.

Artık hoşlanmıyorum bu konuşmadan (yazılan...) Belki de ben onu, hani siz...

s. 214 ...İsa-Muhammed-Napoleon...

Mitişatyev'in Leva'nın sınıf arkadaşı olduğunu unutmamalı (bkz. s. 178 şerhi).

s. 217 ...altın harflerle Pisarev...

Belki de bu da Pisarev değildi.

s. 143 ...Hitchcock ya da Fellini'den nadir görülen bir film...

Liberal filiz, Hruşçov kaçıışı... Kimse bir anda "gösterim (prosmotr)" gibi yeni bir liberal kavramda ifadesini bulan en yüksek demokrasizlik biçimini fark edemedi. Ona yakalanmak lazım. Buna hırs ve hatta tutkuyu eklemek lazım. Çağdaş kültüre yaklaşmaya yönelik ilk ihtiyaç doğruca saf bir prestij biçimini doğurdu: ben bunu gördüm, ben oraya gittim... Tam da oraya, ilk gösterimlerde bile, insanlar kotla, süet ceketler ve koyun derisi paltolarla geldiler: sanki üzerlerinde bitmiş gibi. Sahiplerinin yüzünde özel bir bastırılmış gurur ifadesi vardı, içten içe bunu özgürlük ve doğallık sayıyorlardı. Bunun bize nereden geldiği sorusuysa hiç yanıtlanmamıştı, etik değildi, şok ediciydi. Gösterime gitme, kot elde etme vb. çabası bilinçaltının parantezinde yer alıyordu, fazlasıyla alçalma prestij yüzdeleriyle örtülüyordu. Gösterim salonu, bu anlamda, sadece zevkin ocağı ve yetiştirme merkezi olmaktan çok, bir perspektif genişletme aşaması olmaktan çok, bugüne bütün eski liberal eğilimleri dolduran bir tanım-lar – kavramlar laboratuvarıydı. Hatta bu insanlar, gösterime ilk gelenler, halka hiç gösterilmeyen rejisörler ve filmler hakkında kitaplar yazmaya kalktı, bir kez bile çevrilmemiş filozoflar hakkında tezler yazmaya kalktı vb. Bir çevre oluşturunca onun içine kapandılar, kendi olanaklarına başkalarının erişmesine izin vermediler kasten. Eğilim ayrıcalığa dönüştü, hem onları hem diğerlerini yola soktu. Vidanın sıkılması hep gelecekte kullanılmak içindi. Şimdi kitabın okurunu, tiyatronun seyircisini kaybetmiş olmasında şaşacak bir şey yok. Kitap onu elde edebilende, tiyatrodada onu yakalayabilen insanlar oturuyor. Film "seyretmek", eğer Rusçaya inanacaksak, onu "görmemek" anlamına geliyor. Sanatçıyı halktan doğal olarak ayıran uçurum, kesin bir hale geldi, neredeyse doğal olarak oluştu, en önemlisi de kansız bir şekilde. Ah, hem de nasıl kansız bir şekilde!

Artık izinler, kabuller, yasaklar olmadan da dolanmak mümkün: kimse bir yere gitmiyor ve kimse hiçbir yere düşmüyor. Ama bu, o kadar başarılı bir şekilde kurulmuş olan ilişkinin, asla yasak gölgesi, baskı iz-

düşümü düşmesin diye, ideolojik fırtına bulutu hep ufukta dursun diye korunması gerekiyor. Yoksa – salon boşalır ve onu yeni insanlar doldurur, kitap da okurun eline geçer. Ah, nasıl da olup bitti her şey! Kendi kendine sanki. Ve bunu yapan onlar değil – Sizsiniz, siz! Ben.

s. 227 ...FAL, LFM...

Fal – son (Denizcilikte). Falit (devirmek), falovat (ikna etmek) gibi fiiller buradan geliyor.

s. 233 ...Neden kıvrıkcık saçlılarla karşılaşılıyor bugünlerde?...

Babam asla kıvrıkcık olmadı, ama annem balayında birdenbire kıvrıkcık olduğunu anlatıyor. Saçları doğal olarak mı kıvrılmış yoksa peruk mu takmış, bunu belirlemek için, mahkeme uzmanı basit bir yöntem kullanıyor – saçı suya atıyor: doğal olan düzleşiyor, yapay olarak kıvrılmış olansa düzleşmiyor. Yazarın varsayımı bu, ama herhalde kıvrıkcık değilse daha az mutlu oluyor.

s. 261 ...İlinci Kısma Ek

“Kahramanın Mesleği” bölümü özel türden çok sayıda dipnota ihtiyaç duyuyor. Bu bölümün 1976 yılında *Voprosi Literatura* dergisinin 7. sayısında bu bölümün yayınlanması kısmen böyle oldu, yazar bilinmeyen okurunu oraya gönderiyor.

s. 238 ...Batıdaki sayısız Proust araştırmacıları...

L. Tolstoy ile Proust'un karşılaştırılmasıyla ilgili fikirlerini, yazar L. Ya. Ginzburg'la yaptığı sohbette geliştirdi.

s. 242 ...üçüncü bir tane de buldu, ve...

Üçlü takılmak – Hruşçov'un votkayı pahalandırmasından hemen sonra doğmuş bir ifade. Aynı şarkıda (bkz. s. 141'in şerhi) şunlar da söyleniyor:

Votkamızın fiyatını artırdı

Ve üçlü takılmaya mecbur bıraktı.

Daha önce kapıkları bir şekilde toparlayıp bir rubleye katıp iki kişi içerdik eskiden. Şimdi kapık yetmiyordu ve üçümüz ruble toplamaya başlamıştık. Eskiden iki kişiye yeten ama artık iki kişinin idare etmesi gereken içki daha az olmadı, çünkü iki kere dolaşıyordu. Amerikan klasiklerinden birinin (ya Steinbeck ya da Caldwell), Moskova'daki bu yaşadıklarını ayrıntısıyla anlatan “Nasıl Hemingway Oldum” adlı bir hikâyesi sayesinde bu alışkanlık uluslararası oldu.

Voprosi Literatura'daki yayın sırasında, klasiklere ait bu ifade, edepsiz sayıldı ve "takılmak" sözcüğünün yerine "buluşmak" dendi.

S. 263...FAKİR ATLI

Yazar bu söz oyununun [Puşkin'in "Bakır Atlı" şiiriyle yapılan oyunun] değerini savunmaya kalkmayacak, ama bu fırsattan istifade kaçamak bir gözlem yapacak. Dostoyevski'nin savaştan önceki son baskısı otuzlu yılların başında oldu. Diğer yıllarda hiç yayınlanmıyordu, aşırı gerici, burjuva, anlamamış, iftiracı vb. sayılıyordu. Sonunda, şu ölümün ardından (ne çok şeyi çözüme kavuşturdu? - bütün ülke bir doğum havasına soktuğu bu ölümle her şeyi çözdü...), 1954 yılında (29/X – 1953 tarihinde koleksiyona alınmıştı) bu aradan sonra ilk kez *İnsancıklar* çıktı. Dostoyevski'nin kariyerine başladığı kitap. *Ezilenler ve Aşağılanmışlar* 1955 yılında çıktı... Ve son baskı kronolojik bir tutarlılıkla çıktı, sanık Dostoyevski onları yeniden yazmış gibi. Son olarak, 1956 yılında, toplu eserler çıkarma fırsatı doğdu, içinde *Cinler* de yer alıyordu. Yazarın 150. yılını kutlamak üzere yapılan akademik yayın çok hızlı bir şekilde yapılanları tekrarlardı ve yine, bir uçurumun üstünde durur gibi, *Yazarın Günlüğü*'nde donakaldı.

Yazar kitap düşkünü değil, ama onun ilginç kütüphanesinde paha biçilmez bir örnek var: 1954 tarihli, ilk sayfasında şöyle bir ithaf olan bir *İnsancıklar*:

"Sıçrama, elbombası atma ve kaçma dallarında toplama kampı şampiyonu olan sayın Tanya'ya.

Lager Müdürü:

Eğitmen:

Kültür işçileri sendikası.

Kamp. No 17."

s. 266 ...*Ya da bir şairin benim için dediği gibi...*

Gleb Gorbovski'nin dörtlülüğü.

1968 sonbaharında yayıneviyle bu romanın anlaşmasını imzaladım. (Doğru, sözleşmede "Puşkin" sıfatı sansürlenmemiş olarak alta yazılmış ve sadece "Ev" bırakılmıştı.) Avans belirlenmişti (1125 ruble). Çok mutluydum, eve gittim. Hemen arkamdan Gleb geldi, canı sıkıyordu ve ihtiyacı vardı (o sıralar içiyordu hâlâ). Bana şiirler okudu, ben de bir şişe içki almaya gittim. Beni şaşırtan ve heyecanlandıran bir şekilde, tam da bu dörtlülüğü okumaya başladı. Şiire biraz düzyazıya ters düşen bir hava hâkim olsa ve gizlice saldırsa da, aydınlanma sınırında gezinen bu tesadüften etkilenmiştim. Roman!, hem de bir "Ev." Heyecanla rica ettim ondan – be-

nim “Evimi” ilk kez benden duydu. İçtik. Ertesi gün, yayınevine giderken (para ne zaman gelecek diye...), bir önceki gün, tam da benim peşimden, Gorbovski yayınevine uğramış, sözleşmeyi görmüş, benim oraya gidip gitmediğimi sormuş ve az önce çıktığımı öğrenince, arkamdan gelmiş. Şiirin havası öyleydi ki, eğer şair olmayıp da roman yazsaydı, çok para kazanırdı.

s. 274 ...GTO belgesi almak için...

Bkz. s. 120 şerhi.

s. 276 ...ve anlamlı bir şekilde korkuluklara vurdu...

Eskiden, bu hayatı doğrudan tehdit ettiği sırada, muhbirler yanılmaz altıncı duyularla, kokudan anlaşılırdı ve yanlarından uzaklaşıldı, uzaklaşılamazsa, açık verilmezdi. Sezgi sarsıcı bir şekilde etkili olurdu: kime, ne ve ne zaman konuşulacak bilinirdi. İnsan hemen o anda, farkına bile varmadan, hiç rahatsız olmadan lafı değiştirirdi. Dilin bu esnek korelasyonu öğrenilmiş değildi, bir fenomen olarak tasvir edilmemişti. Bu refleks, sezginin yanılmazlığıyla birlikte hareket eden refleks, yaşam doğrudan tehdit altına düştüğü zaman, doğrudan yaşam tehdidiyle karşılaştığı zaman çoğu kez köreliyordu. Kapı sesi belki şimdi kariyeri tehdit ediyor: adam yurtdışına gidemez, işyerinin merdivenlerinde duruyor, en kötü durumda, oradan aşağıdaki açıklığa uçacak. Ama merkantalizm düzeyinde içgüdü işlemiyor, sanki tahmin edilen bilgi yok, ama hayal onların yerini tutmuyor. Şimdi bir kapı sesinden kendisi için kuşkulanmak neredeyse bir yücelme, bununla duyulur bir fısıltıyla övünmek mümkün. Muhbirlerin bolluğu her adımda ima edilir: telefon yastıkla kapatılır, aranan müzik kapatılır... Yakın birinin başarısı kuşku vericidir: Neden onu seçtiler, neden yayınladılar, neden sergilediler?.. Ve aslında – neden olmasın. Herkes, kendi eğitilmişliği ve mantıklı düşünme alışkanlığı ölçüsünde, iktidar adına düşünmeye başladı, onun düşünmediğini, var olduğunu unuttu. Kuşkulanmak ya kimseden, ya herkesten. Ama tutuklanmak da gerekiyor. Yoldayken hatırlıyorsunuz telefon numaratoründen kurşunkalemi çıkarmayı unuttuğunuzu.

s. 277-282 ...neden bu sözcük böyle hoş geliyor kulağa: p-r-e-n-s...

Mitişatyev'in özü kabaca, ama asla sadık bir biçimde yakalanmış. Bizde artık unvana saygı gösterirler, temelde, biraz çocukça, Dumas'dan öğrenilmiş bir saygıyla. Genç kızlar, hiç abartısız, prenseslerle kralları oynar: doğuştan kraliyetçilik. Bütün bu sıkışan çocukluk beklenmedik bir şekilde sinemada kanatlandı: ünlü filmlerin aktörleri hissederek ve

zevkle olumsuz karakterleri oynamaya başladı: beyazlar, soylular, subaylar, prensler... komiserler hep hademe kadınları alıp böbürlenmeye başladı. Orta Asya sinemasında bu eğilim o kadar görünür hale geldi ki bu tip “ostern” filmler [batılı, “western”e karşılık “doğulu”, doğu blokunda yapılmış western’ler] seline çok isabetli bir şekilde “Basmacı filmi” dendi.

s. 287 ...*Ekim’den ve Yeni Dünya’dan*...

Onların sert kontrastı liberal denen çağın başlıca kültür fethi oldu. Eğer dergilerin temelinde isimleri eşanlamlı olduysa, artık öncü akıllarda ters anlamlı olmuşlardı: *Ekim (Oktaybr)* reddedilen geçmiş oldu, *Yeni Dünya (Noviy Mir)* belli belirsiz, ama “iyiye doğru giden” gelecek oldu. Her ikisinin de bol olmasının anlamı zamandı. Onun akması. Onun var olması. Diyalektik fark sonunda galip geldi ve ürününü verdi – yeni iki başlı kartal. Dergilerin anlaşmazlığı ne kadar parlak tuttuysa, o kadar vazgeçilmez oldular birbirleri için ve kavranmamış ve sinik olmayan bir anlamda da olsa, çift halinde, kazançla çalışmaya başladılar. Ama, bir biyoloğun zekice ifadesiyle, “ortakyaşam diye bir şey yoktur, karşılıklı asalaklık vardır.” Fark anlaşmazlığı azalttı ve pratikte bilinmiyordu, kimin önce öldüğü, ama o zaman ikinci de öldü. Evet, başta *Yeni Dünya* yenildi, ama *Ekim’in* zaferi de ani göründü: *Yeni Dünya* olmaksızın hiçbir anlamı yoktu artık. *Yeni Dünya*’yla mücadele “Ekim” için intihar oldu.

Zaten Koçetov’un intiharı bunu doğruluyor. Ama kontrast ihtiyacının kalkmış olması olgusu, Tarihe artık ihtiyaç olmaması ve bu entropinin gelişmesine “ekimcilerin” değil de “liberallerin” özel hizmet etmiş olması acı bir gerçektir. Acımı kabul eden “O adam şurada ve şurada yayınıyor” cümlesini çok iyi hatırlıyorum. Solculardan ve sağcılardan bahsetmiyordu, “gerçek” yazarlardan bahsediyordu. Şimdi bu dergilerin isimleri yine eşanlamlı.

İşte “timsahlardan” birinin bu konudaki gözyaşları:

Hatırlıyorum, iki editör vardı,
aralarında kavga edip dururlardı.
Okunan dergilerin eteklerinde
soylu bir şekilde yürürdü
düzgün bir mücadele.
Çelik gökgürültüsünün ortasında
dikkatsizce
ilerlerdi tırıs tırıs atlar...
Biri vardı
doğruca proleterce giderdi

diğeriye -
köylü kurnazlığıyla.
Yanlarından geçerdi yaralı mezarları.
Kardaki gülleri düzeltiyorum.
Buna rağmen, kişilik-
öyle güçlü değilse
yine kabullenemez.
Dizeleri görüyorum -
ve derideki ürpertiye,
hatırlıyorum bakışları -
ve sıcağıdaki ruhu,
yaşardı iki iyi yazar,
ilginç olurdu yeryüzünde.

s. 287 ...Mitişatyev ilzili oynuyor, “balık” yapmayı hayal ediyor...

Domino oynayanların jargonu. “Çiftlemek – duplitsa” - oyuncu bir kerede iki kart gösterebilir demek, eğer elinde iki çift kart varsa. “Balık yapmak – sdelat ribu” - böyle bir hamleden sonra oyuncuların hiçbiri oyunu sürdüremez, herkes, elinde ne kaldıysa, ekşiye yazar. “Yanından geçmek – yehat mimo” - mecburen pas demek.

s. 292 ...Çar da beğenirdi...

Wiesbaden’de, 1966 yılında Aleksandr von Rintelen adlı bir çocuk doğdu – A.S. Puşkin’in ve prens Dolgorukiy’in (Ryurikoviç?) torununun torunu, II. Aleksandr’ın (Romanov) ve prenses Nikolay-Wilhelm Nassauski, kont Georgiy Nikolayeviç Merenberg’in² torunu ve von Kever de Legross Saint-Mikles...

Yine aynı yerde Federal Alman Cumhuriyeti’nde onun “teyzesi” Anna Bessel, Puşkin’in anne tarafından torunuyla ve jandarma şefi Dubelt’le, yaşıyor, hırhalde Wiesbadenli çocuğun en küçük fikri yoktu, kendisi ne kadar önemli derecede düşük bir soydan geliyordu, ama teyzesi iki kat daha fazla Puşkin kanına sahipti, onda belki % 1,55125’ti oran, ama bu onları doğuran tek kandı, Natalya Nikolayevna’dan gelen % hesaba katılmıyordu.

Aleksandr Sergeyeviç’in bir tek küçük kızı, Nataşa soykütüğü alanında işte böyle eğlenceli bir kafiye yaratmıştı! Çünkü ilk kocası Dubelt’in oğluydu (ve bu da babasını küçümsemesinden değil, jandarma üniformasına olan tutkusundan kaynaklanıyordu, çünkü derin bir aşkla prens

² Georgiy Nikolayeviç, Puşkin’in torunu ve II. Aleksandr’ın damadı olarak, tek kelime Rusça konuşamıyordu ve 1948 yılında öldü.

Orlov'un eşi olmak istiyordu, ama babası, Dubelt'ten sonraki jandarma şefiydi, Puşkin'in kızıyla mėsalliance, yani düşük seviyede bir evlilik yapmayı kabul etmemişti), ikincisi de prens Nassauskiy'di, ondan yaptığı kızı prens Mih. Mih. Romanov'a vermişti (III. Aleksandr'ın öfkesi buradan geliyordu), küçük oğlunu da Yuryevskaya'yla, II. Aleksandr'ın (morganaticus evlilik yaptığı) Dolgorukaya'dan doğmuş kızıyla evlendirmişti. İlk tutkusu ve gücenmesi şiddetliydi! Evlilikleri, çocuklarının evlilikleri ve hatta torunlarının evlilikleri bu ilk reddetmeye dayanıyor, baba komplekslerini ve onların abartıldığını gösteriyor – Puşkin'i iki³ çar eviyle akrabaya yapıp şairlerin, çarların ve polislerin kanını birbirine bağlama geleceğini devam ettiriyor.

s. 294 ...“Yediydiler, yediydiler, yüzdüler!”...

Velimir Hlebnikov'un (1885-1922), “Yerküre Başkanı” (1918-1922) adlı şiirinden.

s. 297 ...Howard Fast'la ortak yazdığı...

Bu yazar SSCB'de 40'ların sonu 50'li yılların başında çağdaş Amerikan edebiyatı konusunda ehliyete sahipti. ABD'de kimse duymamıştı onu. Orada o sırada varlığını hiç duymadığımız yazarlarla birlikte portresi (“kısa pantolonlu, balık avında...” [Aleksandr Mejikov'un şiirinden]) her evde bulunan yazar (Hemingway) hakkında da haberler çıkıyordu.

s. 299 ...Viktor Nabutov'dan farklı olarak...

Bizde her şeyin bir tane olduğu zamanlarda, futbol yorumcusu da bir taneydi. O zamanlar Nabutov'un sesi iki yüz milyon yurttaş ve tutsak tarafından biliniyordu. Sesi Sinyavski'nin sesiyle rekabet ediyordu (yazarlara bulaşmayın...), Sinyavski'nin sesi de artık (barış zamanı sayesinde) Levitan'ın sesini bastırmıştı, kimse sanatçıyla çekişmiyordu.

s. 299 ...Nataşa'ya Tolstoy'un rüyasında bir kadın dirseğini...

Anna Karenina'nın planıyla ilgili ünlü bir hikâyeye. Nedense Puşkin'in kısa bir hikâyesinin kılığıyla (“Ay tabii Tatyana! Nasıl bir hile buldun!..”) ve Flaubert'teki eğilimlerin semptomları “eserin psikolojisi” temasıyla toplu yıpranmanın basmakalıp üçlemesine girer.

Bukle M.A. Gartung'a, Puşkin'in büyük kızına aitti.

3 Hatta üç, çünkü morganaticus da olsa, iki çar soyundan gelen kız torunu, prens Mauntbetten'in resmi eşi oldu.

s. 302 ...O sırada Gogolesk bir...

Sosyalist gerçekçiliğin kurucusu olan M. Gorki'nin, sanatsal açıdan, *Ana* romanı dışında, bu yeni eğilim için herhangi bir şey üretmemesi ilginçtir. Bu akıma bir dizi slogan verdi, kendi figürünü verdi ve yeni yazarın tutumuna dair bir dizi örnek verdi, hepsi o kadar. Genç edebiyat sanatsal keşiflerin ardından, öncelikle L. Tolstoy'a ve doğal olarak, Gogol'e, kibarca söylenirse, çok uzak ideolojiye sahip yazarlar "döndü". Şolohov ve Fadeyev'den itibaren, bütün yazarlar şu ya da bu şekilde Tolstoy havasına girdi. K. Simonov da dahil olmak üzere, çağdaş klasiğimiz ve hatta boş yere adı geçmeyen sürgün (kendi kutsal üçlemesi içinde sanatçı olarak sosyalist gerçekçi olması gerektiğini düşünen sürgün) bile... onun rüzgârında sürüklenmektedir. En şaşalı zamandı ve bu epik tonlama çok nesnel oldu, o zaman da içine Gogol tonlamaları karıştı, ama tonlaması asıl olarak romantikti. *Altın Yıldızın Kavalyesi* adlı antika kitabı açın ve sizi Dinyeper dalgalarında sallasın: "Mucizevi Dinyeper..." Ortam! Büyük ortam! Daha da fazlası... "Bana ne için para ödediklerini bilmiyor muyum sanıyorsun? Ortam için!..." diye itiraf etmişti bana bugün üçüncü dalganın önde gelen eylemcilerinden biri Yazarlar Birliği merkezinde.

s. 304 ...Orkestra "Tuna Dalgaları"nı çalıyordu...

Yazar bu müzik karşısında güçsüz hissediyor kendini. Onu beğendiğini anmadan da önce beğeniyor ve her koşulda beğenmesi gerektiği için beğeniyor. Özgür havada birdenbire duyulmuş olan bu müzik, hemen kana karışıyor, zevki ve başı döndürüyor. Ama marşlar daha da tartışmasız, daha da kesin. Onlardan sonraki valsler rafine şeker ve kıtlama. Marşlar tartışmasız baş müzik. Fakat müzikseverlerin snobluğu o dereceye vardı ki eski marşlardan ve valslerden ev mobilyalarında dinlemek üzere plak yapılıyordu. Tuğgeneralin idaresindeki Gezici Askeri Orkestra'nın, albayın şefliğindeki enfes icrasıyla. Bir yandan marşlar, diğer yandan valsler. Şu da ilginçti: Marşları albay yönetiyordu, valsleri de general. (Sinemacılar Birliği sekreterleri de çağdaş bir temayı değerlendirirken, onlarla aynı konuma erişmemiş rejisörlere veriyorlar, kendileriye bir Rus klasiğini ekrana uyarlamayı yeğliyorlar...)

304 ...beyaz topu attı ve karanın üzerinde yakaladı...

Bkz. 12. sayfanın şerhi – Lastikli top.

s. 308 ...üniformanın mavimsi pembemsi damgası...

Eski milis üniforması (maviyle kırmızının birlikteliğinin kökeni devrim öncesine uzanıyordu). 1970 yılında (öncelikle başkentte) marengo

renkli yeni soylu-diplomatik üniformaya geçiş başladı. Genel olarak sa-vaşın son yıllarında ikinci dereceden mîlis işaretilerinde büyük ilerleme gözlenir: yabancı marka arabalar, telsizler, çizmeler, miğferler, omuzlarda yıldızlar... - bütün bunlar daha güzeldi ve bu yüzden de çoğaldılar.

s. 309 ...Kimlik-deney-denek...

Yazarın ergen beynine Leningrad Üniversitesi öğrencisi olan ağabeyi- nin 50'lerin başında anlattığı tarih yerleşti. Karakteristik ve çığır açıcı bir şekilde verimsizdi. Üniversitenin rektörü, kırk yaşlarında, Stalin Ödülü adayı, dağcılık sporu üstadı, kayakçı bir matematikçi akademisyen, ro- mantik bir tavırla o yılların öğrencilerinden çıplak imgelemlerini, unvan- larının dışında, şu efsaneyle de etkilemişti: Sözde "sosiste" (tramvayın kö- rüğünde) gidiyormuş, bir polis ıslık çalıp onu "sosisten" almış, evraklarını istemiş, o da (Bilimler Akademisi) üyelik kartını vermiş, bilimsel deney yapıyorum demiş, polis şapkasına elini götürüp selam vermiş: "Devam edin, akademisyen yoldaş!"

Hayır, yine de çok uzun süre yaşayacağım!

s. 313 ...'Mitişatyev'in sağ kolu kuralı'...

Bu mnemonik kurallar tam bir işkence!.. Yazar asla ne sağ ne de sol eliyle bir iş yapamaz, ne de "matkapla". Ya yasaları anlamış, ya da doğru ezberlemiştir. Yazar şimdi de hatırlamıyor bu mnemoniği, sadece onunla ilgili işkenceyi hatırlıyor. İşte işkence işe yaramış.

s. 327 ...Neyse, işte buzağı...

Bu şaka yazara ait değil (böyle şaka yapmaz), hatta Mitişatyev'e de ait değil, o da bu örnekte şakayı ne İlf ne de Petrov'a atfedişor.

s. 329-333 ...Nasıl oldu bu?...

Yazarın örtmecesî. Yazar her konunun sahte bir varsayıma dayandığı- na inanıyor, yoksa ne çizgisi, ne teması, ne kaderi olmayan, yapı diye bir şeyi olmayan yaşamın kendisini kapatmaz ve açmazdı. Mesela, Raskol- nikov gibi bir insan tefeciyi öldüremezdi (Lizaveta'yı öldürebilirdi, ikinci kurban ilkinden sonra normaldir, ama ilki olanaksızdır). Dostoyevski'nin bir seçim yapması gerekiyordu: suç mu ceza mı? Ya tefeciyi öldürebilecek bir kahraman seçmek (Lizaveta'ya öldürmeyebilirdi), ama bu Raskolnikov olmayabilirdi, ama romanda bu Raskolnikov, bu da ceza. Dostoyevski kahraman olarak konunun doğruluğunu seçti; ama konu, sahte yaşamsal varsayıma dayanan bir konu bile olmazsa, kahraman Dostoyevski'nin erişemediği o tepki gücüne erişemezdi. Dostoyevski konuda yalan söyledi ve romanı kazandı.

Başka örnekler de bulunabilir. Olay varsayımlarının yaraları hep görünür, üzerlerinde lafazanlık, eksik, yöntem kabuğu çıkar. Ama onlar olmaksızın eser güç toplayamaz, büyük bir eserin enerji seviyesine ulaşamaz. Büyük şeylerin bu küçük yalanı hep utandırmıştır beni ve onun yardımıyla elde edilmiş olan başarıları överken, asla bunu kendi adıma çözememişimdir. Bunu kendi içimde, gücümün yetersizliği olarak anlıyor ve kabul ediyorum heyecanla. Ama aşamıyorum.

Bu romanın konusu ne kadar zayıf olursa olsun, doğruyu düzeltmeye kalkışmadan, metaforik bir varsayım kalkışmıştır: kahraman düelloda (yumuşatarak söylersek: sarhoş bir halde) eski düello tabancasıyla ölebilmeliydi. Bu beklenirken her şey yolunda gitti (ama bu beklendiği için) ve vakit geldiğinde hepsi kesinlikle imkânsız oldu.

Edebi çorba kesinlikle balta yüzündendir (*Suç ve Ceza*'da bu tam anlamıyla böyle), ama onu kafatasının içinde içmek gerekir. Lezzetsizdir. O sırada son sahne, sömürge eşyası gelir: yöntem, odak, sırıtma, yazar sesciği... Tam da böyle, bu yüzden de her şey – hep yalapaşap.

s. 332 ...tıpkı “21” oyununda...

Oçko (yirmi bir) – akıl oyunu, psikolojik, sinir oyunu (ranzada). Ona son ruble, son pantolon, kadın, yaşam yatırılır. Bu yüzden de kazanan karta asla onun değeri verilemez. Sevinmemek ve böbürlenmemek hedefi, heyecana kapılan insan için çok zordur. Bu yüzden de kartı kendisi için ağır ağır, hafif hafif, kendinden bile gizleyerek, sadece görmesinler diye değil, maske takınmak için de yavaşça açar. Ranzada böyle oynarlar, banliyö trenlerinde bu hal görülebilir: ya onlara binen halk kısmen deklase olduğu ve görmüş geçirmiş olduğu için, ya da vagondaki koltuklar biraz ranzayı hatırlattığı için...

s. 339 ...o aksak sözcük “ikileme”...

Edebiyatımızda “tuvalin” iyice geniş biçimde kullanıldığı çağda, herkes sadece büyük bir epik roman yazmaya değil, tereddütsüz üçleme yazmaya yöneldi. Sözelimi “Tan Vakti” - “Fırtınaya Doğru” - “Huzuru Ancak Rüyada Görürüz” ya da “Fırtına” - “Günışığı” “Ölüm Olmayacak” (üçüncü roman genellikle liberal zamanlarda yazılırdı, uzun isimlerin moda olduğu zamanlarda). Bu halı dokuma işine dalan, ama üçüncüye varamamış ya da ikinciye başlamış olan yazarlar edebiyatta tamamlanmamış üçleme için bir isim doğurdu: ikileme (dilogiya). Bunun için ödül bile alan oldu. Zamanla üçüncünün mecburi olmadığı anlaşıldı. “İkileme” kavramı yeni, sekreter bir tür olarak onaylandı.

s. 344 ...ve yerdeki bir kağıdı alıyor...

Gerçek bir kâğıt (bkz. soyadlarıyla ilgili s. 95'in şerhi). Gazete yığınlarının olduğu yerde (bkz. s. 15'in şerhi), ama başka bir adreste bulundu (Moskova, Rustaveli Cad., 9/11 – Gorki Edebiyat Enstitüsü Yurdu)

s. 344 ...iş-parça başı...

Rekabet ve işsizlik olmadığı zaman üç tip ücret olur: saate göre, anlaşmalı ve parça başı. Son tip ideolojik açıdan, aceleciliğe, yağmacılığa, emek koruma kurallarının çiğnenmesine yol açan, içinde kapitalist girişimcilik tohumları barındıran bir tip olarak teşvik edilmez. Parça başı ödemeye çok aşırı durumlarda başvurulur (hızlı ve iyi iş çıkartmak gerektiğinde). Belli bir iş hacmi için daha önceden belirlenmiş, zaman hesabı ve çalışan sayısı hesaplanmadan belirlenmiş bir toplam demektir. (bkz. dipnotu)

s. 345 ...hayal ettiği gibi bir halk...

Şimdilik bir şey olmuyor – her şey başka türlü oluyor. Savaştan sonra şehrin yapısında yaşanan devasa değişiklikleri, entelijansiya herhangi bir uşak kiralamanın mümkün olmaması sayesinde öğrendi. Ve entelijansiya maddi açıdan biraz güçlenebilseydi, kiralananabilecek olanlar da güçlenirdi: taşındılar, geçimlerini kazandılar ve “küçülmek” istemediler. Devrimci eğitimin meyvesi kimsenin başkasına hizmet etmek istememesi oldu, toplum da bunun üzerinde temellendi. Bu uzun ve karmaşık bir süreci: topraktan kopmak, köyden kaçmak, şehirli statüsü olmak – doğuştan şehirli olanların gözlerinden saklı gerçekleşti. Ve o “uşak tutamayacağını” irkilerek öğrendi.

s. 348 ...boğulmuş birini...

Nehirde bir vapur yüzüyordu ve bazen topuyla ateş ediyordu... Bu tür avların tasvirini M. Twain'in *Huckleberry Finn*'inde bulmak mümkün.

s. 349 ...BF-2 zamkıyla...

Kült sırasında yeni isimlendirmenin doğması olay oldu. Yılda bir kez oluyordu, seyrekleşti. “Şekerde böğürtlen,” “Konyakta dağ çileği,” “Turist” bisikleti, ZIS buzdolabı ya da şu BF-2 zamkı... Bunlar nesnelere değil kavramlardı, herkese yaşamın hareketini gösteriyordu. Bu yapıştırmacıyla yapıştırıyordu herkes; bir şey kırıldığı zaman her şey yapıştırılıyordu; ben sırf yapıştırmak için durup dururken bir şeyleri kırmaya çalışıyordum. Yapıştırmacı için Stalin Ödülü teklif edildi ve herkes bu durumu büyük bir hoşnutsuzlukla kabul etti. Artık çok az şey kalmıştı... Hayır, Stalin lanetlen-

mişti. BF-2'nin ortaya çıkması bunun işaretlerinden biriydi. Stiglyali de öyle... Burada, romanda onların hareketi anlatılıyor. İlk örnekleri ölüm-den önce belirdi – kırlangıçlar. Bir şeyler görünmeye başlamıştı – hüküm verilmişti.

s. 349 ...köklü bir hakla...

Yazar için bu tonu açıklamak anlaşılır bir şekilde zor. Her koşulda, Nazizmden bahsetmiyor. Ama bunun sadece bok rengi olduğu söyle-nemez.

s. 350 ...“Al şu Yahudi küllüğünü de!”...

Takip etme manyaklığını artıran antisemitizmin ilginç bir yönü: Rus-ça tanınmaktan kaçınmak! Hem çehreyle, hem de soyadıyla. Sarışın, küt burunlu, hantal olmak, gelişmemiş bir “ov”la biten soyadına sahip olmak gerekirdi kuşku çekmemek için. Rusların uzun burunlu olduğunu unıt-tular – milli bir özelliklikle doğmak yüzünden takip ettiler. Grigoroviç de hiçbir şekilde Yahudi değildi.

s. 351 ...BAKIR İNSANLAR...

Yine söz oyunu türünden bir tartışmaya düşmemek için, s. 263'ün şerhine gönderiyorum.

s. 357 ...tek gözüyle görüyor mu?...

Yazar bir süre Edebiyat Enstitüsü yurdunda kaldı (bkz. s. 344'ün şer-hi). Bu yurdun müdürü (komutanı) Butırsk kampının eski komutanıydı, tek gözlü olduğu için “Siklops” diye anılırdı. Şimdi aynı enstitünün (Eko-nomi Dairesi'nde) müdür yardımcısı. Yazarın gerçeğe bakarak yazdığını göstermiyor bu – her zamanki gibi kuralı onaylayan bir tesadüf.

s. 358 ...Hayır, hayır, Gottich bana hiç bahsetmedi...

Gottich de açıkça muhbirse, öncelikle bu yardımcısı ihbar ederdi.

s. 359 ...Amerikalı yazardı...

Bkz. s. 242'nin şerhi.

s. 362 ...Paraşa'ya (Faina) duyduğu özlemi ifade ediyor...

Bu hakkında çok konuşulan sabırsızlık tap dansı değil (büyük harfle Paraşa). Paraşa (görünüşte Praskovya) “Bakır Atlı” şiirinin kadın kahra-manıdır. R.M. Gliere'in balesi onun için yazılmıştır, yapışkan BF-2 de öyle (bkz. s. 439'un şerhi). Tahminimce, onda bir pas de deux olmalı.

s. 358 ...Epigraf...

Bütün jübile ve tarihleri belirtme gibi gitgide büyüyen bir eğilime kapılan yazar, romanını *Cinler*'in yayınlanmasının 100. yılına adamayı düşündü. Sadece mütevazılık olmadı onu durduran, bu büyük romanla tamamlanmamış, ikili bir ilişkisi olması da buna etken oldu. Romanını *Cinler*'in kuyruğuna takmak, bir geleneği över ve çizgiyi sürdürür gibi yapmak, sadece kıyas tehlikesi taşımıyor, aynı zamanda kesin de oluyordu (sonuncusu daha önemlisi). İşin aslı, bazı sorular yine de açıklanmamış kalıyor: olay mı yansıması mı, yasa mı onun formüle edilmesi mi, davranış mı düşünce mi, iş mi söz mü? Evet, Dostoyevski dehanın istisnai gücüyle daha yeni belirmiş, daha hiç halindeki olayı bir röntgen gibi "aydınlatıyordu." Ama hiç yine de hiçtir. Onu ikinci anlamda da aydınlatmadı mı? Bir yabancıнын yardımı olmadan asla kendini kavrayamayacak kadar çaresiz olsa bile, kötülüğü formüllendirmede mi? Hiçti, olay oldu! Deha tarafından tarif edilmiş! Bu onurlandırıcı değil mi?! Yani biz bizim hakkımızda yazıldığı anda varız! Ve kim yazıyor! Ve nasıl!.. *Cinler* romandan sonra, görünür görünmez güçlendiler gerçekte. Dehanın geleceği öngördüğü ve cinlerin roman olmasa da geleceği, Dostoyevski'nin'ise uyarıcı olduğu görüşü doğaldır (ve kabul edilir). Ama kimse hâlâ sanatsal uyarılara ilgi göstermedi. Genel olarak edebiyat "kullanım" için değildir. İlaç değildir ve edebiyat olmayan diğer şeyler de değildir. Onu sadece biz-zat cinler kullanabilir. Onlar hep ağacın içindedir, hep sıraya girmiştir. Yaratıcı olmayan güçler hep yıkıcıdır, hatta pasif olsalar bile. Hiçbir şey yaratamayan nasıl etkin olabilir? Ancak kendisine yabancı yaratıcı enerjiyi, ilgi biçiminde olsa bile yönelerek. Büyük bir romandan daha büyük ilgi yaratacak ne var?.. Cinlerde ne gurur, ne saygı, bir damla bile yoktur... Onlar sadece başkalarının bilincinde vardır, başka türlü yoktur. Onların yokmuş saymak – onları kendi kendini imhaya sürüklemektir. Fedor Mihayloviç onlarda nefes almadı mı?.. Şimdi biz nefes almıyor muyuz??

Yani yazar bu romanı adamayı düşündü. Başka bir şey vardı aklında. O ilişkinin meyvelerini düşünüyordu, güçlerini değil. Güçlere dalmak, onları eyleme davet etmek olur. Nerede!.. Yazar adamadı romanı, romanı kesinlikle adama gününde, *Cinler*'in doğuşunun 100. yıldönümünde bitirmeye karar verdi.

s. 364 ...lemma'ya eşlik ederiz...

Bu lemma'yı bana sordukları zaman bulacakmışım gibi geldi... Anlaşılan, bulamayacağım. Bu vakte dek bulamadım böyle bir lemma. Böyle bir lemma'nın ne olduğunu buldum: Sadece başka, daha önemli doğrular-dan, teoremler için anlam taşıyan, kanıtlayıcı doğru.

s. 365 ...Edebi Kahramanları Yazarlarından Koruma Derneği...

Böyle bir dernek acaba diğer (doğa, anıt) koruma derneklerine göre daha az işlevsel olur muydu? Edebi kahraman da doğanın ve anıtın bir olayıdır. Her koşulda, sempozyum ve kongre olanakları var, soylu ve sağlam bir temele yaslanılmaktan başka ne yapabilir koruma derneği?

Benim okumuş dostum bana Daniil Andreyev'in (yazarın oğlunun) *Dünya Gülü* adlı önemli bir kitabının varlığından bahsetti. Ruhun, Varlığın binasının sistemli bir şekilde silahlandırması bu. Lager'de yazılmış. Yazma tarihleri ilginç – 1949-1958. Yani artık neredeyse kült, sonra ortaya çıkması var, o arada iki çağ gelmiş geçmiş, bu adamsa tarihsel olarak değil Tanrı tarafından ona verilen zamanda sakın sakın oturmuş ve KENDİ İŞİNİ YAPMIŞ. İşte onda (hikâyeye göre) çok katmanlı bir dünya var ve her katında gerçek var, bu katlardan birinde de edebi kahramanlar yaşıyor (!). (Varsayımın gücü sorunu hakkında... bkz. s. 413-419'un şerhi) Büyük bir Ortak Dava binası inşa etmek isteyen N. Fedorova BÜTÜN ölümlerin zorla diriltilmesini talep etmiş. D. Andreyev'in toplamda ne inşa ettiğini bilmiyorum, ama kendi inşasının periferisinde bile edebi kahramanların yaşamını benim gibi portatif bir şekilde olmasına izin vermemiş, kelimenin tam anlamıyla yaşam olmasını sağlamış. Sağlıklı düşünceyle hiçbir şey yaratılamaz: o bir parazittir.

s. 368 ...Dipnot için... “anıştırmadan dolayı suçluyum..

Bu doğrudan redaksiyon dili oldu. Sıkça duyuyorum bunu, şöyle bir anlamı var (kullanıldığı yerden anladığım kadarıyla – sözlük anlamını bilmiyordum): bir ve aynı şeyin farklı algılanması. Sözelimi, siz bir şey söylemek istediğinizi ve söylediğinizi düşünüyorsunuz, ama sizi başka türlü anladılar (ya da anlayabilirler), hatta tam tersi anlamda, her koşulda, sizin istediğiniz gibi anlamayabilirler vb. Bir ima yapmadınız, ama söylediğiniz şey ima gibi anlaşıldı, siz ters bir şey söylemek istemediniz, ama öyle anlaşıldı... Sanırım, bu sözcüğün yeni hayatı söylenen şeyin çok anlamlılığında olduğu kadar, onun iki anlamlılığının da damgasını taşıyacak, bu yüzden de bizde şimdi çok saygın bir görüş var, dürüst bir insanı temelsiz kuşkularla yıpratmamak için, suçlamamak için, bu kullanışlı redaksiyon biçimi doğdu, yani “anıştırma” sözcüğü doğdu. Lafı dolandırmak yerine, doğrudan söyleyeyim: yani babalık, bu olmuyor, uydurmuşsunuz bunu, anlamıyor musunuz nerede yayın yapmaya hazırlandığınızı?... - dolaylı şekilde korkutarak: anlıyor musunuz ne yazdığınızı?! - yumuşak biçimde: siz yazmamışsınız bunu... siz, elbette, akıl etmemişsiniz, anlıyorum ne demek istediğinizi, ama işte sizi kolayca anlayabiliriz, işte böyle... Ama zaten siz istemediniz böyle, istemezsiniz değil mi? ... Gelin

çıkartalım, yerini değiştirelim, değiştirelim... Bu sırada daha da sık olarak, yazar demek istediğini demiştir, redaktör de onu çok iyi anlamıştır, tam da onun kastettiği şekilde.

Temelsiz hareket etmemek için kendi pratiğimden iki-üç (saygın tezlerde dendiği gibi, “ikili-üçlü”) “temiz” anıştırma örneği vereyim, doğrudan söyleyip bir şey yazdığım, “öyle olmayan,” ama öyle gibi görünen... Sözelimi, “Başka bir çocukluğa yolculuk”ta Kamçatka’ya uçuyorum ve uzun süre aktarıma hava alanlarında kötü hava yüzünden takılıp kalıyorum. Bu yöntemi bütün her şeyi gerekli duraklar süresince anlatabilmek için gerekli buldum. Redaktör tedirgin oldu: bununla ne sağlanıyor? “Bütün ölkemizin üstünde kötü hava bulutları var”... Böyle yazmışsınız! Bu nasıl böyle anlaşılabilir yani... ve sonra öyle bir politika başlıyor ki doğrudan kuşkulanmıyor ve kendi kendimize örküyoruz. “Ama ben sadece meteorolojik koşulları göz önünde tuttum, başka bir şey yok! Doğa olayları...” - “Size inanıyorum” dedi redaktör. Bu cümleyi “çıkardık.”

Hava hakkında yazmak genel olarak tehlikeli... Bana “Rüzgârlı havada yaşamak” adını vermeme izin vermediler: Hangi iklim, hava nerede? Rüzgâr nereden esiyor?... *Tekerlek* adlı kısa romanda yaşadığımız dünyada spor tutkularının gerçek yerine dair bir bölüm vardı. Ölçek olarak gazeteyi aldım ve onda benim olayla ilgili bütün fikir ve duygularımı tamamlayan karışmamış üç satır buldum. Bu konuda oyalandıktan sonra yana geçtim: eğer hangi gerçek tutkuların, hangi kaderlerin geçici başka fikirlere karşılıklı geldiğini, sözelimi elçilerin atanmasına ve çağırılmasına karşılıklı geldiğini düşünsek?.. ama hava, aşırı sakın ve rahatlatıcı bir seçenek. Paragrafın sonunda da paradoksal gibi görünen bir soru vardı: “Biliyor musunuz en hızlı motosikletleri şimdi Japonya’da üretiyorlar ve biz hâlâ Çin’den ürkerken, bu Japonlar kibarca ve sessiz sedasız bir yerlere ilerliyorlar?..” Bu budalaca soru bir anıştırmaya yol açabilir diye, Çin hakkındaki kısmı çıkarmaya hazırdım ve bunu teklif ettim, çünkü bizde o boş yere anılmaz, ama ben hiç, asla her şeyin ne hale geleceğini hayal edemedim... “Sağlıklı olmuş bu senin... Kötü... tam yerinde...” Neden bahsediyorsun? diye sordum Çin sanarak. “Elçilerden bahsetmişsin ya... Hesap yaptın mı?” - “Rica ederim, kiminle??...” diye şaşırdım. “Kiminle, kiminle... Bul! Görüşme yap... Tolstikov’la yap!” - “Tolstikov da kim!..” İşte böyle oldu. Tam da redaktörle çalıştığımız gün, Tolstikov’un, Leningrad bölge komitesi eski birinci sekreterinin, Çin’e elçi atandığıyla ilgili haber yayınlandığı ortaya çıktı. O zaman da bir sürü koņuşmalar oldu, onun nasıl bir hata yaptığı, öfke çektiği ve onu gönderdikleri hakkında. Elbette kimse beklemeydi Çin’e gitmeyi... Ve işte alıp götürüyorlar ve *Tekerlek* romanının redaksiyonunun yapıldığı gün, ne geç, ne erken. Onu

gönderdiler, ama benim elçilik paragrafım da gitti böylece (Çin kısmı da elbette). Çin kısmı kalsın diye önerdim; o zaman köprü olmaz, ima da kalmaz dediler. Ben bu kısmı bir yıldan fazla bir zaman önce yazdığımı söyledim, Tolstikov tertemiz oturuyordu yerinde, bu basıldığı zaman da (sonuçta yarın olmayacak!), herkes onu unutmuş olacak ve kendisi de uzaklarda olacak... Boşuna! Anıştırma için karakteristik olan şey onun gerçekten redaksiyon anında etki etmesi, anıştırmadan en az yarım yıl sonra, kimsenin öngöremeyeceği o yayınlanma zamanıyla bağlantılı olarak etki etmesidir.

Eşyaların anılması ilk aşamada anıştırmaya yansıyor. Örneğin, *Puşkin Evi*'yle ilgili olan. Temelde romanın ikinci bölümünden olan beş bölümü beş yıl uğraştıktan sonra parça parça yayınlayınca, onları "Zamanımızın Kahramanı" başlığıyla kitapta birleştirmeye karar verdim. Bütün seri ve her bölüme Lermontov'dan epigraflar eşlik edecekti, bu da açık bir yöntemle yapılıyordu. Kesinlikle hayır! Nasıl olur da zamanımızın kahramanının sizin Odoyevtsev gibi biri olduğu düşünülebilir?? Tartışmak boşunaydı. Seriyeye "Genç Odoyevtsev" dendi ve hatta epigrafların altında "Bela", "Peçorin'in Günlüğü" gibi bölüm isimleri yer aldı, hiçbir şekilde alıntılıdıkları romanın ismi yer almadı. Bitov değil, Lermontov yasaklanmış oldu.

Yazar Fransızca bilmiyor, *Finnegans Wake* kitabını da okumadı ve görmedi (bir kere bile..). Burada bu fırsattan yararlanarak edebi etki gibi kaygan bir sorunu, tam da kaçındığı şeyden kaçınılmaz olarak kuşkulu görünmemek için kendi kendine açıklaması asla gerekmeyen bu sorunu açıklayacağım.

Elbette, ikinci olmanın basit bir tekrar olmadığını, bilmeden ikinci olunabileceğini, tekrar yapılabileceğini, etkinin sadece okunan kitaptan değil havadan da gelebileceğini, integral hesabını bilmezden gelmenin her şeye rağmen daha kolay olduğunu ve bunun için Newton dehası gerekmediğini, ilk keşfedenin bir nitelik olduğunu, bir kayıt numarası olmadığını çok iyi kavriyorum. Çınıltı duymak, ama onun nereden geldiğini bilmek sıkça olur. İsimlerin, kitap adlarının anılması yeter keşif ateşini yakmaya. Birinin bir zirveye çıktığını bilersen, daha alçaktaki bir yere tırmanıp da şampiyonu aşmayı umut edemezsin. Birinin risk aldığını, doğruya tırmandığını bilmek, aynı şeyi yapmak gibi bağımsız bir niyetinin ikinci olmasına yeter. Edebiyat, Tanrıya şükür, spor da değildir, bilim de değildir - ondaki başarılar formül ve rekorlar halini almaz, onda bir ve aynı konular, farklı bireyselliklerin ortaya attığı konular değerli olabilir, onda aynı zamanda ve farklı zamanda bağımsız olarak benzer biçimler ortaya çıkabilir – hepsi değerli olur. Ama onda da birinci olan, kuramsal

olarak, ondan bağımsız olarak doğan ikinciden çok daha güçlüdür. Yeni biçimlerin doğması ve tekrarlanması karmaşık bir şekilde olur: dehaler, kural olarak, yenileri almaz, onlara kadar birikmiş olanların sentezini yapar. Marlinsk ve Odoyevski'de dildeki buluşlar Puşkin, Lermontov ve Gogol'dekilerden fazladır, onların buluşlarından yararlanılmıştır. F. Sologub'da Blok'tan "önce" yazılmış şiirler buluruz. Ama *Dava* her şeyden önce rağmen *İnfaza Çağrı*'dan daha güçlüdür; ama ne kadar üzücü olurdu Nabokov Kafka'yı vaktinde "okumuş olsaydı" ve *Çağrı*'yı yazmaya kalkışmasaydı...

Bütün bunları yazar bir şekilde anlar... Etkilerden kaçınmak budalalıktır. Ama ben yine de yazarın duyduğu ve bir daha duymamayı umut ettiği açık taklitlere bazı imaları ele almak istiyorum.

En önemli olanı üç tanesi: Dostoyevski, Proust ve Nabokov.

Proust için aldırımmam kolay: Rus değil, bu ima beni heyecanlandırmıyor. Romana başlarken, *Faina*'yı ve *Albina*'yı yazarken onun etkisine girmiş olduğum bir sır değil. Bundan bir yıl önce onu ilk kez okuduğum zaman, *Swann'ın Aşkı*'nı okudum ve bu kitap bendeki bir çok şeyi hatırlattı, öğrendim, etkisinde kaldım vb. Ama onu okumadan önce *Bahçe*'yi bitirmiştim ve sanırım, *Faina*'da bu otoetkiden çok daha fazlası var, yine de "Bahçe"den uzaklaşmadım. Genel olarak, Proust'u reddetmiyorum, bu beni rahatsız etmiyor.

Etkisini genel olarak reddetmenin mümkün olmadığı Dostoyevski konusu daha karmaşık. Ama burada iki nokta var. Birincisi, o en "ezberlenmemesi imkânsız" yazarlardan biri ve bu yüzden de doğrudan onu yansıtmamak güç. İkincisi, Dostoyevski'nin etkisi hiç de zorunlu bir edebi etki değil. O artık aşılamaz, onunla insan Rus hayatından çok kendi hayatında karşılaşır ve ancak hayatı öncelikle edebiyattan tanıyan insan için (eleştirmenler böyledir), Dostoyevski'nin damgası mevcut gerçekliği yansıtır. Olayın tasvirselliği onun yaşamdan kaybolması anlamına gelmez (ama olmalıydı... bunu başka bir sefer...). Dostoyevski'de "düşmek" kolaydır, onu unutmak ve onun etkisinden çıkarken yaşama, kişisel deneye düşmek kolaydır. Bizde, Rusya'da hâlâ böyle, Dostoyevski'deki gibi düşünülür, hissedilir, hatta belki de onun zamanındakinden çok daha büyük ölçüde. *Cinler*'in sosyal kehanetlerinde de röntgeninin derinliği söz konusudur (bkz. 358. sayfanın şerhi). Yani Dostoyevski'yi "taklit ederken" onun tasvir ettiği, ama ortadan kaldırmadığı (hatta onayladığı) gerçeklikle örtüşme mümkün olabilir, onun kendisiyle değil. İşte kişisel deneyimden karakteristik bir hikâye... 1965 yılında E.'nin cenaze yemeğine rast geldim (herhangi bir manası yoktu; onunla tanışmıyordum bile, cenazeye de gitmemiştim... - Dostoyevski usulü, Rus usulü...). Rekor derecesinde

korkunç bir ünü olan biriydi bu, 49 yılının ideolojik kampanyalarının liderlerindendi. Ama onun öylece geçirilemeyecek bir yanı vardı (kara hatları yoktu, kara olmuş olmalıydı...) Hikâyelere göre, ölmeden önce, propagandasını yaptığı edebiyattan bir satır bile okuyamıyordu, kapanmıştı, sadece Çehov ve Dostoyevski okuyordu. Karısı samimiyetle dine dönmüştü, rahibe gibi örtünmüştü, adam da sadece onunla konuşuyordu (kadın hâlâ çıkıyordu insanların arasına, adam çıkmıyordu). Böyle bir dönüş olmuştu yani. Öldü. Cenaze yemeğinin doruk noktasına yetiştim. Oradaki topluluk, beni çağıran bir kişi dışında, bana yabancıydı, ama beş dakika sonra çok çeşitli ve kendine özgü bir topluluk olduğu anlaşıldı: parodi gibi Dostoyevski kahramanlarına benziyorlardı. Svidrigaylov, Şatov oradaydı, Stavrogin'in parodisi, Verhovenski'nin kopyası, iki üç Lebydkin oradaydı (bunu şimdi yazıyorum – o zaman bu analogiler nedense aklıma gelmemişti, belki de apaçık benzerlik yüzünden; bu vakte dek birçoğunu daha yakından tanıdım ve ayrı ayrı, her fırsatta emin oldum bundan, ama sahneyi daha da sonraları birleştirebildim...). İçiyorlardı, Verhovenski içmiyordu, diğerleri bol bol içti. Nutuklar atıldı. Merhum için kötü konuşulmaz ve her şeyi iyi başladı, başarıları ve yeteneği söylendi (hatiplere göre bu kristal gibi bir şeydi), ama sonra birdenbire derin bir "ama" belirdi ve ondan uzaklaşarak, açıkça hakaretlerle bitti nutuklar. Herkes böyle yaptı. Çok kalabalıktı, büyük kısmı sıradan kişilerdi, bardak tokuşturuyor, kahkaha atıyor, bara gidiyor, merhumu açıkça unuttuyorlardı, eğlenceyi doğru kanalına sokmaya çalışarak ortamı düzeltmeye çalışanlar da (en iyi niyetleriyle: öyle ya da böyle ölmüş işte...) ısrarla E.'ye hakaret ediyorlardı. Ama yenilip içiliyordu. Hayatım boyunca böyle bir cenaze yemeği hayal etmemiştim! Gösteri kendi iğrençliğini erteliyordu ve nasıl yapıyorsa uzaklaştırmıyordu kendinden, sanki bütün bunların olması gerekiyordu, her şeyin ötesinde öyle böyle ölünyordu, vaktinde gitmek iyiydi, başka türlü imkânsızdı. Ve – rahatlatıcıydı. Ve tam ben kendini tutamayıp çıkmaya hazırlandığım sırada, benimle birlikte üç kişi daha... Ve o sırada Verhovenski otuz ruble kaybettiğini ilan etti. Bütün bunlar bekleniyordu – olmuştu! Nasıl bir tahminler ve varsayımlar bolluğu başladı... Kimse çıkamazdı, herkes baştan aşağı aranacaktı... Bunun da imkânsız olduğu anlaşıldı. Bir ağızdan kurban bulundu - "Şatov" getiren en genç ve çekici (ve yoksul!) genç kız çıktı o da. Gözyaşları içinde reddetti. Onlar (bir anda grup oluşturan "beşli"...) aramaya karar verdiler. Teknik tartışıldı. Uzaklaşıp onu da beraberlerinde götürdüler. (Şatov'un kendisi kararlı bir terbiyeyle onu sırtından itiyordu, didaktik bir şekilde konuşuyordu bir yandan); Verhovenski mutlu bir komsomol heyecanıyla önden giden gidiyordu ve hep etraflarındaydı. Sonuçta, onu özel olarak

ayrılan bir odaya götürdüler – oraya gitmedim – hiçbir şey bulamadılar. Tekrar herkesin aranması teklif edildi. Bu sahneyi dışlerimin arasına alarak, deneyim çizgime katılan bu hediye yüzünden titreyerek nasıl çıktım oradan hatırlamıyorum: artık bu sahne benden hiçbir şekilde çıkmayacak, uzaklaşmayacak!.. Ve bir şey uydurmak bile gerekmiyordu... Böyle bütün halinde battı romana, bataklığa batır gibi, bölümleri yara yara... Birkaç yıl bu bölümü yedekte sakladım, romanda uygun bir yer yazılmadı.. Ve – bulunamadı. *Suç ve Ceza*'yı yine okudum, Marmeladov'un cenaze yemeğine kadar okudum – ve gözlerim yerinden fırlayacak gibi oldu: birebir aynı! Yine kendince bir anıştırma. İşte ben, bu bölümü telaşla tasvir ederken, başlıca şeyi, suçluyu, ölümü, E.'nin kendisini, tıpkı arama sırasında misafirlerin unuttuğu gibi unuttum. Bu bir ceza olmasın – böyledir cenaze yemekleri! Ve buradan merhum adına mümkün olan tek kadeh kaldırma: demek acı çekmiş, demek boş yere kapatmış kendini, demek vicdanının noktası bu kara delikte aydınlanmış, Tanrı bu kez cenaze yemeklerindeki acı ve şamatayla yaşarken cezalandırmayı başarmış, ruh hâlâ görürken... Zaten kefarettten kaçıp o kesin haçın başına gidenler, artık cezalandırılacak ruhu olmayanlar, bu yeryüzüne gelmemiş hiç. Ama bu E., belki de, bulutlardadır artık Anton Paliç'la sohbet ediyordur, Anton Paliç da onu hafifçe kınıyordur... Hayır, Dostoyevski'nin etkisinden de asla uzak durulmaz.

Nabokov'dan da ben uzak durmak istemiyorum. Ama, yukarıda ve aşağıda söylenenlerin hesabıyla, bir şekilde oluyor: Adını ilk kez 60 yılında duydum, ama Aralık 70'de okudum. Onu okumamaktan on yıl nasıl kaçınabildim, bilmiyorum – kader. Kötü mü oldu, iyi mi oldu, ama *Puşkin Evi* olmayabilirdi daha önce okusaydım Nabokov'u, yerine ne olurdu, aklima gelmiyor.

Yetenek'i keşfettiğim sırada, benim romanımın 337 sayfası kesin olarak yazılmıştı, geri kalanları da sonuna kadar karalama ve bölümler halinde vardı. *Yetenek ve İnfaza Çağrı*'yı, İngilizce çevirilerinden de olsa, sırayla okudum ve – durdum, yarım yıl daha geçti ben izlenimden değil de darbeden kurtuluncaya ve finali tamamlamaya koyuluncaya kadar. O andan beri sadece hava olarak etkilediğini değil, yazı olarak da etkilediğini reddedemem, ama beni etkileyen bu okumaya kadar yazdığı her şeyi bir kanala toplamaya çalıştığımı da reddedemem. Nabokov'la çakışan her ifadeyi, özellikle imalar için bıraktığım iki ifade dışında (s. 328 ve 336) titiz bir şekilde çıkarttım, çünkü onlar önden koşturan o sahalarda yazılmamıştı... Sonuçta, “benefis” ve “gobelin” “kelebek” ya da “küçük peri” derecesinde ait değildi Nabokov'a. Bu konuda Nabokov'un kendisi 1959

yılında *İnfaza Çağrı*'nın İngilizce önsözünde, bu kitabın 1938 yılında Rusça yayınlanmasına giden koşulları hatırlayarak şöyle yazmış:

“Kitabı şaşkınlıkla karşılayan ama beğenen göçmen kitap eleştirmenleri, onda “Kafkaesk” bir damar bulduklarını düşündüler, ama benim Almancam olmadığını, modern Alman edebiyatını hiç bilmediğimi ve Kafka'nın eserlerinin Fransızca ya da İngilizce çevirilerini daha okumamış olduğumu gözardı ettiler. Kuşkusuz, bu kitapla ve sözgelimi ilk hikâyelerim (ya da sonraki Uğursuz Dönemeç) arasında bazı üslup bağları var; ama onunla *Şato* ya da *Dava* arasında bir bağ yok. Ruhsal yakınlıkların benim edebiyat eleştirisi kavrayışında bir yeri yok, ama eğer bir akraba ruh seçmem gerekseydi, bu kesinlikle H. G. Orwell ya da resimli fikir ve gazeteci edebiyatının diğer popüler takipçilerinden çok, o büyük sanatçı olurdu. Bu arada, hiç anlayamamışımdır neden her kitabımın her seferinde kitap eleştirmenlerini tutkulu bir kıyas yapmak amacıyla daha çok ya da az ünlü isimler aramaya sürüklediğini. Son otuz yıl boyunca bana atıp durdular...”

Ve sonra karşılıklı olarak birbirini dışlayan, beş asrı ve o kadar edebiyatı içine alan, Charlie Chaplin'i ve Nabokov'un romanlarından birinin kahramanı olan, meslekten yazar birini de içeren yirmi isimden bir liste geliyor...

Bunu söylerken (bu kez kesin olarak hatırlayarak) okuru s. 117 ve 190'ın şerhlerine gönderiyorum.

Ve bir de şu. Edebiyat kesintisiz (ve bölünmez) bir süreçtir. Eğer bir halka saklıysa, düşmüş gibi kaybolmuşsa, bu onun olmadığı, zincirin koptuğu anlamına gelmez – çünkü o olmaksızın devam olamaz. Yani, bize halkanın yetmediği yerde duruyoruz. Yani, burada son, kopuş değil. Zincire bir sonraki (yeni) halkayı takmak için, kaybolanı bırakmak, yeniden keşfetmek, diriltmek, uydurmak, tohum halinden, Cuvier gibi onarmak gerekiyor. Burada tekrar, bisikletin icadı ve barutun icadı kaçınılmaz olduğu kadar korkunç değil. Nabokov'un Rus edebiyatında olmaması imkânsız, çünkü öyle ya da böyle, var. Bundan artık kaçılmaz. Onu eksiltmek, onun varlığını bilmesek bile imkânsız. Başka bir konu da, böyle bir paleontolojinin kaçınılmaz olarak bilinmeyen orijinaldan daha güçlü olacağı. Nabokov kesintisiz Rus edebiyatı, sanki onun gitmesinden sonra başına hiçbir şey gelmemiş gibi; kader benzersiz bir şekilde, onun için kişisel bir tarihdışılık fenomeni hazırlamak üzere döndü. Nabokov, O edebiyata devam edebilirdi. Böyle oldu, böyle olabilirdi, böyle olacaktı. Onu sürdürdü, onu sakladı. O. Ama O güzel olmasa, düzyazı yine de yazılacak. Puşkin'in altın çağının ardından Lermontov ve Gogol yazdı, daha kötüydüler, ama yazdılar. Gümüş çağ, bronz çağ geçti. Ama hâlâ bakır,

teneke, ahşap, kil, patates ve son olarak karton çağ var ve bütün bunlarda da edebiyat olacak – kesin olarak sentetik, sonsuz çağ, sonsuzluk olarak gelmeden önce.

Gördüğünüz gibi, yazar kendi çalışmasını ciddiye alıyor. İnanç dolu. Onun için hâlâ var NE YAPMALI.⁴

1971, 1978

4 Sözelimi.. s. 374.... **kendi yüzde 101'ini**.

Yüzde 101 – yani ücrete belli eklemeler getirecek olan planın minimal tamamlanması. Bu rakam – 101 – sıkça beliriyor muhasebede ve kuşku uyandırıyor. Bir arkadaşım kolayca harcandı bu işte. Balinacılarla ilgili bir makalede (kozmonot çağından önce, özel bir modası vardı) onların hazırladığı planı bu yüzdeyle fazla tamamlamaya itiraz etti. Bunun anlamı şuydu: yüz bir balina ya da elli ve yarısı – bilmiyorum, ama makale skandal yaratarak kaldırıldı sansürde, çünkü balinaların planını bir kere yapmak mümkündü, ama yeniden yapılamazdı, çünkü bu cinayet hakkı uluslararası birtakım anlaşmalarla düzene bağlanmıştı ve asla yeniden yapılamazdı. “Onlar” için bu anlaşılmazdı - yüzde 101...

Bu da böyle, en son not. Artık yüzde 101 oldular.

Kesikler

(Şerhlere Ekler)

“hâlâ var Ne yapmalı...” Kolaydı böyle söylemek. 78 yılında yazar daha gençti, en azından yirmi yıl. Şimdi o zaman olmayan mümkün olabilir. Ama yazar çok uzun zaman beklediği perspektifte mutlu bir kurtuluş nefesini de alıyor içine. Daha önce yaptığı şeyi yapmak istemiyor tam da şimdi.

Sözgelimi bu romanı sürdürmek.

Ve birdenbire bu ona bir olanak sunuyor. Kâğıt yokluğu, tipografik karmaşıklıklar, dizgicilerin emeğinin korunması – bütün bu sorunlarla karşılaşmıştı yazar. Sansürden kurtulan metin teknolojik bağımlılığa giriyor. Metnin ya iki yüz kilo, ya altmış metre olması gerekir işaret ve yapraklar haline gelmesi için. Ya beş santimetre kısaltacaksın, ya elli gram ekleyeceksin. Ve her koşulda sonda, yazara göre her sözcüğün artık yola çıkmış, kesin ve biricik olduğu kesindir.

Ve buna rağmen (yazar – hayatta kalan) çıkarmaktansa eklemelidir.

İşte 1971 yılının kesikleri...

Bu hantal roman kendi telaşıyla, düşük çalışmaya ve büyük tembelliğe rağmen sinirlendirmemiş gibi – üç kez başladı ve bir kez bitti. Üç kez terk edildi iki kez yakalandı. Düştü, düştü!

Aceleyle yazıldı – üç ay ve yedi yılda. Üç ay yazdık onu, yedi yıl bu üç ayı bekledi, tasarının maddeleşmesi için gerçeklikte bir yarık bekledi. Olanaksızdı. Bunu başaramadığımızı düşünüyoruz. Romandan ayrıldık – bu anlamda onunla ilişkilerimiz tamamlandı.

Ona ad vermek kalıyor geriye.

Öncelikle bu romanı yazmaya hazırlanmamıştık, “Aut” adlı uzun bir öykü yazacaktık. Fakat spor hayaundan bir öykü değildi: onun akışı şimdi romanın üçüncü kısmıyla örtüşüyor. Yedi yıl önce çok kısa, üç harflik isimleri seviyorduk. Bu tür sözcükler hemen roman hakkında bir fikir veriyordu, sözgelimi: “Tir” (roman) ve “Dom” (roman)...

Yani, başka bu roman değil, “Aut”tu.

Sonra her şey bir yana gitti ve daha karmaşık ve klasikleşti:

“Lev Odoyevtsev’in Hareketi”.

“Lev Odoyevtsev’in Şöhreti ve Hareketi”

Sonunda geldi – PUŞKİN EVİ.

PUŞKİN EVİ genel olarak...

“Ev” sözcüğüyle isimler – hepsi de korkunç:

ÇİVİLİ EV
SOĞUK EV
BUZDAN EV
BEYAZ EV
BÜYÜK EV
SARI EV
PUŞKİN EVİ...

İsim belirlendi, sonra altbaşlıkların uydurulması sırasında deyim yerindeyse, janr'ı belirleyen ne büyük bir enginlik açıldı! Benim için janr şöyledir: ne isim verirsek öyle olacak, janr... ya da daktilom nasıl yazıyorsa: janr...

roman-protokol karşılığında:

romanın protokolü krş.:

romanın özeti krş.:

romanın eskizi

Bütün bunlar hedefi kolaylaştırdı: roman yoktu yani, ama özellikleri bolcaydı ve hemen kendini nasıl tanımlayacağı saptandı.

Sonra: roman-kanıt

krş.: roman-ceza

krş.: roman-ima

krş.: roman-vampir

krş.: roman-ödül

roman-efendim

Hatta:

felsefi roman

müze-roman

gazete-roman

dostum-kunstkamer-roman

potpuri-roman (klasik temalarda)

romanda itiraf-romanı

model-roman

iskelet-roman

Coğrafi:

Leningrad romanı

Petersburg romanı

Orijinal: Kahraman hakkında hatıralar
İki versiyon
İnanılmaz bir hareketin hikâyesi
Bir karakterin incelemesi
Sallantılı ve kesintili bir hikâye
Dönüşler ve aydınlanmalarla bir hikâye
Uzaklaşma ve dönüşlerle bir hikâye

Sonunda: Sonsuz alçalmanın romanı
Küçük bir holiganlık romanı

Seç beğen... Ve buraya ne kadar farklı “janrlar” koyduğum halde bütün bunlar roman değilmiş gibi görünüyorsa, belki de bu hacimde bir eser için yeterli olmayacak sayıda altbaşlığa işaret eden bir iç tema çeşitliliği yüzündendir bu?

Güçlü bir şekilde geri çekilmek ve her şeyi kabul edip açıklamak istedik. Bir virtüöz havası vermek istedik: şöyle topladık, böyle istedik... Eserre ait ihlallerin önceden düşünülmüşlüğünü ve bilinçliliğini savunmak istedik, bu eserin biçimlerinin adınlatılması için yeterince imgesel terim uydurduk. Sözelimi, yanan ve uçuşan mum – romanın “eriyen biçimini” açıklayacaktı. Ya da teleskop – teleskopluk, biçimlerin birbirinden ayrılması, kabaca söylersek, “çıkıntı” - ama bu örnekte teleskobun hangi ucuna gözümüzü dayayacağımızı ve yazarın gözünü mü okurun gözünü mü dayayacağımızı bilemedik: imge çalışmadı... Ya da güvenle mimariden yola çıkmak, çağdaş dokulardan bahsetmek, müteahhitin bilinçli olarak hazırlamadığı dokulardan bahsetmek istedik, sözelimi, şuradaki bir kaplamanın parçaları, armatürün kırılmasına yol açıyorsa – yani malzemenin kendi adına konuşması...

Ama bana ne! Bütün bunlar saçmalık. Roman biricik biçimde ve biricik yöntemle yazıldı: elimden geldiğince, böyle yazdım. Sanırım, başka türlü de olmaz. Düzyazı – rastgele yazılmış cümlelerden bir şey çıkarma zorunluluğu; üslup – kayıp giden ve yığılan bir dönemden bir şeyler seçme ve onlara dalma çabası; roman - içine düşülen durumdan çıkma, onu kabul etme çabası. Yazarın daha sonra onda şans eseri bir hatta birleşen romanların dahiyane fikirlerine yakınlaştığı durumlar da sıkça yaşandı. Ama bir keresinde tesadüfen yazılan ilk satır, yazarın asla bir fikrinin olmadığı ilk satır, öyle uzun süre yazıldı ve kesinleşti ki roman ortaya çıktı.

Peki, yani? Daha neyi itiraf etmeli?

Bir keresinde, çok kötü bir anda, bu roman dizelerle yazılmıştı (neyse ki, çok daha kısa)..

“ON İKİ”

(“Puşkin Evi” romanının hülasası)

Tamam, Petrograd'ın müteahhiti!..
Dur hele!..

Puşkin

Kaçıp gitti, alçak! Dur hele, dur,
Yarın göreceğim senin hesabını!

Blok

At – şaha kalkmış, çar – at üzerinde -
Yere bakıyor öyle...

(Duruyor, bir randevu ayarlayıp
Avrupa'yla

Neva'yı inşa ediyor

ve, uzak görüşlü, köpüğü bekliyor -
ama süt - bizden gidiyor!)

Altlarında – bir yılan! Üstlerinde – dehalar! -

Isırılmış Yevgeni'yi acı yakar:

zavallı attan ürktü -

at ezdi yılanı ve – beni.

Ceketli bir rüzgâr geçti,

zırhlı arabayla yağmur geldi -

süt kaynarken,

uzak düştük birden:

“Kaldırmış bacağını, canlılar gibi,

Duruyor iki arslan bekçi diye”,

arslanın üzerinde – benim kahramanın (Lev arslanın üzerinde)

“C” çiziyor ve “W”.

Böyle, Petro'nun geçit töreni

ki çoktan mezara girmeli.

“Petro'nun yuvasının kuşları”

uçuşuyor.

Yaşam tatsız geçiyor.

Torunun arkasında dede, kadının arkasında turp -

ve yağmur kaskete yapışıyor iyice -

“On iki!” Neredeyse.

(Blok saydı.

Ben saymadım tekrar.)

Onlara sessizce izin vermek
dipçik indirmek telefonun üstüne.

Saatler hesaplıyor – sözcük!

Bize yeni olan, yeni değil size,
romanımın okuruna...

Fakat – erken, erken, erken! -

koşuyor Lev taslağıyla,
peşinde de – kamyonlu bir züppe :

“Kızıl dilin hakkı için
yakalıyoruz avcıdaki hayvanı!” -

ama kahramanımın kaçması lazım! -

ve biz gidiyoruz tören alayıyla...

Fikirler doğayı yeğler,

önemli sayar – doğayı

(Petropol havası zararlı

bizde görülüyor bu zarar),

ve Petro ve yılanla ilgili masalı

daha ayrıntılı kopyalıyoruz yine:

yağmur, rüzgâr ve soğuk,

ve Yıldönümü –

yeterli özlü bir sebep aslında
romanı sonlandırmaya.

Bu ölçüler

yürüyerek gidelim, yağmurla ve rüzgârla:

geniş bir eğri kopartıyor,

yanlış ve ürpertici şakıyor,

ve,

kovulanlar bayrakla,

gidelim biz de sarhoş adımla,

peşimizden de gelsin

çılgılığın hedefi...

Kim

geçmişte

yakalayacak

beni?

.....

On iki – kesin sayı,

ve okuyla

zamanın geçip gitti.

Eğer biz, romanı bitirirken, geleceğe bakabilseydik, yazarı üzerinde kahramanın artan etkisini görürdük. Ne yazık ki, bu sadece yaratıcı gücün bir kanıtı, imgenin neredeyse maddesel varlığını bağırarak bir kanıtı değil, farklı bir intikam gücü. Yazarın kahraman üzerindeki etkisi bittikçe göre, tersi etki o kadar büyük oluyor (herhangi bir büyüklüğün O'la bölünmesi sonsuzluğu verir). Bu yön, "kahraman-yazar" sorununa koşulsuzca yaklaşırken, roman sürecinde elde edilen deneyimin sınırlarından dışarı çıkar. Yani, romanı tamamladıktan tam bir yıl sonra yazar üç yıl Leva'nın derisinin altında (aynı suçun iki kez işlenmemiş olduğunu umut edelim...) tam da böyle bir kurumda, sadece hayalgücünün yardımıyla canlandırmaya çalıştığı gibi bir kurumda oturmaya mahkûm kaldı.

Eski maden mühendisi, ama şimdi (kendi harflerinde bir kelimesi bile yayımlanmamış olan) *Puşkin Evi* adlı romanın yazarı 1973 yılının baharında kendisini bir Lenin Cumartesi'nde, Ryabuşinski Köşkünde Gorki Dünya Edebiyatı Enstitüsü'nün mezunu olarak, Lenin'in Gorki'ye hediye ettiği halıyı elektrik süpürgesiyle temizlerken buluyor... "Hayatın uydurduğu masaldan daha iyisi yok!" diye çılgınlık atıyor yazar.

Ve daha sonra yazar kendini Leva'nın yazmadığı makaleler yazarken buluyor: "Tezatin Ortası" (bkz. "Romandan Makaleler" adlı derlemede "Yaşam Teklifi", Moskova, 1986) ya da "Puşkin Yurtdışında" ("Sentaksis", Paris, 1989) ya da düşünceleri onu uzak geleceğe götürüyor (2099 yılına), orada yazarın hayalgücünün yoksul mirasçıları (Leva'nın torununun torunları) bizim onlar için hazırladığımız gelecekte çıkmak zorunda kalıyor (bkz. "Tavşanın Çıkarılması", Moskova, 1990).

Puşkin Evi'nin Arka Kapısı

Sabri Gürses

“*Puşkin Evi*'ni Rus edebiyatının karşı-ders kitabı gibi yazdım.”
Andrey Bitov

Bundan yaklaşık çeyrek asır önce Leningrad adlı bir şehir vardı. Bugün, tarihte olduğu gibi Sankt-Peterburg ya da Petersburg dediğimiz şehrin adı, 1924-1991 yılları arasında Leningrad, yani Lenin'in şehriydi. Ayrıca Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği vardı, 1917'de kurulmuştu ve 1991'de dağıldı. *Puşkin Evi* adlı roman yazıldıktan yirmi yıl sonra.

Bugün, belki de Aztek ve İnka'lardan bu yana gelmiş geçmiş dünya ölçeğinde en güçlü siyasi yapıyı, çok karmaşık ve ikonografik kültürün cisimlenmesi olan bu siyasi-kültürel-ekonomik yapıyı tarif etmek zor; onu kalan kayıtlarla, çok değişik perspektiflerle hatırlayabiliyoruz. Onu yaşayan, onu görmüş olan, sonuna yetişmiş olan kuşaklarla beraberiz; hatta bir bakıma onun koruduğu bir dünyada yaşıyoruz (İkinci Dünya Savaşı'nda Nazileri yenmeselerdi ya da Soğuk Savaş'ta bir nükleer savaştan kaçınmasalardı vb.), ayrıca onun bilimsel başarılarının kışkırttığı bir teknoloji dünyasında yaşıyoruz (İnternet bile sonuçta S.S.C.B.'nin saldırılarını önceden haber almak ve ona karşı etkin iletişimle hızlı savunmaya geçmek üzere düşünülmüş Arpanet'in bir devamı)... ve o artık yok. Ama onun öncüsü olan ve onun etkisiyle yaratılmış büyük bir edebiyat var. Ve bir Rusya var.

Dünya tarihine görece geriden katılan Rusya (dokuzuncu yüzyılda ortaya çıktı), modern tarihte İmparator Büyük Petro'dan (1672-1725) başlayarak çok hızlı gelişeceğini ve tarihe silinmez bir iz bırakacağını kesin olarak ortaya koydu. Petro'yla birlikte Rusya, Avrupa ve Asya'ya uzanmış dev bir güç haline geldi. Petro'da somutlaşan siyasi güce bir kuşak sonra katılan Aleksandr Puşkin'se (1799-1837) aynı şekilde Rus dilinin ve edebiyatının gücünün temel olanaklarını

ortaya koydu. Öncüleri olmasına rağmen, bugün hâlâ Puşkin, Rus edebiyatının kurucusu, Rus dilinin en parlak örneği sayılır.

Puşkin aynı zamanda Rus edebiyatının muhalefet geleneğinin de öncüsü oldu. Otoriterlik karşıtı ilk hareketlerden biri olan Aralıkçılar (Dekabristler) hareketine katılması, sürgüne gönderilmesi, liberal ilkeleri ve özgürlüğü savunması da Rus edebiyatının yönünü belirlemede etkili oldu. Daha sonra Gogol, Dostoyevski, Tolstoy, Çernişevski.. hep bu gelenekten yola çıktılar; bu bazen karakterlerini Puşkin'den ödünç almak şeklinde oldu, bazen aynı temaları sürdürmek şeklinde. S.S.C.B.'den kaçarak hayatı boyunca Rusya'dan uzakta yaşayan göçmen yazarlar ve onların en ünlüsü olan Nabokov da bu geleneği sürdürdü, orada yaşayan Bitov da.

• • •

“Andrey Georgiyeviç Bitov, ilk hikâye kitabı *Büyük Balon*'u (1963) yayımladığında otuz yaşına bile gelmemişti. Kitap, yalın anlatımı, taze havası ve insancıl sıcaklığıyla büyük ilgi uyandırdı. Bitov, psikolojik derinlikleri bulunan hikâyelerinde, bireylerin sorunlarını toplumsal sorunlarla ustalıkla bağdaştırıyordu; genellikle, gençlerin yaşayışını anlatıyor, ama yaşlıların dünyalarına da sevgiyle eğiliyordu.

İkinci kitabı *Öyle Uzun Bir Çocukluk* (1965) adlı uzun hikâyesi, yazarın ününü pekiştirdi.

Karım Evde Yok, Bitov'un ilk kitabından alınmıştır.”

Ülkü Tamer, 1971 yılında “seçip çevirdiği” *Çağdaş Rus Hikâyeleri Antolojisi*'nde (Varlık Yayınları) Bitov'u Türkçede ilk kez böyle tanıttı.

Tam da o yıl Bitov'un 1964'ten beri üzerinde çalıştığı anıtsal romanı, *Puşkin Evi*'ni tamamlamış olduğundan büyük olasılıkla haberi yoktu. Rusya'da da duyulmadı bu, çünkü roman yayınlanamadı.

Bitov'un adı Türkçede ikinci kez 2004 yılında, Prof. Dr. Ayla Kaşoğlu'nun “Çağdaş Rus Yazarlarından A.G. Bitov ve ‘Puşkin Evi’” adlı makalesinde yer aldı (*Littera*, Cilt: 14, s. 137-143):

“Çağdaş Rus yazarlarından Andrey Georgiyeviç Bitov, 27.05.1937’de Leningrad’da doğdu. II. Dünya Savaşı sırasında Urallara gitti. 1955-1962 yılları arasında Leningrad Maden Enstitüsü’nde öğrenim gördü. 1956 yılından itibaren yazmaya başladı. Öykülerinin toplandığı *Büyük Balon (Bolşoy şar, 1963)* kitabının basımından sonra Rus edebiyat sahnesinde tartışma yaratan bir yazar oldu...

Belli bir sonuca bağlamadan bitirme Bitov’un anlatım tarzıdır. Geleneksel çizgiden uzak duran Bitov, otuz yaşına gelmeden nesir yazarı, hassas bir psikolog, estetik ahlak ve felsefi konularda usta ve anlaşılması güç bir yazar olur. Valentin Rasputin (1937-2015), Vladimir Makanin (1937), Anatoliy Kim (1939) ile çağdaş olmalarına rağmen Bitov’un çalışmaları diğerleriyle bir benzerlik taşımaz. Bitov kendisinin ‘hiçbir edebiyat kuşağına ait olmadığını ve yazılarının her türlü resmi gruplaşmadan uzak kalmaya devam edeceğini’ vurgular. Yazılarının çoğu karmaşık ve anlaşılması güç olduğu için sanatına karşı fazlasıyla entelektüel olmakla suçlanan Bitov, 1988 yılındaki bir röportajında çalışmalarının okuyucu kitlesi için olmadığını vurgularken, ‘ben kendi işimle meşgul oluyorum’ der. .. Bitov. Rus insanı için ‘bizim hiçbir fikrimiz yok ve hiç yeni fikirlerimiz olmayacaktır’ der. Ama edebiyatın toplumun sorunlarını çözmede yardımcı olacağına inanır. .. Bitov’un ilgi alanları sanattan zoolojiye kadar uzanıp ekolojiyi, insan ve geleceğiyle ilgili derin bilgileri de içine alır. ..

Yazarın Rus edebiyat tarihi ile ilgili bilgisi en çok .. *Puşkin Evi (Puşkinskiy Dom)* romanında ortaya çıkmaktadır. 1964-1971 yılları arasında yazılan *Puşkin Evi* ilk kez 1978 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde yayımlanır. Rusya’da ise ancak 1987 yılında Gorbaçov’un “Glasnost” döneminde yayımlanabilmiştir. Kitap aynı yıl Fransa’da ‘En İyi Yabancı Kitap’ ve Alınanya’da ‘Puşkin Ödülü’nü almıştır.

Puşkin Evi öncelikle 1960’lı ve 70’li yıllarda toplumda tartışılması mümkün olmayan Sovyet toplum ve tarihini ele alır. Gulag, sansür komitesi, bürokrasi, antisemitizm ve jurnalciler. Romanın belli bir başı ve sonu yoktur. Okur kendini daha çok bir olayın ortasındaki anlatımın başında bulur.”

• • •

Puşkin Evi bir bakıma teknik açıdan Andrey Beliy'in *Petersburg'u* (1913) gibi, *Ulysses'i* (1914-21, yayını 1922) hatırlatan bir roman (Bitov'sa *Finnegans Wake*'ten -1939- bahsediyor); ama *Ulysses* tek model değil, modern edebiyatın temel metinleri açık ve gizli geçit yapıyor romanda. Ayrıca anılanlar var, anılmayanlar var. Örneğin *Üstat ile Margarita* (1928-40, yayını 1967) hiç anılmıyor romanda, ama romanın baş kadın kahramanının Margarita'ya yakın olmadığını kim söyleyebilir? Ya da Mihail Bahtin'in (1895-1975) adı hiç geçmiyor, ama Bitov'un şerhlerde açıkladığı gibi Dede karakterinin Bahtin'in hayatından esinlendiğini Rus kültür tarihini yakından izleyenler tahmin etmiş olmalı. Diğer yandan genç bir entelektüelin duygusal arayışlarının hikayesi olarak *Ulysses* kadar Cortazar'ın *Seksek*'ine de (1963) benziyor, Cortazar'ın Horacio'suyla Bitov'un Leva'sı aynı kuşaktan, aynı bohem insanlar arasındaymış gibi duruyor. Cortazar *Seksek*'te okuru romanın felsefi kısmı, metafizik boyutu için kullanmak zorunda olmadığı dipnotlarla yönlendirirken, *Puşkin Evi*'nde Bitov böyle bir yola başvurmuyor. Onun yerine Rus klasik edebiyatının temel eserleri üzerinden anlatıyor Leva'nın hayat hikayesini. (Romanın kahramanın isminin Latin harfli biçimi birçok kaynakta farklı değerlendiriliyor: Lev, Lyova ve Leva kullanımları var. Bitov şerhlerde bir yerde Tolstoy'un kendi ismiyle, Anna Karenina'daki kahramanı Levin arasında bir sözoyunu yaptığını hatırlatıyor. *Puşkin Evi*'nin kahramanının adı da hem Tolstoy'a oyunlu bir gönderme, hem de etnik açıdan ikircikli bir isim; bu nedenle Leva'yı yeğledim.)

Bitov'un şerhlerde andığı Nabokov'un *Yetenek* romanıyla *Puşkin Evi* arasında biçimsel bir yakınlık olup olmadığı sorusuysa, benim kolayca "Hayır" diye yanıtlayabileceğim bir soru; çünkü iki romanı birbirine yakın tarihlerde Türkçeleştirmek gibi bir şansa sahip oldum. *Yetenek* de *Puşkin*'i merkeze alıyor, yine Bitov gibi başka Rus klasiklerine, asıl olarak Çernişevski ve *Ne Yapmalı* romanına gönderme yapıyor, ama yazarların dünyaları çok farklı. Fakat romanların yayın kaderlerinin benzerliği şaşırtıcı; Nabokov da *Yetenek*'i 1935-37 yıllarında yazdığı halde 1952'ye dek yayınlamıyor, sırf içindeki Çernişevski bölümü yüzünden. İki romanın en temel yakınlığı, Sovyet döneminin edebiyat ve yaşam üzerindeki etkisini edebiyat tarihi üzerinden sorgulamak.

• • •

Romanda kimisi açık kimisi kapalı çok sayıda edebi gönderme var. Bunların hepsini yakalamak imkânsız olduğu gibi zorunlu da olmayabilir. Sonuçta *Tutunamayanlar*'ın (1970, yayını 1972) ya da *Kara Kitap*'ın (1990) göndermelerinin ne kadarı açığa çıkarıldı ki? Bu da bir Rus *Kara Kitap*'ı bir bakıma ve Rusçaya özgü birçok göndermesinin de okura kapalı kalması kaçınılmaz. Buna rağmen, Bitov bunların büyük kısmını, en temel olanlarını Şerhler kısmında açıklıyor.

Şerhler romanın ilk halinde yer almamıştı, 1970'lerde teksir olarak samizdat'ta gezen ve 1978'de A.B.D.'de basılan halinde yok; roman Rusya'da ilk kez 1987 yılında *Noviy Mir* (*Yeni Dünya*) dergisinde yayınlandı ve 1978'de hazırlanan şerhler tam olarak 1989 yılında eklendi romana. Bu şerhler romana dahil mi, değil mi, karar vermek zor; romanı birçok çağdaşı gibi şerhsiz okumak mümkün (başka dillerdeki baskılarda yok bu şerhler anladığım kadarıyla), belki de ikinci okumada şerhlere geçmek gerekli, ya da şerhleri okurken ikinci okumayı, tekrarı yapmalı. Bunun kararı okura kalmış. Okur için kitaba dipnotlar ekleyerek yapısını bozmak yerine, arkaya bir sözlükçe ekledim; ayrıca romanın arkaplanını oluşturan 20. Yüzyıl kültürünü daha yakından tanımak için Solomon Volkov'un *Büyülü Koro: Lev Tolstoy'dan Aleksandr Soljenitsin'e XX. Yüzyıl Rus Kültür Tarihi*'ne (2010, YKY), Gamze Öksüz'ün derlediği *Rusya'da Eylemin Sanatla Buluşması*'na (2014, Çeviribilim), Anya von Bremzen'in *Sovyet Mutfak Sanatı*'na (2015, YKY) başvurabilir okur.

• • •

Benim için bu eser, *Puşkin Evi* uzun yıllar erişilmesi hayal edilen görkemli bir evdi. 1990'ların sonunda başlayan bu hayalin gerçekleşmesi sürecinde Aslıhan Dinç'e ve YKY yayın kuruluna, 2008 Frankfurt Kitap Fuarı'ndan beri bu fikri destekledikleri için teşekkür ederim; Sevi Sönmez'e çevirinin çevirmen için en uygun koşullarda, Rusya, Çeviri Enstitüsü'nün desteğiyle yapılmasını sağladığı için teşekkür ederim; Apollinaria Avrutina'ya tanıştığımız yıllar boyunca çevirmenliğe olan sevgimi diri tutmama yardımcı olduğu için teşekkür ederim; eşim Arzu Taşcıoğlu'na bütün çalışmalarına

ve bu Gogolesk hayatımıza destek olduğu için teŖekkür ederim. Umarım okur için gemiŖteki dünyaya bakarak yeni bir dünya kurmanın kapısını biraz daha aralar bu çeviri.

Bu arada Bitov hâlâ muhalif ve PuŖkin Evi diye anılan Rus Edebiyatı Enstitüsü hâlâ Petersburg'da. Ya da pushkinskiydom.ru'da.

Sözlükçe

7 Kasım: Ekim Devrimi eski takvimle 25 Ekim'de gerçekleşti; ama devrimden sonra kullanılan yeni takvime göre 7 Kasım'a denk geliyor ve 7-8 Kasım günlerinde kutlamalar yapılıyor.

Ahmatova, Anna (1889-1966): Gümüş Çağ'ın en önemli ve lirik şairi, Sovyet dönemindeki hayatı çok çileli geçmiştir.

Baratinski, Yevgeni (1800-1864): Puşkin'in çağdaşı ve arkadaşı olan bir şair. Puşkin Baratinski'nin evlenmesi üzerine bir mektupta "Resmi nikâhla a... sıcacık kulaklıkları bir kürk şapkaya benzer" (s. 293) yazmıştı.

Belinski, Vissarion (1811-1848): Batıcı ve sosyalist eğilimleriyle etkili olan Rus edebiyat eleştirmeni.

Benkendorf, A.M. (1783-1844): Puşkin döneminde gizli polis başında olan general, Puşkin'in mektuplarını o ve çar okuyordu.

Benua, Aleksandr (1870-1960): Rus ressam ve sanat tarihçisi; Ekim Devrimi'nden sonra avangard sanatın sesi oldu. 1904 yılında Puşkin'in *Bakır Atlı* şiiri için bazı çizimler yapmıştı.

Blok, Aleksandr (1880-1921): Rus devrimi sırasında simgeci ekolün ve Rusya'nın en önemli şairi.

Boldino: Puşkin'in 1830 yılında hastalanarak kaldığı ve önemli eserlerini yazdığı yer.

Bondarçuk, Sergey (1920-1994): Çok ünlü bir Sovyet yönetmeni ve oyuncusu.

Bunin, İvan (1870-1953): Devrimden sonra yurtdışına sürgüne çıkan ve 1933'te Nobel Edebiyat Ödülü'nün sahibi olan yazar.

d'Anthes: Puşkin'i düelloda yaralayarak ölümüne neden olan Fransız subay. Düellonun nedeni Puşkin'in karısıyla flört ettiğine dair dedikodulardı.

Dervajin, Gavrila (1743-1816): Rus şiirinin ilk şairlerinden

biri, Puşkin'in okul arkadaşı. Derjavin Puşkin'in lisedeki şiirlerini överek ünlenmesine yardımcı olmuştur.

Doronina, Tatyana (1933-): Tiyatrodan sinemaya geçen ünlü bir oyuncu.

Dubelt, L.V. (1792-1862): Puşkin öldükten sonra, Benkendorf'un yardımcısı olarak şairin evrakların korumasını üstlendi.

Ekim (Oktaybr): 1924'ten beri yayınlanmakta olan bir edebiyat dergisi.

Fakir Atlı: Bu başlık Puşkin'in "Bakır Atlı" (*Medniy Vsadnik*) şiiriyle Dostoyevski'nin "Yoksullar" (*Bedniye Lyudi*) romanı arasında bir sözoynunu içeriyor. Dostoyevski'nin bu romanı *Yoksullar* ya da *Yoksul İnsanlar* değil, *İnsancıklar* adıyla çevrilmektedir.

Fet, Afanasi (1820-1892): Lirik ve sade şiirleriyle tanınan romantik şair.

Salyapin, Fyodor (1873-1938): Ünlü bir opera şarkıcısı.

Şklovski, Viktor (1893-1964): Biçimci edebiyat eleştirmeni ve yazar. *Düzyazı Kuramı* temel kitaplarından biridir.

Gagarin, Yuri (1934-1968): Uzaya çıkan ilk insan ve ilk Rus kozmonotu.

Gogol, Nikolay (1809-1852): Ukrayna kökenli, Rus edebiyatına fantastik bir dil katan yazar.

Gonçarovlar: Puşkin'in karısı olan Natali Gonçarov'un ailesi. Kızlarının Puşkin'le evlenmesini istememişlerdir.

Gorki, Maksim (1868-1936): Rus edebiyatına en canlı hayat kahramanlarını getiren, gerçekçi anlatımıyla sosyalist gerçekçiliğin de kurucularından sayılan edebiyatçı.

Grigoroviç, Dimitri (1822-1900): Doğalcı okulun köy hayatını anlatan yazarlarından biri.

Hepburn, Audrey (1929-1993): Amerikalı sinema sanatçısı, *Savaş ve Barış*'in 1956 tarihli Hollywood uyarlamasında Nataşa'yı oynamıştı.

Hermann: Puşkin'in *Maça Kızı* (1833) adlı öyküsünün kahramanı.

Hodaseviç, Vladimir (1886-1939): Simgeci dönemin şairlerinden biri.

Homyakov, Aleksey (1804-1860): 19. yüzyılın en özgün filozof ve şairlerinden, Batı eleştirisi döneminde çok etkili oldu.

Kalkan ve Kılıç (1968): Sovyet dönemine ait bir casus filmi.

Karamzin, Nikolay (1766-1826): Rus edebiyatına birçok ilk eseri katmış yazar ve tarihçi.

Krüdener, Barbara Juliane von (1764-1824): Alman kökenli bir dini kadın yazar.

Kunstkamer: Büyük Petro'nun değişik eşyalarla doldurduğu bir oda, günümüzde bir müzeye dönüşmüştür.

Lansky, P.P. (1799-1877): Puşkin'in karısının ölümünden yedi yıl sonra evlendiği general.

Lermontov, Mihail (1814-1841): Romantik dönemin Puşkin'den sonraki en ünlü şairi. Kafkaslarda geçen şiirleri ve romanıyla büyük etki yaratmış, bir düelloda ölmüştür.

Liberty: Arthur Liberty (1843-1917). Eklektik ve doğu, uzakdoğu kökenli bir tarzla ürettiği giysilerle Art Nouveau akımının içinde anılan modacı. Rusya'ya avangardla birlikte girdiği için ismi avangardla birlikte anılmış.

Maksim Maksimiç: Lermontov'un *Zamanımızın Bir Kahramanı* adlı romanının kahramanı.

Matta'ya Göre İncil (1964): Pier Pasolini'nin büyük tartışmalar yaratan İsa'nın hayatı konulu filmi.

MVD, GPU: Eski istihbarat teşkilatı KGB'nin öncüsü olan örgütler.

Nekrasov, Nikolay (1821-1877): Toplumsal eleştiriler içeren şiirleriyle ünlü şair ve dergi yayıncısı.

Nesçastlivtsev: Nikolay Ostrovski'nin *Orman* adlı tiyatro oyununun kahramanı.

Neva Bulvarı/Nevski: Petersburg'un, Leningrad'ın, hatta Rus edebiyatının merkezi, en ünlü caddesi.

Ohta: Petersburg-Leningrad kıyısında bir semt.

Paraşa: *Bakır Atlı* şiirinde Yevgeni'nin selde ölen nişanlısı.

Petropavlovsk Kalesi: Şehirdeki bu kaleden öğle vakti top atışı yapılırdı.

Pisarev, Dimitri (1840-1868): Naturalist ekolün önde gelen edebiyat eleştirmeni.

Raiç, Semyon (1792-1855): Romantik dönemin bir şair ve çevirmeni.

Rublev, Andrey (1360-1427): Moskova kökenli bir ikona ressamı.

Sahalın: Çarlık döneminde sürgün bölgesi için kullanılan bu Sibirya adasını Çehov ziyaret etmiş ve izlenimlerini kaleme almıştı. Ada devrimden sonra da sürgün yeri olarak kullanıldı.

Smirdin, A.F. (1795-1857): Puşkin, Gogol gibi birçok yazarın eserlerini yayınlayan bu kitapçı, sayfa başı ödeme sistemiyle ünlenmişti.

Smoktunovski, İnnokenti (1925-1994): Sovyet sinema tarihinin en ünlü oyuncularından biri. 1964'teki Hamlet rolü büyük yankı uyandırmıştı.

Solovyev (1853-1900): 19. yüzyılın büyük etki bırakmış filozoflarından biri.

Tınyanov, Yuri (1894-1943): Biçimci okulun edebiyat eleştirmenlerinden biri.

Tsevatayeva, Marine (1892-1941): Simgecilerin en talihsiz ve en yetenekli kadın şairi.

Tyutçev, Fyodor (1803-1873): Puşkin ve Lermontov'la birlikte Romantizmin en önde gelen şairlerinden biri.

Vulf, Aleksey (1805-1881): Puşkin'in bir arkadaşı.

Vyazemski, Pyotr (1792-1878): Puşkin'in çağdaşı ve arkadaşı olan bir şair.

Yeni Dünya (Noviy Mir): 1925'ten beri yayınlanan edebiyat dergisi, 1962 yılında Soljenitsin'in *İvan Denisoviç'in Bir Günü* adlı romanını yayınlamak için gulaglar, toplama kampları hakkında yayın yapan ilk dergi olmuştur.

Yesenin, Sergey (1895-1925): Rusya'nın 20. yüzyıl şairlerinin belki de en ünlüsü, lirik şiirleriyle büyük esin kaynağı olmuş, genç yaşta intihar etmiştir.

Yevgeni: Puşkin'in şiiri *Bakır Atlı'nın* kahramanı.

Yevtuşenko, Yevgeni (1933-): Sovyet döneminin muhalif şairlerinden. "Babi Yar" şiiriyle ünlenmiştir.

Zoşçenko, Mihail (1895-1958): 20. yüzyılın en ünlü mizah yazarlarından biri.

Andrey Bitov, çağdaş Rus edebiyatının dönüm noktalarından biri olan *Puşkin Evi* romanında, klasik Rus edebiyatının temel eserlerinden yola çıkarak "Puşkin'in yarattığı Rus edebiyatı nedir?" fikrinin özünü sorguluyor. Rusya'da postmodern romanın ilk örneği olarak bilinen *Puşkin Evi*, yıllarca ülkesinde yasaklıydı.

Genç filolog Leva Odoyevtsev'in, Puşkin Evi adıyla anılan Rus Edebiyat Enstitüsü'nde görevli olarak nöbete kaldığı bir Ekim Devrimi kutlaması gününü merkeze alan roman, onun yaşamöyküsüyle birlikte polisiye bir 20. Yüzyıl Rusya Tarihi gibi gelişir. Votka, düello, tütün ve edebiyattan aşka, bürokrasiden antisemitizme dek bolca entelektüel tartışma...

"Puşkin Evi parlak, dizginsiz, cesur bir roman... Leningrad denen şehri canlı ve simge yüklü bir varlığa dönüştürüyor ve yaşanan olayları başdöndürücü metaforlarla yerle bir ediyor... Neresinden bakarsanız bakın; küçük sürprizler kristal gibi çoğalıyor." **John Updike, New Yorker**

"Ateşli bir zekânın ürünü... Bu eser en çok Dostoyevski'yi getiriyor aklı." **New York Times Book Review**

"Bitov'un sıradan sebep sonuç fikirlerine yaklaşımlarla ilgili betimlemeleri genellikle çarpıcı, bize Andrey Bely, Nabokov ve Yuri Oleşa'yı hatırlatan imgeler kuruyor... *Puşkin Evi* sık sık Sterne'ün *Tristram Shandy*'sini getiriyor aklı..." **Nation**

"Bitov'un romanı anlatım ve deneyimler açısından Pasternak'ın romanı kadar zengin ve yüksek bir sanatsal başarı." **Washington Post**

ISBN 978-975-08-3259-8

28 TL

9 789750 832598